

KARL MARX FRIEDRICH ENGELS
OPERE, VOLUMUL 29

Proletari din toate țările, uniți-vă!

**KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS**

OPERE

EDITURA POLITICA

1968

**KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS**

VOLUMUL 29

EDITURA POLITICĂ

București — 1968

Prezenta traducere a fost întocmită în colectivul de redacție al Editurii politice după originalul apărut în editura „Dietz”, Berlin, 1963, completat cu unele note din ediția rusă apărută în Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1962.

Prefață

Volumul 29 al Operelor lui K. Marx și F. Engels cuprinde scrisorile acestora din anii 1856—1859.

Perioada istorică la care se referă corespondența inclusă în acest volum încheie un deceniu de reacțiune politică, instaurată în Europa după înfrângerea revoluțiilor din 1848—1849. Anul 1859 a marcat începutul unei înviorări a mișcării proletare și democratice și al intensificării luptei de eliberare națională a popoarelor asuprite.

În acești ani, ca și în cursul întregii perioade de reacțiune, publicistica revoluționară a constituit pentru Marx și Engels mijlocul cel mai eficace pentru a ține legătura cu mișcarea proletară, pentru a educa conștiința de clasă a maselor, precum și pentru a explica acestora sarcinile imediate și bazele strategiei și tacticii proletare. Dar principalul conținut al activității conducătorilor proletariatului din această perioadă era, în special, dezvoltarea în continuare a teoriei lor revoluționare și, îndeosebi, crearea unei doctrine economice unitare a marxismului.

Dintre cele trei părți constitutive ale marxismului, cea mai puțin dezvoltată era pe atunci economia politică. Marx și Engels considerau că tocmai această parte a teoriei comunismului științific este deosebit de importantă pentru proletariat. Era necesar ca proletariatul să fie înarmat cu cunoașterea legilor obiective ale apariției și dezvoltării societății capitaliste și să înțeleagă inevitabilitatea pierii exploatării capitaliste, precum și necesitatea istorică a luptei revoluționare pentru transformarea societății capitaliste într-o societate socialistă. În așteptarea unui nou avânt al mișcării revoluționare pe care întemeietorii marxismului îl legau de viitoarea criză economică, Marx considera elaborarea economiei politice proletare ca cea mai importantă sarcină politică de partid.

Prilejul nemijlocit pentru o mai intensă activitate teoretică în domeniul economiei politice în anii 1857—1858 l-a constituit pen-

tru Marx prima criză economică mondială din istoria capitalismului (vezi scrisorile lui Marx către Lassalle din 21 decembrie 1857 și 22 februarie 1858). Încă în toamna anului 1856, o dată cu apariția primelor simptome ale crizei, Marx trece la sistematizarea și generalizarea materialului economic, strâns de el în decurs de 15 ani. În august 1857, când criza ajunsese la apogeu, începe să lucreze nemijlocit la marea lucrare economică proiectată de el. În scrisoarea adresată lui Engels la 8 decembrie 1857, Marx scria: „Eu lucrez ca un nebun, nopți de-a rîndul, la sintetizarea studiilor mele economice, pentru ca cel puțin ideile principale să-mi fie clare înainte de potop” (vezi vol. de față, p. 205). Drept mărturie a muncii teoretice extrem de încordate, desfășurate de Marx în această perioadă, stă și scrisoarea sa adresată lui Engels la 18 decembrie 1857: „Lucrez enorm de mult, de cele mai multe ori pînă la ora 4 dimineața. De fapt, am o muncă dublă: 1) Elaborarea principiilor de bază ale economiei. (Este absolut necesar pentru public să pătrundă în miezul problemei...); 2) *Criza actuală...*” (vezi vol. de față, p. 212).

În acești ani, 1857—1858, Marx schițează primul plan al lucrării sale economice, pe care o împarte în 6 cărți (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 2 aprilie 1858) și scrie un manuscris voluminos avînd ca temă capitalul. Textul acestor manuscrise a fost publicat în 1939 de Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. în limba originalului sub titlul redacțional „Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie (Rohentwurf) 1857—1858”.

Elaborarea, în anii 1857—1858, a manuscrisului economic, care, în esență, reprezintă schița viitorului „Capital”, constituie o importantă etapă în formarea teoriei economice a marxismului. În acest manuscris sînt expuse în esență principiile teoriei plusvalorii, teoria banilor, problemele circulației capitalului, precum și o serie de alte probleme importante ale teoriei economice marxiste.

Din august 1858 Marx începe să pregătească pentru tipar manuscrisul primei fascicule din prima carte a lucrării sale economice și lucrează intens la ea pînă la sfîrșitul anului. Marx considera această fasciculă, editată la Berlin, în iunie 1859, sub titlul „Contribuții la critica economiei politice”, doar o introducere la studiul său fundamental despre capital.

Scrisorile adresate de Marx lui Engels la 29 ianuarie, 2 și 5 martie 1858 arată că în procesul activității sale științifice în domeniul economiei politice, Marx avea un permanent schimb de păreri cu Engels, se sfătua cu el referitor la diferite probleme, îl ruga să-i trimită material suplimentar din practica producției de fabrică etc. Sprijinul pe care Engels i l-a dat lui Marx în acest domeniu

constituie o vie ilustrare a mării prietenii dintre genialii creatori ai comunismului științific.

Correspondența purtată de Marx și Engels în această perioadă constituie o dovadă a studiilor lor aprofundate și în alte domenii ale științei. Rezultatele acestor studii nu erau întotdeauna destinate tiparului și, adeseori, abia mult mai târziu au căpătat forma în care au fost publicate. Din scrisoarea lui Engels adresată lui Marx la 14 iulie 1858 se vede că tocmai în această perioadă Engels a început studierea sistematică a științelor naturii — fizica, chimia, biologia —, a căror dezvoltare a cunoscut, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, o nouă și importantă etapă datorită unor valoroase descoperiri. Engels își pune ca sarcină să interpreteze și să generalizeze de pe pozițiile materialismului dialectic noile cuceriri ale științelor naturii. Studiile făcute de Engels în această perioadă pot fi considerate ca primii pași în vederea îndeplinirii sarcinii pe care și-o trasase și pe care o va îndeplini definitiv abia mai târziu, în „Dialectica naturii”.

În același timp, Marx începe să se ocupe în mod sistematic de matematică. Studiile sale, pe care inițial Marx le-a legat — așa cum reiese din scrisoarea către Engels din 11 ianuarie 1858 — de cercetările sale economice, au căpătat ulterior un caracter de sine stătător, iar în deceniul al 8-lea l-au dus pe Marx la interpretarea materialist-dialectică a calculului diferențial și integral.

Correspondența din anii 1856—1859 cuprinde nenumărate dovezi că Engels a studiat limbile slave, istoria și literatura popoarelor slave. Engels acordă de asemenea o mare atenție studierii teoriei și istoriei artei militare. Un deosebit interes în acest sens îl prezintă scrisoarea lui Marx către Engels din 25 septembrie 1857, care cuprinde înalta apreciere dată de Marx articolului lui Engels „Armata”, scris pentru „The New American Cyclopaedia”. În această scrisoare, după cum remarcă Lenin în al său „Conspect asupra «Correspondenței dintre K. Marx și F. Engels»”, Marx subliniază legătura dintre armată și relațiile de producție și dezvoltarea forțelor de producție. Marx scria că expunerea istoriei armatei, făcută de Engels, confirmă întru totul justetea metodei materialismului istoric, aplicată pentru prima oară în acest domeniu. De pe aceleași poziții materialiste, Engels a tratat, așa cum reiese din multe scrisori cuprinse în acest volum, și o serie de alte probleme militare și de istorie a artei militare, pe care le-a elucidat în seria de articole scrise în această perioadă pentru „The New American Cyclopaedia”. Unele scrisori publicate în volumul de față dovedesc că preocupările lui Engels în domeniul științei militare nu aveau numai un caracter pur teoretic, ci erau legate și de pregătirea con-

ducătorilor proletariatului în vederea viitoarelor bătălii revoluționare (vezi, de pildă, scrisoarea adresată de Engels lui Marx la 15 noiembrie 1857).

Scrisorile publicate în acest volum sînt o dovadă elocventă a pasiunii revoluționare și a credinței ferme în forțele proletariatului, credință cu care Marx și Engels așteptau și în acești ani un nou avînt revoluționar. Scrisorile scrise în ajunul crizei din 1857—1858 și în timpul perioadei ei culminante sînt pătrunse de convingerea fermă că în condițiile accentuării contradicțiilor capitalismului și ale faptului că într-o serie de țări revoluțiile burgheze nu au fost desăvîrșite, criza economică mondială va avea ca urmare zguduirii revoluționare și va aduce după sine o criză revoluționară generală în Europa.

„De altfel, ca niciodată pînă acum, de data aceasta problema a căpătat dimensiuni europene — îi scria Marx lui Engels la 26 septembrie 1856 —, și nu cred că vom mai putea rămîne mult timp aici, ca spectatori... «Mobilizarea» noastră este aproape” (vezi vol. de față, p. 67). Împărtășind întru totul punctul de vedere al lui Marx, Engels îi scria la 17 noiembrie 1856 că „o tabula rasa atît de frumoasă ca acum n-o să mai găsească revoluția prea ușor” (vezi vol. de față, p. 75).

Tema crizei constituie una din temele de bază ale corespondenței publicate în acest volum. Scrisorile din acești ani cuprind un amplu material factual cu privire la desfășurarea crizei în diferitele țări, precum și o serie de concluzii teoretice dintre cele mai importante, la care Marx a ajuns pe baza analizei acestui material.

Corespondența reflectă munca uriașă depusă de Marx pentru a strînge material în legătură cu criza. În afară de numeroasele articole scrise pentru ziarul „New York Daily Tribune”, Marx notează cu regularitate în caiete speciale fapte și evenimente legate de criza din Anglia, Germania, Franța și din alte țări (vezi scrisoarea sa către Engels din 18 decembrie 1857). Marx intenționa ca, în primăvara anului 1858, să publice împreună cu Engels un pamflet despre criză, cu scopul, după cum îi scria el lui Engels, „să *reamintim* publicului german că existăm încă și sîntem mereu aceiași” (vezi vol. de față, p. 212). Dar acest proiect al lui Marx nu a fost realizat.

Dintr-o serie întregă de scrisori reiese că Engels i-a dat lui Marx un sprijin substanțial la strîngerea materialului referitor la criză, furnizîndu-i informații detaliate cu privire la starea de lucruri din districtele industriale ale Angliei și, în special, din districtul Manchester — centrul industriei bumbacului din Anglia. Avînd legături, datorită slujbei sale, cu lumea comercială, Engels

ii furnizează lui Marx date amănunțite privitoare la desfășurarea crizei în Germania, Franța și în alte țări (vezi scrisorile lui Engels către Marx din 15 noiembrie, 7, 9, 11, 17 și 31 decembrie 1857, 9 aprilie 1858 și altele, precum și scrisoarea adresată de Marx lui Engels la 18 decembrie 1857).

Un mare interes prezintă acele scrisori din volum în care sînt expuse părerile lui Marx și Engels despre evenimentele internaționale contemporane și despre politica externă și internă a țărilor europene. Aceste scrisori arată clar că și în acești ani Marx și Engels au analizat întotdeauna toate fenomenele din viața politică a Europei de pe pozițiile revoluționarilor proletari, apreciindu-le din punctul de vedere al intereselor revoluției europene. Legat de aceasta, ei au acordat o deosebită atenție Angliei, țara capitalistă cea mai dezvoltată pe atunci din punct de vedere economic, în care, după cum au subliniat mereu Marx și Engels, premisele materiale pentru revoluția proletară erau deja coapte. Datorită industriei ei foarte dezvoltate, în comparație cu alte țări europene, Anglia avea proletariatul cel mai numeros, reprezentînd majoritatea covârșitoare a populației și avînd deja o considerabilă experiență de luptă revoluționară sub forma mișcării cartiste de masă.

Analizînd în scrisorile lor influența crizei din 1857—1858 asupra economiei engleze, întemeietorii marxismului au ajuns la concluzia că în Anglia se puteau dezvolta condițiile necesare apariției unei situații revoluționare. O mare însemnătate a acordat Marx faptului că criza economică mondială a lovit însăși baza puterii economice a Angliei — industria —, ceea ce avea să ducă la ascuțirea contradicțiilor dintre proletariatul englez și burghezie și la creșterea nemulțumirii maselor largi.

Totodată, relevînd destrămarea continuă a partidelor de guvernămînt — whigii și toryi —, Marx socotea posibilă apariția unei crize politice interne în Anglia. La 18 martie 1857 el îi scria lui Engels că venirea la putere a lui Palmerston — liderul whigilor, dușman înverșunat al transformărilor progresiste în interiorul țării și inspiratorul politicii externe antipopulare a Angliei — ar putea duce la desfășurarea, din inițiativa radicalilor burghezi învinși în alegeri, a unei agitații împotriva dominației politice a oligarhiei aristocrate guvernante. „Anglia intră într-o criză gravă... — îi scria Marx lui Engels la 31 martie 1857 —, și, dacă acum va începe din nou mișcarea pe continent, John Bull nu se va mai putea situa pe poziția nobil dezinteresată din 1848. Victoria lui Pam reprezintă încununarea evenimentelor începute în iunie 1848” (vezi vol. de față, p. 105). La o anumită slăbire a pozițiilor claselor guvernante din Anglia și la maturizarea crizei politice interne tre-

buia să contribuie, de asemenea, după părerea lui Marx, creșterea rezistenței opuse de popoarele din țările coloniale și dependente ale Asiei împotriva intensificării expansiunii colonialiștilor englezi pe continentul asiatic (vezi, de pildă, scrisoarea lui Marx către Engels din 14 ianuarie 1858).

În această privință un deosebit interes prezintă scrisorile publicate în volumul de față în care Marx și Engels își expun părerile cu privire la sistemul colonial al capitalismului, precum și la mișcarea de eliberare națională din țările coloniale și dependente; Marx și Engels considerau această mișcare aliatul revoluției europene.

Legind rezolvarea problemei național-coloniale și eliberarea țărilor coloniale și dependente de perspectivele revoluției proletare în țările capitaliste, Marx și Engels au acordat întotdeauna cea mai mare importanță acestei probleme. În a doua jumătate a deceniului al 6-lea, Marx și Engels urmăresc cu cea mai mare atenție, după cum o dovedesc scrisorile din această perioadă, evenimentele din țările coloniale și dependente engleze, ca, de pildă, răscoala de eliberare națională din 1857—1859 din India, cel de-al doilea așa-numit război „al opiumului” din China din 1856—1858, războiul anglo-persan din 1856—1857 și altele. În scrisori se conturează chipurile lui Marx și Engels, ca ale unor luptători neînduplecați împotriva robiei coloniale, ca apărători inflăcărați ai popoarelor asuprite. Îndreptându-și ascuțișul criticii aduse sistemului colonial al capitalismului mai ales împotriva Angliei — pe atunci cea mai mare putere colonială și cel mai rapace jefuitor al coloniilor —, conducătorii proletariatului dezvăluie plini de indignare în scrisorile din această perioadă metodele prădălnice ale dominației cotropitorilor englezi în colonii, precum și mijloacele și procedeele cu ajutorul cărora aceștia au pătruns cu forța pe teritorii străine, instaurând un odios regim colonial și călcând în picioare interesele vitale ale popoarelor înrobite.

Astfel, în scrisoarea lui Engels către Marx din 23 mai 1856, sînt înfățișate cu o uriașă forță demascatoare formele și metodele politicii coloniale a Angliei în Irlanda, pe care Engels o numește „prima colonie engleză” (vezi vol. de față, p. 51). Împărtășindu-i lui Marx impresiile sale despre călătoria făcută în Irlanda în primăvara anului 1856, Engels observă că, datorită războaielor de cotropire ale Angliei, care au durat secole de-a rîndul, datorită inexistenței unei industrii locale irlandeze și a izgonirii forțate a arendașilor de pe pămînturi, care a avut loc mai ales în deceniul al 6-lea, Irlanda a devenit o „națiune complet decăzută” (vezi vol. de față, p. 52). Depopulată ca urmare a foametei, „a curățirii do-

meniilor", a emigrației forțate și a asupririi sistematice, țara a fost invadată de jandarmi, popi, moșieri și avocați. „Ar fi greu de înțeles din ce trăiesc toți acești paraziti — scria Engels — dacă mizeria țăranilor n-ar explica totul” (vezi vol. de față, p. 51). Pe baza exemplului Irlandei, Engels ajunge aici la concluzia că „așa-zisa libertate a cetățenilor englezi se bazează pe asuprirea coloniilor” (ibid).

Într-o serie de scrisori ale lui Marx și Engels sint demascate metodele și mijloacele de care s-au folosit colonialiștii englezi care efectuau în acea vreme intensa lor expansiune colonială în țările Asiei Centrale și Orientului Îndepărtat. Astfel, în scrisoarea adresată lui Engels la 24 martie 1857, Marx ridiculizează pretinsa „vitejie” a armatei colonialiste engleze, „victoriile” ieftine pe care le-a obținut datorită superiorității ei tehnice în războaiele de cotropire duse în Persia și China. El îi înfierează pe colonialiștii englezi care au bombardat cu sălbăticie populația pașnică a orașului chinez Canton. În scrisoarea către Engels din 8 octombrie 1858, Marx dezvăluie una din cele mai infame surse de îmbogățire ale burgheziei engleze — comerțul de contrabandă cu opiu în China —, subliniind că opiu reprezintă principalul articol de export al englezilor în China. În aceeași scrisoare Marx face o critică nimicitoare tratatului de la Tientsin din 1858, impus Chinei de către Anglia în urma celui de-al doilea „război al opiuului”. Acest tratat, scria Marx, „este o bătaie de joc de la un cap la altul” (vezi vol. de față, p 325).

Correspondența reflectă interesul viu pe care întemeietorii marxismului îl purtau mișcării de eliberare națională din 1857—1858 din India, mișcare pe care o considerau o adevărată revoluție a poporului indian împotriva stăpînirii britanice. În scrisorile lor, Marx și Engels au un schimb de păreri în legătură cu desfășurarea acțiunilor militare, cu forțele și tactica răsculaților, cu perspectivele răscoalei și cu alte probleme, pe care le elucidează în amănunțime într-un mare număr de articole pe aceste teme și le publică în „New York Daily Tribune” (vezi scrisorile lui Marx către Engels din 6, 14 iulie, 23 septembrie și 20 octombrie 1857 și ale lui Engels către Marx din 24 septembrie, 29 octombrie 1857 ș.a.).

În mișcarea de eliberare națională din India, precum și în puternica mișcare țărănească antifeudală a taipinilor din China, care au dus la îngustarea pieței de desfacere pentru industria engleză și au necesitat forțe militare și resurse din Anglia, marii conducători ai proletariatului vedeau unul din factorii care, în anumite condiții, ar fi putut duce la ascuțirea crizei economice mondiale și înlesni viitoarea revoluție europeană (vezi scrisoarea lui Engels

către Marx din 15 noiembrie 1857 și a lui Marx către Engels din 14 ianuarie 1858). În scrisoarea adresată lui Engels la 14 ianuarie 1858, Marx scria : „India, ca urmare a pierderilor în oameni și metale nobile pe care le va provoca englezilor, este acum cel mai bun aliat al nostru” (vezi vol. de față, p. 234).

În scrisorile lui Marx și Engels se acordă o mare atenție Germaniei, unde pe ordinea de zi mai figura încă sarcina istorică fundamentală pe care revoluția din 1848—1849 nu o rezolvase : desființarea rămășițelor feudalismului în orinduirea socială și politică, lichidarea fărâmițării naționale a Germaniei. Năzuind la îndeplinirea acestei sarcini pe cale revoluționar-democratică, prin crearea Republicii germane democratice unite, Marx și Engels urmăreau cu încordare situația din Germania în ajunul și în timpul crizei. Marx remarca creșterea impetuoasă a capitalismului în țară, dezvoltarea considerabilă a comerțului și industriei, în special creșterea într-un ritm excepțional de rapid a producției, și sporirea numărului întreprinderilor pe acțiuni industriale și bancare. După cum arătau Marx și Engels, în legătură cu aceasta, caracteristică pentru deceniul al 6-lea este febra speculațiilor inaugurată de Franța bonapartistă, care a găsit în Germania, în special în Prusia, un teren deosebit de favorabil (vezi scrisorile lui Marx către Engels din 26 septembrie, 30 octombrie 1856, 7 ianuarie 1858 și scrisorile lui Engels către Marx din 14 aprilie 1856 și 15 noiembrie 1857).

Avînd un schimb de păreri cu privire la politica internă a Prusiei și la eventuala repartizare a forțelor de clasă în Germania în viitoarea revoluție, Marx și Engels își îndreaptă ascuțișul criticii împotriva burgheziei liberale prusiene. Ei demască iluziile ei constituționale-monarhiste, incapacitatea ei de a trece la acțiuni revoluționare hotărîte împotriva monarhiei prusiene, dezvăluie încercările ei de a se alia cu iuncherimea prusiană (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 5 martie 1856). „De la 1848 încoace, burghezii și filistinii s-au degradat și mai mult — îi scrie Engels lui Marx la 17 martie 1858. — Germanul Michel, după cum se vede, nu s-a trezit încă din hibernare după greaua încordare din 1848” (vezi vol. de față, p. 273).

Un mare număr de scrisori reflectă faptul că Marx și Engels așteptau ca criza economică să aibă urmări revoluționare mai ales în Franța bonapartistă (vezi scrisorile lui Marx către Engels din 20 ianuarie, 8 și 25 decembrie 1857 și din 29 martie 1858 și scrisoarea lui Engels către Marx din 17 martie 1858).

Bonapartismul ca formă deosebită a dictaturii burgheziei contrarevoluționare, care se sprijinea pe armată, a fost întotdeauna considerat de Marx și Engels unul din principalii piloni ai reac-

țiunii în Europa. Așa cum reiese din numeroasele articole din „New York Daily Tribune”, în perioada la care se referă corespondența, ei au dus o luptă neîmpăcată și necruțătoare împotriva bonapartismului. Demascînd neconținut politica de oscilare între diferite clase, caracteristică bonapartismului, demagogia deșănțată, falsele lozinci democratice, cochetarea cu mișcarea de eliberare națională, Marx și Engels au arătat că, în realitate, aceste manevre erau menite numai să mascheze politica reacționară de apărare a intereselor virfurilor exploatoare. Spre sfîrșitul deceniului al 6-lea, bonapartismul devine un fenomen internațional, căci politica sa de demagogie socială, îmbinată cu metodele reacționare de guvernare, era imitată de cercurile guvernante din alte state europene. Căutînd să recruteze și să folosească în interesul său elementele instabile ale democrației europene, bonapartismul dezbină tabăra mișcării revoluționare europene, reprezentînd un pericol serios pentru viitoarea revoluție europeană. De aceea, Marx și Engels considerau lupta împotriva bonapartismului ca una dintre principalele sarcini ale revoluționarilor proletari.

După cum arată scrisorile referitoare la Franța, Marx și Engels urmăreau cu atenție, în evoluția crizei, toate fenomenele vieții economice și politice a celui de-al doilea Imperiu, constatînd descompunerea generală „a acestui stat falimentar” (vezi vol. de față, p. 212).

În scrisorile adresate lui Engels, Marx atribuie un loc însemnat analizei mașinațiilor de bursă și speculațiilor băncii Crédit mobilier, care era legată de guvernul celui de-al doilea Imperiu și avea o rețea de filiale în multe țări ale Europei (vezi scrisorile lui Marx către Engels din 9 aprilie, 8 și 22 mai, 11 iulie, 8 și 25 decembrie 1857, 7 ianuarie 1858). Cei doi conducători ai proletariatului studiau cu atenție mijloacele și procedeele politicii interne a guvernului bonapartist (vezi, de pildă, scrisorile lui Engels către Marx din 25 august 1857 și din 9 aprilie 1858) și relevau cea mai mică manifestare a stării de spirit opoziționiste, în continuă creștere din rîndurile diferitelor pături ale societății franceze. În scrisoarea către Marx din 17 martie 1858, Engels îi atrage atenția asupra manifestărilor de nemulțumire din rîndurile muncitorilor parizieni față de regimul bonapartist. „Deportările și arestările în stînga și-n dreapta au dat, așadar, tot atît de puține rezultate ca și coloniile muncitorești și atelierele naționale pe scară mare” (vezi vol. de față, p. 270—271). În aceeași scrisoare, referindu-se la tulburările din unitățile militare de la Chalon-sur-Sa ne, Engels analizează amănunțit starea de spirit din armata bonapartistă, pilon al dictaturii bonapartiste, și ajunge la concluzia că, „chiar și în armată, numai

vîrfurile sînt cu adevărat bonapartiste" (vezi vol. de față, p. 271). La sfîrșitul anului 1858, Marx și Engels relevă creșterea stării opoziționiste chiar și printre burghezii liberali din așa-numita „oposiție parlamentară“.

Contrar așteptărilor lui Marx și Engels, criza economică mondială din 1857—1858 n-a dus la o explozie revoluționară nemijlocită, dar ea a constituit prologul unei reînvieri a activității politice în Europa. Criza a dat un puternic impuls mișcării muncitorești și democratice din Europa, precum și luptei de eliberare națională a popoarelor asuprite. Remarcînd acest fapt, Marx îi scria lui Engels la 22 februarie 1858: „În general, criza a răscolit totul ca o oîrtiță bătrînă și înțeleaptă“ (vezi vol. de față, p. 256).

Într-o serie de scrisori din a doua jumătate a anului 1858, Marx și Engels scriu despre simptomele unei înviorări politice generale în Europa. Un deosebit interes în acest sens prezintă scrisoarea lui Marx către Engels din 8 octombrie 1858, care cuprinde concluzii referitoare la situația din diferite țări vest-europene, precum și din Rusia, în ajunul noului avînt revoluționar care se făcea simțit în Europa. În scrisoarea adresată lui Engels la 29 noiembrie 1858, Marx dă o înaltă apreciere articolului lui Engels „Europa în 1858“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 660—665), în care Engels semnalează clar și convingător prezența unor simptome de înviorare a vieții politice și sociale în aproape toate țările Europei. În acest articol, Engels sublinia în mod special că, dintre toate națiunile Europei, Rusia a fost prima care s-a trezit din greaua letargie politică în care era cufundată societatea europeană în deceniul al 6-lea.

În această perioadă, marii conducători ai proletariatului acordă o deosebită atenție începuturilor mișcării țărănești din Rusia împotriva iobăgiei. Ei considerau Rusia țaristă ca un pilon al reacțiunii europene, ca o citadelă a feudalismului și absolutismului. Totodată, ei așteptau în permanență începutul mișcării revoluționare în Rusia și urmăreau cu o neobosită atenție cea mai neînsemnată manifestare a unor tendințe opoziționiste în societatea rusă.

Tocmai de aceea Marx și Engels au salutat cu emoție semnalele care vesteau maturizarea unei situații revoluționare în Rusia. „În condițiile întorsăturii optimiste pe care a luat-o comerțul mondial în momentul de față — îi scria Marx lui Engels la 8 octombrie 1858 — ...este o consolare cel puțin că în Rusia a început revoluția...“ (vezi vol. de față, p. 323). În aceeași scrisoare, Marx stabilește o strînsă legătură între intensificarea luptei pentru desființarea iobăgiei și urmările războiului Crimeii din 1853—1856. Acest război, scria el, „a grăbit totuși, în mod evident, actuala în-

torsătură pe care au luat-o evenimentele din Rusia" (ibid.). În scrisoarea din 29 aprilie 1858, precum și în sus-amintita scrisoare din 8 octombrie 1858, Marx își exprima speranța că lupta care se desfășoară în Rusia împotriva iobăgiei constituie începutul unei mișcări interne, care va duce la schimbări radicale în orinduirea socială și politică a țării și va pune capăt politicii externe contra-revoluționare a țarismului. „Mișcarea de eliberare a iobagilor din Rusia — îi scria Marx lui Engels la 29 aprilie 1858 — mi se pare importantă, întrucît marchează începutul unei istorii interne, în țară, care se poate pune de-a curmezișul politicii ei externe tradiționale" (vezi vol. de față, p. 290). O asemenea întorsătură a lucrurilor ar influența categoric în mod favorabil, după cum remarcă Marx, mișcarea revoluționară europeană și, în special, ar descătușa inițiativa revoluționară a germanilor (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 8 octombrie 1858).

Așadar, în cea de-a doua jumătate a anului 1858 s-a creat o asemenea situație, încît Europa se afla, după cum spunea Marx, în fața alternativei: revoluție sau război. Guvernele contrarevoluționare din Europa, și în primul rînd guvernul bonapartist francez, au găsit o ieșire din această situație în războiul dintre Franța și Piemont, de o parte, și Austria, de cealaltă parte, război care a izbucnit în 1859.

În corespondența dintre Marx și Engels din anul 1859, un loc important ocupă schimbul de păreri în problemele legate de acest război. Stabilirea poziției partidului proletar față de războiul din 1859 prezenta anumite dificultăți, la care s-a referit mai tîrziu V. I. Lenin. „Rezultă de aici un nod de contradicții: pe de o parte, una dintre cele mai reacționare monarhii europene care a subjugat Italia, pe de altă parte — reprezentanții Italiei revoluționare care duc o luptă de eliberare, inclusiv Garibaldi, mină în mină cu arhireacționarul Napoleon al III-lea etc." (vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 136).

Dar și în aceste condiții Marx și Engels au reușit să elaboreze tactica clară, consecventă a proletariatului, tactică ce ținea seama de raportul real al forțelor de clasă și era subordonată sarcinii principale — dezvoltarea prin toate mijloacele a mișcării revoluționare și de eliberare națională, asigurarea unificării Germaniei și Italiei pe cale democrată (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 18 mai 1859 și a lui Marx către Lassalle din 22 noiembrie 1859).

Într-o serie de scrisori, Marx și Engels au demascată adevăratele țeluri urmărite de Napoleon al III-lea și de clica sa, arătînd că intenția lui Napoleon nu era nicidecum să elibereze Italia, ci să con-

solideze, printr-o victorie militară ușoară, regimul bonapartist din Franța, să-și cîștige popularitatea, speculînd în mod demagogic lozincă „eliberarea Italiei de sub dominația austriacă” și, totodată, să cucerească o parte din teritoriul italian și să-și întărească dominația politică în Europa.

Marx și Engels considerau necesar ca Prusia și alte state ale Confederației germane să intre în războiul împotriva Franței bonapartiste de partea Austriei. „În ceea ce privește «guvernele» — îi scria Marx lui Engels la 18 mai 1859 —, e evident că, din toate punctele de vedere, fie și numai în interesul *existenței* Germaniei, trebuie să li se ceară să *nu rămînă neutre*, ci, cum bine spui tu, să fie *patriotice*” (vezi vol. de față, p. 387). În această problemă, întemeietorii comunismului științific porneau de la premisa că participarea statelor Confederației germane la războiul împotriva Franței ar duce la intrarea în război a Rusiei țariste, legată printr-un tratat secret cu Napoleon al III-lea. Intrarea Rusiei în război ar descătușa, după părerea lui Marx și Engels, forțele revoluționare atît în Germania și Italia, cît și în Franța însăși, ar determina clasele dominante din Germania să-și dezvăluie esența contrarevoluționară a politicii lor și ar duce, în ultimă instanță, la înfrîngerea bonapartismului, la căderea regimurilor antipopulare din Europa, ar da un impuls mișcărilor de eliberare națională, luptei popoarelor asupra Europei centrale împotriva jugului Habsburgilor din Austria. În Germania o asemenea situație ar avea ca rezultat preponderența partizanilor unificării țării pe cale revoluționar-democrată, pe calea lichidării monarhiilor austriece și prusiene și a creării unei Republici germane democratice unite.

Scrisorile lui Marx și Engels referitoare la războiul din 1859 din Italia constituie o prețioasă completare la lucrările lor pe această temă din perioada respectivă, deoarece aici ei au putut expune poziția revoluționarilor proletari în problema războiului și a căilor de unificare a Germaniei și Italiei mai fățiș decît în articolele publicate în ziarul burghez „New York Daily Tribune” și în broșurile lui Engels „Padul și Rinul” și „Savoia, Nisa și Rinul”, publicate în mod legal în Germania (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, Editura politică, București, 1962, p. 245—296 și 609—653).

În scrisorile publicate în volumul de față, Marx și Engels apar ca niște luptători proletari înflăcărați, care, cu energia revoluționară ce-i caracteriza, nici în cele mai negre zile ale reacțiunii n-au încetat lupta pentru unirea forțelor proletariatului, pentru educarea conștiinței lui de clasă, pentru crearea partidului proletar, ca o condiție necesară și importantă a victoriei proletariatului. „În vre-

muri dintre cele mai pașnice, aparent «idilice»... «de un marasm dezolant»... Marx știa să sesizeze — scria V. I. Lenin — apropierea revoluției și să *ridice* conștiința proletariatului la nivelul sarcinilor lui înaintate, revoluționare” (vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 14, București, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 388).

Anii 1856—1859 au constituit o perioadă grea în istoria partidului proletar care se forma, precum și în viața și activitatea lui Marx și Engels. În această perioadă, majoritatea covârșitoare a emigranților politici, printre care și Marx, au dus o luptă crâncenă pentru existență. Lipsurile materiale stringente din familia lui Marx, grijile chinuitoare de zi cu zi pentru procurarea strictului necesar, permanentele plictiseli legate de „nevoile meschine ale vieții cotidiene”, au avut repercusiuni grave asupra sănătății lui Marx și asupra muncii lui. La toate acestea se adăuga pericolul ca emigranții politici să nu mai poată rămâne în Anglia, ca urmare a intensificării reacțiunii după atentatul săvârșit, în ianuarie 1858, de revoluționarul italian Orsini împotriva lui Napoleon al III-lea. Urmărirea de către poliție a emigranților politici, și în primul rând a lui Marx, se intensifică, iar corespondența îi este perlustrată (vezi scrisorile lui Marx către Engels din 2 și 5 martie și a lui Engels către Marx din 4 martie 1858).

Din corespondența publicată în volum reiese clar importanța de neprețuit a prieteniei dintre cei doi mari creatori ai comunismului științific și rolul hotărâtor pe care l-a avut pentru Marx în zilele grele ale vieții sale sprijinul moral și ajutorul material dezinteresat pe care i l-a dat Engels. În acești ani, Engels a fost nevoit să continue să se ocupe cu „blestematul de comerț”, pentru a-i asigura lui Marx posibilitatea de a continua elaborarea teoriei revoluționare.

Perioada de acalmie revoluționară a adus, așa cum era și firesc, pierderi primelor cadre ale revoluționarilor proletari. Unii dintre aceștia au pierit neputînd rezista urmărilor detențiunii în închisoare (Roland Daniels) sau condițiilor vieții de pribegie a emigranților (Georg Weerth, Konrad Schramm). Alții au suferit influența demobilizantă a perioadei îndelungate de prosperitate economică și de acalmie politică și au părăsit lupta revoluționară. Astfel, în această perioadă, Marx și Engels rup relațiile cu fostul membru al Ligii comuniștilor, Adolf Cluss, care se apropie de conducătorul fracțiunii scizioniste aventuriere — Willich (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 22 ianuarie 1857 și scrisoarea lui Marx către Weydemeyer din 1 februarie 1859), și într-o serie întregă de scrisori ridiculizează caustic tendința lui Ernst Dronke, fostul lor tovarăș de luptă de la „Neue Rheinische Zeitung”, de a-și asigura o „existență lipsită de griji”, ca negustor „pe cont propriu” (vezi scri-

soarea lui Engels către Marx din 17 noiembrie 1856, 11 martie și 15 noiembrie 1857 și scrisoarea lui Marx către Engels din 31 martie 1857).

Cu toate acestea, datorită eforturilor depuse de Marx și Engels, în jurul lor se încheagă un nucleu puternic de revoluționari fermi și de tovarăși de idei. Și în această perioadă grea, foștii membri ai Ligii comuniștilor, Wilhelm Wolff (Lupus), Friedrich Lessner, Georg Eccarius, Josef Weydemeyer, Wilhelm Liebknecht, Wilhelm Pieper, Peter Imandt și alții rămân tovarășii de luptă credincioși ai marilor conducători ai proletariatului.

Manifestind o permanentă grijă pentru menținerea acestui nucleu al primilor revoluționari proletari, pentru a-i conduce și a-i educa, Marx și Engels pun în fața tovarășilor lor de luptă sarcina de a folosi lunga perioadă de reacțiune pentru a se căli și mai temeinic din punct de vedere politic, pentru a aprofunda studiile teoretice. „Să învățăm, să învățăm! Acesta era imperativul categoric pe care ni-l amintea adeseori cu voce tare, dar care se impunea și prin exemplul oferit de marea lui putere de muncă” — scria mai târziu Wilhelm Liebknecht despre Marx, reînviind acești ani de emigrație londoneză.

Dintr-o serie întreagă de scrisori ale lui Marx și Engels reiese că nici chiar în anii grei ai reacțiunii, Marx n-a pierdut legătura cu reprezentanții de seamă ai clasei muncitoare germane. Vizita făcută lui Marx de reprezentantul muncitorilor din Düsseldorf, Gustav Levy, în februarie 1856, vizită pe care Marx i-o relatează lui Engels în scrisoarea din 5 martie 1856, dovedește uriașa autoritate și respectul de care continuau să se bucure marii conducători ai proletariatului în rîndurile muncitorilor din Provincia renană. Schimbul de păreri dintre Marx și Engels în legătură cu această vizită oglindește concepțiile întemeietorilor marxismului asupra tacticii partidului proletar în ceea ce privește mișcarea muncitorească din Germania în perioada reacțiunii. Astfel, Marx i-a pus hotărît în gardă pe muncitorii renani, în rîndurile cărora se făureau planuri de răscoală, împotriva unor acțiuni locale, premature, izolate. Marx îi scria lui Engels că muncitorii germani simt, firește, necesitatea unor conducători politici și militari și de aceea se impune „să le explicăm exact, din punct de vedere militar, ceea ce se poate și ceea ce nu se poate face” (vezi vol. de față, p. 27). Pe de altă parte, subliniind necesitatea acțiunilor solidare ale proletariatului din diferite țări, Marx îi chema pe muncitorii germani să sprijine proletariatul din Paris în caz că acolo va izbucni revoluția. „Dacă Parisul

dă semnalul — îi spunea Marx lui Gustav Levy —, ar fi bine, indiferent de împrejurări, să se riște totul, căci chiar în cazul unui eșec momentan, consecințele n-ar fi grave decât vremelnice..." (ibid.).

Referindu-se la perspectivele mișcării revoluționare în Germania, Marx formulează o deosebit de importantă teză teoretică, care constituie unul dintre principiile doctrinei marxiste cu privire la revoluția socialistă, și anume ideea alianței, necesare pentru victoria proletariatului, dintre clasa muncitoare și țărănime. „Totul va depinde în Germania — scria Marx — de posibilitatea de a sprijini revoluția proletară printr-o reeditare a războiului țărănesc. Atunci lucrurile vor merge minunat" (vezi vol. de față, p. 44).

Pronunțându-se asupra perspectivelor viitoarei revoluții socialiste în Europa, întemeietorii marxismului au acordat un rol deosebit proletariatului englez, dând o mare importanță pregătirii sale ideologice și organizatorice în vederea viitoarelor bătălii revoluționare. După cum reiese din materialele corespondenței, Marx și Engels credeau că rolul hotărîtor l-ar putea juca grupul cartiștilor revoluționari condus de Ernest Jones.

În deceniul al 6-lea, cartismul își pierduse caracterul de mișcare de masă și continua să existe doar ca orientare politică. Totuși, nici chiar în a doua jumătate a deceniului al 6-lea, Marx și Engels nu-și pierduseră speranța că grupul încă influent al cartiștilor revoluționari, care își aveau organul lor de presă, ziarul „People's Paper", și era condus de popularul lider Ernest Jones, va putea constitui o bază pentru organizarea unui partid proletar de sine stătător în Anglia și va putea conduce mișcarea muncitorească engleză. De aceea, în fața cartiștilor de stînga, Marx și Engels puneau următoarele sarcini: însușirea teoriei revoluționare — care întotdeauna lipsea cartiștilor —, introducerea conștiinței socialiste revoluționare în rîndurile proletariatului englez și, pe această bază, organizarea unui partid proletar revoluționar independent.

După cum dovedește scrisoarea lui Marx către Engels din 24 noiembrie 1857, Marx îi sfătuia insistent pe cartiști ca, în concordanță cu situația istorică concretă creată, să schimbe și tactica, și anume să renunțe la tentativele infructuoase de a găsi, într-o perioadă de acalmie, pretexte pentru o agitație publică în favoarea Cartei poporului, dar să intensifice activitatea agitatorică nemijlocită în masele de muncitori de fabrică. Jones „trebuie mai întîi să creeze partidul — îi scria Marx lui Engels la 24 noiembrie 1857 —, și pentru asta va trebui să meargă în districtele industriale" (vezi vol. de față, p. 199).

Dar, așa cum reiese din corespondență, în anii 1857 — 1858 în activitatea lui Jones se fac tot mai des simțite oscilații ideologice și inconsecvență politică. Urmărindu-l cu atenție, Marx și Engels l-au criticat cu asprime pe Jones pentru lipsurile sale politice, pentru tendința de a conduce în mod unipersonal organizația, tendință care a provocat indignare în rindurile cartiștilor, pentru concesiile ideologice făcute reprezentanților burgheziei radicale, pentru tendința tot mai evidentă de conciliatorism (vezi scrisorile lui Marx către Engels din 10 aprilie 1856, 24 noiembrie, 22 decembrie 1857, 14 ianuarie, 21 septembrie și 8 octombrie 1858 și scrisorile lui Engels către Marx din 4 august și 7 octombrie 1858). Scrisorile din această perioadă dovedesc în mod pregnant de cită răbdare și perseverență a dat dovadă Marx pentru a-i explica lui Ernest Jones poziția sa greșită, pentru a-l întoarce de pe drumul său greșit, pentru a-i menține autoritatea de conducător al muncitorilor.

Marx face o apreciere generală a comportării lui Jones și își definește atitudinea față de acesta în scrisoarea adresată lui Weydemeyer la 1 februarie 1859: „Cu Ernest Jones am rupt orice legătură. În pofida avertismentelor mele repetate și cu toate că i-am prezis întocmai cele ce aveau să se întâmple acum, și anume că se va distruge și va dezorganiza partidul cartist, el a pășit pe calea compromisului cu radicalii burghezi. Acum este un om distrus, dar prejudiciul pe care l-a adus proletarietului englez este imens. Greșeala va fi, desigur, reparată, dar un moment foarte favorabil pentru acțiune s-a pierdut. Imaginează-ți o armată al cărei general trece în ajunul bătăliei în tabăra adversă” (vezi vol. de față, p. 511).

În legătură cu evoluția politică a lui Jones, Marx și Engels au tras unele concluzii politice importante cu privire la schimbările esențiale survenite în deceniul al 6-lea în întreaga mișcare muncitorească engleză, și anume apariția în cadrul ei — alături de orientarea revoluționară — a unei orientări oportuniste, care, temporar, era mai puternică decât cea dintâi. În deceniul al 6-lea acest lucru s-a reflectat în adinca pasivitate politică a maselor clasei muncitoare engleze (vezi scrisorile lui Engels către Marx din 15 noiembrie și 17 decembrie 1857 și scrisoarea lui Marx către Engels din 14 ianuarie 1858). Marx și Engels vedeau rădăcinile economice ale acestui fenomen nou în mișcarea muncitorească engleză, în dominația capitalismului englez pe piața mondială, determinată de creșterea neobișnuită și de prosperitatea economiei Angliei în deceniul al 6-lea. „...Îndelungata perioadă de prosperitate a avut o influență îngrozitor de demoralizatoare” — observa Engels în scrisoarea adresată lui Marx la 17 decembrie 1857 (vezi vol. de față, p. 211). Această concluzie a căpătat o formulare clasică în scrisoarea lui Engels că-

tre Marx din 7 octombrie 1858 : „proletariatul englez — scria Engels — se îmburgezește efectiv din ce în ce mai mult, deoarece această națiune, cea mai burgheză dintre toate, vrea, pare-se, să ajungă pînă la urmă să aibă o aristocrație burgheză și un proletariat burghez *alături* de burghezie. Desigur, pentru o națiune care exploatează întreaga lume, aceasta este, în oarecare măsură, îndreptățit” (vezi vol. de față, p. 321).

Lenin arăta că Marx și Engels au urmărit în Anglia aceste două tendințe, care mai tîrziu s-au conturat atît de precis în mișcarea muncitorească internațională, „în decursul mai multor *decenii*, între 1858 și 1892” (vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol 30, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 170). După cum sublinia V. I. Lenin, Marx și Engels au făcut în mod clar și categoric legătura între victoria temporară a oportunistului în mișcarea muncitorească engleză și monopolul industrial și colonial al Angliei, care a permis burgheziei engleze să corupă, cu ajutorul supraprofiturilor ei, vîrfurile muncitorimii engleze, aristocrația muncitorească.

O pagină importantă din lupta lui Marx și Engels pentru un partid proletar a constituit-o lupta lor împotriva concepțiilor oportuniste și a tacticii oportuniste a socialistului mic-burghez Lassalle. O serie de scrisori ale lui Marx și Engels publicate în acest volum conțin o critică aspră la adresa lui Lassalle. În scrisorile din 5 și 7 martie 1856 și 7 iunie 1858 etc., Marx și Engels l-au criticat vehement pe Lassalle pentru vanitatea sa excesivă, lăudăroșenia, sibirismul, apucăturile sale dictatoriale, cochetarea cu reprezentanții claselor dominante și atitudinea sa disprețuitoare și arogantă față de muncitori, în special față de cei din Düsseldorf, cu care Lassalle avea legături și în rîndurile cărora comportarea sa provoca o profundă neîncredere. „El a fost întotdeauna un om cu care trebuia să fii al naibii de prudent... — îi scria Engels lui Marx la 7 martie 1856. — Era întotdeauna gata ca, sub pretexte partinice, să exploateze pe oricine pentru scopurile sale personale... Nimeni dintre noi n-a avut vreodată încredere în Lassalle” (vezi vol. de față, p. 29—30).

Un mare interes prezintă de asemenea scrisoarea lui Marx din 19 aprilie 1859 și a lui Engels din 18 mai 1859 adresate lui Lassalle în legătură cu drama sa istorică „Franz von Sickingen”. În aceste scrisori sînt criticate în special concepțiile lui Lassalle în problema caracterului mișcării țărănești. Relevînd unele merite ale dramei lui Lassalle, al cărei subiect era răscoala micii nobilimi împotriva marilor feudali, răscoală condusă de Franz von Sickingen și Ulrich von Hutten, în ajunul războiului țărănesc din 1525, Marx și Engels au subliniat totodată păcatul ei fundamental : faptul că Lassalle, potrivit expresiei lui Marx, a pus : „opозиția luterană-cavalerască

mai presus de cea plebeiană münzeriană" (vezi vol. de față, p. 531). Această greșeală a lui Lassalle nu era nicidecum întâmplătoare; ea se explică prin subestimarea generală a posibilităților revoluționare ale maselor populare, în special ale țărănimii, care, după părerea lui Lassalle, forma, împreună cu burghezia, „doar o masă reacționară”. Critica făcută de Marx și Engels acestor concepții ale lui Lassalle era strâns legată de condamnarea poziției sale în problema cauzelor înfrângerii revoluției din 1848-1849. Pornind de la concepția sa subiectiv-idealistică asupra rolului personalității în istorie, Lassalle reducea totul la greșelile unor conducători, în timp ce Marx și Engels vedeau cauza principală a înfrângerii tocmai în lipsa unei alianțe trainice între proletariat și țărănime. În articolul său „Problemele principiale ale campaniei electorale”, V.I. Lenin a atras în mod deosebit atenția asupra importanței acestei critici făcute de Marx și Engels dramei lui Lassalle (vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol. 21, București, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 93-94).

Scrisorile amintite conțin de asemenea observații extrem de interesante ale lui Marx și Engels în probleme de beletristică. Ele reflectă concepțiile lui Marx și Engels asupra realismului, ca cea mai bună metodă de oglindire a realității în creația artistică.

În scrisorile lui Marx și Engels din 1859, o deosebită importanță prezintă critica poziției lui Lassalle în problema războiului dus de Franța și Piemont împotriva Austriei în 1859, deoarece această poziție a lui Lassalle era strâns legată de concepțiile sale asupra căii de unificare a Germaniei. Lassalle, care subaprecia orientarea democratică a maselor și nu credea în posibilitatea unificării de jos a Germaniei prin descătușarea inițiativei revoluționare a oamenilor muncii și a păturilor democratice ale populației, susținea în fapt planul de unificare de sus a Germaniei, sub hegemonia Prusiei. De aceea, el pretindea statelor germane să nu intervină în război pentru a-i da lui Napoleon al III-lea posibilitatea să zdrobească Austria — principalul rival al Prusiei în unificarea Germaniei pe cale dinastică. Lassalle și-a expus aceste concepții în broșura sa „Războiul din Italia și sarcinile Prusiei”, publicată în primăvara anului 1859.

Având în vedere prejudiciile pe care tactica lui Lassalle o aducea mișcării proletare și democratice, Marx și Engels considerau necesar, după cum reiese din corespondența lor, să editeze un manifest special în care să-și expună concepțiile lor și să critice poziția lui Lassalle (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 18 mai și scrisoarea lui Engels către Marx din 23 mai 1859). Dar, întrucât războiul s-a sfârșit curînd, acest proiect n-a fost realizat. Marx a criticat punctul de

vedere al lui Lassalle, ulterior, în pamfletul „Domnul Vogt”, deși atunci a socotit că nu e indicat să-i dea în vileag numele.

Caracterul principal al divergenței dintre concepțiile lui Marx și Engels și concepțiile lui Lassalle în problema atitudinii proletariatului față de războiul din 1859 a fost relevat de V.I. Lenin : „Lassalle — scria V.I. Lenin — a fost și atunci, ca și în cochetările cu Bismarck, un oportunist. Lassalle s-a adaptat victoriei Prusiei și a lui Bismarck, s-a adaptat lipsei de forță a mișcărilor naționale democratice din Italia și Germania, oscilînd în direcția politicii muncitorești național-liberale. Marx însă stimula și dezvolta o politică de sine stătătoare, consecvent democratică, ostilă lașității național-liberale (intervenția Prusiei împotriva lui Napoleon în 1859 ar fi stimulat mișcarea populară din Germania)” (vezi V.I. Lenin. Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 138).

În perioada reacțiunii în Europa, după înfrîngerea revoluției burghezo-democratice din 1848-1849, Marx și Engels considerau ca o sarcină importantă să ferească proletariatul de influența ideologiei burgheze și mic-burgheze. Tocmai așa se explică lupta permanentă pe care au dus-o în acești ani Marx și Engels împotriva liderilor emigrației mic-burgheze la Londra. În corespondența lui Marx și Engels găsim o critică necruțătoare la adresa activității pseudo-revoluționare a emigranților mic-burghezi. Marx și Engels biciuiesc aventurismul politic, goana după autoreclamă și pălăvrăgeala revoluționară a „marilor bărbați” din rîndurile emigranților mic-burghezi germani — ca Ruge, Heinzen, Hess, Meyen, Ludwig Simon, Kinkel și mulți alții (vezi scrisorile lui Marx către Engels din 29 februarie, 1 august și 22 septembrie 1856, 7 ianuarie, 2, 24, 29 noiembrie și 11 decembrie 1858). Totodată Marx îi ironizează cu causticitate și pe „făcătorii de revoluții” din rîndurile emigranților mic-burghezi francezi ca Felix Pyat, Talandier și alții, care, ignorînd condițiile istorice concrete, căutau în permanență pretexte pentru tot soiul de demonstrații politice zgomotoase, publicau pamflete politice bombastice lipsite de conținut etc. (vezi scrisorile lui Marx către Engels din 16 aprilie 1856, 20 ianuarie 1857, 13 august 1858 ș.a.).

În perioada înviorării generale a vieții social-politice, Marx și Engels, care au continuat să colaboreze la „New York Daily Tribune”, fac încercări de a stabili legături cu un ziar care ar fi putut deveni o tribună a revoluționarilor proletari. În acest scop, începînd din mai și pînă în august 1859, ei participă la editarea la Londra a ziarului muncitoresc german „Das Volk”. Începînd să colaboreze la acest ziar, Marx și Engels urmăreau o țintă dublă : pe de o parte, să poată duce o luptă permanentă împotriva democrației mic-bur-

gheze, care redevenise activă, pe de altă parte să dispună în perioada noului avânt revoluționar de un organ de presă propriu pentru fundamentarea poziției partidului proletar. În scrisoarea adresată lui Engels la 18 mai 1859, în care este expusă în amănunțime istoria creării ziarului „Volk”, Marx sublinia considerentul decisiv care i-a făcut să colaboreze la acest ziar : „...Ar putea, de asemenea, să vină un moment, și încă foarte curînd, cînd va fi extrem de important ca nu numai dușmanii noștri, ci și noi să ne putem publica părerile într-un ziar londonez” (vezi vol. de față, p. 392). La începutul lui iulie 1859, Marx a devenit redactorul și administratorul propriu-zis al ziarului „Das Volk”. Corespondența reflectă activitatea neobosită desfășurată de Marx pentru a transforma ziarul într-o tribună a concepțiilor partidului proletar.

În cursul anului 1859, Marx încearcă să folosească și alte posibilități pentru propagarea ideilor sale revoluționare. „Primesc și această ofertă — îi scria el lui Lassalle la 28 martie 1859 — ..., vremurile s-au schimbat, și în momentul de față consider esențial ca partidul nostru să ocupe poziții unde este posibil, chiar dacă deocamdată n-ar fi decît pentru a împiedica pe alții să ocupe terenul. Desigur, aceste poziții trebuie deocamdată folosite cu precauție, dar important este să capeți influență în diferite puncte pentru momentele hotărîtoare” (vezi vol. de față, p. 526—527).

Așa se explică și faptul că în 1859 Marx a intrat în tratative cu Max Friedländer, redactorul ziarului vienez „Die Presse”, care îi propusese să colaboreze la acest ziar. În legătură cu aceste tratative, este interesantă scrisoarea pe care Marx i-a adresat-o lui Friedländer la 16 mai 1859 și care e publicată pentru prima oară în volumul de față (vezi vol. de față, p. 537).

Corespondența cuprinde de asemenea material referitor la istoria colaborării lui Marx și Engels, din aprilie 1857 pînă la sfîrșitul anului 1859, la „The New American Cyclopaedia”. Propunerea de a participa la această ediție progresistă americană i-a fost făcută lui Marx în primăvara anului 1857 de Charles Dana, unul dintre redactorii „Enciclopediei” și ai ziarului „New York Daily Tribune” (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 21 aprilie 1857). Tocmai în aceste zile grele pentru familia lui Marx, redacția ziarului „New York Daily Tribune”, care și altminteri avea o atitudine lipsită de scrupule față de corespondenții ei, a redus practic onorariul lui Marx la jumătate, invocînd dificultățile financiare provocate de criză (vezi scrisorile lui Marx către Engels din 24 martie 1857 și 14 ianuarie 1858). Marx și Engels consimt să colaboreze la „Enciclopedie”, considerînd această colaborare mai ales o sursă suplimentară de venituri pentru familia lui Marx (vezi, de pildă, scri-

soarea lui Engels către Marx din 22 aprilie 1857), și, în același timp, foloseau „Enciclopedia”, în măsura în care condițiile unei publicații burgheze și cadrul limitat al unui dicționar enciclopedic o permiteau, pentru a propaga ideile lor materialiste-revoluționare.

Schimbul de păreri oglindit în corespondența dintre Marx și Engels în legătură cu conținutul articolelor destinate „Enciclopediei”, numeroasele izvoare folosite de ei în acest scop, precum și amplele extrase pe care și le trimiteau unul altuia în scrisori dovedesc extrema seriozitate cu care elaborau aceste articole. Cum articolele pentru „Enciclopedie” apăreau fără semnătură, corespondența este extrem de importantă, iar, în unele cazuri, chiar singura sursă pentru stabilirea autorului articolelor. Lui Marx îi revelează mai ales biografiile militarilor și politicienilor, majoritatea articolelor însă, și îndeosebi cele pe teme de istorie și tehnică militară, erau scrise de Engels.

*
*   *
*

În volumul de față au fost incluse 7 scrisori ale lui Marx și Engels publicate pentru prima oară.

Dintre acestea, un deosebit interes prezintă scrisoarea adresată de Marx soției sale, Jenny Marx, la 21 iunie 1856.

În volum mai apar, de asemenea pentru prima oară, scrisorile lui Marx către Jenny Marx din 8 august 1856, către Isaac Ironside din 21 iunie 1856, către Max Friedländer din 16 mai 1859 și către Bertalan Szemere din 26 septembrie și 8 octombrie 1859, precum și scrisoarea lui Engels către Marx din 11 sau 12 septembrie 1857.

În anexele la volum sînt publicate o serie de scrisori ale lui Jenny Marx, majoritatea scrise din îndemnul lui Marx. Cinci dintre ele sînt publicate pentru prima oară. Din scrisorile lui Jenny Marx incluse în anexe se conturează tabloul vieții grele duse de Marx și de familia sa în anii emigrației. Ele conțin, de asemenea, informații suplimentare referitoare la activitatea social-politică a lui Marx și la studiile sale în domeniul economiei politice.

*Institutul de marxism-leninism
de pe lângă C.C. al P.C.U.S.*

KARL MARX
și
FRIEDRICH ENGELS
SCRISORI

Ianuarie 1856 — decembrie 1859

Partea întâi

Corespondența
dintre Marx și Engels

Ianuarie 1856 — decembrie 1859

1856

1

Marx către Engels
la Manchester[Londra] 18 ianuarie 1856
28 Dean Street, Soho¹⁾

Dragă Frederic,

Astăzi am golit a 6-a și ultima sticlură cu medicament. În general, mă simt ceva mai bine, numai perfiziile ăștia de hemoroizi mă mai supără.

Nu am abordat pamfletul lui Cobden în articolele mele, întrucît am umplut multe pagini plicticoase exclusiv cu istoria Provinciilor dunărene și a Suediei¹⁾. Aș fi foarte bucuros dacă te-ai ocupa tu de Cobden²⁾.

Voi face o mică completare la articolul tău³⁾ de îndată ce voi vedea a 2-a ediție a ziarului „Times”. Anunțul lui de ieri în legătură cu „acceptarea fără condiții”⁴⁾ a fost o simplă manevră de bursă, care i-a adus mulți bani. Încă în 1772, la Congresul de la Focșani⁴⁾, Ecaterina a II-a le-a propus turcilor „the independence of the principalities under the common protection of the principal powers of Europe”⁵⁾. Am descoperit la bibliotecă o lucrare de Herrmann apărută în 1843⁴⁾ în Germania⁵⁾. Acesta a găsit într-o bibliotecă din Germania un manuscris al mareșalului Münnich despre campania din Crimeea în timpul domniei lui Anna și l-a publicat însoțit de o prefață. Dacă te interesează, îți voi scoate extrase.

Ai văzut, probabil, în „Augsburger”⁵⁾ că Fallmerayer laudă foarte mult lucrarea lui Muralt (premiată de Academia din Petersburg) despre istoria Bizanțului din secolele IV—XI⁶⁾.

¹⁾ Dean Street, Soho (la această adresă a locuit Marx cu familia sa din decembrie 1850 pînă în septembrie 1856). — *Nota red.*

²⁾ *F. Engels*. „Războiul din Europa”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 14—19. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ — „independența Principatelor sub protectoratul comun al marilor puteri europene”. — *Nota trad.*

⁴⁾ În original 1841. — *Nota red.*

⁵⁾ „Allgemeine Zeitung”. — *Nota red.*

Pe Bruno ¹⁾ l-am revăzut de câteva ori. Romantică devine din ce în ce mai mult o „premisă” a criticii critice. În economia politică are o pasiune pentru fiziocrați, pe care-i înțelege greșit, și crede în efectele binefăcătoare specifice ale proprietății funciare. În afară de aceasta, prețuiește foarte mult fanteziile economice ale romanticului german Adam Müller ²⁾. În știința militară, „genialul” Bülow reprezintă pentru el summus princeps ³⁾. I-am spus că noile lui descoperiri m-au convins pe deplin de stagnarea gândirii lui. As to Russia ⁴⁾ el declară că vechile rînduiri din Vest trebuie date peste cap; acest lucru îl poate face numai Orientul, căci numai orientul este stăpînit de o ură adevărată, și anume împotriva occidentalilor, iar Rusia este singura putere compactă a Orientului, besides ⁴⁾ este singura țară din Europa unde mai există o „legătură între părți”. Cît despre iluziile noastre în privința luptelor de clasă interne, susține că: 1) muncitorii nu ar fi animați de „ură”; 2) și cu ura de care sînt ei animați nu ar fi realizat niciodată nimic; 3) muncitorii ar fi o „gloată” (nu manifestă interes pentru sinoptici ⁵⁾ care poate fi strunită și condusă numai prin forță și viclenie; 4) dacă li se dă un plus de cîtiva bănuți se poate face „orice” cu ei. De altfel, cei care nu fac parte dintre „urmașii cuceritorilor” nu ar putea nicidecum să joace un rol istoric-mondial — exceptînd domeniul teoretic. Și apoi, și în acest domeniu, dacă într-adevăr s-a făcut ceva în ultimii 16 ani, s-a făcut numai în Germania și numai de către el — Bruno. El a făcut să înceteze existența teologiei „științifice” în Germania, singurul loc unde există, și tot el a făcut ca „Tholuck să nu mai scrie”. Voilă un rezultat immense ⁶⁾. Altfel e un bătrîn domn agreabil. Intenționează să rămînă un an în Anglia. Impresia mea e că se gîndește să introducă în Anglia „teologia științifică”, care a încetat să existe în Germania. Despre Humboldt spune că e un măgar fără pereche, pentru că în mod fraudulos și-a însușit în străinătate gloria care i se cuvenea lui.

În legătură cu urechile tale trebuie să-i scrii bătrînului Harvey. Pe Lina ⁶⁾ o tratează tot de la distanță și n-a vrut să primească nici un ban de la ea, pentru că a auzit că este doar governess in spe ⁷⁾. Îți trimit alăturat primul buletin medical al Linei, pe care trebuie să-l înapoiezi.

1) Bruno Bauer. — *Nota red.*

2) — supremul exemplu, idealul. — *Nota trad.*

3) — Cît despre Rusia. — *Nota trad.*

4) — în afară de aceasta. — *Nota trad.*

5) — Acesta e un rezultat imens. — *Nota trad.*

6) Lina Schöler. — *Nota red.*

7) — guvernantă în perspectivă. — *Nota trad.*

Îți trimit o mizgăleală de-a lui Urquhart] pe care mi-au trimis-o înainte de apariția ziarului ⁹. „Dezvăluirile” despre history of Chartism indeed ¹⁾ foarte naive, pentru că Urquhart se dovedește a fi un agent de poliție englez, care-și face iluzia că a jucat rolul lui Cicero împotriva lui Catilina. Din „National-Zeitung” din Berlin văd că Bucher, ministru prusian în spe, a adoptat chiar și „filozofia” lui Urquhart și o rumegă după el cuvînt cu cuvînt. Asta e très fort ²⁾ pentru un german.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

2

Engels către Marx la Londra

Manchester, 7 februarie 1856

Dragă Marx,

Ești, desigur, foarte supărat pe mine că nu ți-am scris atîta timp. Dar, pînă cînd nu termin o serie de lucrări de birou, care-mi vor lua încă vreo două săptămîni, nu prea mai sînt în stare să mă gîndesc la altele. În plus, bătrînul ³⁾ mă sîcîie îngrozitor cerîndu-mi să cumpăr fire etc. pentru el, și cel puțin de două ori pe săptămîină sînt nevoit să-i trimit rapoarte particulare.

Alăturat îți trimit panslivismul nr. II, în care lipsa de conținut este compensată, măcar în parte, prin lungimea frazelor ¹⁰. Cu nr. III ajung în sfîrșit în medias res ⁴⁾.

Trebuie să-l urmărești acum cu regularitate pe corespondentul parizian al ziarului „Guardian”, la Paris au loc evenimente remarcabile. De cîteva zile corespondentul lui „Examiner and Times” dă amănunte mai multe și mai interesante ; am vrut tocmai să-ți cumpăr

¹⁾ — istoria cartismului sînt într-adevăr. — Nota trad.

²⁾ — foarte tare. — Nota trad.

³⁾ Friedrich Engels-senior, tatăl lui Engels. — Nota red.

⁴⁾ — la esența problemei. — Nota trad.

ultimele numere, dar s-au vîndut toate. Poate le voi putea procura la Belfield.

Bonaparte ist very fast on the decline ¹⁾. Că Drouyn de Lhuys nu figurează pe lista oficială a senatului pe acest an, probabil c-ai observat, dar nu cred să știi că nu de mult, în legătură cu un strălucit act de opoziție, i-a dat unui orléanist (dacă nu mă înșel lui Rémusat) cartea sa de vizită pe care titlul de vicepreședinte al senatului era șters cu o linie groasă. Deunăzi, cînd împotriva studenților care-l conduceau acasă pe domnul Nisard a fost chemată infanteria, trupele, ca răspuns la strigătele: *Vive la ligne!* ²⁾, au pus arma la picior și au trebuit să fie îndepărtate cît mai curînd, pentru ca fraternizarea să nu devină un fait accompli ³⁾. Recentul complot din sud-vest, în legătură cu care s-au operat 5 000 de arestări (după datele *bonapartiștilor*), avea ramificații întinse în armată; școala de subofițeri din La Flèche a fost desființată și a trebuit ca elevii să fie trimiși înapoi la regimamentele lor, întrucît s-a dovedit că aproape toți erau amestecați în complot; se spune că a fost nevoie de multă bătaie de cap pentru a se găsi regimente *sigure* unde să poată fi trimiși. Cînd Bonaparte a fost, recent, cu soția ⁴⁾ la Odéon, studenții, care umpleau stalurile, au cîntat toată seara „Sire de France Boissy”, insistînd în special asupra unor pasaje penibile. La Paris, muncitorii cîntă o șansonetă cu următorul refren:

Voilà qu'il part, voilà qu'il part,
Le petit marchand de moutarde,
Voilà qu'il part pour son pays
Avec tous ses outils ⁵⁾.

Ca să se știe bine cine anume este „le petit marchand de moutarde”, poliția a interzis cîntecul.

Toată această insolentă manifestare a unei stări de spirit opoziționiste și direct antibonapartistice, precum și slăbiciunea corespunzătoare a domnului Bonaparte dovedesc că se produce o cotitură importantă. Măsurile în spiritul loviturii de stat ¹¹ se vădesc a nu mai fi eficace, și nici nu mai are nimeni curaj să recurgă la ele. Ai văzut,

¹⁾ — merge în ritm rapid spre declin. — *Nota trad.*

²⁾ — Trăiască armata! — *Nota trad.*

³⁾ — fapt împlinit. — *Nota trad.*

⁴⁾ Eugénie de Montijo. — *Nota red.*

⁵⁾ Iată-l plecat, iată-l plecat,
Neguțătorul de muștar;
Iată-l plecat spre țara sa,
Cu marfa ce-o avea. — *Nota trad.*

probabil, că și „Times” vorbește două zile consecutiv, mai întâi despre Bonaparte, ca despre un simplu rău necesar pentru Franța — because not one single man was to be found in which the nation could place its confidence and esteem ¹⁾ —, iar apoi despre întregul său stat-major de miniștri etc. ca despre niște speculanți de bursă și pungăși. În ziarul „Guardian” de astăzi a apărut iarăși o istorie amuzantă despre secătura de Fiorentino, foiletonistul curții bonapartistă și cavaler al Legiunii de onoare. Domnul Espinasse a șters-o și el din Paris; în legătură cu el au izbucnit unele scandaluri despre care abia peste o zi-două voi afla amănunte. Și cu de Morny se întâmplă ceva, individul este mai mult sau mai puțin certat cu augustul său frate ²⁾ și din nou pune la cale intrigi pe cont propriu.

Acest Bonaparte, căruia pînă acum, orice făcea, chiar și lucrurile cele mai prostești, mai lașe și mai infame, îi reușea atît de bine, își va da seama acum că-l așteaptă o perioadă de ghinioane. De pe acum înțelege acest lucru din povestea cu războiul și pacea: toată lumea l-a făcut vinovat pentru război, nimeni nu-i mulțumește pentru pace ¹². De altfel, în ceea ce privește pacea problema este încă departe de a fi încheiată. Tratatul preliminar cu privire la tratative preliminare nu conține în fond nimic, în afară de clauza privitoare la Basarabia, iar importanța acestei clauze este compensată prin totala trecere sub tăcere a Karsului. În rest, nu sînt decît concesii aparente. De altfel, pentru Bonaparte nu mai are nici o importanță în ce condiții încheie pace, lui nu-i arde acum de asta, ca odinioară bătrînului Dolleschall, și sînt convins că rușii știu acest lucru mai bine decît el. Pînă acum francezilor nu le-a fost niciodată atît de total indiferentă gloria ca de data aceasta; se vede că de la 1848 încoace oamenii aceștia au fost totuși ocupați cu alte lucruri decît cu vechea glorie sau cu potlogării parlamentare.

Așadar, de bill-ul cu privire la străini se pare că am scăpat ¹³ — au train que les choses vont en France ³⁾, capriciile lui Palmerston și ale consorțiilor săi vor înceta curînd de a mai fi luate în seamă. Vara aceasta castelul din cărți de joc al lui Bonaparte se va prăbuși, pare-se, așa cum s-a prăbușit și cel al lui Ludovic-Filip în anul de scandal 1847, și numai întîmplarea va decide cînd va răbufni acea rafală de vînt care-l va năruși cu totul. Eu duc acum o viață foarte cumpătată, dar cînd va veni ziua aceea am să mă îmbăt pentru ultima oară la Manchester.

¹⁾ — pentru că n-a putut fi găsit nici un singur om care să inspire națiunii încredere și stimă. — *Nota trad.*

²⁾ Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

³⁾ — în ritmul în care se desfășoară lucrurile în Franța. — *Nota trad.*

Te rog să-mi mai povestești cât de curînd cîte ceva despre bătrînul Bruno ¹⁾, noua cotitură spre romantism a acestui individ e cum nu se poate mai amuzantă. Calde salutări soției și copiilor.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

3

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 12 februarie 1856
28, Dean Street, Soho

Dragă Frederic,

Sînt încă plus ou moins ²⁾ sîciit de hemoroizi și de o stare de deprimare corespunzătoare. Pe lîngă asta, Pieper mi-a cîntat cîte ceva din muzica viitorului ¹⁴. C'est affreux ³⁾ și te apucă groaza în fața acestui „viitor” cu muzica lui poetică.

La Museum ⁴⁾ am făcut unele descoperiri istorice referitoare la primele decenii ale secolului al XVIII-lea și sfîrșitul secolului al XVII-lea, cu privire la lupta dintre Petru I și Carol al XII-lea și la rolul hotărîtor pe care l-a jucat *Anglia* în această dramă. Politica externă a torylor se deosebea de cea a whigilor în acea epocă prin simplul fapt că primii se vindeau Franței, ceilalți Rusiei. Că trebuiau să se vîndă se înțelegea de la sine, și ca pe un lucru „de la sine înțeles” îl discutau și-l proclamau scriitorii din acea vreme. După cum arată tratatul defensiv și ofensiv încheiat cu Carol al XII-lea, lui Wilhelm al III-lea maiestatea sa țarul ⁵⁾ i-a inspirat teamă de la bun început. În timpul lui, miniștrii acționează *împotriva* tendinței lui. Începînd cu domnia lui George I, whigii și-au putut face mai ușor jocul, pentru că electorii de Hannover

¹⁾ Bruno Bauer. — *Nota red.*

²⁾ — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

³⁾ — E oribil. — *Nota trad.*

⁴⁾ Este vorba de biblioteca de la British Museum. — *Nota red.*

⁵⁾ Petru I. — *Nota red.*

promovau politica lor dinastică stupidă și considerau localitățile Verdun și Bremen centrele în care se întîlnesc interesele europene. Faptul că Anglia a ajutat în cea mai mare măsură Rusia să devină o putere baltică este poate mai puțin interesant decît faptul că încă de la începutul secolului al XVIII-lea această politică a fost dată în vileag, iar viitoarea dezvoltare a imperiului moscovit a fost prezisă cu o precizie uimitoare. În ciuda îngăduinței fără precedent pe care Petru a întîlnit-o la britanicii oficiali și a ajutorului direct pe care l-a primit din partea lor, el a unektit în același timp cu pretendentul ¹⁾. Drept intermediar i-a servit medicul său de casă (Erskine), o rudă a contelui de Mar. Principalele izvoare în această istorie misterioasă sînt următoarele :

a) *„Adevărul este adevăr cînd este descoperit la timp, sau : Susținerea actualelor măsuri luate de guvernul nostru împotriva moscovișilor prin argumente clare și evidente care au ca scop să dovedească că atît interesele comerțului nostru britanic, cît și ale statului nostru cer să nu se îngăduie țarului să păstreze o flotă chiar dacă trebuie neapărat să aibă un port la Marea Baltică” etc. Londra, 1719.*

Autorul ²⁾ a fost ambasador la Petersburg din 1710 pînă în 1715 și, după cum spune el, „mi-am dat demisia la dorința țarului, întrucît a aflat că am dat curții noastre, în legătură cu afacerile sale, informațiile cuprinse în această lucrare etc.”

b) *„Memorandumul prezentat maiestății sale britanice de către d-l Wesselowski, ministrul maiestății sale țarul”. Londra, 1717.*

O lucrare în care rușii încearcă să justifice intrigile urzite de ei cu pretendentul, lucrare deosebit de remarcabilă, întrucît e scrisă deja în stilul lui Pozzo di Borgo și consorții ³⁾ (deși fără a avea încă întru totul cursivitatea acestuia) și dovedește prin aceasta că, sub raport calitativ, diplomația rusă n-a progresat de la Petru I înoaoce.

c) *„Tratatul defensiv încheiat în 1700 între maiestatea sa răposatul rege Wilhelm, de glorioasă amintire, și maiestatea sa Carol al XII-lea, actualul rege al Suediei” etc., la care sînt anexate unele probleme (1716).*

d) *„Criza din Nord sau reflecții nepărtinitoare asupra politicii țarului...” „Parvo motu primo mox se attollit in auras” ³⁾. Londra, 1716.*

¹⁾ Iacob Eduard (Iacob al III-lea). — *Nota red.*

²⁾ George Mackenzie. — *Nota red.*

³⁾ — „Mică de frică la început, se înalță apoi în văzduh”. (*Virgiliu. „Eneida”*, București, Editura pentru literatură, 1964, p. 100). — *Nota trad.*

Unul dintre cele mai remarcabile pamflete scrise vreodată. Cu mici modificări ar fi putut apărea în 1853. Ca și a) și c), conține dovezi ale trădării englezilor. În *post-scriptum* autorul anonim spune :

„Mă mîngîii cu speranța că această mică schiță istorică este atît de originală și vorbește despre lucruri atît de puțin cunoscute pînă acum, încît o pot considera cu mîndrie ca pe un prețios dar de Anul nou pentru actuala generație ; și ani de-a rîndul generațiile care vor veni o vor socoti ca atare, citind-o în ziua de Anul nou și numind-o *avertismentul* lor. Și eu, nu mai puțin ca alții, pot spune : *exegi monumentum* ¹⁾).

e) *„O cercetare a motivelor conduitei Marii Britanii în legătură cu actuala stare de lucruri din Europa“*. Londra, 1727.

Prezintă interes numai pentru că de aici se vede că Ripperda, aventurierul diplomatic spaniol, ulterior ministru, „a întreținut relații ciudat de intime cu ministrul rus“ etc. La fel și celălalt mare escroc din lumea diplomatică din acea vreme — baronul Görtz.

f) *„Jurnalul lui Petru cel Mare din 1698 pînă la încheierea păcii de la Neustädt, tradus după originalul rus și publicat după manuscrisele aflate în arhivă și completate cu propria-i mîină de maiestatea sa imperială“*. Cu o prefață a editorului rus, prințul Michail Schtscherbatow (Шербатов) (Petersburg, 2 august 1770), în limba germană : *Berlin și Leipzig, 1773*.

Deși Ecaterina a II-a, firește, a supus cenzurii acest jurnal înainte de a fi tipărit, el conține totuși dovezi de tot felul, care confirmă faptele menționate în pamfletele sus-numite.

g) *„Copii și extrase din diferite scrisori ale regelui Suediei și ale miniștrilor săi referitoare la negocierile baronului Görtz etc., publicate la Copenhaga din ordinul regelui Danemaricii“*. Londra, 1717.

h) *„Coroșpondența dintre contele Gyllenborg, baronul Görtz, Sparre etc.“*, publicată cu autorizație. Londra, 1717.

g) și h) sînt, desigur, binecunoscute tuturor istoricilor, dar acestora le lipsește cheia pentru a le înțelege. Ambele publicații se învîrtesc mai ales în jurul planului pe care l-a conceput Carol al XII-lea pentru a se răzbuna pe Anglia, și anume să debarce cu o armată suedeză pe coasta Angliei și să-l proclame pe pretendent rege.

Pe lângă aceste pamflete mai există o serie de lucrări care din cînd în cînd se referă la istoria relațiilor dintre Suedia, Anglia și

¹⁾ — Un monument clădit-am. (*Horajiu*, București, Editura tineretului, 1961, p. 71). — *Nota trad.*

Rusia, sau pamflete engleze în mod evident inspirate de trimisul suedez Gyllenborg, ca, de exemplu, „Observații pe marginea memoriului d-lui Jackson etc.”

La ce mijloace recurgeau whigii, îți poți da seama din faptul că ei răspindeau zvonuri în sensul „că regele Suediei ar fi un romano-catolic, iar țarul un bun protestant”. Era evident pentru oricine cît de ridicolă era zarva pe care o făceau în acea vreme englezii în legătură cu Compania Indiei, creată de Austria la Ostende, în timp ce în mod oficial, ei îi puneau lui Petru la dispoziție flota lor și-l ajutau să-și creeze porturi la Marea Baltică. Pe lângă aceasta, din *jalbele neguțătorilor englezi din regiunea Balticii*, din acea vreme, reiese că domnul Petru era departe de a se purta blînd cu ei. Tot Anglia a fost prima mare putere europeană care i-a recunoscut titlul de împărat etc. Pamfletele menționate dovedesc în primul rînd că acest fel de a acționa nu se explică nicidecum prin iluzii sau prin ignoranță.

Următoarele anecdote din „*Memoriile surorii lui Friedrich cel Mare*” în legătură cu Petru¹⁾ te vor amuza. (Petru și țarina¹⁾ au vizitat-o la Potsdam.

„Țarina a început prin a săruta mîna reginei²⁾, pe care el [țarul] a vrut s-o îmbrățișeze, dar aceasta l-a respins. Ea i-a prezentat apoi pe ducule și ducesa de Mecklenburg, care îi însoțeau, și 400 de așa-numite doamne din suita ei. Acestea erau în cea mai mare parte servitoare germane, care îndeplineau funcția de doamne, cameriste, bucătărese și spălătorese. Aproape fiecare din aceste creaturi purta în brațe un copil îmbrăcat cu veșminte bogate; cînd erau întrebate dacă sînt ai lor, ele răspundeau făcînd plecăciuni adînci în stil rusc: *țarul mi-a făcut onoarea să-mi facă acest copil*. Regina nici n-a vrut să salute aceste creaturi” etc.

Într-una din camerele de la Potsdam se afla un Priap „într-o atitudine foarte indecentă. Țarul a admirat foarte mult această statuie și i-a ordonat țarinei s-o sărute. Ea a vrut să se eschiveze, el s-a supărat și i-a spus într-o germană stricată: *jos capul...* Țarinei îi era atît de frică, încît a făcut tot ce a vrut el. El a cerut desul de direct această statuie și multe altele de la rege³⁾, care nu i le-a putut refuza” etc.

Aș vrea să public undeva curioasa⁴⁾ pe care le-am descoperit la Museum. Pentru un ziar au un caracter prea retrospectiv. De

¹⁾ Ecaterina I. — *Nota red.*

²⁾ Sofia Dorothea. — *Nota red.*

³⁾ Frederic Wilhelm I. — *Nota red.*

⁴⁾ — lucrurile interesante. — *Nota trad.*

aceea vreau să mă adresez la „Putnam”. Dar *mai întâi* tu trebuie să-mi scrii când pot fi gata „progresele în arta modernă de ducere a războiului”, căci P[utnam], firește, va cere în primul rînd marfa comandată și apoi va sta de vorbă despre noua ofertă.

Poveștile din Franța m-au interesat foarte mult și te rog să-mi trimiți „*Examiner*” ori de cîte ori conține lucruri de acest fel. „*Guardian*” se găsește aici la Wylde. În prezent este foarte greu să scrii pentru presă, întrucît în Anglia nu se întîmplă *nimic*, și schimbarea survenită în situația economică este încă foarte neclară. Caracteristice pentru momentul de față sînt speculațiile de bursă, dar în această problemă nu avem materialul necesar.

Pe Bruno ¹⁾ l-am mai văzut de atunci o dată sau de două ori. E evident că tipul trebuie să aibă un plan, căci a venit la scumpul lui frate ²⁾ sans sous ³⁾. E un flăcău tomnatic tipic, foarte grijuliu să se păstreze și să se conserve, care nu-și poate ascunde unele temeri nemărturisite legate de atitudinea lui față de actualitate. Încetul cu încetul începe să descopere că Londra este un loc minunat, că și aici există „opozitie între bogați și săraci” și mai face și alte „descoperiri” de acest fel. Pe de o parte, maniera lui de a trata totul de sus și de a-și da aerul unui om care nu mai are nimic de-a face cu lumea aceasta, iar pe de altă parte curiozitatea lui puerilă și mirarea de țaran pe care o manifestă față de toți și toate constituie un contrast nu prea plăcut. Tocește acum mai ales limba engleză. De îndată ce mă voi mai întîlni cu el, îți voi raporta.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană,
engleză și franceză

¹⁾ Bruno Bauer. — *Nota red.*

²⁾ Edgar Bauer. — *Nota red.*

³⁾ — fără o lețcaie. — *Nota trad.*

4

Marx către Engels
la Manchester13 februarie 1856
28, Dean Street, Soho, Londra

Dear Fred,

După cum îmi scrie Imandt, Heise se stinge încetul cu încetul ca urmare a cantității prea mari de „ulei”¹⁾ pe care l-a turnat în lampa vieții. Cît despre Im[andt], el îi bombăne cît poate pe scoțieni, căci, la oricîte tertipuri ar recurge, e imposibil să-i convingă că 12 ore nu e destul ca să le bage în cap limba germană. Din zgîrcenie, indivizii ăștia sînt în stare „să prindă” repede.

Dar marele eveniment, evenimentul care mă determină să expediez această a doua epistolă imediat după prima, este *evenimentul Seiler*. Tu știi care erau perspectivele de viitor ale acestui Sebastian Nothanker în timpul vizitei tale aici. Bătrînul greengrocer²⁾ s-a arătat rather³⁾ neînduplecat, iar Seiler, cu fericitul instinct care-l caracterizează, a ajuns curînd la concluzia că ar fi, în general, o nerozie să irosească 200 l. st. pentru a-și achita trecutul, în loc să-i folosească pentru a unge roțile viitorului. Și a luat hotărîrea eroică să-l convingă pe socrul său să nu plătească *nici unui creditor*, ba, mai mult, să nu se neliniștească dacă el va fi închis, căci vrea să treacă pe la court of insolvency⁴⁾ și, astfel, purificat, să înceapă o viață nouă cu ajutorul bătrînului. Bătrînul a găsit acest lucru foarte practic. Pe lingă aceasta, lui Seiler îi surîdea perspectiva de a fi uns ca membru al dezvățatei societăți din Queen's Bench¹⁷; asigurat cu pachete bogate de la soție și soacră, să ofere mese tuturor și, în plus, să termine nemuritoarea sa operă despre Alexandru al II-lea, alcătuită din extrase din „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg] lipite între ele cu un sirop dubios. Așadar, at once⁵⁾ afacerea a fost pusă pe roate. A început o epocă de aur, de dulce farniente și de așa-zise „deplasări

¹⁾ Joc de cuvinte intraductibil: în germană „Öl” înseamnă „ulei”, dar și „băutură tare”, „bere”. — *Nota trad.*

²⁾ — zarzavagiu. — *Nota trad.*

³⁾ — destul de. — *Nota trad.*

⁴⁾ — tribunalul insolabililor. — *Nota trad.*

⁵⁾ — imediat. — *Nota trad.*

de afaceri" în oraș. Dificultatea, oricât ar părea de ciudat, constă în aceea că, deși au fost emise ordine de arestare împotriva lui și deși prețioasa sa persoană se arăta în mod ostentativ pe străzile Londrei, nici un creditor nu a luat măsuri pentru a pune mâna pe Sebastian. Bătrînul zarzavagiu, căruia invulnerabilitatea ginerelui său nu a făcut nicidecum să-i crească încrederea în „personalitatea” acestuia, i-a spus că ar fi timpul să evacueze casa și să se mute cu soția sa într-un cottage îndepărtat. În timpul evacuării, o parte din mobilă i-a mai fost confiscată de creditorii vigilenți, printre altele 7 perechi de cizme aparținînd lui Sebastian însuși. Sebastian a avut el singur grijă ca nici adresa „cottage”-ului să nu rămînă un secret, căci nu urmărea în nici un caz să trăiască liniștit și retras cu soția sa Cartofelina. Pe scurt, a țesut atîtea intrigi cu Cartofelina, cu soacră-sa și cu zarzavagiul, încît s-a luat hotărîrea să fie trimis în „Lumea nouă” — of course ¹⁾ la New York —, unde își va chema și consoarta de îndată ce își va fi cucerit o „poziție”. Totul depinde acum — urmează să plece săptămîna asta — de suma de l. st. care i se va da ca bani de drum. El cere 60 l. st. Zarzavagiul consideră că jumătate este de ajuns. Planul lui Sebastian este ca, odată ajuns în America, să stoarcă de la scumpa lui consoartă cît mai multe mandate de 5 lire, ca să-și umple burta, să editeze ale sale „Kaspar Hauser” și „Alexandru al II-lea” și ca văduv de paie să păstreze pentru totdeauna dulcea durere a despărțirii de Cartofelina. Ar fi nostim dacă pînă la urmă l-ar prinde totuși un creditor. Oricum, el a reușit să părăsească și Anglia ca refugiat „financiar”, numai că acest lucru s-a întîmplat în împrejurări mai onorabile decît în cazul Germaniei, Belgiei și Elveției. Planul lui era ca Pieper să-l însoțească pentru a avea companie. Pieper s-a prefăcut că e de acord cu acest plan pentru a pune mâna pe cîteva din cele 7 perechi de cizme, dar portăreii i-au luat-o totuși înainte ¹⁸.

Acum cîteva seri, Pieper se afla la noi și făcea lecții cu copiii, cînd poștașul a bătut jos la ușă. O scrisoare pentru Pieper scrisă de o femeie. Invitație la un rendez-vous. Întrucît el nu recunoștea scrisul și cu atît mai puțin semnătura, își făcu mari speranțe și-i arătă scrisoarea soției mele. Aceasta recunoscîu imediat semnătura irlandezei bătrîne, grase și murdare, fosta noastră doică, care nu știe să scrie și de aceea a pus pe altcineva să-i scrie această scrisoare. Poți să-ți închipui ce haz am făcut de Fridolin ²⁾. El totuși

¹⁾ — bineînțeles. — *Nota trad.*

²⁾ Wilhelm Pieper. — *Nota red.*

s-a dus la întâlnire cu această „cow”¹⁾). Astea sînt deci „aventurile” lui O, rege Wiswamitra, ce bou cumplit ești !²⁾

Nu uita de panslavism.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

5

Marx către Engels¹⁹ la Manchester

[Londra] 29 februarie 1856
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels,

Toată săptămîna l-am avut în vizită pe G. Levy din Düsseldorf, trimis de muncitorii de acolo ca mandatar. Abia ieri a plecat, mi-a acaparat tot timpul liber, astfel încît, cu toată bunăvoința, n-am reușit să-ți scriu. Îți voi reda mai jos știrile, în parte importante, transmise de el.

Dintre cele 3 cărți pe care le-ai cerut, Norgate and Williams n-au avut nici una ready³⁾). Am comandat „Cîntecul de biruință al lui Igor”⁴⁾), despre celelalte două însă aș vrea să-ți spun mai întii cite ceva.

„Slavin” a lui Dobrowsky, ediția Hanka, nu corespunde nici-decum așteptărilor pe care le trezește titlul. Cartea se împarte în două părți nu după felul cum e dispus materialul, ci după conținut, și anume : 1) mici eseuri despre lingvistica slavă, care după apariția noilor studii mai pot prezenta cel mult interes de anticariat (de exemplu, fragmentul din Noul testament al venzilor, declinarea în slavonă-bisericească, despre traducerea slavonă a Vechiului testament etc.).

¹⁾ — vacă. — *Nota trad.*

²⁾ Heine. Ciclul de poezii „Întoarcerea acasă”, „Poezii”, București, E.S.P.L.A., 1956, p. 86. — *Nota trad.*

³⁾ — gata pregătită. — *Nota trad.*

⁴⁾ Este vorba de „Cîntul despre oastea lui Igor”. — *Nota red.*

2) O încercare lipsită de orice ascuțime polemică de a reconstitui în integrum caracterul popoarelor slave. Și, pentru realizarea acestei reconstituiri, sînt folosite extrase din diferite lucrări, îndeosebi *germane*. Iată lista lucrărilor care constituie scheletul acestei cărți :

Popoarele slave. (Din Herder : „*Ideile*” etc.)²⁰

Obiceiurile la croați. (Din Engels : „*Istoria Dalmației, Croației, Sloveniei*”. Halle, 1798.)

Obiceiurile și datinile la iliri, morlaci etc. (Din ditto.)

Caracterul ilirilor. (Din Taube : „*Descrierea regatului Slavoniei*”. Leipzig, 1777.)

Portul la iliri. (Din Hacquet : „*Însemnări dintr-o călătorie la Semlin*”¹⁾.)

Descrierea slavilor și a antilor la Procopiu. (Din „*Istoria slavilor după surse bizantine*” de Stritter, în volumul lui Schlözer „*Istoria generală a Nordului*”.)

Extrase din „Caracteristica și descrierea slavilor din sud-vest și răsărit” a d-lui prof. B. Hacquet.

Specificul popular al rușilor. (Din Dupré de St. Maure : „*Observations sur les moeurs et les usages russes*”²⁾. Paris, 1829. 3 vol.)

Caracterul și cultura slavilor în general. (Din Schaffarik : „*Istoria limbii slave*” etc. Ofen³⁾, 1826.)

Cam asta e tot. Are și o anexă în limba cehă : „*Cato din Boemia*”, „dintr-un vechi manuscris pe care răposatul Voigt l-a descris în Act[a] lit[eraria]”²¹.

Într-un stil blajin, greoi și naiv, Dobrowsky scrie cu cea mai mare cordialitate despre colegii săi germani „răposați” sau în viață. Singurul lucru care mi s-a părut interesant în „*Slavin*” sînt cele câteva pasaje în care recunoaște de-a dreptul că germanii sînt părinții istoriografiei și lingvisticii slave.

În privința lingvisticii, el citează printre altele pe Schlözer, „*Proiect de gramatică slavă generală comparată și de dicționar*”²². Apoi, Schlözer, „*Proiect de scriere corectă și exactă a limbii ruse cu caractere latine*”. În general „d-l consilier de curte Schlözer” apare ca patriarh, iar toți ceilalți se declară discipolii lui. „*Nestor*” a lui Schlözer e o lucrare necesară pentru oricine vrea să cunoască metoda critică de expunere a istoriei slave, în general, și a letopiseștelor ruse, în special”. Despre „*Istoria Prusiei*” a lui

¹⁾ Denumirea sîrbă : Zemun. — *Nota trad.*

²⁾ — „*Observații asupra moravurilor și obiceiurilor ruse*”. — *Nota trad.*

³⁾ Denumirea maghiară : Buda. — *Nota red.*

Voigt : „A fost primul care a făcut cunoscute cehilor monumentele antichității“.

În afară de acestea mai sînt citate :

„Programele literaturii slave“ a lui Johann Leonhard Frisch 1727—1736, „care a studiat istoria mai multor dialecte slave“.

„Tiparnița slavă din Württemberg în secolul al XVI-lea. Un raport literar de Chr. Friedr. Schnurrer, prof. la Tübingen“, 1799 — „o carte foarte valoroasă, care conține cele mai interesante și mai importante date cu privire la istoria cărții vende și croate“.

Apoi mai sînt citate : Schlözer : „Istoria generală a Nordului“. Joh. Christoph de Jordan : „De originibus Slaucis opus etc.“¹⁾, Viena, 1745, 2 volume. P. P. Gelasius Dobner, ad Hajek : „Annales Bohemorum“²⁾, Praga, 1761 și 1763. (Despre acesta Schlözer spune : primus delirare desiit³⁾.) Stritter : „Memoriae popul[orum] ad Danubium e Script. Byzant[inis]“⁴⁾. Petersburg, 1774. Gercken : „Eseu de istorie veche a slavilor“. Leipzig, 1771. Gatterer : „Introducere în istoria universală, sincronistică“. Göttingen, 1771, și Gebhardi : „Istoria universală generală“, 1789.

Din toate aceste lucrări sînt date numai titlurile, cu excepția aprecierilor arătate mai sus. Voilă le „Slavin“⁵⁾.

Cît despre a treia lucrare, titlul este : Dr. M. W. Heffter : „Lupta mondială a germanilor și a slavilor începînd de la sfîrșitul secolului al V-lea“, 1847 (costă 7 sh.). Autorul însuși recunoaște în prefață că, de fapt, el cunoaște exact și din surse originale istoria slavă numai în măsura în care se referă la „patria“ prusacă. Din cele 481 de pagini ale cărții, peste $\frac{3}{4}$ se referă la perioada de la sfîrșitul secolului al V-lea pînă în 1147. În rest sînt expuse numai accidental și foarte pe scurt evenimente care au avut loc după secolul al XIII-lea sau chiar al XIV-lea.

Acum, cînd te-am informat asupra acestor două scrieri, aștept să-mi dai dispoziții dacă să le comand sau nu. A mai apărut o lucrare de Heffter : „Slavismul“. Leipzig, 1852 (45 de pagini sau cam atît), care reprezintă al 10-lea volumaș din colecția „Convorbiri instructive etc.“²³, scoasă la Brockhaus. Expunere populară a istoriei slave. Din această cărticică am aflat că în 1849, printr-un ucuz, Nicolae „a interzis cu strictețe tuturor supușilor săi de a participa la mișcarea panslavistă“.

¹⁾ — „Despre originea slavilor etc.“. — Nota trad.

²⁾ — „Analele boemilor“. — Nota trad.

³⁾ — primul care a încetat cu fanteziile. — Nota trad.

⁴⁾ — „Istorisire despre popoarele de la Dunăre. Lucrări bizantine“.

Nota trad.

⁵⁾ — Acesta este „Slavin“. — Nota trad.

La Museum am găsit 5 volume, in folio, de *manuscrite* despre Rusia (numai cu privire la secolul al XVIII-lea) și am făcut extrase din ele. Ele constituie o parte din moștenirea lăsată de arhidiaconul Coxe, cunoscut pentru pasiunea lui de colecționar. Conțin numeroase scrisori originale (încă netipărite pînă acum) ale ambasadiorilor englezi la Petersburg către cabinetul de aici, printre care unele very compromising indeed¹⁾. Tot aici este un manuscris, din 1768, al unui atașat de ambasadă cu privire la „caracterul națiunii ruse”. Îți voi trimite cîteva extrase din el. De asemenea, se află și un raport interesant despre „artelurile” rusești, scris de un văr al lui Pitt²⁾, capelan al ambasadei.

Ultimele lucrări franceze, cu mici excepții, au aproape toate o tentă panslavistă, deși sînt antiruse. Așa e Desprez, dar mai ales Cyprien Robert²⁴⁾, care în 1848 scotea la Paris o revistă : „La Pologne. Annales contemporaines des peuples de l'Europe orientale etc.”³⁾ De același autor au apărut, printre altele : „Les Slaves de Turquie, édition de 1844, précédée d'une introduction”⁴⁾ etc. 8°, Paris, 1852. Mai departe : „Le Monde slave, son passé, son état présent et son avenir”⁵⁾. Paris, 1852. Un scriitor⁶⁾ parizian al cărui nom de guerre⁷⁾ este *Edmond*, dar despre care se spune că e polonez, face excepție, publicînd o lucrare plină de venin împotriva pretențiilor rușilor la socialism, cu privire la obștea lor etc. Pînă acum n-am reușit să procur această lucrare. Voi căuta în „*Revue des deux Mondes*”, unde se pare că au apărut extrase din ea.

M-am apucat să-ți scriu scrisoarea asta cu intenția de a-ți comunica o sumedenie de birfeli. Dar, fiindcă m-am lăsat antrenat de altele și nu mai am timp, ți le voi împărtăși miine, iar astăzi mă voi mulțumi să te informez că (după cum scrie Imandt) Heise merge spre un sfîrșit rapid din cauza spirituoasă⁸⁾ ; că „tabacioul și emigrantul” Oswald, care nu știe o boabă franțuzește, a fost angajat ca profesor de limba franceză la University college din Londra ; că prietenii lui Ruge răspîndesc zvonul că acesta ar avea „hidropizie”, deși el suferă, pare-se, doar de „hidrocefalie” ; că niște merituoși bărbați germani (Faucher, Meyen, Frank, Tausenau etc.)

1) — într-adevăr, foarte compromițătoare. — *Nota trad.*

2) L. K. Pitt. — *Nota red.*

3) — „Polonia. Anale contemporane ale popoarelor din Europa orientală”. — *Nota trad.*

4) „Slavii din Turcia, ediția 1844, precedată de o introducere”. — *Nota trad.*

5) — „Lumea slavă, trecutul, prezentul și viitorul ei”. — *Nota trad.*

6) Charles Edmond Chojecki. — *Nota red.*

7) — pseudonim. — *Nota trad.*

8) — băuturilor spirtoase. — *Nota trad.*

se vor întruni miine la birtul Kerb, pentru a ajunge la o entente cordiale ¹⁾, stabilind de ce are nevoie patria, și că „Meyen” și-a exprimat „speranța” că va reuși să-l determine pe Bucher „să participe” la această consfătuire ; în sfârșit că Proudhon a devenit director al societății regale-imperiale de căi ferate.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels,
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

6

Marx către Engels ²⁵ la Manchester

[Londra] 5 martie 1856
28, Dean Street, Soho

Dear Frederic,

Săptămîna viitoare îl voi examina pe Heffter ²⁶ mai amănunțit. Dacă găsesc ceva material în el, îl comand. O carte cu adevărat mizerabilă : *Eichhoff : „Histoire de la langue et de la littérature des Slaves”, Paris, 1839.* În afară de partea gramaticală, asupra căreia nu mă pot pronunța (am remarcat însă că lituanienii și letonii sint declarați slavi. Nu e o absurditate ?), restul reprezintă, în cea mai mare parte, un plagiat după Schaffarik ²⁷. Individul face și exemplificări din creațiile poetice naționale ale slavilor, în original, paralel cu traducerea franceză. Printre acestea am găsit și expediția lui Igor ²⁸). Ideea dominantă a poemului este un indemn la unire lansat de cnejii ruși în ajunul năvălirii hoardelor mongole. Ciudat sună un pasaj din poem : „Voici les jolies filles des Gothes entonnent leurs chants au bord de la Mer Noire ²⁹)” ²⁸. Prin urmare, geții sau goții ar fi sărbătorit victoria polovțienilor

¹⁾ — înțelegere cordială. — *Nota trad.*

²⁾ „Cîntul despre oastea lui Igor”. — *Nota red.*

³⁾ — „Iată, frumoasele fete ale goților își intonează cîntecele pe țărmul Mării Negre”. — *Nota trad.*

turci¹⁾ asupra rușilor. Întregul cînt are un caracter creștin-eroic, deși elementele păgîne se întrevăd încă destul de clar. În schimb, pe de-a-ntregul polemic și fanatic antigerman e cîntul eroic ceh „Zaboi” (Samo?) din culegerea de poeme eroice ale cehilor, publicată în traducere germană de *Hanka și Swoboda*. Pare să fie îndreptat împotriva unui căpitan german al lui Dagobert, pe care l-au bătut cehii. Dar în aceeași măsură e și un strigăt de răzbunare împotriva creștinismului, ca și împotriva germanilor, cărora, între altele, li se reproșează într-o formă foarte naiv-poetică că vor să-i silească pe bravii cehi să se mulțumească cu o singură femeie. Din poezia populară, care lipsește la polonezi, cu excepția „Rugăciunii lui Adalbert” către maica domnului, am mai găsit :

Götze : „Fürst Wladimir und seine Tafelrunde”, 1819. „Stimmen des russischen Volkes”, 1828²⁾).

Kapper (Siegfried) : „Slavische Melodien”³⁾, Leipzig, 1844. De același : „Die Gesänge der Serben”⁴⁾, 1852 (mai complete decît cele ale lui Jakob⁵⁾). În fine, de *Vuk Stefanović* : „Serbische Hochzeitslieder”⁶⁾. În germană de E. Wesely. Pest, 1826.

Scrieri pe care le-am remarcat și pe care le voi cerceta chiar săptămîna viitoare pentru tine, pe lingă Cyprien și Desprez⁷⁾ : „Südslavische Wanderungen im Sommer 1850”⁸⁾, 2 volume, Leipzig, 1851²⁹ (tradus și în engleză). „Betrachtungen über das Fürstenthum Serbien”⁹⁾, Viena, 1851. „Die serbische Bewegung in Südungarn”¹⁰⁾, 1851, Berlin. „Slawismus und Pseudomagyarismus. Von aller Menschen Freunde, nur der Pseudomagyaren Feinde”¹¹⁾, Leipzig, 1842. „Die Beschwerden und Klagen der Slaven in Ungarn”¹²⁾, Leipzig, 1843.

Nu-mi amintesc dacă la Manchester se găsește „N[eue] Pr[eu]ssische Z[eitung]”. În momentul de față e foarte interesant.

1) — polovțienii turci — popor nomad dispărut care între secolul al XI-lea și al XIII-lea era stabilit în stepa din sudul Rusiei. — *Nota trad.*

2) — „Cneazul Vladimir și drujina sa”, 1819. „Glasuri ale poporului rus”, 1828. — *Nota trad.*

3) — „Melodii slave”. — *Nota trad.*

4) — „Baladele sîrbilor”. — *Nota trad.*

5) Este vorba de culegerea lui Talvy (Tereza Albertina Luiza Jakob-Robinson) „Cîntecele sîrbilor”. — *Nota red.*

6) — „Cîntece de nuntă ale sîrbilor”. — *Nota trad.*

7) *Cyprien Robert*. „Slavii în Turcia”, și *Hippolyte Desprez*. „Popoarele Austriei și Turciei”. — *Nota red.*

8) — „Peregrinările slavilor de sud în vara anului 1850”. — *Nota trad.*

9) — „Considerații asupra principatului Serbia”. — *Nota trad.*

10) — „Mișcarea sîrbilor în Ungaria de sud”. — *Nota trad.*

11) „Slavism și pseudomagyarism. Prieteni tuturor oamenilor și dușmani numai pseudomagyarilor”. — *Nota trad.*

12) „Protestele și plîngerile slavilor din Ungaria”. — *Nota trad.*

Guvernul prusian și-a găsit acum, ca odinioară Ludovic al XVIII-lea, „chambre introuvable” a sa, și guvernul birocratic începe să se îngrijoreze din pricina nobililor de țară, care-și iau victoria în serios.³⁰ La discutarea problemelor legate de obștea sătească, de tribunalele sătești și de relațiile agrare, unde, după cum spune bătrînul Dolleschall, „este vorba de o bucată de pîine”, conflictele din Camera prusiană devin deosebit de grave. Ai văzut, probabil, printre altele, că contele Pfeil a cerut pentru moșieri privilegiul de a-și bate oamenii și că se laudă cu fapte eroice de acest fel săvîrșite de el personal. Cei de stînga au dezgropat acum proclamațiile din 1848, semnate în 1848 de același Pfeil și întocmite întru totul în spiritul „anului de nebulie”³¹. S-a ajuns la dueluri între cele două părți, și astăzi „N[eue] Pr[euussische] Z[ei]tung” publică un leader, un articol de fond, în care se spune direct că în partidul lor există „ticăloși josnici”, în timp ce în partidul liberal există oameni foarte „nobili”. Ziarul propovăduiește „îngăduință”, „împăcare”, „luptă de principii, și în nici un caz răfuieli personale”. Stînga ar trebui să se gîndească că „Muntele înghite întotdeauna Gironde”. Ea ar trebui să aibă în vedere că, indiferent dacă va fi „pace sau nu, pe Prusia o așteaptă foarte mari tulburări interne sau externe” și că într-un asemenea moment o „sciziune în partid” ar echivala cu o „sinucidere”. Nu e copios? Și, de fapt, în Prusia nimănui nu-i pasă de Cameră și de sciziunile ei. De aceea, această mărturie a fricii e cu atît mai importantă. Tata Leo a ținut în fața regelui¹⁾ o prelegere despre Münzer (apărută în parte în „N[eue] Pr[euussische]”). S-ar putea spune că e îndreptată direct împotriva lucrării tale din „Revue der N[eu]en Rh[einischen] Z[ei]tung”³². Asupra reformei nu mai trebuie, desigur, să planeze imputarea că ar fi mama revoluției. M[ün]zer era un „visător” care spunea: „intelligo ut credam”²⁾, pe cînd Luther spunea: „credo ut intelligam”³⁾. „Die Spenersche” a răspuns: Spre bătrînețe Luther a regretat rolul politic nedemn pe care l-a jucat etc. După cum vezi, frămîntările pătrund și în cercurile oficiale.

Apropo de Reformă: Austria a făcut de la bun început în așa fel încît slavii, în rîndul cărora toate popoarele, în afară de ruși, simpatizau cu Reforma, să devină periculoși. O dată cu Reforma, Biblia a fost tradusă în toate dialectele slave. De Reformă e legată, în orice caz, trezirea sentimentului național și, pe de altă parte, stabilirea unei strînse alianțe cu Nordul german protestant. Dacă Austria n-ar fi înăbușit această mișcare, prin protestantism s-ar fi

¹⁾ Frederic Wilhelm al IV-lea. — *Nota red.*

²⁾ — „înteleg pentru a crede”. — *Nota trad.*

³⁾ — „cred pentru a înțelege”. — *Nota trad.*

pus și bazele pentru precumpănirea spiritului german, precum și pentru ridicarea unui obstacol în calea Rusiei pravoslavnice. Austria i-a tîrît pe germani în mocirlă și a acționat în Germania, ca și în Răsărit, în favoarea Rusiei.

Ai citit despre ședința parlamentului de vinerea trecută, în care Evans i-a reproșat lui Palmerston că atunci cînd, cu trei luni și jumătate în urmă, l-a avertizat în privința Karsului, el s-a arătat neîncrezător ? ; tot acolo se relatează că Panmure, în telegrama în care îi scrie lui Simpson : „You are nominated successor of Raglan”¹⁾, adaugă : „Take care of Dowb !”²⁾ Nefericitul de Simpson răspunde : „Repeat your despatch”³⁾, apoi Panmure, „*Lord Carnot*”, cum îl numește Evans, precizează : „take care of Dowbiggin”, unul dintre verii săi ; în sfîrșit, tot în această ședință, lordul Hamilton l-a acuzat pe Evans că, după bătălia de la Inkerman, l-a sfătuit pe Raglan să lase baltă tunurile și tranșeele și să imbarce armata engleză. Alaltăieri, bietul Evans a făcut „amende honorable”⁴⁾. Trădarea de la Kars pare să reiasă destul de limpede din lucrarea unui oarecare Swan, care s-a întors tocmai acum din Orient³³ ; trădarea a avut loc nu în ultimele zile, ci mai demult, pentru a pregăti această situație.

Acum în legătură cu *Seiler*. Acum vreo trei săptămîni a plecat cu vaporul în America fiindcă șeriful începuse să-l urmărească. E ferm hotărît ca din Halifax să telegrafieze la „New Yorker Staatszeitung”, la care a colaborat mai de mult : „Sebastian Seiler, renumitul autor al lui «Kaspar Hauser», a descins cu bine pe țărîmul de apus al Oceanului Atlantic”. Marele bărbat și l-a lăsat aici pe „Alexandru al II-lea”, 55 de pagini, în cea mai mare parte extrase din „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg], cu dispoziția de a i se trimite imediat o copie. Lucrarea trebuie, vezi matala, să apară simultan de ambele părți ale Oceanului. El a făcut atîta tărăboi cu această galimatie a sa, punindu-le pe soția, pe cumnata sa etc. s-o copieze, încît ei toți erau și sînt uluiți de hărnicia „de fier” a bietului Sebastian. Negocierile duse cu editorii londonezi în legătură cu acest „Alexandru al II-lea” i-au servit pentru a da „deplasărilor lui de afaceri” la Londra, unde zilnic studia cu minuțiozitate calitatea homarului și a altor ființe, precum și a „omletei” franțuzești, o tentă de erudiție. În afară de acest „Alexandru” a mai lăsat în urma lui și alte mirosuri urîte. Îți amintești probabil că Liebknecht a semnat pentru el o poliță, împins de iluzia smintită că, după ce o

1) — „Sinteți numit succesori al lui Raglan”. — *Nota trad.*

2) — „Aveți grijă de Dowb !” — *Nota trad.*

3) — „Repetăți telegrama”. — *Nota trad.*

4) — „amendă onorabilă”. — *Nota trad.*

va sconta, Seiler îi va da și lui câteva lire. Cînd polița a ajuns la scadență, ea n-a fost prezentată. Seiler s-a lăudat că a achitat-o, dar n-a făcut decît s-o sconteze din nou. La două zile după plecarea lui, Liebknecht primește o scrisoare de la un avocat din City care îi cere să achite polița. Pieper, de care cumnata cu ochelari verzi a lui Seiler e îndrăgostită din pricina ochilor lui sticloși, a fost trimis la greengrocer ¹⁾. Mare panică în familie. Căci Sebastian primește banii pentru achitarea poliței, dar îi tocuse. Dragostea biruie însă totul, iar soția lui este convinsă că ea nu poate spera să fie iubită decît o *singură dată*, și anume de Seiler. De aceea caută să aranjeze lucrurile. Zarzavagiul însă, serios și posomorît, pe zi ce trece își dă mai bine seama de whereabouts of his dear son-in-law ²⁾. Lucrurile nu s-au aranjat încă. În timpul acesta sosesc zilnic noi polițe, pe care el pretindea că le achitase.

Levy ³⁾. A fost trimis aici de muncitorii din Düsseldorf cu o *dublă* însărcinare : 1) *Demascarea lui Lassalle*. Și după ce am examinat lucrurile *foarte atent, cred că au dreptate*. De cînd contesa ³⁾ și-a obținut cei 300 000 de taleri ai săi, L[assalle] s-a schimbat cu desăvîrșire ; în mod intenționat îi îndepărtează pe muncitori ; duce o viață de sibarit, cochetează cu reprezentanții „singelui albastru”. Mai departe, muncitorii îi reproșează că a exploatat în permanență partidul *pentru murdarele lui afaceri personale* și a vrut să-i folosească pe muncitori chiar indemnîndu-i să săvîrșească *delicte* în interesul procesului. Procesul s-a terminat în felul următor : Omul de încredere al contelui Hatzfeldt, Stockum, care, după cum știi, ulterior a fost condamnat de Curtea cu juri la 5 ani închisoare, s-a certat cu contele. El i-a dat de știre lui Lass[alle] că se află în posesia unor documente pe baza cărora contele ar putea fi băgat în lanțuri pentru sperjur, falsuri etc. Lass[alle] îi promite 10 000 de taleri. Pe de altă parte, Lass[alle] îl convinge pe procurorul general Kösteritz (care în urma acestei tranzații a fost nevoit să-și dea demisia) să-i aducă la cunoștință contelui Hatzfeldt că există un act de acuzare împotriva lui. Hatzfeldt se pregătea să fugă la Paris cînd L[assalle] îi înmînează hîrțiile compromițătoare în schimbul *semnării unei înțelegeri* cu contesa și retrage actul de acuzare. (Kösteritz a fost, bineînțeles, un simplu instrument în mîna lui.) Așadar, nu perspicacității lui *juridice*, ci unei intrigi cît se poate de ordinare i se datorește încheierea bruscă a procesului. L[assalle] nu i-a plătit lui Stockum cei 10 000 de taleri, și muncitorii spun, pe bună dreptate, că o asemenea perfidie ar fi fost scuzabilă

¹⁾ — zarzavagiu. — *Nota trad.*

²⁾ — intențiile iubitului său ginere. — *Nota trad.*

³⁾ Sophie von Hatzfeldt. — *Nota red.*

numai în cazul cînd el ar fi predat banii partidului, în loc să-i păstreze pentru contesă. Ei povestesc o mulțime de lucruri urite din viața lui particulară, pe care nu ți le pot reproduce pentru că pe unele le-am mai uitat. Printre altele : Lassalle a speculat la bursă efecte de stat străine în tovărășie cu Scheuer din Düsseldorf, care i-a avansat banii în acest scop. Au pierdut. Între timp Scheuer a dat faliment. L[assalle] a cîștigat procesul său. Sch[eu]er cere banii pe care i-a avansat lui L[assalle]. Acesta, ironic, invocă un oarecare § 6 din Code, potrivit căruia specula la burse străine este interzisă. Muncitorii spun că i-au trecut lui L[assalle] totul cu vederea pe motiv că s-a amestecat în acest proces, considerîndu-l o chestiune de onoare. Dar acum, cînd procesul a fost cîștigat, în loc să pună pe contesă să-i plătească pentru munca lui și să devină independent, trăiește fără rușine în subordinea ei, ca homme entretenue, without any pretext whatever ¹⁾. Se lăuda mereu cu ceea ce va face de îndată ce procesul va fi cîștigat. Acum însă, sfidîndu-i pe față, îi dă la o parte pe muncitori ca pe niște instrumente nefolositoare. În ziua de Anul nou a mai participat la o adunare (neoficială), fiindcă asista și un colonel francez. Dar, spre mirarea tuturor, în fața a 60 de muncitori n-a vorbit decît despre „lupta civilizației împotriva barbariei”, a puterilor occidentale împotriva Rusiei. Planul său era să plece la Berlin, unde să joace rolul de mare domn și să deschidă un salon. În prezența lui Levy i-a promis contesei că, atunci cînd se va întoarce, îi va crea „o curte de literați”. Tot în prezența lui Levy își exprima în permanență „tendențele sale spre dictatură” (Lassalle, pare-se, are despre sine o părere cu totul diferită de a noastră ; el se consideră conducătorul lumii pentru că într-o intrigă particulară nu s-a dat în lături de la nimic, ca și cum un om cu adevărat de seamă și-ar fi sacrificat 10 ani pentru o astfel de bagatelă) etc. etc. De altfel, e un tip periculos : pentru a strecura în poliție în calitate de pretins spion pe un om din partidul muncitorilor *i-a dat una dintre scrisorile mele*, despre care omul trebuia să spună că a furat-o de la Lassalle, ca să-și cîștige în felul acesta încrederea. Muncitorii mai spun : cu diplomația care-l caracterizează, el nu s-ar ridica atît de vehement împotriva lor dacă n-ar intenționa să treacă în partidul burgheziei. Totodată crede că se bucură totuși de destulă influență pentru ca, în momentul izbucnirii unei insurecții, să fie destul să se urce la tribună ca, rostind în fața maselor discursuri solemne etc. să le poată duce cu vorba. Ura împotriva lui Lassalle este atît de mare, spune Levy, încît, indiferent ce am hotărî noi,

¹⁾ — bărbat întreținut, fără nici o scuză. — *Nota trad.*

muncitorii l-ar sfișia dacă în momentul mișcării s-ar afla la Düsseldorf. De altfel, ei sînt convinși că el va trece la timp de cealaltă parte dacă va afla că e suspectat.

Toate acestea sînt numai unele amănunte, care mi-au rămas din cele auzite și pe care le-am reținut numai parțial. Dar toate, în ansamblu, au produs asupra mea și a lui Freiligrath o impresie foarte precisă, deși l-am simpatizat pe Lassalle și nu dau prea multă crezare birfelilor muncitorilor. I-am spus lui Levy: nu se poate, desigur, trage o concluzie pe baza mărturiilor unei singure părți; dar, oricum, suspectarea este utilă; să continue să-l țină pe tipul ăsta sub observație, dar să evite, deocamdată, orice scandal public; vom găsi poate prilejul să-l silim pe Lassalle să-și clarifice poziția etc. etc.

Qu'en pensez-vous ? ¹⁾ Aș vrea, de asemenea, să cunosc părerea lui Lupus,

2) Al doilea scop al misiunii lui Levy era de a-mi da date despre mișcarea muncitorească din Provincia renană. Muncitorii din Düsseldorf mai mențin legătura cu cei din Köln, unde nu se mai văd nici un fel de „domni”. Acum însă, pe primul loc stă propaganda în rindurile muncitorilor din fabricile din Solingen, Iserlohn și împrejurimi, Elberfeld și ducatul Westfaliei. În districtele cu industrie siderurgică, băieții ăștia vor să pomească insurecția și nu-i reține decît perspectiva unei revoluții în Franța și faptul că „londonezii consideră că încă n-a sosit momentul”. Levy e de părere că, dacă lucrurile se mai tărăgănează mult, insurecția va putea fi cu greu împiedicată. În orice caz însă, izbucnirea unei insurecții la Paris ar constitui un semnal. Oamenii aceștia sînt, pare-se, ferm convinși că noi și prietenii noștri ne vom grăbi să ajungem chiar din primul moment la ei. Ei sînt, bineînțeles, nevoia unor conducători politici și militari. Asta în nici un caz nu li se poate lua oamenilor în nume de rău. Dar, ținînd seama de planurile lor extrem de simpliste, mă tem că vor fi de patru ori zdrobiți înainte ca noi să fi putut părăsi măcar Anglia. Oricum, este de datoria noastră să le explicăm exact, din punct de vedere militar, ceea ce se poate și ceea ce nu se poate face. Am spus, of course ²⁾, că, dacă situația o va permite, ne vom duce la muncitorii din Regiunea renană; că orice acțiune pornită pe propria lor răspundere, fără o inițiativă care să vină de la Paris, sau Viena, sau Berlin, este o ineptie; că, dacă Parisul dă semnalul, ar fi bine, indiferent de împrejurări, să se riște totul, căci, chiar în cazul unui eșec momentan, consecințele n-ar fi grave decît vremelnice; că mă voi sfătui cu prietenii mei în legătură

¹⁾ — Ce părere ai ? — Nota trad.

²⁾ — desigur. — Nota trad.

cu măsurile pe care urmează să le ia direct populația muncitoarească în Provincia renană și că, după un timp, va trebui să trimită din nou pe cineva la Londra, dar să nu întreprindă *nimic* fără a ne consulta în prealabil.

Pielarii din Elberfeld (sau din Barmen ?), care în 1848 și 1849 erau foarte reacționari, acum au o atitudine deosebit de revoluționară. Levy m-a asigurat că pe tine personal muncitorii din Wupertal te consideră omul „lor”. De altfel, se pare că pe Rin credința într-o revoluție în Franța este destul de răspândită, și chiar și filistinii spun: de data asta va fi altfel decât în 1848. De data asta, în locul palavrăgiilor din 1848, vor veni la putere oameni ca Robespierre etc. Pe Rin, cel puțin, prestigiul democrației a scăzut foarte mult.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

7

Engels către Marx ³⁵ la Londra

Manchester, 7 martie 1856

Dragă Marx,

Îți sînt foarte recunoscător pentru scrisoarea amănunțită ad slavica ¹⁾. Eichhoff îmi era cunoscut mai de mult ca un șarlatan în filologie, care în această privință l-a întrecut și pe Klaproth (care tot mai știa cite ceva)³⁶. Versurile din „Igor” ²⁾ privitoare la goți le voi cerceta cînd voi fi primit cartea, dar este stabilit că un număr de goți au rămas în Crimeea pînă în secolul al X-lea, poate și al XI-lea. Cel puțin în [izvoarele?] bizantine figurează drept goți. Poți să-mi comunicî titlul și prețul culegerii cehe a lui Hanka și Swoboda ? După toate probabilitățile, trebuie să fie foarte necritică, amîndoi sînt niște boi desăvîrșiți. — Cîntece populare polo-

¹⁾ — despre literatura slavă. — *Nota trad.*

²⁾ — „Cîntul despre oastea lui Igor”. — *Nota red.*

neze au fost tipărite pe undeva, prin deceniul al 5-lea. — Pe Götze, „Vladimir” etc. l-am găsit citat în gramatica sîrbă a lui Vuk, tradusă de Grimm, cu următoarea observație : „spre regretul nostru, fără textul rusesc” ³⁷. Kapper, un evreu din Praga care a scris „*Peregrinările slavilor de sud*” în ziarul constituțional din Boemia, în 1848—1849, e un beletrist ; n-aș putea spune dacă traducerile sale au vreo valoare, j'en doute cependant ¹⁾. Cîntecele de nuntă sîrbe au fost traduse toate de Jakob ²⁾. Scrierile politice privitoare la sîrbii din Ungaria și Turcia, pe care le menționez, ar merita să fie cercetate, dacă se găsesc la Museum.

„N[eue] Pr[eu]ssische Zeitung” nu se găsește la Manchester, dar am urmărit povestea lui Pfeil în „Kölner” și „Augsburger” ³⁾ și am avut o mare satisfacție. În schimb, leaderul ⁴⁾ de pocăință al lui „N[eue] Pr[eu]ssische” a fost pentru mine, desigur, o noutate ; foarte reușită, neașteptată descoperire că nobilimea și burghezia, în pofida tuturor zorzoanelor feudale, în prezent constituie, au fond, un tot.

Ceea ce spui tu despre Austria în legătură cu slavii și protestantismul este perfect adevărat. Din fericire, în Slovacia s-a păstrat un protestantism foarte puternic, care a contribuit în mare măsură la pasivitatea slovacilor față de unguri. Și în Boemia la fiecare mișcare națională serioasă, în afară de cea proletară, se mai adaugă și un puternic amestec de tradiții husiste, ceea ce face ca specificul național să slăbească. Păcat de țărani sloveni care în secolul al XV-lea s-au bătut atît de eroic.

Istoria cu Karsul o voi citi ; cum se numește lucrarea lui Swan ⁵⁾ ?

Seileriada ia în[torsătur]a ⁶⁾ dorită de toată lumea, în afară de Liebknecht și de greengrocer ⁶⁾. E de ajuns să arunci o privire fugitivă asupra acestei mlaștini etc.

Lassalle. Ar fi păcat de băiatul ăsta avînd în vedere marele lui talent, dar chestiunile astea sînt totuși prea serioase ⁷⁾. El a fost întotdeauna un om cu care trebuia să fii al naibii de prudent ; ca adevărat evreu de la granița slavă, era întotdeauna gata ca, sub pretexte partinice, să exploateze pe oricine pentru scopurile sale personale. Apoi această năzuință a lui de a se strecura în lumea bună, de a parveni, de a înfrumuseța, cel puțin pe dinafară, pe evreul mur-

¹⁾ — mă cam îndoiesc. — *Nota trad.*

²⁾ Este vorba de cartea lui Talvy (Tereza Albertina Luiza Jakob-Robinson) „Cîntecele sîrbilor”. — *Nota red.*

³⁾ Este vorba de „Kölnische Zeitung” și „Allgemeine Zeitung”. — *Nota red.*

⁴⁾ — articolul de fond. — *Nota trad.*

⁵⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

⁶⁾ — zarzavagi. — *Nota trad.*

⁷⁾ Vezi volumul de față, p. 25—27. — *Nota red.*

dar din Breslau cu tot felul de farduri și pomezi a fost întotdeauna dezgustătoare. Dar toate acestea erau lucruri care nu necesitau decât să fim deosebit de atenți în privința lui. Dar dacă el face asemenea treburi care dovedesc pur și simplu îndepărtarea lui de partid, nu pot, în nici un caz, să le iau în nume de rău muncitorilor din Düsseldorf că nutresc o asemenea ură față de el. Astă-seară mă duc la Lupus și îi voi expune această chestiune. Nimeni dintre noi n-a avut vreodată încredere în Lassalle, dar i-am luat, firește, apărarea când a fost vorba de prostiile puse în circulație de H. Bürgers împotriva lui. Părerea mea este că trebuie să lăsăm totul să decurgă așa cum le-ai recomandat tu celor din Düsseldorf. Dacă va merge pînă acolo încît să săvîrșească o *over fact* ¹⁾ directă împotriva partidului, îl vom avea la mînă. Dar așa ceva, pare-se, n-a făcut încă, și un scandal ar fi cu totul deplasat.

Istoria cu Hatzfeldt și cei 300 000 de taleri este complet nouă pentru mine; credeam că ea primește numai o rentă lunară sau anuală. Faptul că l-a scutit pe Hatzfeldt de haine vârgate nu i se va ierta niciodată. Asupra celorlalte istorii voi mai reveni.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

8

Marx către Engels la Manchester

[Londra] marți [25 martie 1856]

Dragă Engels,

Intr-una din scrisorile următoare îți voi răspunde la ultima ta misivă. Astăzi îți voi pune numai o întrebare, la care aș vrea să-mi răspunzi *cît mai curînd*. Astăzi n-am trimis *nici un* articol la „*Tribune*” pentru că n-am terminat de citit *Blue Book despre Kars* ³⁹, — abia ieri, seara tîrziu, am primit-o. Trebuie să expediez articolul

¹⁾ — acțiune fățișă. — *Nota trad.*

vineri, în același timp cu cel pe care-l aștept de la tine. Și acum *ad rem* ¹⁾ :

O mare parte din „Blue Book” are un caracter pur militar ; ai să vezi mai târziu dacă se poate face ceva cu ea. Dar asupra unui punct aș vrea să cunosc părerea ta critică, întrucît prezintă importanță pentru aspectul politic-diplomatic al problemei, și despre aceasta trebuie să vorbesc *chiar* în articolul de vineri. La sfîrșitul lunii iunie, turcii intenționau să trimită o armată de întărire la Redut-Kale pentru ca de aici să pornească în direcția Kutais etc. Guvernul englez însă voia să trimită o armată de despresurare prin Trapezunt la Erzerum, sacrificînd, pare-se, Karsul ca un punct lipsit de importanță și considerînd ca centru al rezistenței Erzerum. În orice caz, cu aceste discuții, momentul favorabil pentru acțiune a fost în mod irevocabil pierdut. Ca să fii *fully* ²⁾ informat în această *question* ³⁾, reproduc aici cele mai importante pasaje.

Stratford de Redcliffe către Clarendon, 28 iunie 1855.

„Miniștrii turci, care înainte vorbeau de trimiterea a 10 000 de oameni de la Batum la Erzerum, acum, în situația grea în care se găsesc, înclină spre un alt plan. Ei propun să instaleze la Redut-Kale o tabără fortificată și să concentreze acolo corpul de armată al generalului Vivian — completat cu un contingent de 10 000 de oameni din armata bulgară, sub comanda generalului Beatson, precum și detașamentul de la Batum, redus la 7 000 de oameni. În total, aceste forțe armate unite ar reprezenta aproximativ 30 000 de oameni din toate armele. Amplasați acolo, ei ar putea fi folosiți ca o diversivne în favoarea armatei din Kars sau Erzerum ; înaintînd spre Kutais sau Georgia ⁴⁾, ei ar putea fie să-i atace pe ruși din spate, fie să-i silească să se retragă”.

Același către același, 30 iunie 1855.

„Consfătuirea despre care v-am comunicat în prealabil a avut loc astăzi dimineață în casa marelui vizir din Bosfor. În afară de alteța sa au mai fost de față seraskir ⁵⁾ și Fuad-efendi. Eu am fost însoțit de generalul de brigadă Mansfield... Se pare că rușii, cu o forță armată de 20 000—30 000 de oameni care înaintează dinspre Gumri, ar fi apărut în fața Karsului și că ar fi avut loc o ciocnire parțială a cavaleriei, după care, două zile mai târziu, a urmat un atac respins de inamic, și orașul e amenințat de asediu... Pentru toți cei prezenți era clar că, dacă rușii vor asedia sau vor încercui

¹⁾ — să trecem la subiect. — *Nota trad.*

²⁾ — întru totul. — *Nota trad.*

³⁾ — problemă. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Gruzia. — *Nota trad.*

⁵⁾ — ministrul de război. — *Nota trad.*

acum Karsul, armata turcă va avea oricum nevoie de ajutor și că ajutorul trebuie să-i fie acordat cât mai curînd posibil, iar dintre cele trei modalități de a acționa în acest scop, singura eficientă ar fi o expediție în Georgia prin Kutais. Trimiterea întăririlor prin Trapezunt ar fi, în cel mai bun caz, un paliativ. Amenajarea unei tabere fortificate în acest anotimp nesănătos ar echivala cu sacrificarea trupelor. Problema este dacă ar putea fi concentrată la timp în Kutais o forță armată suficientă ca efectiv și aptă de luptă pentru a pătrunde în Georgia și a amenința comunicațiile armatei ruse... Miniștrii turci au propus ca armata expediționară să fie formată din 12 000 de oameni, luați din Batum și din garnizoanele învecinate; din trupele aflate sub comanda generalului Vivian, al căror efectiv este apreciat la 10 000 de oameni din toate armele; din cavaleria neregulată a generalului Beatson, din cei 10 000 de oameni, care ar urma să fie luați din armata din Bulgaria pentru întărirea contingentului turc; din încă 5 000 de oameni luați din aceeași sursă; dintr-un regiment de cavalerie egiptean care în prezent se găsește aici, precum și dintr-un alt regiment așteptat din Tunisia. Seraskirul a propus ca la aceștia să mai fie adăugați 2 000 de pușcași albanezi. Toate aceste forțe armate... s-ar ridica în total la 44 000 de oameni, deși poate ar fi mai prudent să se calculeze nu mai mult de 36 000 de soldați combatanți".

Același către același, 1 iulie 1855.

„...diversiunea de la Redut-Kale a fost propusă de Poartă”.
Clarendon către Stratford de Redcliffe, 13 iulie 1855.

„...Guvernul maiestății sale este de părere că ar fi mai înțelept să se trimită întăriri în spatele frontului armatei turce, în loc să fie trimisă o expediție în spatele frontului armatei ruse. Întăririle ar putea fi trimise la Trapezunt, iar de acolo la Erzerum. Distanța dintre Trapezunt și Erzerum este mai mică decît cea dintre Redut-Kale și Tiflis¹⁾, iar trupele ar trece pe teritoriul unei țări prietene, nu dușmane. La Erzerum armata ar întîlni prieteni gata să-i vină în ajutor, și nu dușmani înverșunați, și ar găsi rezerve de provizii, și nu foamete. Dacă la Kars armata nu va putea menține această poziție în lupta împotriva rușilor, aceștia vor putea fi mai ușor bătuti prin întreaga forță a armatei unite decît prin forța unor unități izolate; și înfrîngerea ar fi cu atît mai hotărîtoare cu cît ar avea loc între granițele statului turc. Trapezunt este un punct unde pot fi debarcate tot felul de provizii etc.”

¹⁾ — Tbilisi. — Nota trad.

Același către același, 14 iulie 1855 (prin telegraf).

„Planul de întărire a armatei de la Kars, pe care îl conțin depeșele dumneavoastră din 30 iunie și 1 luna aceasta, nu a fost aprobat. Baza de operații trebuie să fie Trapezunt, și, dacă armata turcă din Kars și Erzerum nu va putea apăra ultimul dintre aceste puncte împotriva rușilor, ea se va putea retrage la Trapezunt, unde ar putea cu ușurință primi întăriri”.

Același către același, 16 iulie 1855.

„...Dacă Omer-pașa se hotărăște într-adevăr să trimită o parte din propria sa armată, formată din tunisieni și albanezi, la Redut-Kale, guvernul maiestății sale nu ar avea nici un fel de obiecții față de un astfel de procedeu; în ceea ce privește însă contingentul de sub comanda generalului Vivian și cavaleria generalului Beatson, guvernul maiestății sale rămîne la părerea că ei trebuie să fie trimiși prin Trapezunt sau Erzerum”.

Lordul Panmure către generalul Vivian, 14 iulie 1855.

„...Eu am mult prea multă încredere în experiența dv. militară, ca să mă tem că v-ați putea angaja într-o expediție atât de hazardată și de nechibzuită ca aceea pe care o propune Poarta... Una e o *coup de main* ¹⁾ printr-o debarcare neașteptată a unei armate pe țarm, pentru a amenința sau chiar ataca o fortăreață inamică, și cu totul altceva e o expediție bine chibzuită, care urmărește invadarea unei țări inamice și ducerea războiului pe teritoriul inamic” ²⁾.

Trebuie să mărturisesc că strategia lui Clarendon și distincția subtilă pe care o face lordul Panmure Carnot între „*coup de main*” de la Sevastopol, căreia îi dă preferință, și planul turc cu privire la o mișcare strategică în Georgia mi se par foarte ciudate.

Așadar, răspunde *cît mai repede* cu putință la aceste puncte. Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și engleză

¹⁾ — *Iovitură îndrăzneală. — Nota trad.*

²⁾ În original toate extrasele în engleză. — *Nota trad.*

9

Marx către Engels ⁴⁰
la Manchester

[Londra] 10 aprilie 1856

Dear Frederic,

Era de mult timpul să-ți scriu din nou. M-au împiedicat tot felul de treburi de-ale casei.

Îți trimit alăturat o scrisoare pe care mi-a adresat-o Levy din Düsseldorf; Touroute despre care amintește în scrisoare este un ex-colonel francez. Ieri a fost pe la noi pe acasă în lipsa mea, așa încît n-o să-l mai văd decît peste cîteva zile, căci a plecat la Liverpool. A avut cu soția mea o discuție îndelungată a cărei chintesență se găsește în anexa 2⁴¹, redactată chiar de madame ¹⁾. M. despre care pomenește Levy în scrisoare este Miquel.

Peste cîteva zile vei primi „Igor” ²⁾, care a sosit într-un text rus-german; Blue Book ³⁾; *Destrilhes*: „Confidences sur la Turquie” ⁴⁾ și un extras din „L’Homme”, pe care nu știu pe unde l-am pus și de aceea nu pot să ți-l trimit astăzi împreună cu celelalte; extrasul conține o scrisoare a unui oarecare Tassilier, deportat în Cayenne, adresată d-lui ministru al marinei, în care sînt demascate porcăriile îngrozitoare comise de Boustrapa față de deportați ⁴². Blue Book ai fi primit-o mai de mult, (dar d’abord ⁵⁾ sub pressure ⁶⁾ a evenimentelor cotidiene am fost de mai multe ori silit să-mi întrerup articolul pe această temă ⁴³ și să scriu despre altceva, așa că nu m-am putut dispensa de carte. Apoi au venit prietenii pe care-i știi și care voiau să le dau novelty ⁷⁾ cel puțin pentru o zi, dar nici după o săptămînă n-au adus-o înapoi.

As to these Kars papers ⁸⁾, în trei leaders ⁹⁾ fulminante „Times” a prezentat acea parte din ele care se referă la perioada august 1854 pînă prin februarie 1855, adică nu s-a atîns de loc de perioada cu adevărat interesantă și hotărîtoare. Scopul este, firește, de a elibera ministerul de orice responsabilitate și de a arunca vina

¹⁾ Jenny Marx. — Nota red.

²⁾ „Cîntul despre oastea lui Igor”. — Nota trad.

³⁾ — Cartea albastră. — Nota trad.

⁴⁾ — „Destăinuirii în legătură cu Turcia”. — Nota trad.

⁵⁾ — în primul rînd. — Nota trad.

⁶⁾ — presiunea. — Nota trad.

⁷⁾ — noutatea. — Nota trad.

⁸⁾ — În ceea ce privește documentele despre Kars. — Nota trad.

⁹⁾ — articole de fond. — Nota trad.

asupra lui Radcliffe și a pașalelor turce din Asia. Dar frumusețea este că, după cum vei vedea din Destrialhes, guvernul englez a ținut cu forța la cîrmă mizerabilul guvern turc al lui Redcliffe, care în parte acoperă, în parte provoacă el însuși porcăriile de care se plînge Williams. Toate acestea sînt însă chestiuni mărunte. Folosind același procedeu pe care l-am folosit în cazul lui Stieber, și anume dovedind falsified dates and forged passages¹⁾ ⁴⁴, după părerea mea, am demonstrat în mod incontestabil că guvernul britanic avea un plan de predare a Karsului și că acest plan a fost în mod consecvent înfăptuit; spre deosebire de Bonaparte, guvernul britanic a reușit de data aceasta să dea impresia că se interesează foarte mult „de problemă”. De partea pur militară, adică defence of Kars, of course²⁾, nu m-am atins, am totuși unele îndoieli în privința „măreției” lui Williams Jones, căruia i-am vorbit de manuscrisul meu³⁾; el intenționează, if possible⁴⁾, adică dacă procură bani pentru a închiria Martin's Hall, să țină în acest local o prelegere cu privire la căderea Karsului înainte de începerea dezbaterilor parlamentare pe această temă.

În prezent, între cartiști și urquhartiști au loc dispute înverșurate la Newcastle pe Tyne, Londra, Birmingham și în diferite alte orașe⁴⁵. Știi probabil că Jones, împreună cu umbra sa Finlen, s-a declarat dictator cartist și a înființat o nouă organizație care se dezvoltă, indeed⁵⁾, dar care, pe de altă parte, a stîrnit o mare furtună de indignare împotriva lui⁴⁶.

În Provincia renană și la Berlin, „specula la speculă” — nu cu ideile, ci cu acțiunile —, care a pătruns în Franța, pare să bîntuie cu tot atîta forță ca și de cealaltă parte a Rinului. Văicările determinate de această „calamitate socială” și înșelătorie și-au găsit o formulare în „Pr[eussischer] Correspondenz” al guvernului. Aici, cu seriozitate și în mod categoric, se face aluzie la criza financiară generală „inevitabilă” ce va avea loc în viitorul apropiat.

Că Heine a murit știi, dar nu știi că Ludwig Simon din Trier a urinat pe mormîntul lui — voiam să spun și-a slobozit udul — în „Neue Zeit” din New York, redactat de Löwe⁶⁾ al parlamentului națiunii germane, îndepărtat din Stuckert⁷⁾. Poetul sau trubadurul

¹⁾ — că datele sînt contrafăcute și pasajele născocite. — *Nota trad.*

²⁾ — apărarea Karsului, desigur. — *Nota trad.*

³⁾ *K. Marx*. „Căderea Karsului”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 645—681. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ — dacă e posibil. — *Nota trad.*

⁵⁾ — într-adevăr. — *Nota trad.*

⁶⁾ Joc de cuvinte: „Löwe” = „leul” (aluzie la Löwe von Kalbe). — *Nota trad.*

⁷⁾ Stuttgart (acest cuvînt, precum și alte cîteva cuvinte din acest paragraf sînt folosite de Marx în dialectul vorbit în sudul Germaniei). — *Nota trad.*

soției evreului Hohencaca sau Hohenlinden din Frankfurt pe Main găsește, firește, că Heine n-a fost poet. Nu avea destul „simțămînt”, era plin de „răutate” și l-a ponegрит nu numai pe Kobes I, dar și pe amica lui Borne, pe „muza” sau „Mause” a lui Borne, pe Straussoaia [Jeanette Wohl — Strauss] ⁴⁷.

Aici există a society for the protection of small tradesmen ¹⁾. Pentru propria sa protejare, această asociație scoate o jalnică fițuică săptămînală ²⁾. În acest săptămînal, prietenul nostru Seiler „împreună cu soția” sînt prezentați în toată splendoarea ca „swindler” ³⁾.

But ⁴⁾ la ordinea zilei sînt lucruri mai importante. Lui Pieper, care, din cauza genialității sale, din ianuarie duce iarăși o viață de corsar și, cu toate subvențiile destul de importante primite de la mine, în fiecare zi e în primejdie să fie evacuat de landlady ⁵⁾ a sa, i-a venit deodată în gînd că, dac-ar avea un mic capital, ar deveni un om cu vază. Sister-in-law ⁶⁾ a lui Seiler, a doua fiică a zarzavagiului, o luminare de seu, cu ochelari verzi, este de multă vreme îndrăgostită pînă peste urechi de numitul Pieper. Această persoană nu e nici măcar verde cum e zarzavatul, ci verde cum e cocleala, și în plus greens ohne any meat oder flesh whatever ⁷⁾. Pieper spune despre ea că e urită foc, dar a descoperit totuși că nu e lipsită de inteligență; deșteptăciunea și-a dovedit-o, fără puțință de tăgadă, declarînd oița noastră jigărită din Hanovra un Byron german malițios. Așadar, Pieper, de care această persoană nu numai că s-a agățat ca un scai, dar s-a lipit ca o caterpillar ⁸⁾, a luat hotărîrea alaltăieri să-și deschidă inima în fața socrului lui Seiler. N-a vrut să facă acest lucru în fața „iubitei” de teamă ca nu cumva să trebuie s-o sărute, și asta e într-adevăr o hard work ⁹⁾ pentru un occidental care nu e încă obișnuit să se hrănească cu seu de luminări. Dar ca un adevărat Pieper ce este, o dată cu declarația de dragoste a făcut și o tentativă de împrumut. Pieper nu putea să-și descarce inima în fața zarzavagiului fără a încerca să-l facă să-și deschidă punga și fără a-i cere bani. Dar avea nevoie, vezi matale, de un mic capital, say 20—40 pounds, to create himself a

¹⁾ — o asociație pentru protecția micilor comercianți. — *Nota trad.*

²⁾ „Protection for Trade”. — *Nota red.*

³⁾ — „șarlatan” (în dialect). — *Nota trad.*

⁴⁾ — Dar. — *Nota trad.*

⁵⁾ — proprietăreasa. — *Nota trad.*

⁶⁾ — Cumnata. — *Nota trad.*

⁷⁾ — verdeață fără pic de carne. — *Nota trad.*

⁸⁾ — omidă. — *Nota trad.*

⁹⁾ — o treabă neplăcută. — *Nota trad.*

position als fashionabler¹⁾ profesor particular. Intenționează însă să-i acorde „iubitei” posibilitatea de a se bucura, încă mireasă fiind, de toate plăcerile situației de văduvă și, din compătimire, să nu se căsătorească *niciodată* cu ea. Toată această istorie este surdită miro-sitoare, cu toate feluritele verdețuri, dar Pieper își închipuie că va ieși din povestea asta în mod onorabil, adică va achita would-be²⁾ socru împrumutul pe care i l-a „stors” at a certain epoch looming in the future³⁾ pînă la ultimul gologan și, în plus, într-un gest de generozitate îi va lăsa și fata. Din ziua aceea fatală n-a mai dat pe la mine decît o singură dată, pentru un minut, în lipsa mea. S-a declarat „fericit”. Jennychen l-a numit „Benedick the married man⁴⁾”, iar Laurachen spune că Benedick was a wit, he is but „a clown”, and „a cheap clown” too⁵⁾. Copiii îl recitesc mereu pe Shakespeare al lor.

Liebknecht a făcut în sfîrșit ceva, și anume un mic Liebknecht.

Soția mea a primit din Berlin din „înalt ordin al maiestății sale” un pașaport. În mai va pleca cu întreaga familie la Trier pentru 3—4 luni.

Salut. Salută-l pe Lupus.

K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

10

Engels către Marx⁴⁸ la Londra

Manchester, 14 aprilie 1856

Dear Marx,

Sînt nerăbdător să primesc Cartea albastră. Dar, cum eu n-am timp să mă ocup de comparația cronologică pe care ai făcut-o tu,

¹⁾ — să zicem 20—40 l. st. pentru a-și crea o poziție de om distins. — *Nota trad.*

²⁾ — pretinsului. — *Nota trad.*

³⁾ — la o dată sigură dintr-un viitor îndepărtat. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Benedick, soțul (*Shakespeare*. „Mult zgomot pentru nimic”, actul V, scena a IV-a). — *Nota trad.*

⁵⁾ — Benedick a fost un om de duh, pe cînd el este numai un „măscărici”, și pe deasupra „un măscărici obișnuit”. — *Nota trad.*

poate, cu un prilej oarecare, o să-mi indici câteva hints¹⁾ în legătură cu principalele dificultăți, iar eu mă voi putea limita numai la problemele militare, pe care le voi cerceta temeinic și, eventual, le voi compara și cu cartea lui Sandwith⁴⁹. Despre coup d'état a lui Jones²⁾ și istoriile care au urmat, noi aici nu știm nimic precis; trebuie să-mi procur din nou „P[people's] Paper”.

Febra speculațiilor din Germania este într-adevăr mai în floare ca oricând. Mevissen, regele Provinciei renane, împreună cu Morny cumpără „Indépendance” și fondează la Luxemburg (l) o bancă internațională (ura l). Articolul belicos din „Pr[eussischen] Corr[espondenz]” l-am citit. Dar s-au și luat măsuri ca Manteuffel și von der Heydt să nu poată pune oapăt speculei; la Hanovra, Leipzig și pretutindeni iau ființă filiale ale lui Credit mobilier⁵⁰, și ceea ce nu vor putea face acestea, va face specula prin contrabandă. Acum începe ultima fază a febrei speculațiilor: Rusia importă capital și speculă și, avînd în vedere distanțele de acolo, precum și construcția de căi ferate pe o întindere de sute de mile, specula va lua, desigur, o asemenea amploare, încît va duce curînd, la crah. Cînd vom auzi de the Grand Irkutsk Trunk Line with branches to Pekin³⁾ etc., va fi cazul să ne facem geamantanele. De data aceasta crahul va avea proporții neobișnuite, fără precedent, există toate elementele: intensitate, extindere universală și implicarea tuturor păturilor sociale avute și dominante. În această situație cei mai amuzați sînt domnii englezi care trăiesc cu convingerea că, ținînd seama de trade⁴⁾ „sănătos” care domină aici, așa ceva nu se poate întîmpla. E cît se poate de limpede că în producția industrială nu se observă o puternică febră a speculațiilor, deși toată lumea știe că chiar și investiții mici de capital, făcute nemijlocit în producție, pot provoca într-un an o suprasaturare a tuturor piețelor, mai ales atîta timp cît se menține o asemenea cerere colosală de capital pentru construcția de căi ferate. Din cauza febrei speculațiilor în domeniul construcției de căi ferate și producția industrială va crește exagerat, dar într-un ritm mai lent decît, de pildă, în 1833—1836 și 1842—1845. Anul acesta prețurile bumbacului cresc rapid, cu toată recolta nemaiauzită pînă acum de 3 500 000 de baloturi, care în acest an nu pare mai mare decît au părut, de pildă, în 1850 2 500 000 de baloturi. În plus, anul acesta continentul, în comparație cu Anglia, importă aproape de trei ori mai mult decît acum

¹⁾ — puncte de reper. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 35. — *Nota red.*

³⁾ — magistrala din Irkutsk cu ramificații spre Pekin. — *Nota trad.*

⁴⁾ — comerțul. — *Nota trad.*

cinci ani, după cum o dovedește următorul tabel al exportului din America de la 1 septembrie pînă la 1 aprilie în fiecare an (exprimat în mii de baloturi) :

Exportul în Anglia	1856	1855	1854	1853
în șapte luni	1 131 000	463 000	840 000	1 100 000
în Franța				
în șapte luni	354 000	249 000	229 000	255 000
în alte porturi europene				
în șapte luni	346 000	167 000	179 000	204 000 ¹⁾

Așadar, importul țărilor continentului, care în 1853 reprezenta ^{45/110} sau $\frac{1}{3}$ din importul Angliei, în 1856 reprezenta ^{70/113} sau $\frac{5}{8}$. La aceasta trebuie să mai adăugăm ceea ce continentul a cumpărat de la Anglia. După cum vezi, pe continent dezvoltarea industriei a mers incomparabil mai repede decît în Anglia, și domnii englezi being rather on the decline²⁾ au toate temeurile să evite over-trade³⁾ în industria lor de bumbac. Anii 1853 și 1856 sînt cei mai potriviți pentru o comparație, fiindcă în amîndoi acești ani recolta a fost foarte mare — 3 300 000 și 3 500 000 de baloturi. Exportul în Franța este mare numai în aparență, deoarece de la Havre o parte se îndreaptă spre Elveția, Baden, Frankfurt și Anvers. Dar în acest uriaș avînt al industriei de pe continent se ascunde germeul cel mai viabil al revoluției engleze.

Fițuica „Protection for Trade“ o citesc din cînd în cînd, din păcate însă n-am avut prilejul să-l admir în paginile ziarului pe amicul Sebastian.

Pieperiada devine tot mai nesărată. Această istorioară conține iarăși pagini foarte amuzante, dar și unele momente scîrboase, iar vanitatea tot mai nestăpînită produce o impresie fatală. E destul ca tipul ăsta să scape numai două minute de sub control, că și face niște tîmpenii, care numai lui i se par geniale. Sper că va fi nevoit să se însoare cu lumînarea de seu și că nu va primi mica sumă pe care o dorește ; ar merita-o.

Pentru amabilitatea față de soția ta, manifestată sub forma ordinului special al maiestății sale ⁴⁾ trebuie, dacă vom avea posibilita-

¹⁾ În manuscris ultimele trei zerouri de la toate cifrele din tabel au fost adăugate de Marx. — *Nota red.*

²⁾ — care se află mai curînd în stare de declin. — *Nota trad.*

³⁾ — supraproducția. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 37. — *Nota red*

tea, să ne arătăm recunoștința. În orice caz, el ¹⁾ trebuie să primească (în cachot ²⁾ allowance ³⁾ a sa de șampanie.

Lassalleadele ⁴⁾ m-au înveselit foarte mult; capul cîrlionțat de iudeu trebuie să ofere o priveliște delicioasă răsărind deasupra unui halat de noapte roșu și dintr-o mantie de marchiz din care, la orice mișcare, se ivește evreul polonez. Vederea acestui individ trebuie să producă o impresie cum nu se poate mai dezgustătoare.

Scrisoarea lui L[evy] o rețin aici și, dacă va fi posibil, mîine voi scrie cîte ceva în legătură cu problemele muncitorilor. Apropo, ar fi mai bine dacă am pecetlui cu un sigiliu de ceară scrisorile de felul acesteia. După aceea vei primi înapoi și scrisoarea lui L[evy].

Ți-am scris că am început din nou să aud; mi s-au spart în ureche unul după altul trei abcese, asta a ajutat.

Salutări cordiale soției și copiilor tăi.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în întregime

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

11

Marx către Engels ⁵²⁾ la Manchester

Londra, 16 aprilie [1856]

Dear Frederic,

Astăzi ți-am expediat prin biroul de transporturi pe care-l știi un pachet conținînd: 1) documente cu privire la Kans ⁵³⁾; 2) „Igor” ⁴⁾; 3) „Confidences sur la Turquie” ⁵⁾ a lui Destrilhe; 4) Două numere din „L'Homme”. Într-unul o scrisoare din Cayenne, în celălalt litaniea lui Pyat către Marianne ⁵⁴⁾, căreia i-a dat citire la mitingul carțiștilor pentru sărbătorirea revoluției franceze din 25 februarie anul

¹⁾ Frederic Wilhelm al IV-lea. — *Nota red.*

²⁾ — închisoare. — *Nota trad.*

³⁾ — porție. — *Nota trad.*

⁴⁾ „Cîntul despre oastea lui Igor”. — *Nota red.*

⁵⁾ — „Destăinuirii în legătură cu Turcia”. — *Nota trad.*

acesta. Respectabilul bărbat a sperat, desigur, că va vedea repetându-se scandalul provocat de a sa „lettre à la reine”⁵⁵. Dar s-a înșelat. Totodată, din toate acestea îți poți da seama ce poziție de subalterni ocupă făcătorii de revoluție francezi de aici față de „Marianne” ; 5) Două tăieturi din „People’s Paper”, primele două articole scrise de mine despre documentele cu privire la Kars¹⁾. Îți voi trimite și continuarea, și sfârșitul. Întrucît originalul primului articol s-a pierdut, iar timpul și, încă și mai mult, Ernest Jones mă presau, a trebuit să reconstitui în grabă, din memorie, articolul din „Tribune”, așa că s-au mai strecurat unele prostii, care nu vor scăpa, desigur, spiritului tău fin de observație. But never mind that !²⁾ Îți povestesc toate astea numai ca să înțelegi de ce nu ți-am trimis imediat articolul.

Alaltăieri a avut loc un mic banchet cu prilejul aniversării lui „People’s Paper”. De data asta, întrucît am considerat că în momentul de față acest lucru este necesar, am acceptat invitația, cu atît mai mult cu cît numai eu am fost invitat din întreaga emigrație (as announced in the „Paper”³⁾) și eu am ținut primul toast, anume a trebuit să toastez pentru souveraineté du prolétariat dans tous les pays⁴⁾. Am ținut, așadar, un mic speech⁵⁾ în limba engleză, pe care însă nu-l voi da publicității⁵⁶. Scopul mi l-am atins. Domnul Talandier, care și-a cumpărat biletul de intrare cu 2¹/₂ sh., precum și întreaga bandă a emigranților francezi și a celorlalți s-au convins că noi sintem singurii aliați „intimi” ai cartiștilor și că, dacă noi ne abținem de la demonstrații publice și îi lăsăm pe francezi să cocheteze pe față cu cartismul, depinde numai de noi să ne reluăm în orice moment locul care ni se cuvine din punct de vedere istoric. Acest lucru era cu atît mai necesar, cu cît la mitingul menționat din 25 februarie, prezidat de Pyat, a apărut ignorantul german Scherzer (old boy⁶⁾) și, într-un stil într-adevăr îngrozitor de straubinger, i-a învinuit pe „învățații” germani, pe „muncitorii intelectuali” că i-au lăsat pe ei (ignoranții) în voia soartei, făcîndu-i astfel să se compromită în fața celorlalte națiuni. Tu doar îl cunoști pe Scherzer de la Paris. M-am văzut din nou de cîteva ori cu prietenul Schapper și am găsit în el un păcătos foarte pocăit. Izolarea în care

¹⁾ K. Marx. „Căderea Karsului”, articolele I și II. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, Editura politică, 1961, p. 645—681. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — Dar asta nu face nimic. — Nota trad.

³⁾ — după cum anunță „Paper”. — Nota trad.

⁴⁾ — suveranitatea proletariatului în toate țările. — Nota trad.

⁵⁾ — discurs. — Nota trad.

⁶⁾ — un șmecher bătrîn. — Nota trad.

„trăiește de doi ani a avut, se pare, o influență destul de favorabilă asupra capacității sale intelectuale. Îți dai seama că pentru orice eventualitate prinde oricând bine să-l avem pe acest om la îndemână and, still more ¹⁾, să-l scoatem de sub influența lui Willich. Schapper este acum foarte pornit împotriva ignoranților din W[indmill] ⁵⁷⁾.

Mă voi îngriji ca scrisoarea ta să-i parvină lui Steffen ²⁾. Ar fi trebuit să reții scrisoarea de la L[evy]. În general să procedezi așa cu toate scrisorile a căror restituire nu ți-am cerut-o. Cu cât trec mai puțin pe la poștă, the better ³⁾. Sint întru totul de acord cu tine în privința Provinciei renane. Supărător pentru noi este că looming in the future ⁴⁾ văd ceva care miroase a „trădare de patrie”. De întorsătura pe care o vor lua lucrurile la Berlin depinde în foarte mare măsură dacă ne vom trezi sau nu în situația în care se aflau clubiștii din Mainz ⁵⁸⁾ în vechea revoluție. Ța sera dur ⁵⁾. Căci noi știm prea bine câte parale fac bunii noștri frați de pe celălalt mal al Rinului! Totul va depinde în Germania de posibilitatea de a sprijini revoluția proletară printr-o reeditare a războiului țărănesc. Atunci lucrurile vor merge minunat.

Despre Stieber II n-am auzit nimic. Scrie-mi ce știi despre el.

Acum să trecem la cronica scandaloașă.

Comedia cu Pieper a avut un sfârșit pe cât de rapid, pe atât de trist. Pe de o parte, el a primit o scrisoare în care bătrînul green-grocer ⁶⁾ îl respinge categoric și-i interzice să-i mai calce pragul. Pe de altă parte, și-a făcut apariția la noi o bufniță cu ochelari verzi — o Hutschachtel ⁷⁾ de o urîțenie indescrribibilă —, ca să-l caute pe Pieper „al ei!”. I-a propus să fugă cu ea. În modul cel mai delicat, el a refuzat categoric. Așa s-a sfârșit această comedie. Să sperăm că, după această experiență amară, fermecătorul tînăr se va mai lecuî nișel de încrederea în farmecul lui irezistibil.

Anexez o scrisoare de la Seiler. Acest Falstaff l-a căutat pe Edgar ⁸⁾ imediat după ce a sosit la New York și l-a găsit chiar în momentul cînd acesta se pregătea să plece în Texas. Deocamdată Edgar mai are bani din moștenire. De urmările dezgustătoare pe

¹⁾ — și, mai mult. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 475. — *Nota red.*

³⁾ — cu atât mai bine. — *Nota trad.*

⁴⁾ — scrutînd viitorul. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Va fi greu. — *Nota trad.*

⁶⁾ — zarzavagiu. — *Nota trad.*

⁷⁾ Textual: „cutie de pălărie”; aici, se pare, aluzie la expresia germană: „die alte Schachtel” — „fată bătrînă”, „scorpie bătrînă”. — *Nota trad.*

⁸⁾ Edgar von Westphalen. — *Nota red.*

care le-a avut această întâlnire cu S[eiler] îți dai seama din scrisoare.

Frumoasă companie. Seiler și Konrad Schramm !
Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

12

Marx către Engels⁵⁹ la Manchester

Londra, 26 aprilie 1856
28, Dean Street, Soho

Dear Frederic,

Îți trimit alăturat :

1. Două articole despre Kars, continuare și sfârșit ¹⁾.
2. Un articol despre Duke of York ²⁾, pe care i l-am dat lui Jones. În acest articol imit, tant bien que mal ³⁾, maniera bătrînului Cobbett ; îl trimit special ca să i-l comunici lui Lupus.
3. Discursul rostit de bătrînul cartist Frost la New York.
4. O scrisoare de la Miquel. Pe aceasta te rog să mi-o *înapoiezi*. Nu i-am răspuns încă și, înainte de a-i răspunde, aș vrea să cunosc „părerea” ta, expusă pe larg. E o chestiune cam delicată. Scrisoarea conține „uneori întrebări insidioase” ⁴⁾ și este greu să păstrezi în răspuns măsura cuvenită ⁶⁰.

Ce spui de discursul d-lui de Walewski ? ⁶¹ la Londra domnește o indignare generală împotriva guvernului și chiar și negustorii rostesc fraze revoluționare.

¹⁾ K. Marx. „Căderea Karsului”, articolele III și IV (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 645—681. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Camera Lorzilor și statuia ducelui de York” (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 6. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ — de bine de rău. — *Nota trad.*

⁴⁾ Heine. „Germania. O poveste de iarnă”. — *Nota red.*

Dacă poți, trimite-î ceva lui Pieper. E posibil ca acum să fie angajat corector la „P[ea]ple's P[ape]r”. În momentul de față eu nu pot să-l ajut decît cu produse în natură. I-am tras un perdaf serios pentru ieșirile lui prostești, din cauza cărora a ajuns din nou în stradă. Aș avea să-ți spun cîte ceva despre politica de aici. Dar n-ar fi recomandabil să fac acest lucru prin poștă.

În „Advertiser” de astăzi a apărut o corespondență din Paris în care se dă o relatare scurtă, dar interesantă, despre un proces împotriva unor adepți ai „Mariannei” care au o comportare excelentă.

„Presse” (din Paris) publică o polemică instructivă între de Pelletan și Belmontet, poetul-legislator al lui Bonaparte; în această polemică, Pelletan l-a jignit în așa măsură pe „împărat”, încît, probabil, va fi expulzat.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

13

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 7 mai 1856
28, Dean Street, Soho

Dragă Frederic,

Am primit din nou o scrisoare din Germania pentru tine. Dar, cum pînă acum tu nu mi-ai confirmat nici *primirea* pachetului, nici a *scrisorii*, la care anexasem și misiva lui Miquel, nu știu dacă ți-au parvenit. Răspunde-mi cit mai curînd în legătură cu aceasta. Cînd expediezi scrisori confidențiale, trebuie să fii sigur că vor ajunge la destinație.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară în :
K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

14

Marx către Engels
la Manchester[Londra] 8 mai ¹⁾ 1856
28, Dean Street, Soho

Dear Frederic,

Am primit scrisoarea ta. Pressure ²⁾ exercitată în yesterday letter ³⁾ asupra ta se explică, în primul rînd, prin faptul că pachetul trimis înainte de soția mea nu a ajuns la Manchester, deși a fost trimis prin poștă. În al doilea rînd, știi doar care e dispoziția unui om pe care hemoroizii îl fac să sară în sus. *Și acest om sînt eu.*

Mă bucur că tu și cu Lupus împărtășiți întru totul părerea mea în privința scrisorii lui M[iquel]; am trecut printr-o „foarte proastă” stare sufletească cînd a trebuit să diger această „înțelepciune”.

Dacă proiectele mele financiare nu eșuează, familia îmi va pleca cel mai tîrziu peste 10—14 zile. Păcat că ești atît de supraaglomerat cu munca. Căci am putea face une petite tour ⁴⁾ prin Scoția.

Voi îndeplini însărcinările pe care mi le-ai dat pentru Museum de îndată ce mă voi duce din nou acolo.

Îți trimit alăturat :

Două scrisori : 1) de la Imandt ; 2) de la Köln. Oare cel mai bun lucru n-ar fi să le răspund celor din Köln prin intermediul soției mele ? Există o oarecare rivalitate între Köln și Düsseldorf în privința conducerii mișcării proletare. În afară de aceasta, nu știu dacă cei din Köln sînt informați că cei din Düsseldorf au rupt complet relațiile cu Lassalle, care se bucură de o faimă proastă printre ei toți.

Ieri a sosit din Sheffield următoarea misivă comică :

Council Hall, Sheffield,
6 mai 1856

„Domnule doctor,

Comitetul pentru afaceri externe din Sheffield ⁶² mă însărcinează să vă transmit caldele sale mulțumiri pentru marile servicii

¹⁾ În original : aprilie. — *Nota red.*²⁾ — Presiunea. — *Nota trad.*³⁾ — scrisoarea de ieri. — *Nota trad.*⁴⁾ — un mic tur. — *Nota trad.*

pe care le-ați adus societății prin admirabila *analiză* a documentelor referitoare la Kars, publicată de dv. în „People's Paper». Am onoarea etc.

Cyples, secretar" ¹⁾

Aceasta vădește o anumită măreție sufletească, intrucit între „People's Paper" și „Free Press" și, în general, între cartism și urquhartism se duce o luptă pe viață și pe moarte ⁶³. Marele Ironside a făcut chiar un pas mai departe și a decretat că doctorul M[arx] și-a câștigat „thanks of the country" ²⁾ etc. Ar fi fost mult mai bine dacă acești indivizi mi-ar fi trimis banii pe care i-au obținut din retipărirea (în broșură), sub titlul „Story of the Life etc." ⁶⁴, a articolelor despre Palmerston.

Seiler mi-a trimis de la New York — a sosit astăzi — articolul publicat în „Demokrat" : „Dreptul în Europa al germanilor, cetățeni ai Statelor Unite". Nu va fi niciodată citit, cel puțin nu în această lume.

De când i-am înmînat lui Pieper cele 2 l. st. de la tine, nu l-am mai văzut. Afară de asta, pînă ieri seară, după cum mi-a dat de știre Jones, n-a predat la „P[people's] P[aper]" lucrarea promisă. Nous verrons ³⁾. Dacă și de data aceasta, din pricina nepăsării lui, scapă ocazia, să-l ia dracul. Acum are o șansă, măgarul.

Salut.

Al tău,
K.M.

Apropo ! Am văzut testamentul lui Heine ⁶⁵ ! Întoarcere la „dumnezeul cel viu" și „pocăire în fața lui Dumnezeu și a oamenilor" în caz că a scris vreodată ceva „imoral" !

Nu l-am mai văzut pe colonelul Touroute înaintea plecării sale în Germania.

Nu trimite înapoi scrisorile alăturate. Salutări lui Lupus.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx", Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și engleză

¹⁾ în original scrisoarea în engleză. — *Nota red.*

²⁾ — recunoștința țării. — *Nota trad.*

³⁾ — Vom vedea. — *Nota trad.*

15

Marx către Engels
la Manchester[Londra] 23 mai 1856
28, Dean Street, Sobo

Dragă Engels,

Familia mea a plecat ieri. Săptămîna aceasta nu am fost în stare să lucrez, în parte din cauza harababurii din casă, în parte din cauza unei crize de reumatism la șale într-o formă cum n-am mai avut pînă acum.

Îți anexez Bazancourt: o expunere „napoleoneană” a poveștii din Crimeea⁶⁶. Nu s-ar putea face din asta ceva pentru „Putnam”? Am neapărată nevoie să folosesc această firmă, căci cheltuielile pentru echipament și pentru călătorie m-au silit să împrumut prin intermediul lui Zitschke 30 l. st., pentru care am dat o poliță scadentă peste 3 luni. Unul dintre reprezentanții de la „Putnam” a fost la Freiligrath și a declarat că sînt dispuși să primească articole.

Din Bazancourt am citit numai extrasele apărute în ziarele franceze. Judecînd după acestea, el îmi oferă, pare-se, mult material pentru articole umoristice. Impresia mea e că despre lucrarea lui nu se poate vorbi decît pe un ton frivol. Dacă scriem articolul, nu trebuie să aibă o formă prea concisă, ci să urmărim cu tot dinadinsul să-l facem cît mai amplu.

Trübner, care acum două luni părea să fie de acord cu publicarea mîzgălelii mele despre Suedia⁶⁷, iar după aceea n-a mai dat nici un semn de viață, mi-a scris ieri și mi-a fixat pentru marți o întrevvedere în această chestiune. Asta ar însemna o lucrare de 20 de coli.

Sînt într-o serious dilemma¹⁾ dacă să pornesc acum într-o trip²⁾ sau nu. Pe de o parte, trebuie să muncesc din greu ca să scot bani. Pe de altă parte, doctorul mi-a spus — și cred că are dreptate — că trebuie să călătoresc și să schimb aerul, căci ficatul meu iar nu e în regulă. I am not yet decided³⁾ ce să fac. Nici dacă stau aici nu e chiar atît de convenabil, pentru că-l am și pe Piéper pe cap. Dar în primul rînd sînt lucrările.

¹⁾ — dilemă serioasă. — *Nota trad.*

²⁾ — o călătorie. — *Nota trad.*

³⁾ — Nu sînt încă hotărit. — *Nota trad.*

As to ¹⁾ Bazancourt, scrie-mi dacă ai nevoie și de prima parte. Dacă nu se poate face nimic din lucrarea asta, mai bine să nu o cumpărăm.

Astăzi nu prea sînt în stare să scriu, dar trebuie să-ți cer o lămurire în privința unei îndoieli de ordin filologic. În „Henric al IV-lea” a lui Shakespeare găsim hiren în loc de sirenă, iar potrivit unei note a pedantului Johnson forma hiren se întilnește și la alți scriitori englezi mai vechi. Înlocuirea cuvîntului sirenă cu hiren este foarte corectă. Dar nu s-ar putea oare ca hiren să aibă o legătură cu hure ²⁾ și deci și sirenă ? sau cu hoeren, auris ³⁾ etc. ? *Vezi to which low state of spirit* ⁴⁾ sînt astăzi dacă acest caz mă preocupă atît de mult.

În legătură cu tragedia lui Ruge „Lumea nouă”, în care „tragedia iubirii se transformă în farsa iubirii”, mi s-au adus la cunoștință niște lucruri foarte curioase. Despre asta, data viitoare.

Herzen pleacă în Elveția. Aștept să-mi trimiți informații despre Irlanda.

Salut.

Al tău,
K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

16

Engels către Marx la Londra

Manchester, 23 mai 1856

Dragă Marx,

Călătoria noastră prin Irlanda ⁶⁸ am început-o cu Dublinul, de unde am plecat la Galwai pe coasta de vest, apoi 20 de mile am mers spre nord în interiorul țării, de-acolo spre Limerick, de unde am luat-o în jos pe cursul Shannonului spre Tarbert, Tralee, Kil-

¹⁾ — Cît despre. — *Nota trad*

²⁾ — tîrfă. — *Nota trad.*

³⁾ — a auzi, auz. — *Nota trad.*

⁴⁾ — în ce stare de depresiune sufletească. — *Nota trad.*

larney și înapoi la Dublin. În total am parcurs aproximativ 450—500 de mile engleze și am văzut deci cam două treimi din tot cuprinsul țării. Cu excepția Dublinului, care, în comparație cu Londra, este ceea ce e Düsseldorf în comparație cu Berlinul și își păstrează întru totul caracterul de fostă mică capitală, fiind în întregime construit în stil englezesc, întreaga țară, și mai cu seamă orașele, îți dau impresia că te afli în Franța sau în Italia de nord. Cum jandarmi, popi, avocați, funcționari, moșieri sînt puzderie, iar industria de orice fel lipsește cu desăvîrșire, ar fi greu de înțeles din ce trăiesc toți acești paraziți dacă mizeria țăranilor n-ar explica totul. Pretutindeni pot fi observate „măsurile disciplinare”, guvernul își bagă nasul în toate, iar despre așa-numita self-gouvernement ¹⁾ nici urmă. Irlanda poate fi considerată prima colonie engleză, și încă o colonie care, aflîndu-se în imediata apropiere a metropolei, mai este administrată după vechea metodă, și chiar de aici se vede că așa-zisa libertate a cetățenilor englezi se bazează pe asuprirea coloniilor. În nici o altă țară n-am observat atîția jandarmi, și, la acești constableri înarmați cu carabine, baionete și cătușe, expresia feței jandarmilor bețivani prusaci atinge culmea desăvîrșirii.

Ceea ce caracterizează această țară sînt ruinele, cele mai vechi datînd din secolele al V-lea și al VI-lea, cele mai noi din secolul al XIX-lea, cu toate treptele intermediare. Ruinele mai vechi nu reprezintă decît biserici, începînd din anul 1 100 biserici și castele, iar de la 1800 încoace case țărănești. În partea de vest, îndeosebi în împrejurimile orașului Galway, pretutindeni vezi asemenea case țărănești dărăpănate, pe care locuitorii lor le-au părăsit mai ales începînd abia din 1846. N-am crezut niciodată că foametea poate lua forme atît de palpabile ⁶⁹. Sate întregi rămase pustii, iar între ele minunate parcuri ale landlorzilor mai mici, aproape singurii care mai locuiesc pe aici. Dintre ei majoritatea sînt avocați. Iată unde au dus foametea, emigrarea și „clearances” ²⁾ ⁷⁰. Nici măcar vite nu se văd pe cîmp; tot ținutul este un adevărat pustiu, de care nimeni nu are nevoie. În comitatul Clare, la sud de Galway, lucrurile stau ceva mai bine; acolo există măcar vite, iar în direcția Limerickului sînt dealuri, cultivate cu pricepere de fermieri, în cea mai mare parte scoțieni. Ruinele au fost înlăturate și întreaga regiune are un aspect înfloritor. În partea de sud-vest, ținutul este muntos și mlăștinos, păduri bogate alternează cu pășuni minunate, mai ales la Tipperary, iar în apropierea Dublinului

¹⁾ — autoadministrare. — *Nota trad.*

²⁾ — curățirea domeniilor. — *Nota trad.*

se întinde un teritoriu pe care, de cum îl vezi, îți dai seama că încetul cu încetul trece în mâna marilor fermieri.

Războaiele de cucerire duse de englezi începînd din 1100 pînă în 1850 (căci atît au durat de fapt războaiele și starea de asediu) au ruinat complet țara. Majoritatea ruinelor sînt consecința tocmai a acestor războaie. Asta a făcut ca poporul însuși să aibă un caracter aparte și, cu tot fanatismul lor național-irlandez, irlandezii nu se mai simt acasă în propria lor țară. Ireland for the Saxon !¹⁾ Acest lucru se înfăptuiește acum. Irlandezul știe că el nu poate rivaliza cu englezul, care dispune de mijloace superioare sub toate raporturile. Emigrarea va continua pînă în momentul în care caracterul preponderent, ba chiar aproape exclusiv al populației se va duce dracului. De cîte ori n-au încercat irlandezii să realizeze ceva, dar de fiecare dată au fost zdrobiți, atît din punct de vedere politic, cît și din punct de vedere economic. Printr-o asuprire sistematică ei au fost transformați în mod artificial într-o națiune complet decăzută și care, după cum se știe, nu are acum altă menire decît să furnizeze Angliei, Americii, Australiei etc. prostituate, muncitori zileri, maquereaux²⁾, pungăși, escroci, cerșetori și alte lepădături. Și aristocrația poartă pecetea lumpenului. Proprietarii funciari, care în oricare altă parte s-au îmburghezit, aici au decăzut complet. Castelele lor sînt înconjurate de parcuri imense și nespuse de frumoase, de jur împrejur totul este pustiu, și de unde iau bani nu poți să-ți dai seama. Sînt niște indivizi tare caraghioși. Au singe amestecat și cei mai mulți sînt înalți, voinici, chipeși ; toți poartă mustăți imense sub uriașele lor nasuri romane, adoptă o ținută importantă, pseudo-militară, de colonei în retragere și cutreieră țara în căutare de distracții și, dacă îi scuturi puțin, află că n-au para chioară, că sînt înglodați în datorii și trăiesc cu teama de Encumbered Estates Court⁷¹.

Despre metodele prin care Anglia administrează această țară — metode de represiuni și corupție, folosite de Anglia cu mult mai înainte ca Bonaparte să le fi încercat, îți voi scrie cu alt prilej în cazul cînd nu vii tu curînd aici... Ce s-aude în această privință ?

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Irlanda pentru saxoni. — *Nota trad.*

²⁾ — pești. — *Nota trad.*

17

Engels către Marx
la Londra

Manchester, 26 mai, 1856

Dragă Marx,

Îți trimit alăturat articolul ⁷², pe care însă mai întâi trebuie să-l revezi, căci munca la birou m-a împiedicat din nou să fac acest lucru.

Din Bazanc[ourt] se poate face ceva — Batrahomiomahia ⁷³ lui Bonaparte. Dar primul volum este neapărat necesar ; îți voi trimite miine timbre de 6 sh. pentru aceasta, sau, mai bine, le voi pune aici.

Te-aș sfătui să-ți faci imediat bagajele, să-ți iei cu tine hîrțile cele mai necesare și atunci vei putea lucra atît aici, cît și în Scoția, cel puțin anumite lucruri. De Bazanc[ourt] ne-am putea ocupa ± ¹⁾ împreună. Cea mai mare parte din muncă ai face-o, desigur, tu, intrucît acum, cînd afacerile iau o extindere rapidă, comerțul imi cere atît de mult timp și energie, încît nu mă pot gîndi la o muncă regulată și sistematică. Dacă l-ai termina aici (un articol ar fi, desigur, suficient), ai putea oricînd sau să scrii aici un articol despre parlament, sau să faci o escapadă în Scoția și apoi, la întoarcere, să mai lucrezi ceva aici. Pînă cînd nu termin „Panslavismul“ n-aș vrea să-mi iau prea multe alte obligații, căroră pînă la urmă nu le-aș putea face față ; dar nici sănătatea ta nu trebuie neglijată și am aici niște băuturi care cred c-ar fi bune pentru tine, și anume bere bavareză ușoară și încă vreo duzină de sticle cu Bordeaux ; astea împreună cu schimbarea aerului sînt totuși mai bune decît half and half ²⁾ etc.

Miine, dacă va fi posibil, îți voi scrie iarăși cîteva rînduri. Anunță-mă ce ai hotărît.

Al tău,

F. E.

Manchester, 26 mai 1856

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

²⁾ — jumătate și jumătate (specialitate de bere engleză — jumătate porter, jumătate ale). — *Nota trad.*

18

Marx către Engels
la Manchester[Londra] 29 mai 1856 ¹⁾
28, Dean St[reet], Soho

Dragă Engels,

Îmi va fi greu să plec de aici înainte de sfârșitul săptămânii *viitoare*, căci abia atunci se va lămuri povestea cu Trübner, și apoi mai trebuie să stau de vorbă cu Zitschke, care e puțin probabil să se înapoieze la Londra înainte de termenul stabilit. În orice caz îți voi anunța din timp ziua când plec.

Salut.

Al tău,
K.M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

19

Marx către Engels
la Manchester[Londra] 5 iunie 1856
28, Dean Street, Soho

Dragă Frederic,

La sfârșitul acestei săptămîni plec în Scoția ; de acolo, peste șase zile, voi veni la tine ; în prealabil, firește, te voi anunța. Dacă vrei să-mi scrii în cursul acestei săptămîni, adresa este : C. Marx, care of ²⁾ P. Imandt, 29 Cowgate, Dundee. M-am hotărît să vin la tine prin Scoția din două motive :

1. *Medical*, întrucît știu că o călătorie pe mare mă va pune pe picioare ; or, abia de alaltăieri reumatismul nu mă mai supără.

¹⁾ Anul este adăugat de Engels. — *Nota red.*

²⁾ — la. — *Nota trad.*

În plus am avut și foarte mari pierderi de sine și alte neplăceri. L-am consultat, firește, și pe medicul meu.

2. Pieper. Mă însoțește în Scoția și apoi se întoarce la Londra. Dacă n-aș fi fost de acord cu acest aranjament, atunci tânărul care a primit banii de călătorie de la fostul lui elev, A. Rothschild, ar fi plecat — era ferm hotărât — cu un pașaport fals la Paris, chipurile cu intenția ca de acolo să pornească pe jos la Geneva. Ți dai seama ce sfârșit stupid și compromițător such an expedition likely was to arrive at ¹⁾).

Salut.

Al tău,

K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

20

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 6 iunie 1856

Dragă Engels,

Plan again changed ²⁾). De ce, îți voi spune personal. Pieper mă însoțește pînă la Hull, apoi se întoarce la Londra. De la Hull vin la tine ³⁾.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXXI, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — ar fi avut, probabil, o astfel de expediție. — *Nota trad.*

²⁾ — Planul a fost din nou schimbat. — *Nota trad.*

21

Marx către Engels
la Manchester28 iulie 1856
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Frederic,

În scrisoarea pe care am primit-o astăzi, via Manchester, soția mea mă anunță că în ziua de 23 iulie a murit maică-sa ¹⁾. Asta va grăbi întoarcerea ei la Londra.

În același timp am primit o scrisoare de la Miquel, care intenționează să vină aici peste 8—10 zile. În momentul de față sosirea lui este foarte inoportună.

De două săptămîni Pieper a rămas fără slujbă. De data aceasta nu din vina lui. A ascuns acest lucru cît timp a fost Lupus aici. Zețarii s-au înțeles să aducă în locul lui un individ care face parte din a lor friendly society ⁷⁵.

Cu Sheffield lucrurile stau astfel :

În ultimul număr, indivizii au masacrat articolul fără rușine. Pieper i-a scris după aceasta lui Cyples. „I am directed by Dr. Marx to inform you that he cannot congratulate you upon the emendations etc.“ ²⁾ ⁷⁶

Apoi a sosit de la Ironside ³⁾ următoarea scrisoare :

„Free Press Office, Sheffield,
19 iulie 1856

Dragă d-le doctor,

Nici pe noi și nici pe dv. nu ne poate satisface sistarea subită a publicării articolului dv. pe care o propuneți. Vă rog să-mi iertați nefericita prescurtare a articolului dv. de săptămîna trecută ; nu mi-aș fi permis să fac acest lucru dacă situația n-ar fi fost de așa natură încît să nu am realmente altă alternativă. Cît despre scrisoarea d-lui Ironside, țin să vă spun că într-o altă scrisoare, primită între timp, el își exprimă regretul că ați dat scrisorii lui o altă interpretare decît cea dorită de el și lasă chiar să se înțeleagă că mă bănuiește pe mine că v-aș fi adus vreo jignire. Nu văd nici un motiv ca relațiile noastre profesionale să nu continue și să nu fie

¹⁾ Karoline von Westphalen. — *Nota red.*

²⁾ — „Sînt autorizat de dr. Marx să vă aduc la cunoștință că el nu vă poate felicita pentru îndreptări etc.“. — *Nota trad.*

³⁾ E vorba de scrisoarea semnată de Cyples. — *Nota red.*

cordiale ; îndrăznesc să sper că voi primi obișnuitul plic conținând manuscrisul pentru numărul viitor. Fiți bun și iertați-mă că vă scriu cu întârziere. Am fost foarte ocupat. Al dv. etc. *Cyphes*¹⁾.

Răspuns.

„22 iulie 1856

Dragă domnule, vă scriu din nou, de data asta personal, pentru a vă demonstra că nu nutresc nici cel mai mic resentiment față de dv. ; și, de altfel, n-aș avea, realmente, nici un motiv. În scrisoarea dv. din 19 iulie spuneți : «Nici pe noi și nici pe dv. nu ne poate satisface etc.». Cît privește satisfacția mea, vă rog s-o lăsați complet deoparte. În privința «satisfacției» d-lui Ironside însă, vă voi cita întocmai cuvintele din „scrisoarea” lui. După ce afirmă față de dv. că și primul articol a însemnat pentru el o «doză prea puternică», el continuă :

«Ele» (articolele d-rului Marx) «vor fi groparul ziarului. Acest lucru nu poate fi îngăduit. *Trebuie să terminăm cât mai repede cu ele.* Să nu publicați mai mult de două doze : săptămîna aceasta și săptămîna viitoare. Cel mai bine ar fi să-i scrieți de îndată *în acest sens*»²⁾. Refuz *categoric* să mă fac vinovat de asasinarea d-lui Isaac Ironside prin administrarea unei noi „doze”, precum și să-l „îngrop” în paginile propriului său ziar. Al dv. etc.

Dr. K. M.*

Cu aceasta s-a încheiat deocamdată corespondența. Dar nici în privința *banilor* nu-i nici un semn. Jones spune că aș fi putut să-i trag pe indivizii ăștia la răspundere pentru toate at the outset³⁾.

Îți dai seama că stau ca pe jărat. Pînă la venirea familiei trebuie să mă îngrijesc de o locuință și nu știu nici cum să șcap din cea veche, nici cum să intru în una nouă, întrucît n-am nici bani numărar și nici vreo perspectivă apropiată. Peria electrică se străduiește zadarnic să înnegrească părul, pentru că atră cura³⁾ îl albesc mai mult ca oricînd. Zitschke s-a cărat, și astfel, cel puțin pentru o perioadă nedeterminată, am scăpat de grija de a-i plăti.

Espartero și Pucheta în comedia spaniolă. Niciînd istoria n-a pus cu mai multă strălucire față în față pe eroul burgheziei liberale și pe eroul „gloatei”⁷⁸⁾.

Salut.

Al tău,

K. M.

¹⁾ În original, scrisoarea în engleză. — *Nota trad.*

²⁾ — de la început. — *Nota trad.*

³⁾ — grijile negre. — *Nota trad.*

Acum Freiligrath nu are nici un șef, în afară de un board of Directors ¹⁾ care se întrunește în fiecare sîmbătă.

Publicat prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și engleză

22

Marx către Engels ⁷⁹ la Manchester

[Londra] 1 august 1856
28, Dean Street, Soho

Dragă E.,

Bancnota de 5 l. st. am primit-o și-ți mulțumesc, dar nu și scrisoarea promisă. Îți trimit alăturat o scrisoare de la nebunul de Mirbach, sosită via Berlin !

De la Sheffield banii n-au sosit încă. Astăzi am trimis prin Pieper o scrisoare prin care reclam cu insistență banii. În timpul acesta s-au întîmplat următoarele : ieri și-a făcut apariția la mine buldogul lui *Urquhart*, the celebrated ²⁾ Collet. Mi-a spus că vine din însărcinarea Marelui Kophta ⁸⁰ însuși. Urquhart, pretinde el, e foarte afectat și regretă extrem de mult că, în general, d-l Ironside s-a amestecat în problema articolelor mele etc. pe care le consideră deosebit de valoroase etc. Apoi, mă roagă să-i relatez cum s-a întîmplat acest lucru. D-l Urquhart crede că principala cauză a conflictului ar fi suprimarea unor pasaje din manuscris etc. I-am relatat cum au decurs lucrurile și i-am arătat corpora delicti ³⁾. M-a mai întrebat dacă n-aș fi dispus să accept un compromis, lucru pe care l-am respins categoric, declarîndu-i că nu sînt un penny-a-liner și nu pot fi tratat în același fel cu scribii londonezi. El, pare-se că nu aștepta decît această declarație pentru a-mi comunica pe tonul cel mai solemn că Urquhart apreciază „Free Press” ca nesatisfăcătoare. D-l Ironside s-ar afla în fața unei dileme, pentru că, în realitate, „Free Press” nu este decît un extras din „Sheffield

¹⁾ — consiliu de administrație. — *Nota trad.*

²⁾ — celebrul. — *Nota trad.*

³⁾ — corpurile delictive. — *Nota trad.*

Free Press", un ziar, de altfel, de două ori mai mare decât „F[ree] P[ress]” ; ceea ce satisface cerințele cititorilor lui „Sh[effield] F[ree] P[ress]” nu este nicidecum potrivit pentru cititorii lui „F[ree] P[ress]” și viceversa. De aceea d-l Urquhart a hotărît ca peste aproximativ o lună să scoată la Londra o revistă diplomatică. El speră că eu voi publica acolo în întregime „Dezvăluirile”¹⁾ și că nu am nici un grudge¹⁾ împotriva lui. Am dat un răspuns vag, care putea fi luat drept afirmativ, dar care-mi lăsa libertatea de a refuza în cazul cînd condițiile ar fi prea proaste sau ziarul prea absurd. Totul va depinde de caracterul ziarului. Londra nu e Sheffield, și, dacă U[rquhart] va publica absurditățile lui contrarevoluționare, astfel încît colaborarea aceasta să mă compromită în ochii revoluționarilor de aici, atunci, oricît de greu ar fi în actualele împrejurări triste, va trebui să refuz categoric. De altfel, nous verrons²⁾. În orice caz, onoarea mele de scriitor i s-a dat o satisfacție suficientă, întrucît șeful l-a dezavuat fățiș pe subalternul său. Această rezolvare este binevenită măcar din cauza lui Bucher și a adunăturii democratice.

În tabăra lui U[rquhart] va începe un mare scandal. Am impresia că pe ascuns există intenția răuvoitoare de a-l face pe bietul Cyples țap ispășitor. Așa, de pildă, Collet mi-a spus că se îndoiește că Cyples mi-a trimis scrisoarea lui Ironside cu știrea acestuia. I-am răspuns că C[yples], care pare să fie un om cinstit, a auzit atîtea ocări la adresa „diplomației secrete”, încît a presupus, firește, că în redacția lui „Free Press” domnește „diplomația fățișă”.

Astăzi am primit o scrisoare de la soția mea. Se pare că moartea bătrînei a impresionat-o foarte mult. Trebuie să mai rămîină 8—10 zile la Trier ca să vîndă la licitație mica moștenire rămasă și să împartă cu Edgar³⁾ ceea ce obține. Ea și-a făcut, după cum îmi comunică, următorul plan : cîteva zile va mai rămîne la o prietenă în apropiere de Trier. Pe urmă vrea să plece la Paris și de acolo direct la Jersey, unde s-a gîndit c-ar fi bine să petrecem lunile septembrie și octombrie, în primul rînd ca să se restabilească și apoi pentru că acolo ar fi mai ieftin și mai plăcut decît la Londra și, în sfîrșit, copiii ar învăța să vorbească franțuzește etc. Despre ceea ce s-a petrecut aici ea nu știe, firește, nimic. Deocamdată îi scriu că planul e excelent, deși, la drept vorbind, nu văd cum ar putea fi realizat. Ieri am văzut din nou „N[ew] Y[ork] T[ribune]” (pe o săptămînă). Nu găsești în tot ziarul nimic în afară de trucuri electorale, și asta va mai dura luni de zile. De „N.Y.T.” nu ne vom

1) — resentment. — Nota trad.

2) — vom vedea. — Nota trad.

3) Edgar von Westphalen. — Nota red.

putea ocupa în mod serios decît cînd se va termina porcăria cu alegerile prezidențiale.

Salut.

Al tău,
K. M.

P.S. Am văzut la Blind două volume din ieremiada emigrației a lui Simon din Trier⁸². O prostie diluată ; fiecare cuvînt e o cîrpă-ceală greoaie, școlărească, o lașitate vanitoasă, o fandoseală naiv-pretențioasă, o ciorbă a săracilor dreasă cu condimente evreiești à la Grün, o platitudine difuză, cum n-a mai fost publicată vreodată. Pentru a se da „parlamentului german” ultimul picior în fund n-a lipsit decît această autodemascare a unuia dintre eroii lui. Bine-înțeles că n-am făcut decît s-o răsfoiesc. Mai degrabă aș da pe giț un pahar cu leșie sau aș bea bruderschaft cu marele Zoroastru cîte o cupă de urină fierbinte de vacă decît să citesc mîzgăleala asta. Spectrul nostru îl urmărește pas cu pas pe Simon & Co. L. Blanc, Blanqui, Marx și Engels constituie pentru el un cvartet infernal, pe care nu-l uită niciodată. Printre altele, el pretinde că noi doi — dascălii „egalității economice” — am fi propovăduit „însușirea armată (!) a capitalului”. Și glumele pe care le-am făcut în „Revue” pe socoteala Elveției⁸³ îl „indignează”. „Nici listă civilă, nici armată permanentă, nici milionari, nici cerșetori”. „Marx și Engels speră că Germania nu va ajunge niciodată la un asemenea grad de înjosire”. E foarte ciudat că individul ăsta ne tratează pe noi doi la *singular*, „Marx și Engels *spune*” etc.

Publicat pentru prima oară în întregime
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și engleză

23

Engels către Marx⁸⁴ la Londra

Manchester, 4 august 1856

Dragă Marx,

Scrisoarea care nu ți-a parvenit s-a topit din pricina căldurii. Nu știu dacă și la voi a venit așa deodată un val de căldură tropicală, în care nimeni nu mai face altceva decît baie, toarnă apă

pe din afară și tot felul de alte lichide pe dinăuntru. Ieri n-am fost bun de nimic, abia am fost în stare să ies din casă ; de joi curge într-una sudoarea de pe mine ; nici baia nu ajută, și, în plus, munca asta afurisită la birou atîta te stoarce, încît te simți complet sleit. Noaptea e aceeași zăpușeală.

E foarte îmbucurător că în chestiunea cu Urq[uhart] lucrurile au luat o asemenea întorsătură. Maniera noastră hotărîită de a acționa impune întotdeauna foarte mult acestor canalii. Sper că publicarea lucrărilor în ziarul lui Urq[uhart] va reuși, nous verrons ¹⁾.

În fiecare zi aștept o scrisoare de la bătrînul ²⁾ prin care să fiu chemat la Londra. Voi aranja astfel încît, dacă mă va chema, să pot pleca sîmbăta. Sîmbăta mă mut ; încă n-am altă locuință, nici nu știu dacă voi închiria una sau voi vagabonda o săptămînă, căci am tot felul de planuri năstrușnice pentru cînd mă voi reintoarce.

A fost aici cumnatul meu ³⁾, băiat de treabă, comunist din convingere, burghez din interes, cum spune el cu toată naivitatea, iar cînd vorbește despre probleme comuniste spune întotdeauna noi ; a vrut să mă convingă să le întind prusacilor măcar un deget în ceea ce privește amnistia, la care, firește, eu i-am răspuns foarte categoric ; pînă la urmă a recunoscut și el că 1) eu nu pot face acest lucru și 2) că drept răspuns prusacii mi-ar spune să-i pup în ... etc. Se pare că nu-și făcea prea mari iluzii în privința stării mele sufletești și la plecarea iluziile lui erau, desigur, și mai mici, dar a fost foarte uimit că m-a găsit atît de vesel.

Lui Mirbach îi scriu de îndată ce se va mai răcori puțin timpul ; acum nu mi se poate pretinde așa ceva : 24 de grade Réaumur nu-i glumă, cînd mai trebuie să alergi și îmbrăcat ca un om de bursă.

Dacă reușește planul cu Jersey, care ar avea, desigur, și părțile sale bune și nici nu este cu totul irealizabil, soția ta ar trebui să ia informații precise la Paris în privința rutei și a mijloacelor de comunicație ; altfel ar putea avea mari greutăți. Cred că Saint Malo este singura localitate franceză de unde pleacă vapoare spre Jersey. Să ceri unor crapauds ⁸⁵ datele acestea. Cunoști doar mai mulți care au fost acolo.

Să-l asiguri pe marele Pieper că am citit marele său articol filtrat despre Spania în „P[eople's] P[aper]” înainte ca originalul să apară în „Trib[une]” ⁸⁶ ; „hang it !” C'est beau ! ⁴⁾ De altfel

¹⁾ — vom vedea. — *Nota trad.*

²⁾ Friedrich Engels-senior, tatăl lui Engels. — *Nota red.*

³⁾ Karl Emil Blank. — *Nota red.*

⁴⁾ — „la dracu !” E frumos ! — *Nota trad.*

„P. P.” își merită locul la closet, toate rahaturile le găsești acolo : we regret to learn that Lord so and so has cut his finger ¹⁾ etc.” Jones trebuie să-i tragă un perdaf zdravăn locțiitorului său pentru această idiotenie.

În nici un caz să nu le permiți canaliilor din Sheffield să-ți rețină banii ; trebuie să plătească în orice condiții.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

24

Marx către Engels ⁸⁷ la Manchester

[Londra] 22 septembrie 1856
28, Dean Street, Soho.

Dragă Engels,

Ți-aș fi confirmat mai de mult primirea ultimei tale scrisori, dar de vreo două săptămîni toate zilele, din zori și pînă-n seară, mi le-am pierdut căutînd locuință. În vechea hrubă nu mai puteam în nici un caz să rămîn. În sfîrșit am găsit una : o casă întreagă, pe care trebuie s-o mobilăm noi. Adresa : 9, Grafton Terrace, Maitland Park, Haverstock Hill, Hampstead Road. Chiria : 36 l. st. La 29 septembrie trebuie să ne mutăm ; săptămîna asta ne vom ocupa de mobilă. Sîntem cam încurcați, întrucît avem de plătit în oraș vreo 26 l. st., și pentru instalarea în noua locuință e nevoie de încă și mai mult. Asta înseamnă că ne lipsesc 10—15 l. st., dar numai pentru scurt timp, căci de pe urma moștenirii de la Trier soția mea are de primit de la fratele ²⁾ ei din Berlin o sumă mai mare. Acesta i-a scris ieri că încă nu poate trimite banii, deoarece bonurile căilor ferate din Silezia inferioară, în care a fost investit capitalul ce-i revenea soției mele, se vînd în momentul de față cu mari pierderi. În plus, d-l ministru face următoarea remarcă melancolică : „E, desigur, un moment foarte nefavorabil, întrucît toate

¹⁾ — aflăm cu regret că lordul cutare și cutare s-a tăiat la deget. —
Nota trad.

²⁾ Ferdinand von Westphalen. — Nota red.

hîrțiile cu adevărat de valoare scad vertiginos din cauza febrei speculațiilor provocate de societatea Crédit mobilier și de societățile în comandită”.

Dacă tu ai putea să acoperi o parte din suma care ne lipsește, restul sper că l-aș obține de la Muntele de pietate pînă cînd ne vor sosi banii de la Berlin. Partea proastă e că nu avem timp de așteptat.

Vestea morții lui Weerth m-a afectat foarte mult; mi-a fost greu s-o cred. Mi-a scris și Freiligrath în legătură cu necrologul. Dar, de fapt, nu văd în ce publicație din Germania ar putea să apară. Singurul lucru posibil ar fi deocamdată, poate, un necrolog în „Tribune” pînă cînd timpul va crea posibilități mai multe și mai bune ! What is your opinion ? ¹⁾

Astăzi sînt invitat la masă la tipul de la Putnam ²⁾, care se află din nou aici. Nu știu dacă să mă duc. Engleza mea proastă m-ar putea compromite.

„Tribune” mi-a restituit articolele care *n-au fost tipărite*. În total sînt : panslavismul și articolele mele despre Principatele dunărene. D-l Dana scrie că, dacă nu le pot plasa în altă parte, se cuvine de drept să suporte ei „pierderile”, întrucît nu și-au făcut cunoscute din timp obiecțiile. În caz contrar, așteaptă să le fie restituite o parte din sumele cheltuite. Vom vedea.

Bruno Bauer publică două volume despre Anglia ³⁾. Probabil că va descrie foarte amănunțit pigsty ⁴⁾ a scumpului său frate ⁵⁾. Nu știu ce a mai văzut el în Anglia.

Pieper, pe care l-am dat afară la sosirea soției mele, după două zile și-a făcut din nou apariția și s-a instalat, ceea ce în momentul de față nu e de loc plăcut. Cînd mă voi muta în noua locuință, îl voi aranja cum trebuie în hruba din Dean Street, pe care o știi, și-l voi lăsa acolo pe garanția mea.

Amnistia din Prusia este așteptată pentru 15 octombrie. Mama lui Otto a murit, lăsînd 2 000 de taleri, care au fost confiscați de guvernul prusian pentru plata „cheltuielilor de judecată în procesul de la Köln” ⁶⁾.

Strohn a fost vinerea trecută aici. Individul s-a îngrășat din cale-afară și, ca urmare, îmbunătățirea stării lui fizice s-a făcut oarecum în dauna istețimii sale. Nici muștra nu-i mai e atît de strîmbă, ci rather ⁷⁾ blajină.

¹⁾ — Tu ce părere ai ? — *Nota trad.*

²⁾ Frederick Olmsted. — *Nota red.*

³⁾ — cocina. — *Nota trad.*

⁴⁾ Edgar Bauer. — *Nota red.*

⁵⁾ — mai degrabă. — *Nota trad.*

Despre Heine am aflat o serie întregă de amănunte, pe care Reinhardt i le-a povestit soției mele la Paris. Despre asta altă dată mai pe larg. Astăzi îți spun doar că

„Dar ceasul opt abia mizea
Cînd ea vinul roșu îl bea — și rîdea”¹⁾

î s-a întîmplat literally²⁾). Cadavrul lui se mai găsea încă în casă în ziua înmormîntării, cînd le maquereau³⁾ al angelicei Mathilde⁴⁾ s-a și înființat la ușă și a luat-o cu el. Bravul „Meissner”, care i-a îndrugat publicului german atîtea murdării pe seama lui Heine⁵⁾, a primit bani peșin de la „Mathilde” spre a o glorifica pe această destrăbălată, care l-a chinuit de moarte (pe poor⁶⁾) Heine.

Și acum încă o istorie apropo de Moses Hess. Faima acestui tînar was due to a great part — to Sazonov⁷⁾. Cînd Hess și Mosesina⁸⁾ au sosit la Paris, rusul acesta era foarte ruinat, decăzut în ultimul hal, fără bani și fără credit și, prin urmare, cu o stare de spirit foarte plebee și revoluționară și accesibil oricăror idei de răsturnare a lumii. Sazonov a auzit că Moses n-ar fi lipsit de „monede”. Așadar, a început să se țină scai, pe de o parte, de Moses, pe de alta de Mosessina. Cu aceasta din urmă s-a încurcat, iar pe primul l-a prezentat cu surle și trîmbițe as a great literary lumen⁹⁾ și l-a introdus în redacțiile diferitelor reviste și ziare. Wladimir⁹⁾, bineînțeles, are pretutindenii oamenii lui și pretutindenii are acces. În felul ăsta a stors de la cărpănosul Moses destule monede pentru a putea „străluci” din nou și a arunca momelile în vederea unor noi credite. Astfel înarmat, Sazonov a atras în mrejele sale o evreică bătrînă și bogată, pe care a luat-o într-o căsătorie cușer. Din momentul acela însă a devenit din nou foarte distins și i-a întors spatelile lui Moses, declarîndu-l very common and subordinate fellow¹⁰⁾. Pe Mosessina a părăsit-o fără remușcări și acum ea aleargă înjurînd și ocărînd prin Paris și povestește, oricui e dispus s-o asculte,

1) Heine. Versuri, „O muiere”, București, E.S.P.L.A. 1956, p. 200. — Nota trad.

2) — literalmente. — Nota trad.

3) — peștele. — Nota trad.

4) Mathilde Heine, soția poetului. — Nota red.

5) — bietul. — Nota trad.

6) — se datora în mare parte lui Sazonov. — Nota trad.

7) Sibylle Hess. — Nota red.

8) — o mare lumină literară. — Nota trad.

9) Nikolai Sazonov. — Nota red.

10) — un tip foarte oarecare și un om inferior. — Nota trad.

despre trădarea perfidului moscovit. Asta e o parte din istoria de la grandeur et décadence de la Maison ¹⁾ Moses.

Ai văzut foaia lui Golovin „*Russia*” etc. care apare la Londra? „*L'Homme*”, faute de moyens ²⁾ e pentru moment suspendat. „*Nation*” nu mai apare. Cu această orientare nu mai există decât „*Le National*”, dar e mult mai slab.

Calde salutări lui Lupus.

Al tău,
K.M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

25

Marx către Engels la Manchester

26 septembrie 1856
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Frederick,

Trebuie, în primul rînd, să-ți confirm, cu mulțumiri, primirea banilor. Aș fi făcut-o de ieri, dar, din pricina mutării, la noi e o adevărată harababură. Și nici nu e sigur c-o să reușim să ne mutăm pînă luni, întrucît cu banii primiți de la tîne și cu cei de la 'Muntele de pietate nu avem încă quite ³⁾ suma necesară. Pentru noi personal, actuala criză a bursei de pe continent nu e de loc binevenită.

Încolo nimic nou, în afară de faptul că a murit *Stirner*, lucru pe care, probabil, îl știi. Apoi, după cum am auzit de la Freiligrath, aici la Londra a sosit o scrisoare din Australia de la „exiubita” ⁴⁾ lui, care anunță că s-a recăsătorit, dar în același timp a devenit religioasă și, prin aluzii la „viața de dincolo”, a reușit să-și aducă novum hominem ⁵⁾ la „ospiciu”. Ultima parte trebuie înțeleasă *verbatim* ⁶⁾.

¹⁾ — măreției și decăderii casei. — *Nota trad.*

²⁾ — din lipsă de fonduri. — *Nota trad.*

³⁾ — în întregime. — *Nota trad.*

⁴⁾ Marie Wilhelmine Dähnhardt. — *Nota red.*

⁵⁾ — noul soț. — *Nota trad.*

⁶⁾ — textual. — *Nota trad.*

Așadar, am cinat împreună cu persoana de la Putnam ¹⁾. În afară de mine au mai fost de față Freiligrath și un bătrîn yankeu. Cel de la Putnam e un om liniștit și agreabil, pe cînd bătrînul yankeu e un tip plin de viață și foarte spiritual. Putnam cere ca după articolul despre Bazancourt, dacă e posibil, să reluăm problema „ships against walls” ²⁾, care interesează în mod deosebit America în legătură cu ultimul război ³⁾. Apoi să ne ocupăm de asemenea de bateriile și de canonierele plutitoare, artileria ușoară sau grea etc. Toate acestea par să fie legate de perspectiva unui război mai mult sau mai puțin apropiat al Americii împotriva Angliei. În afară de aceste militaribus ⁴⁾ va trebui apoi să le scriu și despre Heine. Într-un cuvînt, acum putem întreține legături permanente cu această firmă foarte „solidă”.

Casa pe care am închiriat-o este foarte frumoasă pentru prețul ăsta și nu cred c-ar fi dat-o atît de ieftin dacă împrejurimile imediate, drumurile etc. ar fi cît de cît finisate. Acum, cînd vei veni la Londra, vei găsi un home ⁵⁾ în adevăratul înțeles al cuvîntului.

What do you think of the aspect of the money-market? ⁶⁾ Creșterea taxei de scont pe continent este, fără îndoială, legată în parte de faptul că aurul din California și Australia a făcut ca valoarea aurului să scadă în comparație cu cea a argintului (banca Belgiei plătește numai 19 fr. 40 c. (argint) pentru un napoleon ⁷⁾), și de aceea, pretutindeni unde aurul și argintul constituie etalonul legal al banilor, negustorii de metale nobile scot argintul din bancă. Dar, indiferent de cauza creșterii taxei de scont, în orice caz ea accelerează downfall ⁸⁾ a colosalelor tranzacții de speculă, și îndeosebi crahul marelui centru al capitalului de împrumut din Paris ⁹⁾. Cred că marea criză financiară va izbucni încă în cursul iernii anului 1857. Măgarii englezi, în obtuzitatea lor, își inchipuie că de data aceasta la ei, spre deosebire de continent, situația este „sound” ⁹⁾. Făcînd abstracție de legătura intimă dintre old Lady of Threadneedle Street și concernul din Paris ¹⁰⁾, măgarii ignoră faptul că o parte însemnată din capitalul englez este dat pe credit țărilor de pe continent și că „sound” overtrading ¹⁰⁾ lor (anul acesta ex-

¹⁾ Frederick Olmsted. — *Nota red.*

²⁾ — „nave împotriva fortărețelor”. — *Nota trad.*

³⁾ Războiul Crimeii. — *Nota red.*

⁴⁾ — articole militare. — *Nota trad.*

⁵⁾ — casă, cămin. — *Nota trad.*

⁶⁾ — Ce părere ai despre situația pieței financiare? — *Nota trad.*

⁷⁾ — monedă de aur, echivalentă cu 20 de franci. — *Nota trad.*

⁸⁾ — prăbușirea. — *Nota trad.*

⁹⁾ — sănătoasă. — *Nota trad.*

¹⁰⁾ — „sănătoasa” creștere exagerată a afacerilor. — *Nota trad.*

portul urmează să atingă 110 000 000 l.st.) se bazează pe „un-sound”¹⁾ speculă de pe continent, la fel cum propaganda lor a civilizației din 1854—1856 se baza pe lovitura de stat din 1851. În orice caz, spre deosebire de crizele anterioare, de data aceasta Franța a găsit forma în care febra speculațiilor să poată fi răspîndită, și ea a fost răspîndită în întreaga Europă. Spre deosebire de rafinamentul galic al saint-simonismului²⁾, de stockjobbery³⁾ și de imperialism, specula engleză indigenă pare să revină la forma primitivă a unei simple și unmitigated fraud⁴⁾. Astfel, pot fi citați Strahan, Paul și Bates; banca Tipperary a răposatului Sadleir; marea escrocherie din City a lui Davidson, Cole and Co.; acum Royal British Bank; și, în sfîrșit, povestea cu palatul de cristal⁵⁾ (4 000 de acțiuni false au fost aruncate în circulație). Și tocmai faptul că în străinătate englezii fac speculă sub colours⁶⁾ ale continentului, iar la ei în țară se întorc la înșelătoria simplă, indivizii aceștia îl numesc o „stare sănătoasă a comerțului”⁷⁾.

De altfel, ca niciodată pînă acum, de data aceasta problema a căpătăt dimensiuni europene și nu cred că vom mai putea rămîne mult timp aici ca spectatori. Chiar și faptul că, în sfîrșit, am ajuns din nou să-mi mobilez o casă și să-mi aduc cărțile este o dovadă pentru mine că „mobilizarea” noastră este at hand⁸⁾.

Salut.

Al tău,
K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — „nesănătoasă”. — *Nota trad.*

²⁾ — specula cu acțiuni. — *Nota trad.*

³⁾ — directe irlandeze. — *Nota trad.*

⁴⁾ — culorile (steagul). — *Nota trad.*

⁵⁾ — aproape. — *Nota trad.*

26

Engels către Marx⁹⁶
la Londra

[Manchester, nu înainte de 27 septembrie 1856]

[...] ¹⁾ În legătură cu Weerth îi voi scrie lui [...] ²⁾ la Berlin ; poate că el va reuși să scrie totuși ceva în vreo publicație, n'importe ³⁾ care, numai să apară. Vreme de peste zece zile după întoarcerea mea de la Londra, Lupus n-a pomenit nici un cuvânt de această veste, pe care mi-a comunicat-o abia în preziua sosirii bătrînului meu, tirziu de tot, către ora 11 seara. Îți poți imagina cît am fost de consternat și cît m-a supărat acest procedeu prostesc. Pentru următoarele două săptămîni nu mai dispuneam de nici o oră liberă, nici măcar pentru a mă duce la Steinthal ca să aflu unele amănunte, darămite să mă gîndesc la necrolog ș.a.m.d.. Probabil că au rămas de la el unele lucrări literare ; voi căuta să mă uit peste ele.

Dacă poți, trimite-mi „Panslavismul” ; vreau, de îndată ce voi avea timp, să refac lucrarea și să-i dau o formă acceptabilă, pentru „Putnam” (?) sau pentru altă publicație care s-ar ivi între timp. „Principatele dunărene” le-aș oferi chiar *acum*, cînd tuck ⁴⁾ continuă, unui ziar englez sau vreunei publicații lunare. Cum merge cu Urquhart [...] ²⁾, mă îndoiesc foarte mult [...] ²⁾ deocamdată nu văd nici o posibilitate. Noi în nici un caz nu vom beneficia de amnistie.

Aici ne-au amuzat grozav poveștile despre Moses ⁵⁾ și Mossesina ⁶⁾. Deci, ca și Ewerbeck, il s'est acheté une place au Père Lachaise de la littérature française ⁷⁾.

„Rusia” lui Golovin n-am citit-o ; trimite-mi un număr sau două, să văd despre ce este vorba ; aici publicația nu este de loc cunoscută.

Bazancourt mai este în lucru ; sper ca în circa 10—14 zile să-l termin. După cum vezi, nu merge chiar atît de repede, n-am putut face absolut nici un fel de lucrări preliminare. De-aș avea măcar articolele despre război pe care le-am scris pentru „Tribune” ! Tre-

¹⁾ Inceputul scrisorii lipsește. — *Nota red.*

²⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

³⁾ — indiferent. — *Nota trad.*

⁴⁾ — zarva. — *Nota trad.*

⁵⁾ Moses Hess. — *Nota red.*

⁶⁾ Sibylle Hess. — *Nota red.*

⁷⁾ — el și-a cumpărat un loc la Père Lachaise (cimitir în Paris) al literaturii franceze. — *Nota trad.*

buie să adun din nou tot materialul. Apoi mă voi putea ocupa și de problema ships against walls ¹⁾, și atunci vom căuta să facem în așa fel, încît legăturile să fie statornicite.

Acum nu mai încape nici o îndoială că prețul aurului a scăzut în raport cu cel al argintului. E sigur că și argintul a dispărut, nu mi-e însă prea clar unde a dispărut. Probabil că în China, avînd în vedere situația instabilă de acolo, a fost îngropată și ascunsă o cantitate respectabilă. Apoi, în ultima vreme balance of trade ²⁾ a fost deosebit de favorabilă Indiei și Chinei față de Anglia, continentul și America luate laolaltă. În orice caz e foarte plăcut pentru John Bull să piardă încă de pe acum 6 pence la fiecare liră.

Norii se adună tot mai amenințatori deasupra pieței financiare și probabil că vechiul „horizon politique” ³⁾ al ziarului „Constitutionnel” va fi din nou la mare cinste. Povestea care s-a întîmplat marțea trecută la Banca Angliei, cînd i-au fost prezentate cereri de plată în sumă de un milion aur, e semnificativă. Totul arată astfel încît ai zice că crahul se va produce chiar acum, dar poate fi și numai un preludiu. Teoretic vorbind, înainte de a se produce crahul, trebuie mai întii ca Rusia să fie total antrenată în febra speculațiilor, dar, pare-se, la acest lucru nu ne putem aștepta și poate e chiar mai bine așa. Ceea ce de asemenea împiedică aici în foarte mare măsură specula este prețul ridicat al tuturor materiilor prime, în special al mătăsii, al bumbacului și al lînii; și în acest domeniu a întreprinde ceva nu e nicidecum lipsit de primejdie. Dar va fi amuzant să-i privești pe domnii englezi cînd va începe crahul. Aș fi curios să știu cîte acțiuni fictive de pe continent se găsesc în Anglia, cred că foarte multe. De data aceasta va fi o dies irae ⁴⁾ cum n-a mai fost: întreaga industrie europeană în plină decădere, toate piețele suprasaturate (în India deja nu se mai trimite nimic), toate clasele ayute antrenate, falimentul complet al burgheziei, război și dezordine totală. Și eu cred că toate acestea se vor întîmpla în 1857, iar cînd am văzut că-ți cumperi din nou mobilă am considerat chestiunea rezolvată și am propus pariuri în acest sens.

La revedere pentru astăzi, calde salutări soției și copiilor.

Al tău,

F.E.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — nave împotriva fortărețelor. — *Nota trad.*

²⁾ — balanța comercială. — *Nota trad.*

³⁾ — orizont politic. — *Nota trad.*

⁴⁾ — judecata de apoi. — *Nota trad.*

27

Marx către Engels la Manchester

16 octombrie 1856
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Engels,

După ce-am primit mandatul poștal, ne-am mutat ; în primele două săptămîni am avut foarte mult de alergat, un permanent du-te-vino de acasă în oraș și din oraș acasă, ca să punem cît de cît casa în ordine. Așa se explică tăcerea mea.

Alăturat îți trimit extrase dintr-o carte a lui Mieroslawski¹⁾. După cum știi, el nu-i lipsit de esprit²⁾ ; în lucrarea aceasta există însă și mult esprit de mauvais aloi³⁾, și anume mult din style amphigourique³⁾ pe care și l-au însușit cu atîta trudă francezii de cînd au devenit „profunzi” și au încetat de a mai fi voltairieni superficiali. De asemenea, mult din vorbăria entuziastă în care naționali-tățile „nerecunoscute” își preamăresc trecutul. Ură împotriva Rusiei și mai multă împotriva Germaniei, împotriva panslavismului ; acestuia i se opune o confederație liberă a *națiunilor* slave cu Polonia ca peuple-Archimède⁴⁾. Revoluția socială în Polonia este preconizată categoric ca o condiție de bază a celei politice ; dar, printr-o deducție istorică care dovedește tocmai *contrarul*, se încearcă să se demonstreze că adevărul constă în restabilirea vechii obști agricole (gmina — latinizarea obștii rusești).

În ultimele săptămîni am studiat mai temeinic și problema argintului ; cînd voi avea prilejul te voi pune la curent.

După părerea mea, e puțin probabil ca Bonaparte să poată evita suspendarea plăților în numerar, și atunci va la galère⁵⁾.

Am primit „Guardian”. Data viitoare îți voi scrie mai mult. Otto a fost grațiat.

Al tău,
K.M.

¹⁾ — spirit. — *Nota trad.*

²⁾ — spirit de proastă calitate. — *Nota trad.*

³⁾ — stilul alambicat. — *Nota trad.*

⁴⁾ — popor-Archimede (popor cu ajutorul căruia poate fi răsturnată lumea). — *Nota trad.*

⁵⁾ — plutește galeră (fie ce-o fi) ! — *Nota trad.*

Casa din Londra
(9 Grafton Terrace, Maitland Park, Haverstock Hill),
în care a locuit Marx din Octombrie 1856 pînă în 1868

Cu urquhartiștii (care pînă acum două săptămîni, cu unele întreruperi, au continuat să retipărească vechea mea mîzgăleală, pe care am modificat-o ⁹³), pînă acum n-am mai înaintat nici un pas. Dar problema trebuie să se rezolve încă săptămîna asta. În „Morning Herald“, Urquhart, pe un ton de oracol, a proclamat iarăși niște lucruri absolut noi pentru el ca pe niște taine pe care le cunoaște de mult. Marele Bucher vorbește în „National-Zeitung“, luînd cuvînt cu cuvînt de la mine, despre „interesantele dezvăluiri“, dar trece sub tăcere numele meu și lasă să se bănuiască că destăinuirile vin din partea engleză. Vezi cît de invidioase și de afurisite sînt aceste canale.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

28

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 30 octombrie 1856
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Dear Frederic,

Dictez acum un articol despre Persia ¹⁾. De aceea îți scriu numai cîteva rînduri. Am primit cele 5 l. st. de la tine. N-ai putea să-mi trimiți chiar săptămîna asta o *lucrare militară despre Elveția*, căci m-am împotmolit la asta și nu pot merge mai departe cu articolele mele. În curînd îți voi scrie o scrisoare amănunțită.

Al tău,

K.M.

Ruge editează :

1. „Povestiri vinătorești pentru copii“,

¹⁾ K. Marx. „Războiul anglo-persan“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 72—74. — Nota trad.). — Nota red.

2. Considerații filozofice asupra vechii religii egiptene⁹⁹. I-a vorbit despre ea lui Blind, care a descoperit cu acest prilej că taica Ruge nici măcar 'după nume nu cunoaște lucrarea lui Röth.

Publicat pentru prima oară în :
K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

29

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 30 octombrie 1856
Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Dragă Engels,

Articolul despre Bazancourt¹⁰⁰ e strașnic. Alăturat îți trimit sfârșitul lui Mieroslowski¹⁾. Dacă m-am lenevit la scris, asta se datorește în bună parte faptului că în ultimele luni soția mea a fost bolnavă.

La Mieroslowski vei observa și tu : 1. același om care consideră un royaume diplomatique²⁾ imposibil în Polonia vrea să facă acolo une *revolution diplomatique*³⁾, respectiv o revoluție sub auspiciile lui Ludovic Bonaparte și Palmerston ; 2. în mod necesar, soarta gminei leșești „democratice” va fi următoarea : dominium⁴⁾ propriu-zis va fi uzurpat de coroană, aristocrație etc. ; relațiile patriarhale dintre dominium și obștile țărănești vor duce la apariția iobăgiei ; parcelarea facultativă creează un fel de *pătură mijlocie a țărănimii, un ordre équestre*¹⁰¹, la care țăranul se poate ridica numai atîta timp cît durează războiul de cotropire și colonizarea, dar chiar aceste două condiții grăbesc ruina sa. De îndată ce această graniță este atinsă, ordre équestre, care nu este în stare să joace rolul unei adevărate stări mijlocii, devine lumpenproletariatul aristocrației. O soartă asemănătoare o au dominium și țăranul și la populația romanică din Moldova, Valahia etc. Acest mers al dezvoltării e interesant, pentru că se poate demonstra apariția aici a

¹⁾ Mieroslowski. „Națiunea polonă în sistemul echilibrului european”. — Nota red.

²⁾ — un regat diplomatic. — Nota trad.

³⁾ — o revoluție diplomatică. — Nota trad.

⁴⁾ — domeniu. — Nota trad.

iovăgiei pe cale pur economică, fără o verigă intermediară, sub forma cotozirii și a dualismului național.

„Manchester Guardian” al vostru are deosebita cinste să fie considerat o primă cauză a declarației făcute de Bonaparte împotriva presei engleze. Trimite-mi din când în când articolele lui X¹⁰². Descoperind că pentru Bona[parte] se apropie anul 1847, Palm[erston] se străduiește din răzputeri să-l împingă pe poziția pe care s-a situat L[udovic]-F[ilip] : alianța cu Rusia împotriva Angliei, întocmai așa cum a procedat la L[udovic]-F[ilip] în timpul războiului Sonderbundului¹⁰³. În timp ce, pe de o parte, în porcăria napolitană îl tirăște pe Bonaparte la remorca sa împotriva Austriei, în problema turcă se unește chiar el cu Austria împotriva lui Bonaparte¹⁰⁴. Ziarele franceze sînt din nou pline de misgivings¹⁾ în legătură cu uneltirile perfidului Albion. Cheia de boltă a crizei comerciale pare să fie totuși construirea căilor ferate rusești. Falimentul domnilor antreprenori ai „palatului industriei mondiale” aruncă o oarecare lumină asupra participației capitaliștilor englezi la întreprinderile de pe continent. În Germania, fondarea de întreprinderi industriale și bancare pe acțiuni este în plin avînt. „National-Zeitung” din Berlin publică lungi coloane în care sînt enumerate numai denumirile acestor concernuri.

De la Olmsted, omul lui Putnam, și de la un tovarăș al lui de călătorie american, care se afla la el, am aflat că Gurowski (polonezul) și-a ciștigat o mare influență asupra lui Dana ; tot atunci, acești domni mi-au povestit că același om respectabil primește cu regularitate subvenții bănești direct de la Ambasada rusă de la Washington. Acest G[urowski] a susținut panslivismul împotriva noastră și numai din această cauză articolul tău¹⁰⁵ a fost respins. Cînd mi-a restituit manuscrisul despre Principatele dunărene, d-l Dana a uitat to blot out²⁾ o observație a aceluiași G[urowski], scrisă în limba franceză. Și anume, în legătură cu datele statistice prezentate de mine cu privire la populația română, el face următoarea remarcă : „Tous ces chiffres sont exagérés pour faire mousser l'idée de nationalité Roumaine. Ils sont démentis par les faits, l'histoire et la logique”³⁾. Așadar, ni se face cînstea ca articolele noastre să fie supuse, sau mai curînd să fi fost supuse, direct supravegherii și cenzurii Ambasadei ruse. Acum se pare că Dana și-a dat seama, în sfîrșit, cine este acest G[urowski].

1) — temeri. — Nota trad.

2) — să șteargă. — Nota trad.

3) — „Toate aceste cifre sînt exagerate pentru a promova ideea de naționalitate română. Ele sînt dezmințite de fapte, istorie și logică”. — Nota trad.

Astăzi am primit o scrisoare de la Collet, căruia i-am trimis o nouă porție¹⁰⁶. Tipul este de acord cu toate, dar nu pomenește nimic despre monetary terms¹⁾, deși în ultima mea scrisoare i-am pus o întrebare neechivocă în această privință. De aceea va trebui să-l presez din nou, deoarece pentru mine acesta e singurul punct interesant în intercourse with those Calibans²⁾.

Scrie-mi cât mai curînd despre tine și despre cei din jurul tău. Cele mai calde salutări de la soția și copiii mei.

Copiii se simt foarte bine.

Al tău,
K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

30

Engels către Marx la Londra

Manchester, 17 noiembrie 1856

Dragă Marx,

În fiecare zi, blestematul ăsta de comerț m-a împiedicat să scriu. Am acum în subordinea mea trei băieți și de aceea nu mai termin cu controlul, corectările, muștrările și ordinele. La toate acestea se mai adaugă și lupta cu fabricanții din cauza firelor proaste sau a livrării cu întârziere, precum și propriile mele ocupații. Aș fi vrut ca domnul Bonaparte să binevoiască să scutească Franța de persoana sa, iar pe mine de această harababură.

De altfel, Bonaparte ăsta s-a împotmolit rău de tot. Poveștile cu placardele și cu tulburările din rîndurile muncitorilor, despre care a scris atît de mult corespondentul ziarului „Times“ după ce — ca urmare a articolului său din „Moniteur“ — a primit ordin de parler plus haut³⁾, au produs aici o impresie enormă asupra filistinilor englezi¹⁰⁷. Toată lumea e convinsă de căderea lui apropiată. Des-

¹⁾ — condițiile financiare. — *Nota trad.*

²⁾ — relațiile cu acești Calibani. — *Nota trad.*

³⁾ — să vorbească mai tare. — *Nota trad.*

coperirea neașteptată că au fond ¹⁾ tipul e totuși un măgar, și încă un măgar de cea mai ordinară speță, este explicată astfel: la început a fost un geniu, acum însă viața lui desfrînată l-a distrus atît de mult, încît i-a atacat creierul. Poate că ceva adevărat e aici, dar, în general, individul și-a rămas întru totul credincios sie însuși și numai filistinii englezi pot vedea o deosebire calitativă între cel de odinioară și cel de astăzi.

În „Guardian” apare azi o statistică interesantă a falimentelor din Franța; ți-o trimit.

Criza financiară, cu unele fluctuații, dar agravîndu-se treptat, pare să se prelungească toată iarna, devenind cronică. Aceasta va face ca la primăvară să aibă o formă cu mult mai gravă decît dacă ar surveni acum o izbucnire acută. Cu cît se vor face mai multe vîrsăminte la societățile pe acțiuni, care pînă acum existau în cea mai mare parte numai pe hîrtie, cu cît capitalul disponibil, va fi mobilizat mai mult cu atît e mai bine. Atîta timp cît taxa de scont nu scade sub 7% — și ultima urcare e o dovadă că va crește și mai mult —, nu există perspectiva că s-ar putea face trei-patru vîrsăminte nici măcar la jumătate din companiile fictive. Crédit mobilier din Austria nu poate primi nici măcar al doilea vîrsămint și, în plus, guvernul austriac încheie convenții în virtutea cărora obligă banca să reia plățile în numerar! Aș vrea să am eu banii care l-au costat pe Bonap[arte] menținerea rentei la peste 66% în decurs de 6 săptămîni; avînd în vedere tocmai marile eforturi făcute în acest scop, ziua în care renta va scădea sub 66% o voi considera un punct de cotitură ¹⁰⁸.

Cu cît va dura mai mult această pressure ²⁾ cronică, cu atît vor ieși la suprafață mai multe măgării ale clicii bonapartiste și cu atît va crește mai mult furia muncitorilor, care pînă acum nu au avut posibilitatea să cunoască amănuntele. Acest Morny este o adevărată mină spartă și se pare că individul n-are de loc chef să se întoarcă iarăși la Paris, iar căile ferate ruse și titlurile de stat sînt pentru el, desigur, cel mai indicat mod de a-și plasa banii.

O tabula rasa atît de frumoasă ca acum n-o să mai găsească revoluția prea ușor. Toate tertipurile „socialiste” sînt epuizate, ocuparea muncitorilor, creată artificial, a fost încercată timp de 6 ani și s-a terminat cu un eșec, nu există nici o posibilitate de a face noi experimente și frazeologie. Pe de altă parte, însă, și dificultățile sînt absolut evidente și necamuflante; trebuie apucat taurul de coarne și, uite, asta aș vrea s-o văd: cum o să stringă din dinții următorul guvern provizoriu francez. Din fericire, de data aceasta

¹⁾ — în fond. — *Nota trad.*

²⁾ — depresiune. — *Nota trad.*

se poate face ceva numai acționînd cu un curaj nebun, deoarece nu mai e de temut un reflux atît de rapid ca acela din 1848.

Strohn a fost zilele astea aici ; a auzit foarte multe despre Pi-ciul ¹⁾. Individul (entre nous ²⁾) se gîndește în mod serios să înceapă o afacere pe cont propriu ! Își închipuie că prin vorburile lui i-ar putea atrage pe clienții actualului său șef.

Citesc acum „Naval history of England” 1792—1820 a lui James, mai ales pentru tema ships against walls ³⁾. De aici se vede că englezii și-au cucerit cu multă greutate superioritatea navală asupra francezilor și mai ales asupra spaniolilor. În primii ani de război, în condițiile de egalitate de forțe, francezii și spaniolii reușeau aproape de fiecare dată să facă față englezilor, iar aceștia din urmă au pierdut o sumedenie de vase ¹⁰⁹. Am ajuns abia pînă în anul 1796, dar îmi dau de pe acum seama că *cel mai scăzut* nivel l-a avut flota franceză sub Napoleon și, desigur, din vina lui. Principala superioritate a englezilor constă în *tirul* mai bun pe mare ; francezii întotdeauna au tras prea sus ; spaniolii sînt cu mult mai iscusiți. Povestea cu „Vengeur” ⁴⁾, care se spune că s-ar fi scufundat la 1 iunie 1794 au cri de vive la république ⁵⁾, e un basm. „Vengeur” s-a predat englezilor, dar înainte ca aceștia să-l ia efectiv în stăpînire s-au apropiat iarăși cîteva vase franceze ; „Vengeur” a ridicat din nou stindardul francez ; ajutoarele au fost respinse, englezii s-au apropiat, dar vasul s-a scufundat ; echipajul a fost în mare parte salvat. Vasul s-a scufundat la 4—6 ore după încheierea bătăliei.

Calde salutări soției și copiilor tăi.

Al tău,

F.E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Ernst Dronke. — *Nota red.*

²⁾ — între noi. — *Nota trad.*

³⁾ — nave împotriva fortărețelor. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „Răzbunătorul”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — cu strigătul trăiască republica. — *Nota trad.*

31

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 2 decembrie 1856
9. Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Dragă Frederic,

Soția mea continuă să fie bolnavă și, din această cauză, în toată casa domnește o mare dezordine, astfel încît cu greu mai ajung să mă apuc de corespondență.

Cu Mieroslawski ¹⁾ se pare că a avut loc o „diviziune” providențială, și anume cea mai mare parte din extrasele destinate ție (erau about ²⁾ 2 coli de manuscris) au fost rupte din manuscris și folosite la aprinsul focului. De altfel nu pierzi mare lucru. Ulterior am citit „*Considérations*” a lui Lelewel — a nu se confunda cu istoria lui populară ¹⁰⁾. Împreună cu Maciejowski (?) (citez numele din memorie), el oferă, de fapt, materialul care i-a slujit lui M[ieroslawski] drept bază pentru profundele lui deducții. Dar ceea ce m-a făcut să inclin cu hotărîre în favoarea polonezilor în timpul ultimelor mele studii asupra istoriei Poloniei este faptul istoric că vigoarea și vitalitatea tuturor revoluțiilor, începînd din 1789, se măsoară cu destulă exactitate după atitudinea lor față de Polonia. Polonia este termometrul lor „extern”. Acest lucru poate fi demonstrat în amănunt pe baza istoriei Franței. În scurta noastră epocă revoluționară din Germania, ca și în cea din Ungaria, asta sare în ochi. Dintre toate guvernele revoluționare, inclusiv cel al lui Napoleon I, excepție face comité du salut public, și numai în măsura în care a refuzat să intervină, dar nu din slăbiciune, ci din „neîncredere”. În 1794 a fost convocat la comité reprezentantul ³⁾ insurgenților polonezi, și acestui „citoyen” ⁴⁾ i s-au pus următoarele întrebări :

„Cum se face că Kościuszko al dv., care este un dictator popular, suportă totodată alături de el un rege ⁵⁾ despre care nu se poate să nu știe că a fost pus pe tron de Rusia? Cum se face că dictatorul

¹⁾ *Mieroslawski*. „Națiunea polonă în sistemul echilibrului european”. — *Nota red.*

²⁾ — aproximativ. — *Nota trad.*

³⁾ Franciszek Borss. — *Nota red.*

⁴⁾ — „cetățean”. — *Nota trad.*

⁵⁾ Stanislav August. — *Nota red.*

dv. nu cutează să efectueze recrutarea în masă a țăranilor de frica aristocraților, care nu vor să fie lipsiți de «mină de lucru»? Cum se face că proclamațiile lui își pierd culoarea revoluționară pe măsură ce în itinerariul său se îndepărtează de Cracovia? Cum se face că insurecția populară din Varșovia a reprimat-o *imediat* cu spînzurători, în timp ce trădătorii de țară aristocrați se plimbă în libertate sau se ascund îndărătul unor îndelungate formalități de judecată? Răspundeți!"

La aceasta, „cetățeanul” polonez s-a văzut nevoit să tacă.

Que dites-vous ¹⁾ de Neufchâtel et Valangin? ¹¹¹ Acest caz m-a determinat să-mi completez cunoștințele, extrem de deficiente, din domeniul istoriei Prusiei. Indeed and indeed ²⁾, istoria universală n-a produs niciodată ceva mai mizerabil. Lunga istorie a modului în care regii nominali ai Franței devin regi reali este și ea plină de lupte meschine, trădări și intrigi. Dar e istoria apariției unei națiuni. Istoria austriacă a modului în care un vasal al imperiului german pune bazele puterii casei sale devine interesantă prin împrejurarea că vasalul se jefuiește pe sine însuși în persoana împăratului prin relațiile sale complicate cu Orientul, Boemia, Italia, Ungaria etc. și, în sfîrșit, prin aceea că puterea acestei case ia asemenea proporții, încît Europa vede în ea primejdia apariției unei monarhii universale. Nimic din toate astea în Prusia. Ea n-a subjugat nici o singură națiune slavă puternică, în 500 de ani nu a reușit nici măcar să ia în stăpînire Pomerania, pînă cînd n-a primit-o, în sfîrșit, prin „schimb” ¹¹². În general, marcgrafiatul Brandenburg — de cînd a fost preluat de Hohenzollerni — nu a făcut niciodată o adevărată *cucerire*, cu excepția *Sileziei*. Probabil pentru că aceasta este *unica* lui cucerire, Frederic al II-lea se numește „Unicul”! Furturi mărunte, priberi ³⁾, coruperi pe față, intrigi sucesorale etc. — la aceste chestiuni dezgustătoare se rezumă istoria Prusiei. Tot ce de obicei prezintă interes în istoria feudală: lupta dintre suzeran și vasali, intrigile cu orașele etc., totul este aici într-o formă miniatural caricaturizată, pentru că orașele sînt meschine și plicticoase, feudalii grosolani și neînsemnați, iar suzeranul însuși e o nulitate. În timpul Reformei, ca și în timpul revoluției franceze — perfidie lașă, neutralitate, pace separată, goana după diferite bucăți, pe care i le aruncă Rusia în timpul împărțirilor aranjate de ea, așa cum a fost cazul cu Suedia, Polonia, Saxonia. În plus, pe lista regenților figurează în permanență numai trei tipuri de caractere — bigotul, majurul și pafiața —, care se succedă ca

¹⁾ — Ce spui. — *Nota trad.*

²⁾ — Intr-adevăr. — *Nota trad.*

³⁾ — corupție. — *Nota trad.*

ziua după noapte, cu unele iregularități provocate numai de schimbarea ordinii succesiunii, dar nicidecum de apariția vreunui caracter nou. Dacă statul a reușit totuși să rămână în picioare, aceasta se datorește *mediocrității* — aurea mediocritas —, contabilității minuțioase, evitării extremelor, preciziei regulamentului militar, unei anumite platitudini autohtone și „regulamentului bisericesc”. C'est dégoûtant ! ¹⁾ ¹¹³

Care este în prezent situația la Manchester ? N-ai putea să-mi dai unele amănunte despre starea de lucruri din manufacturing districts ? ²⁾

Încă nu ți-am spus că tata Heise a fost aici în trecere, venind de la Utrecht. Acum e iarăși la Imandt. Arată mai sănătos și mai rotofei ca oricând.

Și Götz și-a făcut din nou apariția aici pe neașteptate. Și a dispărut tot pe neașteptate. Freiligrath este foarte mulțumit de afacerea lui și de sine. Valdenaire din Trier, nenorocosul conciliator, se află aici în vizită. Despre scopul său — data viitoare.

În sfârșit, trebuie să-ți mai pun o întrebare delicată. *La sfârșitul lunii decembrie* am de plătit sume destul de mari. Ai putea să-mi faci rost de ceva până atunci ? Banii soției mele s-au dus în cea mai mare parte pe aranjarea casei și pentru acoperirea unor goluri foarte mari din venituri.

Cînd vii pe aici ? Ce face Lupus ?

Al tău,
K.M.

Publicat pentru prima oară
în „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

32

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 22 decembrie [1856]

Dragă Engels,

Dacă ai putea să-mi trimiți banii încă în săptămîna asta, ți-aș rămîne foarte îndatorat. Chiar acum am fost la Freiligrath ca să

¹⁾ — E dezgustător. — *Nota trad.*

²⁾ — districtele industriale. — *Nota trad.*

mă interesez dacă n-ar putea să-mi dea el un avans în contul poliției mele pentru America, scadentă abia peste 2 sau 3 săptămîni, mais impossible ¹⁾. Așteptam astăzi banii de la Putnam ; n-au sosit. Cu mizerabila bandă a lui Urquhart, în chestiunea revendicărilor mele tot nu s-a rezolvat nimic. Dacă nici prima oară nu-i plătesc punctual proprietarului, voi fi entièrement discrédité ²⁾.

Sînt foarte grăbit.

Salut.

Al tău,
K.M.

P.S. N-ai putea să-mi trimiți cîteva anecdote militare în legătură cu conflictul dintre Prusia și Neufchâtel ? Ar fi foarte oportune. Partea diplomatică am tratat-o eu ³⁾.

Wolff cel roșu ⁴⁾ se află la Blackburn, Yorkshire, împreună cu familia ; e institutor, cu un salariu de 60 l. st.

Publicat pentru prima oară în :
K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

---

¹⁾ — dar e imposibil. — *Nota trad.*

²⁾ — complet discreditat. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx și F. Engels. „Dreptul divin al Hohenzollernilor”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 96—102. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

1857

33

Marx către Engels ¹¹⁴
la Manchester

[Londra] 10 ianuarie 1857
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Dear Frederic,

D'abord ¹⁾ primește, deși cu întârziere, urările mele de Anul nou. Din cauza cernelei decolorate și a faptului că am scris multe nopți de-a rîndul, un ochi mi s-a umflat atît de mult, încît mi-e greu să scriu.

Am primit atît cele 5 l. st. (al doilea mandat), cît și Mountain warfare ²⁾. Pentru amîndouă my best thanks ³⁾.

Este adevărat că Lupus a fost din nou atacat și jefuit de niște cavaleri briganzi din Manchester? Sau zvonul care circulă aici este pur și simplu o versiune necritică a vechii istorii?

Cel mai bun lucru pe care l-ar avea de făcut bătrînul Hill ar fi să se retragă fie în paradis, fie pe o colină ⁴⁾ idilică din Elveția, ca să fie definitiv înlocuit în biroul vostru, iar tu să nu mai fi nevoit să faci o muncă dublă sub falsul pretext al bolilor lui „trecătoare”.

Povestea cu Neufchâtel, în pofida afirmațiilor unor ziare, nu este încă definitiv aplanată. Ambele părți au mers, poate, prea departe cu lăudăroșenia. S-au compromis amîndouă: Hohenzollernul nostru cu *détérence* ⁵⁾ a sa față de Bonaparte și elvețienii cu atitudinea lor „demnă”! Astfel, acești ticăloși au expulzat cîteva sute de muncitori industriali în Piemont, pentru că au organizat de-

¹⁾ — În primul rînd. — *Nota trad.*

²⁾ *F. Engels*. „Războiul în munți odinioară și acum”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 109—117. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ — cele mai calde mulțumiri. — *Nota trad.*

⁴⁾ Joc de cuvinte: „Hill” — nume de familie; „hill” (în limba engleză) — „colină”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — *considerația*. — *Nota trad.*

monstrații în scopuri de propagandă. „Împrumutătorii”¹⁾ cred că pe această cale își asigură respectul lui Bonaparte și pe al Austriei too²⁾. Ce spui de faptul că Lamoricière și Bedeau și-au oferit spațiile bürgerilor elvețieni? Este, evident, o simplă demonstrație împotriva lui Bonaparte, întrucât indivizii erau convinși că împrumutătorii elvețieni nu vor lua de bună oferta lor.

În rîndurile petite démocratie³⁾ domnește mare agitație. Conflictul acesta e în spiritul dorit de ea. În afară de aceasta, patriotul din Germania de sud îl consideră, firește, pe elvețian ca fiind de același neam cu el, și în actualul conflict nu vede, în realitate, decât o continuare a campaniei din 1849 pentru constituția imperiului¹¹⁵. În plus se așteaptă o răscoală a locuitorilor din Pădurea Neagră etc. În ceea ce-l privește, prusianul face într-adevăr totul pentru a preîntîmpina o „breach of the peace”⁴⁾. Grăsanul⁵⁾ i-a scris cumnatului⁶⁾ său la Petersburg, întocmai ca bărbatul care a rugat-o pe nevastă-sa să-l țină, căci altfel se aruncă pe fereastră. „Ține-mă” este cuvîntul pe care monarhul nostru ereditar l-a adresat pe rînd tuturor marilor puteri. Întrebarea e numai dacă ei vor să-l „țină” și dacă și Vestul și Estul nu vor ațîța focul cu aceeași bucurie răutăcioasă. Oricum s-ar termina lucrurile, blamarea nu va lipsi.

Proudhon scoate acum la Paris un fel de „biblie economică”¹¹⁶. Destruam et aedificabo⁷⁾. Prima parte a expus-o, după cum declară, în „Philosophie de la misère”⁸⁾. Cea de-a doua parte o va „dezvălui” acum. În limba germană, această mizgăleală apare în traducerea lui Ludwig Simon, care s-a aranjat acum foarte bine la Paris în calitate de procurist al lui Königswärter (sau așa ceva, cunoscutul bancher de la „National”). Am aici o lucrare mai nouă a unui elev al lui Proudhon: „De la Réforme des Banques”⁹⁾, par Alfred Darimon, 1856. Vechiul cîntec. La démonétisation de l'or et de l'argent¹⁰⁾ sau transformarea tuturor mărfurilor în instruments

¹⁾ Joc de cuvinte: „Borger” — „împrumutător” (aluzie la datoriile contractate de fabricanții francezi, îndeosebi alsacieni, la băncile elvețiene); rezonanța acestui cuvînt este asemănătoare cu cea a cuvîntului „Bürger” — „cetățean”. — Nota trad.

²⁾ — de asemenea. — Nota trad.

³⁾ — democrației mic-burgheze. — Nota trad.

⁴⁾ — „încălcarea a păcii”. — Nota trad.

⁵⁾ Frederic Wilhelm al IV-lea. — Nota red.

⁶⁾ Alexandru al II-lea. — Nota red.

⁷⁾ — Voi distruge și voi construi. — Nota trad.

⁸⁾ P.J. Proudhon. „Sistemul contradicțiilor economice, sau Filozofia mizeriei”.

— Nota red.

⁹⁾ — „Despre reforma băncilor” — Nota trad.

¹⁰⁾ — Demonetizarea aurului și argintului. — Nota trad.

d'échange au même titre que l'or et l'argent¹⁾). Lucrarea e însoțită de o prefață de Emile Girardin și e plină de admirație pentru Isaac Péreire. Ea îți dă posibilitatea să apreciezi în oarecare măsură la ce aventuri socialiste se crede Bonaparte capabil să recurgă în ultimul moment.

Am un pachet întreg de pamflete ale lui Bruno Bauer, scrise în timpul războiului Rusiei¹¹⁷. Slabe și pretențioase. Vrednicul bărbat, împreună cu fratele său Egbert, a luat acum în arendă, de la un magistrat din Berlin, 50 de acri de pământ în apropierea Berlinului. Bătrîna soacră a lui Edgar²⁾ londonezul — o bătrîna spălătoreasă sau something of the sort³⁾ se va îngriji de comercializare. Acesta, îi scrie Bruno lui Edgar, e drumul spre „independență”. Plătește o arendă de 5 reichstaleri⁴⁾ per acru, deci 250 de reichstaleri anual. Parcela asta e o veche pîrloagă. Bruno speră că ciștigul și produsele pe care i le va aduce pămîntul îi vor da posibilitatea să scrie în tihnă a sa „Istorie a creștinismului primitiv”¹¹⁸, care ar urma să servească drept dovadă „istorică” a criticii făcute de el evangheliei¹¹⁹. Sînt candido fantezii critice și inspirate, poate, în oarecare măsură, lui Bruno de amintirea lui Faust, care, în a doua parte, devine proprietar funciar⁵⁾. El uită însă că banii pentru această metamorfoză Faust i-a obținut de la diavol.

*Lallerstedt. „La Scandinavie, ses craintes et ses espérances”*⁶⁾ e pandant de al cărții lui Mieroslawski⁷⁾. Conține unele fapte interesante. Și anume, L[allerstedt] amintește că, în tot cursul secolului trecut, Anglia a jucat feste Suediei în avantajul rușilor. El afirmă că amiralul Norris, pe care englezii, după moartea lui Carol al XII-lea, l-au trimis demonstrativ *împotriva* rușilor, a fost cumpărat de Petru I, care i-a dat o piatră prețioasă de mare valoare. Atitudinea lui Bernadotte, de asemenea este ilustrată prin câteva date noi.

Aici nimic nou. Eu ies puțin și aflu puțin.

Salut.

Al tău,
K.M.

¹⁾ — instrumente de schimb echivalente cu aurul și argintul. — *Nota trad.*

²⁾ Edgar Bauer. — *Nota red.*

³⁾ — ceva de genul ăsta. — *Nota trad.*

⁴⁾ — reichstaler, monedă germană de argint cu o greutate de aproximativ o uncie (27—30 g). — *Nota trad.*

⁵⁾ Goethe. „Faust”, partea a doua, tabloul V. — *Nota red.*

⁶⁾ „Scandinavie, temerile și speranțele ei”. — *Nota trad.*

⁷⁾ L. Mieroslawski. „Nașterea polonă în sistemul echilibrului european”. — *Nota red.*

Domnul Faucher, berlinezul, este unul dintre redactorii adjuncți ai lui „Morning Star”. Într-un articol împotriva lui Lupus din „London Illustr[ated] News”, Horace Mayhew scrie printre altele : „Simptome după care se recunoaște în mod cert un flăcău tomnatic : Când un bărbat nu poate merge nicăieri fără umbrelă, asta e un simptom. Când un bărbat crede că toți îl înșală, asta e un simptom. Când un bărbat își face singur toate cumpărăturile etc.”¹⁾

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

34

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 14 ianuarie 1857
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Dragă Engels !

Edgar von Westphalen a trimis aici un domn cu adresa pe care ți-o alăturtez și cu două scrisori : una adresată mie, cealaltă pentru tine. Acest Erich încearcă să stabilească legături cu negustorii londonezi, după care se va înapoia la New York. Recomandații din New York are, dar n-are nici o recomandatie engleză. Pe baza scrisorii lui Edgar, el a apelat la noi doi : la tine în calitate de comerciant englez, la mine în calitate de corespondent la „New York Tribune”. I-am spus că ne este imposibil să dăm informații în legătură cu situația averii lui, întrucît nu știm nimic în această privință. Reply²⁾ : nici nu e nevoie de acest lucru, ci numai să confirmăm, în cazul cînd vom fi întrebați, că el este „Erich” din New York și că ne-a fost „recomandat” de acolo. It is altogether a silly business³⁾ pe care le pune de obicei Edgar la cale. Tipul pare să fie un om cumsecade și n-am putut, desigur, să-i spun că o recomandatie din partea cumnatului meu poate mai curînd să-i dăuneze decît să-i ajute, chiar dacă e vorba de noi. Cît despre tine, n-am

¹⁾ În original, acest text e în engleză. — *Nota trad.*

²⁾ — Răspuns. — *Nota trad.*

³⁾ — În general, este una dintre afacerile prostești. — *Nota trad.*

promis, bineînțeles, nimic ; m-am obligat numai să-ți trimit scrisoarea lui Edgar și totodată să-ți scriu că „recomandația”, dacă ni se va cere, va fi au fond numai o confirmare a identității persoanei lui.

Cornelius va părăsi curînd Londra. Va lucra ca director al unei societăți miniere pe acțiuni din Nassau. Vărului lui Roesgen i-a oferit un post, se pare bun (în biroul de emigrație), la Havre. Numărul din „Guardian” l-am primit. Povestea cu inundațiile este interesantă ¹⁰.

Salut.

Al tău,
K.M.

Publicat pentru prima oară în :
K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

35

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 20 ianuarie 1857
9, Grafton Terrace, Maitland [Park],
Haverstock Hill

Dragă Engels,

Sînt, într-adevăr, un ghinionist. De vreo trei săptămîni, d-l Dana îmi trimite zilnic „Tribune”, fără altă intenție, evident, decît aceea de a-mi arăta că nu mai publică *nimic* scris de mine. Cu excepția a aproximativ 40 de rînduri cu privire la manipulațiile Băncii Franței ¹⁾, nu mi-au publicat nici măcar un rînd. Am aminat de pe o săptămînă pe alta tragerea unei polițe asupra ziarului „Tribune”, întrucît speram că articolele vor mai apărea, but nothing of the sort ²⁾. Articolele mele despre Prusia, Persia, Austria ³⁾, totul a fost în aceeași măsură rejected ⁴⁾. După ce timp de vreo 4 ani cîinii

¹⁾ K. Marx. „Criza din Europa”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 81—83, 346—348. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — dar nimic de acest fel. — *Nota trad.*

³⁾ „Dreptul divin al Hohenzollernilor”, „Războiul anglo-persan”, „Comerțul maritim al Austriei” (două articole) (vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 96—102, 72—74, 84—88, 89—95. — *Nota trad.*), apărute cu întîrziere în „Tribune”. — *Nota red.*

⁴⁾ — respins. — *Nota trad.*

ăștia au publicat toate lucrările mele (și ale tale too ¹⁾) sub semnătura lor, au reușit să șteargă din amintirea yankeilor numele meu, care începuse să devină cunoscut și datorită căruia, poate, aș fi reușit să găsec un alt ziar sau i-aș fi amenințat că voi trece la alt ziar. Que faire ? ²⁾) In these circumstances ³⁾, un sfat bun e foarte prețios. Dacă aș trage o poliță asupra lor, s-ar folosi de prilej ca să mă concedieze definitiv, iar să scrii de două ori pe săptămână, avînd perspectiva ca din 10 articole unul să fie *eventual* publicat și plătit, e o practică prea ruinoasă ca s-o continui. Și cum pot trage o poliță asupra lor dacă nu au publicat nimic ?

În plus, alt ghinion. Am căutat în „Putnam” din noiembrie, decembrie și ianuarie. Articolul despre Bazancourt ¹²¹ nu este. Sau s-a pierdut (deși l-am dus chiar eu la poșta centrală), sau apare mai târziu. Ar fi prea absurd să-mi închipui că băieții, deși l-au primit, nu vor să-l publice și nu mă înștiințează despre acest lucru.

Cu urquhartiștii nu am putut ajunge încă la o înțelegere definitivă și, afară de asta, foița lor e prea mică și publică într-o lună fragmente scurte dintr-un articol ¹²², pe care adesea abia în 5—6 săptămîni îl termină. La ei se poate recurge în cel mai bun caz numai ca la o neînsemnată sursă secundară. În articolele sale de fond, cum nu se poate mai jalnice și mai diluate, „Tribune” promovează o linie în mare măsură opusă orientării articolelor pe care i le scriu eu. Russian influence ⁴⁾ este incontestabilă.

Așadar, sînt complet pe drojdie și locuiesc într-o casă în care am investit puținii bani pe care-i aveam și în care nu e cu putință s-o tragi așa, de azi pe mâine, ca în Dean Street ¹²³, fără nici un fel de perspective și cu cheltuieli tot mai mari pentru întreținerea familiei. Nu știu pur și simplu ce să fac și sînt realmente într-o situație mai desperată decît acum 5 ani. Credeam că am băut paharul pînă la fund. Mais non ⁵⁾. Și cel mai rău e că această criză n-are un caracter vremelnic. Nu văd cum aș putea ieși din ea.

Jalnica prăbușire a fanfaronadei elvețienilor ¹²⁴ era de prevăzut. Indiviziiăștia n-au fost în nici un caz siliți de o forță superioară to eat dirt ⁶⁾. Căci, așa cum s-a convins Cornelius însuși la Paris, nu numai printre parizieni, ci și în rîndurile armatei, nemulțumirea era atît de mare, încît în nici un fel de condiții Bonaparte n-ar fi putut îngădui ca prusacii să pornească operații militare serioase,

¹⁾ — de asemenea. — *Nota trad.*

²⁾ — Ce-i de făcut ? — *Nota trad.*

³⁾ — În această împrejurare. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Influența rusă. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Dar nu e așa. — *Nota trad.*

⁶⁾ — a înghiți umilințe (fig.). — *Nota trad.*

cel puțin la granița franceză. Așa se explică eforturile lui de a aranja lucrurile. Dezonorarea elvețienilor se datorește numai dezonorării lui Bonaparte, care la început garantează pentru Elveția în fața prusacilor și face tărăboi în „Moniteur” când Elveția îi contestă competența, apoi garantează pentru Prusia în fața Elveției, iar acum este obligat să recunoască în niște articolașe cvasioficiale că Prusia nu și-a luat nici o obligație față de el. El a semnat formal dezmințirea, pe care a primit-o de la „Neue Preussische Zeitung”¹²⁵. Atît de mult a decăzut acest individ, iar fratele lui vitreg, Morny, s-a și îngrijit de un locșor în serviciul de stat al Rusiei.

Nu știu dacă ai remarcat că d-l Ledru-Rollin i-a îndemnat în mod public pe „republicanii” francezi să ia parte la alegerile pentru Corpul legislativ al lui Boustrapa. A coborît, așadar, pînă la opoziție legală. Dacă aceasta, pe de o parte, arată că a renunțat la poza gălăgioasă de pretendent, pe de altă parte dovedește, desigur, și că în însăși Franța opoziția este considerată din nou posibilă, iar republicanii burghezi se grăbesc să ocupe din nou împreună cu orléaniștii posturi parlamentare pentru a putea folosi în interesul lor revoluția viitoare.

Ți-am mai scris, cred, că „Nation” din Bruxelles și-a încetat apariția ; i-a luat acum locul ziarul concurent, „National”, o gâlimatie belgiană stupidă, neinteresantă. Nobilul „L'Homme” și-a dat, de asemenea, suflitul. În locul lui a apărut „Journal des Proscrits”, care n-a reușit să dăinuie mai mult de două săptămîni. Din cînd în cînd mai apar unele pamflete minuscule ale emigranților francezi — gen „Ave Maria” a lui Pyat —, fraze sonore, bombastice, găunoase, sforăitoare, niște crinoline tipărite, numai că prețul lor e mai mic și se vînd mai greu.

„Tribune” a făcut descoperirea că în ultimii 30 de ani (pînă în 1851) Franța s-a îmbogățit mult mai mult decît Anglia și de aceea a întrecut-o acum și din punct de vedere politic. Dovadă : valoarea (adică valoarea nominală) a proprietății funciare franceze a crescut de două ori, pe cînd cea engleză în măsură neînsemnată. E adevărat că francezii au inclus în prețul pămîntului și casele, iar englezii nu ; dar, cum în intervalul dat populația engleză a crescut numai cu 33%, desigur că și numărul caselor (ceea ce „Tribune” consideră că e același lucru cu prețul lor) a crescut în aceeași proporție.

Erich și-a atins scopul aici fără a mai avea nevoie de alte referințe.

Al tău,
K.M.

Cronica ¹²⁶ ta militară was beautiful ¹⁾. În „Augsburger” ²⁾ a apărut un articol în care este descrisă trecerea pe lângă Constanța ca o operație foarte grea. Nu l-am citit decît superficial.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

36

Engels către Marx
la Londra

[Manchester, 22 ianuarie 1857]

Dragă Marx,

Scrisoarea ta a fost pentru mine ca un trăsnet din senin. Îmi inchipuiam că acum, în sfîrșit, totul merge cit se poate de bine, că locuiești într-o casă ca lumea și treburile ți s-au aranjat, și cînd colo reiese că totul este problematic. Totuși, yankeii aștia sînt niște tipi cum nu se poate mai infecți; domnii de la „Tribune” socot, pare-se, că din tine au stors ultima picătură, ca dintr-o lămîie, și acum pot începe să stoarcă pe altul. Dar modul în care vor să ajungă la o ruptură e deosebit de laș și de ordinar; ei vor să te silească să iei tu inițiativa. Pe lângă aceasta, de cînd cu inexplicabila tăcere a lui Cluss, în toată America nu mai avem nici un singur om de încredere.

Que faire cependant ? ³⁾ Cum de data aceasta „Tribune” vădește intenția categorică de a ajunge la o ruptură, cel mai bun lucru ar fi, cred, să intri în legătură cu un alt ziar din New York. Nu s-ar putea aranja ceva cu „Herald” sau cu „Times” ? ⁴⁾ În locul tău, aș face imediat demersuri în acest sens, iar pe indivizii de la „Trib[une]” i-aș duce de nas pînă s-ar aranja totul. Avînd în vedere comportarea mîrșavă a acestor domni, tu trebuie să ții seama numai de propriile tale interese și să te porți fără menajamente față de ei. Dacă socoți că o intervenție *indirectă* ar fi mai bună, anunță-mă; eu pornesc bucuros la tratative în numele *meu*, astfel încît tu să nu fi com-

¹⁾ — a fost minunată. — *Nota trad.*

²⁾ „Allgemeine Zeitung”. — *Nota red.*

— Ce-i de făcut totuși ? — *Nota trad.*

Este vorba de „New York Herald” și „New York Times”. — *Nota red.*

promis. Aș putea scrie că sînt îndreptățit să cred că tu nu te mai înțelegi atît de bine ca mai înainte cu domnii de la „Trib.“ și că, probabil, s-ar putea ajunge la un aranjament etc. Enfin, fac tot ce vrei, pourvu que quelque chose soit faite ¹⁾).

Pe domnii de la „Trib.“ îi cred capabili să-și fi băgat coada și la Putnam. Aș scrie imediat la P[utnam] pentru a cere lămuriri. Nici măcar nu știu dacă face sau nu să scriem articolul despre fortificațiile de coastă. În orice caz, e bine să păstrezi această sursă. În primele zile din februarie îți voi trimite 5 l. st. și de acum înainte poți conta lunar pe această sumă. Dacă asta mă va face să intru în noul an financiar cu o grămadă de datorii, c'est égal ²⁾). Păcat că nu mi-ai scris despre povestea asta cu două săptămîni mai devreme. Bătrînul ³⁾, ca dar de Crăciun, mi-a pus la dispoziție bani pentru un cal și, cum s-a găsit unul bun, l-am cumpărat săptămîna trecută. Dacă aș fi cunoscut povestea ta, aș mai fi amînat cîteva luni și aș fi economisit cheltuielile de întreținere, dar never mind ⁴⁾, pentru asta nu trebuie să dau bani imediat. Îmi pare rău însă că eu țin aici un cal în timp ce la Londra tu și familia ta o duceți greu. De altfel, e de la sine înțeles că cele 5 l. st. lunar promise nu trebuie să te rețină să-mi scrii și altă dată cînd ai o situație grea, căci voi face tot ce e posibil. Oricum, trebuie să încep altă viață ; în ultimul timp prea mi-am făcut de cap.

Calde salutări soției și copiilor tăi și scrie-mi curînd ce ai de gînd să faci și care-i situația.

Al tău,

F.E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — numai să se facă ceva. — *Nota trad.*

²⁾ — aceasta nu contează. — *Nota trad.*

³⁾ Friedrich Engels-senior, tatăl lui Engels. — *Nota red.*

⁴⁾ — nu face nimic. — *Nota trad.*

37

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 23 ianuarie 1857
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Dragă Engels,

D'abord ¹⁾ cele mai calde mulțumiri pentru scrisoarea ta prietenească.

Lui Olmsted i-am scris acum vreo 10 zile, așa că aștept răspunsul. Am impresia că atitudinea ziarului „*Tribune*” are o oarecare legătură cu iritarea lui Dana ca urmare a divulgării secretului său de către Freiligrath sau, mai curînd, ca urmare a faptului că Dana n-a putut face uz de influența sa ¹²⁷.

Să lucrez la „*New York Herald*” nu e cu puțință ; la „*New York Times*” trebuie să încerc. Mă gîndesc să mă adresez acolo indirect, prin dr. Abraham Jacobi, care cel puțin știe să tacă și se pare că generally ²⁾ iankeilor le impune prin felul lui liniștit de a fi. Vreau să-i scriu marțea viitoare și totodată îi voi scrie și lui Dana, dar într-o formă care, în orice caz, îl va pune într-o situație mai neplăcută decît își închipuie el. Aș ține foarte mult să-mi trimiți pentru marți — de marți încolo voi suspenda, probabil, trimiterea corespondențelor pentru „*Tribune*” pînă la primirea unui răspuns din New York — un articol militar despre *Persia* ¹²⁸. De data aceasta nu este nevoie să fie foarte fundamentat. Numai cîteva views ³⁾ strategice generale. „*Tribune*” își închipuie, probabil, că, dacă mă va alunga, mă voi resemna și voi părăsi definitiv tabăra americană. Perspectiva de a vedea monopolul ei „militar” și „financiar” preluat de alt ziar, nu cred că-i va surîde. De aceea i-am trimis *astăzi* un „financiar” ¹²⁹. O introduction in the *Persian war* ⁴⁾, scrisă oricît de superficial, ar avea o mare importanță, căci i-ar aminti lui „*Tribune*” că există totuși un „war” ⁵⁾, pe care alte ziare l-ar putea folosi pentru a-și face reclamă. La șansele (militare) ale rușilor și ale englezilor ar fi suficient, desigur, să se facă numai o aluzie.

¹⁾ — Mai întii. — *Nota trad.*

²⁾ — în general. — *Nota trad.*

³⁾ — considerații. — *Nota trad.*

⁴⁾ — introducere la *războiul persan*. — *Nota trad.*

⁵⁾ — „război”. — *Nota trad.*

Așadar, voi amîna ruptura directă pînă cînd voi afla dacă pot aranja altceva la New York. Firește, dacă nu reușesc acest lucru, iar „*Tribune*” nu-și schimbă atitudinea, va trebui totuși să rup relațiile. Dar mă gîndesc că într-o luptă păduchioasă ca asta important e să ciștiți timp. Impresia mea e că, de cînd cu „marea cotitură” din America, „*Tribune*” a ajuns la concluzia că poate face economie, reducînd toate edițiile externe (cel puțin cele europene). E pur și simplu dezgustător să fii blestemat să consideri un noroc atunci cînd o astfel de fițiucă te acceptă în compania sa. Să pisezi, să macini oase din care să faci apoi o supă, așa cum fac pauperii în casele de muncă, la asta se reduce munca politică pe care ești osîndit s-o faci într-un astfel de concern. Și îmi dau seama ce dobitoc am fost că nu numai în ultima perioadă, dar de-a lungul anilor le-am dat prea mult flăcăilor ăștia pentru banii lor.

Pieper capătă un post de institutor somewhere¹⁾ între Portsmouth și Brighton ; de luni de zile vinează o slujbă de felul ăsta.

Ce se aude cu aventura lui Lupus ? Ai uitat să-mi pomenești despre asta.

Al tău,

K. M.

P. S. Îi invidiez pe cei care știu că facă tumbe. Trebuie să fie un mijloc grozav pentru a te face să uiți amărăciunile și mizeria de zi cu zi.

Am văzut în „*M[orning] Advertiser*” un fragment din „*Grenzböten*” cu conținut strategic despre rahatul din Persia¹³⁰.

Publicat pentru prima oară
În : „*Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx*”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

38

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 6 februarie 1857

Dragă Engels,

Mă grăbesc să-ți confirm primirea lirezilor sosite astăzi.

Alăturat îți trimit o scrisoare de la Miquel. I-am răspuns imediat. Cu „*Tribune*” lucrurile stau așa cum am prevăzut. Din nou

¹⁾ — undeva. — *Nota trad.*

nici un rind. De aceea astăzi le-am scris indivizilor o scrisoare hotărîtă, așa cum intenționam inițial, dar *nu* le-am spus că între timp, pînă la primirea răspunsului lor, voi suspenda complet trimiterea articolelor.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

39

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 16 februarie 1857
9, Grafton Terrace, Maitland [Park],
Haverstock Hill, N. W.

Dragă Engels,

Alăturat îți trimit o scrisoare de la Olmsted, un răspuns la o întrebare pusă de mine. Așadar, acest articol¹⁾ nu a fost acceptat. Dar chiar și după această scrisoare cred că „Ships against Walls”¹⁾ îl vor publica bucuros. Întrebarea e dacă ai timp să-l scrii. Ar trebui totuși să mai facem o încercare la Putnam înainte de a renunța definitiv la această publicație. În orice caz, domniiăștia au fost cît se poate de nerușinați, informîndu-mă abia după patru luni cum stau lucrurile. Întrucît eu trebuie oricum să-i scriu lui Olmsted, vezi dacă din scrisoare nu poți să-i descifrezi *prenumele*.

Ai primit, desigur, scrisoarea de la Miquel. Freiligrath îmi spune că la „Jahrhundert”, afară de Ruge și Hess, mai colaborează Oppenheim și alți golani de teapa lor.

Freiligrath te roagă să nu neglijezi povestea cu Weerth. Presupunînd că evreul Steinthal a intrat în posesiunea jurnalelor lui Weerth (pentru care nobilul Campe a și apelat în scris la fratele²⁾)

¹⁾ — „Nave împotriva fortărețelor”. — *Nota trad.*

²⁾ Karl Weerth. — *Nota red.*

lui Weerth), se ivește o altă primejdie, și anume că rudele lui Weerth, dacă le-ar căpăta, le-ar publica în usum delphini ¹⁾, într-o formă îmbunătățită și cenzurată. Ar fi bine dacă fratele lui Weerth și s-ar adresa direct ție. Dacă jurnalele vor fi totuși găsite, vei putea apela în același timp și la conștiința acestor filistini. De altfel, Steinthal s-a purtat cu bătrîna ²⁾ ca un mizerabil; s-a mărginit să publice o notiță seacă despre moartea lui Weerth, fără amănunte, fără introducere și fără încheiere. Negustorașul ăsta cu zîmbet dulceag.

Am recitit (încă nu complet) articolele tale despre panslavism, parte pentru propria mea edificare, parte pentru a-mi nota pasajele unde, în cazul unei elaborări în limba germană, va trebui să recurgi la unele izvoare greu de găsit în Anglia în altă parte decît la Museum din Londra. Cu această ocazie am descoperit că același scris străin (pe care deocamdată îmi iau libertatea să-l atribui renegatului polonez Gurowski) care pe articolul meu „Principatele dunărene” ce mi-a fost trimis înapoi a notat: „Tout ces chiffres sont exagérés” ³⁾ etc. etc. (frumoasă franceză) a garnisit și articolul despre panslavism cu note marginale, și anume:

la articolul I. La sfîrșit: C. *C'est ni bon* ⁴⁾. (Ce trebuie să însemne C (C german ?) nu-mi este limpede.) (Frumoasă franceză. C'est ni bon. Punct.)

la articolul IX. Deasupra scrie: *Changés l'introduction* ⁵⁾, iar ca titlu: „*Southern Slavi*” ⁶⁾.

Mai departe, la fraza: „By this logic etc. it would follow that the Hindoos are the most youthful people etc.” ⁷⁾ se face observația: „this deduction is illogical” ⁸⁾.

Despre rezumatul statistic cu privire la naționalitatea sîrbă: „german (în loc de German) influences destroyed them in other branches under Austrian dominion” ⁹⁾. (Frumoasă engleză !) Mai

¹⁾ Textual: „pentru uzul prințului moștenitor”, aici „cu omiterea pasajelor nepotrivite”. — *Nota trad.*

²⁾ — Wilhelmine Weerth, mama lui Georg Weerth. — *Nota red.*

³⁾ „Toate aceste cifre sînt exagerate”. Aici și mai departe observațiile lui Gurowski sînt scrise cu greșeli de ortografie. — *Nota red.*

⁴⁾ — *Asta nu este bine.* — *Nota trad.*

⁵⁾ — *Schimbași introducerea.* — *Nota trad.*

⁶⁾ — „*Slavii de sud*”. — *Nota trad.*

⁷⁾ — „Conform acestei logici etc., ar urma că hindușii sînt cel mai tînăr popor etc.”. — *Nota trad.*

⁸⁾ — „această deducție nu este logică”. — *Nota trad.*

⁹⁾ — „influențele germane i-au distrus și în alte regiuni cînd au fost sub stăpînire austriacă”. — *Nota trad.*

departe, în legătură cu denunțarea tilhăriei practicate de munte-negreni : „this (în loc de 'tis) not true" ¹⁾).

În continuare la : „Croatia etc. have for Centuries past been annexed to Hungary" ²⁾ se face observația : „But Hungary is a compound of those various lands" ³⁾).

Pasajul despre bosniacii musulmani „they will have to be exterminated, no doubt about that" ⁴⁾ a fost falsificat într-o manieră pur rusească, ștergându-se fraza care urma : „These are, however, but the internal difficulties opposing the erection of a South Slav[onic] empire etc." ⁵⁾

Că toate aceste observații sînt făcute în spirit rusesc e limpede. De asemenea e limpede că nici un francez n-ar fi putut scrie în limba franceză cu asemenea greșeli și n-ar fi pus astfel accentele ; și tot atît de limpede e că un yankeu nu s-ar apuca să vorbească despre „Southern Slavi" și că, în general, ar scrie altfel. De aceea originea acestor note mi se pare neîndoielnică. Și dacă, așa cum a afirmat tovarășul de drum al lui Olmsted (yankeul) în prezența mea, a lui Freiligrath și a lui Olmsted, Gurowski este plătit direct de legația rusă de la Washington, întreaga criză prin care trece „Tribune" este foarte explicabilă. De altfel, din observații și din ceea ce a fost șters reiese că inițial (aproximativ pînă la numărul 9 inclusiv) exista încă planul de a publica, cu unele modificări, articolele despre panslavism, și la aceasta s-a renunțat definitiv abia cînd individul și-a dat seama care e poanta. Așa se explică și hotărîrea tardivă a lui Dana.

Intrucît acum, fiind eu însumi în criză, pentru mine e, firește, foarte reconfortant să aud unele lucruri despre crize, scrie-mi cîteva rînduri despre situația din districtele industriale. Potrivit comunicărilor din ziarele londoneze, s-ar părea că situația e foarte proastă.

Au apărut ultimele două volume din „History of prices" ⁶⁾ a lui Tooke, începînd din 1849. E păcat, firește, că, în lupta lui neobosită împotriva adepților teoriei circulației banilor și ai legilor lui Peel ¹³², bătrînul domn se ocupă exagerat de mult de tot felul

¹⁾ — „nu este adevărat". — *Nota trad.*

²⁾ — „Croatia etc. este de secole anexată la Ungaria". — *Nota trad.*

³⁾ — „Dar Ungaria este un amestec alcătuit din aceste țări diferite". — *Nota trad.*

⁴⁾ — „vor fi fără îndoială exterminați". — *Nota trad.*

⁵⁾ — „Acestea sînt greutăți cu caracter pur intern, greutăți care împiedică crearea imperiului slavilor de sud". — *Nota trad.*

⁶⁾ — „Istoria prețurilor". — *Nota trad.*

de fleacuri legate de circulație. Cu toate acestea, în momentul de față este interesant.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

40

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 24 februarie [1857]
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Dragă Engels,

Plîngi sau rîzi, dormi sau ești treaz ? N-am primit nici un răspuns la diferitele scrisori pe care ți le-am trimis în ultimele trei săptămîni la Manchester. Presupun totuși că ți-au parvenit. Trimite-mi înapoi anexa ultimei mele scrisori — scrisoarea lui Olmsted — pentru că one way or the other ¹⁾ trebuie să răspund.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară în :
K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — într-un fel sau altul. — Nota trad.

41

Engels către Marx
la Londra

Manchester, 11 martie 1857

Dragă Marx,

Parcă dumnezeu și lumea întreagă ar fi înțeles să mă împiedice să-ți scriu. Și tocmai când cred că m-am eliberat puțin din vârtejul afacerilor dau deodată peste o grămadă de treburi neprevăzute rămase în urmă, sînt asaltat de tot felul de indivizi, primesc sute de întrebări de afaceri la care trebuie să răspund în locul bătrînu-lui¹⁾, trebuie să fac față unor noi capricii ale d-lui Gottfr.²⁾ Ca să mă împotmolesc de-a binelea, Freiligrath îmi trimite pe cap niște foști locotenenți prusaci, speculanți de titluri de valoare, care zile întregi au alergat să împrumute bani (fapt în legătură cu care Fr[eiligrath] însuși a găsit cu cale să mă avertizeze și care după ce au plecat mi-au trimis chitanțe de la casa de amanet ca să le răscumpăr ceasurile cu banii mei ! Nu-i sînt nicidecum recunoscători lui Fr[eiligrath] pentru că mi l-a trimis pe individul³⁾ ăsta sîciitor ; de altfel i-am scris astăzi, povestindu-i aventurile avute cu acest bătăran ; n-are decît să se frece singur pe cap cu povestea asta.

Vinerea trecută cu totul pe neașteptate și-a făcut apariția la birou d-l Ernst Dronke, sosit din Glasgow. A venit doar pentru cîteva ore în interes de afaceri. L-am văzut aproape numai în prezența lui Charles⁴⁾ și de aceea nu m-am putut lua la harță cu el și nici nu l-am putut trata grosolan. În afară de aceasta, apariția lui a fost atît de neașteptată, încît n-am avut de loc timp să-mi amintesc de toate extravaganțele lui. M-am purtat rece, ca față de un funcționar oarecare pe care nu l-aș cunoaște prea îndeaproape, am vorbit numai despre fleacuri, iar el s-a ferit cit a putut să-mi pună vreo întrebare în legătură cu partidul. După masă a șters-o ; intenționează să vină din nou în mai, cînd eu voi fi, probabil, la Londra. Sper că va rămîne comerciant pînă la sfîrșitul zilelor sale ; întocmai așa și arată și se pare că se complace de minune în această existență lipsită de griji.

¹⁾ Friedrich Engels-senior, tatăl lui Engels. — *Nota red.*

²⁾ Gottfried Ermen. — *Nota red.*

³⁾ Hugo von Selmnitz. — *Nota red.*

⁴⁾ Charles Roesgen. — *Nota red.*

Ai primit, desigur, bancnota de 5. l. st. pe care ți-am trimis-o vinerea (sau joia ?) trecută.

Domnii toryi, freetraderii și peeliștii n-ar fi putut să-i facă un serviciu mai mare lui Pam decât să-l pună în minoritate tocmai în această problemă ¹³³. Mare noroc și proști adversari mai are individul ăsta ! Aici are loc acum o mare agitație, dar, cum pe liste au fost introduși 4000 de alegători noi, numai mici shopkeeper, clerks și overlookers ¹⁾, deci în cea mai mare parte partizani ai lui Bright, nu se va schimba, desigur, nimic. Se spune că aici vor fi propuși Bob Lowe și sir J. Potter (un alderman ¹³⁴ înăscut și fost mare fustangiu). Will not do ²⁾. Cred că ai putea să-mi spui unele amănunte în legătură cu aventurile avute odinioară de Bob Lowe în Australia și în alte părți ; acum ar fi foarte de folos aici.

Cît costă voluminoasa carte a lui Mieroslawski despre Polonia ? ³⁾ Prinde bine un astfel de compendiu și cît costă lucrarea lui Lelewel ⁴⁾, care stă la baza acestei cărți, ai putea afla ?

Apropo, îți trimit din nou cîteva numere din „Guardian” ; sînt acolo niște istorii foarte amuzante. Cred că ai primit ultimele șase numere pe care ți le-am trimis (în două pachete) ? Morny a mirosit foarte precis pericolul ; achizițiile pe care individul ăsta le face în Rusia trebuie, probabil, să-l înfurie pe Bon[aparte]. Și povestea cu docurile lui Napoleon, Barryer jeune și Fox Henderson & Co. a fost frumoasă ; ai citit-o, sper, în „Times” ¹³⁵.

Sînt foarte curios să aflu cum a evoluat mai departe povestea cu „Tribune”, precum și ce i-ai scris tu lui Olmsted. Se pare că în curînd voi putea începe din nou să mai lucrez cîte puțin ; voi vedea, poate voi reuși să scriu ceva despre China. Se va putea totuși stoarce o pagină interesantă sub raport militar din această escrocherie ¹³⁶. Dar atîta timp cît sînt nevoit să muncesc din greu la birou zilnic pînă la ora 8, și înainte de ora 10, după ce iau și cina etc., nu pot să mă apuc de lucru, n-ai ce-i face. Acum dimineața trebuie să fiu la birou cel mai tîrziu la ora 10, accordingly ⁵⁾ la ora unu trebuie să mă culc, c'est embêtant ⁶⁾. Tocmai cînd ai mai mult chef de lucru trebuie să te duci la culcare, cela ne va pas. En fin, nous verrons ⁷⁾. Vara asta trebuie să ne organizăm altfel,

¹⁾ — prăvăliași, funcționari și supraveghetori. — *Nota trad.*

²⁾ — Nu vor face nimic. — *Nota trad.*

³⁾ L. Mieroslawski. „Națiunea polonă în sistemul echilibrului european”. — *Nota red.*

⁴⁾ J. Lelewel. „Considerații asupra situației politice a vechii Polonii și asupra istoriei poporului ei”. — *Nota red.*

⁵⁾ — în consecință. — *Nota trad.*

⁶⁾ — e supărător. — *Nota trad.*

⁷⁾ — asta nu merge. În sfîrșit, vom vedea. — *Nota trad.*

altminteri totul se duce de ripă. Vreau să aranjez astfel încît să lucrez de la 10 la 5 sau la 6, iar pe urmă să plec, chiar dacă se duce dracului totul.

Transmite calde salutări soției și copiilor din partea mea ; sper că sînteți cu toții sănătoși.

Tout à toi ¹⁾).

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

42

Marx către Engels la Manchester

18 martie [1857]
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Engels,

Te rog să mă ierți că nu ți-am confirmat mai curînd primirea celor 5 l. st., precum și a scrisorii tale. Soția mea nu se simte de loc bine și toată situația de acasă este atît de critică, încît nu mi-nicidecum capul la scris.

Numerele din „Guardian“ le-am primit astăzi. De la „*N[ew] Y[ork] Tribune*“ încă nici un răspuns. Lui Olmsted nu i-am putut scrie, firește, nimic altceva decît să-mi trimită înapoi articolul dacă nu l-a publicat la Harper.

Noua lucrare economică a lui Proudhon, care nu mi-a căzut încă în mină, este deja la a șaptea ediție ²⁾).

Nu înțeleg cum i-a trecut prin cap lui Miquel că eu aș putea colabora la „*Jahrhundert*“, o fițuică săptămînală ai cărei colaboratori sînt Ruge, L. Simon, Meyen, B. Oppenheim, M. Hess etc. N-am citit nici un număr, dar am coperta numărului 1 al celui de-al „doilea an de apariție“, cu următorul *cuprins* : „După război, înainte de luarea unei hotărîri. IV. De Arnold Ruge“, „Scrisori din Paris, Elveția și Londra“ (și anume ale lui L. Simon, Kolatschek, Meyen).

¹⁾ — Cu totul al tău. — *Nota trad.*

²⁾ P. J. Proudhon. „Manualul speculantului de bursă“. — *Nota red.*

„Spiritul timpului nostru ; urare de Anul nou. De Arnold Ruge”, „Științele naturii și sociologia. V. De M. Hess”. „Educația în spiritul religiei și educația în spiritul umanismului”. „Notă”.

Edgar Bauer va scoate o carte : „*Englische Eindrücke*”¹⁾. Va fi grozav.

De prețul cărților lui Mieroslawski²⁾ și Lelewel (primul volum al acestuia e o adevărată poveste pentru copii¹⁸⁷⁾ mă voi interesa. În legătură cu puiul de cățea — Bob Lowe — n-am momentan nici un fel de notițe la îndemână. Poate că în decursul acestei săptămîni voi face rost de ceva. Este un tip care ar fi foarte potrivit în Société du dix Décembre¹⁸⁸.

În legătură cu politica externă „liberală” a lui Pam, zilnic ies alte lucruri la iveală. Mai întîi „secret treaty”³⁾ cu Austria¹⁸⁹, acum faptul că s-a obligat față de Bonaparte să înăbușe orice revoluție în Neapole. Acesta a fost de acord, dar numai cu condiția ca restaurația „muratistă” să nu fie inclusă în categoria „revoluții”. Din cauza acestei „misunderstanding”⁴⁾, expediția napolitană¹⁴⁰ a eșuat. Ieri, în Camera comunelor, Pam a dezmințit în „termeni foarte ambigui” acest lucru. Dar probabil că încă în săptămîna aceasta vor apărea noi documente care îi vor da în vileag minciunile.

De data aceasta rușii, contrar obiceiului, n-au procedat tocmai prudent. Primul ziar de pe continent care de cînd cu criza parlamentară i-a luat apărarea lui Pam, declarîndu-l un adevărat ministru britanic, este „Nord”, care altminteri afectează întotdeauna o ură fanatică împotriva lui P[am]. Chiar și „*N[eue] Pr[eussische] Z[eitung]*” vorbește despre „unprincipled coalition”⁵⁾.

Istoria *persană*, așa cum am presupus, s-a terminat printr-un bluf, englezii n-au obținut *nimic* în afară de unele concesii pur nominale ; ba mai mult, în punctul principal au făcut ei concesii curții persane. În schimb, Rusia, după cum le-a destăinuit alaltăieri Layard cockneilor⁶⁾ uimiți, a obținut o bucățică de teritoriu. Bineînțeles, el n-a avut curajul să prezinte adevărata legătură causală dintre aceste două fapte. A repetat și el afirmația, pe care a făcut-o mai înainte Disraeli în Camera comunelor fără ca Pam să fi adus vreo obiecție, că în timpul războiului împotriva Rusiei Pam *le-a interzis* persanilor să adopte o poziție ofensivă, așa cum ar fi vrut

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 114. — *Nota red.*

²⁾ L. Mieroslawski. „Națiunea polonă în sistemul echilibrului european”. — *Nota red.*

³⁾ — tratatul secret. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „neînțelegeri”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — „coalitie neprincipială”. — *Nota trad.*

⁶⁾ Textual : burtăverzimea londoneză (aici este vorba de membrii Camerei lorzilor). — *Nota trad.*

aceștia, întrucît sperau să-și recapete provinciile ce le fuseseră zmulse. Același avertisment li l-a dat și în timpul răscoalei din Polonia (1830).

Pentru a putea aprecia just atît scandalul persan, cît și cel chinez, trebuie să le comparăm cu primele acțiuni ale lui Pam în aceste regiuni, pentru că ambele nu sînt decît niște repetări. Atîta timp cît a fost el la cîrma țării, primul război chinez ¹⁾ a fost astfel purtat încît s-ar fi putut prelungi 100 de ani fără a avea alt rezultat decît o sporire a comerțului cu ceai făcut de ruși pe uscat și o creștere a influenței ruse la Peking. Abia Ellenborough, în timpul lui sir R. Peel, a dat acestui război o întorsătură „engleză”.

Se poate spera — și probabil că așa va fi — ca de data aceasta să fie ales un parlament care să nu-și ia nici o obligație, în afară de o supunere pasivă față de Pam. Destrămarea vechilor partide, a cărei expresie a fost un *guvern de coaliție* ca cel al lui Aberdeen, a insuflat clasei mijlocii mai degrabă ideea că acum se poate culca pe lauri decît un sentiment de neliniște. Aceeași destrămare, care și-a găsit expresia în *dictatura lui Pam*, va duce negreșit nu numai la compromiteri și la complicații dintre cele mai îmbucurătoare în exterior, dar și la tulburări foarte puternice în interior, poate la o revoluție. Bătrînul pezevenghi, care a participat încă la „masacrul în miniatură” de la Manchester și a ajutat la elaborarea celor 6 gagging acts ¹⁴¹, desigur că nu se va jena cîtuși de puțin. Mutatis mutandis ²⁾ față de guvernul de coaliție, dictatura lui Pam are aceeași atitudine ca și dominația royalistilor coalizați din ultima adunare franceză față de dominația lui Bonaparte. În sfîrșit, situația din Anglia devine acută.

În legătură cu *Bangya*. Acest *Bangya* din 1855 este *adlatus* ³⁾ al lui Sefer-pașa. S-a căsătorit cu fiica unui șef cerkez (ceea ce trebuie să fi bucurat în egală măsură și pe soția sa legitimă din Pesta și pe cea nelegitimă din Paris) și acum este și el un șef cerkez. Datorită legăturilor pe care le are la Londra, a recrutat 300 de polonezi și împreună cu provizii de muniții etc. i-a adus la Marea Neagră, unde, potrivit știrilor din ziare, au reușit să evite crucișătoarele rusești și au ajuns cu bine la Sefer-p[șa]. What do you think of that? ⁴⁾ Individul, întrucît rolul său în Apus era terminat,

¹⁾ Este vorba despre așa-numitul război al „opiului” din 1839—1842. — *Nota red.*

²⁾ — cu schimbările corespunzătoare. — *Nota trad.*

³⁾ — *ajutor*. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Ce părere ai despre aceasta. — *Nota trad.*

a început să joace unul nou în Orient. Dacă și de data asta tot în calitate de spion democrat sau e bona fide ¹⁾ e altă problemă.

Scrie-mi cât mai curînd, căci am nevoie de scrisorile tale pentru a-mi ridica moralul. Situația este infectă.

Salut (salutări și lui Lupus).

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

43

Engels către Marx ¹⁴²

la Londra

Manchester, 20 martie 1857

Dragă Marx,

Mă gîndeam eu că trebuie să fii din nou la mare ananghie. Voi face tot ceea ce depinde de mine. Dacă voi avea vreo posibilitate oarecare, îți voi trimite săptămîna viitoare încă o bancnotă de cinci lire, iar dacă nu voi găsi niciuna îți voi trimite un mandat poștal. Pentru această eventualitate însă trebuie să-mi spui la care Postoffice ²⁾ să-l adresez. Luna aceasta am avut de plătit datorii foarte mari, oamenii au dat buzna peste mine direct la birou, așa că n-am avut altă scăpare decît să plătesc. Altfel ți-aș fi trimis imediat cele cinci lire. E încă un noroc că a survenit această poveste cu parlamentul și, în plus, cea chineză ¹⁴³ ; într-un astfel de moment „Trib[une]” va avea din nou nevoie de ajutor și va fi nevoit să cadă la învoială.

Am încercat aici să-l descos pe tipul de la „Guardian” dacă nu s-ar putea intra în legătură cu reviews și magazines ³⁾. Dar tipul acesta, pare-se, caută și el să se aranjeze pe undeva și de aceea nu se poate obține mare lucru de la el. Voi mai vedea totuși. Întru-

¹⁾ — de bună-credință. — *Nota trad.*

²⁾ — oficiu poștal. — *Nota trad.*

³⁾ — reviste și jurnale. — *Nota trad.*

cît știe care e părerea mea despre Palmerston și o consideră preposterous¹⁾, e sigur că pentru probleme politice nu ne va recomanda. Totuși, am o anumită hold on the fellow²⁾, dar nu pot încă să-mi dau seama cum poate fi valorificată.

Împărtășesc părerea ta în privința intențiilor și șanselor lui Palmerston în condițiile noului parlament. Despotismul bonapartist al lui Pam cu un Corps législatif³⁾. Vom vedea unde va duce asta.

După cum anunță „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg], Bangya a fost numit de către cerchezi (care? nu se spune) chiar „comandant suprem” și intenționat a fost ales în acest postșor în calitate de străin, pentru ca nici unul dintre comandanții indigeni să nu se poată plînge că a fost ignorat. Unde a ajuns Sefer-pașa (acesta nu e Kościelski, ci altul) nu se poate ști. Toată afacerea o consider o manevră genială a rușilor, iar despre cei 300 de polonezi-spartani probabil că în curînd nu se va mai auzi nimic.

„Nord” se pare că a trecut din nou în tabăra cealaltă. Corespondentul din Bruxelles al lui „Guard[ian]” citează pasaje conținînd atacuri vehemente împotriva lui Palm[erston]. Ai putea tu să-mi indici pasajele cele mai pregnante? Aici nu găsesc de loc asemenea lucruri și la orice discuție e bine să am la îndemîină referirea precisă la sursă.

Cînd, nu de mult, am făcut ordine printre ziarele mele vechi, am observat că a dispărut pachetul cel mai important, conținînd ziare engleze și extrase din „Guardian”, „Free Press” etc. Din fericire, n-a dispărut nimic din arhiva partidului nostru, asta e bine păstrată; dar, cu puține excepții, s-a pierdut *tot ce se referea la Palmerston*: pamfletele lui Tucker¹⁴⁴ extrase din articolele tale pe care mi le-ai trimis (de altfel, unele dintre acestea au rămas la Lupus etc.). Am avut nevoie de ele și le-am căutat tocmai pentru a-mi reîmprospăta în minte amănuntele. Nu mai ai unele duplicate pe care să mi le trimiți, precum și colecția articolelor tale apărute în ziarul¹⁴⁵ lui Urquh[art] din Londra? Aceasta ai putea-o procura, desigur, cu ușurință acolo. În acest moment aș putea da o foarte bună întrebuintare acestor articole.

Bob Lowe nu prea are șanse aici. O parte din filistinii s-au pronunțat împotriva lui Bright, dar cred că de data asta va mai fi ales. Lowe se va compromite de îndată ce-și va face apariția aici. Dar dacă ar reuși, ar fi minunat.

¹⁾ — paradoxală. — *Nota trad.*

²⁾ — influență asupra individului. — *Nota trad.*

³⁾ — corp legislativ. — *Nota trad.*

Calde salutări soției și copiilor tăi. Să-mi scrii cât mai curînd cum îi merge soției tale.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

44

Marx către Engels la Manchester

24 martie 1857

9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Engels,

Alăturat îți trimit cîteva materiale anti-Palmerston, și anume :
1. „*Betrayal of England*”¹⁴⁶, 2 copii¹⁾. (N. B. Același Coningham care în acest material publică extrase din discursul lui Anstey acum e candidat ultrapalmerstonian la Brighton.) 2. *Pamfletele lui Tucker*¹⁴⁷, 8 copii. 3. *Discursul lui Anstey*. 4. „*Palmerston for Premier*”²⁾. 5. „*Palmerston in three epochs*”¹⁴⁸. (Cu excepția poveștii *ungare*, pe care a copiat-o după Urquhart, restul d-l Wilks l-a copiat, firește în maniera sa, după articolele mele din „*Tribune*”³⁾.) Materialele menționate la punctele 1 și 2 nu e nevoie să le păstrezi ; de cele de la 3, 4 și 5 trebuie însă să ai grijă. Miine, dacă găsesc, mai trimit și alte pamflete. As to the⁴⁾ „*Nord*”, trebuie să relev că articolul menționat de mine a fost reprodus chiar de „*Post*” (într-unul din numerele dintre 4 și 9 martie). Ulterior „*Post*” și-a schimbat, e drept, tonul.

Acum să trecem la private affairs. D’abord⁵⁾ a sosit o scrisoare de la „*Tribune*”, pe care ți-o voi trimite de îndată ce voi răspunde.

¹⁾ — exemplare. — *Nota trad.*

²⁾ — „*Palmerston premier*”. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „*Lordul Palmerston*”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, Editura politică, 1959, p. 365—435. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ — *Privitor la*. — *Nota trad.*

⁵⁾ — chestiuni particulare. În primul rînd. — *Nota trad.*

Amenințarea mea de a scrie la un alt ziar și-a făcut totuși efectul, cel puțin un oarecare efect. În ciuda tonului *foarte prietenos*, reiese limpede că i-am înțeles bine pe acești domni. Propunerea este următoarea : *un articol pe săptămână îl plătesc, indiferent dacă-l publică sau nu ; al doilea îl trimit pe riscul meu și, în cazul când îl publică, trag o poliță asupra lui „Tribune”*. Deci, au făcut ¹⁾, îmi reduc onorariul la jumătate. Totuși, *accept propunerea și sînt nevoit s-o accept*. Apoi, dacă în Anglia lucrurile se vor desfășura așa cum cred eu, după un timp voi ajunge să primesc din nou ca și pînă acum.

Mă doare foarte mult că deocamdată mai sînt nevoit să te storc de bani, dar m-am trezit cu un asemenea deficit, că am amanetat tot ce putea fi amanetat, iar breșa din venituri va putea fi acoperită numai în cazul cînd voi găsi noi surse de ciștig. În afară de aceasta, nu pot să-ți ascund nici faptul că soția mea se află în *highly interesting circumstances* ²⁾. Dar în ultima mea scrisoare n-am urmărit în *nici un caz anything else* ³⁾ decît să-ți explic cauza tăcerii mele îndelungate. Tu știi că chiar și oamenii cei mai calmi — și, *indeed* ⁴⁾, în fața mizeriilor astea eu îmi păstrez calmul — își pierd uneori răbdarea și, mai ales, își descarcă nervii asupra prietenilor.

Aș ține foarte mult să-mi trimiți cîteva rînduri „umoristice”, *say 50 or 100 ones* ⁵⁾, despre curajul à la Orlando ⁶⁾ manifestat de englezi în Persia și în fața Kantonului. Expediția din Buschir ⁷⁾, așa cum, probabil, ai remarcat și tu, a avut ca principal pivot spionajul făcut de un oarecare căpitan Jones, care, sub un pretext născocit, a fost trimis la Buschir ca agent politic. Miine îți voi scrie, probabil, mai mult ; astăzi însă vreau să-ți expediez pamfletele.

Salut.

Al tău,

K. M.

N. B. Există totuși o deosebire între a da mai întîi un coup d'état și a ține apoi alegeri și a ține mai întîi alegerile și a urmări să dai ulterior un coup d'état. Fără îndoială că Palmerston, sau cel puțin ziarele sale, au împins lucrurile prea departe. Citește, de pildă,

¹⁾ — de fapt. — *Nota trad.*

²⁾ — în poziție interesantă. — *Nota trad.*

³⁾ — altceva. — *Nota trad.*

⁴⁾ — într-adevăr. — *Nota trad.*

⁵⁾ — să spunem 50 sau 100 de rînduri. — *Nota trad.*

⁶⁾ *Ariosto*. „Orlando furioso”. — *Nota red.*

⁷⁾ Expediția care a constituit începutul războiului anglo-persan din 1856—

ziarul „Advertiser”, care a intrat în murdărie pînă în gît. Aceasta a provocat, of course ¹⁾, o oarecare reacție.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

45

Marx către Engels la Manchester

31 martie 1857

9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Engels,
Cele 5 l. st. le-am primit.

Trimite-mi, dacă nu ți-e greu, „*Manchester Examiners*”. În momentul de față, declarațiile partidului lui Bright mă interesează. Înfringerea lui a dat alegerilor un point ²⁾ istoric. Situația lui Palmerston va deveni critică abia acum, cînd are în parlament o majoritate covârșitoare, în timp ce în afara parlamentului — pentru prima oară de cînd există Liga împotriva legii cerealelor ¹⁴⁹ — se va porni din nou o serious anti-ministerial agitation ³⁾. Anglia intră într-o criză gravă — „*Times*” vorbește deja despre cloud which it sees gathering ⁴⁾ — și, dacă acum va începe din nou mișcarea pe continent, John Bull nu se va mai putea situa pe poziția nobil dezinteresată din 1848. Victoria lui Pam reprezintă încununarea evenimentelor începute în iunie 1848. Asupra publicului intelectual din Londra a produs un fel de stupoare știrea din Manchester, așa cum era ea comentată în impertinenta adresă și cuvîntare a lui Pam. Potrivit părerii cercurilor locale — și în această privință părerea este unanimă — Manchesterul s-a compromis, și s-a compromis grav. Dacă „*Punch*” nu ar fi fost cumpărat de Pam (redactorul șef al acestui ziar, Taylor, este angajat la Ministerul Sănătății cu un onorariu de 1 000 l. st.), numele lui Potter, Turner și Garnett

¹⁾ — firește. — *Nota trad.*

²⁾ — sens. — *Nota trad.*

³⁾ — o agitație serioasă împotriva guvernului. — *Nota trad.*

⁴⁾ — norii pe care fi vede adunîndu-se. — *Nota trad.*

ar fi figurat în orice caz în ziar miercurea viitoare. Scrie-mi câteva amănunte despre acești tipi și despre whereabouts ¹⁾ a lor.

Domnul Dronke i-a scris lui Freiligrath că „o rupe cu evreul lui și-și va deschide o afacere pe cont propriu”.

Insemnările ²⁾ referitoare la Bangya, și anume la legăturile lui cu Constantinopolul și Cerkasia, i le-am trimis lui Urquhart.

Îți anexez un extras din „Reynolds” despre Mr. Grant, redactorul de la „Morning Advertiser”. E purul adevăr.

Tot aici îți anexez și scrisoarea de la Dana. Să mi-o restituie. În enumerarea articolelor publicate, el nu amintește decît de ultimele ³⁾, dar și dintre acestea pe unele le-a publicat abia după 5—6 săptămîni de la sosirea lor la New York, cînd a văzut că lucrurile au luat o altă întorsătură. Propunerea lui cu privire la onorariu este cea mai bună dovadă că nu m-am înșelat în privința acestui domn. Observația lui în legătură cu lungimea articolelor îmi convine de minune. Voi avea mai puțin de scris. Surprinzător este numai faptul că de câteva luni face în așa fel, încît să consacre 2—3 coloane pentru cea mai plată gossip ⁴⁾ londoneză.

În Prusia de asemenea are loc o mică criză parlamentară. „În probleme de bani nu încape sentimentalism” ⁵⁾, această regulă pare să se adeverească agăin ⁵⁾ acolo.

După toate probabilitățile, elvețienii vor consimți să expulzeze pe toți emigranții.

Salut.

Al tău,

K. M.

Ai observat că săptămîna trecută au ieșit dintr-o dată la iveală escrocheriile făcute de Australian Agricultural Company, de London and Eastern Bank și de North of Europe Steam Company, la conducerea căreia participă domnul Peto ?

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. II, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — poziția. — *Nota trad.*

²⁾ — K. Marx. „Un trădător în Cerkasia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 168—169. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ Karl Marx. „Războiul anglo-persan”; „Comerțul maritim al Austriei”; „Dreptul divin al Hohenzollernilor” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 72—74, 84—95, 96—102. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ — birfă. — *Nota trad.*

⁵⁾ — din nou. — *Nota trad.*

46

Engels către Marx¹⁵¹
la Londra

Manchester, 31 martie 1857

Dragă Marx,

Ai primit, probabil, astăzi dimineață bancnota de 5 l. st.-K/S 84 562. În privința faptului că „mă storci de bani“, te rog să nu-ți faci sînge rău ; m-aș supăra pe tine dacă nu m-ai inforna despre necesitatea unei intervenții armate a sovereignilor¹⁾). Voi vedea care va fi situația financiară în luna aprilie ; oricum însă, sper că în a doua jumătate a lunii voi putea să mai scot ceva.

Propunerea făcută de „Tribune“ este foarte vicleană, și, pentru că e aproape sigur că tipii ăștia nu vor publica decît un articol pe săptămîină, numai cu ocazia unor evenimente importante cum sînt alegerile de acum etc. le-aș trimite două articole pe săptămîină. Totuși, împrejurările îți sînt favorabile și, după toate probabilitățile, în timpul verii și al toamnei domniei yankei nu vor avea de ce să se plîngă de dullness of European Politics²⁾), în timp ce propria lor febră a speculațiilor se va potoli tot mai mult.

Nu am urmărit aproape de loc aventurile³⁾ războinice ale persanilor și ale chinezilor ; de altfel, s-au și dat foarte puține amănunte. Despre căpitanul Jones nu știu nimic. Acum ar fi pur și simplu imposibil să adun tot acest material, dar, cînd vor sosi știri mai amănunțite despre ultimul mare atac de cavalerie din Persia, voi vedea dacă nu este ceva de făcut.

Am primit pamfletele. Numai să pot face rost de vechile tale articole din „Tribune“, care cuprind cea mai mare parte din material ; Wash[ington] Wilks și „Palmerst[on] for Premier“ conțin numai generalități, iar discursul lui Chish. Anstey, deși foarte important — mai ales în ceea ce privește istoriile personale, referitoare la „Portfolio“, dar în parte și prin conținut —, este, totuși, îngrozitor de d cou s⁴⁾). Singurele convingătoare sînt cele două

¹⁾ — sovereign — monedă de aur englezească, echivalentă cu o liră sterlină. — *Nota trad.*

²⁾ — monotonia politicii europene. — *Nota trad.*

³⁾ Este vorba de războiul anglo-persan din 1856—1857 și despre așa-numitul al doilea război al „opiului“ din 1856—1858. — *Nota red.*

⁴⁾ — incoerent. — *Nota trad.*

pamflete ale tale despre Tucker, îndeosebi „Unkiar Skelessi”¹⁵². Dacă poți să-mi procuri mai mult material, tant mieux¹). Am luat măsuri ca acum să fie mai bine păstrat.

Cei opt mii de filistini care și-au dat votul celui mai gras bărbat din Manchester (Potter), care n-are pic de creier, dar are, în schimb, un fund mare, au început de pe acum să se rușineze de victoria lor. Cu toate acestea, alegerile au produs aici o impresie uriașă, iar partidul „Manchester”¹⁵³ începe să-și revizuiască atitudinea din ultimii șase ani și să-și dea seama de greșeli. Cred că un timp vom auzi mai puține trăncăneli despre peace-party¹⁵⁴; în schimb, Bright (*dacă* ajungé iarăși la putere) și alți cițiva se vor pronunța cu siguranță pentru o reformă electorală mai largă și s-ar putea ca Jones să primească în curînd unele oferte din partea acestor burghezi. Pe Pam, fără îndoială, cel mai mult îl bucură triumful obținut asupra lui Bright, Gipson, Cobden, Miall, Fox (Oldham); cred chiar că individul va obține o working majority²) de 60—100 de oameni. În orice caz însă, aurons nous, du Palmerston tout pur și with a vengeance³).

Am găsit în „M[orning] P[ost]” un pasaj din „Nord”, dar acolo nu sînt decît laude la adresa talentului lui. Pasajul în care este prezentat ca truly British minister⁴) nu-l găsec.

Adepții lui Palmerston și burghezii de aici i-au propus lui Bob Lowe să-i dea, în cazul că ar suferi o înfrîngere aici, 2 000 l. st. pentru acoperirea cheltuielilor sale electorale în vreun alt colțisor de provincie. Măgarul a refuzat, crezînd că va fi cu siguranță ales la Kidderminster, iar acolo a mîncat bătaie. La Manchester însă nu mai poate veni niciodată; s-a purtat cum nu se poate mai ordinar: mai întîi îi lasă pe filistini să se compromită pentru el, apoi se dezice de ei și, în *același timp*, scrie articolul din „Times” în care spune că ar fi o rușine dacă Manchester nu l-ar alege pe Bright !!

Părerile mic-burghezilor au fost de data aceasta foarte împărțite. Împotriva lui Bright și Gibson era covîrșitoarea majoritate a burgheziei și o neînsemnată majoritate a micii burghezii. Quakerii

1) — cu atît mai bine. — *Nota trad.*

2) — majoritatea necesară. — *Nota trad.*

3) — Vom avea un Palmerston în formă pură și în mărime naturală. — *Nota trad.*

4) — adevărat ministru britanic; așa l-a numit lordul Russell la ședința Camerei comunelor din 25 iunie 1850 pe lordul Palmerston, ale cărui cuvinte tru-fașe „civis romanus sum” (eu sînt un cetățean roman), pe care le-a rostit la aceeași ședință, au fost primite cu entuziasm de burghezia engleză. — *Nota red.*

și catolicii erau toți ca unul pentru Bright; grecii de asemenea; germanii *naturalizați* împotriva lui. Un antibrightist beat a strigat: *We won't have home policy, we want foreign policy* ¹⁾. Cam acesta este tot sensul alegerilor de aici: la naiba cu toate problemele reformei și poveștile cu clase. Noi filistinii formăm doar majoritatea alegătorilor, cela suffit ²⁾. Zarva împotriva aristocrației etc. e plicticoasă și nu duce la nici un rezultat palpabil. *We dearly love a lord for all that* ³⁾. Comerț liber și reformele sociale *burgheze* de care avem nevoie le avem. O ducem afurisit de bine, mai ales de când Pam a redus impozitul pe venitul provenit din război. Așadar, să pășim cu toții pe terenul pe care sîntem toți egali și să fim *englishmen* ⁴⁾, John Bull-i, sub conducerea adevăratului ministru britanic, Pam. Aceasta este acum starea de spirit a majorității filistinilor.

Nostimada o constituie înmormîntarea Ligii împotriva legilor cerealelor; Smith P. Robinson (hon. sec. ⁵⁾) și George Wilson, „that respectable fixture” ⁶⁾, vor fi izgoniți din Newalls Buildings ¹⁵⁵ și marele partid liberal își va căuta o nouă organizație. G. Wilson pierde micul său post și poziția, datorită căroră a ajuns președinte al căilor ferate din Lancashire și Yorkshire cu un venit de 1 000 l. st. per annum ⁷⁾, dar și acest mic post se va duce curînd pe apa simbelei; iar Wilson va putea să fabrice din nou amidon, ca pe vremea protecționismului. Filistinul din Manchester însă, chiar și cel din partidul lui Bright, răsuflă ușurat că acest vechi coșmar — Liga — a dispărut în sfîrșit!

Apropo, cred că pamfletul lui Ch. Anstey nu conține decît o mică parte din răspunsul lui Pam, — dezbaterile au durat 4 zile — nu se poate face rost și de rest? Și n-ai putea să-mi procuri un exemplar din noua fițucică a lui Urqu[hart], „Free Press”, sau cum îi mai spune? ¹⁵⁶ Ce ți-a apărut acolo?

N. B. Comunică-mi, s'il y a lieu ⁸⁾, și titlurile altor materiale *utile* referitoare la afacerea Pam, pe care eu le-aș putea procura și singur aici.

¹⁾ — Noi nu vrem politică internă; vrem politică externă. — *Nota trad.*

²⁾ — asta e de ajuns. — *Nota trad.*

³⁾ — Cu toate acestea îl iubim foarte mult pe lord. — *Nota trad.*

⁴⁾ — englezi. — *Nota trad.*

⁵⁾ — honorary secretary — secretar onorific. — *Nota trad.*

⁶⁾ — „această onorabilă piesă de inventar”. — *Nota trad.*

⁷⁾ — pe an. — *Nota trad.*

⁸⁾ — dacă e cazul. — *Nota trad.*

Sincere felicitări pentru perspectiva de creștere a familiei. Ce fac fetițele? S-au făcut, desigur, mari de tot; sînt foarte bucuroși că le voi vedea de rusalii. Salutări călduroase lor și soției tale.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

47

Engels către Marx la Londra

Manchester, 2 aprilie 1857

D. M.,

Potter este un tip teribil de înalt, extrem de gras, de vreo 46 de ani, cu părul roșu și roșcovan la față; de trei ori a fost primar la Manchester, *very jolly, has no brains*¹⁾, în schimb are o burtă și un fund uriaș; a introdus portul robei în consiliul municipal de aici *apropos of the Queens visit*²⁾, fapt pentru care a fost făcut cavaler¹⁵⁷; toată viața a fost mare crai (este încă *bachelor*³⁾), prieten intim, printre altele, cu faimoasa *miss Chester* (alias *Polly Evans*), căreia i-a mobilat de două ori apartamentul și i-a dat, se spune, 50 l. st. pentru acoperirea cheltuielilor de judecată, cînd a compărut în fața Curții cu juri din Liverpool pentru avort provocat și a fost achitată. Acest om va fi foarte pe placul nobilimii locale și gloria lui se bazează întru totul pe faptul că tatăl său, *sir Tho[mas] P[otter], knight*⁴⁾, a fost la vremea sa șeful mișcării liberale și l-a introdus pe *Milner Gibson* în cercurile de aici. El însuși este popular printre prostituate, cabdrivers, publicans⁵⁾, vagabonzi și, în general, printre filistinii nu prea respectabili. Cînd era el *mayor*⁶⁾, poliția nu le-a stinjenit pe prostituate. Opiniile : moderat liberale.

¹⁾ — foarte vesel, fără minte. — *Nota trad.*

²⁾ — cu ocazia vizitei reginei. — *Nota trad.*

³⁾ — celibatar. — *Nota trad.*

⁴⁾ — cavaler. — *Nota trad.*

⁵⁾ — birjari, birtași. — *Nota trad.*

⁶⁾ — primar. — *Nota trad.*

J. A. Turner este un filistin respectabil, care încă n-a uitat că a dat cândva faliment și care, în cercul său restrîns, se face plus ou moins ¹⁾ util ca președinte al Asociației comerciale (concurrentă a Camerei de comerț, mai liberale). În unele probleme comerciale de amănunt ar putea cîștiga o oarecare influență și în House of Commons ²⁾. Este tory (moderat) și foarte bogat. Fiul său mai mare, Jack Turner, commonly called the fat boy ³⁾, este un mare bețivan și bun jucător de biliard; al doilea fiu al său e un derbedeu arrogant, amator de vînători de vulpi, avînd veleități de bun călăreț, o mutră dezgustătoare și o mustață roșcată. Spre groaza familiei sale, s-a căsătorit cu balerina Annie Payne ¹⁵⁸.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

48

Marx către Engels ¹⁵⁹
la Manchester

9 aprilie 1857
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstorck Hill, Londra

Dragă Engels,

Să mă ierți că-ți răspund cu atîta întîrziere. În ultimele două săptămîni, soția mea s-a simțit și mai rău decît în ultimele luni, de cînd e bolnavă, și în casă a domnit o mare harababură. Fii bun și restituie-mi scrisoarea de la Dana.

Îți trimit prin Parcelcompagnie ⁴⁾ o sticlută cu picături pentru ochi. Cornelius mi-a adus o sticlă de la Paris, unde a suferit și el de ochi. Și eu am avut cîteva săptămîni conjunctivită, fiindcă am lucrat mult, noapți de-a rîndul. Apa asta m-a vindecat în cîteva zile și îți va ajuta și ție. Să-ți pui cîteva picături în ochiul bolnav cînd te scoli din somn și cînd te culci.

¹⁾ — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

²⁾ — Camera comunelor. — *Nota trad.*

³⁾ — numit în mod obișnuit grăsanul. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Societatea de mesagerii. — *Nota trad.*

Konrad Schramm a murit la Philadelphia bolnav de plămîni. Se pare că „Neue Zeit” din New York, o dată cu anunțul morții sale, a publicat și un fel de necrolog, pe care nu l-am citit încă ¹⁶⁰.

Aparenta ameliorare a afacerilor de bursă a dispărut din nou. Rata dobînzii e din nou în creștere. Acțiunile lui Crédit mobilier și rentele franceze sînt iarăși în scădere, în timp ce la Londra și la Paris se descoperă tot mai multe escrocherii comerciale săvîrșite de societățile pe acțiuni. Din fericire, la Paris și guvernul este direct amestecat. Ai citit, desigur, despre scandalul dintre Péreire și Féline? Ți-aș fi copiat știrea respectivă dacă nu mi-aș fi închi-puit că corespondența lui „Manchester Guardian” transmite toate evenimentele de acest fel. Acum citesc din cînd în cînd „Figaro” din Paris, singurul ziar adevărat al imperiului, în care orice urmă de convenționalism este lăsată la o parte.

Nu știu dacă ți-am atras atenția asupra celor două noi mărturii aduse împotriva lui Pam. În primul rînd, Herbert, în cuvîntarea rostită la *South Wilts* în fața alegătorilor săi, susține că el ar fi dat ordin să fie bombardată Odesa, dar, după demisia sa, Pam a trimis un ordin scris de mîna lui în care cerea ca orașul să fie cruțat. În al doilea rînd, Russell, în cuvîntarea ținută în fața alegătorilor din City, spune că Palmerston i-ar fi dat instrucțiuni scrise cu privire la poziția pe care trebuie s-o adopte la Congresul de la Viena, instrucțiuni pe care Clarendon i-a interzis să le publice, și, din pricină că a executat aceste instrucțiuni, little John ¹⁾ down broke ²⁾ atît de strălucit. Caracteristic pentru bătrînul Pam este faptul că în *ziarele* sale face mare aluzie la trădarea săvîrșită la Odesa de Herbert (despre a cărui înrudire cu Voronțov s-a vorbit prima oară în „Advertiser”, organul de presă al lui Pam, destinat gloatei) și la trădarea săvîrșită de Russell la Viena.

Am să-ți mai caut material anti-Palmerston. Discursul lui Pam împotriva lui Anstey (o broșură voluminoasă) trebuie să-l am dacă nu l-a șterpelit Pieper. Din lucrările mai ample: *Parish*, „*Diplomatic history of Greece*” ³⁾ și *Urquhart*, „*Central Asia*” ⁴⁾. Ca o completare la prima mai trebuie să citești expunerile lui Thiersch și Maurenbrecher pe această temă, care au apărut în 1836 (?) (le-am avut de mult în mînă) ¹⁶¹. Dintre toate *cărțile albastre*, cea mai puternică impresie a produs-o asupra mea cartea despre al doilea război turco-sirian ¹⁶².

¹⁾ — micul John (John Russell). — *Nota trad.*

²⁾ — s-a prăbușit. — *Nota trad.*

³⁾ — „Istoria diplomatică a Greciei”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „Asia centrală”. — *Nota trad.*

Articolele mele din „Free Press” sînt numai cinci ¹⁶³. Liebknecht și a. mi le-au luat. Dar le voi căuta ca să ți le trimit. În ultimul am folosit cuvînt cu cuvînt unul dintre articolele tale, în care este vorba despre Petru I ¹⁶⁴. Abia acum am terminat introducerea. Dar, la început, indivizii au tergiversat luni de zile lucrurile. Ulterior au publicat mai repede. Acum însă, cînd prima plată a ajuns la termen, degeaba mă adresez lor. Dacă în această privință nu vor face mai mult decît au făcut pînă acum, va trebui să rup, în general, orice legătură cu ei. Au încheiat cu mine un nou contract. Dar la ce bun acest contract dacă în puncto puncti ¹⁾ nu-l respectă.

Salut.

Al tău,

K. M.

Salutări lui Lupus. Spune-i că am găsit în Grimm ¹⁶⁵ explicația științifică a originii numelui Farina, al fabricantului de apă de colonie, și anume, vine de la cuvîntul s[ans]cr[it] : vâri ²⁾, *genitiv* vârinas.

Publicat pentru prima oară în :
K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

49

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 21 aprilie 1857

Dragă Engels,

Fii bun și scrie-mi *imediat* ce să răspund la scrisoarea alăturată, primită de la Dana ¹⁶⁶. Răspunsul trebuie să plece cu poșta de vineri.

Urmînd preceptul creștin — „dacă te chinuie măseaua ta, scoate-o”, mi-am găsit, în sfîrșit, liniștea : am descoperit totodată că această blestemată măsea era principala cauză a tuturor celorlalte necazuri care m-au urmărit luni de zile. Adresa ai descoperit-o exact.

¹⁾ — în punctul esențial. — *Nota trad.*

²⁾ — apă. — *Nota trad.*

Cartea domnului Edgar¹⁾ nu se numește „Impresii din Anglia”, ci „Libertatea în Anglia”. Se spune că un sfert din carte este consacrată mormonilor. În general, cartea are pretenția de a înfățișa fizionomia, or, if you like²⁾, fiziologia caracterului național. Eu n-am citit nimic din ea. Peste some days³⁾ îți voi scrie din nou.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară în :
K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

50

Engels către Marx la Londra

[Manchester, 22 aprilie 1857]

Dragul meu Maur,

Povestea cu dicționarul enciclopedic a venit tocmai la timp pentru mine și, probabil, și pentru tine. Voilă enfin⁴⁾ o perspectivă de acoperire a deficitului, iar în ce mă privește perspectiva unei ocupații regulate seara. La paix allait me démoraliser⁵⁾; de când nu mai avem de scris articole pentru „Trib[une]”, prea m-am ținut de chefuri, iar prilejuri pentru așa ceva am avut aici destule. În privința articolelor pe teme militare, Dana trebuie să răspundă imediat la următoarele întrebări :

1) Cîte volume, aproximativ, vor fi în total și pînă la ce literă crede că va ajunge volumul I sau volumele I și II.

2) Articolele pe teme militare trebuie să se limiteze în special la explicarea termenilor de specialitate, de exemplu artillery, castrametation, column⁶⁾, cu comentarii istorice și o scurtă prezentare a fiecărei ramuri a științei militare, astfel încît articolul „Artilerie”,

¹⁾ Edgar Bauer. — *Nota red.*

²⁾ — sau, dacă vrei. — *Nota trad.*

³⁾ — cîteva zile. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Iată, în sfîrșit. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Liniștea începea să mă demoralizeze. — *Nota trad.*

⁶⁾ — artilerie, tabără, coloană. — *Nota trad.*

de exemplu, să cuprindă : 1) definiția, 2) istoricul și situația actuală, 3) un rezumat al diferitelor ramuri ale științei moderne a artileriei (tir, servanții tunului, atelaje, folosirea ei în câmp deschis și la asediul fortărețelor etc.).

3) Sau în „Enciclopedie” trebuie să mai figureze și articole de istorie militară, de exemplu sub titlul „Austerlitz”, „Arbela” etc., niște scurte *comptes rendus*¹⁾ asupra bătăliilor, iar sub titlul „Alexandru”, „Cezar”, „Carnot” etc. biografii militare în care să se menționeze succesele ce au deschis de fiecare dată o nouă epocă.

Apoi scrie *imediat* lui Steffen să ne indice titlul sau autorul unui lexicon militar cât mai complet, dar concis. Cel mai bine ar fi un dicționar care să aibă cât mai multe articole, dar cât mai scurte, căci mi-e necesar numai ca să știu de la început ce articole trebuie să scriu și ca să am la îndemână un indice alfabetic cât mai cuprinzător. De îndată ce-l voi avea, voi putea începe să lucrez la literele „A” și „B” ; așa putea începe chiar și mai curînd, căci numai în „Brockhaus” pot găsi un mare număr de articole, iar unele și fără el.

Onorariul va fi destul de avantajos chiar la doi dolari pagina mare ; cele mai multe articole vor trebui numai copiate sau traduse, iar articolele mai mari nu vor necesita prea multă muncă. Eu am să consult *imediat* cîteva dicționare enciclopedice engleze ca să văd ce articole militare au ei, dar apoi voi consulta mai ales „Brockhaus”, care totuși rămîne cel mai bun și mai complet îndreptar și se pare că și Dana îl ia drept model.

N-ar fi rău dacă am pune mîna și pe unele capitole filologice, ca, de pildă, limbile germanice, literatura în germana medie de sus, în germana veche de sus etc. (idem și limbile romanice, îndeosebi cea provensală). Limbile slave le-a luat, probabil, sau d-na Jakob, sau d-l Gurowski, prima de altfel cunoaște aceste limbi mai bine decît mine.

Tu ce articole iei ? În orice caz, iei, desigur, filozofia germană ? Biografiile oamenilor de stat contemporani englezi și francezi ? Cîteva financiare ? Cartismul ? Comunismul ? Socialismul ? Aristotel, Epicur, Code Napoléon și altele de acest fel. E drept, toate acestea sînt teme mai greu de tratat fără *Party tendency whatever*²⁾ decît drăguțele articole pe teme militare, în care întotdeauna te situezi, bineînțeles, de partea învingătorilor.

Ia atîtea articole cîte poți căpăta și organizează-ți încetul cu încetul un birou. D-l Pieper ar putea pune și el umărul ; pentru

¹⁾ — informații. — *Nota trad.*

²⁾ — oarecare tendință de partid. — *Nota trad.*

partea biografică poate fi foarte bine folosit și, totodată, și-ar băga în căpățina sa genială câteva adevăruri aride sănătoase. Poate că și Lupus ar fi dispus să lucreze în domeniul vechiului clasicism, je verrai ¹⁾ !

Deși munca nu va fi prea interesantă (cel puțin în mare parte), totuși această poveste îmi face multă plăcere, căci va constitui un uriaș stimulent pentru tine. De data aceasta, drept să spun, eram al dracului de îngrijorat în privința felului cum se va sfârși afacerea cu „Trib[une]”, mai ales când D[ana] a încercat să-ți impună jumătate din onorariu; acum însă totul se va aranja și, chiar dacă plata n-o vom primi prea curînd, e totuși un lucru foarte sigur și întotdeauna poți pregăti dinainte în liniște articole la câteva litere; oricum, la vremea lor banii îi vom primi.

N-ai auzit nimic de la Olmsted în legătură cu „Putnam” ? Aș ține foarte mult să am articolul despre Bazancourt ¹⁸⁷; poate, că aici, cu ajutorul lui Acton, s-ar putea aranja ceva. În afară de asta și cu „Putn[am]”, eventual, s-ar putea aranja ceva. Progress in the art of war, improvements in artillery, small arms pp., ships against stone walls ²⁾, toate acestea le vei scrie, dar tipii ăștia trebuie să-și ia obligația *să le și publice*. Dana se va îngriji, desigur, să nu mai depinzi în așa măsură numai de „Tribune”; de altfel, așteaptă ca redactorul de la „P[utnam]” să-ți scrie *el singur*, cela vaut mieux ³⁾.

Întreabă-l pe Dana și dacă, în general, articolele trebuie să ocupe mai mult sau mai puțin spațiu decît, de exemplu, în „Brockhaus” și dacă, în ansamblu, totul e calculat la un volum mai mare sau mai mic decît „B[rockhaus]”; atunci, cel puțin, vom ști cum stăm. De asemenea întreabă-l și *cînd* se va plăti și în ce termen este prevăzut să se termine totul. E bine să știm toate astea.

În locul tău i-aș propune să ne dea să întocmim singuri tot dicționarul enciclopedic; am scoate-o noi la capăt. În orice caz, ia tot ce poți căpăta; dacă avem 100—200 de pagini în fiecare volum nu este prea mult; atîta știință „pură” putem livra cu ușurință cît timp primim în schimb aur californian pur.

Și acum transmite calde salutări soției tale și copiilor și dă-mi cît mai curînd vești despre tine.

Al tău,
F. Engels

¹⁾ — voi vedea. — *Nota trad.*

²⁾ — Progrese în arta războiului, îmbunătățiri în domeniul artileriei, arme mici etc., nave împotriva fortărețelor. — *Nota trad.*

³⁾ — așa va fi mai bine. — *Nota trad.*

Îți mulțumesc foarte mult că mi-ai trimis picăturile pentru ochi. Mă mai supără ei încă, dar cred că e din pricină că în ultimul timp am băut mai mult vin de Porto decît de obicei — drop that ¹⁾.

Publicată pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“,
Bd. II, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

51

Marx către Engels
la Manchester

23 aprilie 1857
Londra, 9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Dragă Fred,

Mîine îi voi scrie neapărat lui Dana. Îți poți închipui cît de binevenită este povestea asta pentru mine. O mai liniștește și pe soția mea, ceea ce e important în actuala ei situație. Lui Steffen (individul s-a mutat fără să mă înștiințeze, dar mai este la Brighton) îi voi scrie chiar acum. Pieper, după cum ți-am mai spus, poate îți amintești, în una din scrisorile mele anterioare ²⁾, de la crăciun e institutor la Bognor, and I shall certainly leave him there ³⁾. Pe zi ce trecea devenea tot mai plat, mai pierde-vară, mai nefolositor și mă costa mai mult. Sub supravegherea preotului la care slujește acum, se va îndrepta. Și apoi flăcăul m-a părăsit tocmai într-un moment cînd își închipuia că e de neînlocuit din cauza situației soției mele și părea că n-ar avea nimic împotriva să se lase convins să rămîna în condiții mai avantajoase. I did nothing of the sort ⁴⁾, ci mi-am exprimat doar mulțumirea că și-a găsit, în sfîrșit, o slujbă. În realitate, a reieșit că „necesitatea” prezenței lui exista numai în propria-i imaginație. Soția mea îndeplinește funcția de secretar fără toată acea bother ⁵⁾ a nobilului tînăr. Pentru a face lecții cu

¹⁾ — să lăsăm asta. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 91. — *Nota red.*

³⁾ — și îl voi lăsa, desigur, acolo. — *Nota trad.*

⁴⁾ — N-am făcut nimic de felul acesta. — *Nota trad.*

⁵⁾ — agitație sterilă. — *Nota trad.*

fetele nu era de loc potrivit. Așadar, schimbarea a fost spre binele ambelor părți, iar dacă băiatul, lucru de care sînt convins, va deveni din nou bun de ceva, conștiința că eu personal n-am nicidecum nevoie de el va avea un efect pozitiv asupra lui.

Așadar, despre organizarea unui birou aici la Londra nici vorbă nu poate fi. Lipsesc oamenii necesari. E posibil — voi afla acest lucru peste cîteva zile — ca Dana să se fi adresat direct lui Freiligrath. Freiligrath al nostru iarăși e nemulțumit de slujba lui, unde cîștigă, totuși, foarte comod 300 l. st. și nu are mai nimic de făcut. Ceea ce-i displace este, pe de o parte, bombăneala și cicăleala acționarilor, care-și descarcă nemulțumirea asupra lui, iar de pe altă parte, desigur, caracterul echivoc al poziției pe care o ocupă, întrucît asupra lui apasă o mare responsabilitate și, în schimb, nu i se oferă decît o independență aparentă. Așa, at least ¹⁾, explică el feeling ²⁾ a sa. Părerea mea e că adevărata cauză e repulsia lui față de responsabilitate în general. O slujbă de comis care să-l scape de orice răspundere, ca cea de la Hood, este și rămîne idealul lui. Apoi îl mai chinuie și conflictul dintre faima lui de poet și cursul schimbului. După cît pot deduce din mărturisirile lui ocazionale, toțiăștia de la Crédit mobilier încearcă pe ascuns mari temeri. Un bătrîn rechin de la bursa londoneză l-a asigurat că în cei 40 de ani de practică ai săi n-a cunoscut niciodată o asemenea criză cronică ca cea actuală.

Pînă acum n-am avut timp, dar trebuie totuși să mă apuc să cercetez temeinic raportul dintre cursul schimbului și bullion ³⁾. Rolul pe care-l joacă banii ca atare în determinarea dobînzii și a moneymarkets, is something striking and quite antagonistic to all laws of political economy ⁴⁾. Importante în acest domeniu sînt cele două volume recent apărute ale lui Tooke, „*History of prices*”. Păcat numai că, din dorința de a sublinia opoziția directă dintre concepțiile sale și concepțiile adepților „teoriei circulației banilor” ¹⁶⁸, bătrînul a dat o orientare absolut unilaterală cercetărilor sale.

Lui Dana i-am scris încă de acum două săptămîni în legătură cu restituirea lui Bazancourt al tău.

¹⁾ — cel puțin. — *Nota trad.*

²⁾ — indispoziția. — *Nota trad.*

³⁾ — metale nobile. — *Nota trad.*

⁴⁾ — pieței financiare este oarecum surprinzător și contravine flagrant tuturor legilor economiei politice. — *Nota trad.*

Urquhartiștii mi-au plătit sub formă de avans — trebuie să le trimit un calcul exact — 10 l. st., care au fost foarte bine venite, căci numai brutarului și măcelarului le datoram această sumă. Fetele cresc repede și educația lor costă mai scump. La ladies seminary ¹⁾, pe care-l frecventează, iau private lessons ²⁾ cu un italian, un francez și un drawing master ³⁾. Acum trebuie să le găsec și un profesor de muzică. Fetele progresează excepțional de repede. Mezină — baby — este uimitor de spirituală și susține că she had got two brains ⁴⁾.

În ceea ce mă privește, pentru Dana eu aş scrie mai degrabă articole ca Ricardo, Sismondi etc. Asemenea articole pot fi în orice caz scrise obiectiv, în sensul pe care-l înțeleg yankeii. Să expui în limba engleză filozofia germană e greu. Îi voi propune totuși diferite teme lui Dana și-l voi lăsa să aleagă.

Sînt deja șase luni de cînd soția mea are în permanență nevoie de medic. E realmente foarte slăbită.

Apropo. Dr. Freund has passed through the court of bankruptcy pentru 200 l. st. assets, to 3 000 l. st. debts ⁵⁾.

Partidul lui Bright și Cobden se va reface cu siguranță acum cînd Faucher e redactorul secției externe a ziarului lor din Londra, „Morning Star”. În prezent sînt în relații de conversație cu acest tip, fiindcă n-am putut evita întîlniri întîmplătoare cu el la Edgar Bauer. Individul se consideră primul bărbat al lumii; „Bruno B[auer] și-a pierdut încrederea în sine. Simte că nu el, ci eu voi cuceri Prusia”. El este și a curious freetrader too ⁶⁾, care nici măcar nu știe ce sînt clasele de mijloc. În Prusia, pretinde el, domină și trebuie să domine „ofițerul și studentul”. „Eu fac să eșueze orice miting englez la care iau cuvîntul”. „Eu am creat istoria. Eu am fost acela care a întocmit motion ⁷⁾ a lui Cobden cu privire la Kanton” ¹⁰⁰. Acestea sînt cîteva perle culese din spusele lui. În privința minciunilor, tipul e un autentic Münchhausen, în privința lăudăroșeniei, un autentic sublocotenent Pistol, și din șase în șase luni e amuzant să-l auzi tăind la piroane.

¹⁾ — gimnaziul de fete. — *Nota trad.*

²⁾ — lecții particulare. — *Nota trad.*

³⁾ — profesor de desen. — *Nota trad.*

⁴⁾ — are două creiere. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Dr. Freund a fost declarat insolubil la tribunalul care se ocupă cu falimentele, avînd un activ de 200 l. st. și un pasiv de 300 l. st. — *Nota trad.*

⁶⁾ — un ciudat adept al liberului schimb. — *Nota trad.*

⁷⁾ — propunerea. — *Nota trad.*

Tu ai auzit ceva — sau, poate, Lupus — despre o „Istorie a Romei”, care ar fi apărut undeva pe lângă Heidelberg și ar conține multe lucruri noi ? ¹⁷⁰

Ce face proprietarul „Leului de aur” ?

Salut.

Al tău,
K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. II, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

52

Marx către Engels ¹⁷¹ la Manchester

[Londra] 8 mai 1857

Dear Frederic,

Am primit cele 5 l. st.

Alăturat îți trimit o scrisoare de la Lassalle, pe care te rog să mi-o înapoiezi la începutul săptămânii viitoare, după ce mai întâi o vei face cunoscută și lui Lupus. Cum să procedez cu tipul ăsta ? Să-i răspund sau nu ? Vanitatea ridicolă a acestui flăcău, care vrea să devină celebru cu orice preț și scrie, fără nici un motiv peste 75 de coli despre filozofia greacă ¹⁾ te va amuza.

I-am scris lui Dana despre toate, așa cum mi-ai spus tu. În privința lui Bazancourt al tău, încă de mult am insistat să fie înapoiat ²⁾. Steffen nu cunoaște nici o carte ca aceea de care ai tu nevoie ; el e ocupat, pare-se, de o traducere în engleză a cărții lui Rüstow „*Organizarea armatei lui Cezar*”.

Pieper e pe cale să înceapă din nou cu vechile lui prostii. Mi-a scris o scrisoare „genială”. Nu entuziasmul lui pentru noua slujbă, ci entuziasmul slujbei și implicit al șefului față de el se pare, ca de obicei, că a slăbit. Vrea să plece în Elveția în calitate de „curier” sau s-o rupă cu șeful lui în mijlocul verii și cu 20 l. st. în buzunar

¹⁾ F. Lassalle. „Filozofia lui Heraclit obscurul din Efes”. — Nota red.

²⁾ Vezi volumul de față, p. 118. — Nota red.

să cucerească din nou Londra. Chiar în proxima mea scrisoare am să-i fac genialului un duș rece. Pentru a deveni iarăși „suportabil“, junele ăsta trebuie să mai simtă un timp biciul popilor.

Ai citit ultimul raport al lui Crédit mobilier? A apărut în „Times“. V dește un declin.

Pam as ¹⁾ reformator! O să-i reformeze el pe tipii ăștia with a vengeance ²⁾.

Dacă ai cumva posibilitatea, scrie săptămina viitoare un articol pe temă militară despre Persia sau China. Soția mea se apropie tot mai mult de catastrofă și din cauza aceasta  i vine tot mai greu să facă munca de secretară.

 n privința durerii de măsele, te sfătuiesc să recurgi la același remediu la care am recurs și eu după o chibzuință de un an și jumătate. Dă-o afară pe mizerabilă. Și eu am crezut întotdeauna că durerea mea de măsele este de natură reumatică. P n  la urmă a fost totuși descoperit un corpus delicti. C nd vii?

Salut.

Al tău,
K.M.

O dată cu primăvara, la copii apar întotdeauna unele boli. Așa s-a  nt mplat și de data aceasta mai întii cu cea mai mică și cu Laura. Acum este r ndul lui Jennychen.

Publicat pentru prima oară în :
K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

53

Engels către Marx la Londra

Dragul meu Maur,

Alăturat  ți restitui scrisoarea lui Lassalle. R m ne întru totul același evreu searbăd.  mi închipui ce minunății o fi adunat el în lucrarea aceea care va „electriza” și despre care vorbește el în chip at t de misterios ³⁾.

¹⁾ —  n calitate. — *Nota trad.*

²⁾ — cum se cuvine. — *Nota trad.*

³⁾ Este vorba de drama lui Lassalle „Franz von Sickingen”. — *Nota red.*

Că nu-i nimic de capul individului, o știm, desigur, dar e greu să găsim un motiv suficient pentru o ruptură directă cu el, mai ales că nu se aude nimic despre muncitorii din Düsseldorf. Judecînd după această scrisoare, se pare că s-a îndepărtat complet de ei sau, mai degrabă, că ei s-au îndepărtat de el, căci nu poate spune nimic precis despre ceea ce se petrece în rîndurile muncitorilor din Germania. Dar că el nu se va lăuda din nou în fața lor cu vreo scrisoare primită de la tine, asta-i altă problemă. Eu, în locul tău, i-aș scrie — asta, se vede, n-o putem evita — și l-aș întreba direct cum stau lucrurile cu mișcarea muncitorească în Regiunea renană, și în special la Düsseldorf, iar scrisoarea poate fi întocmită în așa fel încît să fie nevoit să-și țină gura în privința ei și, fie să-și spună plus ou moins ¹⁾ fățiș părerea, fie să renunțe la corespondența cu tine. Pe Lupus l-a amuzat foarte mult scrisoarea, dar „consfătuirea“ noastră pe această temă a fost întreruptă. De altfel, eu l-aș întreba totuși cum se face că predă scrisorile tale pe mîna poliției.

Despre Persia n-am absolut nimic de spus; a fost o campanie infectă, iar comunicatele sînt și mai și. Despre China după sosirea ultimei poște ar fi fost în orice caz cîte ceva de spus, și mai este de spus, dar acum, după ce au trecut zece zile de la sosirea ultimei poște, e prea tîrziu ca să mai scriu despre acest lucru; voi aștepta deci sosirea poștei următoare și atunci mă voi apuca imediat de lucru, iar articolul ²⁾ va ajunge fie vineri, fie marțea următoare. Pe cît posibil, să ții seama de acest lucru în proiectele tale; cred că poșta va sosi la sfîrșitul acestei săptămîni.

What's the matter with the children? ³⁾ Sper că Jennychen este iarăși all right ⁴⁾. Calde salutări lor și soției tale.

Al tău,

F.E.

[Manchester] luni, 11 mai 1857

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. II, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

²⁾ *F. Engels*. „Persia și China”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 213—219. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ — Ce fac copiii? — *Nota trad.*

⁴⁾ — bine. — *Nota trad.*

54

Engels către Marx ¹⁷²

la Londra

Dragă Marx,

Despre articolul ¹⁾ alăturat îți vei da, firește, seama că și el a fost scris în condiții nefavorabile. Parcă-i un făcut : de câte ori am de scris un articol pentru „Trib[une]”, toate relele latente din trupul meu ies la suprafață. De data aceasta stau în casă cu prișnițe de semințe de in pe obrazul stîng pentru a veni de hac unei umflături afurisite ; sînt ținut la un regim de înfometare și fără bere ; din fericire însă mi s-a ordonat să beau cîte un pahar de vin. Se crede c-aș fi mîncat prea mult roastbeef ; în orice caz, de patru săptămîni sînt în permanență ocupat cu obrazul meu : la început dureri de măsea, pe urmă obrazul umflat, apoi iarăși dureri de măsea, în sfîrșit acum, ca să pună virf la toate, un furuncul, cum denumește micul Heckscher treaba asta. În plus, mai trebuie să beau apă minerală și să ies la plimbare la ora 7 dimineata, ceea ce de asemenea e foarte plăcut.

Aici toți au devenit dintr-o dată amatori de artă și sporovăiesc despre tablourile de la expoziție. Chestiunea va fi plus au moins ²⁾ și din punct de vedere financiar, în orice caz, a failure ³⁾. De altfel sînt aici tablouri foarte frumoase, dar dintre cele ale marilor și foarte marilor maestri mai mult second-rate ⁴⁾. Printre cele mai frumoase, un splendid portret al lui Ariosto, făcut de Tizian. Școala mai nouă germană și franceză e reprezentată slab, aproape de loc. Trei sfer-turi din întreaga expoziție le constituie mîzgăliturile englezești. Cel mai bine sînt reprezentați spaniolii și flamanzii, apoi italienii. Va trebui să vii la vară să vezi expoziția împreună cu soția ta, s'il y a moyen ⁵⁾. Nu cred că ar fi indicat să scriu ceva în legătură cu povestea asta în „Tribune” ; de altfel, nici n-aș ști de unde să încep, iar trîncăneala obișnuită „Tr[ibune]” o poate găsi în toate gazetele.

Lupus, care, după cum cred că ți-am scris, s-a mutat, e din nou în război cu proprietărea sa. Pentru ca ghinionul să fie complet, la o săptămînă după venirea lui, noua proprietăreasă a născut. Iar prin vecini mai e și un tip care cîntă prost la vioară și, în plus, suflă

¹⁾ F. Engels. „Persia și China”, (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, Editura politică, București, 1962, p. 213—219. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — mai mult sau mai puțin. — Nota trad.

³⁾ — un eșec. — Nota trad.

⁴⁾ — de mina a doua. — Nota trad.

⁵⁾ — dacă va fi posibil. — Nota trad.

și fals din goarnă. Așadar, studiul științelor pedagogice se lovește de dificultăți uriașe, din care cauză bătrînul îi dă cu Chatsworth mai des decît de obicei.

Peste 2—3 săptămîni voi fi la Londra, sau de rusalii, sau în săptămîna următoare.

Salutări călduroase soției tale și copiilor.

Al tău,

F.E.

Manchester, 20 mai 1857

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

55

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 22 mai 1857
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Dragă Engels,

Pentru a te consola pot să-ți comunic că de acum trei săptămîni și pînă în ziua de azi m-au îndopat cu medicamente și pilule din cauza vechii și, după cum cred, ereditarei mele boli de ficat. Numai cu mari eforturi am reușit să aprovizionez „piața” — mă refer la „Tribune” —, iar în rest am fost quite disabled ¹⁾. Ca să nu pierd timpul chiar degeaba, cum nu aveam altceva mai bun de făcut, am învățat dansk sprog ²⁾ și am descoperit un enorm hemoroid statal : „Af mit Livs og min Tids Historie” ³⁾ de Orsted (fost ministru). În orice caz, ar fi fost mult mai plăcut să desfac stridii. După cum mi-a promis însă medicul, sper ca săptămîna viitoare să fiu din nou om. Deocamdată mai sînt încă galben ca lămîia și mult mai irascibil decît de obicei.

În ceea ce privește suferințele tale, sînt absolut convins că totul se trage de la un dinte cariat, care trebuie scos și care, în ultimă instanță, e cauza tuturor celorlalte simptome supărătoare. Heckscher, of course ⁴⁾, va nega acest lucru. Dar dacă vei veni aici, fapt care

¹⁾ — complet incapabil de muncă. — *Nota trad.*

²⁾ — limba daneză. — *Nota trad.*

³⁾ — „Din istoria vieții și a vremurilor mele”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — bineînțeles. — *Nota trad.*

m-ar bucura foarte mult, n-ar strica în orice caz să mergi cu mine o dată la un dentist cu adevărat excelent care să-ți controleze dantura. Cred asta pentru că acum doi ani am suferit și eu din cauza unor povești asemănătoare, iar doctorul Freund a susținut și el că am mâncat prea multă carne ; în sfârșit, acum câteva luni, când mi-am luat inima-n dinți și m-am dus la dentist, am descoperit cauza necazurilor. Socot, bineînțeles, că și în cazul de față principala cauză este durerea ta periodică de dinți.

Soția mea așteaptă să nască la sfârșitul acestei luni și nici de data asta în împrejurări tocmai prielnice. Asupra lui „*Tribune*” nu voi putea trage o poliță decît în cel mai bun caz peste trei săptămîni, căci acum durează mult pînă cînd se adună o sumă asupra căreia se poate trage o poliță. Am încercat aici să trag între timp o poliță asupra mea însumi, dar încercarea e eșuat în chip strălucit. Datoriile provenite din cheltuielile directe ale casei le amîn, dar cu impozitele nu pot face acest lucru decît pînă la un punct, și, în afară de asta, în legătură cu împrejurările de care ți-am vorbit, sînt necesare unele pregătiri, pentru care trebuie să plătesc pe loc.

Ai aflat din ziare, probabil, că al doilea director de la Crédit mobilier — Place a fost primul —, și anume bancherul Thurneyssen, a șters putina cu o datorie în valoare de aproximativ 30—40 de milioane de franci. Din ultimul raport al faimoasei instituții ¹⁷³ — din 28 aprilie, publicat în ultima zi a lunii — reiese că, deși profitul net continuă să fie de 23%, el a scăzut totuși aproape la jumătate în comparație cu 1855. Acest lucru este explicat de d-l Péreire astfel : 1) prin ordinul publicat în „*Moniteur*” în martie 1856, prin care Bonaparte interzicea societății Credit mobilier să ia crema de pe supraspeculația care exista atunci în Franța ; 2) prin faptul că acest ordin, manifestare a „supremei înțelepciuni”, numai dintr-o eroare se referea doar la societățile anonime și în felul acesta impunea lui Crédit mobilier concurența extrem de neloyală a societăților în comandită ; 3) prin criza din ultimele trei luni ale anului 1856. Crédit mobilier a încercat, e drept, să folosească această criză pentru unele coups de main ¹⁾ financiare, dar în realizarea acestei acțiuni „patriotice” a fost împiedicată de egoismul îngust al Băncii Franței și al sindicatului bancherilor din Paris, la conducerea căruia se află Rothschild ; 4) prin aceea că Bonaparte nu i-a permis încă să emită, așa cum era prevăzut în statut, 600 de milioane de bani de hîrtie, propria lor invenție. That issue is still looming in the future ²⁾. Se

¹⁾ — escrocherii. — *Nota trad.*

²⁾ — Această emisiune este încă de domeniul unui viitor îndepărtat. — *Nota trad.*

pare că Péreire face presiuni serioase asupra lui Bonap[arte]. Dacă acesta nu va risca să dea autorizația, se va recurge, probabil, la o cale de mijloc, și anume, acționându-se de sus prin intermediul noului proiect de lege, Banca Franței va deveni o subordonată a lui Crédit mobilier. Din raport mai reiese că există încă o disproporție uriașă între operațiile lui Crédit mobilier și capitalul lui și oă a folosit capitalul împrumutat de la public exclusiv pentru stimularea speculațiilor de bursă. Pe de o parte, în calitate de instituție cvasistatală a lui Bonap[arte], Crédit mobilier declară că este de datoria sa să mențină cursul titlurilor de stat, al acțiunilor, al obligațiunilor, bonurilor, mai pe scurt al tuturor efectelor de bursă naționale, avansînd societăților sau speculanților de bursă individuali, pentru operații de bursă, banii împrumutați de la public. Pe de altă parte, ca „instituție particulară”, ocupația sa principală este de a specula creșterea și scăderea efectelor de bursă. Péreire rezolvă această contradicție prin ceva pe care Moses Hess ar fi în stare să-l numească „filozofie socială” 174.

În articolul tău despre China și Persia 1), numai ici-colo am mai scos cite ceva și pe alocuri am făcut unele modificări. Sînt de acord cu toate, nu cred însă că trupele care staționează în Persia vor fi atît de curînd expediate în China. În tratat se spune clar că ele nu vor părăsi Persia atîta timp cît persanii nu vor pleca din Herat. Pam nu le va oferi în dar anotimpul nesănătos. Prezentarea demisiei de către guvernatorul general al Indiei, Canning, și totodată sinuciderea generalului englez și a amiralului 2) dovedesc că Pam a dat din nou niște instrucțiuni extrem de „neclare” în această privință. Între timp, după cum anunță ziarele *vienesze*, scopul principal a fost atins. Persia a cedat Rusiei două strips of land 3).

Mi-a scris Mickel 4). Zilele acestea îți voi trimite scrisoarea lui. Sper să aflu în curînd că te-ai restabilit.

Salut.

Al tău,
K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. II, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1) F. Engels. „Persia și China”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, Editura politică, București, 1962, p. 213—219. — Nota trad.). — Nota red.

2) Stalker și Etheridge. — Nota red.

3) — fișii de pămînt. — Nota trad.

4) Johannes Miquel. — Nota red

56

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 23 mai 1857

Dragă Engels,

Azi dimineață a sosit de la Dana scrisoarea pe care ți-o anezex. Este inexplicabil pentru mine cum poate yankeul ăsta să se aștepte ca articolele pentru primul volum ¹⁾ să sosească încă la începutul lunii iulie la New York, când el ne-a făcut comanda abia la sfârșitul lunii mai.

Mai gîndește-te ce articole să-i propunem în afară de cele militare. Articolele filozofice sînt, într-adevăr, prea prost plătite și, în plus, sînt greu de scris în limba engleză. Nu știi cumva dacă există vreo carte în germană sau franceză cu biografiile marilor industriași ?

La fel de inexplicabil e pentru mine cum se poate face pe o singură pagină o expunere „fundamentală” a esteticii pe baza lui Hegel.

Lupus e dispus să preia ceva ?

Îți trimit alăturat și scrisoarea lui Miquel. Efectiv nu înțeleg teoria sa, care pornește nu de la „supraproducție”, ci de la „lipsa mijloacelor de plată pentru producție” : rezultă că cea mai anostă trîncăneală a celor mai jalnici adepți ai teoriei circulației banilor ¹⁷⁵ a primit drept de cetățenie în Germania.

Salut.

Al tău,

K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. II, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ „New American Cyclopaedia”. — Nota red.

57

Engels către Marx
la Londra

Manchester, 28 mai 1857

Dragă Marx,

Dana a înnebunit, desigur, de vreme ce hotărăște ca „Estetica” să cuprindă o singură pagină. Nici de problemele militare tipul ăsta n-are habar. Îți trimit lista articolelor pe care am întocmit-o numai după „Brockhaus” și din memorie. Dar, întrucît trebuie s-o confrunt mai întii cu un lexicon militar englez, lista asta nu e definitivă; cine poate să-și amintească toți termenii tehnici care încep în limba engleză cu „A” ? Apropo, există un asemenea lexicon, alcătuit de un scriitor foarte fecund, dar mizerabil : J. H. Stocqueler¹⁷⁶; n-ai putea să te interesezi cît costă, ce volum are etc. ?

Cel mai interesant e că vrea să-i parvină articolele — bine fundamentate și concise ! — pînă la 1 iulie. Și de data asta se comportă ca un yankeu veritabil. În orice caz reiese că îl interesează mai mult show¹⁾ decît conținutul real; asta o confirmă și onorariul : 2 dolari pagina.

Dă-i lista lui Dana, ca provizorie, și spune-i că, întrucît în condițiile unei asemenea plăți nu se poate lucra pe ghicite, să ne indice el ce articole dorește. (Tocmai asemenea articole de compilație, cel mai ușor de scris, fac ca onorariul să fie acceptabil.) Va urma în curînd o a doua listă cu termenii tehnici pentru litera „A”. De îndată ce se va termina cu aceasta, trebuie să i se trimită lista pînă la „D”, „E” sau „G”, ca să pot pregăti materialul dinainte.

Nu cunosc date biografice din trecutul lui Airey (general). Consultă o Army List²⁾, ca să avem cel puțin scheletul articolului. Nici despre Armada spaniolă nu știu nimic, dar despre asta s-ar mai putea găsi material; la fel stau lucrurile și cu Ayacucho.

Încă nu mi-am terminat toate treburile pentru a putea veni mîine; cred că simbătă am să plec¹⁷⁷. Din stația Camden (unde se controlează biletele) se poate lua o trăsură pînă la tine acasă ? Ce distanță este ?

Voi aduce cu mine scrisoarea lui Miquel; pe Lupus, din cauza bolii mele, nu l-am văzut de o săptămînă.

Despre rest vom vorbi cînd ne vom vedea. Îți dai seama că am o sumedenie de treburi rămase nerezolvate.

Al tău,

F. E.

¹⁾ — aspectul. — Nota trad.

²⁾ — listă a cadrelor armatei. — Nota trad.

Abensberg (battle of ¹⁾ 1809)	1/4 p.
Abukir ditto	1/4 p.
Axle ²⁾ (artillery)	1/8 ditto
Acre (St. Jean-d'-Sièges of ³⁾)	1/4 ditto à 1/2
Actium (battle of)	1/8—1/4
Adjutant	1/4—1/2
Afghanistan (invasion by English ⁴⁾)	2
Aland Isles — see ⁵⁾ Bomarsund	
Albuera (battle)	1/4
Aldenhoven ditto 1797	1/4
Alessandria (fortress and sieges ⁶⁾)	1/4
Algeria (French conquest of and English bombardment of ⁷⁾)	2—3
Almeida (siege of in Peninsular War ⁸⁾)	1/4
Amusette (artillery)	1/10
Anglesey (Marquis of)	1/2
Attack (in battle and siege ⁹⁾)	1/2
Antwerp (fortress & sieges ¹⁰⁾)	1
Approaches ¹¹⁾	1/2 fully ¹²⁾
Arbela (battle of)	1/4
Arquebusier ¹³⁾	1/8
Aspern and Essling (battle 1809)	3/4
Augereau (Marshal)	1/2
Advanced guard ¹⁴⁾	1/2 178

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. II, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1) — bătălia de la. — *Nota trad.*

2) — axă. — *Nota trad.*

3) — asediile de la. — *Nota trad.*

4) — invazia englezilor. — *Nota trad.*

5) — Insulele Aland — vezi. — *Nota trad.*

6) — fortăreață și asedii. — *Nota trad.*

7) — cucerirea de către francezi și bombardamentul englez. — *Nota trad.*

8) — asediul din timpul războiului din Spania. — *Nota trad.*

9) — Atac (în timpul bătăliei și asediului). — *Nota trad.*

10) — fortăreață și asedii. — *Nota trad.*

11) — Tranșee. — *Nota trad.*

12) — completă. — *Nota trad.*

13) — Archebuză. — *Nota trad.*

14) — Avangardă. — *Nota trad.*

58

Engels către Marx la Londra

[Londra] vineri dimineața
[12 iunie 1857]

Dragul meu Maur,

În loc să vin la tine sint din nou pur și simplu condamnat ca timp de patru zile să stau și să-mi pun comprese calde. Fața mea arată iarăși groaznic și toată povestea a luat-o de la capăt. De data aceasta însă vreau să mă tratez foarte serios. Din această cauză, călătoria mea la Manchester se amână, firește, în infinitum ¹⁾. Dacă merge repede, s-ar putea ca de luni să pot ieși din nou din casă.

În caz că între timp intervine ceva la tine, scrie-mi câteva rînduri; adresa mi-o cunoști: 7, Grove Hill, Camberwell ¹⁷⁹.

După cum îți închipui, povestea asta mă plictisește îngrozitor, dar que faire ²⁾ ?

Calde salutări soției tale și copiilor.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în: K. Marx și F. Engels,
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

59

Marx către Engels [la Londra]

[Londra] 15 iunie 1857

Dragă Engels,

Ce faci: plîngi sau rizi,

Dormi sau veghezi? Aici sintem cu toții foarte îngrijorați în privința ta. Scrie-ne cum o duci cu sănătatea. Sper că nu îți se mai pun comprese calde; ăsta e un tratament *complet învechit* și aproape

¹⁾ — la infinit. — *Nota trad.*

²⁾ — ce să-i faci. — *Nota trad.*

discreditat. Iar dacă înghiți medicamente — ceea ce este rațional și modern — nu înțeleg de ce ți-e atât de riguros interzis să ieși din casă.

Soția mea este foarte suferindă. Dar a dat prea devreme alarma, și pînă acum nu s-a întîmplat nimic.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

60

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 29 iunie [1857]

Dragă Engels,

Din scrisoarea pe care ți-o trimit alăturat vei vedea că Dana așteaptă să primească foarte curînd manuscrisul¹⁸⁰. Ce să-i scriu ? Nu mă pot scuza invocînd boala, deoarece continuu să trimit articole pentru „*Tribune*“. Problema e tare încurcată.

Soția mea se află încă în statu quo¹⁾. În plus mai o supără și o tuse puternică și are tot felul de treburi casnice grele. Sper că ești pe cale de însănătoșire. Steffen a fost ieri pe aici.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară în :
„Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — aceeași stare. — Nota trad.

61

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] vineri 3 iulie [1857]
9. Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Dragă Engels,

Îți voi scrie miine. Astăzi îți comunic numai că pînă în seara asta n-am primit a doua jumătate a bancnotei. Cu ghinionul care mă urmărește de cîtva timp, s-ar putea să se fi pierdut. Pe la Williams n-am putut trece, căci — cam de la plecarea ta — starea soției mele nu mi-a permis s-o las singură nici o clipă.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

62

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 3 iulie [1857]

Dear Frederic,

Îți scriu din nou pentru a gainsay¹⁾ primul bilet. Nr. II a sosit la ora 6 fix. Deoarece pînă acum nici o scrisoare nu a ajuns atît de tîrziu, m-am grăbit să-ți scriu pentru a evita o mischief²⁾. Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară în :
K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — dezminți. — *Nota trad.*

²⁾ — încurcătură. — *Nota trad.*

63

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 6 iulie 1857
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Dragă Engels,

Williams n-are Rüstow ¹⁾. Iar lui Steffen, pe care-l știi cât e de suspicios, n-aș vrea să-i scriu în această privință, deoarece el însuși se ocupă cu o prelucrare în engleză a cărții. Cred că în ceea ce privește antichitatea ai putea să te rezumi la unele generalități și chiar în articol ²⁾ să spui direct că aceste teme vor fi tratate la „Greek army” ³⁾ și „Roman army” ⁴⁾. În felul acesta se va câștiga timp. Până atunci reușim nu numai să-l procurăm pe Rüstow, dar voi putea și să-ți trimit o mulțime de alte amănunte, căci după îndelungi căutări am găsit acum la Museum o culegere completă de izvoare referitoare la istoria militară a epocii antice. În momentul de față însă, principalul este să ne grăbim. Știi că, urmîndu-ți sfatul, i-am trimis lui Dana o a doua listă ; ce scuză aș avea deci în fața acestui om ? Să invoc boala nu pot, pentru că atunci ar trebui să întrerup cu totul corespondențele la „Tribune” și să-mi reduc la zero veniturile, care și așa sînt foarte modeste. La nevoie, Dana ar putea recurge la omul care i-a procurat deja o parte din articolele militare. În cazul acesta ar renunța la mine. Pentru a evita acest lucru, va trebui să scriu vineri. Partea proastă e că nu știu despre ce să scriu.

Îți dai seama că nimic nu mi-e mai neplăcut decît to press upon you ⁵⁾ cînd te știu bolnav ; e drept că, atunci cînd ai plecat de aici, nici prin cap nu mi-ar fi trecut că în starea în care te afli vei prelua imediat munca la birou, și încă so seriously ⁶⁾.

Situația mea personală e de așa natură, încît totul depinde de faptul dacă îl voi putea convinge săptămîna asta pe micul Bamber-

¹⁾ Rüstow. „Arta militară și arta de comandant de oști a lui Iuliu Cezar”. — *Nota red.*

²⁾ Articolul „Armata”, pe care Engels îl pregătea pentru „New American Cyclopaedia”. (Vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 5—54. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ — „Armata greacă”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „Armata romană”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — să te sîci. — *Nota trad.*

⁶⁾ — atît de serios. — *Nota trad.*

ger să sconteze o poliță trasă asupra mea. Sfirșitul trimestrului se apropie, iar dumnezeu și diavolul au și pornit asaltul.

Freiligrath mi-a scris câteva rînduri din care-mi dau seama că Crédit mobilier a intrat în panică. Scăderea continuă a titlurilor de valoare la bursa din Paris, în ciuda perspectivei unei recolte bune, a provocat o adevărată panică printre financieri.

Povestea din India este foarte drăguță¹⁸¹. Puciul lui Mazzini¹⁸² s-a desfășurat întru totul după vechiul model oficial. Barem dacă măgarul n-ar fi atras și Genova în chestia asta.

Salut.

Al tău,
K. M.

Există un „Dictionary of military science” de Campbell¹⁸³, ieftin.

Publicat pentru prima oară
 n : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

64

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 8 iulie 1857

Dragă Frederic,

Soția mea a născut, în sfirșit. Dar copilul, fiind lipsit de vitalitate, a murit imediat.  n sine, asta nu e o nenorocire. Dar, pe de o parte, împrejurările legate nemijlocit de aceasta mi-au lăsat o impresie groaznică ; pe de altă parte, condițiile care au determinat acest deznodăm nt sînt de așa natură, încât e dureros să mi le amintesc. Într-o scrisoare nu pot vorbi mai pe larg despre acest lucru.

Salut. Transmite-i lui Lupus salutări din partea mea și comunică-i această veste.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
 n : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

65

Engels către Marx
la LondraManchester, sîmbătă [11] iulie 1857¹⁴⁴

Dragă Marx,

Cele cîteva rînduri de la tine mi-au fost trimise de la birou abia azi dimineață : magazionerul, care aduce de obicei scrisorile aici, a găsit că e mai comod să se achite de îndatoririle lui a doua zi dimineață și nu în seara respectivă. Conținutul scrisorii tale m-a impresionat extrem de mult, în pofida tonului ei misterios, căci îmi dau seama cît de greu trebuie că ți-a fost din moment ce ai scris în felul ăsta. Tu poți suporta stoic moartea copilului, dar nu și soția ta. Nu-mi scrii cum se simte ea ; asta mă face să cred că e bine, totuși comunică-mi *precis* cum stau lucrurile, căci altfel nu pot fi complet liniștit în această privință ; aluziile tale misterioase dau loc la tot felul de presupuneri. La urma urmei, important este ca ea să se simtă bine ; ce-a fost a trecut.

Astăzi îți pot promite cu *certitudine* pe vineri manuscritele pentru Dana, și anume articolele „Alma”, „Abensberg”, „Adjutant”, „Ammunition”¹⁾ și alte articolașe de acest fel, care cuprind aproape toate cuvintele de la litera A (în afară de „Alger” și „Afganistan”) pînă la Ap și Aq. Materialul pentru toate aceste articole l-am adunat și, fiindcă am început din nou să ies la aer, în boala mea a intervenit pe neașteptate o întorsătură favorabilă, care va pune, probabil, capăt întregii povești, așa că voi putea lucra nestingherit. Această schimbare datează de *aseară* și, pentru că mi s-a recomandat mișcare în aer liber în împrejurimile orașului, pînă joi nu mă voi duce la birou. De îndată ce voi termina cu aceste prime articole, mă apuc de „Army”²⁾ (perioada mai recentă, de la 1300 la 1850) și de „Artillery” ; începutul articolului „Army” îl voi scrie ulterior, iar tu, între timp, va trebui să obții lista pentru litera B. „Artillery” va putea fi expediat vinerea viitoare ; poate și „Army”. Unele articole mai mici s-ar putea să ți le trimit chiar miine pentru a fi expediate cu poșta de marți.

Lupus a plecat acum cîteva zile în Franța și Elveția. Viceconsulul francez de aici, un negustor, i-a eliberat pașaportul fără nici

---

1) — „Muniții”. — *Nota trad.*

2) — „Armata”. — *Nota trad.*

o dificultate. La înapoiere (peste vreo trei săptămîni) desigur că va veni pe la tine.

Deocamdată nu vreau să mă arăt pe la birou, dar de îndată ce-mi voi putea face din nou apariția acolo îți voi mai trimite ceva bani.

Transmite-i calde salutări soției tale din partea mea și asigur-o de sincera mea compasiune. Salutări fetelor și ai grijă de sănătatea lor.

Bătrînul tău,
F.E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

66

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 11 iulie 1857

Dear Frederic,

În momentul de față, principalul este, desigur, să-ți refaci sănătatea. Am să văd cum să-l mai amîn pe Dana. Nu-ți face griji în privința asta. Săptămîna viitoare îți trimit ceva material despre problema militară în antichitate.

După cîte am auzit, *Hastings* este *singura* stațiune balneară din Anglia cu adevărat indicată pentru boala ta. Așadar, du-te acolo, pentru ca boala să fie, în sfîrșit, tratată cu seriozitate. *Folosirea fierului*, ca măsură preventivă împotriva evoluției bolii, este în orice caz recomandabilă whatever Mr. Heckscher may think of it ¹⁾. Și în această privință ar trebui să mai consulți și un al treilea medic. E de presupus că fiecare dintre acești domni își cunoaște meseria numai pe jumătate ; de aceea e bine să-l controlezi pe unul prin celălalt.

Soția mea e pe cale de a se restabili. Totuși, starea ei nu-mi permite încă să plec de-acasă.

¹⁾ — oricare ar fi părerea d-lui Heckscher despre asta. — *Nota trad.*

Revoluția se apropie ; aceasta o dovedește mersul afacerilor lui Crédit mobilier și situația finanțelor lui Bonap[arte] în general.
Îți doresc însănătoșire grabnică.

Al tău,
K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

67

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 14 iulie 1857

Dragă Engels,

Cu toate necazurile noastre, te rog să mă crezi că și pe mine și pe soția mea (care, de altfel, e pe cale de a-și reveni) ne-au îngrijorat mai puțin propriile noastre probleme decât ultimele vești primite în legătură cu starea sănătății tale. Sînt extrem de bucuros că lucrurile merg spre bine, dar pur și simplu mă gîndesc cu groază că intenționezi să mergi din nou la birou și încă săptămîna aceasta. Doar după felul în care a decurs boala ai putut să-ți dai și tu seama că organismul tău are nevoie de întărire și de odihnă și că trebuie să scapi pentru un timp de tot praful de la birou. Se impune să pleci la mare as soon as possible ¹⁾. Dacă în acest moment hotărîtor te porți atît de copilăros — iartă-mi expresia — și te închizi din nou în birou, se va ivi o recidivă și, totodată, rezistența organismului la această boală va scădea tot mai mult. În cazul unor asemenea recidive, boala ar putea afecta în cele din urmă plămîinii și orice încercări de vindecare ar fi zadarnice. Doar nu tinzi la gloria de a te sacrifica pe altarul biroului Ermen-Engels ? Pe un alt om suferind ca tine, care ar fi obligat de nevoi să se înhame din nou la muncă în loc să-și vadă de sănătate, n-ai putea decât să-l compătimești. În cazul tău însă ar fi de ajuns să iei hotărîrea energică de a respecta toate prescripțiile medicale. Gîndește-te de cînd durează boala ta, cîte recidive ai avut și îți vei da seama de necesitatea

¹⁾ — cit de curînd posibil. — *Nota trad.*

for some time to let Mr. Ermen shift for himself ¹⁾, iar tu să-ți îngrijești de sănătate printr-o cură de aer marin și de relativă inactivitate. Sper că vei lua lucrurile în serios și vei renunța la vechiul sistem defectuos de a alterna medicația cu biroul. Să persisti în această comportare ar fi un lucru de neiertat din partea ta.

Împrejurările în care a născut soția mea și care m-au întors pe dos pentru câteva zile nu ți le pot relata decît verbal. Despre aceste lucruri nu pot scrie.

Am primit articolele tale ²⁾ ¹⁸⁵. My best thanks for them ³⁾.

Răscoala din India mă pune oarecum în încurcătură. La „Tri-bune“ sînt expected to have some superior views of military affairs ⁴⁾; dacă ai putea să-mi trimiți cîteva fraze generale, împreună cu materialul pe care l-am adunat aș reuși ușor să fac un articol lizibil. Situația insurgenților din Delhi și operațiile armatei engleze sînt singurele probleme despre care, în momentul de față, este necesar să se scrie cîteva fraze cu caracter militar. Restul nu-i decît material factic.

D-l Bamberger mă duce cu vorba de două săptămîni și nu vine la nici una dintre întîlnirile fixate. Bineînțeles că voi rupe orice relații cu acest june.

Soția lui Jones a murit încă în aprilie, el însă pare să se simtă relativ bine.

Am primit astăzi o scrisoare de la Imandt. Este în așteptarea unei slujbe cu un salariu de 300 l. st. Despre Dronke îmi scrie că trăiește en famille ⁵⁾ cu o femeie care a rămas însărcinată. Nu este însă vorba de miss Smith.

Salut.

Al tău,

K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — de a-l lăsa pe d-l Ermen să se descurce singur cîtva timp. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 135. — *Nota red.*

³⁾ — Multe mulțumiri pentru ele. — *Nota trad.*

⁴⁾ — considerat ca avînd cunoștințe superioare în problemele militare. — *Nota trad.*

⁵⁾ — în concubinaj. — *Nota trad.*

68

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 16 iulie [1857]

Dragă Frederic,

Astăzi ți l-am trimis pe Rüstow, pe care te rog să mi-l înapoiezi cât mai curînd posibil, deoarece Steffen lucrează chiar acum la el. I-am cerut cartea *pentru mine*.

Notele anexate n-au prea multă valoare, cu excepția, poate, a citorva citate¹⁸⁶. Am răsfoit „Encycl[opaedia] Brit[annica]”, dar n-am avut timp s-o citesc ca lumea. De aceea mă tem că notele nu conțin nimic nou pentru tine. La întocmirea lor m-am folosit de : Ersch și Gruber, „Encyclopédie universelle”¹⁸⁷ ; Pauly, „Realencyclopädie der class[ischen] Alterthumswissenschaft”¹⁾ (1844—1852). Mi-e imposibil să citesc acum lucrările respective. Păcat că nu m-am apucat mai demult de acest lucru. „Ency[clopaedia] Brit[annica]” este copiată aproape cuvînt cu cuvînt după edițiile germane și franceze și de aceea e greu s-o iei ca bază fără să fi citit lucrările de specialitate propriu-zise.

Ca stare fizică soția mea e mai bine, dar continuă să stea în pat ; moralul îi e foarte scăzut, ceea ce au fond de coeur, under present auspices²⁾, nu-i iau în nume de rău, deși mă sîcîie.

Salut.

Al tău,
K.M.

Sper că ești pe cale de a te restabili

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1) — „Enciclopedia reală a antichității clasice”. — *Nota trad.*

2) — în adîncul inimii, în împrejurările actuale. — *Nota trad.*

69

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 24 iulie 1857

Dragă Engels,

Astăzi am primit materialul pentru „Enciclopedie”¹⁸⁸.

Dacă ai cumva posibilitatea, trimite-mi ceva bani. Pentru luni mă amenință vizita portărelului¹⁸⁹ pentru impozite și a proprietarului casei. În afară de aceasta, din pricina totalei want of cash¹) în care mă aflu de două săptămîni, nu i-am putut crea soției mele, care nu numai că se întreamează foarte greu, dar și slăbește într-una, minimul de confort prescris de medic.

În timpul acesta am făcut tot felul de încercări, absolut zadarnice, fie de a sconta o poliță, fie — ceea ce la Londra se practică foarte des — de a obține un loan²) de la o societate de împrumut¹⁹⁰. Pentru ultima operație este nevoie de doi garanți respectabili, iar încercările mele de a-i găsi au suferit un eșec total.

Sumele pe care le am de încasat de la „Tribune” sînt atît de neînsemnate, încît nici nu mă pot gîndi să trag o poliță asupra lor decît peste două săptămîni. Suma ar fi fost mai mare, dacă, pe de o parte, n-aș fi fost nevoit să emit mai de mult o poliță asupra lor, pentru o sumă mai mare decît cea care mi se cuvenea, iar, pe de altă parte, dacă n-aș fi întrerupt uneori lucrul din cauza grijilor de-acasă.

Nimic nu mi-e mai neplăcut decît să te plictisesc cu necazurile mele acum, cînd ești bolnav, dar cum sînt atît de singur, nu-mi rămîne altceva de făcut.

Sper că la mare te vei restabili curînd. Nu uita să-mi trimiți imediat adresa ta.

Salut.

Al tău,
K.M.

Am trimis scrisoarea ta către Imandt.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1) — lipse de bani. — *Nota trad.*2) — împrumut. — *Nota trad.*

70

Engels către Marx
la LondraWaterloo, lângă Liverpool,
30 iulie (miercuri) 1857

Dragă Marx,

De alaltăieri seara mă aflu, în sfârșit, aici la mare ¹⁹¹, dar în partea de nord a Mersey-ului, la 3 mile depărtare de Newbrighton. Din păcate, am sosit aici cu o răceală zdravănă, care imediat mi-a agravat povestea cu glandele și îmi dă dureri mari și insomnii. Cel mai rău e că de câteva zile nu pot aproape de loc să lucrez; raportul pe care îl dau zilnic lui Heckscher și câteva bilețele pe care trebuie să le scriu, asta-i tot ce reușesc să fac. Seara sînt atît de chinat de dureri și de starea de slăbiciune generală, încît nu pot nici măcar să citesc. Și povestea asta afurisită a trebuit să survină tocmai acum! Incepînd de vineri seara sau de sîmbătă dimineața, tot timpul am fost stînjenit mai întîi de tot felul de treburi, iar acum din cauza bolii. Înfățișarea mea e realmente jalnică, merg incovoiat, șchiopătez și sînt foarte slab, iar în momentul de față, de pildă, nu știu ce să mai fac de durere.

Am cerut să ți se trimită din Manchester un coș cu sticle de vin, care îi face bine soției tale: 6 sticle de Bordeaux, 3 de Porto și 3 de Sherry. Probabil că le-ai și primit, dacă comanda a fost executată cum trebuie. Scrie-mi ce culoare are sigiliul de la sticlele de Porto și Sherry, ca să-l pot controla pe negustorul meu de vinuri. La Sherry ar trebui să fie *galben*, la Porto verde, cred. Vinul de Bordeaux are eticheta companiei Destournel, l-am importat de curînd.

La prima ocazie vei primi material pe teme militare. Din păcate, nu știu dacă poșta ajunge de aici la Londra într-o singură zi; în privința acestui lucru am să mă lămuresc abia peste câteva zile din proprie experiență.

Să sperăm că aerul de mare îmi va reda curînd capacitatea de muncă; în starea de acum mă plictisesc de moarte.

Calde salutări soției și fetelor tale.

Al tău,

F.E

Cele 5 lire sterline probabil că le-ai primit.

Adresa: F.E., care of Mr. Swingwood,
Bath St., Waterloo near Liverpool

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după *mar.uscrist*
Tradus din limba germană

71

Marx către Engels
la Waterloo

[Londra] 9 august 1857

Dragă Engels,

Astăzi n-am posibilitatea să-ți scriu mai mult de câteva rânduri. Vreau doar să-ți trimit cele mai bune urări de însănătoșire. Sînt atît de îngrijorat de sănătatea ta, de parc-aș fi chiar eu bolnav sau poate și mai îngrijorat.

Ce s-aude la capitolul „tuse” ? După cîte pot să-mi dau seama din scrisorile tale, cel puțin asta nu te chinuie.

Medicul meu, care a tratat foarte multe cazuri asemănătoare cu al tău, spune că, atunci cînd starea bolnavului nu-i permitea să facă baie în mare, recurgea cu succes la apa de mare încălzită (tepid ¹⁾) pentru fricționarea întregului corp și, treptat, folosea apă tot mai rece.

Scrie-mi dacă iei fier. La o boală ca a ta, ca și în multe alte cazuri, fierul ajută în mod cert.

Salut.

Al tău,
K.M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

72

Marx către Engels
la Waterloo

[Londra] 15 august 1857

Dragă Frederick,

Mă bucur foarte mult că marea, așa cum era de așteptat, are o influență binefăcătoare asupra ta. De îndată ce starea sănătății îți va permite să faci băi, efectul va fi și mai vizibil.

¹⁾ — călduță. — Nota trad.

Marea, ca atare, e, desigur, principalul remediu. Totuși e nevoie și de o medicație pe cale internă, pe de o parte pentru a preveni boala, iar pe de altă parte pentru a-i da singelui substanțele care-i lipsesc. Pe baza întregii literaturi franceze, engleze și germane noi pe care am citit-o acum în legătură cu boala ta, voi opune afirmațiilor cuprinse în scrisoarea adresată de tine soției mele¹⁹² următoarele concluzii, pe care le poți prezenta pentru verificare oricărui consiliu de medici sau chimiști :

1. În cazurile în care untura de pește își face efectul în 3 luni, fierul acționează în 3 săptămîni.

2. Untura de pește și fierul nu se exclud reciproc, ci, dimpotrivă, se completează în cadrul tratamentului.

3. *Lipsa temporară de fier în singe* este principala caracteristică a bolii tale. Pe lângă băile de mare trebuie să iei și fier, chiar dacă toate semnele exterioare ale bolii dispar.

4. În cazul bolii tale, elementul terapeutic din untura de pește îl constituie iodul ; proprietățile ei, legate de grăsimile pe care le conține, sînt neesențiale pentru tine. *Jodide of iron*¹⁾ întrunește ambele elemente de care ai nevoie și dintre care unul ți-l oferă untura de pește. Totodată, dacă iei fier iodat, eviți încărcarea inutilă a stomacului, pe care o provoacă consumul unturii de pește.

Voilà mes thèses²⁾ și sper că le vei lua în serios, pentru a evita, după vindecare, apariția unor recidive care pot fi extrem de neplăcute.

Situația cu Delhi e, după părerea mea, de așa natură, încît englezii vor fi nevoiți să se retragă de îndată ce va începe rainy season³⁾. Am riscat să afirm acest lucru¹⁹³ pe răspunderea mea, deoarece a trebuit să te înlocuiesc provizoriu la „Tribune” în calitate de corespondent militar. N.B. — on the supposition⁴⁾ că rapoartele de pînă acum sînt reale. S-ar putea să mă compromit. Dar în cazul acesta îmi poate veni întotdeauna în ajutor o oarecare dialectică. Afirmațiile mi le-am expus, bineînțeles, în așa fel, încît și în cazul contrar să am dreptate. Zvonurile permanente despre căderea Delhiului sînt răspîndite chiar în India de guvernul din Calcutta și servesc, după cum văd din ziarele indiene, ca principal mijloc pentru a ține în stare de supunere presidencies⁵⁾ Madras și

1) — *Fierul iodat.* — *Nota trad.*

2) — *Iată tezele mele.* — *Nota trad.*

3) — *anotimpul ploios.* — *Nota trad.*

4) — *presupunînd.* — *Nota trad.*

5) — *președințiile.* — *Nota trad.*

Bombay. Îți trimit alăturat, ca să-ți mai treacă timpul, un plan al Delhiului, pe care *însă trebuie să mi-l înapoiezi*.

Din majoritatea rapoartelor Băncii Franței reiese deja că, la conducerea ei, în locul lui d'Argout se află un bonapartist ¹⁾, care nu prea se sinchisește de operațiile de scont și de emisiunea de bancnote. În Franța, crahul financiar va lua, probabil, proporții colosale, întrucît totul contribuie cu înverșunare la aceasta.

Imandt m-a stingherit foarte mult la lucru. Numai halba de bere e în stare să creeze acel medium cu ajutorul căruia se poate intra în legătură cu acești spiritrappers ²⁾.

Cele mai calde urări de sănătate din partea mea și a soției.

Al tău,

K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

73

Engels către Marx la Londra

Waterloo, 21 august 1857

Dragul meu Maur,

Probabil că ai primit articolele ³⁾ azi-dimineață.

Tezele ⁴⁾ tale le consider totuși open to some observations ⁵⁾.

Afirmația că fierul acționează în trei săptămîni acolo unde untura de pește acționează în trei luni nu trebuie, desigur, luată textual. Despre o vindecare în trei săptămîni, în general, nu poate fi vorba în cazul unei boli ca aceasta și așa spune că, indiferent, dacă iei fier sau nu iei, mai frecvent sînt cazurile cînd tratamentul durează trei ani decît cele în care durează trei săptămîni.

Oricum, pentru mine e o noutate că lipsa de fier din singe este *principala caracteristică* a scrofulozei. Independent de orice litera-

¹⁾ Germiny. — *Nota red.*

²⁾ Joc de cuvinte : „spiritrappet” — „cel ce se ocupă de spiritism” ; „spirit” — „spirit”, dar și „alcool”, „băutură spirtoasă”. — *Nota trad.*

³⁾ Probabil pentru „New American Cyclopaedia”. — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 143. — *Nota red.*

⁵⁾ — susceptibile de unele observații. — *Nota trad.*

tură, este însă cert că de un timp e moda de a se reduce cauza tuturor bolilor la lipsa de fier din sânge, modă care a și început să stîrnească o reacție; chiar și în cazul unei boli cum este cloroza, a cărei caracteristică principală este *indeobște* considerată ca fiind lipsa de fier, unii francezi afirmă în ultima vreme că fierul nu are nici un amestec aici. Cu atît mai puțin limpezi îmi par lucrurile cînd este vorba de *caracteristica principală* a scrofulozei.

Că în untura de pește se găsește, *printre altele*, și iodul ca element activ principal este cert. Dar e departe de a fi singurul. Sub altă formă, iodul nu dă nicidecum aceleași rezultate. Pe lîngă iod, în untura de pește se mai găsește clor și brom și amîndouă aceste elemente acționează direct sau indirect asupra bolii, dar în ce măsură pot ajuta părțile componente ale fierii și acizii grași volatili nu s-a stabilit încă. Știu numai că untura de pește norvegiană, care are un gust amar de fiere, mi-a ajutat mai mult decît cea din Terra-Nova sau din Anglia, care nu are acest gust.

Fier iodat am luat tot timpul la Manchester (de cînd m-am înapoiat de la Londra și pînă cînd am plecat la Waterloo), concomitent cu untura de pește, dar inflamația s-a agravat într-una și în cele din urmă a devenit cronică. De cînd sînt aici *nu* am mai luat fier iodat, dar m-am înțeles de mult cu H[eckscher] ca după ce voi *termina tratamentul* să iau sau fier iodat, sau fier de Quévenne asociat cu untură de pește.

Grăsimea din untura de pește, pour le moment ¹⁾, nu este în nici un caz un balast inutil pentru mine. De cînd m-am mai îndrăvenit am început din nou să depun grăsime. Desigur că în dieta mea grăsimea animală preparată îmi este îngăduită numai în cantități foarte mici; din această cauză trebuie să mănînc mai multe făinoase, și uneori realmente mă reped la piine cu o foame de lup; carne mănînc de două ori, iar piine de patru ori mai mult decît de obicei. În condițiile unei asemenea alimentații, grăsimea din untura de pește îmi face foarte bine, dedarece o iau într-o formă absolut inofensivă și nu are un efect atît de iritant ca grăsimea animală sau alimentele gătite cu multă grăsime.

După cum vezi, niciodată n-am scăpat complet din vedere fierul, și chiar după ce am luat fier timp de 3 săptămîni fără nici un rezultat, ba poate chiar, în împrejurările actuale, medicația cu fier să fi dus la o agravare, totuși am hotărît ca, după terminarea tratamentului să iau din nou fier. Heckscher, cu care am vorbit duminica trecută despre acest lucru, s-a declarat categoric împotriva ca după experiența făcută să iau acum din nou fier, și trebuie să re-

¹⁾ — pentru moment. — *Nota trad.*

cunosc că are dreptate. Mai târziu voi lua cu siguranță. De altfel, repet că, în pofida părerii unanime din literatura de specialitate, reducerea tuturor bolilor la lipsa de fier îmi trezește o mare neîncredere cît timp nu vom ști ceva mai mult decît acum despre forma în care se află fierul în sînge și chiar despre cantitatea de fier care trebuie să existe în mod normal în sînge. În orice caz, cînd a început toată povestea asta, eu aveam suficient fier în sînge, fapt ce poate fi atestat de orice medic care m-a văzut atunci. Că la oamenii cu o înfățișare scrofuloasă evidentă, palizi, cu pielea transparentă etc. ar putea fi vorba de o lipsă de fier, asta sînt dispus s-o cred.

Dar să admitem că aceasta este principala caracteristică a bolii ; de aici nu rezultă nicidecum că trebuie să se purceadă imediat și indiscriminate ¹⁾ la administrarea fierului. Fierul pătrunde foarte greu în sînge dacă nu este administrat în cantități mici, așa cum se găsește în alimentele obișnuite. Dacă presupunem, așadar, că trăsătura caracteristică a bolii mele constă în faptul că sîngele nu mai poate asimila fierul din alimente, atunci cu atît mai puțin ar asimila el fierul din medicamente. Aerul de mare și băile de mare întăresc în așa măsură organismul, încît sîngele va redobîndi această capacitate. Prin urmare, va asimila din nou fierul din carne și din plîine și, pentru că mîncînc mai mult ca de obicei, va fi asimilată o cantitate mai mare de fier. Numai în cazul în care voi redobîndi această capacitate, fierul, administrat sub formă de medicamente, va putea da rezultate, deși am impresia că în proporție de $\frac{9}{10}$ trece prin organism fără nici un folos ; dar, nici chiar în teoria vindecării cu ajutorul fierului, administrarea fierului nu este considerată recomandabilă în toate etapele bolii. Și apoi trebuie să se mai țină seama de particularitățile fiecărui caz și de constituția organismului. Se pare, de exemplu, că eu sînt deosebit de sensibil la toate metalele ; chiar și folosirea pe cale externă a mercurului pentru a împiedica extinderea locală a inflamației a acționat extrem de rapid asupra mea și e foarte posibil ca fierul iodat, pe care l-am luat într-o perioadă cînd sîngele meu era prea dezorganizat pentru a-l putea asimila, să fi dus la agravarea inflamației.

În orice caz, nu vîd în ce măsură tezele ²⁾ tale, chiar dacă sînt conforme cu teoria vindecării cu ajutorul fierului, ar infirma, în esență, afirmațiile mele din scrisoarea anterioară ¹⁹⁴, în care, de altfel, era vorba numai de administrarea imediată a fierului, fără a indica sub ce formă anume, și despre întreruperea tratamentului cu untură de pește.

¹⁾ — fără discernămint. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 143—144. — *Nota red.*

Astăzi am făcut prima baie în mare ; a avut un efect admirabil și mi-a trezit o foame de lup. Deocamdată pot face baie numai din două în două zile.

Acum însă e timpul să plece poșta. „Army“ este în lucru. Multe salutări soției tale și copiilor.

Al tău,
F.E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

74

Engels către Marx la Londra

Waterloo, 25 august 1857

Dragă Marx,

A trebuit să-mi întrerup brusc ultima scrisoare, deoarece pleca poșta. Voiam să-ți mai povestesc aventurile lui Lupus în Franța. Nu a avut nici bani, nici timp să se oprească la Londra și de aceea a plecat direct, ajungând la Manchester cu 2 șilingi în buzunar. De cum a ajuns la Lille a fost depistat și urmărit de poliția franceză. Pe deasupra, cu norocul lui obișnuit, a nimerit în toiul alegerilor și al unui frumușel complot terorist. A tras la un mic hotel în apropiere de Louvre și apoi a vrut să meargă la Versailles. În timpul acestei călătorii, doi mouchards¹⁾ s-au luat după el, au mers în același vagon cu el la dus și la întors și nu l-au scăpat nici o clipă din ochi. Când s-a întors la hotel, în timp ce-și lua cina în salon, la masa lui s-au așezat cei doi agenți, dintre care unul era un evreu din Alsacia, și au început să facă remarci răutăcioase la adresa lui în germană, franceză și într-o engleză stricată. „Cu câtă poftă mai halește individul și capul lui nici doi bani nu face“. „That chap eats with much appetite and his head is not worth a farthing. The telegraphic despatch has just arrived“²⁾ etc. După ce a răbdat fără să scoată o vorbă — conștiința lui politică încărcată l-a deter-

¹⁾ — copoi. — *Nota trad.*

²⁾ — „Cu câtă poftă mănincă individul și capul lui nici doi bani nu face. Telegrama a sosit chiar acum“. — *Nota trad.*

minat, bineînțeles, să tacă, căci altfel ar fi fost aruncat în carceră și la prefectură ar fi trebuit să arate ce fel de lup¹⁾ este —, după ce a băut de necaz un țap de bere, L[upus] s-a retras în camera lui, s-a așezat la fereastră au premier²⁾). De acolo i-a zărit pe prietenii lui de la Versailles stînd la poartă. Banda devenea tot mai numeroasă, îl apostrofa în fel și chip, iar șeful ei parlamenta cu proprietăreasa hotelului. După aceea indivizii au ocupat întreaga casă, s-au pus pe chef și au făcut scandal pînă la miezul nopții, instalîndu-se în camerele din dreapta, din stînga și de deasupra celei ocupate de Lupus, pe care, poți să-ți închipui, îl treceau sudorile; pe deasupra mai era și îngrozitor de cald. În zori flăcăii l-au trezit. I-au bătut în peretele din stînga și din dreapta, în camera de deasupra lui au tîrît masa, patul etc. pe podea ca să-l facă să-și iasă din minți. În sfîrșit, luîndu-și inima-n dinți, L[upus] s-a îndreptat spre toaletă. Pe scară stătea evreul și complicele lui și evreul spuse cu glas tare: „Acum individul se duce să se c...”. Lupus ceru să i se aducă micul dejun în cameră și se interesă cînd pleacă trenul de Strassb[ourg]. Indivizii dispărură unul cite unul, pentru că era ziua alegerilor suplimentare și apoi scopul lor fusese atins: îl alungaseră pe L[upus] din Paris. În timpul călătoriei îl văzu din nou pe prietenul său de la Versailles, care l-a însoțit în același vagon patru-cinci stații, apoi un altul veni să-l schimbe. Indivizii se împingeau în vagonul supraaglomerat într-un mod atît de bătător la ochi, încît un filistin francez spuse în glumă: „Il y a donc un criminel parmi nous ?”³⁾ Așa a fost escortat pînă la Lyon; de la Châlons sur Saône apăru din nou, pe vapor, individul de la Versailles. La Lyon, L[upus] s-a dus la primul hotel care îi ieși în cale, dar a descoperit că de fapt chelnerul și toți ceilalți stăteau la pîndă și imediat le-au telegrafiat indivizilor acelora anunțîndu-le sosirea lui. Chelnerul a început să fluiera de îndată ce l-a văzut pe Lupus ieșind din cameră, iar omul de la birou strigă: „Le voilà !”⁴⁾ Apoi Lupus a trebuit să treacă prin fața elitei agenților de poliție. Această urmărire a continuat și în tren pe linia Seyssel, pînă la un anumit punct de unde pleacă un tren spre Plombières, localitate în care tocmai se afla atunci d-l Bon[aparte]. Din acel moment, L[upus] a fost liber, întrucît un văzut că nu merge în direcția Plombières. La înapoiere nici gînd să fie urmărit.

¹⁾ Joc de cuvinte: „Wolff” — nume de familie; „Wolf” — „lup”. — *Nota trad.*

²⁾ — la etajul întii. — *Nota trad.*

³⁾ — „Se află oare un criminal printre noi ?” — *Nota trad.*

⁴⁾ — „Iată-l !” — *Nota trad.*

De aici se poate vedea ce a făcut d-l Bon[aparte] cu Sociéte du dix Décembre¹⁾. Pe haimanalele astea le recunoști imediat mai ales după bețiile lor și după procedeele ridicole folosite pentru a strica persoanelor suspecte plăcerea șederii la Paris. Dacă L[upus] n-ar fi plecat, probabil că unul dintre ei l-ar fi luat la bătaie ca să aibă un pretext să-l care la prefectură. Ce mulți indivizi trebuie să fie în această slujbă din moment ce un întreg escadron a fost pus pe urmele unui om comparativ²⁾ necunoscut lor, așa cum este Lupus. La aceasta se adaugă organizarea circiumarilor, a chelnerilor, a lacheilor etc. în calitate de ajutoare.

Chiar acum am făcut din nou o baie, ceea ce, în general, mă fortifică și mă înviorează foarte mult, dar deocamdată se pare că inflamația iar s-a agravat. Era de așteptat. În general mă simt foarte bine, iar rănile nu mă supără prea mult. Probabil că bătrînul³⁾ a sosit deja la Manchester. Mîine voi afla precis acest lucru și atunci voi pleca numaidecît la Manchester, iar peste cîteva zile mă voi duce într-o stațiune de pe litoral cu efecte curative mai mari, probabil pe insula Man. Așadar, scrie-mi deocamdată la Manchester. De îndată ce mă voi restabili complet și nu voi mai avea nevoie să fac băi de mare în mod regulat, mă gîndesc să fac o călătorie pe mare, probabil cu vaporul prin Dublin la Portsmouth și pe insula Wight, unde am putea ține împreună un consiliu de război. Dar asta este încă în funcție de diferite împrejurări.

„Army” progresează, antichitatea este gata, evul mediu va fi scurt, iar apoi perioada modernă. Ce-i drept, numai antichitatea are 6—7 pagini; am să văd dacă nu se poate să scot ceva, dar e imposibil să respectăm întru totul dimensiunile indicate de d-l D[ana]. Pînă vineri nu pot preda articolul, căci mă va stingheri bătrînul, sper însă că pînă marți il voi trimite. Apropo, D[ana] nu scrie nimic despre manuscrisele sau despre lista pentru litera B? Cum se poate? E ciudat să nu mai primim nici un semn de viață de la el. Calde salutări.

Al tău,

F.E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — Societatea zece decembrie. — *Nota trad.*

²⁾ — relativ. — *Nota trad.*

³⁾ Friedrich Engels-senior, tatăl lui Engels. — *Nota red.*

75

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 26 august 1857

Dragă Engels,

Alăturat îți trimit un bilet de la Schramm pentru tine. Scrie-i câteva cuvinte. Nu cred că mai sînt multe speranțe în privința lui.

Pășania lui Lupus este foarte amuzantă.

De ce nu te duci la Hastings, care este renumit pentru acțiunea binefăcătoare pe care o are asupra unor boli ca a ta? Este singura stațiune balneară din Anglia cu acest specific. Insula Man, atît cît am avut cîntea s-o văd împreună cu tine — ce-i drept, numai o mică parte din ea —, se remarcă numai prin mirosul urît.

Cu Dana lucrurile nu stau prea strălucit. Am socotit că n-are rost să te țin la curent cu toate amănuntele acestei probleme în perioada grea a bolii tale. Dana mi-a trimis încă demult lista alăturată pentru litera B (în care numai două articole nu sînt pe teme militare: „Blum” și „Bourrienne”). Totodată mi-a scris că, cu cît va primi mai repede materialul pentru volumele următoare, cu atît va fi mai bine pentru ei. În ceea ce mă privește, aș putea să primesc onorariul imediat după expedierea articolelor. Dar ce puteam face în acea perioadă cînd materialul pentru A nu putea fi expedit și cînd ar fi trezit bănuiele faptul că nu profit de o propunere atît de insistentă și încă în condiții atît de avantajoase pentru mine? Nu-mi rămînea altceva decît un timp să nu scriu de loc la New York, iar pe urmă să scriu numai foarte rar, say every fortnight¹⁾, încît să am oricînd posibilitatea ulterior să susțin, nu fără o aparență de veridicitate, că boala și troubles²⁾ casnice m-au împiedicat să scriu, ceea ce o dovedea și faptul că trimiteam mai rar corespondențe la ziar³⁾. În aceste împrejurări n-ar fi avut nici un sens să-i trimit lui Dana lista ta pentru B; poziția mea ar fi părut și mai nefirească. Între timp am mai aflat că maiorul Ripley este acum coeditor la „Tribune”, astfel încît în cazul cel mai rău Dana l-ar putea folosi pentru „Enciclopedie”.

Ei bine, la 24 iulie am expedit primul lot de material de la tine. A venit luna august și starea sănătății tale părea să se agra-

¹⁾ — să zicem o dată la două săptămîni. — *Nota trad.*

²⁾ — necazurile. — *Nota trad.*

³⁾ „New York Daily Tribune”. — *Nota red.*

veze din nou. La 11 august am primit alt lot de material ¹⁾ de la tine. Instinctul îmi spunea că trebuie să sosească o scrisoare din New York care m-ar pune în mare încurcătură, deoarece boala ta făcea imposibilă accelerarea ritmului muncii. Așadar, ca să-mi păstrez o portiță de scăpare, i-am trimis lui Dana materialul împreună cu o scrisoare ¹⁹⁵, în care îl anunțam, în primul rând, că bulk ²⁾ a articolelor au fost expediate la 7 august (astfel încît el trebuia să-și închipuie că manuscrisul s-a pierdut) și în același timp îi explicam că tergiversarea și amînarea se datoresc unei boli, care încă nu a trecut cu totul. Am făcut asta ca să mă asigur pentru orice eventualitate. Dacă sosește reclamația lui Dana (probabil la începutul lunii septembrie), există două posibilități : manuscrisul pentru A va fi gata sau nu va fi. În primul caz se pune problema dacă Dana mai are sau nu nevoie de el. Dacă are nevoie de el, nu s-a pierdut nimic. Dacă nu mai are nevoie, vina va cădea, probabil, asupra poștei. Dacă însă manuscrisul, în genere, nu va fi gata, înseamnă că mistificarea a fost cu atît mai necesară.

La 17 august ³⁾ am primit o scrisoare de la Dana, pe care ți-o trimit alăturat.

În ceea ce privește litera B, acum nici vorbă nu poate fi să completăm lista, ci doar s-o terminăm cît mai repede cu putință. Dacă nu va fi posibil, vom fi nevoiți să abandonăm totul.

Rezultatul este că situația mea materială a devenit foarte nesigură și chiar poziția mea la „Tribune” se cam clatină.

Te rog să-mi trimiți înapoi planul orașului Delhi și să-mi scrii părerea ta în legătură cu problema indiană ⁴⁾.

Al tău,
K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ F. Engels. „Afganistanul” și „Abatiza”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 83—92 și 93. — Nota trad.) — Nota red.

²⁾ — cea mai mare parte. — Nota trad.

³⁾ În original : aprilie. — Nota red.

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 143—144. — Nota red.

76

Engels către Marx
la Londra

Kelston Cottage, Trinity st.
Ryde, Isle of Wight, 8 septembrie 1857

Dragă Marx,

În sfârșit, astăzi, pe o ploaie torențială, m-am instalat în noua mea locuință și chiar miine mă voi apuca din nou de „Army”. Ieri la Portsmouth am terminat cu toate problemele militare importante; în felul acesta rămâne numai „flota”, care în momentul de față arată foarte anemic. Cu sănătatea o duc bine și, dacă vremea se îmbunătățește, sper ca în curând să fiu complet restabilit. De la Portsmouth până aici e un drum de o jumătate de oră. E un cuib foarte aristocratic, dar camerele nu sînt atît de scumpe ca la Waterloo. Cum stau lucrurile în privința alimentației voi afla, bineînțeles, la sfârșitul săptămîinii. Hotelurile etc. însă sînt scandalos de scumpe.

La Portsmouth ai realmente impresia că te afli în patrie. Mari-nari din navy¹⁾ nu se văd prea mulți în oraș; în schimb, aici domnește locotenentul, falsa demnitate, rezerva afectată și o engleză stilcită, tot ce caracterizează un ofițer și un gentleman. Oamenii de aici, de asemenea, circulă aproape întotdeauna în uniformă. Am văzut Regimentul 47 făcînd exerciții: numai soldați bătrîni din Crimeea cu medalii, care abia au sosit de pe Marea Mediterană. Exercițiile mai simple le făceau acceptabil, dar manevrele complicate, „ideale”, pe care regulamentul englez le prevede în număr atît de mare, erau executate cu foarte multă nepricepere. Formarea careului dintr-o coloană desfășurată oblic în marș // // // nu a reușit de loc; a ieșit o încurcătură infernală. În schimb a reușit foarte bine marșul frontal în linie și batalionul desfășurat. Ofițerul comandant era foarte calm, dar în companii se auzeau blesteme și injurături ca la noi. De mărșăluit mărșăluiesc ca ai noștri, doar cu pași ceva mai mari și într-un ritm mai rapid; totuși soldații nu vădesc prea multă tragere de inimă. Locotenentul prusian ar spune: băieții n-au chemare. Pasul alergător este încă foarte nesatisfăcător, tragerile se fac ca în somn. Concluzia: regulamentul este foarte prost, trupele sînt mai bune decît regulamentul, în Crimeea au învățat foarte puțin de la francezi; toate perfecționările moderne sau nu au fost introduse de loc, sau au fost prost introduse.

¹⁾ — flotă. — *Nota trad.*

De îndată ce „Army” va fi gata, ți-l voi trimite. Salutări călduroase soției și copiilor.

Al tău,
F.E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

77

Engels către Marx la Londra

[Ryde] 10 septembrie [1857], joi

Dragă Marx,

Îți trimit alăturat „Bennigsen” și „Barclay”¹⁾. Generalii napoleoneeni îi voi trata ceva mai amănunțit; ei urmează să fie trimiși mâine sau poimâine. „Army” va fi curînd gata.

Al tău,
F.E.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

78

Engels către Marx¹⁹⁶ la Londra

[Ryde, 11 sau 12 septembrie 1857]

[...] Berthier a fost un simplu clerk²⁾, fără nici un fel de idei, dar teribil de sîrguincios și de punctual; cînd, în 1809, Nap[oleon] l-a trimis în Bavaria pentru a pune trupele în ordine pînă la ve-

¹⁾ K. Marx și F. Engels. „Bennigsen”. „Barclay de Tolly”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 121—124 și 100—102. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — slujbaș. — *Nota trad.*

nirea lui, Berthier, prin ordres et contreordres ¹⁾, a împărțit armata în trei părți, plasându-l pe Davout cu jumătate din forțele franceze la Regensburg, pe Masséna cu cealaltă jumătate la Augsburg, iar între ei, la Abensberg, i-a așezat pe bavarezi, astfel încât, dacă arhiducele Karl ar fi înaintat rapid, ar fi putut nimici pe rând aceste corpuri de armată. Numai sosirea lui Nap[oleon] și încetineala austriecilor i-au salvat pe francezi.

În 1813 Bernadotte nu era general, ci diplomat. El i-a împiedicat pe generalii subordonați lui să treacă la ofensivă, iar când, în pofida ordinului, Bülow a reputat două victorii, la Grossbeeren și Dennewitz, Bern[adotte] a oprit urmărirea. El ținea o legătură permanentă cu francezii; când Blücher a efectuat marșul spre Elba pentru a face joncțiunea cu el și a-l obliga, să treacă, în sfârșit, la acțiune, Bernadotte a continuat să rămână pasiv pînă cînd sir Ch. Stewart (împuțernicit englez în armata sa) nu i-a declarat că, dacă nu pornește în momentul acela, nu i se va mai plăti nici un pfening. Aceasta a avut efect; totuși, pe cîmpul de luptă de lângă Leipzig, suedezii au apărut numai honoris causa ²⁾ și în toată campania n-au pierdut în luptă nici 200 de oameni. În 1798 B[ernadotte] a fost ambasador al Franței la Viena; cu prilejul aniversării victoriei asupra austriecilor, el a arborat steagul tricolor, oamenii au atacat hotelul în care locuia și au dat foc steagului. El a plecat, dar Nap[oleon] a considerat că el n-a avut dreptate și a determinat Directoratul să mușamalizeze incidentul.

Poți afla cum se spune în englezește poduri cu căpriori (ponts à chevalets)? Ar fi necesară și o descriere a pontoanelor austriece sistem Birago și o mică notiță — numai o indicație — cu privire la calitatea pontoanelor la diferite armate (vezi sir Howard Douglas, „Military Bridges” ³⁾). Oare rușii și prusienii mai au pontoane de pînză? Aici nu am nici un fel de material, iar ceea ce am la Manchester este foarte învechit. În legătură cu pontoanele engleze mai am cite ceva. [...]

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

¹⁾ — ordine și contraordine (aluzie la expresia atribuită lui Napoleon I: ordre, contreordre, desordre — ordine, contraordine, dezordine). — *Nota trad.*

²⁾ — aici: „de formă”. — *Nota trad.*

³⁾ — „Poduri militare”. — *Nota trad.*

79

Marx către Engels
la Ryde

[Londra] 15 septembrie [1857]

Dragă Engels,

Te rog să mă ierți pentru tăcerea mea și pentru faptul că nu ți-am confirmat primirea diferitelor colete. În primul rînd, am avut mult de lucru, iar apoi multă alergătură care mi-a răpit timp și pe care n-am făcut-o în nici un caz „dintr-un impuls lăuntric”. Sper că, în ciuda vremii proaste, *însănătoșirea ta progresează* și nu renunț la noțiunea ¹⁾ că la sfîrșit o să iei și fier. Mă tem numai să nu-ți dau-neze faptul că scrii prea mult.

Vineri aștept o scrisoare de la Dana. Astăzi i-am expediat „Barclay”, „Berthier”, „Blum”, „Bourrienne” și articolele tale ¹⁹⁷. Pentru mine este important să trimit săptămîna viitoare a doua parte a materialului pentru litera B. Unele întrebări pe care trebuie să ți le pun în legătură cu generalii francezi, despre care mă voi apuca în curînd să scriu, ți le voi formula în scrisoarea următoare. Despre activitatea lui Bem în Polonia am găsit următoarele :

„S-a distins în bătălia de la Iganin, unde a luptat cu 12 tunuri ușoare și 4 grele împotriva a 40 de tunuri rusești de calibru mare ; apoi s-a distins în bătălia de la Ostrolenka. Aici a înaintat în galop cu bateria sa pînă la linia infanteriei ușoare a rușilor, a deschis un foc nimicitor asupra unităților care trecuseră peste Narev, a rezistat canonadei a 80 de tunuri și l-a silit pe inamic să se retragă. După această bătălie a fost înaintat la gradul de colonel ; în scurt timp a devenit comandant suprem al întregii artilerii și, cînd forțele de luptă poloneze s-au concentrat la Varșovia, a fost numit general. În zilele de 5 și 6 septembrie B[em] a aruncat în luptă toate forțele sale ; plasînd tunurile de cîmp între fortificațiile răzlețe ale liniei a doua, în ziua de 6 a înaintat cu 40 de tunuri pînă la Wola, care fusese luată de ruși, dar, nefiind sprijinit nici de infanterie, nici de cavalerie, a fost nevoit să se retragă. Cînd, în noaptea de 7 septembrie, armata polonă s-a retras spre Praga, el, cu 40 de tunuri, a ocupat podul, dar în dimineața zilei de 8 a primit știrea despre acordul încheiat cu rușii și despre ordinul lui Malachowski de a se îndrepta cu artileria spre Modlin ²⁾. Vezi însemnările sale în «A[ugsburger]

¹⁾ — ideea. — *Nota trad.*

²⁾ Novo-Gheorghievsk. — *Nota red.*

Allg[emeine] Z[ei]tung» din 1831, în care comentează ultimele evenimente și îl atacă pe Krukowiecki" ¹⁰⁸.

Deoarece n-am pic de încredere în autoritatea care expune cele de mai sus, te rog pe tine să verifici acest fragment și să-mi expui pe scurt, preferabil direct în limba engleză, pasajul corectat.

Mîine voi căuta la Museum datele cerute de tine ¹⁰⁹.

Al tău,
K.M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

80

Marx către Engels la Ryde

[Londra] 17 septembrie ¹⁾ [1857]

Dragă Engels,

Despre „Bernadotte” e greu să scrii. Generalii francezi care au scris în timpul lui Ludovic-Filip sînt în cea mai mare parte adepții lui categorici ; scriitorii de azi, din timpul lui Boustrapa ²⁾, sînt în aceeași măsură adversarii săi categorici. Principalele puncte discutabile pe care te rog să le elucidezi sînt următoarele :

1. Participarea sa la bătălia de la Austerlitz, și anume manevrele efectuate de el înainte de această bătălie.

2. Comportarea lui în bătălia de la Jena și înainte de bătălia de la Eylau.

3. Comportarea lui în bătălia de la Wagram.

Cu misiunea lui diplomatică la Viena lucrurile nu stau chiar așa cum le prezinți tu ³⁾. S-a dovedit (printre alții de către Schlosser, „Aprecieri asupra lui Napoleon”) că ziarele bonapartiste din Paris l-au denunțat pe B[ernadotte] ca regalist pentru că nu a arborat drapelul francez. Ele l-au determinat să facă acest pas, pe care ulterior Bona[parte] l-a dezavuat.

¹⁾ În original : aprilie. — Nota red.

²⁾ Poreclă a lui Ludovic-Napoleon Bonaparte, alcătuită din primele silabe ale numelor orașelor Boulogne, Strassbourg și Paris. — Nota red.

³⁾ Vezi volumul de față, p. 154. — Nota red.

În genere, Bona a simțit că dintre generalii săi Bernadotte este „omul de stat”, care-și urmărește „propriile planuri”. Prin intrigi meschine și lamentabile împotriva lui B[ernadotte], Bonaparte, și mai ales frații săi, i-au creat acestuia o poziție mult mai importantă decît cea la care ar fi putut el aspira.

În general, Napoleon se purta oribil cu orice om, pe care-l bănuia de a avea „scopuri proprii”.

Al tău,
K. M.

În legătură cu *Blücher* trebuie să-mi scrii despre principalele lui bătălii, să-mi faci o caracterizare generală a lui din punct de vedere militar și, în sfîrșit, să-mi scrii despre meritele lui în domeniul tacticii, atît de mult subliniate de Griesheim²⁰⁰.

La fel despre *Bessières, Brune, Brown, Bugeaud*.

Bosquet în campania din Crimeea.

Trimite-mi lista lui Dana pentru litera B, întrucît am pierdut copia mea.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

81

Engels către Marx²⁰¹

la Londra

Ryde, vineri 18 septembrie 1857

Dragă Marx,

Scrisoarea ta am primit-o ieri după-masă, prea tîrziu ca să mai pot pregăti ceva pentru litera B ; în plus, eu eram încă la Portsmouth cînd a sosit scrisoarea aici, și aceasta a făcut să se mai piardă timp, altminteri aș fi putut să-ți traduc datele despre Bem¹⁾. Se pare că la voi e vreme urîță ; aici e mereu foarte frumos, doar că e prea cald ; săptămîna trecută au fost cîteva ploi torențiale, dar în răstimpul dintre ele a fost cald și frumos. Clima de aici

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 155. — *Nota red.*

este cu adevărat minunată, iar vegetația — tot ce nu reclamă un soare torid — este aproape sudică, ca la Neapole. Gardurile vii sînt din arbuști de dafin. Starea sănătății mele s-a ameliorat remarcabil, boala propriu-zisă a trecut, nici o glandă nu mai mi-e inflamată și acum mă strădui numai să-mi vindec rănile — ceea ce, firește, merge încet — și să mai pun carne și grăsime pe mine. Băile de mare îmi fac foarte bine; pot din nou să înot fără greutate, iar aceasta dovedește ce progrese am făcut în urma tratamentului. L-am vizitat pe Pieper la Bognor, o mică localitate foarte plăcută, dar cu totul neînsemnată în comparație cu Ryde; sînt curios cît timp va mai rămîne acolo: îi merge bine, dar tocmai de aceea conștiința genialității se trezește din nou în el; succesul întimplător îl atribuie meritelor lui și se crede deja pe jumătate rege al Bognorului. Duminică va veni aici; s-ar putea să vină și Steffen. Sometime next week.¹⁾ voi pleca la Brighton, iar acolo mă voi imbarca pentru Jersey, unde intenționează să vină și Schramm, după cum îmi scrie. Atunci ai putea și tu să vii la Brighton, iar apoi — dacă poți aranja cu lucrul — am putea pleca împreună la Jersey; călătoria pe mare ți-ar face și ție bine. Ce părere ai? În orice caz, rămîn aici pînă marți, poate chiar ceva mai mult, je verrai²⁾).

În legătură cu Bem aș spune numai următoarele:

În bătălia de la Iganin, unde a comandat artileria, s-a distins prin iscusința și perseverența cu care a dus lupta împotriva bateriilor ruse, mult superioare. La Ostrolenka a comandat artileria în aceeași calitate³⁾; cînd atacurile armatei poloneze împotriva rușilor, care trecuseră Narevul, au fost definitiv respinse, el a acoperit retragerea printr-un atac curajos cu toate tunurile sale. Mai tirziu a fost numit colonel, curînd după aceea general și comandant suprem al întregii artilerii poloneze. Cînd rușii au atacat fortificațiile Varșoviei și au cucerit Wola, Bem a înaintat cu 40 de tunuri împotriva acestui punct fortificat, cel mai important din întreaga linie de apărare, dar forțele superioare ale artileriei ruse, care i se împotriveau, au împiedicat infanteria poloneză să reînceapă atacul și l-au silit pe Bem să se retragă⁴⁾ ²⁰².

Celelalte lucruri sînt cît se poate de obișnuite. Despre Iganin nu am nici un fel de material aici; nu a fost o bătălie prea importantă: apărarea unui dig, care, așa cum se întîmplă de obicei, în

1) — Cîndva în cursul săptămîinii viitoare. — *Nota trad.*

2) — am să văd. — *Nota trad.*

3) Cu gradul de maior de artilerie. — *Nota red.*

4) În original acest pasaj, începînd de la cuvintele: „În bătălia de la...”, în engleză. — *Nota red.*

urma împresurării și-a pierdut importanța; cît despre cele 40 de tunuri de calibru *mare*, aceasta e fără îndoială o minciună, la fel și retragerea mușilor la Ostrolenka; acest lucru putea fi valabil numai pentru pușcași și pentru personalul auxiliar sau pentru cîteva batalioane care au înaintat prea mult. Ceea ce spun eu în rîndurile de mai sus e cît se poate de favorabil pentru Bem, căci Dibici *a interzis* urmărirea.

Multe mulțumiri pentru informațiile despre poduri. Sint absolut suficiente. Duminică sau luni îți voi trimite articolele „Battle”, „Battery”¹⁾ și ce o să mai reușesc să pregătesc pentru litera B, și voi continua să muncesc susținut la ce a mai rămas. Despre Blücher îți voi trimite cîte ceva, tot zilele acestea, de îndată ce-l voi fi citit pe Müffling²⁾.

Care dintre generalii francezi și care dintre faptele lor de eroism consideri că trebuie să fie tratate mai pe larg? Acordă-mi cît mai mult timp posibil, căci nu pot să lucrez bine mai mult de două ore consecutiv.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și engleză

82

Marx către Engels la Ryde

[Londra] 21 septembrie 1857
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Dragă Engels,

Faptul că te simți mai bine este pentru mine cea mai îmbucurătoare veste.

Vinerea trecută am primit de la Dana o scrisoare rece și scurtă. I-am răspuns că voi reclama imediat la oficiul poștal. Apoi, pentru că „*Algier*” și „*Ammunition*”²⁾ le aveam gata, i le-am expediat.

¹⁾ F. Engels. „Bătălia”, „Bateria”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 130—134, 135—137. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ F. Engels. „Algeria” și „Muniția”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 107—118, 119—120. — Nota trad.). — Nota red.

spunându-i că mai aveam o copie a acestora; i-am scris că de la „Army” păstrez încă *manuscrisul*, că-l voi da din nou la copiat și i-l voi expedia imediat (am făcut asta pentru că în ultimele tale scrisori m-ai anunțat de repetate ori că „Army” este aproape gata); cît despre „Artillery” i-am spus că cea mai mare parte a acestui articol va intra în *history of Cannon*¹⁾ și că *manuscrisul nu-l mai am*. În general — deși acum e, probabil, prea tîrziu — *pentru litera A* ar trebui să mai trimitem, la noroc, „Armata”, „Armada”, „Ayacucho”. Ultimele două articole le-am indicat, deoarece poți să le faci *foarte pe scurt*, iar în materialul pe care ți l-am trimis ai să găsești cîteva lucruri originale despre armada și Ayacucho (cu privire la Espartero)²⁾. Așa stau lucrurile.

Mîine am să mai trimit trei biografii²⁾.

Situația mea nu-mi permite să plec la Brighton și cu atît mai puțin să te însoțesc la Jersey.

În legătură cu generalii de la litera B, după o examinare mai atentă am constatat că nu mai am nevoie de nimic de la tine, în afară de răspunsul la întrebarea pe care ți-am pus-o cu privire la Bernadotte și esențialul referitor la Blücher, Bugeaud, Bosquet (în războiul Crimeii). Despre ceilalți francezi am material suficient. În sfîrșit, ar mai fi sir G. Brown, despre care nu știu nimic. Mult nu e nevoie să scriem despre el.

I-am trimis lui Dana lista ta pentru literele B și C.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — istoria tunurilor. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx și F. Engels. „Benninsen”, „Blum”, „Bourrienne”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 121—124, 125—127 și 128—129. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

83

Engels către Marx
la Londra

Ryde, 21 septembrie 1857

Dragă Marx,

Steffen și Pieper au fost aici împreună cu un prieten de-al lui P[ieper]; aceștia doi din urmă au plecat chiar acum, așa că pînă la închiderea poștei abia dacă voi mai avea timp să revăd puțin articolul ¹⁾, pe care ți-l trimit alăturat, și să-ți scriu în legătură cu „Bernad[otte]” ²⁾.

Austerlitz ³⁾. A fost trimis de Nap[oleon] la Iglau ⁴⁾, pentru ca de acolo să-l țină sub observație pe arhiducele Ferdinand în Boemia; la momentul oportun a primit din partea lui N[apoleon] ordinul de a se înapoia la Brünn ⁵⁾, ceea ce a și făcut; a fost plasat cu corpul său de armată între Soult și Lannes (în centru) și a contribuit la respingerea încercărilor întreprinse de aripa dreaptă a armatei aliate de a învâli armata franceză. De vreo acțiune deosebit de importantă a lui B[ernadotte] cu acest prilej nu-mi aduc aminte și nici la Jomini ²⁰⁵ nu găsesc nimic.

Jena. Aici este bine stabilit că Bern[adotte] a primit într-adevăr ordin din partea lui N[apoleon] să plece de la Naumburg spre Dornburg, în timp ce Davout, care se afla și el la Naumburg, trebuia să se îndrepte spre Apolda. În ordinul primit de D[avout] se spunea că, dacă Bernad[otte] a făcut deja joncțiunea cu el, pot porni *împreună* spre Apolda. D[avout] a optat pentru această ultimă alternativă, după ce, în urma unei operații de recunoaștere, s-a lămurit în ce direcție înaintează prusienii și s-a convins că în direcția Dornburg B[ernadotte] nu va întîlni inamicul. El s-a declarat chiar gata să *treacă sub comanda lui Bern[adotte]*. Acesta însă a susținut cu încăpăținare că în ordinul primit de el nu exista fraza cu privire la Apolda și a plecat cu armata sa. Urmărea a fost că a mers toată ziua de 14 fără a-l întîlni pe inamic, în timp ce Davout a fost nevoit să lupte singur la Auerstedt; dacă B[ernadotte] ar fi fost acolo sau

¹⁾ F. Engels. „Bătălia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 130—134. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ Vezi volumul de față, p. 156—157. — Nota red

³⁾ Denumirea cehă: Slavkov. — Nota red.

⁴⁾ Denumirea cehă: Iglava. — Nota red.

⁵⁾ Denumirea cehă: Brno. — Nota red.

măcar în ziua de 14, la auzul bubuiturilor tunurilor, ar fi pornit într-acolo, victoria aceasta, care, în fond, a fost atât de puțin hotăritoare, ar fi putut fi tot atât de hotăritoare ca și cea de la Jena. Numai datorită faptului că armata prusiană de la Auerstedt s-a întâlnit cu cea care a fugit de la Jena și faptului că bătălia a fost pregătită din punct de vedere strategic de Napol[eon], povestea asta a avut oarecare consecințe hotăritoare. De ce a procedat Bern[adotte] în felul acesta nu s-a putut afla. Jomini numește asta une exactitude trop scrupuleuse ¹⁾. Probabil că era bucuros ca, printr-o interpretare literală a ordinului, să-l compromită pe Napoleon, care în acest caz a acționat neîndoios pornind de la ipoteze false.

Eylau. Când Bennig[sen] a pornit cu scopul de a nimici trupele lui Ney, care se încumetaseră să înainteze prea mult și s-au plasat în stînga în spatele trupelor lui Bernad[otte], Nap[oleon] i-a întins o cursă; Ney s-a retras spre sud, iar Bern[adotte] spre sud-vest, avînd ordin să-l atragă pe Bennigsen spre Vistula, în timp ce Nap[oleon], din Polonia, a pornit spre nord, tăind comunicațiile lui Bennigsen. Un ofițer de ordonanță, avînd un ordin scris către Bern[adotte], a fost prins de cazaci și astfel Bennigsen a aflat de pericolul care-l amenințase și de care abia a scăpat. Dar, tot ca urmare a acestei întâmplări, Bern[adotte] a rămas fără instrucțiuni și s-a pomenit în spatele liniei de luptă. Nu cred că în cazul acesta i se poate reproșa ceva.

Wagram. În prima zi de luptă, „Eugène déboucha près de Wagram; mais, donnant ici au milieu des réserves ennemies, et n'étant pas soutenu par Bernadotte qui ne s'était engagé ni assez tôt ni assez franchement, il fut attaqué de front et en flanc, et ramené vertement jusqu'à ma garde” ²⁾ ²⁰⁶. În a doua zi a bătăliei nu găsesc nimic deosebit despre Bern[adotte].

În orice caz, d-l Bern[adotte] n-a fost un foarte mare general, nicăieri nu s-a distins în mod special, și chiar și în politică se simțea de la o poștă gasconul din el. Nu era rea ideea lui de a deveni împărat după Napoleon! ²⁰⁷

Despre Bessières nu-ți pot spune altceva decît că în cea mai mare parte a comandat garda, în special cavaleria, un post pentru

¹⁾ — o exactitate prea scrupuloasă. — *Nota trad.*

²⁾ — „Eugène (Beauharnais) a apărut în apropiere de Wagram; trezindu-se însă în mijlocul rezervelor inamice și neprimind sprijinul lui Bernadotte, care s-a angajat în luptă prea tîrziu și cu prea multă indolență, a fost atacat din front și din flanc și împins cu vehemență înapoi spre garda mea”. — *Nota trad.*

care nu era nevoie de prea multă inteligență. Curajos a fost, voilă tout¹⁾).

Săptămîna asta aș vrea, dacă va fi posibil, să termin sau măcar să mă apropii de sfîrșit cu litera B și apoi să-ți scriu și despre Blücher cele necesare. Acum însă se închide poșta.

Multe salutări soției și copiilor.

Al tău,
F. E.

Ce se aude cu călătoria ?

Havelock pare să fie omul cel mai capabil în India ; să parcurgi în pas de marș 126 de mile în 8 zile în condițiile unei asemenea clime și să mai susții și cinci sau șase bătălii e grandios. Că toate acestea trebuiau să se sfîrșească cu o epidemie generală de holeră era de prevăzut.

Aici aproape că nici nu văd „Times”, altfel ți-aș putea scrie mai amănunțit despre India ; este extrem de greu să procuri ziare aici.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

84

Engels către Marx la Londra

Ryde, 22 septembrie 1857

Dragă Marx,

Despre Bern[adotte] la Wagram se mai pot spune următoarele : la 5 iulie, cînd, mai ales din cauza incetinelii sale, atacul francezilor a fost zădărnicit, B[ernadotte] ocupase satul Adlerklaa, situat în centru, într-un punct mai avansat față de linia franceză, iar în dimineața zilei de 6, cînd austriecii au înaintat în vederea unui atac concentric, el și-a desfășurat trupele în cîmp deschis în fața satului Adlerklaa, în loc să se întărească temeinic în interiorul satului și să-l includă în linia frontului său. Cînd s-au apropiat

1) — asta-i tot. — Nota trad

austriei, el a considerat această poziție prea riscantă (cu o zi înainte trupele sale suferiseră, în cele din urmă, pierderi însemnate din cauza modului său încet de a acționa) și s-a retras pe un podiș *dincolo* de Adlerklaa, lăsând *neocupat* satul, pe care au pus imediat stăpânire austriei lui Bellegarde.

Ca urmare, poziția centrului francez era periclitată, și Masséna, care îl conducea, a trimis înainte o divizie pentru a recuceri satul, dar aceasta a fost din nou izgonită de aici de grenadirii lui d'Aspre. În acest moment a venit însuși Nap[oleon] și a preluat comanda supremă, a alcătuit un nou plan de luptă și a zădărnicit în felul acesta manevrele austrieilor. Așadar, aici greșelile lui Bern[adotte] sînt absolut indiscutabile dacă descrierea făcută de Jomini este cît de cît veridică ²⁰⁸.

„Army” este gata, în ceea ce privește partea istorică, pînă la revoluția franceză. Acum curînd voi termina perioada mai recentă și partea organizatorică generală, cu care voi încheia, și, de îndată ce va fi posibil, voi pregăti iar ceva din litera B ca să ai mereu ce expedia și în felul acesta să recîștigi bunăvoința d-lui Dana. Între timp am mai primit niște bani, așa că anexez o bancnotă de 5 l. st. Poate reușești totuși să te repezi pentru o zi sau două la Brighton; eu mai rămîn cîteva zile aici și am să te înștiințez cînd vin acolo.

Bugeaud. Cele mai multe date au fost deja menționate în articolul „Algeria” ¹). A fost un general mediocre, iar victoriile obținute de el în Maroc și în Algeria nu sînt prea importante. Nu consider ca un merit deosebit al lui faptul că a cucerit Algeria cu o armată de 100 000 de oameni, că a adaptat modul de ducere a războiului la țara și la inamicul respectiv și că a înfrînt sau, mai curînd, a reprimat împotrivirea arabilor (nu a kabililor), deoarece nu cred că el a elaborat planurile. El era mai degrabă un sabreur ²), iar la Tafna a dovedit că e nu numai coruptibil, dar, în situații dificile, și nehotărît. Cu un efectiv de 100 000 de oameni și avînd în subordine comandanți formați de-a lungul a zece ani de război, ca Lamoricière, Changarnier, Cavaignac, Négrier, Duvivier, el a putut avea unele realizări chiar fără a fi prea înzestrat, mai ales că statul-major francez este *foarte bun*; activitatea lui se limitează în cea mai mare parte la dispunerea trupelor (și în această privință nu se știe ce a făcut statul-major *în locul lui*) și la conducerea rezervelor, întrucît în fiecare localitate au acționat numai divizii și brigăzi dispartate.

Bosquet. În bătălia de la Alma, unde comanda aripa dreaptă a

¹) F. Engels. „Algeria”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 107—118. — Nota trad.). — Nota red.

²) — spadasin. — Nota trad.

francezilor, a condus atacul de flanc împotriva aripii stîngi a rușilor cu o repeziciune și o energie recunoscute și de ruși și a reușit chiar să-și aducă artileria pe podiș, ducînd-o prin defileuri lipsite de drumuri și considerate impracticabile. El ar merita elogii deosebite pentru această acțiune dacă n-ar fi avut un inamic cu mult mai slab sub raport numeric. La Balaklava s-a grăbit să vină în ajutorul aripii drepte a trupelor engleze, astfel încît partea care mai rămăsese din cavaleria ușoară engleză s-a putut retrage sub acoperirea trupelor lui, iar rușilor le-a trecut cheful să continue ofensiva. În bătălia de la Inkerman, încă din zorii zilei s-a declarat gata să pornească la ofensivă cu trei batalioane și două baterii; dar, după ce ofensiva a fost respinsă, el a așezat trei brigăzi ca rezervă în spatele aripii drepte a englezilor (pe malul abrupt al râului Cernaia); la ora 11 dimineața a băgat două dintre aceste brigăzi în linia de luptă, silindu-i astfel pe ruși să se retragă. Englezii aruncaseră în luptă toate trupele, rușii dispuneau de încă 16 batalioane, și fără Bosq[uet] englezii ar fi fost pierduți. Cele 16 batalioane intacte ale rușilor au acoperit retragerea, o urmărire nu prea era posibilă: la 3 000 de pași de cîmpul de luptă era capătul platoului. Deci în orice împrejurare Bosq[uet] s-a distins prin promptitudinea acțiunilor, vigilență și operativitate, într-un cuvînt un comandant exemplar de corp de armată, așa cum s-a și vădit în toată perioada cît a condus corpul care avea misiunea să acopere forțele aliaților, situate pe malul abrupt al râului Cernaia. Dacă funcția de général en chef e potrivită pentru el, e greu de spus; unele calități pentru această funcție are, și unui eminent general de avangardă cum este el, nu-i rămîne decît să-și dovedească capacitatea de *strateg*, iar campania de la Sevastopol nu prea i-a oferit prilejul s-o facă ²⁰⁹.

Blücher. În 1794, în timpul campaniei din Palatinat, s-a distins în calitate de general de avangardă și de comandant al cavaleriei ușoare. În această privință, cea mai bună dovadă o constituie jurnalul său, care a fost publicat și care, în ciuda defectuoasei limbi germane în care e scris, este considerat o operă clasică ²¹⁰. El i-a ținut pe francezi într-o stare de alarmă permanentă și comunica la cartierul general informațiile cele mai exacte în legătură cu mișcările inamicului, întreprindea în permanență atacuri și incursiuni, în cele mai multe cazuri încununată de succes. În 1806, la Auerstedt, șarja lui de cavalerie a eșuat, iar propunerea lui de a o repeta, punînd în acțiune toate forțele, a fost respinsă (*asta o spun din memorie*). Retragerea lui spre Lübeck și apărarea Lübeckului pînă la capăt reprezintă unul dintre puținele episoade eroice ale acestei povești, deși manevrele lui strategice din acest timp au avut adeseori un caracter propriu husarilor; în cele din urmă a fost luat pri-

zonier, dar nu din vina lui, deoarece el, ca și întreaga armată prusiană, a fost izolat și, în plus, a avut de făcut cea mai lungă manevră de învăluire a ariergărzii. În perioada de dinainte de 1813, Scharnhorst și „Tugendbund”²¹¹ (se știe că Gneisenau a fost unul dintre conducătorii acestei uniuni, și, de aceea, pînă la sfîrșitul vieții, a rămas pentru rege¹⁾ o persoană suspectă) l-au proclamat pe Blücher erou, singurul care putea și era indicat să le fie comandant, la fel cum au făcut von Blind și ceilalți cu Hecker²¹² și alegerea lor a fost foarte bună. Era, așa cum spune Müffling, the model of a soldier²⁾; împărțășea în cel mai înalt grad ura poporului său față de Napoleon și de francezi, avea gusturi plebeie, vorbea limbajul oamenilor simpli și avea manierele lor, precum și un talent deosebit de a cuceri simpatia soldatului de rînd, iar ca militar a dat dovadă de o bravură neobișnuită, de o mare perspicacitate în aprecierea terenului, de capacitatea de a lua hotărîri rapide, de suficiență inteligentă pentru a găsi *singur* soluția cea mai bună în situațiile mai simple și pentru a se bizui pe Gneis[enau] și Müffling în situațiile complicate. De strategie habar n-avea.

„Pentru Europa nu era nici un secret că prințul Blücher, care în 1815 trecuse de 70 de ani, nu înțelegea absolut nimic din conducerea strategică a războiului, sau înțelegea atît de puțin, încît atunci cînd i se prezenta spre aprobare planul unei operații, oricît de neînsemnată ar fi fost, nu era în stare să-și facă o idee cît de cît clară despre el sau să aprecieze dacă e bun sau nu”³⁾²¹³.

Nu știa nici măcar să citească o hartă și vădea aceeași ignoranță în materie de strategie ca și aproape jumătate dintre mareșalii lui Napol[eon]. Pentru aceasta îl avea pe Gneisenau, în care avea o încredere nelimitată. Fără Blücher, campania din 1813 și 1814 ar fi avut cu totul alt deznodămînt; nici un alt general din acea vreme n-ar fi reușit ceea ce a făcut el: din elementele cele mai nesupuse (Langeron și York s-au răzvrătit pe față împotriva lui) a reușit, printr-o victorie și o urmărire susținute (Katzbach⁴⁾), să organizeze o armată unită, capabilă de orice și cu care a putut risca să întreprindă, pe propria-i răspundere, marșul spre Wartenburg și Saale, marș extrem de temerar din punct de vedere militar, dar foarte necesar din punct de vedere politic din cauza lui Bern[adotte]; pentru aceasta el a abandonat toate liniile sale de comunicații și a

¹⁾ Frederic Wilhelm al III-lea. — *Nota red.*

²⁾ — un soldat model. — *Nota trad.*

³⁾ În original de la „Pentru Europa”... pînă la „bun sau nu”, în limba engleză. — *Nota red.*

⁴⁾ — denumirea poloneză: Kaczawa. — *Nota trad.*

silit chiar și armata principală, înceată (pe care a salvat-o în Silezia după bătălia de la Dresda, urmărindu-i pe francezi pînă la Bautzen, din care cauză Nap[oleon] a fost nevoit să pornească împotriva lui), să riște bătălia de la Leipzig. Pe atunci existau, în general, manifestări de nesupunere și Blücher a încheiat cu $\frac{3}{4}$ din armata de nord (Bülow, Tauentzien, Wintzingerode) o înțelegere potrivit căreia, aceștia consimțeau pe propriul lor risc să se alăture lui Bl[ücher], în cazul cînd Berna[dotte] nu va porni marșul. După lupta de la Leipzig, Bl[ücher] a fost singurul care a întreprins ceva în vederea urmăririi, deși aceasta nu a fost așa cum ar fi trebuit să fie: el a fost stinjenit de prezența principilor. În 1814 toate greșelile strategice, pentru care s-a plătit atît de scump în regiunea Montmirail, trebuie puse pe seama lui Gneis[enau] și Müffl[ing], pe cînd hotărîrea de a porni coûte que coûte ¹⁾ asupra Parisului, care a decis soarta campaniei, i se datorește lui Blücher; în 1815 un mare merit al lui Bl[ücher] l-a constituit marșul spre Waterloo după bătălia de la Ligny; este o faptă de arme aproape fără precedent, și nici un alt general în afară de Blücher nu și-ar fi putut determina soldații la un asemenea efort, și anume imediat după această bătălie să pornească o urmărire exemplară pînă la Paris, urmărire ce nu poate fi comparată decît cu acel exemplu clasic pe care-l reprezintă urmărirea de la Jena la Stettin ²⁾. Faptul că Blücher putea să se impună și unor generali eminenti îl dovedesc relațiile sale cu Langeron (un emigrant francez cult care a comandat o armată mare împotriva turcilor) și cu York, generali care, în ciuda răzvrătirii lor de la început, nu numai că i s-au supus foarte curînd, dar au și trecut cu totul de partea lui, devenind cei mai buni secunzi ai lui. Au fond ³⁾ Bl[ücher] era general de cavalerie, asta era specialitatea lui, și în acest domeniu a fost excelent, întrucît era un domeniu de pură tactică, care nu necesita cunoștințe strategice. El cerea foarte mult de la trupele sale, iar acestea se supuneau, și se supuneau de bunăvoie; nu cred că un alt general din secolul al XIX-lea, în afară de Napoleon și în ultimul timp de Radetzky, ar fi fost în stare să ceară atîtea eforturi din partea trupelor ca Bl[ücher]. Mai trebuie menționat că niciodată și nicăieri nu și-a pierdut nici capul și nici curajul și că era tot atît de dîrz în apărare pe cît era de energic în ofensivă, iar în situațiile grele știa să ia hotărîri rapide. Enfin ⁴⁾, în războiul din 1813—1815, care

¹⁾ — cu orice preț. — *Nota trad.*

²⁾ Sceczin. — *Nota red.*

³⁾ — În fond. — *Nota trad.*

⁴⁾ — În sfîrșit. — *Nota trad.*

a avut pe jumătate caracterul unui război insurecțional, a fost generalul cel mai indicat, iar statul său major l-a completat bine ; în aceste condiții, el a fost un adversar *foarte periculos*.²¹⁴

Al tău,
F. E.

Bancnota O/H 06012, Manchester, 15 ianuarie 1857

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II.
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

85

Marx către Engels

La Ryde

[Londra] 23 septembrie 1857

Dragă Engels,

Multe mulțumiri pentru scrisoare și pentru anexă.

Aș vrea, desigur, foarte mult să te văd încă înainte de plecarea ta. *Dacă va fi cât de cât posibil*, voi veni la Brighton. Partea proastă e că la sfârșitul trimestrului se acumulează toate dificultățile¹⁾ amânate de-a lungul întregii veri. Principalul lucru și singurul care mă poate salva este munca rapidă pentru „Cyclopădie”. La începutul toamnei va trebui să răscumpăr și unele lucruri de la Muntele de pietate.

Sper ca săptămîna viitoare să termin biografiile (toate)²¹⁵. (Ce s-ar putea spune despre măgarul de *sir G. Brown* ?)

Am început în „*Tribune*” o serie²⁾ despre acțiunile și aventurile financiare ale regimului bonapartist²¹⁶, de care mă ocup în zilele în care nu am vești din India. Și în ceea ce privește India aș vrea să stau de vorbă cu tine, map in hand³⁾. Pînă acum, instinctiv, am găsit întotdeauna răspunsul corect. Dar în curînd va veni vremea să fac un fel de *sinteză* din punct de vedere militar a acestei porcării.

¹⁾ — greutățile. — *Nota trad.*

²⁾ — serie de articole. — *Nota trad.*

³⁾ — cu harta în mînă. — *Nota trad.*

Acum cîteva zile, în drum spre Museum, am căzut și am reușit să mă lovesc atît de frumuse! la cap, încît și acum mă doare fruntea.

Sper că iei fier. În urmă cu cîteva zile am vorbit cu dr. Lichtenberg de la spitalul german, un om foarte inteligent. El a spus că după terminarea tratamentului propriu-zis fierul este absolut necesar.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”. Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

86

Engels către Marx la Londra

Ryde, 24 septembrie 1857

Dragă Marx,

Ceea ce vezi în partea de sus este castelul ²¹⁷ în care Cromwell l-a aruncat pentru un timp pe Carol I. Duminică îl voi inspecta mai îndeaproape.

În privința Indiei, dorința ta coincide cu ideea care mi-a venit și mie, în sensul că te-ar putea interesa părerea mea în această chestiune. Acum am posibilitatea să studiez cu harta în mină principalele știri sosite cu ultima mail ¹⁾ și voici ce qui en résulte ²⁾.

Pozițiile englezilor în regiunea Gangelui mijlociu și superior sînt atît de dispartate, încît singura acțiune justă din punct de vedere militar ar fi ca, în măsura posibilului, să se unească la Agra coloana trupelor lui Havelock și coloana trupelor aflate la Delhi, după ce fiecare din ele va fi luat cu sine cît mai multe dintre garnizoanele izolate și blocate din această regiune ; în afară de Agra, englezii trebuie să păstreze ocupate numai punctele învecinate, *la sud* de Gange, în special Gwalior (din cauza cîmnuitorilor din India centrală) ; să dea ordin ca punctele Allahabad, Benares, Dinapur, situate pe cursul inferior al Gangelui, să fie menținute de

¹⁾ — poșta. — *Nota trad.*

²⁾ — iată ce rezultă de aici. — *Nota trad.*

garnizoanele de care dispun pînă în prezent și de rezervele din Calcutta ; între timp să transporte pe fluviu în jos femeile și pe cei inapți de luptă, pentru ca trupele să fie puse din nou în mișcare ; și cu ajutorul coloanelor mobile să supună regiunea înconjurătoare și să strîngă provizii. Dacă Agra nu poate fi menținută, ei trebuie să se retragă la Khanpur sau la Allahabad ; acest al doilea punct trebuie *apărat pînă la ultima limită*, el fiind cheia de intrare pe teritoriul dintre Gange și Djumna.

Dacă Agra poate fi menținută și armata din Bombay rămîne disponibilă, atunci armatele din Bombay și Madras trebuie să țină sub ocupație peninsula propriu-zisă pînă la latitudinea de la Ahmadabad și Calcutta și să trimită coloane pentru a stabili legăturile cu nordul : armata din Bombay prin Indor și Gwalior la Agra, armata din Madras prin Saugor și Gwalior la Agra și prin Djabalpur la Allahabad. Din Punjab, în cazul cînd acesta poate fi menținut, și din Calcutta prin Dinapur și Allahabad vor porni apoi celelalte linii de comunicații spre Agra ; în felul acesta s-ar crea patru linii de comunicații și, exceptînd Punjabul, trei linii de retragere : spre Calcutta, Bombay și Madras. Concentrarea trupelor în direcția Agra dinspre sud ar putea, prin urmare, să servească în același timp la supunerea principilor din India centrală și la supunerea regiunilor răscolite situate pe linia de înaintare.

Dacă Agra nu poate fi menținută, armata din Madras trebuie, în primul rînd, să stabilească o legătură permanentă cu Allahabadul și apoi să se retragă cu trupele de la Allahabad spre Agra, în timp ce armata din Bombay se retrage spre Gwalior.

Armata din Madras a fost recrutată, după cît se pare, exclusiv din rîndurile golanilor de tot felul și este deci de nădejde. La Bombay, fiecare batalion are cîte 150 sau mai mulți hinduși, și aceștia sînt periculoși, deoarece îi pot face și pe ceilalți să se răzvrătească. Dacă armata din Bombay s-ar răscula, toate calculele militare ar fi date peste cap ; un singur lucru ar fi sigur : un măcel cumplit de la Kașmir pînă la Capul Komorin. Dacă situația din Bombay este de așa natură încît nici de acum înainte armata nu poate fi folosită împotriva insurgenților, atunci, cel puțin, coloanele din Madras, care au și înaintat pînă dincolo de Nagpur, trebuie să fie întărite și să fie stabilită cît mai repede cu putință legătura cu Allahabad sau Benares.

Absurditatea actualei poziții a englezilor, determinată de lipsa totală a unei adevărate conduceri supreme, se reflectă, în special în două elemente care se completează reciproc : 1) în faptul că, fărîmițîndu-și forțele, ei se lasă blocați într-o serie întregă de puncte mici la mari distanțe unele de altele, în timp ce 2) își țin

singura lor coloană mobilă în fața orașului Delhi, unde nu numai că nu poate face nimic, dar are și toate șansele să fie nimicită. Generalul englez care a dat ordinul de a porni împotriva orașului Delhi ar merita să fie destituit și spânzurat, pentru că el ar fi trebuit să știe ceea ce noi am aflat abia de curînd, și anume că englezii înșiși au întărit vechile fortificații astfel, încît orașul poate fi luat numai printr-un asediu în toată regula, ceea ce necesită o armată de cel puțin 15—20 000 de oameni, și chiar mult mai mare, dacă fortăreața se va apăra bine. Acum, pentru că se află deja acolo, *din considerente politice trebuie să reziste* cu orice preț; o retragere ar echivala cu o înfrîngere, și totuși este îndoielnic dacă aceasta va putea fi evitată ¹⁾.

Trupele lui Havelock au realizat foarte mult. Să parcurgi 126 de mile în opt zile, să susții șase sau opt bătălii în condițiile unei asemenea clime și într-un asemenea anotimp înseamnă să faci mai mult decît posibilul. Dar trupele sînt epuizate și el se va vedea nevoit să se lase blocat după ce-și va fi sleit și el de forțele, pornind expediții în jurul localității Khanpur, pe o rază mai mică, sau să se retragă la Allahabad.

De fapt, linia care urmează să fie recucerită merge în susul văii Gangelui; Bengalul propriu-zis va fi mai ușor de menținut — populația de aici este foarte demoralizată; regiunea periculoasă începe de fapt la Dinapur. De aceea, pozițiile de la Dinapur, Benares, Mirsapur și în primul rînd de la Allahabad sînt deosebit de importante; de la Allahabad ar trebui cucerit mai întîi Doab (între Gange și Djumna) și orașele situate pe malurile acestor două riuri, apoi Audh și pe urmă restul. Liniile de la Madras și Bombay spre Agra și Allahabad nu pot fi decît linii secundare de operații.

Principalul este, ca întotdeauna, concentrarea. Întăririle trimise pe Gange în sus sînt complet fărîmîțate, pînă la Allahabad n-a ajuns încă nici un om. Poate acest lucru este necesar pentru întărirea punctelor respective, poate nu. În orice caz, numărul punctelor care ar urma să fie menținute trebuie redus la minimum, deoarece forțele trebuie concentrate pentru operațiile în cîmp deschis ²⁾. Dacă C. Campbell, despre care pînă acum nu se știe decît că este viteaz, vrea să se distingă în calitate de general, el trebuie să-și formeze coûte que coûte ³⁾, o armată mobilă, indiferent dacă

¹⁾ În manuscrisul acestei scrisori, întregul pasaj a fost însemnat pe margine de Marx, căruia îi aparțin și sublinierile din text. — *Nota red.*

²⁾ În manuscris, primele trei fraze ale acestui paragraf sînt însemnate pe margine de Marx. — *Nota red.*

³⁾ — cu orice preț. — *Nota trad.*

Delhi va cădea sau nu. Și acolo unde *summa summarum*¹⁾ există 25 000—30 000 de soldați europeni, situația nu poate fi niciodată atât de disperată încât să nu se poată aduna pentru o campanie cel puțin 5 000 de oameni, pierderile fiind acoperite pe seama garnizoanelor din diferite puncte. *Abia* atunci își va putea da seama Campbell în ce situație se află și ce inamic are de fapt în față. The odds are however²⁾ ca el ira se blottir devant Delhi like a fool³⁾, să privească cum pier câte 100 de oameni de-ai lui pe zi și să considere că este mai „eroic” să rămână pe loc pînă îi va lua dracu pe toți. Prostaia eroică continuă să fie la ordinea zilei⁴⁾.

Concentrarea forțelor în vederea unor acțiuni militare de cîmp în nord, un sprijin energic din partea Madrasului și, dacă se poate, din partea Bombayului, asta este tot. Chiar dacă principii mahrați, ale căror posesiuni se întind de-a lungul Narbadei, vor capitula, nici aceasta nu va avea prea multă importanță, ci va dovedi numai că trupele lor au și trecut de partea insurgenților. În orice caz, tot ce se va putea obține este rezistarea pînă la sfîrșitul lunii octombrie, cînd vor sosi primele întărituri din Europa. Dacă însă se vor mai răscula cîteva regimente din Bombay, atunci tactica și strategia nu pot face nimic ; asta ar fi hotărîtor²¹⁸.

Marți cel mai tîrziu plec la Brighton, iar de acolo miercuri seara, la ora 10, spre Jersey ; am să-ți scriu mai amănunțit și sper că vei veni. Mîine mă apuc de „Battery” etc.²¹⁹ Astăzi am făcut înconjurul insulei și, fiindcă noaptea asta am lucrat din nou foarte serios pînă la ora 3, astăzi vreau să dorm zdravăn.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1) — în total. — *Nota trad.*

2) — Există însă toate șansele. — *Nota trad.*

3) — să se ducă să se posteze în fața Delhiului ca un prost. — *Nota trad.*

4) În manuscris, ultimele două propoziții ale acestui paragraf sînt însemnate pe margine de către Marx. — *Nota red.*

87

Marx către Engels
la Ryde

[Londra] 25 septembrie 1857

Dragă Engels,

Probabil că astăzi ai primit scrisoarea mea de alaltăieri în care-ți confirmam primirea celor 5 l. st. Nu înțeleg de ce a întârziat, căci eu am pus la timp scrisoarea la poștă.

Articolul tău „Army” e foarte frumos, dar proporțiile lui m-au uluit, căci știu cât este de dăunător pentru tine să muncești atât de mult. Dacă mi-aș fi închipuit că ai să te apuci să lucrezi noaptea, aș fi preferat să dau totul dracului.

Istoria armatei confirmă cum nu se poate mai pregnant justetea concepției noastre despre legătura dintre forțele de producție și relațiile sociale. În general, armata joacă un rol important în dezvoltarea economică. Așa, de pildă, salariul îl întilnim pentru prima oară în armatele antice. De asemenea, la romani, *peculium castrense*¹⁾ este prima formă juridică prin care se recunoaște proprietatea mobilă a celor ce nu erau capi de familie. Tot astfel și sistemul breslelor își trage originea din corporațiile fabrilor²⁾. Tot aici găsim, pentru prima oară, folosirea pe scară largă a mașinilor. Și chiar valoarea specială a metalelor și folosirea lor ca bani s-au bazat, pare-se, inițial — o dată trecută epoca de piatră a lui Grimm — pe însemnătatea lor din punct de vedere militar. Și diviziunea muncii în cadrul unei ramuri a fost înfăptuită pentru prima oară în armată. În istoria armatei este rezumată foarte pregnant întreaga istorie a societății civile. Dacă vei avea vreodată timp, va trebui să tratezi problema respectivă din acest punct de vedere.

Singurele puncte pe care, socot eu, le-ai omis în expunerea ta sînt: 1) apariția pentru prima oară pe scară mare and at once³⁾ a unei adevărate armate de mercenari la cartaginezi (voi căuta să consult pentru private use⁴⁾ al nostru lucrarea unui berlinez despre armata cartagineză²²⁰, despre care am aflat ulterior); 2) dezvoltarea armatei în Italia în secolul al XV-lea și începutul secolului al

1) — proprietate asupra bunurilor personale de care se bucurau soldații în tabără, după vechiul drept roman. — *Nota red.*

2) Detașamente de lucrători de pe lângă armată, meseriași militari la vechii romani. — *Nota red.*

3) — și dintr-o dată. — *Nota trad.*

4) — uzul personal. — *Nota trad.*

XVI-lea. În orice caz, stratagemele tactice aici au fost perfecționate. Totodată, extrem de comică este descrierea modului de luptă a condottierilor ²²¹ (am să ți-o copiez), pe care o face Machiavelli în a sa „Istorie a Florenței”. (De altfel ar fi mai bine să-ți aduc volumul lui Machiavelli cînd voi veni la tine la Brighton [cînd ²²² ?]. „Istoria Florenței” e o capodoperă.) În sfîrșit, 3) meșteșugul războiului în Asia așa cum apare pentru prima oară la persi, apoi, mult modificat, la mongoli, la turci etc.

Pentru biografiile mele am fost, desigur, nevoit să consult tot felul de enciclopedii, printre care și cele germane. Cu această ocazie am constatat că la rubricile „muncă”, „clase”, „producție” etc. sîntem copiați cu sîrg, dar prost. În schimb, toți evită să amintească de noi, chiar și atunci cînd d-lui Edgar Bauer și altor mărimi asemănătoare li se dedică coloane întregi. Tant mieux pour nous ¹⁾. Biografiile din enciclopediile germane sînt scrise pentru copiii pînă la opt ani. Cele franceze — tendențioase, dar au, cel puțin, un orizont larg. Enciclopediile engleze copiază cu sîrg din cele franceze și germane. Chiar și în cele germane se pare că unii și aceiași domni prezintă unul și același spanac la diferiți editori. Ersch și Gruber sînt buni abia în volumele ulterioare, unde e mult material științific ²²³.

Salut.

Al tău,
K. M.

„Enciclopedia reală a antichității” a lui Pauly e o lucrare serioasă.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — Cu atît mai bine pentru noi. — *Nota trad.*

88

Engels către Marx ²²⁴

la Londra

3, Edward Place, St. Héliier, Jersey

6 octombrie 1857

Dragă Marx,

Afacerea Harney s-a încheiat prin aceea că nobilul ¹⁾ a venit aseară la Schramm, unde mă aflam și eu. Și-a lăsat o barbă mare, neagră ca smoala, și asta îi dă o înfățișare ciudată și-l face să semene oarecum cu evreul acela slinos care era cu noi în barcă de la steamer ²⁾ la debarcader ; e certainly un improvement ³⁾. Privește politica pe care o face la Jersey ²²⁵ sub aspectul ei comic : pretinde că-l amuză foarte mult etc. ; concepțiile mai serioase, pe care desigur le are, probabil abia mai tirziu vor ieși la iveală. După aceea am mai băut puțin cu el și l-am făcut să-mi vorbească despre problemele de aici etc. ; despre trecut nu s-a vorbit. Deocamdată pare dam'd glad ⁴⁾ că s-a retras din marea politică în mica sa royaume des aveugles ⁵⁾. El, fiind borgne ⁶⁾, este aici rege al opoziției ; la dreapta sa îl are pe the first grocer ⁷⁾ și la stînga pe the first tallow-chandler in the town ⁸⁾. Bătăliile se dau în Royal Square, unde negustorul l-a snopit în bătăi pe redactorul-șef al lui „Impartial” din Jersey, un spion bonapartist pe nume Lemoine, ceea ce a dus la un proces care se târăgănează de un an de zile și se va încheia luna viitoare. De cînd a izbucnit criza financiară la Paris și pe toată durata acesteia, „Impartial” a fost suspendat. Pentru Harney, întreaga poveste din Jersey se împarte în două perioade : înainte și după hegira, adică expulzarea crapauds ²²⁶. Amîndouă aceste perioade se caracterizează prin faptul că în timpul lor nu s-a înțiplat nimic.

Schr[amm] face tot felul de planuri în legătură cu mutarea într-o nouă locuință, dar pînă la urmă va rămîne, probabil, în cea veche. Am stăruit să se stabilească undeva mai la sud, dar el, ca

¹⁾ Julian Harney. — *Nota red.*

²⁾ — vapor. — *Nota trad.*

³⁾ — desigur un progres. — *Nota trad.*

⁴⁾ — teribil de fericit. — *Nota trad.*

⁵⁾ — țară a orbilor. — *Nota trad.*

⁶⁾ — chior. — *Nota trad.*

⁷⁾ — primul negustor. — *Nota trad.*

⁸⁾ — primul luminărar al orașului. — *Nota trad.*

majoritatea oamenilor în situația lui, e tocmai de părere contrară, și apoi spune că asta e o chestie de bani și că și așa rudele lui fac tot ce pot. Harney spune că iarna, când bate vântul de răsărit, aici este adeseori frig de-a binelea, iar partea orașului în care locuiește Schr[amm] e cea mai expusă vinturilor de nord-vest. Dacă, după cum spunea, în trei ani starea lui nu s-a schimbat, adică nu are putere să meargă, atunci s-ar putea, desigur, ca boala să mai dureze; de altfel, dovada că și aici oamenii se îmbolnăvesc de ftizie, din care cauză pot muri, mi-a oferit-o un caz chiar aici în casă; fiica solidei mele gazde a murit de ftizie. Nu mai vreau să vorbesc cu el despre o mutare în sud; asta îl enervează, căci, așa cum e și firesc, e foarte irascibil. Așa știind lucrurile, n-am început încă să scriu; am și o mulțime de scrisori de scris; de mâine însă mă voi pune pe treabă.

Ieri m-am plimbat pe coasta de nord a insulei — vreo 5—6 mile de aici; drumuri foarte bune, pe alocuri alei frumoase, o puzderie de minunate tufe de mure și pe coastă câteva golfulețe de toată frumusețea. Insula reprezintă un podiș; dacă-l privești de sus, vezi cum se înalță încetul cu încetul pînă aproape de coasta nordică, brăzdat ușor la suprafață de albiile pîriurilor. Din partea de nord se vede o fișie lungă din teritoriul Franței (coasta de vest a departamentului la Manche) și insula Sercq. Insula Guernsey n-am putut-o vedea.

Fratele lui Schramm ¹⁾ îl anunță că un prieten de-al lui, un jurist (probabil prusian) pe nume Berger ²⁾, în vîrstă de vreo 50 de ani, va sosi peste cîteva zile și va petrece aici și iarna. Îl cunoști pe individul ăsta? Tipul locuiește, probabil, la Londra și niciodată nu strică să știi cite ceva despre cunoștințele d-lui Rudolf Schramm. Îmi amintesc foarte vag că odată, la Londra, se învîrtea pe lîngă noi un tip ca ăsta!

De asemenea am dat de sursa din care s-a inspirat Steffen în lucrarea lui despre războiul de partizani din Berg și Mark: Holleben, „Militärische Betrachtungen aus den Erfahrungen eines preussischen Offiziers“ ³⁾. Pentru el, această carte constituie cea mai mare autoritate și în ea se spune că terenul cu valuri și șanțuri al unei părți din Mark și Cleve amintește de Vendée și pare a fi anume creat pentru un război popular. Din păcate, nu același lucru se poate spune despre oamenii care locuiesc acolo, în această parte de șes, agricolă din Mark. În general, cartea este bună, dar parcă ar fi scrisă anume pentru a-i întări lui St[effen] predilecția pentru

¹⁾ Rudolf Schramm. — *Nota red.*

²⁾ Este vorba de Hermann Buck. — *Nota red.*

³⁾ — „Considerații militare din experiențele unui ofițer prusian“. — *Nota trad.*

lupte de trăgători și război de partizani — în această direcție exagerează.

Anexez lista pentru litera C cu observații marginale.

Salutări cordiale soției tale și copiilor.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

89

Engels către Marx ²²⁷ la Londra

[St. Héliér] 3, Edward Place, Jersey
19 octombrie 1857

Dragă Marx,

Alăturat îți trimit o balance ¹⁾ pentru vechile omisiuni de care m-am făcut vinovat, precum și extrase din originalul cu privire la armadă ; unele nume nu le-am putut descifra, așa că va trebui să le completezi tu ²⁾. Acum mă voi apuca de history of cannon ³⁾.

Am impresia că Schramm se simte mai rău ; de altfel, starea lui se schimbă de la o zi la alta. Îl are acum aici pe Berger ⁴⁾, filistinul trimis de fratele său ⁵⁾, care și-a luat un apartament în aceeași casă și căruia el îi dă lecții de engleză ; un porc bătrîn prusac, care povestește anecdote fără haz despre toată adunătura de la curtea din Berlin, que le diable l'emporte ⁶⁾. Pe prietenul meu Harney nu l-am văzut de o săptămână. E îngrozitor de prost și se simte extrem de bine în rolul lui de filistin de aici, deși chiar și ziarul său ⁷⁾ se găsește în mod evident sub cenzura proprietarului. El speră, bineînțeles, că, mai devreme sau mai târziu, muncitorii englezi vor întreprinde cîndva, undeva, ceva, dar aceasta nu va avea nicidecum un caracter cartist ; în general, la el toate acestea nu sînt decît frazeologie goală, căci i-ar fi, firește, foarte neplăcut dacă ar fi

¹⁾ — compensare. — *Nota trad.*

²⁾ — istoria tunului. — *Nota trad.*

³⁾ Este vorba de Hermann Buck. — *Nota red.*

⁴⁾ Rudolph Schramm. — *Nota red.*

⁵⁾ — dracu să-l ia. — *Nota trad.*

⁶⁾ „Jersey Independent”. — *Nota red.*

tulburat aici în mărunta lui agitație filistină. He is very busy, but busy doing nothing ¹⁾. Prietenul său băcanul, care l-a snopit în bătaie pe spionul ²⁾ francez, a fost condamnat la o amendă de 5 l. st.

Pe lângă history of cannon am să mai scriu câteva articole mici, pe care ți le voi trimite din timp în timp pentru ca Dana să vadă că treaba progresează. Trimite-mi însă și cele câteva date despre care ți-am scris și lista articolelor militare pentru litera **D**. Sper că ai primit scrisoarea cu copia listei pentru litera **C** și articolul „Military Bridges” ³⁾, trimis ulterior.

Mă gândesc serios ca peste două săptămîni să mă întorc la Manchester. Afacerile au luat acolo o întorsătură foarte proastă și e important să fiu la fața locului. De altfel, cu sănătatea o duc bine; ieri am călărit șapte ore și mi-am luat și adio de la virtute.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

90

Marx către Engels ²²⁹ la St. Hélier pe insula Jersey

[Londra] 20 octombrie 1857

Dragă Frederick,

Te rog să mă ierți pentru tăcerea mea îndelungată. În primul rînd, am avut o vizită de o săptămîină, și anume pe Imandt-junior (13 ani) din Trier, care era în drum spre unchiul său, și a trebuit să plimb băiatul prin diverse locuri. În al doilea rînd, am avut mult de lucru.

D'abord ⁴⁾ în legătură cu planul tău de a te întoarce la Manchester. Tu știi mai bine dacă prezența ta acolo este necesară. Bine în orice caz nu ți-ar face, căci aici vremea e abominabilă ⁵⁾. Allen e

¹⁾ — Este foarte ocupat, dar ocupat să nu facă nimic. — *Nota trad.*

²⁾ Lemoine. — *Nota red.*

³⁾ — „Poduri militare”. (Acest articol al lui Engels a fost publicat în „Noua enciclopedie americană”, sub titlul de „Podul militar”; vezi și K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 166—171. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ — Mai întâi. — *Nota trad.*

⁵⁾ — îngrozitoare. — *Nota trad.*

de părere că ai datoria față de tine însuși să rămii cât mai mult într-o climă mai bună decât cea de la Manchester ca să te întrezezi, căci orice recidivă îți poate fi fatală. Dar e de la sine înțeles că înainte de a lua o hotărâre te vei sfătui cu medicul tău.

Criza americană — despre care, în cronică noastră din noiembrie 1850 ¹⁾, am prevăzut că va izbucni la New York — este beautiful ²⁾). Repercusiunile ei asupra industriei franceze s-au făcut simțite imediat, căci, în prezent, la New York mătăsurile se vînd mai ieftin decât se produc la Lyon. Lamentările moneyarticle-writers ³⁾ englezi, care susțin că comerțul englez e sănătos, dar clientela lor din străinătate nu e sănătoasă, sînt originale și amuzante. Cum stau lucrurile cu fabricanții din Manchester? Cei din Glasgow, după cum reiese acum, au trimis multe mărfuri în consignație.

Ce părere ai despre englezi în India? Indivizii ăștia, ca de obicei, au noroc și în ghinion. Am acum o listă detaliată a trupelor trimise începînd de la 18 iunie, cu indicarea datei la care, conform calculelor făcute de guvern, ar *trebui* să ajungă, precum și a locului unde urmează să ajungă. Dau mai jos un rezumat :

Day of arrival ⁴⁾	Total	Calcutta	Ceylon	Bombay	Caraci	Madras
Septembrie	20	214	214			
Octombrie	2	300	300			
"	15	1 906	124	1 782		
"	17	288	288			
"	20	4 235	3 845	390		
"	30	2 028	479	1 549		
Octombrie	8 757	5 036	3 721			
Noiembrie	1	3 495	1 234	1 629	632	
"	5	879	879			
"	10	2 700	904	340	400	1 056
"	12	1 633	1 633			
"	15	2 610	2 132	478		
"	19	234				234
"	20	1 216		278	938	
"	24	406		406		
"	25	1 276				1 276
"	30	666		462	204	
Noiembrie	15 115	6 782	3 593	1 542	1 922	1 276

¹⁾ „A treia cronică internațională. Din mai pînă în octombrie”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 457—504. — Nota trad.) — Nota red.

²⁾ — minunată. — Nota trad.

³⁾ — comentatorilor financiari. — Nota trad.

⁴⁾ — Ziua sosirii. — Nota trad.

Day of arrival	Total	Calcutta	Ceylon	Bombay	Caraci	Madras
Decembrie	1 354			354		
"	5 459			201		258
"	10 1 758		607		1 151	
"	14 1 057			1 057		
"	15 948			647	301	
"	20 693	185		300	208	
"	25 624				624	
Decembrie	5 893	185	607	2 559	2 284	258
Ianuarie	1 340			340		
"	5 220					220
"	15 140					140
"	20 220					220
Ianuarie	920			340		580
Sept.-ian.	30 899	12 217	7 921	4 431	4 206	2 114

Troops despatched by Overlandmail ¹⁾

Octombrie	2 235	engineers ²⁾ 117		118
"	12 221	artilieriști		
"	14 244	engineers 122		122
Octombrie	700	460		240

Dintre acești 30 899 de oameni :
infanteriști: 24 739
artilieriști: 2 334
cavaleriști: 3 826

Din artilerie, în octombrie au ajuns la Calcutta numai 100 de oameni. Arrivals ³⁾ propriu-zise ale acesteia vor începe la 15 noiembrie. Primele detașamente de cavalerie vor sosi la 10 noiembrie ⁴⁾.

Fiindcă tot sînt la cifre, îți dau și cîteva date cu privire la economia lui Bonaparte. *Funded debt* ⁴⁾ este autentică. Cea *floated* ⁵⁾, pentru 1856 și 1857, este calculată în medie. Ceilalți ani după „Moniteur”. (Francezii afirmă că această *floated debt* reprezintă 2 000 mil., și aproximativ așa și reiese.)

¹⁾ — Trupe trimise pe uscat. — *Nota trad.*

²⁾ — pionieri. — *Nota trad.*

³⁾ — sosirile. — *Nota trad.*

⁴⁾ — *Datoria consolidată.* — *Nota trad.*

⁵⁾ — *neconsolidată.* — *Nota trad.*

Funded debt

Ludovic-Filip (18 ani)		Bonaparte (6 ani: 1852—1857)	
Ani	Mil. franci	Ani	Mil. franci
1831	162 ¹ / ₂	Decree of ¹) aprilie 1852 .	100
1832	150	martie 1853 .	250
1841	187 ¹ / ₂	decembrie 1854 .	500
1844	325	iulie 1855 .	750
1847	87 ¹ / ₂	august 1855 (Filiated din excess of subscription ²))	31 ¹ / ₄
	Total 912 ¹ / ₂	1857 (Bank of France Coin ³))	100
Average ⁴) pentru 18 ani:	50	Total	1 731 250 000
		Average pentru 6 ani:	
		Near ⁵)	300

Floating debt

Ludovic-Filip		Adaos bonapartist	
	Mil. franci		Mil. franci
about ⁶)	1 000	1852	50
Republica la		1853	262 ¹ / ₄
sfârșitul anului		1854	205 ³ / ₄
1851 numai	700	1855	152 ¹ / ₄
		1856	} 335 ¹ / ₈
		1857	
		Total 1 005 și o fracție	
		Adăugînd și suma din timpul republicii	700
			1 705 mil.

La aceasta se adaugă toate casele municipale și departamentale, care însă, par ordre de Muphti ⁷), sînt de asemenea înglodate în datorii.

Dacă ne amintim că la urcarea pe tron a acestui individ, funded debt era about 4 000 mil. de franci, prin urmare din momentul

¹) — Decret din. — Nota trad.

²) — Formată din depășirea subscripției. — Nota trad.

³) — În monede ale Băncii Franței. — Nota trad.

⁴) — Media. — Nota trad.

⁵) — Aproximativ. — Nota trad.

⁶) — aproximativ. — Nota trad.

⁷) — din ordinul muftiului (se referă la Napoleon al III-lea). — Nota trad.

consolidării era echivalentă cu o treime din datoria publică a primei Republici și că în șase ani s-au adăugat circa 2700 mil. de franci funded și floating debt, nu se poate contesta că vizita lui la Londra i-a fost de folos. Și în calculele *sale* privitoare la *dette flottante* ¹⁾ s-au făcut asemenea erori amuzante cu *sinking fund* ²⁾ al datoriilor etc., încît orice auditing ³⁾ devine cît se poate de îndoielnic. Dar tipul ăsta are un oarecare umor de jucător. El consideră că în 1852 — în primul an al domniei de 1000 de ani a Imperiului — *nu a existat de loc* nici deficit, nici floating debt. El a transferat 50 mil. de franci pe 1851 (printr-o ridicolă metodă franceză : stabilind bugetul pe 1851 în august 1850, el este încheiat abia în 1854), iar cealaltă parte a transferat-o pe 1853. După ce a anunțat că guvernarea lui, spre deosebire de cea a lui Ludovic Filip este *No Deficit* ⁴⁾, în 1853 el nu s-a jenat de loc să declare deodată existența celei mai mari floating debt pe care a avut-o Franța din 1800 încoace. Cînd Passy, în calitate de ministru, i-a propus în 1849 să limiteze floating debt și s-o consolideze, el l-a concediat imediat și l-a angajat pe Achille Fould. La o examinare mai atentă, sistemul său financiar se dovedește a fi identic cu cel al lui Ludovic-Filip, cu singura deosebire că este mai sans gêne ⁵⁾, conține invariabil grosolane sleights of hant ⁶⁾ și este dus la extrem.

În ce privește „Enciclopedia”, îți voi trimite cele necesare de îndată ce voi avea timp liber.

Al tău,
K. M.

Merçi pentru articolul ⁷⁾ trimis. Numele pe care nu l-ai putut descifra era al lordului Burleigh.

Calde salutări lui Schramm.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1) — datoria neconsolidată. — *Nota trad.*

2) — *fondul de amortizare.* — *Nota trad.*

3) — bilanț. — *Nota trad.*

4) — *fără deficit.* — *Nota trad.*

5) — *fără jenă, fățiș.* — *Nota trad.*

6) — înșelătorii. — *Nota trad.*

7) Varianta inițială a articolului „Armada” al lui Marx și Engels. — *Nota red.*

91

Engels către Marx ²³¹
la Londra[St. Héliér] 3, Edward Place, Jersey
29 octombrie 1857

Dragă Marx,

De azi într-o săptămână mă voi înapoia la Manchester ; pe ce rută voi merge încă nu știu. Heckscher, pe care în urma scrisorii tale l-am consultat încă o dată cu toată seriozitatea în privința pericolului mortal pe care-l prezintă o recidivă (bineînțeles că și înainte îi cerusem sfatul în legătură cu înapoierea mea), îmi scrie că pericolul nu există decît în cazul cînd sînt atacați plămîinii, iar el garantează că acesta nu este cazul meu. În orice caz, el consideră că Jersey nu prea mai îmi folosește și că sau s-a terminat toată povestea, sau va trebui să plec mult mai la sud ; oricum, trebuie să mă duc la Manchester, fie și cu titlu de încercare ; de acolo voi putea pleca oricînd. Acum aștept doar bani și apoi o pornesc. Pînă atunci termin „History of cannon” ¹⁾ ; celelalte lucrări — cu excepția, poate, a unor lucrări mai mici — le voi scrie mai bine la Manchester, unde îmi am și cărțile. Aș vrea să primesc cît mai curînd lista pentru litera D ; altfel Mr. Dana ne-o va lua din nou înainte. Ce mai scrie nobilul domn, n-ai mai auzit nimic despre el ?

Fierul a avut un efect atît de puternic asupra singelui meu, încît mi-a aiurit complet pulsul și în permanență mi se urcă sîngele la cap ; de aceea umblu ca beat și mi-e capul tulbure ; de asemenea nu pot dormi noaptea din cauza stării de agitație. Am fost, deci, nevoit să suspend din nou tratamentul. Dacă îl voi relua la Manchester, va trebui să reduc considerabil doza.

Sezonul înaintat are totuși un efect foarte prost asupra lui Schramm. Acum, bineînțeles, nu poate ieși decît foarte puțin din casă și vine extrem de rar și numai cu mare greutate în oraș. Bătrînul filistin ²⁾, pe care i l-a trimis fratele său ³⁾, e un om spurcat la gură, care știe o mulțime de bîrfeli berlineze, altfel e plicticos și prost. Dar el îl poate influența pe domnul frate să se intereseze de soarta lui Konrad, lucru pe care mi l-a promis. Schramm și-a făcut o ușă între dormitor și camera de zi, astfel încît să mai treacă pu-

¹⁾ — „Istoria tunului”. — *Nota trad.*²⁾ Hermann Buck. — *Nota red.*³⁾ Rudolf Schramm. — *Nota red.*

țină căldură și în dormitor și să nu fie nevoit să iasă iarna pe coridor. Asta a pus capăt și căutatului de locuință. Bietul băiat, nu cred s-o ducă mai mult decît pînă în primăvară.

Harney se prostește din ce în ce mai mult. Poveștile feudale ²³² de aici sînt într-adevăr de așa natură, încît el și-ar putea aduna pe baza lor a deal of political capital ¹⁾, dar nu le înțelege absolut de loc și, în plus, și micului avocat — care îi furnizează nu numai materialul, dar și articolele gata făcute — îi strică cele mai bune poante. Această economie feudală postumă de aici este realmente plină de umor și tot rahatul ăsta e de un ridicol copios. Un avocat modern ²⁾ în chip de senior feudal, iar shopkeepers ³⁾ din Saint-Hélier în chip de vasali: mascarada este extrem de amuzantă. Indivizii au acum un tribunal feudal, prévôt du Seigneur ⁴⁾ este un carver și gilder ⁵⁾, care nu știe nici un cuvînt franțuzește și, cu toate că este al doilea personaj principal, nu pricepe nimic din ceea ce se petrece. Seniorul îi amenință pe vasalii săi nesupuși, care reprezintă circa 60—70% din numărul total, cu confiscarea caselor, iar vasalii — drapers și tallow-chandlers ⁶⁾ — amenință că vor răspunde la violență prin violență. Iată care este situația actuală.

Dacă îmi scrii luni, dar in time for the mail ⁷⁾, scrisoarea ta mă mai găsește aici; nu știu precis dacă joi voi mai fi aici.

Calde salutări soției tale și copiilor.

Al tău,
F. E.

Sipaii ²³³ au apărut, pare-se, prost fortificațiile orașului Delhi; momentul cel mai critic l-au constituit luptele de stradă, cînd native troops ⁸⁾ au fost, probabil, trimise înainte. Asediul propriu-zis a durat deci de la 5 la 14; ceea ce a urmat n-a mai fost asediu. Acest interval a fost suficient pentru ca de la distanța de 300—400 de yarzi, la care trupele engleze ajunseseră deja pe 5 sau 6, să se facă cu tunurile grele de pe vase breșe în zidurile descoperite. Se pare că tunurile așezate pe ziduri nu au fost minuite prea bine, altfel englezii nu s-ar fi putut apropia atît de repede.

Crahal american este minunat și departe de a se termina. Mai avem de așteptat falimentul întregii mase a firmelor de import;

¹⁾ — mult capital politic. — *Nota trad.*

²⁾ François Godfrey. — *Nota red.*

³⁾ — negustorii. — *Nota trad.*

⁴⁾ — magistrat al seniorului. — *Nota trad.*

⁵⁾ — strungar în lemn și aurar. — *Nota trad.*

⁶⁾ — negustori de pînzeturi și de luminări. — *Nota trad.*

⁷⁾ — pînă la plecarea poștei. — *Nota trad.*

⁸⁾ — trupele de indigeni. — *Nota trad.*

pînă acum au dat faliment, pare-se, numai oîteva. Repercusiunile asupra Angliei s-au făcut simţite, după cîte se pare, şi la Borough-Bank din Liverpool. Tant mieux ¹⁾). Comerţul este acum din nou zdruncinat pe o perioadă de 3—4 ani; nous avons maintenant de la chance ²⁾).

Nu am nici un timbru în casă şi e ora 12 noaptea.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx şi F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipăreşte după manuscris
Tradus din limba germană

92

Marx către Engels la St. Hélier pe insula Jersey

[Londra] 31 octombrie [1857]

Dragă Frederic,

Am primit două scrisori de la Dana. În primul rînd, scrie că „Army” a ajuns încă la timp. În al doilea rînd, că din cauza crizei comerciale toţi corespondenţii europeni, în afară de mine şi de Bayard Taylor, au fost concediaţi; dar trebuie să mă limitez strictly la 1 article per week ³⁾). În ultimul timp încercasem să trec peste aceste restricţii; acum însă trebuie să scriu exclusiv despre războiul din India şi despre criza financiară.

It would be a great boon ⁴⁾ dacă aş primi history of cannon ⁵⁾ pînă vineri. De îndată ce va sosi următoarea poştă din India, va trebui să-mi dai date amănunţite despre istoria de la Delhi sau, mai bine, să scrii, dacă e posibil, tot articolul, fiindcă de data aceasta el trebuie să aibă un caracter pur tehnic.

La rubrica „Blücher” le-am trimis acestor domni about ⁶⁾ 8 pagini de tipar şi, ca sousrubrik ⁷⁾, „The Silesian army in the campaigns” ⁸⁾ etc. Întrucît am fost nevoit să-mi pierd timpul cu critica lui Clausewitz, Müffling etc. ²³⁴, trebuia să am o oarecare compensaţie.

¹⁾ — Cu atît mai bine. — *Nota trad.*

²⁾ — acum avem noroc. — *Nota trad.*

³⁾ — strict la un articol pe săptămînă. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Ar fi foarte bine. — *Nota trad.*

⁵⁾ — istoria tunului. — *Nota trad.*

⁶⁾ — circa. — *Nota trad.*

⁷⁾ — subrubrică. — *Nota trad.*

⁸⁾ — „Armata sileziană în campanii”. — *Nota trad.*

Cît despre hotărîrea ta în legătură cu Manchester, mi se pare — cu rezervele făcute de Heckscher — absolut rațională. Și Allen spune că viața poate fi în pericol numai în cazul cînd sînt atacați pămîinii, dar că după o asemenea poveste oricine trebuie să se păzească un timp.

S-ar putea ca dozele de fier să fi fost prea mari. În orice caz însă, efectul pe care-l va avea mai tîrziu asupra organismului tău va fi excelent. Aici de cîteva zile e vreme frumoasă.

I should much like, old boy, to see you before your return to Manchester ¹⁾. O oarecare ironie a soartei face ca și pe mine să mă tortureze blestematele de crize. Ce satisfacție ar fi pentru Heinzen, s'il le savait ²⁾.

Veștile despre Schramm sînt din ce în ce mai triste, deși era de așteptat. Ce spui de moartea lui Cavaignac și de idiotia părintelui patriei noastre ? ³⁾

Calde salutări din partea întregii familii.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

93

Marx către Engels ²³⁵ la Manchester

[Londra] 13 noiembrie 1857

Dragă Engels,

Joia trecută ²³⁶ am așteptat în cele două locuri pe care mi le-ai indicat — unul dintre ele era în orice caz de prisos — de la ora 11 la 3. Apoi, pierzînd orice speranță, am renunțat.

Nu-ți pot scrie decît vreo două rînduri, deoarece după terminarea articolului ⁴⁾ mi-au mai rămas numai cîteva minute pînă la

¹⁾ — Mi-ar face mare plăcere, bătrîne, să te văd înainte de înapoierea ta la Manchester. — *Nota trad.*

²⁾ — dac-ar ști. — *Nota trad.*

³⁾ Se referă la boala psihică a lui Frederic Wilhelm al IV-lea. — *Nota red.*

⁴⁾ K. Marx. „Zguduirea comerțului britanic“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 321—326. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

închiderea poștei. Comunică-mi data exactă când voi primi „cannon”¹⁾. Important e acum să trimit „marfă” în America în acest moment hotărâtor (pentru mine).

Deocamdată n-am scris nimic despre India. Pentru aceasta am nevoie de câteva date militare exacte, căci evenimentele ne-au cam făcut de rușine și pe mine și pe „Tribune”.

Deși și eu trec printr-o financiar distress²⁾, totuși din 1849 nu m-am simțit atât de bine ca în timpul acestui crah. În afară de aceasta, poți să-i spui lui Lupus, ca să-l liniștești, că acum, oînd avem tot materialul în fața noastră, într-un articol fundamentat din „Tribune” am demonstrat, cu ajutorul unui singur tabel statistic al discount-rates³⁾ pe perioada 1848—1854, că în mod normal criza ar fi trebuit să izbucnească cu doi ani mai devreme. Acum și întîrzierea ei își găsește o explicație atât de rațională, încît însuși Hegel, spre marea lui satisfacție, ar găsi din nou „conceptul” în „dezordinea empirică a lumii intereselor finale”.

Salut.

Al tău,

K. M.

Trimite-mi, așa cum ai început, cît mai multe ziare din Manchester. Nu numai pentru „Tribune”. Mă gîndesc să scriu despre criză și pentru patrie.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

94

Engels către Marx²³⁷

la Londra

Manchester, 15 noiembrie 1857

Dragă Marx,

Îmi pare rău că ai așteptat luna trecută : abia după 6 am ajuns în Euston Square, thanks to bad arrangements of the Railway Com-

¹⁾ — „tunul”. — Nota trad.

²⁾ — depresiune financiară. — Nota trad.

³⁾ — rata scontului. — Nota trad.

pany¹⁾ din Brighton și în aceeași noapte am plecat la Manchester.

Starea sănătății e bună, toată lumea se miră, și Heckscher de asemenea, că m-am întremat atât de mult. Memoria îmi este încă slabă, mă simt moleșit și nu mai pot suporta alcoolul. Ultima rană se vindecă admirabil. Călăritul și mai puțină muncă la birou vor contribui la vindecare; în ceea ce privește munca de birou, am început, în înțelegere cu fabrica noastră, să lucrez short time²⁾.

„Cannon” îl vei primi categoric pînă vinerea viitoare. Mai curînd nu e posibil. Vor fi circa 10 pagini de format mare. Restul din litera C va urma în curînd; cele mai multe sînt niște fleacuri, pe care aici, unde am cărțile mele, le pot termina repede.

De îndată ce mă voi dumiri puțin în privința propriilor mele chestiuni financiare (care sînt foarte încurcate), îți voi trimite bani.

De data aceasta criza se desfășoară într-un fel oarecum specific. Specula cu acțiuni din Franța și din Germania se află de aproape un an într-o situație de precriză; dar abia acum specula cu acțiuni în principalul ei centru, New York, a ajuns în stare de colaps, împingînd astfel lucrurile într-un punct hotărîtor. Demn de reținut este că yankeii — care e drept că întotdeauna au speculat cu capital străin — de această dată au speculat în special cu capital de pe continent. Funcționarii și rentierii, care au cumpărat în Germania tot ce era american, vor pierde acum serios. Perioada de precriză a speculei cu acțiuni de pe continent, precum și faptul că ea nu avea prea multe puncte de contact direct cu specula americană, frînează influența nefastă a operațiilor de speculă americane asupra celor continentale, dar va veni și asta în curînd.

Specula a cuprins, în afară de acțiuni, toate materiile prime și produsele coloniale, deci, și toate mărfurile industriale în al căror preț se reflectă puternic prețul materiilor prime; așadar, cu cît produsele sînt mai apropiate de materiile prime și cu cît aceste materii prime sînt mai scumpe, cu atît mai mult au fost cuprinse de speculă: firele mai mult decît țesăturile brute, acestea mai mult decît țesăturile imprimare și colorate, produsele din mătase mai mult decît cele din bumbac. Producția de mătase de aici se află în precriză încă din august; vreo 20 de fabricanți au dat faliment, avînd o masă falimentară pe care aș evalua-o la cel puțin 200 000 de l. st. și din care se va putea realiza în cel mai bun caz 35—40%. Noi sîntem băgați în povestea asta cu 6 000 l. st. — din care 300 l. st. sînt ai mei!!! — ceea ce înseamnă că, după plata dividendelor, în cel mai bun caz, tot voi pierde 180 l. st. În aceste condiții va trebui să

¹⁾ — datorită proastei organizări a Societății căilor ferate. — *Nota trad.*

²⁾ — cu program redus. — *Nota trad.*

închei o nouă înțelegere cu bătrînul. Asta printre altele. Criza din producția de mătase ia proporții. Falimentul firmei Bennoch, Twentymann & Rigg (concurenții firmei Blank) atrage după sine în Coventry falimentul a cinci fabricanți de panglici de mătase cu o datorie totală de 100 000 de l. st., dintre care cea mai mare parte e de 40 000 l. st., iar cea mai mică de 6 000 l. st. În afară de aceasta, imediat după falimentul firmei Bennoch, și ca urmare a lui, T. S. Reed & Co. din Derby, niște fabricanți cunoscuți, proprietari ai unor filaturi de mătase și țesătorii, au dat faliment. La Glasgow, în afară de cei citați în ziare, au mai sărit în aer și o serie întreagă de alți întreprinzători mici sau mijlocii, de care nimeni nu se interesează și despre care nimeni nu vorbește. Dacă și firma lui Ernst Dronke face parte din această categorie, nu știu. Poate că n-a avut destulă minte ca să profite de acest moment și să părăsească onorabil scena.

Care este situația pe piața bumbacului în acest an, poți vedea din diagrama alăturată¹⁾, întocmită de mine pe baza rapoartelor, publicate oficial, ale agentului nostru. Acolo unde linia neagră orizontală se întâlnește cu linia de mijloc dintre două optimi înseamnă că prețul e la nivelul șaisprezecimii distanței dintre ele, de exemplu, dacă linia este între $7\frac{3}{8}$ și $7\frac{1}{2}$ pence, înseamnă că prețul e $7\frac{7}{16}$ pence.

În ceea ce privește producția industrială însăși, se pare că în America stocuri excesiv de mari se află, în special, în apus; în porturile răsăritene, stocurile de mărfuri textile sînt, după toate datele de care dispun, foarte reduse. Că și acestea sînt deja a drug on the market²⁾ o dovedesc încărcăturile întregi expediate de la New York înapoi la Liverpool. Aici $\frac{3}{4}$ dintre proprietarii de filaturi lucrează pentru stocuri și doar cel mult $\frac{1}{4}$ mai au unele contracte în vigoare. Săptămîna de lucru incompletă a fost introdusă aproape pretutindeni. O firmă foarte activă de consignație de aici pentru vinderea firelor, care, cu trei săptămîni în urmă avea contracte în vigoare în sumă de 45 000 l. st., acum nu mai are decît în sumă de 3 000, atît de repede au putut livra proprietarii de filaturi marfa, cu toate că au introdus săptămîna incompletă de lucru.

Știrile favorabile în felul lor din Madras și Bombay (vînzări cu profit, cum nu s-au mai făcut din 1847) aduc o înviorare în comerțul cu India. Oricine poate, se năpustește într-acolo. S. Mendel, agent în tranzacțiile comerciale din India, ține tot depozitul lui mare de mărfuri luminat pînă la orele 10 seara, spre necazul celorlalți comisionari, și trimite în India tot ceea ce are. Fără îndoială, sute de proprietari de filaturi și țesătorii trimit acolo mărfuri în consigna-

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 193. — Nota red.

²⁾ — de neviadut. — Nota trad.

ție. Așadar, acolo se pregătește o criză de rezervă pentru cazul în care acest prim impuls se va dovedi a nu fi în stare să înlăture vechea porcărie.

În ultima săptămână, tabloul general al bursei de aici a fost cât se poate de amuzant. Pe domnii din jur îi înfură la culme starea de bună dispoziție care m-a cuprins deodată. Într-adevăr, bursa este singurul loc unde actuala mea dulness¹⁾ se transformă în vioiciune și bouncing²⁾. Și totodată, evident, fac întotdeauna prevestiri sumbre; asta îi înfurie de două ori mai tare pe măgari. Joi a fost cea mai desperată situație; vineri domnii îți spărgeau capul cu problema efectului pe care l-ar avea suspendarea actualei legi bancare³⁾ și, fiindcă prețul bumbacului a crescut din nou cu 1 penny, s-a spus: ce a fost mai rău a trecut. De ieri însă domnește din nou cea mai îmbucurătoare despondency⁴⁾; tot triumful era o simplă flecăreală și aproape nimeni nu voia să cumpere, așa că starea pieței de aici a rămas la fel de proastă ca pînă acum⁵⁾.

Ceea ce promite actualei crize o desfășurare strălucită este necesitatea imediată, *chiar la primul impuls*, de a suspenda actuala lege bancară. În felul acesta, banca însăși ar fi tirată în criză. Căci în 1847 a fost posibil ca povestea, începută încă din 1845, să fie tergiversată și abia în ultimul moment, și cel mai grav, să se treacă la această măsură.

Extinderea și prelungirea crizei este de asemenea asigurată. Criza din producția de mătase, care a lăsat deja fără piine cea mai mare parte a țesătorilor de mătase (hand-loom⁶⁾), și săptămîna de lucru incompletă sînt suficiente pentru a ruina cu desăvîrșire home trade⁷⁾ pe toată iarna; pînă la sfîrșitul lunii octombrie, acesta mergea încă bine. Criza americană i-a atras în ghiveciul ăsta pe smallware manufacturers⁸⁾ din Barmen și Elberfeld, pe fabricanții de mătăsuri din Elberfeld, Krefeld și Lyon, pe fabricanții de pînzeturi germani, francezi și belgieni. Smallware manufacturers din Barmen suferă încă de pe urma falimentului firmelor Bennoch, Twentyman, Draper, Pietroni & Co. atrag în criză Italia, în special Milano, ducatele⁹⁾, Bologna etc.

Dacă bumbacul nu ajunge la prețul de 6 pence pfundul, atunci nici o înviorare, nici măcar vremelnică, a industriei de bumbac nu va fi cu putință aici. Or, acum el este încă de 7—7¹/₄ pence. De aici

1) — slăbiciune. — *Nota trad.*

2) — voie bună. — *Nota trad.*

3) — descurajare. — *Nota trad.*

4) — război de țesut manual. — *Nota trad.*

5) — comerțul interior. — *Nota trad.*

6) — fabricanții de produse de galanterie. — *Nota trad.*

7) Toscana, Parma și Modena. — *Nota red.*

îți poți da seama cât de îndepărtată este chiar și eventualitatea unei schimbări. Totuși, în primăvară e posibil, ba chiar probabil să intervină o schimbare vremelnică, o schimbare nu spre „o stare de lucruri bună”, dar de așa natură încît să se poată face din nou afaceri astfel ca mașinăria comerțului să rămînă în funcțiune și să nu ruginească. Pînă în prezent nici o criză n-a încetat atît de repede și dintr-o dată și cu atît mai puțin se va întîmpla acest lucru cu actuala criză, care a urmat unei perioade de 10 ani de prosperitate și speculă. Și apoi acum nu mai există o nouă Australie sau California pentru a salva situația, iar China s-a afundat în rahat pentru 20 de ani. Forța acestei prime lovituri arată însă ce proporții colosale ia povestea asta. Și nici nu putea fi altfel după uriașa creștere a producției de aur și după colosala extindere corespunzătoare a industriei.

Ar fi de dorit numai ca această „îmbunătățire” în direcția unei cronicizări a crizei să survină înainte de o a doua lovitură hotărîtoare. Presiunea cronică este necesară un timp pentru a încălzi masele populației. Proletariatul va lovi atunci mai bine, într-o mai bună conaissance de cause ¹⁾ și mai la unison; întocmai așa cum un atac de cavalerie reușește mult mai bine atunci cînd caii sînt mai întii lăsați să meargă 500 de pași la trap, pentru a se apropia de inamic pînă la o distanță de la care pot porni în galop. Eu n-aș vrea ca evenimentele să înceapă prea devreme, înainte de a fi antrenată întreaga Europă; altfel lupta ar fi mai grea, mai de durată, cu mai multe oscilații. Mai sau iunie, aproape că ar fi prea devreme. În urma îndelungatei perioade de prosperitate nu se poate ca masele să nu fi căzut într-o letargie îngrozitoare. Dar acum trebuie să ne așteptăm ca prietenii noștri Kinkel & Co. să ne prezinte spre plată polița trasă asupra revoluției; never mind ²⁾, le-o vom plăti destul de curînd domnilor ăștora.

E foarte bine că strîngi material referitor la această criză. Astăzi iar îți trimit două numere din „Guardian”; vei primi ziarul cu regularitate și din timp în timp vei primi și „Examiner and Times”. De asemenea îți voi raporta cît voi putea de des tot ceea ce aflu ca să avem o bună stock of facts ³⁾.

De altfel, și cu mine se întîmplă același lucru ca și cu tine. De cînd specula a suferit un crah la New York, n-am mai avut liniște la Jersey și mă simt extrem de bine în această general downbreak ⁴⁾. În ultimii șapte ani, noroiul burghez se lipise totuși oarecum de

¹⁾ — cunoștință de cauză. — *Nota trad.*

²⁾ — nu-i nimic. — *Nota trad.*

³⁾ — provizie de material faptic. — *Nota trad.*

⁴⁾ — prăbușire generală. — *Nota trad.*

mine ; acum se va spăla și voi deveni din nou alt om. Fizic, criza îmi va face tot atât de bine ca băile de mare ; am și început să simt acest lucru. În 1848 am spus : acum va veni vremea noastră, și ea a venit în a certăin sense ¹⁾ ; acum însă va veni definitiv, acum este vorba de cap. De aceea preocupările mele militare vor căpăta imediat o însemnătate mai practică ; mă voi apuca imediat de studierea organizării actuale și a tacticii elementare a armatelor prusiană, austriacă, bavareză și franceză și, în afară de aceasta, numai de călărie, adică de vânătoarea de vulpi, care este o adevărată școală.

Calde salutări soției tale și copiilor. Sper că și ei sînt bine dispuși, cu toate ghinioanele de care sînteți urmăriți ; gîndul că nu te pot ajuta să scapi de aceste ghinioane nu-mi dă pace nici ziua, nici noaptea.

Al tău,
F. E.

La Failsworth, 4 mile de aici, momia fabricantului Liddle a fost spînzurată ieri în optima formă ²⁾ și i s-a citit burial service ³⁾ de către un țesător îmbrăcat ca preot. În locul pasajului : „May the Lord have mercy upon your soul” ⁴⁾, el a citit : „May the Lord blast your soul” ⁵⁾. Acum e momentul pentru Jones dacă va ști să-l folosească.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

95

Engels către Marx la Londra

Manchester, 7, Southgate,
16 noiembrie 1857

Dragă Marx,

Îți anexez diagrama ⁶⁾, de care ieri am uitat. Văd că în „Guardian” de astăzi se găsește totul în legătură cu Delhi. Mă duc acum

¹⁾ — într-un anumit sens. — *Nota trad.*

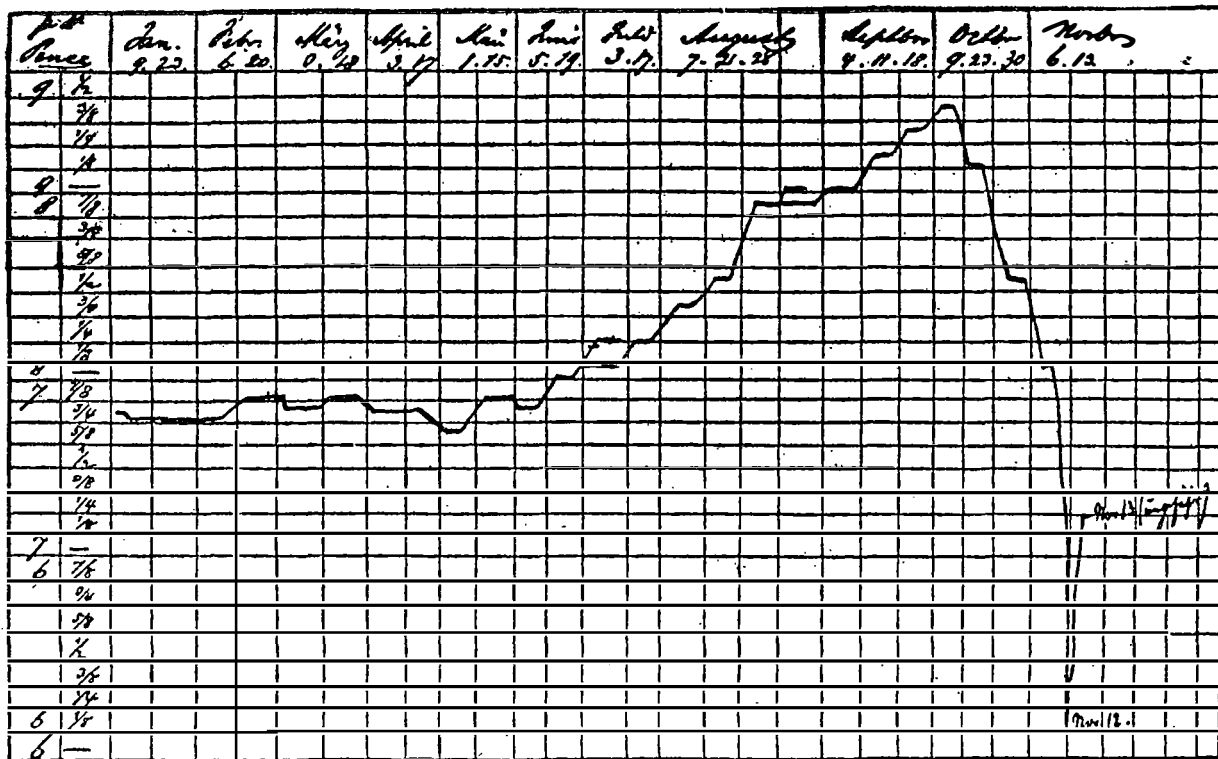
²⁾ — în toată regula. — *Nota trad.*

³⁾ — liturghia pentru morți. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Binecuvîntează, doamne, sufletul său. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Blestemă, doamne, sufletul său. — *Nota trad.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 193. — *Nota red.*

Fluctuația prețurilor la bumbacul „midling” orleans începînd din 1 ianuarie 1857.

Pînă la sfîrșitul lui iulie sînt indicate 2 date, după aceea 3 date pentru fiecare lună. La 12 ianuarie a intervenit o scădere bruscă, întrucît Banca Scoției de vest a dat dispoziții să fie vîndută toată rezerva sa de bumbac indiferent la ce preț. La 13 noiembrie prețul era de aproximativ 7 pence. Agenții n-au înregistrat nici o operație.

(Textul explicativ al lui Engels)

acasă (ora 6) și voi face tot ce-i cu putință ca să citesc tot materialul și să pregătesc un articol ¹⁾ pentru tine, fie chiar și unul scurt ; va putea pleca cu poșta a doua ; sper să-l termin înainte de ora 12. De sistematizare și de stilizare nu poate fi vorba la un articol așa atît de scurt.

E foarte îndoielnic ca în aceste condiții să-ți pot trimite „Canon” pînă joi ²⁴⁰. Nu-mi rămîn decît două seri și nu pot scrie în fiecare seară, că-mi simt capul năucit. De aceea va trebui să mai aștepte vreo săptămîină.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după textul cărții
Tradus din limba germană

96

Engels către Marx la Londra

Manchester, 7, Southgate,
17 noiembrie 1857

Dragă Marx,

Mă îndoiesc că articolul ²⁾ a mai sosit la timp ieri. Cînd am ajuns la poștă, tocmai bătea ora 12 și ghișeul era închis. Am băgat deci plicul în cutia specială, așa că probabil a plecat astăzi dimineață la 9,15 de aici, la 3,45 a fost la Londra, iar în jurul orei 6 se găsea în mîinile tale.

Acum vreo 4 săptămîni a avut loc la Viena o prăbușire a acțiunilor ; cu această ocazie, se spune, au dat faliment 105 firme, cu o masă falimentară de 14 000 000 de florini, sau 1 400 000 l. st.

Astăzi n-am făcut nimic aici. Mîine vei primi un teanc întreg de „Guardians” și, sper, ceva bani de la mine.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară în .
K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi scrisoarea următoare. — *Nota red.*

²⁾ F. Engels. „Cucerirea orașului Delhi”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, Editura politică, București 1962, p. 327—335. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

97

Marx către Engels ²⁴¹ la Manchester

[Londra] 24 noiembrie, 1857

Dragă Frederick,

Te rog să mă ierți că nu ți-am confirmat nici primirea banilor și a articolului ¹⁾ și nici a diverselor scrisori. Alergătura pentru tot felul de treburi casnice mi-a răpit atîta timp, încît abia mi-a mai rămas timpul necesar pentru lucru.

Monetary panic ²⁾ de la Londra a mai slăbit în ultimele zile, dar va reîncepe în curînd, și la aceasta, printre alții, va contribui și Fould, care a sosit aici cu un director de bancă francez pentru a reglementa exportul de aur din Anglia în Franța. Singurul efect pe care l-ar avea suspendarea actualei legi bancare ar fi doar înlăturarea surplusului artificial de panică pe care-l crease această lege. În zilele următoare, departamentul băncilor ar trebui să se declare insolubil, deoarece fondul de rezervă ar reprezenta numai 400 000-500 000 l. st., în timp ce depozitele instituțiilor publice — persoane juridice și particulare — ar atinge peste 17 000 000. Pe de altă parte, acest pericol a fost creat exclusiv de legea bancară, deoarece rezerva de metale nobile din issuing department ³⁾ nu era cu mult sub o treime din issued Notes ⁴⁾. Legea a accelerat izbucnirea panicii financiare, și prin aceasta a făcut, poate, ca ea să fie mai puțin intensivă. Pe de altă parte însă, creditele băncii cu o dobîndă de maximum 10% (garantate prin first-rate papers ⁵⁾) fac posibilă încheierea unei serii de tranzacții, care pînă la urmă, vor duce totuși la un nou crah. De exemplu, prețul grînelor, zahărului etc. se menține încă la vechiul nivel, datorită faptului că proprietarii lor scontează poștele trase asupra acestor mărfuri în loc să le vîndă ⁶⁾. Deoarece scăderea prețurilor la mărfurile respective, după părerea mea, este inevitabilă, cred că acești domni nu fac decît să-și pregătească un faliment total. Exact același lucru s-a întîmplat în mai 1847. Ceea ce la Londra, spre deosebire de crizele anterioare, mai menține încă în oarecare măsură așa-numita money-market ⁷⁾ sînt joint-stockbanks ⁸⁾,

¹⁾ Vezi scrisoarea precedentă. — *Nota red.*

²⁾ — Panica financiară. — *Nota trad.*

³⁾ — departamentul emisiunii. — *Nota trad.*

⁴⁾ — bancnotele emise. — *Nota trad.*

⁵⁾ — titluri de valoare de prim rang. — *Nota trad.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 199. — *Nota red.*

⁷⁾ — piață financiară. — *Nota trad.*

⁸⁾ — băncile pe acțiuni. — *Nota trad.*

care, de fapt, s-au dezvoltat abia în ultimii zece ani. Acestea plăteau filistinilor, micilor rentieri etc. o dobândă cu 10% mai mică decât dobânda oficială a Băncii Angliei. Momeala de 9% este prea mare pentru ca să-i opună o rezistență serioasă. Astfel, adunătura din City dispune acum, în mai mare măsură decât oricând, de micile capitaluri ale micilor burghezi. Dacă măcar una dintre aceste bănci ar da acum faliment, ar fi un război general. De aceea este foarte regretabil că Royal British Bank a explodat prea devreme.

Ca urmare a crizei, în America pare aproape sigur că vor triumfa protectionists¹⁾. Asta va însemna pentru domniile engleze un ghinion de lungă durată.

Nu știu dacă Steffen ți-a comunicat deja că părăsește Anglia. Și anume fiindcă sora lui și-a pierdut mica ei avere din cauza crizei (cum ? nu știu). El pleacă în Germania pentru a o lua la el și pentru ca, ajutându-se unul pe altul, să se poată descurca. Cred că pasul e total greșit. După cum știu din sursă sigură, doamna Ruge (care nu vorbește decât un dialect saxon) este singura profesoară de germană la Brighton și cererea depășește atât de mult oferta, încât acum își lansează și fiica²⁾ în aceeași trade³⁾. Sora lui S[teffen] ar găsi, așadar, la Brighton o ocupație bună dacă S[teffen] ar ști să se poarte cu oamenii. Apropo de Ruge. Încă de acum câteva luni, măgarul ăsta bătrîn a răspîndit în lumea întreagă un proiect de reluare a publicării a ci-devant⁴⁾ „Deutsche Jahrbücher”, principala lor menire urmînd să fie lupta împotriva materialismului în științele naturii și în industrie, de asemenea împotriva lingvisticii comparate, care e la modă etc., pe scurt împotriva a tot ceea ce presupune cunoștințe exacte. Pentru realizarea acestui proiect, el cere 1000 de subscripții a câte 10 taleri. În două luni s-au găsit summa summarum⁵⁾ 40, vreau să spun 40 de admiratori ai „libertății spirituale”. Așadar, rezultatul trecerii în revistă a adepților lui în Germania a fost cît se poate de rușinos pentru el.

Despre d-l Dronke nu știu decât că în urmă cu câteva luni i-a cerut lui Freiligrath să-i ofere postul de intermediar în operații cu polițe de complezență (adică el să le sconteze); operațiile acestea avea de gînd să le efectueze împreună cu bătrînul Naut. F[reiligrath], firește, l-a dat pe usă afară. Scurt timp după aceea, el i-a scris lui Freiligrath că, deși are o situație „foarte bună”, totuși ar fi gata

¹⁾ — adepții protecției vamale. — *Nota trad.*

²⁾ Hedwig Ruge. — *Nota red.*

³⁾ — afacere. — *Nota trad.*

⁴⁾ — vechii. — *Nota trad.*

⁵⁾ — în total. — *Nota trad.*

să intre undeva ca funcționar cu un salariu de 200-250 l. st. F[reiligrath] ar trebui să se intereseze să-i găsească o astfel de slujbă. Toate astea arată, pare-se, că în curînd va dispărea de pe firmamentul lumii comerciale.

Becker¹⁾ a ieșit din închisoare; Bürgers însă, dimpotrivă, este supus la noi restricții.

Spui într-una din scrisorile tale că fabricanții nu pot să continue producția decît dacă prețul bumbacului va ajunge la 6 pence²⁾. Dar importanta reducere a producției nu va face oare ca prețul bumbacului să scadă în mod necesar pînă la acest nivel?

Jones joacă un rol stupid. După cum știi, cu mult înainte de criză — fără vreun alt scop precis decît acela de a găsi în perioada de acalmie un pretext oarecare pentru agitație — el a stabilit convocarea unei conferințe a cartiștilor, la care să fie invitați totodată și radicalii burgezi (nu numai Bright, ci chiar și indivizi de felul lui Coningham)³⁾. În general, urma să se încheie un compromis cu burgezii, venînd în întîmpinarea lor în ce privește votul secret dacă ei ar fi fost de acord să li se acorde muncitorilor votul universal pentru bărbați. Această propunere a constituit un pretext pentru sciziuni în partidul cartiștilor, sciziuni care, la rîndul lor, l-au determinat pe Jones să se cramponeze și mai mult de proiectul său. Acum însă, în loc să folosească criza și să înlocuiască pretextul prost ales pentru agitație cu o agitație reală, el se cramponează cu încăpăținare de născocirea lui absurdă, îi șochează pe muncitori prin propagarea colaborării cu burgezia, în timp ce și aceasta din urmă este departe de a-i inspira încredere. Unele publicații radicale îl lingușesc pentru a-l distruge complet. În propriul său ziar³⁾, bătrînul măgar Frost, pe care el însuși l-a ridicat la rangul de erou și l-a numit președintele conferinței sale, s-a ridicat împotriva lui într-o scrisoare grosolană, în care, printre altele, îi spune lui Jones că, dacă socoate necesară colaborarea cu middle class⁴⁾ — și fără aceasta nu se poate face *nimic* —, să acționeze bona fide⁵⁾. Cine i-a dat lui dreptul să elaboreze programul conferinței fără a-i consulta pe aliați? Cine l-a împuternicit să numească pe Frost președinte, iar el să-și asume rolul de dictator etc.?²⁴³ Așadar, Jones a feștelit-o și, pentru prima oară, are nu numai un rol *ridicol*, ci și *echivoc*. Nu l-am văzut de mult, dar acum îl voi vizita. Eu îl consider cinstit și,

1) Hermann Heinrich Becker. — *Nota red.*

2) Vezi volumul de față, p. 190. — *Nota red.*

3) „The People's Paper”. — *Nota red.*

4) — clasa de mijloc. — *Nota trad.*

5) — de bună-credință. — *Nota trad.*

fiindcă în Anglia a public character¹⁾, oricâte prostii ar face, nu poate să-și piardă autoritatea, important este să se smulgă cât mai curînd din cursa pe care singur și-a întins-o. Măgarul trebuie mai întii să creeze partidul, și pentru asta va trebui să meargă în districtele industriale. Atunci burghezii radicali vor veni ei singuri la el pentru a ajunge la compromisuri.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

98

Engels către Marx²⁴⁴ la Londra

Manchester, 7 decembrie 1857

Dragă Marx,

Criza, cu veșnicele ei oscilații de prețuri și cu stocurile care se îngrămădesc, mi-a dat mult de lucru săptămîna trecută; de aceea n-am putut să-ți trimit nici o scrisoare, ci numai „Guardian”.

În ultima ta scrisoare²⁾ este o mică greșeală. Tu scrii că „prețul grînelor, zahărului etc. se menține încă la vechiul nivel datorită faptului că proprietarii lor scontează polițele trase asupra lor pentru aceste mărfuri, în loc să le vîndă”. Ei, ca persoane asupra cărora sînt trase polițele, nu le pot sconta; cu polițele nu pot face altceva decît să le accepte și să le achite la scadență. Posesorii de mărfuri pot evita vînzările silite numai primind credite pe mărfuri. Asta e greu *under the circumstances*³⁾ și, în orice caz, cuantumul acestor credite se reduce o dată cu colosala scădere a prețurilor la mărfuri (35% la zahăr !) și cu certitudine că vor fi suficiente numai cîteva vînzări silite pentru ca prețurile la mărfuri să scadă și mai mult. Așadar, de unde înainte posesorii de mărfuri obțineau credite egale cu $\frac{2}{3}$ sau $\frac{3}{4}$ din valoarea *mai ridicată* a mărfurilor, acum primesc cel mult $\frac{1}{2}$ din valoarea lor redusă, deci aproximativ ju-

1) — o personalitate publică. — Nota trad.

2) Vezi volumul de față, p. 196. — Nota red.

3) — în aceste împrejurări. — Nota trad.

mătate din creditele pe care le puteau obține înainte. Aceasta trebuie să ducă curînd la o explozie. Dar mai este posibil și ca afacerile din Mincing Lane și Mark Lane ¹⁾ să se restrîngă în mod lent și abia după aceea să survină cîteva falimente mari. Și că asemenea falimente vor surveni aici, ca și la Liverpool și în alte porturi, e cert. La zahăr, cafea, bumbac, lînă, piei, coloranți, mătase etc. se înregistrează pierderi uriașe. Dacă socotim recolta de bumbac din 1857 ca fiind de 3 000 000 de baloturi (ea va fi de 3 250 000), întreaga cantitate valorează acum cu 15 000 000 l. st. mai puțin decît în septembrie. O firmă din localitate are pe drum un transport de 35 000 de saci de cafea; la fiecare sac pierde cîte o liră. La bumbacul din Indiile orientale pierderea e tot atît de mare: 33%. Pe măsură ce cambiile emise pentru aceste mărfuri devin scadente, vor surveni și falimentele.

Marea firmă americană care a primit de curînd, după tratative care au durat două zile, un avans de 1 000 000 de la Banca Angliei, și prin aceasta s-a salvat, a fost a lui Mr. Peabody, care a organizat banchetul la aniversarea zilei de 4 iulie ²⁴⁵. Se spune că, pînă și o firmă atît de solidă ca Suse & Sibeth, singura, în afară de Frühling & Göschen, ale cărei polițe — după 1847 — mai erau negociabile în Indiile orientale fără conosamentul mărfii drept garanție, a fost nevoită de curînd să implore banca s-a salveze. Acești S[use] & S[ibeth] sînt niște zgîrciți fără pereche și atît de fricoși, încît ar prefera să nu facă de loc afaceri — dacă acest lucru ar fi posibil — decît să riște ceva.

Pe aici deocamdată totul arată ca și pînă acum. În urmă cu opt sau zece zile, pe piață au apărut pe neașteptate cumpărători indieni și levantini, care s-au aprovizionat la prețurile cele mai scăzute cu tot ce le trebuia și prin aceasta au salvat dintr-o situație desperată cîțiva fabricanți care aveau stocuri mari de bumbac, fire, stofe. Începînd de marți ²⁾ este din nou liniște peste tot. Cheltuielile fabricanților își urmează cursul lor. Costul cărbunilor, lubrifiantilor etc. rămîne absolut același, indiferent dacă săptămîna de lucru este completă sau incompletă; numai salariile se reduc în jur de $\frac{1}{3}$ pînă la $\frac{1}{2}$. În plus, nu se vinde nimic, majoritatea proprietarilor de filaturi și a fabricanților de aici au un capital lichid foarte mic și situația multora dintre ei este cum nu se poate mai precară. Zilele acestea s-au și dat peste cap opt sau nouă firme mici, și asta nu-i

¹⁾ — Mincing Lane — stradă din Londra unde se află centrul comerțului cu ridicata de mărfuri coloniale; Mark Lane — stradă din Londra pe care se află bursa de cereale. — *Nota trad.*

²⁾ În manuscris, după cuvîntul „marți” urmează scris de mîna lui Marx: (4 noiembrie). — *Nota red.*

decît primul indiciu că criza a atins și această categorie. Astăzi am aflat că familia Cooke, proprietarii uriașei fabrici de pe Oxford Road (Oxford Road Twist Comp.), și-a vîndut cîinii de vînătoare — copoii, ogarii etc. —, că unul din ei și-a concediat servitorii și și-a părăsit palatul *to be let*¹⁾. Încă nu sînt ruinați, dar curînd se vor duce pe copcă. Vor mai trece vreo două săptămîni și dansul va fi aici în toi.

Prin falimentul lui Sewell și Neck, Norvegia a primit o lovitură serioasă ; pînă acum ea nu fusese încă atinsă.

La Hamburg, lucrurile merg strașnic. Ulberg & Cramer (suedezi) care au dat faliment, rămînînd cu o datorie de 12 000 000 de mărci (dintre care 7 000 000 în polițe trase asupra lor !) ; ei au avut un capital de numai 300 000 de mărci !! O mulțime de indivizi au intrat la apă numai pentru o singură poliță scadentă, întrucît n-au putut să-și procure numerar, deși aveau, poate, în seifurile lor o sumă înșutită în polițe, pentru moment lipsite de valoare. Niciodată n-a existat o panică atît de totală, atît de clasică cum a fost aceea care s-a creat acum la Hamburg. *Nimic nu mai are valoare*, absolut nici o valoare, în afară de aur și argint. Christ. Matth. Schröder, o firmă foarte veche și foarte bogată, a dat și ea faliment săptămîna trecută. J. H. Schröder & Co. din Londra (fratele său) i-a telegrafiat că, dacă 2 000 000 mărci numerar ar fi suficient, este gata să-i trimită această sumă în argint. I-a răspuns : 3 000 000 sau nimic. 3 000 000 nu i-a putut trimite și firma Christian Matthias s-a prăbușit²⁴⁶. Avem debitori la Hamburg și nu știm dacă mai există sau dacă și-au frînt gîtul. Toată povestea de la Hamburg are la bază cea mai grozavă speculație cu polițe de complezență care a existat vreodată. Acest sistem s-a practicat cu multă frenezie între Hamburg, Londra, Copenhaga și Stockholm. Crahul american și scăderea prețurilor au scos la lumină întreaga afacere și, pentru moment, din punct de vedere comercial Hamburgul este distrus. Pentru industriașii germani, în special pentru cei din Berlin, din Saxonia și din Silezia, aceasta va constitui o nouă lovitură grea.

Prețul bumbacului a scăzut acum la 6 9/16 pence pentru calitatea mijlocie și în curînd va scădea, probabil, la 6 pence. Dar fabricile de aici vor putea lucra iarăși o săptămîină de lucru completă numai dacă producția lor sporită în felul acesta nu va determina imediat o nouă creștere a prețului la peste 6 pence. Or, în momentul de față acest lucru s-ar produce fără întîrziere.

Efectul crizei se face simțit asupra filistinilor de aici, care s-au pus serios pe băutură. Nimeni nu mai are răbdare să stea acasă sin-

¹⁾ — ca să-l închirieze. — *Nota trad.*

gur cu grijile în mijlocul familiei, cluburile sînt foarte animate și consumul de băuturi alcoolice crește considerabil. Cu cît un individ este mai înglodat în treaba asta, cu atît se străduiește mai mult să se înveselească, iar dimineața următoare oferă exemplul cel mai izbitor de mahmureală morală și fizică.

Săptămîna aceasta mă voi apuca iar de „Enciclopedie” și voi căuta, pe cît posibil, să mai avansez cu articolele de la litera C. Acum nu pot lucra mult și sistematic ; voi face însă tot ce-i posibil.

Calde salutări soției tale și copiilor.

Al tău,
F. E.

Criza îl atinge și pe Lupus, dar spre norocul lui. Samson al lui a dat faliment și astfel acum are libere orele de dimineață.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

99

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 8 decembrie 1857

Dear Frederick,

În timp ce eu mă aflam la etaj și îți scriam scrisoarea precedentă, la parter soția mea era asaltată de niște lupi înfometaji care, sub pretext de „heavy times” ¹⁾, căutau să-i stoarcă banii pe care ea nu-i avea. (Din fericire, cîteva zile mai tîrziu au sosit din Germania 15 l.st., care ne-au permis să amînăm catastrofa cu vreo săptămînă sau două.) Bun. În aceste împrejurări am fost destul de zăpăcit cînd am scris, dar nu într-atît de zăpăcit încît în aceeași seară, după ce am expediat scrisoarea, să nu-mi dau seama de zăpăceala mea și să nu-i povestesc soției mele ce figură uluită vei face cînd vei citi că i-am pus pe datornici să încaseze bani pentru polițele pe care chiar ei trebuie să le plătească etc. Soția mea era foarte iritată din pricina acestui „petite guerre” ²⁾ pe care a trebuit să-l

¹⁾ — „vremuri grele”. — *Nota trad.*

²⁾ — „război de guerilă”. — *Nota trad.*

ducă cu mizerabilii ăia și am înveselit-o făcînd tot felul de presupuneri despre modul, cît mai delicat cu putință, în care vei căuta tu să-mi explici acest lucru. Dar n-am putut merge pînă acolo încît să-mi închipui că această „ridiculous blunder” ¹⁾, o vei numi o „slight mistake”. My best thanks for this grace, Sir ²⁾.

Acum, referitor la problema în sine, indivizii din Mincing Lane și Mark Lane ³⁾, după cum spune „Economist”, au primit iar loans ⁴⁾ pe baza produselor lor, dar, cam de miercurea trecută, acest move ⁵⁾ a încetat. Prețul grîului, în special, a avut, timp de cîteva zile, o upward tendency ⁶⁾, dar a scăzut (și anume, la făină) cu 3 șilingi per 280 de livre ca urmare a decretelor din Franța, care îngăduie exportul liber la grîu și făină; ieri, în special, a scăzut considerabil din cauza downbreak ⁷⁾ prețurilor la grîu în Țările Baltice. (Nota bene: această măsură a lui Bonaparte, în Franța a avut numai un efect temporar; prețurile au crescut puțin în Franța, dar această creștere a dus imediat la increased supplies ⁸⁾, care pînă acum n-au fost aruncate pe piața franceză). Aici, unii comercianți de cereale au dat faliment, dar, deocamdată numai firme neînsemnate și numai speculanți la bursa cerealelor care au încheiat tranzacții pe termen lung. Vapoare americane cu mari încărcături vor sosi în primăvară, francezii vor bombarda Anglia cu grîu, la orice preț, de îndată ce acolo presiunea va deveni mai serioasă. După părerea mea — dacă, potrivit regulei, acum vor urma cîteva recolte bogate la rînd — efectele abrogării legilor cerealelor în Anglia *abia acum* se vor face simțite asupra landlords ⁹⁾ și a fermierilor, și antiquated agricultural distress ¹⁰⁾ va reveni în toată splendoarea. O situație bună pe planul home trade ¹¹⁾ ca urmare a prosperității industriei și a unui șir de recolte proaste, n-a dat acestui experiment posibilitatea de a se înfăptui din 1847 pînă în 1857 și a transformat abrogarea legilor cerealelor într-o literă moartă ²⁴⁷.

Cu „Tribune” am avut o satisfacție. La 6 noiembrie scriam în articolul pe care i l-am trimis și în care explicam legea din 1844 cu privire la Banca Angliei că peste cîteva zile va avea loc co-

1) — „greșeală ridicolă”. — Nota trad.

2) — „mică eroare”. Mulțumesc foarte mult pentru această bunăvoință, domnule. — Nota trad.

3) Vezi volumul de față, p. 200. — Nota red.

4) — împrumuturi. — Nota trad.

5) — joc. — Nota trad.

6) — tendință de creștere. — Nota trad.

7) — scăderii. — Nota trad.

8) — creșterea rezervelor. — Nota trad.

9) — proprietarilor funciari. — Nota trad.

10) — vechea criză agrară. — Nota trad.

11) — comerțului interior. — Nota trad.

media suspendării legii, dar că nu trebuie să se acorde o atît de mare importanță acestei panici financiare, întrucît esența constă în iminentul crah industrial¹⁾. „Tribune” a publicat acest articol ca leader²⁾. Trei zile mai tîrziu, „New York Times” (care a intrat în relații de vasalitate cu „Times” din Londra) i-a răspuns lui „Tribune” în primul rînd că banca nu va suspenda legea, a lăudat-o în maniera autorilor de articole financiare din Printing-House-Square³⁾ și a declarat că ceea ce spune despre „industrial crash” din Anglia este „pur și simplu absurd”. Asta a fost pe data de 24. În ziua următoare, prin telegraf de pe „Atlantic”, a primit vestea că legea cu privire la bancă a fost suspendată și, în același timp, informații referitoare la industrial distress⁴⁾. De altfel, e minunat că Loyd-Overstone și-a explicat acum pe față devotamentul lui fanatic față de legea din 1844, care ar da, chipurile, posibilitate „calculatorilor lucizi” să stoarcă 20—30% din commercial world⁵⁾.

E strașnic că, după ce au făcut atîta zarvă împotriva lui „droit au travail”⁶⁾, capitaliștii cer acum pretutindeni un „ajutor public” de la guverne, revendicîndu-și astfel la Hamburg, Berlin, Stockholm, Copenhaga și chiar în Anglia „droit au profit”⁷⁾ pe seama societății. Tot așa și faptul că filistinii din Hamburg au refuzat să mai dea de-acum înainte pomeni capitaliștilor.

Neplăcută în toată povestea asta e situația din Franța și felul în care este ea tratată de cea mai mare parte a presei engleze. Dacă, după prăbușirea din America, John Bull, în calitate de comerciant liniștit, stăpîn pe el, era opus fratelui Jonathan, acum lui John Bull îi este opus Jacques Bonhomme. În legătură cu aceasta, corespondentul de la Paris al lui „Economist” din Londra remarcă foarte naiv: „Nu a existat nici cea mai mică tendință de panică, deși împrejurările, fără îndoială, ar fi justificat-o și deși, pînă acum, francezii cu orice prilej erau foarte dispuși să se lase cuprinși de panică”⁸⁾. Panica de care burghezia franceză, cu tot temperamentul ei sanguin, este cuprinsă numai la gîndul panicii arată, desigur, cum nu se poate mai bine ce înseamnă de data asta panica în Franța. Dar această virtuoașă stare de spirit a burghe-

¹⁾ K. Marx. „Legea din 1844 cu privire la Banca Angliei și criza financiară din Anglia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 315—320 și p. 543—547. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — articol de fond. — Nota trad.

³⁾ — piață în Londra unde se află redacția ziarului „Times”. — Nota trad.

⁴⁾ — criza industrială. — Nota trad.

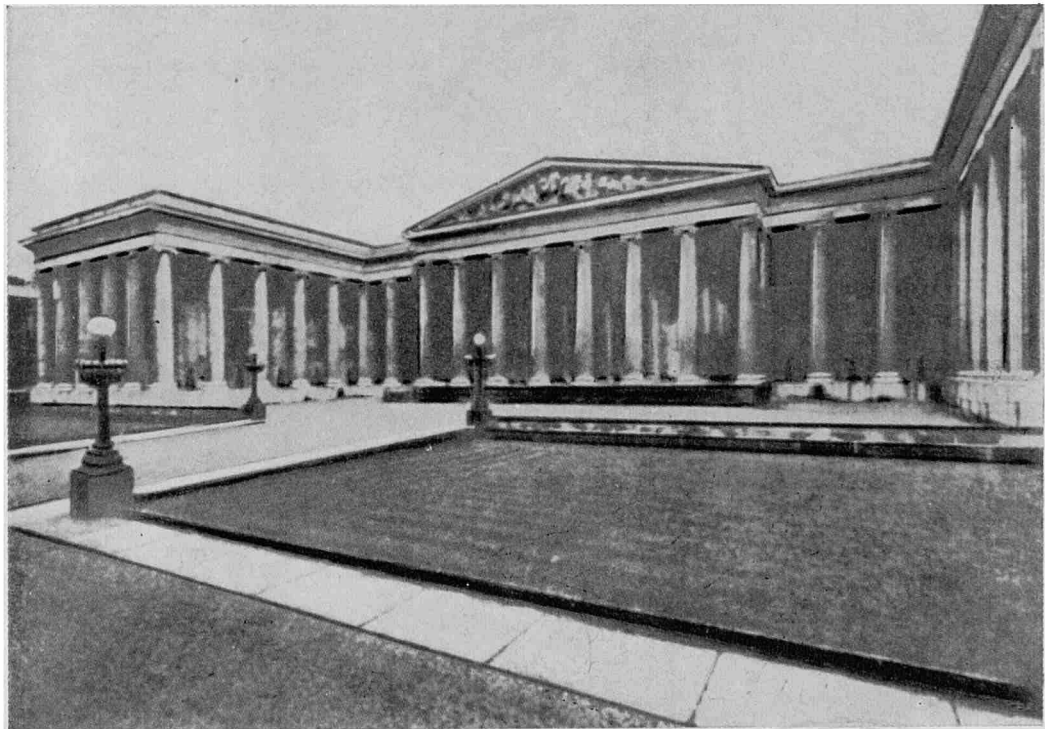
⁵⁾ — lumea comercială. — Nota trad.

⁶⁾ — „dreptului la muncă”. — Nota trad.

⁷⁾ — „dreptul la profit”. — Nota trad.

⁸⁾ În original, citatul în limba engleză. — Nota red.

British Museum din Londra

ziei pariziene nu va avea mai mult efect decât a avut activitatea Societății de asigurare împotriva panicii de la Hamburg²⁴⁸. „Observer“ de duminica trecută relatează că, în urma zvonurilor nefavorabile care s-au răspândit cu privire la Crédit mobilier, toată lumea a dat buzna la bursă pentru a-și vinde cu orice preț acțiunile. Capitalul francez — în pofida naturii *cosmopolite* pe care i-a descoperit-o d-l Péreire — în comerțul propriu-zis a rămas fricos, zgîrcit și prudent, așa cum a fost întotdeauna. Febra speculațiilor (care, ce-i drept, a ajuns și ea, din nou, o premisă a comerțului *solid* și a industriei) se observă de fapt numai în acele ramuri unde *adevăratul întreprinzător*, direct sau indirect este statul. Dar că un capitalist atât de mare ca guvernul francez, chiar dacă este falimentar în sine, cum ar spune Hegel, poate rezista mai mult decât un capitalist particular, este sigur. Măsurile luate de poliție împotriva exportului de metale nobile, care practic este acum în Franța în full vigor¹⁾, dar în și mai mare măsură exportul de produse din noua recoltă — grâu, mătase, vin etc., indiferent la ce preț — a împiedicat pentru câteva săptămîni scurgerea metalelor nobile din Banca Franței. Cu toate acestea va avea loc o scurgere a metalelor nobile, iar dacă aceasta va ajunge la proporțiile din 1856 (octombrie), totul se va duce dracului. În timpul acesta, fabricanții din Franța își tratează muncitorii cu atîta grosolănie, de parcă niciodată n-ar fi avut loc vreo revoluție. This will do good²⁾. Pe de altă parte, d-l Bonaparte transformă Banca Franței într-un întreprinzător al construcției de căi ferate, care a fost suspendată. Următorul pas va fi, probabil, emisiunea de assignate, de îndată ce va începe drain³⁾ metalelor mobile. Dacă individul nu și-a pierdut curajul, și cît timp poate plăti cum se cuvine armata, ne putem aștepta să asistăm la un splendid preludiu.

Informațiile tale în legătură cu situația din Manchester sînt de cea mai mare importanță pentru mine, căci ziarele caută să mușmalizeze chestiunile astea.

Eu lucrez ca un nebun, nopți de-a rîndul, la sintetizarea studiilor mele economice, pentru ca cel puțin ideile principale să-mi fie clare înainte de potop²⁴⁹.

Al tău,
K. M.

Cum îți merge cu *sănătatea*? De mult n-ai mai trimis un buletin medical.

¹⁾ — în plină vigoare. — *Nota trad.*

²⁾ — Cu atît mai bine. — *Nota trad.*

³⁾ — scurgerea. — *Nota trad.*

Fiindcă Lupus ține în permanență contabilitatea previziunilor noastre cu privire la *criză*, spune-i că, potrivit declarației lui „Economist” de sîmbăta trecută, în ultimele luni ale anului 1853, în tot cursul anului 1854, în toamna anului 1855 și „în timpul schimbărilor neașteptate din 1856”, de fiecare dată Europa a fost la un pas de crah.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

100

Engels către Marx²⁵⁰ la Londra

Manchester, 9 decembrie 1857

Dragul meu Maur,

Îți dau în grabă câteva amănunte despre criză. La Hamburg, unde vechea și foarte cunoscuta Bancă de scont a agravat și mai mult criza prin pedanteria ei, s-au întîmplat următoarele : Schunck, Souchay & Co. au emis aici cambii asupra Hamburgului. Deși cambiile erau garantate cu mărfuri etc., pentru a merge *absolut* la sigur ei au mai trimis trașilor cambii pe termen la Bank of England cu plata la șapte zile. Acestea au fost înapoiate cu protest ca o simplă maculatură, iar primele cambii au fost protestate în toată regula. Nimic nu mai are nicăieri azi valoare, în afară de argint ! Săptămîna trecută, polițe pe termen de două luni, purtînd girul lui S[chunck], S[ouchay] & Co. și a altor două firme tot atît de solide, n-au putut fi scontate sub 12 $\frac{1}{2}$ ‰.

N. B. Se înțelege că, dacă ți-am dat numele firmelor respective, asta rămîne între noi. Aș putea avea mari neplăceri dacă s-ar afla că am abuzat astfel de informații confidențiale.

Firmele comerciale-industriale din Liverpool și Londra vor sări curînd în aer. La Liverpool situația e îngrozitoare, indivizii sînt pe geantă și abia mai au energia să dea faliment. Cîneva care a fost luni pe acolo spunea că indivizii de la bursa din localitate au niște mutre de trei ori mai lungi decît cei de aici. De altfel, și aici se adună nori tot mai negri. Proprietarii de filaturi și țesătorii cheltuiesc pe salarii și pe cărbuni banii pe care-i încasează pentru măr-

furi și, cînd îi vor termina, vor fi dați peste cap. Ieri pe piață domnea deprimarea și atmosfera era mai apăsătoare ca oricînd.

Cineva mi-a spus că el cunoaște cinci-șase firme din India care trebuie să se prăbușească zilele acestea din cauza stocurilor prea mari de mărfuri.

Acești indivizi abia acum observă că speculațiile bănești au jucat rolul cel mai neînsemnat în această criză, și cu cît își dau mai bine seama de acest lucru, cu atît se întunecă mai mult la față.

Cu sănătatea o duc bine. Mîine sau poimîine îți voi scrie mai mult. Alături îți trimit un teanc de „Guardians”. Citește micile informații locale; ai să găsești în ele lucruri foarte frumoase.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

101

Engels către Marx la Londra

Manchester, 11 decembrie 1857

Dragul meu Maur,

Sînt încă foarte ocupat cu datoriile, a căror achitare e foarte îndoielnică, și cu diverse probleme legate de scăderea prețurilor.

În această criză, supraproducția a fost mai generală ca oricînd; la mărfurile coloniale este la fel de incontestabilă ca și la grîu. Asta-î strașnic și va avea consecințe colosale. Atîta timp cît supraproducția se limita la industrie, nenorocirea nu era decît pe jumătate, dar după ce a cuprins și agricultura atît în zonele tropicale, cît și în cele temperate, povestea a luat amploare.

Forma sub care se ascunde supraproducția este întotdeauna, mai mult sau mai puțin, extinderea creditului; de data aceasta însă, în mod cu totul special se manifestă în practica *politelor de com-plezență*. Sistemul de a procura bani prin trate asupra unui bancher sau asupra unei firme care se ocupă cu „afaceri cambiale” și de a plăti aceste trate înainte de scadență sau de a nu le plăti, după cum a fost înțelegerea, a devenit o *regulă* atît pe continent cît și pen-

tru firmele continentale din Anglia. Toate casele de comision practică aici acest sistem. El a fost foarte răspândit la Hamburg, unde au circulat polițe emise de bănci în valoare de peste 100 000 000 de mărci. Dar și în alte locuri au fost puse în circulație enorm de multe polițe de complezență și din această cauză Sieveking Sillam, Karr, Josling & Co., Draper, Pietroni & Co. și alte firme din Londra s-au dus de ripă. În aceste operații ele *au figurat* cel mai adesea în calitate de *trași*. Aici, în industria de fabrică engleză și în comerțul interior, s-a procedat astfel: oamenii, în loc să plătească în numerar în fiecare lună, cereau să se tragă asupra lor polițe pe un termen de trei luni și plăteau dobânzile respective. În industria mătăsi, acest procedeu s-a extins pe măsură ce creșteau prețurile la mătase. Într-un cuvânt, fiecare și-a extins afacerile mult peste posibilitățile sale, *overtraded*. Overtrading ¹⁾ nu este chiar sinonim cu supraproducția, dar, în fond, e același lucru. O mercantile community ²⁾ care posedă un capital de 20 000 000 l. st. are astfel o anumită capacitate de producție, de schimb și de consum. Dacă cu acest capital face afaceri pe bază de polițe de complezență, care presupun un capital de 30 000 000 l. st., își sporește producția cu 50%; ca urmare a prosperității, crește și consumul, dar nici pe departe în aceeași proporție, ci. disons ³⁾, cu 25%. La sfârșitul unei anumite perioade se ajunge în mod necesar la o acumulare de mărfuri care depășește cu 25% bona fide, id est ⁴⁾ chiar consumul mediu *al perioadei de prosperitate*. Numai acest lucru și ar fi suficient pentru a duce la izbucnirea crizei, chiar dacă piața financiară, acest barometru al comerțului, n-a prevestit-o încă. Dacă survine crahul, atunci, în afară de aceste 25%, mai sînt pe piață încă cel puțin 25% din stocurile de mărfuri de primă necesitate care nu mai pot fi vîndute. În criza actuală se poate studia în toate amănunțele ei această apariție a supraproducției ca urmare a extinderii creditului și a overtrading. Faptul în sine nu conține nimic nou: nou este numai forma deosebit de clară în care se desfășoară astăzi lucrurile; în 1847 și în 1837—1842 situația nu era nici pe departe atît de limpede.

Aceasta este strălucita situație în care se află Manchester și industria de bumbac în momentul de față: prețurile sînt destul de scăzute pentru a permite ceea ce filistinul numește o afacere sănătoasă. De îndată ce intervine însă cea mai mică creștere a producției, prețul bumbacului face un salt, deoarece la Liverpool

¹⁾ — Extindere exagerată a activității industriale-comerciale. — *Nota trad.*

²⁾ — asociație comercială. — *Nota trad.*

³⁾ — să spunem. — *Nota trad.*

⁴⁾ — cea reală, adică. — *Nota trad.*

nu există de loc bumbac. De aceea trebuie să se continue cu practica săptămînii de lucru incomplete, chiar dacă ar fi comenzi. Acum sînt, ce-i drept, comenzi, dar *din locuri în care intensitatea crizei nu s-a făcut încă simțită*; casele de comision știu acest lucru și de aceea nu cumpără nimic; nu s-ar alege decît cu dificultăți fără sfîrșit și cu datorii nesigure.

Pe piață s-au înregistrat din nou astăzi scăderi de prețuri. Fier care valorau 14—14¹/₂ pence au fost oferite cu 11¹/₄ pence, și cine dădea 10³/₄ le căpăta. Indienii au dispărut de pe piață. Grecii sînt în mare încurcătură cu griul lor, cu care aproape toți fac comerț și care constituie principala lor încărcătură la înapoiere (de la Galați și Odesa). Din motivele pe care le-am arătat, germanii nu pot cumpăra nimic. Firmele care se ocupă cu comerțul interior *au interzis* achizitorilor lor să cumpere cel mai mic lucru. America este out of the question ¹⁾. Italia suferă de pe urma scăderii prețurilor la toate materiile ei prime. Încă patru săptămîni și se va încinge o horă neună. Zilnic proprietarii de mici filaturi și țesătorii dau faliment.

Firma Merck din Hamburg a reușit să se mențină numai datorită avansului de 15 000 000 acordat de guvern, iar sucursala ei de aici a refuzat — cel puțin într-una din zile — pe filatorii ale căror plăți erau scadente. Conducătorul firmei Merck din Hamburg este dr. Ernst Merck, fost ministru al Reichului, jurist, dar și asociat al firmei.

Calde salutări soției tale și copiilor. La scrisoarea ta cu privire la Franța etc. n-am timp să-ți răspund astăzi; trebuie să mă mai gîndesc.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — în afara discuției. — *Nota trad.*

102

Engels către Marx
la Londra

Manchester, 17 decembrie 1857

Dragă Marx,

Criza mă ține într-o încordare îndrăcită. Pe zi ce trece, prețurile scad tot mai mult. În plus, criza se apropie din ce în ce mai mult de noi. Bătrînul meu s-a împotmolit zilele acestea și am fost nevoiți să-i avansăm bani. Nu cred totuși că lucrurile vor lua o întorsătură serioasă; acum însă e totuna.

Manchester se scufundă tot mai adînc. Permanentă încordare de pe piață are un efect copleșitor. Nimeni nu mai poate vinde. În fiecare zi se fac oferte la prețuri tot mai scăzute; cine mai are un pic de demnitate nici nu-și mai oferă marfa. Situația proprietarilor de filaturi și de țesătorii e disperată. Nici un agent pentru plasarea firelor nu mai vinde fabricoilor fire de țesut decît contra numerar sau contra garanție sigură. Unele firme mici s-au și dus de rîpă, dar asta încă nu-i nimic.

Firma Merck s-a împotmolit rău de tot atît aici, cît și la Hamburg, deși a primit în două rînduri subvenții serioase. Se așteaptă ca zilele acestea să dea faliment. Numai un concurs de împrejurări extraordinare ar putea-o salva. Se spune că, la un capital de 4 000 000—5 000 000 în bancnote, firma din Hamburg ar avea liabilități¹⁾ de 22 000 000 (13 mărci = 1 l. st.). După alte informații, criza ar mai fi redus acest capital la 600 000 de mărci.

Vom mai avea criză în patru domenii diferite: 1) în domeniul mărfurilor coloniale, 2) al cerealelor, 3) la proprietarii de filaturi și de țesătorii, 4) în home trade²⁾, aceasta cel mai devreme la primăvară. În districtele unde există o industrie a lînii, criza a început și încă destul de frumușel.

Nu uita să-ți notezi în lista falimentelor: Bennoch, Twentyman, Reed din Derby, Mendes da Costa, Hoare Buxton etc. Toate sînt extrem de edificatoare.

Părerea ta în privința Franței a fost, între timp, aproape textual confirmată de ziare. Acolo crahul este sigur și va atrage după sine, în primul rînd pe speculanții din centrul și din nordul Germaniei.

¹⁾ — obligații de plată. — *Nota trad.*

²⁾ — comerțul interior. — *Nota trad.*

Cred c-ai urmărit dezbaterile procesului Macdonald, Monteith, Stevens (L[ondon] and E[xchange] Bank). Chestiunea cu L[ondon] and E[xchange] Bank și cu titlurile împrumutate care figurează ca garanție este cel mai strașnic lucru pe care l-am citit vreodată.

În afară de Hamburg, nordul Germaniei nu este încă aproape de loc atins de criză. Acum începe însă și acolo. La Elberfeld a dat faliment Heimendahl (fabricant de căptușeli de mătase și comerciant), la Barmen — Linde & Trappenberg (fabricant de articole de galanterie). Amîndouă sînt firme serioase. În general însă, germanii din nord au avut deocamdată aproape numai pierderi; la ei, ca și aici, piața financiară, momentan dezorganizată, nu are un efect atît de dăunător ca imposibilitatea, care durează de multă vreme, de a vinde mărfurile.

Viena va veni și ea la rînd.

Lupus nu mai spune acum nimic; recunoaște că noi am avut dreptate.

Calamitatea începe să se simtă și în rîndurile proletariatului. Deocamdată nu prea se observă manifestări revoluționare; îndelungata perioadă de prosperitate a avut o influență îngrozitor de demoralizatoare. Șomerii ceșesc și hoinăresc și acum pe străzi. Numărul jafurilor și al crimelor crește, dar nu prea mult.

Cercul atît de mult pe la diverși oameni pentru a putea urmări mersul crizei, încît îmi rămîne prea puțin timp să lucrez pentru Dana. Trebuie totuși să fac și asta. Ce mai scrie el? Și cum stau lucrurile cu plata pentru articole?

Calde salutări soției tale și copiilor.

Al tău,

F. E.

Buletinele pieței din Manchester se găsesc întotdeauna în „Guardian” sîmbăta și miercurea. Azi îți expediez un pachet întreg. În numărul de azi se găsește și o statistică a muncitorilor.

Te felicit pentru profeția ta în legătură cu legea băncii¹⁾.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 203—204. — Nota red

103

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 18 decembrie 1857

Dragă Frederick,

Îți scriu în mare grabă aceste câteva rânduri. Chiar acum am primit *al treilea și ultimul avertisment* de la mizerabilul de percepător în sensul că, dacă pînă luni nu plătesc, luni după-masă va fi trimis la mine acasă broker-ul ²1. De aceea, dacă ai posibilitatea, trimite-mi pînă luni câteva lire. Acum am greutăți bănești mai mari decît de obicei, fiindcă de vreo trei săptămîni trebuie să plătesc totul în bani peșin și anything like credit ¹) a încetat, în timp ce din banii pe care îi încasez, întotdeauna ²/3 se duc imediat pentru achitarea datoriilor mai vechi. În plus, încasările sînt foarte mici, căci pînă acum nu i-am putut trimite lui „*Tribune*” mai mult de un articol. So far as to private matters ²).

Lucrez enorm de mult, de cele mai multe ori pînă la ora 4 dimineața. De fapt, am o muncă dublă: 1. Elaborarea principiilor de bază ale economiei. (Este absolut necesar pentru public să pătrundă în miezul problemei, iar pentru mine personal — să scap o dată de acest coșmar.) ;

2. *Criza actuală*. În legătură cu aceasta, în afară de articolele din „*Tribune*”, nu fac decît să înregistrez datele, ceea ce îmi răpește însă mult timp. Cred că spre primăvară va trebui să scriem împreună o broșură ³) cu privire la această poveste, ca să reamintim publicului german că existăm încă și sîntem mereu aceiași. Țin trei registre mari — Anglia, Germania, Franța. În ceea ce privește America, în „*Tribune*” este tot materialul. Mai tîrziu îl vom putea sistematiza. De altfel, mi-ar plăcea, dacă s-ar putea, să-mi trimiți „*Guardian*” zilnic. Munca mea e de două ori mai mare și mult stîmjenită cînd trebuie să citesc dintr-o dată numerele pe o săptămîină întreagă, sau cam atît.

În Franța (în comerț) probabil că „nemții”, căroră, în general, de acum încolo va trebui să le dăm atenție, vor fi aceia care vor începe hora, îndeosebi la *Havre*. În afară de aceasta — ca să nu mai vorbim de descompunerea generală a acestui stat falimentar —,

¹) — orice fel de credit. — *Nota trad.*²) — Atît despre problemele particulare. — *Nota trad.*³) Această intenție a lui Marx a rămas nerealizată. — *Nota red.*

la Marsilia și Bordeaux comerțul însuși este deosebit de putred, ca și pretutindeni unde amestecul și intervenția unor elemente străine au făcut să iasă la suprafață zgîrcenia și timiditate¹⁾ meschină și păduchioasă a mizerabililor crapauds²⁾. De fapt, numai într-o țară atât de imobilă a fost posibil și necesar un Crédit mobilier. The more you become acquainted with „the Messiah of nations“, the less you like him³⁾.

Scrie-mi ori de câte ori îți permite timpul, căci, după aceea, vei uita atât de necesara „Chronique scandaleuse“ a crizei ; eu fac extrase din scrisorile tale și le trec în registrul principal.

Salut. Salutări lui Lupus. Pieper are satisfacția că ex-șeful său, Saalfeld, cu a cărui soție a avut un mare scandal, a dat faliment.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

104

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 22 decembrie 1857

Dear Frederick,

M-ai smuls victorios din ghearele fiscului, lăudat fie numele tău — aleluia !

Alăturat îți trimit o scrisoare (împreună cu o anexă²⁵²⁾ a marelui Lassalle, care mă asigură că, datorită succesului său, a început să fie realmente seriously⁴⁾ cunoscut la Berlin. Aceste efuziuni ale unui suflet frumos vă vor amuza, pe tine și pe Lupus. Bunul Lassalle s-a apucat de filozofie, de Heraclit⁵⁾, tot așa cum s-a apucat și de

¹⁾ — teama. — *Nota trad.*

²⁾ — filistini francezi. — *Nota trad.*

³⁾ — Cu cât îl cunoști mai bine pe „Mesia al națiunilor“, cu atât îl iubești mai puțin. — *Nota trad.*

⁴⁾ — serios. — *Nota trad.*

⁵⁾ F. Lassalle. „Filozofia lui Heraclit, obscurul din Efes“. — *Nota red.*

procesul Hatzfeldt, și, dacă e să-i dăm crezare, a cîștigat, în sfîrșit, „procesul” său. Se pare că, într-adevăr, bătrîinii — filologii și hegelienii — au fost surprinși de faptul că le-a fost dat să trăiască din nou o asemenea înflorire *postumă* a unei epoci apuse. Noi, totuși, o să cercetăm această lucrare și, deși e cal de dar, îl vom căuta totuși la dinți — on the express condition, of course ¹⁾ — ca Heraclit să nu miroasă a usturoi. Fancy only this fellow going up and down the streets of Berlin and „asking for himself” strutting like a peacock, a stride and a stand : biting his lips, with „a political regard” as who should say : „This is the man who has written Heraclit” ²⁾. Poate tipul ăsta ne-ar putea fi de folos în găsirea unor editori, dacă nu cumva se teme că gloria, pe care o caută și pe tărîmul economiei, ar avea de suferit de pe urma concurenței și că, în felul acesta, „procesul” lui ar fi pierdut. Lui Friedländer i-am răspuns prin intermediul d-lui Lassalle că și eu sînt „anti-francez”, dar nu mai puțin decît „anti-englez” și în nici un caz n-aș putea scrie în apărarea „lordului Pam”. Așadar, am refuzat propunerea. Dacă Friedländer îmi va trimite ziarul „Presse”, astfel încît să văd mai întîi al cui copil spiritual este, și dacă indivizii aceștia mi-ar cere numai un *Money article* ³⁾ pe săptămîină, pentru care ar trebui, bineînțeles, să plătească, s-ar putea ca, în lipsă de ceva mai bun, să accept propunerea lor. De politică în acest caz nici vorbă nu poate fi.

Lui Lassalle i-am scris scurt și rece. Am primit, e drept, scrisoarea de la Freiligr[ath], dar n-am răspuns din motive care sînt greu de redat în scris. La scrisoarea aceasta am adăugat doar cîteva rînduri ⁴⁾.

Schramm i-a scris din Jersey soției mele ; o scrioare extrem de spirituală. Kosmos Leiden a fost pedepsit : i-au murit trei copii — două fete (printre care și doamna Mevissen) au murit de ftizie, iar unul dintre băieții lui s-a înecat în Pacific.

Numărul din „Reynolds” apărut duminica trecută conține un atac vehement la adresa apostatilor care predică unirea cu middle class ⁵⁾. Se referă la Jones. Pe băiatul ăsta nu l-am văzut de mult.

¹⁾ — cu condiția expresă, bineînțeles. — *Nota trad.*

²⁾ — Imaginează-ți-l pe acest individ, străbătînd în sus și în jos străzile Berlinului și „revendicîndu-și locul”, umflat în pene ca un păun, mușcîndu-și buzele, cu „o privire politică” de parcă ar vrea să spună : „Acesta este omul care a scris Heraclit”. — *Nota trad.*

³⁾ — articol financiar. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 489—490. — *Nota red.*

⁵⁾ — burghezia. — *Nota trad.*

Se pare că mă evită și probabil că are „motivele” lui. Totuși, am să-i fac o surpriză și am să mă duc la el — one fine morning¹⁾.

Salută-l pe Lupus.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

105

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 25 decembrie 1857

Dear Frederick,

Intrucît în momentul de față principala noastră sarcină constă în a ne edifica asupra situației din Franța, am revăzut toate extra-sele mele referitoare la French commerce, industry and crises²⁾ și am ajuns la unele concluzii, pe care vreau să ți le comunic pe scurt :

1. Crizele din Anglia, din țările nordice și din America nu au provocat niciodată în Franța, în mod nemijlocit, o „criză franceză”, ci au avut doar o influență pasivă — lîncezeală cronică, limitation of production, stagnation of trade și general uneasiness³⁾. Cauza : Franța are o balanță activă în comerțul cu Statele Unite, orașele hanseatice, Anglia, Danemarca. Balanța ei în comerțul cu Suedia și Norvegia este pasivă, dar acest lucru este mai mult decît compensat prin comerțul cu Hamburgul. Consequently⁴⁾ aceste crize nu pot produce niciodată în Franța o *drain of bullion*⁵⁾ și deci *nicii properly so-called monetary panic*⁶⁾. Dacă banca urcă totuși dobinda, așa cum a procedat de data aceasta, ea face acest lucru numai pentru a-i împiedica pe capitaliști să-și plaseze mai avantajos banii în țările sus-menționate. Atîta timp cît exportul de me-

¹⁾ — într-o bună dimineață. — *Nota trad.*

²⁾ — comerțul, industria și crizele din Franța. — *Nota trad.*

³⁾ — limitarea producției, stagnarea comerțului și nesiguranța generală. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Prin urmare. — *Nota trad.*

⁵⁾ — scurgere a metalelor nobile. — *Nota trad.*

⁶⁾ — o așa-numită panică financiară propriu-zisă. — *Nota trad.*

tale nobile nu este o consecință inevitabilă a balanței comerciale, ci doar rezultatul setei de ciștig a profitmongers ¹⁾, el poate fi cu succes împiedicat, așa cum a arătat acum din nou Bonaparte, cu ajutorul jandarmilor. Dacă țara cu o balanță comercială favorabilă nu a acordat credite pe termen lung și nici nu a acumulat produse pentru exportul în centrele cuprinse de criză — și una și alta contravin naturii de mic comerciant a fabricantului și negustorului francez —, ea va suferi pierderi etc., dar nu va trece printr-o criză acută. Succesul aparent cu care Franța scapă în acest fel de *prima* fază a crizei generale l-a amăgit și pe Ludovic-Filip. În mesajul regal rostit în fața Camerelor în ajunul revoluției din februarie, el felicită „la belle France” upon this privilege ²⁾.

2. Recunoscînd acest lucru, trebuie să spunem că prima fază a crizei a afectat deja industria și comerțul Franței mult mai grav decît oricînd pînă acum în împrejurări asemănătoare.

3. Primul rezultat al crizei în Franța — agreeable to the nature of the crapaud ³⁾ — este o reducere plină de temeri a cheltuielilor și a afacerilor. De aici — acumularea de bani la Banca Franței are loc concomitent cu enorma reducere a operațiilor de scont ale băncii. Și — legat de faptul că crizele au loc întotdeauna *toamna* și că fiecare guvern francez se teme la sfîrșitul anului de tulburări politice dacă la soldarea conturilor dobînda se dovedește ridicată — scăderea dobînzii în luna decembrie. În decembrie 1847 Ludovic-Filip a cerut băncii să reducă dobînda la 4°/o.

4. Eliberarea capitalului în comerț și industrie determină în același timp o mare înviorare la bursă. În timpul lui Boustrapa acest lucru are loc în și mai mare măsură decît în timpul lui Ludovic-Filip, întrucît prin decretul din 1852 el a obligat banca să acorde credite garantate cu acțiuni ale căilor ferate, titluri de stat și titluri ale lui *Crédit foncier* ⁴⁾ și să sconteze din nou polițele de complezență scontate de *Comptoir National d'escompte* ²⁵³, precum și să acorde acestei instituții credite garantate cu titlurile de valoare pentru care acordase deja credite. Așa se explică, de pildă, cursul ridicat al acțiunilor și bonurilor căilor ferate franceze, deși de la izbucnirea crizei din Anglia veniturile căilor ferate franceze au scăzut incomparabil mai mult decît veniturile căilor ferate engleze. De exemplu, de la 29 octombrie pînă la 26 noiembrie, veniturile căilor ferate Orléans au scăzut cu 24°/o, iar după aceea și mai mult. Cu toate acestea, la 22 decembrie acțiunile

¹⁾ — vînătorilor de profit. — *Nota trad.*

²⁾ — „frumoasa Franță” pentru acest privilegiu. — *Nota trad.*

³⁾ — corespunzător naturii filistinului francez. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Credit funciar. — *Nota trad.*

liniei Orléans au costat 1 355, în timp ce la 29 octombrie cotau 2 985. Din monthly report ¹⁾ al Băncii Franței pe luna decembrie reiese de asemenea că, în timp ce în decembrie operațiile de scont s-au redus cu 94 236 520 fr. în comparație cu octombrie și cu 49 955 500 fr. în comparație cu noiembrie, creditele garantate cu titlurile de valoare ale căilor ferate au crescut.

5. Criza franceză propriu-zisă izbucnește abia atunci când criza generală a ajuns la o anumită intensitate în Olanda, Belgia, Uniunea vamală ²⁾, Italia (inclusiv Triest), Levant și Rusia (Odesa), deoarece balanța comercială cu aceste țări e în mare măsură *nefavorabilă* pentru Franța și, prin urmare, presiunea directă provoacă panică financiară în Franța. Dar de îndată ce Franța este lovită, acest lucru se repercutează d'une manière vraiment admirable ³⁾ asupra acestor țări. Cu *Elveția*, Franța se află în aceleași relații ca și St[atetele] U[nite] cu Anglia. Balanța comercială provizorie este întotdeauna în favoarea Franței. Dar cum Franța datorează foarte mult Elveției, aceasta poate oricând, în perioadele de criză, heavily to draw upon it ⁴⁾.

6. Când va izbucni criza propriu-zisă în Franța, atunci se va duce dracului security market ⁵⁾ și security ⁶⁾ acestei pieți — statul. (Aceasta va avea repercusiuni și asupra Angliei, care în momentul de față speculează în toată splendoarea cu foreign securities ⁷⁾). Specula pe care la Hamburg, în Anglia și în St[atetele] U[nite] au făcut-o capitaliștii particulari, în Franța a făcut-o statul însuși, iar micii comercianți francezi erau toți jucători la bursă. Ecoul crizei anglo-americane a și dus căile ferate to a dead-lock ⁸⁾. Și ce face domnul Bonap[arte] ? Silește banca to become in fact railway contractor ⁹⁾ și să acorde acestor indivizi credite pe baza bonurilor, a căror autorizație de emiterie au primit-o în virtutea acordului din 30 noiembrie 1856. Aceste bonuri reprezintă în 1858 o valoare de aproximativ 9 000 000 l. st. Crédit mobilier, care la 3 decembrie era afundat pînă peste cap în mocirlă, face de asemenea pregătiri în vederea contopirii cu Crédit foncier și cu Comptoir National d'escompte. De ce ? Pentru că aceasta din urmă este autorizată

¹⁾ — raportul lunar. — *Nota trad.*

²⁾ Este vorba de Uniunea vamală germană. — *Nota red.*

³⁾ — într-un mod de-a dreptul uluitor. — *Nota trad.*

⁴⁾ — să exercite presiuni asupra ei. — *Nota trad.*

⁵⁾ — piața de efecte. — *Nota trad.*

⁶⁾ — garanția. — *Nota trad.*

⁷⁾ — hîrtii de valoare străine. — *Nota trad.*

⁸⁾ — într-o situație fără ieșire. — *Nota trad.*

⁹⁾ — să devină de fapt un antreprenor de căi ferate. — *Nota trad.*

prin lege să primească de la bancă credite garantate cu hirtii de valoare și să sconteze din nou polițele deja scontate.

Așadar, e evident că, potrivit planului lui Boustrapa, Banca Franței trebuie să devină, nu cu ajutorul propriului ei capital, ci cu ajutorul capitalului pe care-l are în depozit și care va dispărea la primul semnal dat de țările vecine, principalul antreprenor al tuturor speculațiilor lui. Acesta este un mijloc foarte bun de a duce și banca de ripă. Ceea ce, de altfel, nu-i poate trece prin cap nici chiar domnului Bona este de a determina Banca Franței să efectueze plăți la cererea acționarilor. Numai pentru căile ferate franceze, în 1858, după acordul din 30 noiembrie 1856, aceste cereri reprezintă peste 10 000 000 l. st. Ele se ridică la cel puțin 30 000 000 l. st. pentru toate concernele de speculă, such as ¹⁾: Mercantile and Industrial Co. of Madrid (a lui Rothschild), Compania navală franco-americană, Compania căilor ferate Victor-Emanuel, Compania metalurgică Herserange, Căile ferate austriece, Saragossa Comp., Căile ferate franco-elvețiene, Lausanne-Fribourg railway, Nassau-Company, Société Générale des Tanneries, Compagnie de la Carbonisation des Houilles, Chimay to Mariembourg railway, Căile ferate lombardo-venețiene, Compania navală sud-americană etc. Francezii vor fi pe dracu în stare să facă față tuturor acestor cereri. În afară de aceasta, fie la prima alarmă serioasă în Franța, fie în condițiile unei situații de depresiune pe piață la ei acasă, nemții, olandezii, elvețienii — marii deținători de titluri franceze — vor începe să le vîndă at any price ²⁾ la bursa din Paris. Astfel, se pare că Boustrapa cu greu va putea face față anului 1858, în afară de cazul cînd va reuși să se mai mențină cîtva timp cu ajutorul stării de asediu și al emisiunii de asignații. Acum toată această veche porcărie se duce dracului, iar avîntul temerar și ridicol, care a dominat pînă acum piața de efecte în Anglia etc., va avea de asemenea un sfîrșit îngrozitor ²⁵⁴.

Salut,

Al tău,
K. M.

Pieper a fost azi aici în vizită.

Despre *Comptoir National d'escompte de Paris* mai trebuie să spunem că această instituție creată de guvernul provizoriu pentru scontarea polițelor care au numai două semnături și, în general, de nu prea bună calitate, în 1851, la numai cîteva zile după lovitura

¹⁾ — ca, de exemplu. — *Nota trad.*

²⁾ — la orice preț. — *Nota trad.*

de stat, a fost împuțernicită de Boustrapa to make advances on Rentes Françaises, les actions et obligations industrielles ou de crédit constituées en sociétés anonymes ¹⁾. În 1854—1855 creditele garantate cu aceste titluri erau de 940 000 l. st., în 1855—1856 — de aproximativ 1 500 000 l. st. În afară de aceasta, în 1851 Comptoir a primit dreptul să înființeze o „Sous Comptoir des Chemins de Fer” ²⁾, a cărei unică funcție era acordarea de credite garantate cu acțiuni și bonuri ale căilor ferate. În 1852, la sfârșitul lunii iunie, creditele acordate de această sucursală erau de 520 000 l. st., la sfârșitul anului 1852 — 1 240 000 l. st. ; în 1852—1853 — 3 600 000 l. st.; la sfârșitul anului 1854 — 4 560 000 l. st., adică aproape de nouă ori mai mult decât creditele din 1851. Este aceeași drăguță afacere în care și-a frînt gîtul *Scotch Exchange Banks* în 1846—1847.

Has Dr. Borchardt not yet suspended his payments ? ³⁾

Sper că în timpul tulburărilor din Manchester și în timpul sărbătorilor nu vei chefui prea mult și vei avea grijă de sănătatea ta. Calde salutări lui Lupus.

What is friend Charley about ? și old Hill ? ⁴⁾

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

106

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 30 decembrie [1857]

Dragă Frederick,

Trebuie neapărat să scriu pînă vineri (1st of January) ⁵⁾ articolul despre operația Lucknow-Audh. Poți să-mi trimiți pînă poimîine

¹⁾ — să acorde credite garantate cu rente franceze, acțiuni și obligații ale companiilor industriale sau de credit constituite în societăți anonime. — *Nota trad.*

²⁾ — „Sucursală a Companiei căilor ferate”. — *Nota trad.*

³⁾ — Dr. Borchardt nu și-a suspendat încă plățile ? — *Nota trad.*

⁴⁾ — Ce face prietenul Charley (Charles Roesgen) ? dar bătrînul Hill ? — *Nota trad.*

⁵⁾ — (1 ianuarie). — *Nota trad.*

any article, however short ¹⁾ despre aceasta ? It would be extremely seasonable ²⁾.

An nou fericit !

Al tău,
K. M.

Lupus trebuie să primească felicitările anexate abia în ziua de anul nou.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels,
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

107

Engels către Marx ²⁵⁵

la Londra

[Manchester] 31 decembrie 1857

Dragul meu Maur,

Am căutat în tot orașul ziare care să conțină *Indian news* ³⁾; numerele din „Guardian” conținând acest material, pe care le aveam, și le-am trimis alaltăieri. Nici la redacția lui „Guardian” și nici la cea a lui „Ex[aminer] & T[imes]” nu pot obține numerele respective și nici Belfield nu le mai are. Credeam că încă de marți ai terminat cu toată povestea asta. În asemenea condiții nu pot scrie articolul ⁴⁾, și mi-e cu atât mai necaz cu cât într-o perioadă de patru săptămîni asta e singura după-amiază în care l-aș fi putut scrie fără a neglija alte chestiuni urgente. Pe viitor comunică-mi cât mai din timp intențiile tale referitoare la articolele militare; în special acum, fiecare zi contează foarte mult pentru mine.

De altfel se dau atât de puține amănunte și totul este în așa măsură bazat pe telegramele sosite din Khanpur la Calcutta, încît e aproape cu neputință să apreciezi evenimentele în spirit critic. Singurele puncte sînt următoarele. De la Khanpur la Lucknow (Alambag) sînt 40 de mîle, iar marșurile forțate ale lui Havelock

¹⁾ — un articol oricît de scurt. — *Nota trad.*

²⁾ — ar fi foarte binevenit. — *Nota trad.*

³⁾ — știri din India. — *Nota trad.*

⁴⁾ *F. Engels*, „Asediul și asaltul Lucknowului”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 355. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

demonstrează că, în condițiile Indiei, 15 mii înseamnă un marș foarte greu, care necesită un timp mai îndelungat. De aceea Colin, care avea de făcut doar două-trei marșuri, trebuia în orice caz să fie la Alambag a treia zi după plecarea sa din Khanpur, with plenty of daylight still left to attack at once¹⁾. Pe această bază se poate aprecia marșul lui Colin; datele nu mi le amintesc. În al doilea rând, el avea totuși circa 7 000 de oameni (se conta pe un număr mult mai mare; marșul între Calcutta și Khanpur a fost, probabil, îngrozitor de greu și mulți oameni au pierit), și dacă, avînd un efectiv de circa 7 000 de oameni (inclusiv garnizoanele din Alambag și Lucknow), i-a învins pe cei din Audh, asta nu înseamnă mare lucru. An army of 5—7 000 Englishmen has always been thought fully sufficient to go anywhere and do anything in the open field in India. That stamps the opponents at once²⁾. Totodată, trebuie să se țină seama că cei din Audh — deși sînt considerați neamul cel mai războinic de pe valea Gangelui —, tocmai fiindcă nu au cunoscut niciodată în mod direct organizarea europeană sînt cu mult în urma sipailor în ceea ce privește disciplina, coeziunea, armamentul etc. De aceea, principala bătălie care s-a dat a fost o luptă pentru asigurarea retragerii, adică o serie de ciocniri în care cei din Audh au fost împinși înapoi de la un post la altul. Este adevărat că englezii au, ca și rușii, cea mai proastă infanterie ușoară din Europa, dar ea a învățat cîte ceva în Crimeea; în orice caz față de oamenii din Audh avea marele avantaj că linia ei de trăgători era sprijinită în mod ordonat și regulat de pichetele și trupele de linie, că totul era subordonat unui comandament unic și urmarea un singur scop, în timp ce adversarii lor erau, după obiceiul asiatic, dispersați în grupuri dezordonate, fiecare dintre ele avîntîndu-se spre front și oferind englezilor nenumărate ținte, deoarece nu aveau o acoperire ca lumea și nici rezerve; fiecare grup se afla sub comanda propriului său șef de trib și acționa independent de celelalte triburi. Căci nu trebuie să uităm că pînă acum nu se cunoaște nici un caz în care o armată răsculată din India să fi fost organizată cum se cuvine, sub conducerea unei căpetenii recunoscute³⁾. În telegrame nu se dau alte indicații referitoare la caracterul bătăliei, lipsesc orice descrieri de teren, orice amănunte cu privire la folosirea trupelor, așa că nu pot spune absolut nimic mai mult (și încă din memorie).

¹⁾ — încă pe lumină, pentru ca un atac imediat să fie posibil. — *Nota trad.*

²⁾ — Întotdeauna s-a considerat că o armată de 5 000—7 000 de englezi e absolut de ajuns în India pentru a merge oriunde și a efectua orice operație militară în cîmp deschis. Asta îl caracterizează imediat pe inamic. — *Nota trad.*

³⁾ În original de la: „o luptă pentru asigurarea...” și pînă la „căpetenii recunoscute”, în limba engleză. — *Nota red.*

Referitor la Franța, în măsura în care pot eu aprecia, ai dreptate, în every particular ¹⁾. Și acolo, pînă în momentul de față, totul merge normal. Aici, în home trade ²⁾, povestea acum începe; ambele firme din Londra care fac comerț cu mărfuri din Manchester fac parte din această categorie. Dar asta e numai începutul; categoria respectivă poate fi antrenată efectiv în această poveste numai dacă starea de tensiune va dura 8—12 luni. Impresia mea este că felul în care se desfășoară întreaga criză — abstracție făcînd de grandiosul ei caracter general și atocuprinzător — amintește mai mult de criza din 1837—1842 decît de oricare alta. În momentul de față, oamenii de aici se amăgesc cu gîndul că crisis is over ³⁾, fiindcă a trecut prima fază — criza financiară cu urmările ei nemijlocite. În adîncul sufletului, fiecare burghez mai crede că ramura sa *specială* de comerț, și, mai ales, propria sa afacere are o bază absolut sănătoasă, și cum pentru comparație au în față exemplul atîtor speculanți renumiți, de felul lui Monteith, Macdonald etc., e firesc să aibă impresia că ei sînt deosebit de virtuoși. Și totuși, aceasta nu-l va despăgubi pe d-l Troost, care la cei 35 000 de saci de cafea a pierdut $\frac{2}{3}$ — $\frac{3}{4}$ din averea sa, și nici pe d-l Senator Merck pentru că navlul și alte operații în valoare de 22 000 000 în bancnote îi vor înghiți întregul capital. John Pondu, o ciupercă locală, originar din Scoția, care în ultimii cinci ani a avut o ascensiune colosală, are împreună cu alți cinci 7 000 de baloturi de mătase, care se află încă pe drum pe mare și la care va pierde 300 000 l. st. Toate acestea se vor face simțite abia prin martie-aprilie, și marile eforturi depuse în vederea ridicării prețurilor pe piață vor fi zădărnice în mod sistematic de vapoarele care intră în port. Acum se pare că va veni gerul și crivățul, așa că nu va mai putea sosi nici un vapor. Dacă asta va dura o săptămînă sau două, prețurile la toate produsele vor crește, desigur, pentru ca apoi, la prima adiere a austrului, care va aduce o flotă întreagă, să scadă și mai vertiginos. Voilà ce qui s'appelle l'offre et la demande en temps de crise ⁴⁾. La Liverpool stocul de bumbac începe și el să crească — 400 000 de baloturi, după cum este estimat acum —, depășind cu mult stocul mediu. Și dacă va continua să crească, la primăvară prețul bumbacului va scădea, fără îndoială, și mai mult; în prezent, el a crescut din nou cu $\frac{1}{2}$ penny, deoarece firma de aici Jersey & Co. care aprovizionează aproape întreaga piață rusească, a primit săptămîna trecută știrea că anularea tuturor comenzilor făcute de ea în Ame-

¹⁾ — în toate privințele. — *Nota trad.*

²⁾ — comerțul interior. — *Nota trad.*

³⁾ — criza a trecut. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Iată ce înseamnă cererea și oferta în timp de criză. — *Nota trad.*

rica a sosit la timp, și atunci a cumpărat de la Liverpool circa 6 000 de baloturi. Asta a dus la înviorarea pieței, și proprietarii de filaturi, care aveau bani, s-au dus acolo și au făcut unele cumpărături pentru a se asigura cu marfă la preț scăzut. Acest fapt a îngrijorat sau mai degrabă a încurajat și unele firme de aici, care au cumpărat și ele fire și țesături, tot pentru a nu scăpa „nivelul cel mai scăzut”. Asta nu va mai dura mult; la început cred că se vor înregistra și aici mici oscilații în sus și în jos, în general, cu tendința de scădere, dar, poate, și de oarecare creștere; precis, acest lucru nu se poate spune atîta timp cît nu izbucnește undeva o nouă furtună! În orice caz, proprietarii de filaturi și țesătorii vor avea un an prost chiar și numai din cauza cererii insuficiente și a ofertei prea mari. Stagnarea prelungită în afaceri este pericolul cel mai mare pentru burghezii de aici. Crizele financiare nu au aici o importanță prea mare, deoarece toate creditele sînt acordate pe termene extrem de scurte (două pînă la șase săptămîni).

Simbătă am fost la vînătoare de vulpi, șapte ore călare. Asta îmi creează întotdeauna o dispoziție afurisit de bună pentru cîteva zile; e cea mai mare delectare fizică pe care o cunosc. Pe tot cîmpul n-am văzut decît doi care călăreau mai bine decît mine, dar aveau și cai mai buni. Asta mă va restabili complet. Cel puțin 20 de oameni au căzut de pe cai, 2 cai nu mai sînt buni de nimic, o vulpe a fost ucisă (am asistat at the death ¹⁾). Alte accidente n-au mai fost. De altfel, n-au participat adevărați vînători de vulpi, aceștia călăresc, bineînțeles, mult mai bine decît mine. Voi duce la îndeplinire comisionul pentru Lupus.

Și acum, la începutul anului rebel 1858 urez întregii familii la mulți ani.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în întregime în: K. Marx și F. Engels.
Opere. ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană
și engleză

¹⁾ — la moartea ei. — *Nota trad.*

1858

108

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 1 ianuarie 1858

Dragă Engels,

Întrucît astăzi n-a sosit nici un articol de la tine, n-am trimis *nimic* la New York, așa că săptămîna viitoare voi trimite două articole. Sper că pînă marți unul îl vei termina. Este absolut necesar să scriem în special despre India, deoarece în problemele militare „*Tribune*” duce o luptă tot atît de crîncenă cu „*New York Times*” ca și în cele comerciale. Și asta pentru că „*Times*” urmează orientarea lui „*Times*” din Londra.

Anexez :

1 „*Star*”,

1 „*D[aily] News*”,

1 „*Overland Mail*” (ultimul număr n-a apărut încă).

Astea, probabil, vor fi de ajuns.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels,
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

109

Marx către Engels²⁵⁶
la Manchester

[Londra] 5 ianuarie [1858]

Dragă Engels,

Am primit rîndurile tale. Nu pomenești nimic despre primirea scrisorii mele la care *am anexat* scrisorile de la *Lassalle* și *Friedländer* ; aş vrea să știu că amîndouă aceste scrisori se află în siguranță.

În ce privește litera C sînt în mare încurcătură. Din 27 noiembrie nu i s-a mai trimis nimic lui Dana²⁵⁷, deoarece partea care îmi revine mie (adică cea nemilitară) am terminat-o de mult. Dacă treburile din Manchester nu-ți permit să te ocupi serios de această chestiune, în luna în curs trebuie să închei cu toată afacerea și, sub un pretext oarecare, să-i comunic lui Dana că rezilies contractul cu Enciclopedia. Pînă la urmă o să i se pară suspect că-i trimit mereu alte liste lungi, iar pe cele vechi nu le termin, și asta mă va compromite. De aceea el nu-mi mai răspunde și nici nu face comenzi noi. Și, apoi, o astfel de muncă nici nu poate fi rentabilă dacă trec de fiecare dată luni întregi fără să facem nimic.

Pînă acum am evitat să-ți vorbesc despre acest lucru deoarece n-am vrut, cu nici un preț, să te supun unui efort dăunător sănătății tale. Dar uneori am impresia că, dacă la fiecare 2—3 zile ai pregăti cîteva *mici* porții, asta te-ar putea reține de la chefuri, care, după informațiile pe care le am în legătură cu Manchester, mi se par „inevitabile” în această perioadă agitată, iar ție nu-ți pot fi, în nici un caz, de folos.

Acum nici vorbă nu poate fi să iau asupra mea partea militară — în vederea acestui lucru ar trebui să-mi pierd mult timp la Museum, și nici n-aș reuși să scriu ceva ca lumea —, căci orice ar fi, chiar de s-ar dărîma casa peste mine, trebuie să termin celelalte lucrări — și acestea îmi iau *tot timpul!*

Așa că, my boy, try to come to a definitive resolution — one way or the other ¹⁾.

Cu bine.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — băiete, caută să ieși o hotărîre definitivă — așa sau așa. — *Nota trad.*

110

Engels către Marx
la Londra

Manchester, 6 ianuarie 1858

Dragul meu Maur,

Ai primit desigur la timp articolul ¹⁾, căci eu l-am pus la cutie luni seara, *înainte de ora 12*, așa că probabil ți-a fost predat între 12 și 1.

Scrisoarea de la Lassalle am primit-o și, într-una din scrisori, ți-am și spus cum ne-am amuzat, Lupus și cu mine, pe seama omului care a scris Heraclit ²⁾. Să se fi pierdut oare scrisoarea ?

Cînd criza se afla în faza ei acută mi-a fost absolut imposibil să mă gîndesc la altceva decît la crahul general. Nu puteam nici să scriu, nici să citesc și, în plus, după boală am rămas foarte irascibil. Apoi au venit sărbătorile, vînătoarea de vulpi și alte chestii, dar toate acestea au trecut și acum simt nevoia de o viață și o activitate liniștită. În aceste condiții, la care se adaugă și un guturai zdravăn, litera C sosește tocmai la timp, și în seara aceasta mă apuc să lucrez la ea. Cred că n-o să-mi ia mult timp, în orice caz voi lucra cît pot de repede și vei putea trimite în fiecare săptămînă cîte ceva. De altfel, dacă în luna octombrie „*Armata*” a ajuns la timp pentru volumul I, cu siguranță că în luna ianuarie litera C va ajunge la timp pentru volumul al III-lea. Pe criza asta oamenii nu se vor grăbi prea tare cu tipărirea, altminteri ar fi scris D[ana] de mult. Dacă primești ceva de la el, comunică-mi și mie.

În actuala criză se observă, de altfel, o acalmie și o nouă întorsătură, cel puțin în ceea ce privește Manchester și industria de bumbac. Luni un mare număr de proprietari de filaturi au plecat la Liverpool și au cumpărat 12 000 de baloturi pentru a-și face iarăși oarecare rezerve, căci mulți dintre ei le epuizaseră complet. Asta a făcut să crească prețul bumbacului; totodată, pe piața de aici și-au făcut apariția grecii, care au cumpărat o cantitate destul de mare, ceea ce a determinat urcarea corespunzătoare a prețului. Aici și la Liverpool prețul bumbacului a și crescut cu $\frac{3}{4}$ pence (per pfund), față de nivelul cel mai scăzut. Acum cumpărătorii iar se

¹⁾ F. Engels. „Asediul și asaltul Lucknowului”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 355—361. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ F. Lassalle. „Filozofia lui Heraclit, obscurul din Efes”. — Nota red.

codesc, dar, cînd va porni vîntul de răsărit, cantitatea de bumbac și de fire se va micșora și mai mult pînă cînd nu vor sosi, în februarie și în martie, transporturi mari. Nu e rea ideea de a face să crească prețul firelor și al bumbacului datorită fabricilor care practică o săptămîină de lucru incompletă ! Singura consecință este că limitează și mai mult cererea, a cărei reducere, deocamdată, nu influențează asupra prețurilor numai fiindcă producția crește și scade o dată cu cererea. Bumbacul middling¹⁾ costă acum din nou $6\frac{1}{4}$ — $6\frac{3}{8}$ pence, astăzi probabil $6\frac{1}{2}$ pence, dar n-am văzut încă ultimul buletin.

Și la produse, întrucît e greu de investit bani, acești domni au reușit temporar să realizeze, pare-se, o mică creștere a prețului, care se va menține pînă cînd va începe să adie vîntul de apus.

Uriașul surplus de capital de pe piață este, de altfel, de-a dreptul uluitor și dovedește, o dată în plus, ce proporții colosale a luat totul de la 1847 încoace. Nu m-ar mira de loc dacă acest surplus de floating capital²⁾ ar determina o nouă speculă cu acțiuni încă înainte de a se fi dezvoltat celelalte faze ale crizei. Acest surplus de capital disponibil a contribuit, fără îndoială, și la menținerea febrei speculațiilor din Franța și a făcut ca, după ce a trecut panica, Crédit mobilier să poată pretinde un loc printre cele mai solide instituții din lume.

Scrisoarea referitoare la Lassalle ai primit-o, desigur, mai caut-o o dată. Am scris-o la două sau trei zile după primirea scrisorii lui Lass[alle].

Cînd ți-am trimis articolul alaltăieri, Lupus a adăugat cîteva cuvinte către soția și fetițele tale. Transmite-le calde salutări din partea mea.

Al tău,

F. E.

Astăzi am primit cîteva rînduri de la Schramm, care spune că s-a simțit mai rău, dar acum merge din nou spre bine. Domnii frați ai lui, sub pretextul crizei, l-au cam lăsat în părăsire. Vorbește despre o plecare sau la Krefeld, sau în Virginia, căci vrea să scape de grija hranei. Îi voi trimite 5 lire.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — de categorie mijlocie. — *Nota trad.*

²⁾ — capital disponibil. — *Nota trad.*

111

Engels către Marx ²⁵⁸
la Londra

Manchester, 7 ianuarie 1858

Dragul meu Maur,

Îți trimit alăturat începutul de la C ²⁵⁹. Mîine seară voi căuta să mai termin cîteva articole. Doar două articole am aici pentru care îmi va fi greu și poate chiar imposibil să procur material suficient, și anume: caps (percussion) ¹⁾ ²⁶⁰ și „Camps” ²⁾ (romane, evreiești, grecești). Extrasele mele din Rüstow ³⁾ cu privire la tabăra lui Cezar nu cuprind aproape *nimic*, deoarece eu mi-am comandat un R[üstow], dar librarul mi-a adus cu totul altă carte. La per[cussions] caps, cea mai mare importanță prezintă istoria descoperirii peroxidului clorhidric de potasiu și a explozivității sale, precum și datele referitoare la introducerea puștii cu percuție în diversele armate. Aceste două chestiuni ar fi de dorit să le tratez. Dacă ai putea odată, cu o ocazie, cînd te duci la British Museum, să-mi găsești ceva material referitor la aceste probleme, aș putea termina curînd și aceste articole; altminteri va fi greu, căci în bibliotecile de aici nu se găsește nimic pe tema asta.

De altfel, dacă monsieur Dana nu se ostenește să răspundă în legătură cu listele trimise de noi, vina e numai a lui. De mult ar fi trebuit să trimiță o listă pentru litera D, acum o voi alcătui eu aici. De altfel, tipul pare să ia foarte ușor toată această poveste; sper, cel puțin, că ți-a trimis banii pentru articole, altfel ar fi timpul să facem gălăgie.

Charley ⁴⁾ este în Olanda și pleacă în Elveția. Din fericire, numărul redus de comenzi îmi dă posibilitatea să las cea mai mare parte a lucrărilor curente pentru bilanțul anual în seama băieților, așa că nu am prea mult de lucru. Și asta e un lucru bun.

Din numărul de astăzi al lui „Guardian”, pe care ți-l trimit alăturat, vei putea vedea că aici short time ⁵⁾ este încă practică în foarte mare măsură. Săptămîna viitoare probabil că din nou va fi mai puțin practică. Acum îți voi trimite numai acele numere

¹⁾ — focos (cu percuție). — *Nota trad.*

²⁾ — „Tabere”. — *Nota trad.*

³⁾ W. Rüstow. „Arta militară și arta de comandant de oști a lui Iuliu Cezar”.

— *Nota red.*

⁴⁾ Charles Rosgen. — *Nota red.*

⁵⁾ — săptămîna de lucru incompletă. — *Nota trad.*

din „Guardian” care cuprind ceva interesant despre chestiunile comerciale.

Îl citesc acum, printre altele, pe Clausewitz, „Despre război”. Ciudat mod de a filozofa; în ceea ce privește conținutul însă e foarte bun. La întrebarea dacă trebuie să se folosească denumirea de artă militară sau de știință militară, răspunsul este că războiul se aseamănă cel mai mult cu comerțul. Bătălia în război este ceea ce-i plata cu bani peșin în comerț și, oricât de rar trebuie să re-curgi la ea în realitate, totuși spre ea se tinde și, în cele din urmă, ea trebuie să aibă loc și să hotărască problema ²⁶¹.

Multe salutări soției tale și copiilor.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

112

Marx către Engels ²⁶² la Manchester

[Londra] 7 ianuarie 1858

Dragă Frederic,

Am primit articolul ¹⁾ tău marți la ora 5 după-amiază. E highly-amusing ²⁾ și va plăcea foarte mult yankeilor. De altfel, știrile so-site din India, în general, nu mai sînt tocmai favorabile domnilor englezi. Poor ³⁾ Havelock !

Precis n-am primit scrisoarea ta în legătură cu Lassalle ⁴⁾. Așa că sau s-a împotmolit la Manchester, sau a fost interceptată aici.

Scrisoarea lui Lupus către familia mea, care îți trimite calde salutări, has produced a great sensation ⁵⁾.

Pieper a fost aici în vacanța de crăciun ; a venit foarte mahmur și a fost mai anost și mai plicticos ca oricînd. Pe măsură ce îmbă-

¹⁾ F. Engels. „Asediul și asaltul Lucknowului”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 355. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — foarte amuzant. — Nota trad.

³⁾ — Bietul. — Nota trad.

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 227. — Nota red.

⁵⁾ — a produs o mare senzație. — Nota trad.

trinește, individul ăsta se strică tot mai mult. Se pare că acum are plăcutul obicei ca de cum se scoală din pat să bea, în loc de o băutură colonială, o halbă de bere tare, din care cauză are toată ziua o privire îndobitocită. Cu amestecul acesta de trîndăvie și didacticism, de platitudine și pedantism devine, într-adevăr, tot mai greu de suportat. În plus, așa cum se întimplă adeseori la indivizii ăștia, sub veselia aparentă se ascunde o proastă dispoziție, toane, o stare de mahmureală. I-a onorat pe copii cu două dagherotipuri ale drăgălașei sale persoane, care sînt într-adevăr neprețuite și pot fi denumite „Pieper cu chipul descoperit”. Ambele au fost făcute în aceeași dimineață în care a sosit cu trenul la Londra. Prima încă adormit, pe jumătate beat, a most abject picture of mental and moral dejection ¹⁾: o gură mare, obraji căzuți; trăsături șterse și în ochi o uimitoare expresie de goliciune. În cea de-a doua imagine, prietenul nostru își venise deja în fire și-și amintise că el este frumosul și amabilul Pieper. E trezirea și triumful amorului propriu asupra extremei degradări. Primul portret — pieper as he is ²⁾, al doilea — as he appears ³⁾ lui însuși și lumii în general. Jennychen a remarcat, pe bună dreptate, că acum, dacă am cunoaște și drama sa „What is the matter” ⁴⁾, l-am avea pe acest individ ca în palmă.

Îți anexez aici un document interesant, pe care urquhartiștii, cu imperturbabila lor insistență, l-au smuls de la Board of Trade ⁵⁾ ²⁶³. În afară de situația proastă a balanței comerciale a Angliei în ultimii trei ani, din el îți vei putea da seama, printre altele, și cîți bani a realizat Prusia în timpul războiului cu Rusia; apoi că orașele noastre hanseatice se află în fruntea listei țarilor a căror balanță comercială este în favoarea Angliei.

Acalmia momentană a crizei mi se pare foarte avantajoasă pentru interesele noastre, vorbesc de interesele partidului. Chiar și în 1848 în Anglia, după prima acalmie, au urmat, la două sau trei intervale de timp, alte zguduiri destul de importante, și atunci craterul intrase în acțiune încă din aprilie 1847 etc.

„Problema napolitană” ²⁶⁴, care le-a pricinuit atîtea griji profunzilor politicieni, acum, datorită cutremurului, a fost rezolvată în modul cel mai îmbucurător. Cel puțin așa spun politicienii de cafenea de la „Morning Advertiser”.

Sper că n-ai să uiți să-mi trimiți „Guardian” ?

¹⁾ — imagine dezgustătoare de decădere spirituală și morală. — Nota trad.

²⁾ — așa cum este. — Nota trad.

³⁾ — așa cum își apare. — Nota trad.

⁴⁾ „Ce s-a întimplat?”. — Nota trad.

⁵⁾ — Ministerul Comerțului și al Transporturilor. — Nota trad.

Te rog, în primul rînd, să ai grijă de sănătatea ta. Timpurile se îmbunătățesc și organismul tău va fi foarte solicitat. Deci călește-l și să nu faci nimic care să-i dăuneze.

Salut.

Al tău,
K. M.

Apropo. În ultimul număr al lui „*Pionier*” al său, Heinzen spune că dacă în Germania doi sofiști au reușit să le bage în cap muncitorilor germani îndobitociți că ei formează o clasă aparte, fiindcă minuiesc rîndeaua, este încă de înțeles ; dar ca în prezent strigătul de clasă să răsune în rîndurile muncitorilor la toate mitingurile din întreaga Americă, asta e prea absurd. El se indignează împotriva întunecării conștiinței maselor, la care nu ajunge glasul înțelepciunii. Proclamă „*revoluția spiritului*” și profesilor de clasă le opune noul triumvirat : *Goethe, G. St. Hilaire și Karl Heinzen!!!*

Crédit mobilier a făcut să crească în ultima săptămînă cursul acțiunilor sale, anunțînd un dividend de 25⁰/₀, care, de data aceasta, va fi, fără îndoială, plătit din capital.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

113

Marx către Engels la Manchester

[Londra], 11 ianuarie [1858]

Dragă Frederick,

Am primit „*Campaign*” etc.²⁶⁵ Zilele acestea mă voi duce la Museum și voi căuta materialul pe care mi l-ai cerut¹⁾.

Poveștile din India — eroul Windham — iau din nou o întorsătură interesantă. Dacă săptămîna aceasta, cam pînă miercuri, sosesc știri mai amănunțite, va trebui să trimit la „*Tribune*” ceva în legătură cu asta.

În elaborarea principiilor economice sînt atît de mult stînjenit de greșelile de calcul, încît, de desperare, a trebuit să mă apuc

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 228. — *Nota red.*

să revăd în grabă algebra. Aritmetica n-am știut-o niciodată. Pe cale algebrică însă repede o voi scoate din nou la capăt.

Buletinele tale medicale sînt prea sumare. Aș vrea să cunosc mai multe amănunte. F. i. ¹⁾ mai ai încă vreo rană deschisă ?

În scrisoarea următoare îți voi scrie mai pe larg.

Al tău,

K. M.

Pe Clausewitz ²⁶⁶ l-am răsfoit superficial cu ocazia lui Blücher. Individul are un bun-simț vecin cu inteligența.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

114

Engels către Marx la Londra

Manchester, 7, Southgate,
14 ianuarie 1858

Dragă Marx,

Alăturat îți trimit articolul ²⁾ în care, după cum am constatat acum, am făcut o greșeală ridicolă și pretutindeni am scris Wilson în loc de *Inglis*; te rog să îndrepti tu, căci eu nu mai am timp să fac asta.

Pînă marți voi mai scrie cîteva articole din C și voi încheia cu „Cavaleria”, care va fi un articol bun și ceva mai lung.

Apropo. „Coehoorn” (baron) l-ai făcut ? Dacă nu, eu am un material excelent.

N.B. Pentru „Catapultă” n-am nici un fel de material; se găsește, probabil, la Ersch și Gruber ²⁶⁷.

Cel mai mare eroism al garnizoanei de la Lucknow a constat în aceea că they had to face every day the „coarse beef” cooked by

¹⁾ — For instance (de exemplu). — *Nota trad.*

²⁾ F. Engels. „Despresurarea Lucknowului”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 371—379. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

the ladies „entirely unaided”¹⁾). Trebuie că era îngrozitor de prost gătită. „D[aily] News” are, ce-i drept, ceva despre Windham, dar nu-i suficient.

Calde salutări soției tale și copiilor.

Al tău,

F. E.

Cu sănătatea o duc bine. Toate rănilor s-au închis încă de acum șase săptămîni. Heckscher e foarte mulțumit de cum merg lucrurile, dar mai îmi recomandă restricții la mîncare și băutură, nu în ceea ce privește cantitatea, ci felurile.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

115

Engels către Marx la Londra

[Manchester] 15 ianuarie 1858

Dragă Marx,

După scrisoarea de la Harney, pe care ți-o alătur, e puțin probabil ca Schramm să mai fie în viață. I-am scris imediat lui H[arney]. De îndată ce mai aud ceva, îți comunic și ție.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — a trebuit să facă zilnic față „cărni de vacă tari”, pe care o găteau doamnele „fără a fi ajutate de cineva”. — Nota trad.

116

Marx către Engels²⁶⁸
la Manchester[Londra, în jurul datei de 16]
ianuarie 1858

Dragă Frederic,

Probabil că și tu ai primit o scrisoare de la Harney în legătură cu prietenul Schramm¹⁾. Speranțe de însănătoșire nu existau. Păcat numai că grijile financiare — și vina o poartă filistinul cel gras de la Londra²⁾ — i-au întunecat ultimele zile de viață.

Articolul tău³⁾ este strălucit și amintește întru totul, ca stil și manieră, de cele mai bune vremuri ale lui „N[eue] Rh[einische] Z[eitung]”. Cît despre Windham, el este, poate, un foarte prost general, dar de data aceasta tipul a avut ghinionul să comande o armată formată din novici — la Redan asta a fost norocul lui. În general, părerea mea este că această a doua armată pe care englezii o sacrifică indienilor — și nici un om din această armată nu se va întoarce înapoi — în nici un caz n-o va putea egala, în ceea ce privește curajul, sentimentul demnității și tenacitatea, pe prima armată, care se pare că a pierit aproape complet. În legătură cu efectul climei asupra trupelor, pe baza unor calcule exacte am demonstrat în diferite articole — în timpul cît m-am ocupat vremelnic de rubrica militară — că mortalitatea a fost incomparabil mai mare decît reieșea din depeșele engleze oficiale²⁶⁹. India, ca urmare a pierderilor în oameni și metale nobile pe care le va provoca englezilor, este acum cel mai bun aliat al nostru.

Luni mă voi duce din nou la Museum și-ți voi trimite date despre catapult — și ce mi-ai mai cerut — din cele mai bune surse. Pe „Coehoorn” nu l-am făcut, căci căutarea unor izvoare indicate mi-ar fi luat foarte mult timp.

Mă bucur extrem de mult că o duci mai bine cu sănătatea. Eu, de vreo trei săptămîni, iau iarăși tot felul de medicamente și abia astăzi am terminat cu asta. Am exagerat prea mult cu munca de noapte — în timpul căreia am băut, e drept, numai limonadă, dar am fumat o cantitate imensă de tutun. Am obținut însă rezul-

1) Konrad Schramm. — *Nota red.*2) Rudolf Schramm. — *Nota red.*3) F. Engels. „Despresurarea Lucknowului”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 371—379. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

tate frumoase. De exemplu, am răsturnat întreaga teorie de pină acum cu privire la profit. În metoda mea de prelucrare a materialului mi-a fost de mare ajutor „Logica” lui Hegel, pe care am răsofit-o din nou cu totul întâmplător; Freiligrath a găsit câteva volume de Hegel, care au aparținut cîndva lui Bakunin, și mi le-a trimis în dar. Dacă aș mai avea vreodată timp pentru asemenea lucrări, mi-ar face multă plăcere să expun într-o lucrare de 2—3 coli de tipar, într-o formă accesibilă unei minți omenești obișnuite, elementul rațional din metoda pe care H[egel] a descoperit-o, dar totodată a mistificat-o.

Dintre cele mai recente lucrări ale economiștilor, cea mai concentrată ciorbă de plititudini o găsim în „Harmonies économiques” a d-lui Bastiat. O pot-au-feu ¹⁾ atît de armonioasă nu era în stare s-o zurechtzubruddeln ²⁾ decît un crapaud ³⁾.

Ce zici de prietenul Jones? Nu-mi vine încă să cred că individul s-a vîndut. Probabil că experiența lui din 1848 i-a căzut greu la stomac. Cu marea încredere pe care o are în sine, s-ar putea ca el să se considere în stare să exploateze clasa de mijloc sau să-și închipuie că, dacă el, Ernest Jones, într-un fel sau altul, ar ajunge în parlament, istoria omenirii n-ar întîrzia să facă o nouă cotitură. Lucrul cel mai bun este că Reynolds se manifestă acum în ziarul său ⁴⁾ ca adversar înverșunat al clasei de mijloc și respinge orice compromis — ca să-i facă, desigur, în ciudă lui Jones. De asemenea, d-l B. O'Brien a devenit acum un cartist care nu poate fi cu nici un preț redus la tăcere. Singura scuză pentru Jones este apatia de care este cuprinsă în prezent clasa muncitoare din Anglia. Oricum ar fi, pe calea pe care merge el acum, ori va fi păcălit de burghezie, ori va ajunge un renegat. Faptul că el, care de obicei mă consulta cu atîta grijă pentru orice fleac, mă evită acum cu tot atîta grijă nu dovedește nicidecum o conștiință curată.

Alăturat îți trimit o scrisoare de la Laura și Jenny pentru Lupus. Cele două fete își închipuie, probabil, că tu te-ai putea ofensa din pricină că-i scriu întîii lui Lupus și, de aceea, m-au însărcinat în mod special să te anunț că acum va veni rîndul tău.

Mai aștept încă trei săptămîni, pînă cînd relațiile vor deveni și mai încordate și apoi îi scriu d-lui Dana că nu pot continua să colaborez la „Tribune” scriind numai patru articole pe lună; șase articole, asta e minimum. De fapt, acum sînt nevoit să concentrez de

¹⁾ — supă. — *Nota trad.*

²⁾ — cuvînt format de Marx de la „zu bruddeln” — „a face ceva în grabă”, „a cîrpi”, („Brudel” — „baltă”). — *Nota trad.*

³⁾ — broască rîioasă (fig. filistin). — *Nota trad.*

⁴⁾ „Reynolds's Newspaper”. — *Nota red.*

fiocare dată materialul pentru două articole într-unul singur, așa că fac o muncă dublă pentru jumătate de preț. This will never do ¹⁾.

În plicul cu scrisoarea referitoare la Lassalle ²⁾, care s-a pierdut, erau și scrisorile lui Lassalle și Friedländer? Din motive politice, ar fi de dorit ca ele să mai existe.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

117

Marx către Engels ²⁷⁰ la Manchester

[Londra] 23 ianuarie 1858

Dragă Engels,

Am primit : 1) numerele din „Guardian” ; 2) C („Carabina” etc.) ²⁷¹. Nu mi-ai comunicat dacă ai primit scrisoarea mea, expediată acum o săptămână, cu o anexă pentru Lupus.

Îți trimit alăturat o scrisoare de la Dana, pe care trebuie să mi-o restituți, întrucât nu i-am răspuns încă. O chestiune neplăcută pentru mine este că — după cum reiese din această scrisoare — sînt dator o sumă mare acestor domni, fiindcă mi-am calculat greșit pretențiile și, după ce am expediat „Tunul”, am tras din nou o poliță. De altfel, plata nu reprezintă nici măcar un penny de rînd.

Cît privește articolele pe care Dana le-a mai cerut la litera B — și pentru mine este important să mă achit cît mai repede de ceea ce datorez ca urmare a faptului că am emis asupra lui Appleton polițe pentru o sumă mai mare decît mi se cuvenea, căci altfel nu pot trage o poliță asupra lui „Tribune” și rămîn definitiv în vînt —, aceste articole sînt, cu o *singură excepție*, luate toate din lista întocmită de tine. Cît despre *această singură excepție* — *The history of the Bengal Rebellion* ³⁾ —, socot că cel mai indicat ar fi să-l refuzăm direct pe Dana. De unde să găsim, într-un timp atît de scurt,

¹⁾ — Asta nu mai merge. — Nota trad.

²⁾ Vezi volumul de față, p. 227, 229. — Nota red.

³⁾ — Istoria răscoalei din Bengal. — Nota trad.

materialul necesar? Întrucît articolul „trebuie predat imediat” și trebuie să fie „cît mai scurt posibil”, onorariul n-ar echivala în nici un caz munca depusă, și povestea asta n-ar face decît să ne împiedice să scriem celelalte articole. Care e părerea ta? Cea mai importantă e latura militară, dar consider că totul laolaltă, aspectul militar și cel politic, nu e într-un stadiu destul în înaintat pentru a putea fi „predat imediat”.

De greșeala din battle of¹⁾ „Albuera”²⁾, menționată de Dana, nu-mi amintesc.

După cum îmi scrie Freiligrath, marele Ernst Dronke a sosit de la Paris la Londra, părăsind pentru prima oară locul din pricina atentatului²⁷².

Salut.

Al tău,
K. M.

În corespondența de la Paris apărută în „M[anchester] G[uardian]”, pe care mi l-ai trimis, sînt lucruri foarte interesante. Cum merg treburile la Manchester? După cum se pare, mai bine decît era de așteptat.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

118

Engels către Marx²⁷³ la Londra

Manchester, 25 ianuarie 1858

Dragă Marx,

Toate scrisorile au sosit la timp. Este absolut imposibil să scriem articolul despre răscoala din Bengal³⁾ în timpul care ni se cere și te-aș sfătui să profiți de acest prilej și să-i atragi atenția d-lui Dana că, dacă ar fi acceptat propunerile noastre și lista pe care i-am

¹⁾ — bătălia de la. — *Nota trad.*

²⁾ Este vorba de articolul lui F. Engels „Albuera”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 57—58. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 236. — *Nota red.*

trimis-o de mult ar fi avut toate aceste articole. Dar poate băga „Bengal Rebellion” la „Hindostan Rebellion” ¹⁾ sau la alt capitol. În ceea ce privește pretinsa greșeală ²⁾, acum nu pot să controlez, căci n-am timp, dar miine o voi face. Nota este luată din „Brockhaus”, așa că, probabil, nu e greșită.

Scrisoarea lui Lassalle o mai am la mine.

Pentru „Blenheim” ³⁾, „Borodino” și multe altele am materialul gata, și vineri vei primi un teanc întreg dacă poșta care va veni din India nu mă va determina să scriu un articol, ceea ce, judecând după telegrame, nu cred să fie cazul. Pentru „Bidassoa” etc. va trebui mai întâi să culeg date. Dar, cum de spune D[ana] că *articolele* astea le-a cerut mai de mult? Nu știu nimic despre acest lucru.

Harney ți-a scris, probabil, că bietul Schramm a murit săptămîna trecută, vineri. Amănuntele nu le cunosc încă. I-am scris lui Harney că, dacă va găsi la Schramm vreo hîrtie scrisă de tine sau de mine, s-o ia la el și să ne-o păstreze; asta ar mai lipsi ca asemenea lucruri să ajungă în mina d-lui Rudolf ⁴⁾, care a devenit un prusac veritabil. Nu credeam că Schramm o să aibă vreo criză gravă pînă în primăvară. Cit am fost acolo, bietul om a luptat eroic împotriva bolii, și, se pare că așa a fost pînă la sfîrșit. Vechea noastră gardă se topește văzînd cu ochii în această lungă perioadă de pace!

Aici afacerile sînt foarte instabile. La fiecare două săptămîni se observă o încercare de a face să crească prețul bumbacului, profitîndu-se de momentul cînd unii proprietari de filaturi sînt nevoiți să cumpere. Asta reușește pentru 3—4 zile, apoi prețurile scad din nou. În general, prețul la noi este acum cu $\frac{5}{8}$ penny peste cel mai scăzut nivel. Aici se observă același lucru. De îndată ce, în urma unei stagnări de două săptămîni, prețurile au scăzut serios, pe piață apar cumpărătorii indieni și levantini și astfel ridică prețurile; atunci nimeni nu mai vrea să cumpere, și, treptat, prețurile scad din nou. Deocamdată nu este încă nimic limpede. Proprietarii de filaturi trec la săptămîna de lucru completă nu fiindcă ar exista o cerere reală, ci fiindcă și ceilalți fac acest lucru și s-au săturat pînă peste cap de short time ⁵⁾. În general, situația proprietarilor de filaturi se înrăutățește din cauză că s-a redus diferența dintre prețul bumbacului brut și cel al firelor. Germanii continuă să cumpere foarte puțin. În nici un caz situația nu e strălucită, în fiecare zi intervine cîte o check ⁶⁾ în comerț din pricina încercării de a obține prețuri mai

¹⁾ — „Răscoala din India”. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 236. — *Nota red.*

³⁾ „Blindheim”. — *Nota red.*

⁴⁾ Rudolf Schramm. — *Nota red.*

⁵⁾ — săptămîna de lucru incompletă. — *Nota trad.*

⁶⁾ — piedică, intrerupere. — *Nota trad.*

mari, și, dacă acest lucru nu reușește, se spune că starea de spirit care domnește pe piață s-a îmbunătățit. Blestemată fie această îmbunătățire !

Scrisoarea pe care ați anexat-o pentru Lupus l-a măgulit foarte mult pe bătrînul domn și i-a făcut mare plăcere. El roagă să transmitem cele mai calde salutări autoarelor ¹⁾). De altfel, săptămîna trecută nu l-am văzut aproape de loc ; n-am reușit să ne întîlnim și apoi el a căpătat un tic douloureux ²⁾).

Multe salutări familiei.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

119

Engels către Marx la Londra

Manchester, 28 ianuarie 1858

Dragul meu Maur,

Îți trimit trei articole pentru litera B ³⁾). Aș fi vrut pe cit posibil să lucrez astăzi și articolul despre Windham, dar, în primul rînd, amănuntele sînt încă foarte confuze și trebuie neapărat să aștept raportul oficial, întrucît pînă acum totul a fost cocoloșit, și, în al doilea rînd, azi după-amiază n-am avut timp, abia am reușit să recitesc aceste trei articole ; și, apoi, sînt prea răcit ca să risc să ies la 12 noaptea în oraș și să duc scrisoarea la poștă. Spune-i lui D[ana] că materialul încă nu este complet.

I-ai trimis lui D[ana] lista pentru C întocmită de mine ? Dacă nu, trebuie să faci asta *imediat*, ca să poată răspunde la timp, lista lui pentru C este din nou ridicol de incompletă.

¹⁾ Jenny și Laura Marx. — *Nota red.*

²⁾ — nevralgie facială. — *Nota trad.*

³⁾ F. Engels. „Berma”, „Blindheim”, „Borodino”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 273—280. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

Din păcate, n-am izbutit să-l fac pe „Borodino” mai scurt fiindcă pînă în prezent această luptă a fost prezentată cu totul greșit.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

120

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 28 ianuarie [1858]
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock-Hill

Dragă Frederick,

Din cauza frigului cumplit, care s-a lăsat aici și a *totalei lipse de cărbune din gospodăria noastră* mă văd din nou silit să fac apel la tine, deși nimic nu mi-e mai penibil pe lume. M-am hotărît să-ți adresez acest apel numai în urma unor serioase presiuni din afară. Soția mea mi-a demonstrat că, întrucît din Jersey ne-ai expediat un mandat care a sosit înainte de termenul obișnuit, tu ai încurcat, poate, socoteala și, de aceea, dacă n-o să-ți amintesc eu în mod special, luna aceasta nu vei trimite nimic ; că ea și-a amanetat șalul etc. etc., că nu știe cum poate s-o scoată la capăt. Pe scurt, *sînt nevoit* să-ți scriu și de aceea o fac. Drept să-ți spun, dacă situația aceasta mai durează, aș prefera să zac la 100 de stînjeni sub pămînt decît să vegetez așa și de acum încolo. Să fii mereu o povară pentru alții și, în același timp, să fii în permanență torturat de cele mai meschine necazuri de zi cu zi — asta nu se poate suporta la infinit. Eu mai pot să uit de mizerie fiind foarte ocupat cu problemele de ordin general. Soția mea nu are, desigur, aceleași resurse etc. etc.

Astăzi a sosit cartea lui Lassalle ¹⁾, costă 2 șilingi ; această sumă nu reprezintă prețul cărții, ci cheltuielile de transport. Din pricina aceasta nu s-a bucurat de o primire prea bună ; două vo-

¹⁾ F. Lassalle. „Filozofia lui Heraclit obscurul din Efes”. — *Nota red*

lume a cite 30 de coli fiecare. Deocamdată m-am uitat numai prin ea. În prefață, tipul își minte cititorii, spunind că încă din 1846 clocește în minte această lucrare. Pare să fie scrisă în spiritul vechi hegelian. La interpretarea și compararea unor pasaje i-a fost, probabil, de ajutor obișnuința cu hermeneutica¹⁾ juriștilor. Vom vedea, deși lucrarea e prea voluminoasă pentru a fi citită în întregime.

D-l Pieber a scris și el și mi-a împărtășit interesantul secret că, în timpul cit a fost aici, suferea de „dureri sub pîntec” și de aceea, „poate”, a părut plicticos.

Complotul Orsini etc. ar putea zădărnici amnistia prusiană²⁷⁴. Alaltăieri, pe la miezul nopții, poliția a dat buzna în locuința lui Orsini, au silit servitoarea să-i urmeze la Scotland Yard²⁾, unde a fost interogată de d-l Richard Mayne și de niște copoi francezi. Această faptă, care l-a compromis pe d-l Pam, n-a dus la nici un rezultat, mai ales că toate scrisorile ce i-au fost adresate lui Orsini la Londra după arestarea lui se află în mîna lui Martin Bernard, iar pe celelalte le-a ars Orsini înainte de a pleca din Londra.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

121

Marx către Engels²⁷⁵ la Manchester

[Londra] 29 ianuarie 1858

Dragă Frederick,

Am primit cele trei articole pentru B³⁾. E foarte bine că ai făcut articolul „Borodino” mai lung, căci coloanele prevăzute de acești indivizi sînt atît de uriașe, iar onorariul atît de mic, încît

¹⁾ — teoria și practica interpretării unui text (în special a unui text aparținînd culturii antice). — *Nota trad.*

²⁾ — poliția din Londra. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 239. — *Nota red.*

singura măsură pe care o poți lua împotriva lor este să lungеști articolele. Sper că, atunci cînd te vei apuca de „Cavalerie”, vei căuta s-o întinzi cît mai mult, ca să scap de datoriile pe care le am la cîinii ăștia.

În Franța lucrurile stau minunat. Pe individ ¹⁾, răceala cu care au primit negustorii vestea despre atentat l-a exasperat. Iar secretul acestei răceli a negustorilor se explică, probabil, prin dorința intimă a multora dintre ei ca un eveniment politic survenit pe neașteptate să-i scoată din încurcătură. Din ordinul lui Boustrapa, băncile, societățile de scont etc. au prelungit majorității acestor domni termenele de achitare a polițelor. Dar amînare nu înseamnă anulare. O mare parte a burgheziei franceze, care vede cu ochii inevitabilul crah comercial, așteaptă cu teamă ziua scadenței. Ei se găsesc aproape în aceeași situație în care se găsea Boustrapa înainte de lovitura de stat. De aceea, întocmai ca și în urmă cu 10 ani, indivizii ăștia blestemați se vor crampona bucuroși de orice pretext politic pentru a-și asigura o ieșire onorabilă. Boustr[apa] și-a dat seama de acest lucru și acum vrea să se comporte ca un adevărat „despot”. Vom vedea. Dacă se va baza pe Magnan, Castellane etc., va fi abandonat de toată lumea.

În lucrarea mea economică am ajuns acum la un punct unde am nevoie de unele explicații practice de la tine, căci în scrierile teoretice nu găsesc nimic referitor la această problemă. Și anume, referitor la *circuitul* capitalului — diversitatea circuitului în diverse întreprinderi ; influența lui asupra profitului și a prețurilor. Dacă ai vrea să-mi dai unele explicații referitoare la acest lucru, ar fi foarte bine.

În prefața la „Filozofia lui Heraclit obscurul din Efes”, d-l Lassalle spune, printre altele :

„La începutul anului 1846, ea (lucrarea) era elaborată, cu excepția unei mici părți, și tocmai voiam s-o termin cînd, deodată, un interes de altă natură m-a împins în viltoarea unor lupte practice și timp de aproape zece ani m-a împiedicat să mă ocup de terminarea acestei lucrări, deoarece în orice împrejurare rămîn adevărate cuvintele lui Sofocle :

Πολλά τὰ δεινὰ κοῦδὲν ἀνδρώπων δεινότερον πελέε²⁾

¹⁾ Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

²⁾ — În lume-s multe mari minuni !

Minuni mai mari ca omul nu-s.

Sofocle. „Antigona”. (Vezi „Tragicii greci” — Antologie, București, E.L.U. 1958, p. 446). — *Nota trad.*

În traducerea germană a lui Lassalle, versurile lui Sofocle trebuie, probabil, să însemne: „Nu există om mai îngrozitor și mai *mîrșav* decît contesa Hatzfeldt !”

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels,
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

122

Engels către Marx la Londra

Manchester, 30 ianuarie 1858

Dragă Marx,

Astăzi dimineață am primit ambele scrisori de la tine și-ți trimit alăturat o hîrtie de cinci lire. Din păcate, și eu sînt foarte strîmtorat cu banii și, la începutul lui ianuarie, Schramm mi-a cerut 5 lire — și în condițiile de atunci, în nici un caz nu-l puteam refuza —, iar asta a făcut să fiu și mai strîmtorat. Pînă marți voi scrie articolul „Windham”.

Apropo, mai trimite-mi o copie a listei cu articolele cerute de Dana pentru B (atît a celor inițiale, cît și a celor cerute ulterior) ; pe a mea am pierdut-o.

Ce e cu articolele „Camp”, „Catapults” și „Caps”¹⁾ (cu percuție) ?

Așadar, atentatul, deși l-a lăsat nevătămat pe Bonaparte, pe K. Heinzen însă l-a ucis. Îți amintești, probabil, că în 1848 amenința cu moartea și distrugerea și se lăuda cu mijloacele de distrugere descoperite de știința modernă, mijloace pe care, bineînțeles, el nu le cunoștea. Kossuth este un om mare, dar K[ossuth] a uitat de fulminatul de argint etc. Eh bien²⁾, după această poveste nu vom mai auzi nimic de fulminatul de argint. Am spus de la început că numărul îngrozitor de mare de răniți și numărul mic de morți denotă că grenadele au fost supraîncărcate și, de aceea, la explozie

¹⁾ — „Tabere”, „Catapulte”, „Focoase”. — *Nota trad.*

²⁾ — Ei bine. — *Nota trad.*

s-au spart într-o mulțime de bucăți mici, avînd fiecare o forță redusă. Dobitocii au făcut pe deșteptii. Dacă ar fi fost umplute cu pulbere obișnuită, grenadele ar fi avut mult mai mult efect. Dar, în loc să procedeze așa, ei le-au îndesat pînă la refuz cu fulminat de mercur și au provocat o ploaie de schije mici și relativ inofensive. Dr. Larrey a confirmat părerea mea. Asta în legătură cu Heinzen.

Pe data de 21, luna curentă, în B[ois] de Boulogne cineva a făcut din nou o tentativă de a-l asasina pe Bon[aparte] cu un pistol; individul a fost prins înainte de a apăsa pe trăgaci. Povestea a fost mușamalizată. De îndată ce mă voi putea dispensa de numărul respectiv din „Guardian”, ți-l voi trimite.

Voi comanda „Cent jours”¹⁾ a lui Charras²⁶. N-am putea scrie critică literară pentru America? Un articol despre această lucrare ar fi, desigur, interesant și ușor de scris.

Multe salutări soției și copiilor.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

123

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 1 februarie 1858
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Dragă Frederick,

Cele 5 l.st. au sosit. Faptul că ai primit ambele scrisori o dată, deși eu am expediat una joi și pe cealaltă vineri, denotă că poșta reține scrisorile emigranților, le cercetează etc.

Articolele noi, cerute pentru B, sînt : „Bidassoa” (bătălia de la), „Blindheim” (de asemenea), „Birmania” (războiul din), „Bomarsund” (asediul), „Borodino” (bătălia), „Brescia” (atacul), „Bridgehead”²⁾, „Bülów”, „Buda” (asediul), „Beresford”, „Berma”. Dana

¹⁾ — „O sută de zile”. — *Nota trad.*

²⁾ — „Capul de pod”. — *Nota trad.*

spune că „pe cele mai multe dintre ele le-am mai cerut”, dar se înșală. Confundă lista întocmită de *tine* cu cea întocmită de *el*. N-a cerut decît :

„Barbette”, „Bastion”, „Baioneta”, „Barclay de Tolly”, „Baterie”, „Bătălie”, „Bem”, „Bennigsen”, „Berthier”, „Bernadotte”, „Bessières”, „Bivouac”, „Blindaj”, „Blücher”, „Blum”, „Bolivar”, „Bombă”, „Bombardier”, „Bombardament”, „Bomb (Ketch, Proof, Vessel)”¹⁾, „Boneta”, „Bosquet”, „Bourrienne”, „Bridge”²⁾ (ponton), „Brown” (sir George), „Brune”, „Bugeaud”. (Pe toate acestea măgarul le-a primit.)

Materialul pentru „*Catapulta*” (nu e mare) ți l-am pregătit. De asemenea, cea mai mare parte din articolul „*Castrum*”³⁾ (dar trebuie să mă mai uit în „Antichitatea elină” a lui *Wachsmuth* pentru tabăra greci și în de *Wette* pentru tabăra la evrei²⁷⁷). Povestea cu *focoasele cu percuție* a ieșit mai amănunțită, fiindcă a trebuit să înșir aici un mare număr de diferite închizătoare de puști. Aș fi terminat deja rahatul ăsta dacă n-ar fi venit noua dispoziție de la Dana. Ți trimit toată mizgăleala. De cîte ori mă duc la Museum am atît de mult material de cercetat, încît nici nu știu cînd trece timpul (acum nu e deschis decît pînă la ora 4). În plus, mai e și drumul pînă acolo. Așa se pierde o grămădă de timp.

„Heraclit obscurul” al lui Lassalle luminosul este, în fond, o platină jalnică. La fiecare din numeroasele imagini cu care Heraclit[ist] își lămurește unitatea dintre afirmație și negație intervine Lassalle și ne oferă, cu acest prilej, un pasaj din „*Logica*” lui Hegel — care nu prea are de cîștigat de pe urma acestui fapt — într-o formă foarte prolixă, ca un școlar care la lecție vrea să arate că și-a însușit și „esența” lui, și „fenomenul”, și „procesul dialectic”. Cînd școlarul a ajuns la această concluzie, poți fi sigur că el nu reușește să-și exprime procesul de gîndire cu exactitate decît după o rețetă prescrisă și în formele pe care le-a consacrat obiceiul. La fel și Lassalle al nostru. S-ar părea că tipul și-a pus ca scop să-și elucideze „*Logica*” lui Hegel pe baza lui Heraclit și că nu ostenește să reia veșnic de la început acest proces. Cît privește erudiția, de asta se face mare paradă. Dar orice cunoscător știe cît de ușor este să întocmești o asemenea expoziție de citate cînd ai timp și bani și cînd ți se trimite acasă ad libitum⁴⁾ întreaga bibliotecă universitară din

1) — „Galiota de bombardament”, „adăpost împotriva bombelor”, „vase de bombardament”. — *Nota trad.*

2) — „Pod”. — *Nota trad.*

3) — „Tabere”. — *Nota trad.*

4) — „după dorință”. — *Nota trad.*

Bonn, așa cum i se trimite d-lui Lassalle. Se vede cât de „mare“¹⁾ se simte acest individ în împărăția filologică de falsă strălucire și cum se mișcă cu grația unui om care a îmbrăcat pentru prima oară un costum elegant. Intrucît majoritatea filologilor nu sînt familiarizați cu noțiunea speculativă care predomină la Heraclit, orice hegelian are deci avantajul incontestabil de a înțelege ceea ce filologul nu înțelege. (De altfel, ar fi și ciudat ca, învășind limba greacă, un individ să devină filozof în limba greacă, fără a fi filozof în limba germană.) În loc să ia, pur și simplu, toate acestea ca un lucru de la sine înțeles, d-l Lassalle ni le oferă în spirit cvasihegelian. Împotriva concluziilor false ale filologilor, concluzii care rezultă din necunoașterea fondului problemelor, e promovată interpretarea hegeliană, recurgîndu-se la toate metodele prolixității juridice. Așadar, avem o dublă satisfacție: în primul rînd, ni se reproduc în toate amănunțele subtilitățile dialectice pe care aproape că le uitasem, iar în al doilea rînd această „moștenire speculativă“ ni se oferă ca rod al inteligenței și erudiției filologice și juridice a d-lui [Lassalle] împotriva filologilor nespeculativi. De altfel, deși individul se laudă că Heraclit a fost pînă acum o carte cu șapte lacăte, în fond el n-a adăugat *absolut nimic nou* la ceea ce a spus Hegel în „Istoria filozofiei“. El nu face decît s-o dezvolte în toate amănunțele, iar pentru aceasta două coli de tipar ar fi fost absolut suficiente. Și mai puțin îi trece băiatului ăsta prin minte să-și exprime vreo părere critică referitoare la dialectica însăși. Dacă s-ar aduna la un loc toate fragmentele din Heraclit, nu cred că s-ar umple o jumătate de coală. Numai un individ care tipărește cărți pe cheltuiala „omului“ cel îngrozitor²⁾ își poate permite să publice două volume a 60 de coli sub un asemenea pretext.

Există la „Heraclit obscurul“ o maximă în care el, dorind să explice transformarea tuturor lucrurilor în opusul lor, spune: „Așa cum aurul se transformă în toate lucrurile, tot așa toate lucrurile se transformă în aur“. Aurul, spune Lassalle, aici înseamnă bani (c'est juste³⁾), iar banii înseamnă valoare. Așadar, idealul, generalul, unicul (valoarea), iar lucrurile sînt realul, particularul, multiplul. Acest raționament uluitor e folosit de el pentru ca, într-o lungă notă, să arate seriozitatea descoperirilor lui în știința economiei politice. Fiecare cuvînt e o greșeală, dar totul este expus cu o remarcabilă prețiozitate. Din această notă îmi dau seama că indivi-

¹⁾ În manuscris: „grauss“ — pronunția din germana de sud a cuvîntului „gross“ (la Marx — ironic). — *Nota trad.*

²⁾ Este vorba de contesa Sophie von Hatzfeldt; vezi volumul de față, p. 243. — *Nota red.*

³⁾ — asta e exact. — *Nota trad.*

dul intenționează ca, în a doua mare creație a sa, să expună economia politică în manieră hegeliană²⁷⁸. Dar, spre necazul lui, va constata că una e, cu ajutorul criticii să duci pentru prima oară știința la un asemenea nivel încît să poată fi prezentată dialectic, și cu totul altceva să aplici un sistem abstract, luat de-a gata, al logicii la ideea nebuloasă despre un asemenea sistem.

Dar, după cum ți-am scris încă după prima lui scrisoare plină de autoîncîntare, bătrînii hegelieni și filologi trebuie să fi fost într-adevăr bucuroși să găsească un fond abît de demodat la un om tînăr care și-a cîștigat reputația de mare revoluționar. În afară de aceasta, el lingusește pe toată lumea și se ploconeste în fața tuturor pentru a-și asigura o primire favorabilă. De îndată ce termin de rășfoit lucrarea, ți-o trimit și ție.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

124

Engels către Marx la Londra

Manchester, 8 februarie 1858

Dragul meu Maur,

Săptămîna trecută am avut unele stări de indispoziție, se pare că de la vechea mea boală mi-a rămas o ușoară urmă ; e însă prea slabă ca să pună serios stăpînire pe mine, și-mi face numai tot soiul de mici șicane : pielea e foarte sensibilă, rănile se vindecă greu, degetele se umflă și alte plictiseli de acest gen. Din fericire, nu se mai observă nici cea mai mică tendință de infecție glandulară, așa că nu are rost să-mi fac griji în această privință. Mizeriile astea, care de altfel provin din răceală, mă vor mai chinui din cînd în cînd pînă cînd mă voi duce din nou la mare. În orice caz, deocamdată, trebuie să mă păzesc. Ca derivativ îmi servesc, de altfel, hemoroizii, care de cînd m-am întors au crescut foarte mult ; de fiecare dată asta mă ajută imediat, în schimb însă cîteva zile nu mai pot șede pe

nimic altceva decât pe cal. Așa se explică tăcerea mea de săptămîna trecută și volumul redus al „livrărilor” începînd de luni. De cele mai multe ori, seara nu puteam sta decât *culcat*. Răceala însă este pe cale de a trece, așa că ieri am putut din nou călări 28 de mile și de mîine mă voi apuca din nou de lucru.

După cum se pare, în fond, d-l Lassalle l-a luat foarte ușor pe Heraclit obscurul. Pe Lupus l-a amuzat extrem de mult felul în care ai descris metoda lui Lassalle și i-a făcut plăcere să afle că erudiția greacă a acestui domn nu este chiar atît de impresionantă. Cînd va sosi cartea i-o voi da s-o studieze.

Prietenul Belfield și-a depus astăzi din nou candidatura pentru consiliul municipal și a căzut cu succes. 196 de voturi contra față de 143 pentru.

Mai am acasă cîteva „Guardian” cu corespondențe interesante de la Paris ; ți le voi trimite zilele acestea.

Multe salutări familiei. Pentru vineri îți trimit din nou cîteva articole de enciclopedie.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris.
Tradus din limba germană

125

Marx către Engels²⁷⁹ la Manchester

[Londra] 10 februarie [1858]

Dragă Engels,

Măgarul de Dana (într-o scrisoare pe care ți-o voi trimite mai tirziu și în care nu spune hotărît dacă va onora sau nu polița trasă de mine la sfîrșitul lui decembrie) îmi scrie printre altele : „În articolul «*Artileria*», oînd vorbiți despre înarmarea armatei prusiene, folosiți cuvîntul *seam-horses* ; ce înseamnă ? Nu găsesc cuvîntul în nici un dicționar”. Răspunde-mi, te rog, urgent în legătură cu aceasta, ca să-i pot scrie încă vineri măgarului despre ce este vorba.

Am bănuat că nu te simți prea bine. Vezi, ai grijă. Ai alergat cam mult în perioada de „Sturm und Drang” de la Manchester. Data viitoare îți voi scrie mai pe larg.

Al tău,
K. M.

Drăguțul Harney ți-a trimis și ție „independenta”¹⁾ sa absurditate? Cine o fi înșirat atâtea minciuni în biografia lui Schramm? Harney îl prezintă pe celebrul poet Freiligrath — alături de care Engels Esq²⁾ arăta atât de caraghios — ca pe editorul lui „Revue der N[eu]en] Rh[einischen] Z[eitung]”.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

126

Engels către Marx²⁸⁰ la Londra

Manchester, 11 februarie 1858

Dragul meu Maur,

Dana nu știe să citească, cuvântul este *team-horses*, ceea ce înseamnă cai de tracțiune, caii de tracțiune înhămați la tunuri sau care militare. Expresia „team” se întâlnește destul de des în articol și, dacă are nevoie de o autoritate, să citească articolul „Artilleria” din „Encycl [opaedia] Brit[annica]”.

Din păcate, astăzi nu-ți pot trimite nimic. Ieri m-am lăsat ispitit de o invitație la o vinătoare călare, la care iepurii erau hăituiți de cîini de vinătoare ; 7 ore am stat în șa. În general, mi-a prins foarte bine, dar m-a sustras de la lucru, iar la articolele începute — „Birmania” etc. — am lucrat prea puțin ca să pot spera că le voi termina încă la timp, în seara aceasta. Articolul „Birmania” e foarte soîrbos, citesc volume întregi și tot nu pot scoate ceva ca lumea, fiindcă articolul trebuie să fie cât mai scurt. Îmi voi lua, în schimb, revanșa la „Cavalerie” ; Dana va primi tot ce ă spus Griesheim³⁾, în această problemă.

¹⁾ „Jersey Independent”. — *Nota red.*

²⁾ — Esquire (onorabilul). — *Nota trad.*

³⁾ G. Griesheim. „Lecții despre tactică”. — *Nota red.*

Lupus vrea, pare-se, să renunțe la frecventarea circiumilor ; l-am căutat de patru ori, și numai o singură dată l-am găsit în circiuma lui preferată, Chatsworth. Cum eu nu mă duc acolo decât din cauza lui, asta înseamnă pentru mine o mare pierdere de timp, care trebuie remediată.

Am primit și eu prostia trimisă de dear¹⁾ Harney. Cred că vina cea mai mare o poartă Harro Harring, care se află la Jersey (deși eu nu l-am văzut niciodată). Descrierea Krefeldului e divină. Aceiași vechi Harney. Din moartea lui Schramm a făcut din nou o mare reprezentație melodramatică, în care G.J.H.²⁾ a jucat, bineînțeles, rolul principal. Toată această ceremonie a înmormântării și restul, scrisorile sale cu mențiunea : Urgent ! Imediat !, apoi pretenția pe care a avut-o la mine să vin la Jersey ca să figurez și eu printre crapauds și alde Waschlapski²⁸¹, tot acest bilci îmi repugnă. E un biet golan care la Jersey și-a găsit locul potrivit și, în plus, e nesus de fericit că și-a atras un proces literar pentru calomnierea stăpînului feudal al Jersey-ului, Fr. Godfrey.

Jones, după cum se vede, face și el tot felul de trăznăi. Grăsunul Livesay, pe care l-a numit președinte al conferinței sale, e un mic-burghез prăpădit, care jură pe Miall și care încă în 1842, cînd s-au separat toți mic-burghезii²⁸², a provocat o sciziune împreună cu Sturge & Co. lansînd lozinca votului complet.

Dar nu-i nimic ! Mr. Bonaparte lucrează pentru noi. Nici n-am putea cere ceva mai bun decît să acționeze în felul acesta Espinasse — ministru de interne, asta le întrece pe toate. În plus, prostia de a permite tipărirea adreselor²⁸³.

Ca să nu-ți faci o idee greșită despre starea mea fizică, vreau să-ți mai spun că ieri am sărit cu calul meu peste un val de pămînt și un gard înalt de 5 picioare și cîțiva țoli, cea mai înaltă săritură pe care am realizat-o vreodată. Pentru a putea face cu ușurință asemenea eforturi trebuie, oricum, să ai membre sănătoase. În general, vom putea să facem cavaleriei prusiene o demonstrație de călărie cînd ne vom întoarce din nou în Germania. Domnilor acestora le va fi greu să se țină după mine, am făcut foarte mult antrenament și mă perfecționez zilnic ; încetul cu încetul îmi cuceresc și o reputație în acest domeniu. Dar de adevăratele greutăți pe care le întîmpin la călărit pe un teren dificil abia acum îmi dau seama. E o poveste foarte complicată.

¹⁾ — scumpul. — *Nota trad.*

²⁾ George Julian Harney. — *Nota red.*

Multe salutări soției și copiilor. Pe luni vei avea neapărat câteva articole. În ceea ce privește India, cred că e bine să așteptăm pînă mai vine o poștă, s-ar putea să primim amănunte interesante.

Al tău,
F. E.

Acest „Engels-esquire” e într-adevăr foarte comic. N-am să-i iert niciodată lui H[arney] că n-a găsit nimic mai bun să spună despre mine decît acest *esquire*. Mare vită !

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

127

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 14 februarie 1858

Dragă Engels,

Mi-ai promis că-mi trimiți „*Guardian*”. De aceea l-am așteptat astăzi, căci Franța constituie acum unica temă pentru corespondențe, și domniiăștia sînt mai bucuroși de primirea cîtorva anecdote și bîrfeli decît a unei anumite cantități de idei. Cred că numerele promise vor sosi mîine, te rog însă insistent ca pe viitor să trimiți întotdeauna corespondențele pentru joi sau cel tîrziu vineri, căci după ce mi-am trimis articolele, ele nu-mi mai sînt, firește, de nici un folos pentru munca mea de corespondent.

Acum, vreo trei zile voi sta ca pe ace pînă cînd voi ști dacă polița mea, care se pare c-a fost expediată de aici abia la cîteva săptămîni after its drawing ¹⁾, va fi sau nu onorată. În cel mai bun caz, pentru articolele trimise voi putea trage o nouă poliță asupra lui „*Tribune*” numai după ce va fi rezolvată chestiunea cu Appleton. M-am înșelat totalmente în calculul „mărfii” trimise acestuia. În afară de asta, Dana își exprimă îndoiala în legătură cu un articol mai lung despre „*Bolivar*” ²⁾, întrucît ar fi scris într-un stil „părtinitor” ; cere să-i indic sursele din care m-am informat. Sursele, firește, le pot in-

¹⁾ — după emiterea ei. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „*Bolivar y Ponte*”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14. București, Editura politică, 1963. p. 241—257. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

dica, deși, în sine, cererea e ciudată. Cît privește stilul „părtinitor”, într-adevăr m-am îndepărtat oarecum de tonul enciclopedic. E prea absurd să-l vezi proslăvit, la fel ca pe Napoleon I, pe cel mai laș, mai josnic și mai jalnic nemernic. Bolivar este adevăratul Soulouque²⁸⁴.

I congratulate you upon your equestrian performances¹⁾. Nu-mai să nu faci sărituri periculoase, căci în curînd se vor ivi ocazii mai importante ca să-ți frîngi gîtul. Tu pari to ride somewhat hard this hobby-horse²⁾. În orice caz nu cred că tocmai cavaleria este specialitatea pentru care ești cel mai necesar în Germania. De asemenea, îmi permit să-mi exprim o ușoară îndoială în privința faptului că over-exertion in any line³⁾ este îndicată pentru sănătatea ta. Mie, cel puțin, medicii mi-au spus că un timp trebuie să respecti aurea mediocritas⁴⁾ în orice eforturi.

Povestea cu Bonaparte, datorită spaimii provocate, a pus capăt și proiectatei amnistiei prusiene²⁸⁵. De altfel, Ludovic nu face decît să-l copieze pe pretinsul său unchi²⁸⁶. In fact⁵⁾ el nu este Napoleon le petit⁶⁾ numai în sensul pe care i-l dă Victor Hugo²⁸⁷, ca opus al lui Napoleon le grand⁷⁾, ci el personates in a most admirable way the littleness⁸⁾ marelui Napoleon. M-am uitat în Cobbett, volumul din 1802—1803, și am văzut că „cuibul ucigașilor” și toate celelalte se găsesc textual în revista „Moniteur”²⁸⁸ din acea vreme. Printre altele, în „Moniteur” din 9 august 1802 scrie textual următoarele :

„Ori guvernul englez autorizează și îngăduie aceste crime politice și de drept comun, și în acest caz nu se poate spune că o asemenea atitudine este compatibilă cu generozitatea, civilizația și onoarea britanică, ori guvernul englez nu este în stare să le împiedice, și în acest caz el nu merită numele de guvern îndeosebi dacă nu dispune de mijloace pentru a reprima *asasinatul* și calomnia și pentru a apăra *ordinea socială*”⁹⁾.

Salut.

Al tău,
K. M.

¹⁾ — Te felicit pentru performanțele tale în materie de călărie. — *Nota trad.*

²⁾ — (în sens figurat) să fi foarte absorbit de această marotă. — *Nota trad.*

³⁾ — un efort exagerat, indiferent în ce direcție. — *Nota trad.*

⁴⁾ — mediocritatea de aur. — *Nota trad.*

⁵⁾ — De fapt. — *Nota trad.*

⁶⁾ — Napoleon cel Mic. — *Nota trad.*

⁷⁾ — Napoleon cel Mare. — *Nota trad.*

⁸⁾ — personifică admirabil micimea. — *Nota trad.*

⁹⁾ În original acest pasaj, începînd de la cuvintele : „Ori guvernul...”, în limba engleză. — *Nota red.*

Dacă n-ai expediat încă numerele *restante* din „Guardian“, aranjează astfel încît pe acestea să le primesc pînă luni, iar următoarele pînă vineri.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană
și engleză

128

Engels către Marx ²⁸⁹
la Londra

[Manchester] 18 februarie 1858

Dragul meu Maur,

Săptămîna asta în fiecare zi mi-am propus să-ți scriu, dar n-am apucat din cauza continuei creșteri a prețurilor. Ții minte ce ți-am spus ¹⁾ : 6 pence pentru sortul de bumbac middling orléans ²⁾ este cel mai ridicat preț compatibil cu full time ³⁾. Acum $\frac{7}{8}$ dintre proprietarii de filaturi au trecut la săptămîna de lucru completă cu $5\frac{3}{4}$ pence per middling orléans și din pricina acestei prostii, fiindcă n-au avut pur și simplu răbdare, în 6 săptămîni au ridicat middling orléans la $7\frac{3}{4}$ pence ! Bineînțeles că prețul firelor și al țesăturilor n-a crescut în aceeași măsură ; pentru fabricant diferența dintre prețul materiilor prime și cel al produselor sale finite a scăzut sub prețul de cost, și acum dobitociiăștia vor să facă ceea ce altfel n-ar fi admis, și anume să recurgă din nou la short time ⁴⁾.

Numerele din „Guardian“ vor fi expediate astăzi o dată cu această scrisoare.

Sper că polița ta a fost onorată. Cum tu, oricum, ai avizat-o cu atîta timp înainte, ei ți-ar fi scris de mult dacă ar fi avut intenția s-o înapoieze.

Alăturat îți trimit din nou un fleac pentru Dana ⁵⁾. Dacă individul ăsta începe să facă pe deșteptul pentru nenorocîții lui de doi dolari, merită să-i spuie cîteva. Oricum, nu poate pretinde mai mult

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 201. — *Nota red.*

²⁾ — orléans mijlociu (sortiment de bumbac). — *Nota trad.*

³⁾ — săptămîna de lucru completă. — *Nota trad.*

⁴⁾ — săptămîna de lucru incompletă. — *Nota trad.*

⁵⁾ *F. Engels*. „Catapulta“ și „Tabăra“. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 293, 294—297. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

decît îi dăm noi, în marea majoritate a cazurilor lucrări de sine stătătoare, și nu compilațiile lamentabile pe care le primește de la alții. Spune-i să plătească mai bine și que puis nous verrions ¹⁾. În privința lui Badajos ²⁾, într-adevăr, mizerabilul „Brockhaus” m-a îndus în eroare.

Articolul „Birmania” implică foarte multă muncă. N-ai putea să iei tu „Bülow” și „Beresford” ? Eu n-am aici scheletul biografiei lor, iar ție aș putea să-ți indic principalele momente militare.

Despre călărie am să-ți scriu altă dată. În fond, ea este bază materială a tuturor studiilor mele militare ; Ce vrei ? Pe infectul Bonaparte toți filistinii francezi îl consideră un erou deoarece călărește frumos, chiar dacă nu grozav, or aici sînt mulți care știu că el este a very indifferent fencer ³⁾ și că se oprește în fața unor obstacole pe care your humble servant ⁴⁾ le-ar trece fără să stea pe gînduri. În afară de asta, călăria este singurul exercițiu fizic în care am obținut, cel puțin, rezultate medii, și apoi în timpul hăituielii și al urmării primejdia este atît de mică (probabilitate 1 : 10 000), încît tentația e irezistibilă. De altfel, poți fi tranquille ⁵⁾, gîtul o să mi-l frîng în alte împrejurări, nu căzînd de pe cal. Multe salutări întregii familii.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

129

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 22 februarie 1858

Dragă Engels,

Alăturat îți trimit o scrisoare de la Lassalle, care prezintă interes datorită pasajelor referitoare la Rudolf Schramm. Ceea ce

¹⁾ — apoi vom vedea noi. — *Nota trad.*

²⁾ Este vorba de asediul fortăreței Badajos al cărei istoric este expus în articolul lui Engels „Albuera”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Ed.:tura politică, 1963, p. 57—58. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ — săritor de obstacole foarte mediocru. — *Nota trad.*

⁴⁾ — sluga voastră prea plecată. — *Nota trad.*

⁵⁾ — liniștit. — *Nota trad.*

spune individul despre „logica” mea se reduce la simplul fapt că nu vrea să mă înțeleagă. Îl anunțasem simplement ¹⁾ că nu i-am scris pentru că lucrurile ajunseseră la un punct unde, pentru a continua corespondența, era nevoie de o explicație verbală. Într-adevăr, acest pasaj delicat l-am expus într-un stil foarte diplomatic.

I-am răspuns, desigur, și l-am rugat să se intereseze pe la editorii berlinezi. Intenția mea este să public lucrarea în *fascicule* ²⁹⁰, căci n-am nici timp și nici fonduri ca să stau liniștit și s-o lucrez în întregime. Publicarea în fascicule ar putea să-i dăuneze sub raportul formei, dar, în orice caz, pentru difuzare este mai bine și va fi mai ușor de găsit editori.

Cît despre mizerabilii de yankei, le-aș fi scris cu cea mai mare plăcere domnilor Dana și Appleton să mă... Dar situația este, pur și simplu, următoarea :

Am tras asupra lui Appleton o poliță care depășea cu 20 l. st. suma ce mi se cuvenea. După socoteala mea, nu depășea decît cel mult cu 5 l. st. Dar nu puteam face altfel, deoarece trebuia să achit unele conturi scadente la sfîrșitul lui decembrie. Bun. Acum, cele 20 l. st. — pentru care chiar mîine urma să trag o poliță asupra lui „*Tribune*” — d-l Dana le-a trecut deocamdată în contul curent al lui „*Tribune*” și, în felul acesta, mi-a retezat orice sursă de venit pînă cînd toată această porcărie va fi acoperită prin manuscrisul trimis lui Appleton. Deci pînă atunci mă aflu în a deadlock ²⁾. De îndată ce acest Appleton va fi achitat în mărfuri și voi deschide din nou ecluza spre „*Tribune*”, socot că vom putea renunța total la Appleton — mai ales dacă „*Presse*” din Viena va accepta propunerea mea de a publica în coloanele ei cite un articol financiar pe săptămîină ²⁹¹. În orice caz, părerea mea este că simpla amenințare de a nu le mai furniza articolele va da de gîndit lui Dana și lui Appleton și-i va determina să consimtă la un onorariu mai bun. Dar la această manevră voi putea recurge numai după ce actualul punct mort va fi depășit. Dacă porcii ăștia de ciine au primit articolul „*Boliviar*”, atunci, după calculul meu, n-au mai rămas de trimis decît vreo 30—32 de coloane. Pînă atunci sînt realmente în aer. În afară de aceasta, cîinii știu acum că mă au la mînă. Așadar, tot ce trebuie să facem acum este să scriem cît mai puțin concis — în măsura în care acest lucru e posibil fără a deveni plicticoși.

În ceea ce privește „*Bülow*” și „*Beresford*”, eu pot scrie partea biografică, dar tu să scrii toată partea militară, în limba engleză, pentru ca aceste articole să nu difere de celelalte. În plus, simplele

¹⁾ — pur și simplu. — *Nota trad.*

²⁾ — la un punct mort. — *Nota trad.*

indicații nu mi-ar fi în acest caz de nici un folos, căci pentru a elabora articolele ar trebui să fac unele cercetări — ceea ce acum mi-e cu neputință. De îndată ce termini cu litera B, apucă-te de „Cavalerie”, și cu asta vom lichida datoria.

Such, my boy, is the situation ¹⁾. Din fericire, pe plan extern se întâmplă acum multe lucruri îmbucurătoare. Altminteri, în privința vieții particulare, cred că duc cea mai frământată existență care se poate imagina. Nu face nimic. De altfel, pentru un om cu preocupări de ordin general cred că nu poate face prostie mai mare decât să se însoare și astfel să se expună micilor mizerii ale vieții casnice și personale.

Ce va mai spune acum înțeleptul „Guardian”? Răzbunarea lui Milner Gibson și Bright este, într-adevăr, clasică ²⁹². Între noi fie vorba, cred că Pam a avut motivele lui să-și distrugă propriul guvern și că toate greșelile aparente, care au dus la acest rezultat, au fost calculate de el.

Dintr-un document apărut de curând în „Moniteur” reiese că stocurile de mărfuri care s-au strâns în antrepozitele vamale din Franța sînt uriașe, în comparație cu 1856 și 1855, iar corespondentul ziarului „Economist” spune fățiș că Bonap[arte] silește banca să acorde împrumuturi pe baza acestor mărfuri, dînd astfel posesorilor lor posibilitatea de a restitui împrumuturile. Dar, o dată cu venirea primăverii, ei vor fi nevoiți să le arunce pe piață și atunci, fără îndoială, în Franța se va produce un *crah*, care va fi urmat de crahuri în Belgia, Olanda, Prusia renană etc.

În Italia situația economică este, într-adevăr, îngrozitoare. În afară de criza industrială — mizerie în agricultură. (Potrivit concluziilor congresului agricol din Franța, situația catastrofală din agricultură se face și acolo foarte mult simțită. La congres s-a spus că n-o pot scoate la capăt dacă plătesc 17 franci pentru un hectolitr de grâu.)

În general, criza a răscolit totul ca o cîrțiță bătrînă și înțeleaptă.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — Asta e, băiete dragă. situația — *Nota trad.*

130

Engels către Marx la Londra

[Manchester] 24 februarie 1858

Dragul meu Maur,

Alăturat îți trimit o bancnotă de cinci lire ¹⁾, de care, din păcate, n-am mai putut face rost ieri, altfel ai fi primit-o cu 24 de ore mai devreme, și articolul „Brescia”. Acum pentru B au mai rămas numai „Burmah” ²⁾ (gata pe jumătate — sînt greu de procurat datele referitoare la ultimul război) și „Bomarsund”, apoi cele două biografii. În legătură cu acestea, despre „Beresford” pot procura curînd materialul necesar, dar cu „Bülow” am greutăți pentru că nu știu absolut de loc unde pot găsi o carte bună despre războaiele de eliberare. Fermitatea de care a dat dovadă la Grossbeeren e demnă de laudă (el i-a bătut pe francezi împotriva voinței lui Bernadotte), iar victoria de la Dennewitz este cu totul remarcabilă, 40 000 de prusieni au bătut 70 000 de francezi. Am să mai caut totuși. Cum termin porcăriile astea pentru B, mă apuc de „Cavalry” ³⁾.

Nu sînt de părere ca, eventual, să renunțăm la Appleton ; s-ar putea să fim nevoiți să ne mutăm pe continent. Munca la enciclopedie mi-e foarte folositoare, și, la urma urmelor, treaba asta se târăgănează atît de mult, încît, dacă nevoia de bani ar fi mai puțin stringentă, s-ar putea lucra foarte comod. În orice caz, de îndată ce împrejurările o vor permite, va trebui să punem problema pe tapet ; și eu cred că aceasta va avea un efect imediat.

În aceste condiții, marele Lassalle poate deveni foarte util. Sper că va face tot ce-i necesar atît în privința economiei politice, cît și în privința lui „Presse” din Viena. Pe acesta probabil că l-a uitat de tot, căci tu i-ai scris doar mai de mult în legătură cu articolele financiare. Scrisoarea lui o mai rețin ca șă i-o arăt și lui Lupus, tu doar i-ai răspuns.

Ironia istoriei, care a făcut ca Gibson și Bright să-i ceară d-lui Pam să-și dea demisia e foarte amuzantă. Ce spune „Guardian” despre asta vei putea vedea imediat, căci astăzi îți trimit trei nu-

¹⁾ În original sînt șterse următoarele : R/J 56 641, Manchester, 16 ianuarie 1857. — *Nota red.*

²⁾ „Birmania”. — *Nota red.*

³⁾ — „Cavalerie”. — *Nota red.*

mere. De altfel Pam, după cum reiese, vrea să-și taie complet orice cale de întoarcere — această urmărire a micului și nenorocitului editor ¹⁾ din Londra, hăituiala din pivnițele Birminghamului (vezi „Sun” de alaltăieri — a capital hoax ²⁾) și alte dovezi zilnice de slugărnice față de Bonap[arte] vor izbuti pînă la urmă să-l înfurie pe John Bull.

În Italia situația nu poate fi chiar atît de proastă. E adevărat că ei se plîng de ritmul lent în care se achită datoriile, dar în general acolo lucrurile nu stau mai prost decît aici în privința comerțului interior. Noi nu avem cu mult mai multe datorii al căror termen a expirat decît rămîn de obicei neachitate în Italia. Iar tipii ăștia, foarte degajați, fac din nou comenzi. E drept că marfa noastră nu constituie un criteriu hotărîtor, dar ea dă totuși unele indicii. Acolo afacerile continuă, firește, să meargă *prost*, dar nu exagerat. Dar, de altfel, o înrăutățire mai poate surveni.

Bonapartiștii sînt acum, probabil, foarte speriați. La balul mascat de la Fould au fost poftiți 75 de sergents de ville ³⁾ deghizați în dominouri. Vezi „Guardian”.

Calde salutări întregii tale familii.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

131

Engels către Marx la Londra

Manchester, 1 martie 1858

Dragă Marx,

Miercuri 24 februarie ți-am trimis o scrisoare recomandată conținînd o bancnotă de cinci lire R/J 56 641, Manchester, 16 ianuarie 1857. Sper că ai primit-o, dacă nu, anunță imediat la bancă ca să

¹⁾ Edward Truelove. — *Nota red.*

²⁾ — o farsă colosală. — *Nota trad.*

³⁾ — polițiști. — *Nota trad.*

stop payment¹⁾. Astă-seară îți trimit și diverse numere din „Guardian”, miercurea trecută ți-am expediat o dată cu scrisoarea și un pachet conținând câteva numere ale ziarului. În cele de azi vei găsi unele lucruri interesante despre Orsini.

Josnicia pe care a vădit-o Pam dispunând înainte de a se retrage tot felul de urmăriri politice împotriva lui Bernard, Allsop și acum a amăritului editor²⁾ este într-adevăr amuzantă; dar John Bull nu-și va pierde nici acum încrederea în al său truly British minister³⁾, abia dacă ici-colo se cricnește puțin la Neapole împotriva celor doi cives Romani²⁹³. Verily⁴⁾, individul ăsta a lăsat un miros urit în urma lui.

Din numărul de astăzi al lui „Guardian” vezi, de asemenea, că la Preston etc. short time⁵⁾ este încă la ordinea zilei. În curînd se va generaliza din nou. În condițiile prețurilor actuale, manufacturers⁶⁾ pierd la majoritatea produselor lor, proprietarii de filaturi pot încă să se mențină; la câteva articole prețurile sînt stabile. De îndată ce creșterea prețurilor va face să scadă cererea (pînă acum, teama de prețuri și mai ridicate a dus la creșterea ei temporară), va înceta și asta, și tot ghiveciul va fi luat de la început.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

132

Marx către Engels²⁹⁴ la Manchester

[Londra] 2 martie 1858

Dragă Frederick,

Despre primirea celor 5 l. st. te-am anunțat *imediat*, în câteva cuvinte. Biletelul nu conținea nimic altceva, în afară de câteva comentarii politice, în total nu mai mult de 20 de rînduri. Totuși

¹⁾ — oprească plata. — *Nota trad.*

²⁾ Edward Truelove. — *Nota red.*

³⁾ — adevărat ministru englez. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Într-adevăr. — *Nota trad.*

⁵⁾ — săptămîna de lucru incompletă. — *Nota trad.*

⁶⁾ — fabricanții. — *Nota trad.*

mă înfurie grozav faptul că serviciul poștal de aici se interesează, pare-se, efectiv de corespondența mea. Nu de mult s-a pierdut o scrisoare pe care i-am scris-o onorabilului Collet, iar reclamațiile n-au folosit la nimic. Acum voi urmări cum evoluează amestecul serviciului poștal. Dacă se mai întâmplă și a treia oară, voi trimite o scrisoare semnată la ziarele londoneze prin care voi denunța cazul. Ceea ce scriu despre politică, n-au decît canaliile să citească oît poftesc. Chestiunile mele personale însă nu sînt de asemenea natură încît să-și bage nasul în ele un spion german de la poștă — se spune că 50 de asemenea ticăloși de diferite naționalități sînt angajați permanent ca interpreți la „Cabinetul negru”²⁹⁵ din Londra, cel puțin așa pretind urquhartiștii.

Ceea ce ți-am scris de curînd referitor la situația comerțului din Italia, în special din Milano, am găsit în ziarele din Torino, care publică multe corespondențe din această regiune. Ce-i drept, Torino e interesat să prezinte situația din Italia austriacă în culori cît mai sumbre. Dar scrisorile din Milano oferă amănunte care par să poarte pecetea adevărului. În ceea ce privește situația comerțului din Franța, vezi articolul de astăzi al corespondentului de la Paris al ziarului „Times”. Corespondentul caută acum, ce-i drept, să arunce totul în spinarea lui Orsini și a coloneilor francezi, mais c'est ridicule¹⁾.

Îți trimit alăturat o lamentabilă mizgălitură a lui Pyat, Talandier & Co.²⁹⁶ Pe indivizii ăștia nu i-a lăsat să doarmă gloria lui Ledru-Rollin, Mazzini și Bernard, în timp ce guvernul francez părea să-i fi uitat de tot. Ei cred că revoluția este iminentă și era, indeed²⁾, dureros pentru acești mari bărbați să vadă că, după toată „activitatea” desfășurată la Londra — Talandier a răgușit de atîta zbierat, ca odinioară Bornstedt —, alte incidente au făcut să se abată de la ei atenția Europei revoluționare. De aceea, la momentul oportun au scos galimatias pe care ți-o trimit alăturat. Nici stil, nici idee, nici măcar o franceză cumsecade, de la un capăt la altul numai petite bouche³⁾ de cocotă din Porte St. Martin a fostului colaborator de la „Charivari” și autor de mici toasturi²⁹⁷. Pentru ca lucrarea să-și atingă scopul au trimis această mizerie tuturor ziarelor. Jenkins, al lui Persigny-Palmerston, — „Morning Post” — a căzut imediat în cursă. Într-un articol de fond, el i-a denunțat pe acești indivizi și opusculul lor onorabilului Mr. Walpole și, ca măsură de prevedere, a tradus în întregime pamfletul într-o proastă limbă engleză. Mai mult, Derby, în discursul său de deschidere,

¹⁾ — dar e ridicol. — *Nota trad.*

²⁾ — într-adevăr. — *Nota trad.*

³⁾ — izmeneală. — *Nota trad.*

a informat Camera lorzilor că avocații coroanei au fost însărcinați să cerceteze dacă li se poate intenta un proces. Astfel, prin lucrarea lor idioată, cetățenii Talandier, Pyat și Besson și-au realizat integral planul de a-și face reclamă, și încă to a degree¹⁾ în care nici nu sperau.

Cît despre Bernard, acesta va trebui, probabil, să mai mirie un timp.

Impertinența, nerușinarea cu care Pam s-a situat în fruntea opoziției liberale, numindu-se singur un onorabil domn din opoziție²⁹⁸, este într-adevăr uluitoare, dar cu Camera comunelor, pe care el însuși a fabricat-o, își poate, bineînțeles, permite orice.

Apropo. N-ai putea să-mi spui la cît timp înlocuiți mașinile, de exemplu, în fabrica voastră? Babbage susține că, în medie, la Manchester cea mai mare parte a mașinilor sînt înlocuite la fiecare cinci ani²⁹⁹. Asta mi se pare oarecum surprinzător și nu tocmai verosimil. Intervalul mediu de timp în care se înlocuiesc mașinile este un moment important în explicarea ciclului de mai mulți ani pe care-l parcurge dezvoltarea industrială de cînd s-a consolidat marea industrie.

Ce face Lupus? Salută-l din partea mea.

Al tău,
K. M.

Astăzi a sosit din nou un teanc de „Guardian”. Săptămîna trecută am primit și „Bidassoa”.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

133

Engels către Marx la Londra

Manchester, 4 martie 1858

Dragul meu Maur,

Așadar, sîntem într-adevăr, din nou onorați cu atenția „Cabinetului negru”. De fapt, mă așteptam la asta, dar ca scrisorile să ne fie pur și simplu interceptate, e prea de tot. Cred c-ar fi mai

¹⁾ — într-o măsură. — *Nota trad.*

bine dacă ai pune pe altcineva să scrie adresele și atunci nu vor deschide decât scrisorile către tine. Întrucît așteptam vești de la tine, în fiecare zi îl întrebam în mod special pe curierul nostru dacă n-au sosit scrisori pentru mine, și de fiecare dată primeam un răspuns negativ. Iar măgarul de Felix Pyat mai strigă în cele patru vînturi că în Anglia nu există poliție politică propriu-zisă. O asemenea mizgăleală, o asemenea limbă și, în general, toate celelalte rar mi-a fost dat să întilnesc. Din nou vechea credință în constituția de la 1848; ai crede că în fața ta sînt măgarii constituției imperiului de la noi. Și ce limbă oribilă! *Après tout* ¹⁾, maimuțoi și-au atins scopul, și-și vor cuceri, poate, ieftin o cunună de martiri. Dobitocul ăsta de Derby, care s-a lăsat atît de ușor prins și face pe plac bandei ăsteia!

În problema mașinilor este greu de spus ceva categoric, în orice caz Babbage ²⁾ se înșală foarte mult. Criteriul cel mai sigur este procentul pe care fiecare fabricant îl scade anual pentru uzura și pentru reparațiile utilajului; astfel încît într-o anumită perioadă de timp își recuperează cheltuielile făcute pentru mașini. Acest procent este de obicei de $7\frac{1}{2}\%$, astfel că în $13\frac{1}{3}$ ani cheltuielile făcute pentru utilaj sînt acoperite din scăzămintele anuale din venit, și astfel el poate fi complet înlocuit fără nici o pierdere. De exemplu, eu am mașini în valoare de 10 000 l. st. La sfîrșitul unui an, cînd fac bilanțul, scad

din	10 000 l. st.
$7\frac{1}{2}\%$ pentru uzură	750 "
	<hr/>
	9 250 l. st.
cheltuiesc pentru reparații	100 "
	<hr/>
acum mașinile mă costă	9 350 l. st.
La sfîrșitul celui de-al doilea an scad	
$7\frac{1}{2}\%$ [din] 10 000 l. st., și $7\frac{1}{2}\%$ [din]	
100 l. st.	757 10 l. st.
	<hr/>
	8 593 10 l. st.
plătesc pentru reparații	306 10 "
	<hr/>
tot utilajul costă acum	8 900 l. st.

etc. E adevărat, $13\frac{1}{3}$ ani reprezintă o perioadă lungă de timp în decursul căreia survin numeroase falimente și schimbări, oamenii

¹⁾ — După toate astea. — *Nota trad.*

²⁾ *Ch. Babbage.* „Despre natura economică a mașinilor și a fabricilor”. — *Nota red.*

se lansează în alte ramuri, mașinile vechi sînt vîndute, se introduc noi perfecționări; dar dacă acest calcul n-ar fi fost, în general, just, practica l-ar fi modificat de mult. Nici mașinile vechi vîndute nu devin numai decît fier vechi: ele găsesc amatori printre micii proprietari de filaturi etc., care le mai folosesc. Noi avem mașini care au cu siguranță o vechime de cel puțin 20 de ani și, dacă am arunca o privire în vechile întreprinderi dărăpănate de aici, am vedea un utilaj antediluvian, cu o vechime de cel puțin 30 de ani. Cum la cele mai multe mașini numai puține piese se uzează atît de mult încît trebuie înlocuite după cinci, șase ani, iar dacă principiul de bază de funcționare a mașinii nu este înlăturat în urma unei noi invenții, piesele uzate pot fi cu ușurință înlocuite chiar și după cincisprezece ani (mă refer aici în special la mașinile de filat și la cele pentru operații anterioare filatului), este greu de stabilit cu precizie limita viabilității unor asemenea mașini. Și nici perfecționările aduse în ultimii douăzeci de ani mașinilor de filat nu au fost de așa natură încît să nu poată fi aplicate aproape toate la mașinile existente; în cele mai multe cazuri, ele sînt neînsemnate. (E adevărat, la cardare, principala perfecționare a constat în mărirea cilindrului de cardare, care la produsele de calitate bună a înlăturat mașinile vechi; dar pentru produse de calitate obișnuită mașinile vechi vor mai fi încă multă vreme destul de bune.)

Afirmația lui Babbage este atît de absurdă, încît, dacă ar fi adevărată, capitalul industrial din Anglia ar trebui să scadă în permanență, și banii ar fi, pur și simplu, aruncați în vînt. Un fabricant al cărui capital total face în decurs de patru ani cinci rotații, deci $6\frac{1}{4}$ rotații în decurs de cinci ani, ar trebui să cîștige, în afara profitului mediu de 10% pe an, încă 20% la circa trei sferturi din capitalul său (mașinile) pentru a putea înlocui fără pierderi mașinile vechi scoase din uz — ceea ce ar face deci 25%. Asta ar duce, mai mult poate decît creșterea salariilor, la o uriașă creștere a prețului de cost la toate articolele; și ce folos ar mai fi atunci de pe urma mașinilor? Salariile plătite anual reprezintă, poate, o treime din prețul mașinilor — la filaturile și țesătoriile rudimentare, desigur, mai puțin —, cum ar putea atunci uzura să reprezinte o cincime? — e ridicol. Nu încape îndoială că printre întreprinderile obișnuite ale marii industrii din Anglia nu există nici una care să-și înlocuiască la cinci ani mașinile. Dacă cineva ar fi atît de prost, s-ar duce inevitabil de ripă la prima înlocuire; mașinile vechi, chiar dacă sînt cu mult mai proaste, ar fi mai rentabile decît cele noi și ar produce mult mai ieftin, deoarece piața nu se orientează după cei care adaugă 15% pentru uzură la fiecare pîfund de fire răsucite,

ci după cei care adaugă numai 6% (circa patru cincimi din uzura anuală de $7\frac{1}{2}\%$) și care deci vînd mai ieftin.

Zece, doisprezece ani sînt suficienți pentru a da un alt caracter celei mai mari părți a utilajului, deci pentru a reinnoi într-o măsură mai mică sau mai mare mașinile. În decursul perioadei de $13\frac{1}{3}$ ani au loc, desigur, falimente, intervine deteriorarea unor piese principale, ceea ce face ca repararea mașinilor etc. să fie prea costisitoare, și întîmplările de acest fel au o asemenea influență, încît se poate socoti un termen ceva mai scurt, dar în nici un caz mai puțin de zece ani.

„Birmania” era deja gata, dar am fost nevoit să fac unele completări necesare din altă sursă. Încă n-am terminat, va trebui să-l amîn pînă marți. Articolul va avea aproape trei pagini. Pentru „Bomarsund” mai e nevoie să verific unele amănunte. Va trebui să prind un moment favorabil, căci orele de bibliotecă coincid cu orele mele de birou, astfel încît nu pot merge oricînd. De îndată ce voi termina aceste două fleacuri, precum și „Bülow” și „Beresford”, care întîrzie din aceeași cauză, am din nou cale liberă în fața mea și mă pot apuca de „Cavalerie”.

Multe salutări soției și copiilor.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

134

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 5 martie 1858

Dragă Frederic,

În legătură cu scrisoarea anexată, care a sosit în mod vădit cu întîrziere³⁰⁰, te rog să fii atît de bun și să hotărăști împreună cu Lupus ce răspuns considerați indicat. Nu o trimite înapoi (dar păstrează-o), căci asemenea lucruri sînt acum mai în siguranță la tine decît la mine. În prezent, Londra este centrul spionilor de toate

naționalitățile. De altfel, acum nu trece o zi fără ca acești cîini să fie plus ou moins ¹⁾ linșați.

Multe mulțumiri pentru lămuririle date cu privire la utilaj. Numărul de treisprezece ani corespunde atît cît e necesar teoriei, deoarece stabilește o *unitate de măsură* pentru ciclul reproducției industriale care coincide, mai mult sau mai puțin, cu perioadele în care se repetă marile crize, a căror desfășurare, în ceea ce privește intervalul de timp dintre ele, mai este determinată, firește, și de cu totul alte momente. Important pentru mine este să găsesc în premisele materiale nemijlocite ale mării industrii *un moment* care determină aceste cicluri. Cînd studiezi reproducția mașinilor, spre deosebire de reproducția capitalului circulant, fără să vrei îți vine în minte alde Moleschott, care, de asemenea, acordă prea puțină atenție perioadei de reproducție a scheletului și preferă, ca și economiștii, să se mărginească la media perioadei generale de reînnoire a corpului omenesc. O altă problemă pentru care am nevoie de o ilustrare, fie și numai aproximativă, este în legătură cu felul cum se împarte, de exemplu, în întreprinderea voastră, sau mai bine zis în fabrică, în general, capitalul circulant în materii prime, salarii, și ce parte din acest capital o aveți depusă în medie la bancher? Apoi, cum *calculați* rotația în registrele voastre? Legile teoretice privitoare la aceste probleme sînt foarte simple și evidente. Dar e bine să ai o idee de felul cum arată toate acestea în practică. Sistemul de calcul al negustorilor în parte se bazează, firește, pe iluzii și mai mari decît cele ale economiștilor, dar pe de altă parte prin iluziile practice ei corectează iluziile teoretice ale economiștilor. Tu vorbești de un profit de 10%. Cred că nu pui la socoteală dobînda la capital, și aceasta figurează, desigur, alături de profit. În „The first Report of the Factory commissioners” ²⁾ am găsit, ca o ilustrare aproximativă, următorul tabel :

Capital investit în clădiri și mașini	10 000 l. st.
Capital circulant	7 000 „
500 l. st. dobîndă la 10 000 capital fix	
350 l. st. idem la capitalul circulant	
150 l. st. chirii, impozite, taxe	
650 l. st. fond de amortizare de 6 ¹ / ₂ % pentru uzura capitalului fix	

1 650 l. st.

¹⁾— mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

²⁾— „Primul raport al inspectorilor de fabrică”. — *Nota trad.*

1 100 l. st. cheltuieli neprevăzute (?), transport, cărbune, ulei
<hr/>
2 750 l. st.
2 600 l. st. salarii și lefuri
<hr/>
5 350 l. st.
10 000 l. st. pentru circa 400 000 de pfunzi de bumbac brut a 6 pence
<hr/>
15 350 l. st.

16 000 pentru 363 000 de pfunzi de fire răsucite. Valoarea 16 000. Profit 650, sau aproximativ 4,2%. Deci salariile muncitorilor constituie aici aproximativ o șesime ¹⁾.

E adevărat, aici profitul total este de numai aproximativ 10%, inclusiv dobânda la capital. D-l Senior însă, care doar a scris în interesul fabricanților, indică 15% ca profit mediu (inclusiv dobânda la capital) ³⁰¹ la Manchester. E foarte regretabil că în tabelul de mai sus nu se indică *numărul* muncitorilor; și nici proporția dintre ceea ce figurează ca *leafă* și *salariul* propriu-zis.

De altfel, în ce măsură chiar și cei mai buni economiști, ca și ipsissimus ²⁾ Ricardo, ajung la o flecăreală pur copilărească atunci când alunecă pe fâgașul obișnuit al gândirii burgheze m-a izbit din nou când am citit pasajul de mai jos al lui Ricardo, pasaj care ieri mi-a căzut întâmplător în mină. Îți amintești că Adam Smith, care are încă concepții foarte învechite, pretinde că, în comparație cu comerțul interior, stimulentele pe care-l prezintă comerțul exterior pentru munca productivă a unei țări etc. este de două ori mai mic. La această afirmație Ricardo răspunde cu următoarea ilustrare:

„Argumentul lui Smith mi se pare greșit: căci, deși au fost folosite, după cum presupune Smith, două capitaluri — unul portughez și unul englez —, pentru comerțul exterior va fi întotdeauna folosit un capital de două ori mai mare decât cel folosit pentru comerțul interior. Să presupunem că Scoția investește un capital de 1 000 l. st. în producția de pînzeturi, pe care le schimbă pe un capital, de aceeași valoare, investit în producția de mătase din Anglia. În ambele țări vor fi astfel cheltuite 2 000 l. st. și cantitatea corespunzătoare de muncă. Dacă Anglia constată că din Germania poate obține mai multă pînză pentru mătasea pe care o exportă înainte în Scoția și dacă Scoția constată că din Franța poate obține mai multă mătase în schimbul pînzei ei decât obținea înainte din Anglia, în acest caz Anglia și Scoția încetează imediat să facă

¹⁾ În original, tabelul în engleză. — *Nota trad.*

²⁾ — însuși. — *Nota trad.*

comerț între ele, iar comerțul interior de bunuri de consum este abandonat în favoarea celui exterior. Dar, deși în acest comerț vor intra două capitaluri adiționale — cel din Germania și cel din Franța —, oare nu va continua să fie folosită aceeași sumă din capitalul Scoției și al Angliei și nu vor continua aceste capitaluri să pună în mișcare industria în aceeași proporție ca și înainte în comerțul interior?"³⁰² Ipoteza că, în aceste condiții, Germania va cumpăra mătase din Anglia în loc s-o cumpere din Franța, iar Franța va cumpăra pinză din Scoția în loc s-o cumpere din Germania e o flecăreală care nu se potrivește unui tip ca Ricardo.

A murit prietenul Thomas Tooke, ultimul economist englez de seamă.

Ai observat într-unul dintre numerele din „Guardian”, pe care mi le-ai trimis, o notă în care David Urquhart figurează ca pruncu-ci-gaș? Zăpăcitul și-a tratat copilașul, în vîrstă de 13 luni, cu o baie turcească, care i-a provocat o congestie cerebrală și, ca urmare, moartea. Coroner's inquest¹⁾ a acestui caz a durat trei zile, și Urq[uhart] a fost la un pas de a fi acuzat de omor din imprudență. Quel triomphe pour²⁾ Pam!

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și engleză

135

Engels către Marx la Londra

[Manchester] 11 martie 1858

Dragul meu Maur,

Alăturat îți trimit ceea ce am putut încropi din Napier³⁰³ despre „Beresford”. În legătură cu expediția făcută de el la începutul secolului la Buenos Aires, n-am reușit să găsec nimic, or, este o

¹⁾ — Ancheta juridică. — Nota trad.

²⁾ — Ce triumf pentru. — Nota trad.

expediție glorioasă și ar merita să fie menționată. El a capitulat rump and stump ¹⁾, împreună cu toate trupele engleze.

„Bülow“ este în hand ²⁾. „Cavalry“ ³⁾ de asemenea. În legătură cu „Bomarsund“ trebuie să mai cercetez unele izvoare speciale. Vom avea curînd material pentru un articol despre India, căci acolo se pregătesc evenimente pe care le voi urmări.

„Campagne de 1815“ ⁴⁾ a lui Charras nu se mai găsește la Bruxelles, se spune că a fost epuizată și nu se știe dacă va apărea o nouă ediție. Așadar, Bonaparte l-a cumpărat pe editor. Dacă ai putea cumva să procuri la Londra un exemplar la un preț convenabil (adică nu exagerat de scump), aș ține foarte mult să mă anunți, căci tocmai acum studiez această campanie.

Îl suspectez pe prietenul Dana că retează considerabil articolele noastre, altfel n-ar fi fost cu putință să te înșeli atît de mult în privința sumei pe care o aveai de încasat. Uită-te odată, cînd ai ocazia, la Trübner în „Encicl[opedie]“.

Altceva nimic nou, decît că aici este o iarnă îngrozitoare, vremea se schimbă de „n“ ori pe zi. Cu sănătatea o duc foarte bine. Înghit și fier.

Calde salutări soției și copiilor.

Al tău,

F. E.

Astăzi expediez un pachet cu mai multe numere din „Guardian“. Corespondențele lipsesc acum deseori. În numărul de astăzi apare din nou o statistică a șomerilor ⁵⁾.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1) — complet. — *Nota trad.*

2) — în lucru. — *Nota trad.*

3) — „Cavaleria“. — *Nota trad.*

4) — „Campania din 1815“. — *Nota trad.*

5) În manuscris acest ultim pasaj este scris cu creionul. — *Nota red.*

136

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 15 martie [1858]

Dragă Frederick,

Am primit „Birna”, „Beresford”¹⁾, „Manchester Guardian”. Nu m-ai anunțat dacă ai primit sau nu o scrisoare de la mine la care era anexată și o scrisoare din New York²⁾. Având în vedere felul cum funcționează poșta acum, e foarte important să știu acest lucru. Drop, therefore, two lines³⁾.

În curînd îți voi scrie mai pe larg.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

137

Engels către Marx la Londra

[Manchester, 16 martie 1858]

Dragul meu Maur,

Scrisoarea cu anexa de la New York⁴⁾ a sosit la timp aici ; săptămîna trecută, cînd am trimis „Beresford”⁵⁾, eram atît de grăbit, încît am uitat să-ți confirm primirea.

¹⁾ *F. Engels*. „Birmania” ; *K. Marx și F. Engels*. „Beresford”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 304—311 și p. 313—314. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ Este vorba, probabil, de scrisoarea de la F. Kamm (vezi și volumul de față, p. 264). — *Nota red.*

³⁾ — De aceea, scrie-mi cîteva rînduri. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi scrisoarea anterioară. — *Nota red.*

⁵⁾ *K. Marx și F. Engels*. „Beresford”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 313—314. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

Pe Lupus încă n-am reușit să-l văd și în momentul de față mi-e din nou capul atît de plin cu comerțul ăsta afurisit, încît abia pot să-mi adun gîndurile ca să scriu articolele pentru Appleton. „Bomarsund“ și, dacă va fi posibil, „Bülow“, vor fi gata pentru vineri, adică „Bülow“ ți-l voi trimite, dacă voi putea, miine, ca să ai timp să adaugi partea biografică ; de altfel n-am alte surse decît Siborne și Jomini³⁰⁴. În legătură cu „Bomarsund“ trebuie să caut iarăși date prin ziare, în hîrtille mele nu mai găsesc nimic despre asta.

Apoi mă apuc serios de „Cavalry“¹⁾. Din păcate, nu pot să-mi procur material despre războiul de șapte ani, și aceasta a fost perioada de glorie a cavaleriei. Dar, nous verrons²⁾.

Mi-e necaz că nu pot înainta mai repede cu articolele astea, dar completarea listei la litera B a reprezentat într-adevăr o muncă foarte obositoare, și efectiv nu pot lucra seara tîrziu, căci asta aduce după sine insomnii prelungite. Două nopți la rînd e maximum ce pot rezista, totuși acum merge mai bine decît la început.

De simbătă nu mai apare în „Guard[ian]“ *absolut* nici o corespondență din Paris.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

138

Engels către Marx la Londra

[Manchester] 17 martie 1858

Dragul meu Maur,

Cînd vei primi scrisoarea aceasta și „Guardian“ de astăzi, expediat o dată cu ea, dă-i soției tale să citească corespondența din Paris. Ai un sentiment foarte ciudat cînd auzi pe un funcționar și un bonapartist povestind că 100 000 de muncitori din Faubourg St. Antoine au răspuns la executarea lui Orsini prin strigătul „Trăiască republica“. Deportările și arestările în stînga și-n dreapta au dat, așadar, tot atît de puține rezultate ca și les cités ouvrières³⁾

¹⁾— „Cavalerie“. — *Nota trad.*

²⁾— vom vedea. — *Nota trad.*

³⁾— coloniile muncitorești. — *Nota trad.*

și les national-ateliers en gros ¹⁾, iar într-o perioadă când marea horă e gata să se încingă e îmbucurător să vezi că, de îndată ce e lansat un asemenea apel, 100 000 de oameni răspund: *Prezent!* Îmi pare numai rău că Orsini n-a mai putut auzi acest strigăt.

Un filistin de aici care a fost de curind la Paris, a adus vestea că, după Orsini, s-au mai comis două atentate împotriva d-lui Boustrapa. Despre primul s-a scris și în ziarele engleze: individul a fost prins în Bois de Boulogne în momentul când se pregătea să apese pe trăgaci; despre al doilea nu auzisem pînă atunci, se pare că un individ ar fi încercat să tragă asupra lui sau să-l înjunghie în grădina Tuileries și că ar fi fost împușcat imediat de către soldații din gardă, în galeria ²⁾ cunoscută din iunie 1848, de sub terasa de pe malul apei.

Pentru ca toate decăzutele somități patriotice să se compromită a mai trebuit și bătrînul nebun de Landor să trimită astăzi ziarului „Times” scrisoarea sa ³⁰⁵. Acum nu mai lipsește decît ca Venedey să protesteze împotriva lui Orsini.

Boustrapa se află într-adevăr într-o situație minunată, și e mare păcat că „Constitutionnel” nu mai are poziția care să-i permită să spună că *l'horizon politique s'obscurcit* ³⁾. Căci nici nu se poate imagina o farsă mai reușită decît faptul că „Moniteur” relatează chiar el că, înainte de a-și risca viața și rangul pentru împărat, ofițerii din Châlons aleargă mai întii la subprefect să se asigure că, într-adevăr, la Paris republica n-a fost proclamată. De aici se vede de asemenea că, chiar și în armată, numai virfurile sînt cu adevărat bonapartiste, fiindcă sînt compromise și atrase de perspectiva unor răsplăte cu adevărat strălucite. De altfel, ce-ar putea oferi Boustrapa masei de ofițeri inferiori? Ticălosul știe, probabil, la fel de bine ca și noi că, în afară de gardă, nu sînt multe trupe pe care se poate bizui. Garda este, din păcate, puternică și știe că sub oricare alt guvern va fi din nou transformată în trupe de linie sau va fi dizolvată. Ea se compune din unități de infanterie, și anume 4 regimente de grenadier, 2 regimente de pușcași, 1 regiment de jandarmi, unul de zuavi, 1 batalion de vînători (în total 17 batalioane de infanterie), din 2 regimente de cuirasieri, 2 de dragoni, 1 de grenadier călări, 1 de husari, 1 de trăgători — 21 de escadroane și o artilerie puternică. În total între 18 000 și 20 000 de oa-

¹⁾ — atelierele naționale pe scară mare. — *Nota trad.*

²⁾ — galerie subterană care unea palatul Tuileries și cheul Senei; în această galerie au fost aruncați după înfrîngere participanții la insurjecția din iunie 1848 a proletariatului parizian. — *Nota trad.*

³⁾ — orizontul politic se întunecă. — *Nota trad.*

meni cu 40 sau 50 de tunuri, un nucleu suficient de puternic pentru a da o anumită stabilitate trupelor de linie cam șovăitoare. În plus, totul e aranjat pentru o concentrare rapidă a trupelor din provincie (e de ajuns să te auzi pe o hartă a căilor ferate din Franța), astfel încît o mișcare previzibilă s-ar găsi cu siguranță în fața a 60 000—80 000 de oameni. Nu există decît două posibilități pentru a învinge o asemenea armată: ori asociații secrete în rindurile armatei însăși — și acestea sînt, pare-se, în număr mare —, ori o acțiune anti-bonapartistă, la fel de categorică ca și cea din februarie, a burgheziei. Nu cred că o victorie ar fi posibilă fără una sau chiar fără amîndouă aceste condiții. Că armata este subminată în păturile ei de jos de către roșii, iar în cele înalte de către orléaniști și legitimiști — asta e sigur, așa cum e sigur și că legea cu privire la suspecti³⁰⁶ ca și celelalte măsuri fac viața imposibilă burgheziei. Greutățile mereu mai mari pe care le întîmpină Boustr[apa] îl împing pe zi ce trece la aventuri tot mai desperate; un război cu Prusia nu se încumetă să riște, spre Italia și-a închis el singur calea; în socialismul lui Boustr[apa] nu mai crede nimeni; Algeria nu mai oferă nici un prilej de campanii. S-a sfîrșit cu toate divisiunile, nu mai rămîne decît la répression croissante¹⁾, adică împingerea directă a burgheziei spre revoluție. Orléaniștii și legitimiștii trebuie să considere chiar de pe acum restaurarea republicii constituționale sub dominația lor comună drept cel mai mic dintre relele care pot surveni în viitor, dacă evenimentele nu vor face verosimilă victoria imediată a unuia dintre aceste partide. Le cas de soulèvement donné²⁾, și ea trebuie să survină în cursul acestui an, există toate șansele ca ei să acționeze ca și în februarie 1848, pentru ca, ulterior, să arunce trupele asupra suburbiilor orașului. Și atunci știm ce urmează. Întocmai așa cum teama lor de Bonap[arte] a zdruncinat atît de mult trupele, încît a făcut ca victoria insurecției să fie inevitabilă, teama pe care le-o vor inspira proletarii îi va sili să prelucreze din nou trupele, pentru ca acestea să înăbușe revoluția — trop tard!³⁾ —, torentul va trece peste capetele lor, trupele vor privi cu gura căscată — și atunci vom vedea cît tîren a cucerit apa de la ultimul flux violent din 1848.

Comerțul din Franța se află acum, din fericire, într-o situație în care nu poate surveni nici o îmbunătățire înainte ca criza cronică să ducă la o revoluție politică. După părerea mea, situația comerțului din Franța nu se poate îmbunătăți atîta timp cît se află la cîrmă Boustr[apa]. Frazele în sensul că Orsini, Espinasse etc.

¹⁾ — represiunea crescîndă. — Nota trad.

²⁾ — în cazul unei insurecții. — Nota trad.

³⁾ — prea tîrziu. — Nota trad.

ar zdruncina „increderea“, în timpul crizei rămân numai niște vorbe goale ; dacă vor dispărea împrejurările care determină criza, într-un asemenea regim, această vorbărie va deveni un adevăr. De altfel, împărtășesc întru totul părerea ta că în Franța Crédit mobilier n-a fost nicidecum un produs întâmplător al speculei, ci o instituție absolut necesară și că la fel de necesare au fost și furturile lui Morny, cărora ea le-a oferit un teren propice ; căci fără speranța într-o îmbogățire rapidă, în Franța n-ar fi luat ființă nici un Crédit mobilier. Cine, în aceste împrejurări, va cădea cu o zi înainte — Boustrapa sau Crédit mobilier —, asta va fi o toss-up ¹⁾. Prelungirea termenului de achitare a polițelor duce, în mod firesc, la pierderi enorme. O asemenea metodă de a înlătura criza poate ajuta numai în cazul când reluarea afacerilor ar avea într-adevăr loc și în industrie ; dar o piață financiară ieftină, ca atare, nu-i poate ajuta aceluia care nu are credit — și eu cred că acum în Franța nu se mai acordă noi credite, ci doar se prelungește termenul de achitare a creditelor acordate mai înainte.

În Prusia, lucrurile par să meargă foarte prost. Acele vagi aparențe de Cameră au făcut să crească foarte mult patriotismul local prusian al filistinismului de acolo și mă tem că micul burghez își pune și el speranțele în căsătoria engleză ³⁰⁷ care-i va aduce cu siguranță o constituție engleză, doar mai democratizată. De s-ar compromite mai curînd subofițerul ²⁾ ! Mă tem că în Prusia nu va fi prea ușor să scăpăm de familia regală, în afară doar dacă proletariatul a făcut progrese uriașe. În orice caz, de la 1848 încoace, burghezii și filistinii s-au degradat și mai mult. Nici în Austria germană se pare că nu ne putem aștepta la prea mult. Germanul Michel, după cum se vede, nu s-a trezit încă din hibernare după greaua încordare din 1848. Despărțirea de Ungaria și Italia și răscoalele slavilor se vor face simțite și în Austria ; apoi în marile orașe și în regiunile industriale există și urmările crizei, pe care, în momentul de față, de aici nu le putem aprecia. În sfîrșit, se va încinge o horă de toată frumusețea.

Dar ce se va întimpla dacă Boustrapa va reuși să înfrîngă prima mare încercare de insurecție ? Eu consider acest lucru aproape cu neputință tocmai fiindcă el a luat asemenea măsuri care nu pot duce la rezultate serioase decît în cazul cînd intervin evenimente foarte importante. Dacă însă B[oustrapa] ar reuși acest lucru, poziția lui ar deveni de două ori mai trainică : împărat ar fi, de fapt, Pélissier ; trupele de linie, care ar da, în orice caz, semne

¹⁾ — simplă întâmplare. — Nota trad.

²⁾ Priatul Wilhelm al Prusiei. — Nota red.

de slăbiciune și de șovăială, ar fi boicotate; privilegiată ar fi numai garda, și încă într-o măsură și mai mare decât înainte, ceea ce reprezintă un mijloc sigur pentru a determina urzirea unor comploturi în armată. B[oustrapa] va trebui atunci să se ia serios de orléaniști și legitimiști, iar Thiers nu va mai scăpa doar cu obligația ca timp de câteva zile să-și spele singur oala de noapte în închisoarea Mazas³⁰⁸. Or aceasta e o cale sigură de a ruina complet comerțul. Dacă B[oustrapa] va învinge, pieirea lui va fi cu atât mai sigură.

Eu sper, însă, că individul nu va fi asasinat. Cred că în acest caz s-ar întâmpla așa cum i-a spus Morny: „Nous commencerions par jeter tous les Jérômes par la fenêtre et puis nous tacherions de nous arranger tant bien que mal avec les Orléans¹⁾. Înainte de a se dezmetici suburbiile, Morny și-ar fi făcut revoluția de palat, și, deși acest lucru n-ar amîna decât pentru scurtă vreme revoluția de jos, baza ar fi totuși alta.

Revenind la problemele noastre particulare, țin să-ți spun că în Jomini și Cathcart³⁰⁹ n-am găsit aproape nimic în legătură cu „Bülow“, voi încerca să văd dacă nu mai găsesc și altă sursă. Articolul „Bomarsund“ mă voi strădui să-l termin astă-seară. Aceste două articole îmi stau pe cap.

De îndată ce poșta din India va aduce amănunte cu privire la campania lui Campbell împotriva Lucknowului (peste aproximativ o săptămână, două), trimite-mi tot materialul pe care-l poți aduna ca să mă apuc *imediat* de lucru. Ziarul „Times“ îl pot cumpăra aici, dar celelalte ziare din Londra nu (mă refer la numere izolate).

Transmite calde salutări soției și copiilor. Ți-aș trimite bucuros ceva bani, dar trebuie mai întâi să văd precis ce plăți am de făcut luna asta. De îndată ce mă voi lămuri, voi face tot ce-mi va sta în putință, poți fi convins.

Al tău,
F. E.

Povestea festivă de la New York se află la Lupus²⁾. Nu cumva Kamm este „proletarul“ kinkelean care a ținut o casă de toleranță? F. Jacobi este un referendar ridicol din Münstere pe care în Elveția toată lumea îl considera un dobitoc.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — „Vom începe prin a-i arunca pe fereastră pe toți Jérômii, și apoi vom încerca să ne înțelegem de bine, de rău cu familia Orléans“. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 269—270. — *Nota red.*

139

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 19 martie [1858]

Dragă Engels,

Astăzi, din cauza corespondenței ¹⁾, nu am timp să scriu. Numai un lucru. Lasă-l pe „Biilow” — despre care *pentru a common biography* ²⁾ (scurtă) am destule date — dacă adunarea materialului te reține prea mult și mai bine mergi mai departe cu „Cavaleria”. Periculum in mora ³⁾. În al doilea rînd, îți trimit din „Star” câteva documente copioase despre farsa Congresului italian ⁴⁾.

Scrisoarea ⁴⁾ am folosit-o astăzi în foarte mare măsură la elaborarea corespondenței.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

---

¹⁾ K. Marx. „Actuala situație a lui Bonaparte”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 414—418. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — o biografie obișnuită. — *Nota trad.*

³⁾ — Pericolul este-n întirzieri. (Titus Livius. „Istoria Romei”, vol. XXXVIII, cap. 25). — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 270—274. — *Nota red.*

140

Engels către Marx
la Londra

[Manchester, 26 martie 1858]

Dragul meu Maur,

Alăturat îți trimit o bancnotă de cinci lire, numărul e cel de mai jos ¹⁾. „Cavalry” ²⁾ înaintează, am găsit iar unele materiale interesante în „Istoria Romei” a lui Mommsen (cavaleria lui Hanibal). Din păcate, despre războiul de șapte ani e greu să-mi procur date.

Ai primit, probabil, numerele din „Guardian” trimise ieri. Erau singurele care conțineau corespondențe din Paris sau, în general, știri interesante.

Mă grăbesc — este ora șapte și jumătate —, funcționarii așteaptă să închidă.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

141

Marx către Engels
la Manchester

British Museum
[Londra] 29 martie 1858

Dragă Frederic,

Am primit cele 5 l. st., multe mulțumiri.

De la Lassalle astăzi — o scrisoare. Duncker va accepta să editeze „Economia” ³⁾ mea în următoarele condiții : din două în

¹⁾În original, numărul bancnotei nu s-a păstrat. — *Nota red.*

²⁾— „Cavaleria”. — *Nota trad.*

³⁾Vezi volumul de față, p. 279. — *Nota red.*

doă luni îi predau o fasciculă între 3 și 6 coli. (Chiar eu i-am făcut această propunere.) La a 3-a fasciculă el are dreptul să întrerupă editarea. În general, abia după a 3-a fasciculă încheiem contractul definitiv. Deocamdată plătește 3 friedrichsdori¹⁾ pe coală. (Lassalle scrie că profesorii de la Berlin nu primesc decît 2.) Prima fasciculă, respectiv manuscrisul, trebuie să fie gata la sfîrșitul lui mai.

În următoarea mea scrisoare va trebui să-ți prezint un schelet al primei fascicule, ca să-ți spui părerea. De vreo două săptămîni sînt iarăși serios bolnav și iau medicamente pentru ficat. Din cauza muncii de noapte susținute și a numeroaselor necazuri mărunte de peste zi, resulting from the economical conditions of my domesticity²⁾, în ultimul timp survin adesea recidive.

Sper că te-ai pus pe picioare. Să-mi scrii în legătură cu asta.

De la Harney am primit astăzi o scrisoare în care îmi restituie — ceea ce-i foarte plăcut — sorisoarea soției mele către Schramm³⁾. Micuțul, pare-se, e supărat că nu-i scriu. Nu-mi mai spune dear⁴⁾ M[arx], ci dr. M[arx]. Fie! Am să-i scriu, poate, cîteva rînduri ca să-l consolez pe omulețul ăsta jalnic.

În Franța hora devine din ce în ce mai frumoasă. E puțin probabil ca vara să treacă în liniște. Ce părere ai despre cele cinci pașalîcuri⁵⁾? Inițial se spunea că Pélissier va fi numit șef suprem peste ele. Dar, după ce s-a gîndit mai bine, Bonaparte și-a dat seama că, în ceea ce-l privește, asta ar însemna într-adevăr o renunțare la putere. Astfel, măsura a fost luată numai pe jumătate, și în Franța a fost pretutindeni introdusă organizarea spaniolă a Captain-generalships⁶⁾. Oare asta nu înseamnă o desființare a centralizării și, în fond, o slăbire a puterii armatei? Să sperăm că povestea din Franța nu va lua o întorsătură spaniolă, iar această descentralizare nu va face decît să diminueze rezistența pe care o va avea de întîmpinat revoluția.

Salut.

Al tău,

K. M.

¹⁾ — veche monedă de aur prusiană reprezentînd 15 mărci germane. — *Nota trad.*

²⁾ — cauzate de condițiile economice ale vieții mele de familie. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 579—581. — *Nota red.*

⁴⁾ — dragă. — *Nota trad.*

Ai observat că în ultimul timp cea mai mare parte din companiile franceze, organizate după modelul lui *Crédit mobilier*, sînt citate în fața tribunalului penal ?

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

142

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 2 aprilie 1858

Dragă Frederick,

Poveștile din „*Guardian*” sînt extrem de amuzante. Un corespondent al lui „*Daily Telegraph*” (sub auspiciile directe ale lui Pam) sorie că la Paris e foarte periculos să fii „surd”. Toți englezii surzi sînt urmăriți de poliție, care-i ia drept Allsop. El pretinde că englezii părăsesc în masă Parisul fie din cauza șicanelor poliției, fie de teamă să nu izbucnească ceva. În cazul din urmă, dacă înving bonapartiștii, John Bullii se tem că vor fi masacrați de *maddened soldiers*¹⁾, și corespondentul însuși scrie cu toată naivitatea că în această situație ar prefera să fie oriunde în altă parte, numai nu la Paris. În actuala stare de depresiune comercială, negustorilor și proprietarilor de imobile, precum și cotelor etc. din Paris, această dezertare a Bullilor le va strica socotelile. Ai observat că în prezent *se recunoaște deschis* că din buget „au dispărut” 300 000 000 de franci, și nimeni nu știe ce s-a întîmplat cu ei. Încetul cu încetul vor ieși la suprafață alte dezvăluiri referitoare la finanțele bonapartistice, iar măgarii de la „*Tribune*” își vor da seama ce deștepți au fost că *nu* au publicat articolele minuțios elaborate, pe care le-am trimis acum vreo șase luni în legătură cu aceste probleme³¹³. Indivizii sînt niște dobitoci; sînt înclinați să dea la o parte, ca neinteresant, ceea ce nu e „de actualitate”, în sensul cel mai primitiv al cuvîntului, pentru ca apoi, cînd aceeași problemă ajunge la ordinea zilei, să compileze cele mai mari ineptii.

Nota bene, în cluburile militare de aici se zvonește că printre hirtile rămase de la Raglan s-a găsit dovada că : 1) în timpul bătă-

¹⁾ — soldații ieșiți din minți. — Nota trad.

liei de la Alma, el a făcut propunerea justă de a nu-i ataca pe ruși dinspre mare, ci din partea opusă, și de a-i împinge spre mare; 2) după bătălia de la Alma, el a propus să se înainteze spre Simferopol; 3) la Inkerman numai în urma unor rugăminți insistente și a unor amenințări i-a smuls lui Canrobert ordinul către Bosquet de a-i veni în ajutor. Totodată se mai adaugă că, dacă de partea cealaltă a canalului nu încetează lăudăroșeniile, hirtiile acestea vor fi date publicității și se va dovedi că francezii au fost întotdeauna gata să-i trădeze pe scumpii lor aliați. Unele aluzii aruncate de Lacy Evans în House of Commons indică și ele ceva asemănător.

Mă simt atît de rău din cauza fierei, încît în săptămîna aceasta n-am putut nici gîndi, nici scrie, nici citi, în general n-am putut face nimic, cu excepția articolelor pentru „*Tribune*”. La acestea în nici un caz nu puteam renunța, căci va trebui *cît mai repede cu putință* să trag o poliță asupra acestor ciini. Indispoziția aceasta îmi este însă fatală, căci, pînă cînd nu mă voi simți din nou bine și nu voi avea putere să scriu, nu mă pot apuca de lucrarea pentru Duncker¹⁾.

Ceea ce urmează reprezintă o scurtă schiță a primei părți. Toată porcăria se împarte în 6 cărți: 1) Despre capital. 2) Proprietatea funciară. 3) Munca salariată. 4) Statul. 5) Comerțul internațional. 6) Piața mondială.

I. *Capitalul* se împarte în patru secțiuni: a) capitalul în general. (*Aceasta constituie conținutul primei fascicule.*) b) *Concurența* sau acțiunea mai multor capitaluri unul asupra altuia. c) *Creditul*, în care întregul capital apare față de diferitele capitaluri ca un element general. d) *Capitalul pe acțiuni* ca forma cea mai desăvîrșită (care duce la comunism), împreună cu toate contradicțiile lui. Trecerea de la capital la proprietatea funciară este prezentată și istoriceste, deoarece forma modernă a proprietății funciare este produsul acțiunii capitalului asupra proprietății funciare feudale etc. Tot astfel și trecerea de la proprietatea funciară la munca salariată este prezentată nu numai ca un proces dialectic, ci și ca un proces istoric, întrucît produsul final al proprietății funciare moderne este statornicirea generală a muncii salariate, care apare apoi ca bază a întregii porcării.

Ei, asta e (astăzi mi-e greu să scriu), dar să trecem la corpul delict.

¹⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 507—516. — Nota trad.). — Nota red.

I. *Capitalul. Secțiunea întâi. Capitalul în general.* (În toată această secțiune se pornește de la ipoteza că salariul este întotdeauna egal cu minimul său. Variațiile salariului însuși și scăderea sau creșterea acestui minim țin de problema muncii salariate. Mai departe, proprietatea funciară este luată ca fiind = 0, adică proprietatea funciară ca relație economică aparte nu intră încă aici în discuție. Numai în felul acesta am putut evita ca, atunci când tratez: o anumită relație, să nu vorbesc despre toate relațiile.)

1. *Valoarea.* E redusă pur și simplu la cantitatea de muncă, timpul ca măsură a muncii. Valoarea de întrebuințare — considerată fie subiectiv, sub aspectul utilității muncii, fie obiectiv, al utilității produsului — apare aici numai ca o premisă materială a valorii, premisă care, deocamdată, este lăsată cu totul în afara determinării economice a formei. Valoarea, ca atare, nu are altă „substanță” decît însăși munca. Această definiție a valorii, la început abia schițată la Petty și pe deplin elaborată la Ricardo³¹⁴, nu este decît forma cea mai abstractă a avuției burgheze. Valoarea ca atare presupune 1) desființarea comunismului primitiv (India etc.), 2) a tuturor modurilor de producție nedezvoltate, preburgheze, în care schimbul nu este pe deplin dominant. Deși este o abstracție, este totuși o abstracție istorică, care nu putea apărea decît pe baza unei anumite dezvoltări economice a societății. Toate obiecțiile împotriva acestei determinări a valorii sau decurg din relațiile de producție nedezvoltate, sau se bazează pe o confuzie: determinările economice mai concrete, din care valoarea a fost dedusă ca o noțiune abstractă și care, pe de altă parte, tocmai de aceea pot fi considerate ca o dezvoltare ulterioară a acesteia, sînt opuse valorii în această formă abstractă, nedezvoltată a ei. Dacă fiind că nici chiar domnilor economiști nu le era limpede raportul dintre această abstracție și formele mai concrete ulterioare ale avuției burgheze, aceste obiecții erau, mai mult sau mai puțin, îndreptățite.

Din contradicția dintre caracterul general al valorii și existența ei materială într-o anumită marfă etc. — e vorba de același caracter general care apare mai târziu la bani — rezultă categoria banilor.

2. *Banii.*

Cite ceva despre metalele nobile ca purtătoare ale relațiilor bănești.

a) *Banii ca măsură.* Cîteva observații despre măsura *ideală* la Stewart, Attwood, Urquhart; într-o formă mai inteligibilă la propovăduitorii banilor-muncă. (Gray, Bray³¹⁵ etc. În treacăt, cîteva împunsături la adresa proudhoniștilor.) Valoarea mărfii tradusă în bani este *prețul* acesteia, care, deocamdată, apare numai în această

1) Capital este o lucrare de mare amploare scrisă de Karl Marx și Friedrich Engels. Este o lucrare de mare amploare scrisă de Karl Marx și Friedrich Engels. Este o lucrare de mare amploare scrisă de Karl Marx și Friedrich Engels.

2) Capital este o lucrare de mare amploare scrisă de Karl Marx și Friedrich Engels. Este o lucrare de mare amploare scrisă de Karl Marx și Friedrich Engels. Este o lucrare de mare amploare scrisă de Karl Marx și Friedrich Engels.

3) Capital este o lucrare de mare amploare scrisă de Karl Marx și Friedrich Engels. Este o lucrare de mare amploare scrisă de Karl Marx și Friedrich Engels. Este o lucrare de mare amploare scrisă de Karl Marx și Friedrich Engels.

4) Capital este o lucrare de mare amploare scrisă de Karl Marx și Friedrich Engels. Este o lucrare de mare amploare scrisă de Karl Marx și Friedrich Engels. Este o lucrare de mare amploare scrisă de Karl Marx și Friedrich Engels.

5) Capital este o lucrare de mare amploare scrisă de Karl Marx și Friedrich Engels. Este o lucrare de mare amploare scrisă de Karl Marx și Friedrich Engels. Este o lucrare de mare amploare scrisă de Karl Marx și Friedrich Engels.

6) Capital este o lucrare de mare amploare scrisă de Karl Marx și Friedrich Engels. Este o lucrare de mare amploare scrisă de Karl Marx și Friedrich Engels. Este o lucrare de mare amploare scrisă de Karl Marx și Friedrich Engels.

deosebire *pur formală* față de valoare. Potrivit legii generale a valorii, o anumită cantitate de bani nu exprimă decît o anumită cantitate de muncă materializată. Întrucît banii sînt o măsură, variabilitatea propriei lor valori nu are importanță.

b) *Banii ca mijloc de schimb sau circulația simplă.*

Aici trebuie să luăm în considerație numai forma simplă a acestei circulații. Toate celelalte împrejurări care o determină mai simplu se află în afara ei, și de aceea vor fi luate în considerație abia mai tîrziu (ele presupun relații mai dezvoltate). Dacă numim marfa M și banii B, deși circulația simplă ne arată cele două circuituri sau puncte finale: $M - B - B - M$ și $B - M - M - B$ (aceasta din urmă formează trecerea la c), punctul de plecare și punctul de revenire nu coincid nicidecum sau coincid numai întimplător. Cea mai mare parte a așa-ziselor legi stabilite de economiști nu consideră circulația banilor înăuntrul propriilor ei granițe, ci ca fiind subordonată și determinată de mișcări mai dezvoltate. Toate acestea trebuie înlăturate. (În parte aceasta face parte din teoria creditului; în parte însă trebuie tratat și în acele puncte unde banii apar din nou, dar determinați mai pe larg.) Deci aici banii ca mijloc de circulație (*moneda*), dar și *ca realizare* (nu numai trecătoare) a prețului. Din simpla precizare că marfa exprimată în preț este schimbată ideal pe bani înainte de a fi schimbată real rezultă de la sine importanta lege economică că *masa mijloacelor de circulație este determinată de prețuri, și nu invers*. (Aici voi da cite ceva din istoria polemicii în legătură cu acest punct.) Apoi, mai rezultă că viteza circulației poate înlocui cantitatea banilor, dar că pentru actele concomitente de schimb este nevoie de o anumită cantitate de bani, întrucît aceste acte de schimb nu sînt unul față de celălalt în raport de + și —, ca o compensare reciprocă; eu mă refer la ele la acest punct, numai ca o observație prealabilă. Nu voi intra aici în amănunte în legătură cu felul în care voi dezvolta acest capitol. Mai menționez numai că separarea dintre $M - B$ și $B - M$ este cea mai abstractă și cea mai superficială formă în care se exprimă posibilitatea crizelor. Din expunerea legii potrivit căreia masa banilor aflați în circulație este determinată de prețuri rezultă că s-au făcut aici ipoteze care nu sînt nicidecum valabile pentru toate formațiunile sociale. De aceea, e stupid să pui, de pildă, pe aceeași treaptă afluxul de aur din Asia spre Roma și influența acestuia asupra prețurilor de acolo cu relațiile comerciale moderne. Determinările cele mai abstracte, studiate mai îndeaproape, indică întotdeauna o anumită bază istorică concretă. (E și firesc, de vreme ce tocmai din această bază au fost abstrase ele în această determinație).

c) *Banii ca bani*. Aceasta înseamnă dezvoltarea formei B—M—M—B. Banii ca existență a valorii independentă de circulație; existența materială a avuției abstracte. Acest lucru iese la iveală chiar în circulație, întrucît banii apar nu numai ca mijloc de circulație, ci și ca realizare a prețului. În această calitate c), față de care a) și b) apar numai ca funcții, banii apar ca marfă generală la încheierea contractelor (aici devine importantă variabilitatea valorii lor, a valorii determinate prin timpul de muncă), ca obiect al teaurizării. (Această funcție are și astăzi un rol important în Asia, iar în antichitate și în evul mediu avea pretutindeni un rol important. În prezent nu mai apare decît ca subordonată în sistemul bancar. În perioada de criză, banii sub această formă capătă din nou importanță. Sub această formă, banii sînt considerați în legătură cu iluziile istorice-mondiale cărora le dă naștere etc. proprietățile lor distructive etc.) Ca realizare a tuturor formelor mai înalte sub care va apărea valoarea; forme definitive în care toate relațiile valorice își găsesc desăvîrșire exteriorizată. Dar, fixați în această formă, banii încetează de a mai fi o relație economică, care, datorită acestei forme, dispăre în purtătorii ei materiali, aurul și argintul. Pe de altă parte, în măsura în care intră în circulație și se schimbă din nou pe M, procesul final, consumul mărfii, cade din nou în afara relației economice. Circulația simplă a banilor nu cuprinde în sine principiul autoreproducerii și, de aceea, necesită o depășire a limitelor sale. În bani — după cum arată evoluția determinărilor lor — este cuprinsă cerința existenței valorii care să intre în circulație, să se mențină în ea și să presupună, totodată, această circulație, adică existența *capitalului*. Trecerea respectivă este, în același timp, și o trecere istorică. Forma antediluviană a capitalului este capitalul comercial, care dezvoltă întotdeauna banii. Totodată, apare adevăratul capital din bani sau din capitalul negustoresc, care pune stăpînire pe producție.

d) Această circulație simplă considerată ca atare — și ea este suprafața societății burgheze, în care se ascund procesele mai profunde din care izvorăște — nu dă la iveală nici o deosebire între subiectele schimbului, în afară de unele deosebiri formale și trecătoare. Aceasta este *împărția libertății, egalității și a proprietății întemeiate pe „muncă”*. Acumularea, așa cum apare aici, sub forma de teaurizare este prezentată numai ca rezultatul unor mari economii etc. Deci, pe de o parte, platitudinea propovăduirilor anoniei economice, a adepților moderni ai liberului schimb (Bastiat, Carey ³¹⁸ etc.), care vor să aplice relațiilor de producție mai dezvoltate și antagonismelor lor această teză, cea mai superficială și mai abstractă dintre toate, ca pe un adevăr al lor. Plati-

tudinea proudhoniștilor și a unor socialiști de aceeași teapă care ideilor de egalitate etc., corespunzătoare acestui schimb de echivalente (sau presupus ca atare), le opun inegalitatea etc. la care duce și din care provine acest schimb. Lege a însușirii în această sferă este însușirea prin muncă, schimbul de echivalente, astfel înțit schimbul nu aduce decît din nou aceeași valoare, dar în altă formă materială. Pe scurt, aici totul este „frumos”¹⁾, dar va avea în curînd un sfîrșit groaznic, și tocmai ca urmare a legii echivalenței. Căci acum ajungem la

3. Capital

Aceasta este, de fapt, partea cea mai importantă a acestei prime fascicule, în privința căreia aș vrea, în mod deosebit, să cunosc părerea ta. Astăzi însă nu mai pot continua să scriu. Din pricina porcării ăsteia cu fierea nu mai pot ține condeiul în mînă, și cînd stau cu capul aplecat asupra hîrtiei am amețeli. Deci pe altă dată.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

143

Engels către Marx la Londra

Manchester, 9 aprilie 1858

Dragul meu Maur,

Studierea abstract²⁾-ului din prima jumătate a fasciculei mi-a dat mult de furcă. Este, într-adevăr, un rezumat foarte abstract, ceea ce, de altfel, era greu de evitat, avînd în vedere conciziunea expunerii, și cum am pierdut deprinderea de a gîndi abstract, adesea trebuie să fac multe eforturi pentru a găsi trecerile dialectice. Împărțirea întregului material în cele șase cărți este o idee foarte reușită și îmi place foarte mult, deși trecerea dialectică de

¹⁾ În original „scheene” (germ. schimonosit). — Nota trad.

²⁾ — rezumat. — Nota trad.

la proprietatea funciară la munca salariată nu mi-e încă destul de limpede. Dezvoltarea problemei banilor este de asemenea foarte reușită; dar nici aici nu sînt pe deplin lămurit asupra unor amănunte, astfel că adeseori trebuie mai întîi să caut punctul de plecare istoric. Cred însă că, atunci cînd voi avea sfîrșitul capitolului, voi înțelege mai bine înlănțuirea ideilor și îți voi scrie mai amănunțit. Tonul abstract dialectic al acestei scurte expuneri va dispărea, desigur, cînd textul va fi elaborat mai pe larg.

Ieri ți-am trimis din nou două numere din „Guardian”; am impresia că de cînd prețul ziarului a scăzut la 1 penny, indivizii caută să reducă cheltuielile pentru corespondențe etc. Încercarea lor de a crea un first-class provincial paper ¹⁾ a eșuat complet. Așa se explică știrile externe foarte lapidare și corespondențele foarte rare din Paris. Povestea cu Fould din numărul de ieri al lui „Guardian” nu este rea. Dar și mai frumos este raportul lui Cotton Supply Association ²⁾. E strașnic că liberul schimb este renegat în modul cel mai direct chiar de free-traderi ³⁾ după numai 10 ani de la introducerea lui. Această Cotton Supply Association nu este altceva decît o instituție înființată în toată lumea chiar de adepții liberului schimb cu scopul — în opoziție cu toate principiile liberului schimb — de a forța cultura bumbacului cu ajutorul primelor, al împrumuturilor, semînelor, acordate gratuit, al închirierilor de mașini etc. etc., acolo unde clima și solul nu sînt complet nepotrivite. Dacă statul face așa ceva, e un lucru rău, dacă o fac însă proprietarii filaturilor de bumbac din Manchester, care negrilor, beduinilor etc. din Africa le sînt, desigur, mult mai străini decît propriul lor rege, atunci e all right ³⁾. Nici nu se poate imagina o satiră mai reușită la adresa tuturor frazelor laissez-faire ³⁾ decît acest raport. Minunată este și mărturisirea că importul de mărfuri englezești fabricate din bumbac american a subminat cultura bumbacului aproape în toate celelalte țări și că aceasta va trebui refăcută acum din nou pe cale artificială! Acești jalnici englezi consideră monopolul lor în filatura și țesătoria de bumbac un lucru atît de frumos și de firesc încît împotriva lui nimeni nu poate avea vreo obiecție; dar monopolul Statelor Unite asupra culturii bumbacului, generat de aceeași piață mondială, trebuie zdrobit chiar și prin măsuri ce contravin liberului schimb! Acest lucru urmează să poarte numele: Association for enabling the single spinners to buy cotton in the dearest market, the collective spinners paying the producer the difference between the market value and his cost

¹⁾ — ziar de provincie de mîna întîi. — *Nota trad.*

²⁾ — adepți ai liberului schimb. — *Nota trad.*

³⁾ — în ordine. — *Nota trad.*

of production¹⁾). Bineînțeles că acest lucru va rămâne în vigoare doar pînă cînd cultura de bumbac subvenționată va putea sta pe propriile-i picioare; dar, de fapt, tocmai asta și urmărește monsieur List cu taxele sale vamale protecționiste! Povestea aceasta ți-ar putea oferi material pentru un articol, căci pe yankei îi interesează direct, iar „Trib[une]” este și el împotriva liberului schimb.

Prorocirile mele în sensul că fluctuațiile prețurilor la produse vor depinde întru totul de vîntul de răsărit și de apus și că, dacă prețul bumbacului middling orléans depășește 6 pence, nici vorbă nu poate fi de o reglementare și de o învioreare a afacerilor s-au adevărit întocmai²⁾). În ceea ce privește bumbacul, adevărirea primei mele prorociri reiese din continuarea, pe care ți-o anexează tabelului pe care ți l-am trimis mai înainte³⁾ referitor la prețurile înregistrate pînă în prezent de bumbacul middling orléans. Aceeași situație este și în ceea ce privește zahărul, cafeaua și ceaiul, cu singura deosebire că rezervele încă foarte mari care există nu permit creșterea importantă a prețurilor, care a fost posibilă la bumbac datorită stocurilor neînsemnate. Cît despre a doua prorocie, se mai observă cazuri destul de numeroase de short time⁴⁾, greve și sistarea producției din cauza nerentabilității; și, întrucît recolta a dat 3 000 000 de baloturi, iar producția completă necesită acum cel puțin 3 500 000 de baloturi (în celelalte țări cu industrie de bumbac raportul este același), pînă la sfîrșitul acestui an, independent de zguduirile politice, fiecare încercare a industriei de bumbac de a se ridica din nou va fi zădărnicită de creșterea prețurilor la materiile prime, așa cum s-a și întimplat la sfîrșitul lui februarie și la începutul lui martie (vezi tabelul). În general, prețurile vor crește — chiar dacă la început va interveni, probabil, o scădere —, dar această creștere a prețurilor va fi însoțită de reducerea corespunzătoare a producției. Supposing that no row on the Continent⁵⁾, or aceasta va avea aproape sigur loc.

Într-o săptămîină, 19—26 februarie, la Liverpool au sosit numai 62 de baloturi de bumbac de toate categoriile! Altădată soseau cu miile.

¹⁾ — Asociație care înlesnește tuturor proprietarilor de filaturi cumpărarea bumbacului pe cea mai scumpă piață, asociația proprietarilor de filaturi plăind producătorilor de bumbac diferența dintre prețul de piață și cheltuielile lor de producție. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 191, 201, 223, 226—227. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 193. Continuarea tabelului nu s-a păstrat. — *Nota red.*

⁴⁾ — săptămîina de lucru incompletă. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Presupunînd că pe continent nu va avea loc o încăierare. — *Nota trad.*

Cum s-a întâmplat cu dispariția recunoscută a celor 300 000 000 de franci? Îmi amintesc numai că am citit despre Magne, care, în loc de un surplus de 40 000 000, a avut deficit, dar precis nu știu nimic. Povestea asta e copioasă. Acum și „prințul imperial”¹⁾ trebuie să primească o curte proprie și o dotație, iar cash must be devilish scarce!²⁾

Sper că ți-e mai bine cu fierea. De vină e, probabil, agitația în legătură cu criza. Pe mine acum mă dor uneori seara dinții din cauza vremii; și asta e mai rău decât orice.

Salutări soției și copiilor

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

144

Engels către Marx la Londra

Manchester, 22 aprilie 1858

Dragul meu Maur,

I-am scris soției tale săptămîna trecută³⁾ și a doua zi am trimis un articol despre Lucknow⁴⁾, de asemenea niște numere din „Guardian” (sau extrase, nu-mi amintesc exact). Sper că au ajuns toate cu bine. Astăzi îți trimit din nou două numere din „Guardian”. Din corespondența lui Russell publicată marți în „Times”⁵⁾ n-am putut face un articol, păstrez însă materialul pînă cînd va sosi poșta următoare, care trebuie să aducă sfîrșitul poveștii cu Lucknow, așa că atunci — și cu ajutorul depeșelor lui Campbell — sper să pot face dintr-o dată totul⁵⁾. Între timp m-am nă-

¹⁾Eugène, fiul lui Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

²⁾— banii peșin sint, probabil, al dracului de rari! — *Nota trad.*

³⁾Vezi volumul de față, p. 496—498. — *Nota red.*

⁴⁾F. Engels. „Cucerirea Lucknowului”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 441—447. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁵⁾F. Engels. „Amănunte eu privire la asaltul Lucknowului”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 466—472. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

pustit din nou asupra „Cavaleriei” — în partea istorică las deocamdată unele probleme deschise, pînă cînd voi face rost de izvoarele respective, și înaintez cu partea tactică. Articolul va umple probabil 10—12 pagini duble mari, de-ale mele, scrise pe ambele părți, poate chiar mai mult.

Cazul Bernard îl va mîhni foarte mult pe d-l Bonaparte și va produce o oarecare impresie asupra filistinilor emigranți din Londra ³²⁰. James, de altfel, a ținut un discurs slab și incoerent, iar bătrînul Campbell a mîriit ceva, ca de obicei, împotriva acuzatului. Bătrînul măgar e supărat că i-a scăpat acest interesant caz judiciar, la care ar fi putut fi președinte peste o curte formată din 15 judecători.

Pentru republicanii puri sînt interesante dezvoltările lui Cavour și La Marmora referitoare la relațiile lor cu Cavaignac și la teama acestuia de Austria ³²¹. Cu cît ies mai multe la iveală despre perioada de dominație a lui „National”, cu atît apare ea mai jalnică.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

145

Marx către Engels la Manchester

Londra, 29 aprilie 1858

Dragă Frederick,

Tăcerea mea prelungită nu are decît o singură explicație : incapacitatea de a scrie. Această incapacitate (care, într-o anumită măsură, mai persistă și acum) s-a manifestat nu numai în the literary, ci și în the literal sense of the word ¹⁾. Puținele articole pentru „Tribune” pe care nu le-am putut evita, le-am dictat soției mele, dar și asta a fost posibil numai recurgînd la stimulente puternice. Niciodată n-am avut o criză de ficat atît de violentă și for some time ²⁾ a existat pericolul unei indurații. Medicul mi-a recomandat să călă-

¹⁾ — în creația literară, ci și în sensul literal al cuvîntului. În engleză — joc de cuvinte. — Nota trad.

²⁾ — un timp. — Nota trad.

toresc, dar, în primul rînd, acest lucru nu era compatibil cu situația mea financiară și, în al doilea rînd, speram că, de la o zi la alta, mă voi putea apuca din nou de lucru. Necesitatea imperioasă de a mă așterne pe lucru, iar, pe de altă parte, imposibilitatea de a o face au contribuit la agravarea stării mele. De o săptămîină mă simt mai bine, dar nu sînt încă în stare să lucrez. Dacă stau și scriu cîteva ore, trebuie să zac cîteva zile. Sînt al dracului de nerăbdător să văd această stare luînd sfîrșit în săptămîina care urmează. Nicicînd nu putea fi mai inoportună decît acum. Evident, iarna aceasta am exagerat cu lucrul în timpul nopții. Hinc illae lacrimae ¹⁾.

Scrisorile tale și numerele din „Guardian” au sosit la timp.

A apărut o carte a lui Louis Blanc despre revoluția din 1848 ²⁾. Este scrisă pe tonul celei mai directe preamăriri a lui „petit” ²⁾, cum spune el că l-au numit muncitorii. De altfel, dacă citești cu atenție, îți dai seama că lucrarea e compromițătoare pentru individ, căci arată că în toate momentele hotărîtoare, muncitorii au acționat fără știrea și fără voia lui, că, în general, la „sentimentul” lui aceștia au răspuns tot cu sentiment, considerînd că în felul acesta s-au achitat pe deplin față de oracolul de la Luxemburg ³⁾.

Mișcarea de eliberare a iobagilor din Rusia mi se pare importantă, întrucît marchează începutul unei istorii interne, în țară, care se poate pune de-a curmezișul politicii ei externe tradiționale. Herzen, evident, a făcut din nou descoperirea că „libertatea” a emigrat de la Paris la Moscova.

După cum se pare, prietenul Bangya a fost descoperit de fiul lui Sefer Pașa ³⁾ că întreține o corespondență nepermisă cu generalul rus Philipson. Se spune că has been shot ⁴⁾ împreună cu mai mulți dintre complicii săi unguri și polonezi.

Salutări lui Lupus.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — De aici aceste lacrimi (*Terențiu*. „Tinăra din Andros”). — *Nota red.*

²⁾ — „micuț” (Louis Blanc). — *Nota trad.*

³⁾ Prințul Ibrahim Karabatir. — *Nota red.*

⁴⁾ — a fost împușcat. — *Nota trad.*

146

Engels către Marx
la LondraManchester, 7, Southgate
30 aprilie 1858

Dragul meu Maur,

Dacă ți se recomandă să călătorești, atunci călătorește cel puțin până la Manchester, that's easy enough¹⁾. În caz că bancnota trimisă ieri s-a și topit, ce qui serait bien possible²⁾, dă-mi de știre ; cu 21 de șilingi poți cumpăra acum un bilet dus-întors clasa întâi, valabil 8 zile, tichetul de întoarcere îl putem apoi, firește, arunca. Voi căuta să fac rost de un pat la mine acasă, ceea ce, pentru câteva zile, oricum se va putea. Cu restul nu e o problemă. Dacă ți-au rămas bani de drum, vino neîntârziat ; soției tale îi vom trimite imediat suma pe care o împrumuți de la ea ; astăzi, pur și simplu, n-am avut timp să trimt un mandat poștal. Diseară îi anunț pe cei de-acasă ; vino de îndată la nr. 6, Thorncliffe Grove, Oxford Road. Dacă nu pleci chiar mâine seară (ai un tren pe la ora 5), comunică-mi luni dimineața când vii, și te voi întâmpina la gară — spune-mi însă dacă vii cu trenul North Western sau Great Northern.

Dacă intenționezi să vii duminică, telegrafiază-mi mâine — costă 2 șilingi și 6 pence — 20 de cuvinte, în afară de adresă. Trimite telegrama pe adresa mea de acasă.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1) — asta e destul de simplu. — *Nota trad.*

2) — ceea ce ar fi foarte posibil. — *Nota trad.*

147

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 1 mai [1858]

Dragă Frederick,

Plec joi cu trenul Great Northern, care pleacă la ora 2^{1/2} din Londra și ajunge la 7 seara la Manchester ³²⁴.

Al tău,

K. M.

De ieri mă simt mult mai bine și, de fapt, aveam de gând ca de luni să mă apuc serios de lucru. Dar, după ce m-am sfătuit cu medicul, care este de părere că e nevoie să mai trîndăvesc o săptămînă, am pus lucrul în cui.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile engleză și
germană

148

Marx către Engels la Manchester

31 mai 1858
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Frederick,

Prima săptămînă a trebuit s-o consacru aclimatizării, la început chiar și întreruperea bruscă a călăritului mi-a făcut rău. Am avut de furcă cu sănătatea pînă astăzi, cînd, în sfîrșit, mă simt din nou la fel de bine ca în ziua în care am părăsit Manchesterul. Acum sînt working order ¹⁾ și mă voi apuca de îndată să pregătesc manuscrisul pentru tipar ²⁾. În ultima săptămînă n-am scris decît două ar-

¹⁾ — apt de muncă. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*)
— *Nota red.*

ticole pentru „Tribune”¹⁾. Incolo n-am făcut decît să hoinăresc, căci îmi simțeam capul greu și aveam constipații, ceea ce mă făcea să mă tem de o recidivă.

*Ad vocem*²⁾ *Cluss*. Înainte de a pleca, tinărul acesta a mai trecut o dată pe la Schapper. Cînd s-a înapoiat acasă, plecînd de la mine, drăguțul de el a constatat cu groază că a adus ceva de la Paris, și anume un șancru cu tot felul de anexe neplăcute. A trebuit să stea la pat, iar lui S[chapper] i-a spus că acesta e motivul pentru care s-a retras din lumea civilizată.

Ad vocem Pélissier. Presupunerile făcute de noi în glumă la Manchester, și anume că P[élissier] va intra de îndată în cîrdășie cu orléaniștii, s-au adevărit acum întotdeauna, și la Londra reprezintă subiectul la ordinea zilei.

Ce spui de poftele de confiscare ale lui Bona ?³²⁵

În timpul absenței mele, la Londra a apărut o carte a lui Mac-laren care cuprinde întreaga istorie a circulației banilor³²⁶; judecînd după extrasele publicate în „Economist”, o lucrare excelentă. Cartea încă nu se găsește la bibliotecă; de altfel, în general, lucrările ajung aici abia după luni de zile de la publicare. Bineînțeles, eu trebuie s-o citesc înainte de a-mi începe expunerea. De aceea am trimis-o pe soția mea la editorul din City. Spre consternarea noastră, a aflat că prețul cărții este de 9 șilingi și 6 pence, adică mai mult decît întreaga noastră rezervă. De aceea, aș fi foarte bucuros dacă mi-ai trimite prin mandat poștal această sumă. S-ar putea ca lucrarea să nu conțină nimic nou pentru mine, dar, dată fiind importanța pe care i-o atribuie „Economist” și avînd în vedere extrasele citite de mine însumi, conștiința mea de teoretician nu-mi permite să-mi continui lucrul fără a lua cunoștință de ea.

Nu crezi că ai material suficient ca să scrii pentru vineri cîteva considerații cu caracter general referitoare la situația forțelor militare britanice în India și să faci unele pronosticuri? It would be a great boon for me³⁾, căci recitirea propriului meu manuscris⁴⁾ îmi va lua aproape o săptămînă. Partea proastă e că în manuscris (care, tipărit, va forma un volum gros) totul este îngrămădit de-a valma, sînt multe lucruri care urmează să apară în părțile ulterioare. De aceea va trebui să-mi întocmesc un indice în care să menționez

¹⁾ K. Marx. „Proclamația lui Canning și problema proprietății funciare în India” și „Manevrele financiare ale lui Bonaparte. — Despotismul militar”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 486—492. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — Referitor la. — *Nota trad.*

³⁾ — Mi-ai face un mare serviciu. — *Nota trad.*

⁴⁾ Este vorba de manuscrisele economice din 1857—1858. — *Nota red.*

caietul și pagina la care găsesc porcăriile de care am în primul rînd nevoie la lucru.

I-am scris, în sfîrșit, lui Lassalle¹⁾. Trebuie să mă absolvi de păcatul săvîrșit prin elogiile pe care am fost nevoit să i le aduc lui „Heraclit obscurul”. În cîteva observații secundare, făcute în treacăt — căci lauda pare lipsită de seriozitate dacă nu are și o nuanță critică —, am făcut totuși unele aluzii, foarte vagi, la neajunsurile reale ale lucrării.

Miine sau poimîine voi primi alte numere cuprinzînd materiale referitoare la Bangya și voi trimite la Manchester două exemplare: unul pentru mine și unul pentru Lupus. Apropo. Într-unul din numerele lui „Tribune” am văzut că Pulszky caută să preîntîmpine dezvăluiri neplăcute și-l prezintă pe B[angya] ca spion al lui Metternich și trădător al generalului Stein. Apoi, omul de stat Blind s-a considerat obligat ca, dîndu-i în „Advertiser” lui Kossuth, „celebrul cîrmuitor al Ungariei”, un testimoniu paupertatis²⁾, să-i pretindă direct o „contradeclarație”. Kossuth, of course³⁾, a tăcut chitic.

Ce progrese a mai făcut Gumpert în nobila artă a călăriei? Ghinionul meu este că, ori de cîte ori călăritul începe să-mi stîrnească interesul, sînt nevoit să-l întrerup.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart. 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

149

Marx către Engels³²⁷ la Manchester

[Londra] 7 iunie 1858

Dragă Frederick,
Alăturat îți trimit două numere despre Bangya³²⁸, one for you,
the other for⁴⁾ Lupus.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 500—502. — *Nota red.*

²⁾ — certificat de paupertate. — *Nota trad.*

³⁾ — desigur. — *Nota trad.*

⁴⁾ — unul pentru tine, celălalt pentru. — *Nota trad.*

Am primit de la tine : 1) o scrisoare cu post office note ; 2) second letter ¹⁾ ; 3) articolul pentru „Tribune” ²⁾ (într-adevăr, foarte amuzant). Nu ți-am confirmat pînă acum primirea acestora fiindcă așteptam din zi în zi să primesc cele două numere despre Bangya ; în afară de aceasta am avut multe private troubles ³⁾, care mi-au răpit timpul.

Alăturat îți trimit o scrisoare de la Lassalle. E o poveste foarte curioasă. Nu pot să-i răspund pînă nu aflu părerea ta și a lui Lupus. De aceea, aș dori să vă consultați cît mai repede și să-mi comunicați neîntîrziat la ce concluzie ați ajuns. Părerea mea este că Lassalle nu trebuie să se angajeze la un duel cu măgarul de F[abrica], și, apoi, chiar și din punctul de vedere al duelului, faptul că atacul a fost săvîrșit de doi domni de la „tribunalul regional” arată că nu poate fi vorba de nici un fel de duel. Socot că e ridicol, of course ⁴⁾, să pui problema dacă duelul ca atare corespunde sau nu „principiilor”, dar, în general, părerea mea este că în condițiile actuale, at this peculiar juncture ⁵⁾ etc. etc., în momentul istoric dat membrii unui partid revoluționar pot răspunde unor private enemies ⁶⁾ cu ciomege, pumni și lovituri de picior, dar nu trebuie să se bată în duel. Mi se pare însă că ar fi întru totul greșit ca L[assalle], după ce s-a declarat o dată categoric împotriva oricărui fel de duel, să se lase intimidat de niște clevetiri de cavaleri cruciați.

Ieri a fost Schapper pe la mine. Printre altele mi-a povestit că o dată, pe cînd se afla la New York, prietenul nostru Caussidière a nimerit, beat fiind, pe o stradă rău famată și, pare-se, s-a năpustit cu bastonul asupra unui cetățean ; la strigătele acestuia, asupra lui Caussidière au tăbărit imediat vreo zece loafers ⁷⁾ și l-au bătut, lăsîndu-l aproape mort. A doua zi în zori, grăsunul bătăran a fost picked up ⁸⁾ în stare de inconștiență de poliție, și a fost nevoie de un tratament de șase săptămîni ca să se întremeze și să se pună din nou pe picioare.

¹⁾ — mandatul poștal ; 2) a doua scrisoare. — *Nota trad.*

²⁾ *F. Engels.* „Armata engleză în India”. (Vezi *K. Marx și F. Engels.* Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 496—500. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ — necazuri personale. — *Nota trad.*

⁴⁾ — firește. — *Nota trad.*

⁵⁾ — în această conjunctură specifică. — *Nota trad.*

⁶⁾ — dușmani personali. — *Nota trad.*

⁷⁾ — derbedei. — *Nota trad.*

⁸⁾ — ridicat. — *Nota trad.*

Seiler a avut un atac de paralizie ; timp de zece săptămîni viața i-a fost în pericol, dar iarba rea nu piere. Heise, se spune, se simte din nou foarte rău.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

150

Engels către Marx la Londra

[Manchester] 9 iunie 1858

Dragul meu Maur,

Îți înapoiez scrisoarea lui L[assalle]. Că ovreiașul nostru Braun a primit o chelfăneală, mi-a spus încă de simbătă, cu un aer triumfător, Borchardt. Așa că trebuie neapărat să cunoaștem amănunțele. În ceea ce privește părerea noastră, e limpede ca lumina zilei că, săvîrșind un atac atît de mișelesc, cei doi domni — consilierul de intendență, ca și asesorul — au adoptat întru totul punctul de vedere al bîtei și că singurul duel care *s-ar fi putut* accepta cu asemenea tipi *a avut deja loc* chiar în încăierare. Cînd doi indivizi îl pîndesc pe un al treilea și tabără *amîndoi* asupra lui, nu cred că există pe lume vreun regulament de duel care să permită să te mai și bați în duel cu asemenea lepădături. Dacă d-l F[abrice] voia ca prin lovituri de cravașă să provoace cu tot dinadinsul un duel, d-l B[ormann] trebuia să asiste absolut pasiv, în calitate de *martor* sau, în general, n-avea ce căuta acolo. Dar cînd doi oameni se năpustesc împreună asupra unuia singur înseamnă că ai de-a face cu niște ticăloși, și nu mai poate fi vorba de onoare și fair play ¹⁾, întrucît au dovedit că nu se poate avea cu ei o luptă în doi cinstită, un duel onorabil, căci ai putea risca să fii omorît prin viclenie.

La această concluzie am ajuns eu și Lupus, luînd ca bază juridică regulile duelului.

Dar, independent de aceasta, noi credem, ca și tine, că 1) pentru revoluționari duelurile, în general, sînt acum un lucru cu totul

¹⁾ — joc cinstit. — *Nota trad.*

depășit și 2) că Lassalle, după ce „în principiu” s-a declarat în modul cel mai categoric împotriva duelului, s-ar compromite serios dacă s-ar bate acum în duel.

Așadar, cît privește părerea noastră, îi poți scrie liniștit lui Ephraim înțeleptu ¹⁾ al nostru să nu se bată în duel, ci să se înarmeze calm, cu „siguranța sa de neclintit”, cît mai repede posibil, să se încumete din nou să răpească luna de pe cer și, pentru a suta oară, să cuteze să pornească la distrugere. Cea mai potrivită felicitare pentru descoperirea că posedă, după cît se pare, o rezervă considerabilă de vanitate ar fi, cred, tăcerea.

Ai citit povestea cu fiul lui Fould? A șters-o la Londra cu mademoiselle Valérie de la teatrul Gymnase și cu 1 600 000 de franci. Bătrînul i-a scris lui Pélissier și i-a spus că, la nevoie, să facă uz de autoritatea sa. Pélissier a invitat tînăra pereche la micul dejun și le-a spus: „Je vous donne ma bénédiction ²⁾”, iar bătrînului i-a scris: Que voulez-vous? Les jeunes gens seront toujours de jeunes gens! ³⁾, și tot Parisul rîde acum de bătrînul Fould.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

151

Marx către Engels la Manchester

2 iulie 1858
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Engels,

Am întîrziat să-ți dau de știre în legătură cu „Cavaleria” ³²⁹ ta, pentru că am avut mari necazuri în familie. Fetița cea mai mică ⁴⁾ are de cîteva săptămîni hooping cough ⁵⁾, o boală foarte periculoasă,

¹⁾ Lassalle. — *Nota red.*

²⁾ — Vă dau binecuvîntarea mea. — *Nota trad.*

³⁾ — Ce vreți? Tinerii rămîn tot tineri! — *Nota trad.*

⁴⁾ Eleanor Marx. — *Nota red.*

⁵⁾ — tuse convulsivă. — *Nota trad.*

iar soția mea se simte și ea foarte rău. Din cauza asta, ca și din cauza a tot felul de neplăceri casnice am fost al dracului de mult întrerupt de la lucru.

Știi că îl aranjasem pe Schramm al nostru în calitate de corespondent american la Jersey. Acum, după moartea lui, a sosit onorariul, vreo 6 lire, pentru cele câteva articole pe care le-a scris, și, bineînțeles, i-au revenit d-lui Rudolf ¹⁾ ca bani de buzunar.

Pe aici alte noutăți nu mai sînt. Mi se pare că fițuica aceea germană pe care o scotea Gumpert la Londra a trecut la „democrația unită”, sub auspiciile marelui Blind, luînd denumirea de „Neue Welt” ²⁾.

Presupun că ai citit în „Star” declarațiile d-lui Türr, ca și cele ale emigrației ungare de la Constantinopol. Dacă nu, îți trimit „Free Press”. Deocamdată Kossuth păstrează o tăcere încăpățînată. Extrasele noastre din povestea cu Bangya au apărut în „Tribune” ³⁾. Scandalul de la New York îl va determina pe K[ossuth] să vorbească. S-ar putea să fiu din nou nevoit să intervin direct în această poveste. Pulszky de longue main ⁴⁾ și-a deschis o porțiță de scăpare în „Tribune”, unde îl numește pe Bangya vechi spion al lui Metternich (!). În legătură cu B[angya], Klapka, pe care l-am văzut în treacă la Freiligrath, a remarcat pe un ton sec: „finis coronat opus” ⁵⁾. Părea că s-a săturat de Kossuth. Deocamdată face speculă cu acțiuni turcești.

Alăturat îți trimit două scrisori din New York ⁶⁾.

Despre Ephraim înțeleptul ⁷⁾ n-am mai auzit nimic de vreo două săptămîni. Cum eram convins că de scrisoarea mea are nevoie nu numai pentru uzul lui personal, am scris-o cu multă precauție, astfel încît i-ar fi extrem de greu să abuzeze de ea. Lăsînd la o parte împrejurările speciale ale cazului de față ⁸⁾ — în privința căruia i-am repetat aproape cuvînt cu cuvînt părerea ta —, am criticat duelul numai în măsura în care, sub specie ⁹⁾ al unui privilegiu de castă, prezintă interes pentru domnii ce cred că o insultă adusă lor trebuie altfel pedepsită decît una adusă unui croitor, cizmar etc.

¹⁾Rudolf Schramm. — *Nota red.*

²⁾Probabil „Neue Zeit”. — *Nota red.*

³⁾K. Marx. „O ciudată pagină de istorie”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 479—485. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾— de mult. — *Nota trad.*

⁵⁾— „sfîrșitul încununează opera”. — *Nota trad.*

⁶⁾Vezi volumul de față, p. 315. — *Nota red.*

⁷⁾Ferdinand Lassalle. — *Nota red.*

⁸⁾Vezi volumul de față, p. 502—504. — *Nota red.*

⁹⁾— din punctul de vedere. — *Nota trad.*

Față de asemenea pretenții stupide și față de asemenea indivizi, o poziție revoluționară înseamnă să adopți „punctul de vedere al plebei” și al „regulamentului de bătaie”. Pe de altă parte, la vorbăria despre principii a lui Ephraim, am răspuns că duelul face parte din categoria lucrurilor pe care Aristotel le-a numit „indiferente”, pe care poți să le faci sau poți să nu le faci, că, în orice caz, el are dreptate cînd afirmă că duelul este o rămășiță a unei trepte de dezvoltare depășite, dar că, în condițiile „unilateralității și stupidității relațiilor *burgheze*, individualitatea se poate manifesta uneori numai într-o formă feudală”¹⁾.

Aștept ca săptămîna viitoare să trimiți, orice s-ar întîmpla, articolul despre India²⁾. Materialul este absolut suficient pentru un articol în „Tribune”, altminteri va fi reprodus de „Times” etc. Lucrul cel mai important este doar ca articolul să fie trimis.

Salut.

Al tău,
K. M.

Salutări lui Lupus.

Humboldt a publicat în „Tribune” o scrisoare extrem de „lingușitoare” adresată lui Fröbel, care i-a publicat textul complet al călătoriilor sale în America.³⁾

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

152

Engels către Marx³³¹
la Londra

Manchester, 14 iulie 1858

Dragul meu Maur,

Aici sintem în toiul muncii la bilanț, de aceea nu am avut nici un minut liber ca să-ți scriu mai pe larg. Sper că Tussichen³⁾ e mai

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 503. — *Nota red.*

²⁾ F. Engels. „Armata indiană”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 522—526. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ Eleanor Marx. — *Nota red.*

bine. Gumpert mi-a spus că în condițiile climei din Anglia tusea convulsivă rareori este periculoasă ; de obicei durează mult, dar e benignă. Toate cazurile pe care le-a avut pînă acum la spital s-au rezolvat cu bine. El mi-a dat cele două rapoarte ale acestui spital, care au apărut pînă acum ; sînt întocmite foarte științific (de către Marei) ; îmi pare rău că nu am avut asemenea material cînd mi-am scris cartea ¹⁾. Am și pentru tine niște exemplare din aceste rapoarte, pe care ți le voi trimite ; unele pasaje ți-ar putea fi de folos la capitolul despre munca salariată. Planurile grandioase și speranțele îndrăznețe ale lui Marei te vor amuza.

Despre declarațiile d-lui Türr etc. n-am citit și n-am auzit nimic. „Star” nu prea e citit aici. Așa că trimite numai „Free Press”, dacă se poate și un exemplar pentru Lupus, care se află tot la Buxton, unde l-a trimis Borchardt și unde de plictiseală va alerga probabil mai mult decît e recomandabil pentru piciorul lui.

În ultima ta scrisoare pomenești de două scrisori de la New York care însă nu mi-au parvenit.

Apropo. Trimite-mi totuși „Filozofia naturii” a lui Hegel, pe care mi-ai promis-o. În momentul de față mă ocup puțin de fiziologie și în legătură cu aceasta vreau să studiez anatomia comparată. În aceste discipline sînt multe lucruri extrem de importante din punct de vedere filozofic, dar toate au fost descoperite abia de curînd ; sînt foarte curios să văd dacă bătrînul ²⁾ a mirosit ceva despre asta. Fără îndoială că dacă ar fi să scrie *astăzi* o „Filozofie a naturii”, dovezile în această privință ar zbura spre el din toate părțile. De altfel, oamenii nici nu-și închipuie ce progrese s-au făcut în domeniul științelor naturii în ultimii treizeci de ani. Hotărîtoare pentru fiziologie au fost : 1) uriașa dezvoltare a chimiei organice ; 2) microscopul, care a început să fie întrebuințat cum se cuvine abia de vreo douăzeci de ani. El a dus la rezultate și mai importante decît chimia ; principalul lucru care a revoluționat întreaga fiziologie și care pentru prima oară a făcut posibilă crearea unei fiziologii comparate îl constituie descoperirea celulelor : la plante de către Schleiden, la animale de către Schwann (aproximativ în 1836). Totul este celula. Celula este ființarea în sine a lui Hegel, și în dezvoltarea ei parcurge tocmai procesul lui Hegel pînă cînd, în cele din urmă, din ea se dezvoltă „ideea”, organismul respectiv desăvîrșit.

¹⁾ F. Engels. „Situția clasei muncitoare din Anglia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 243—532. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ Hegel. — Nota red.

Un alt rezultat care l-ar bucura pe bătrînul Hegel a fost obținut în fizică, și anume corelația forțelor, sau legea potrivit căreia, în condiții date, mișcarea mecanică — adică forța mecanică (de pildă prin frecare) — se transformă în căldură, căldura în lumină. lumina în afinitate chimică, afinitatea chimică (în arcul voltaic, de pildă) în electricitate, iar aceasta în magnetism. Aceste treceri se pot face și altfel, în aceeași ordine sau invers. Un englez¹⁾ al cărui nume îmi scapă, a dovedit acum că, în anumite relații cantitative, aceste forțe trec una în alta, astfel că o anumită cantitate de forță, de exemplu de electricitate, corespunde unei anumite cantități de altă forță, de exemplu magnetism, lumină, căldură, afinitate chimică (pozitivă sau negativă — sintetică sau analitică) și de mișcare. În felul acesta a fost infirmată teoria stupidă a căldurii latente. Nu constituie oare aceasta o excepțională probă materială a modului în care determinările raționale se transformă una în alta ?

Un lucru este sigur : studiind fiziologia comparată, simți un dispreț covârșitor față de preamărirea idealistă a omului situat deasupra celorlalte animale. La fiecare pas dai cu nasul de perfecta concordanță dintre structura omului și cea a celorlalte mamifere ; în privința trăsăturilor esențiale această concordanță se constată la toate vertebratele și chiar — într-o formă mai puțin vizibilă — la insecte, crustacee, tenii etc. Povestea lui Hegel despre saltul calitativ în seria cantitativă se aplică și aici minunat. În ultimă instanță, la infuzorii inferioari ajungem la prototipul celulei simple, care are o viață de sine stătătoare, care însă, la rîndul ei, nu se deosebește prin nimic perceptibil de plantele inferioare (de ciupercile alcătuite din celule simple — ciuperca patogenă a cartofului și a viței de vie etc.) și de germenii unor trepte de dezvoltare superioare, inclusiv ovulul și spermatozoizii omului și arată întocmai ca celulele independente din organismul viu (hematiile, celulele epiteliale și ale mucoasei, celulele de secreție ale glandelor cu secreție internă, ale rinichilor etc.).

Cînd ai ocazie comunică-mi, dacă poți, ce fel de boală este dyspepsia crapulosa²⁾. Asta nu-i nicidecum o glumă proastă, ci o denumire adoptată în știință.

Dacă în numărul de mîine al lui „Times“ vor apărea amănunte în legătură cu India, vom vedea dacă se poate face ceva pentru

¹⁾ James Joule. — *Nota red.*

²⁾ — indigestie provocată de supraîncărcarea stomacului. — *Nota trad.*

„Tribune” — altfel este imposibil. Deci din numărul de miine al lui „Times” îți vei da, oarecum, seama la ce te poți aștepta.

Calde salutări familiei.

Al tău,
F. E.

Povestea cu acceptarea s-a rezolvat favorabil.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

153

Marx către Engels la Manchester

[Londra], 15 iulie 1858
9, Grafton Terrace, Maitland Park

Dragă Engels,

Te rog d'abord ¹⁾ să nu te sperii de conținutul acestei scrisori, căci ea nu-i nicidecum un apel la buzunarul tău, la care și așa am recurs peste măsură de mult. Pe de altă parte însă, trebuie să ne gândim împreună dacă nu se poate găsi vreo ieșire din situația actuală, care a devenit absolut de nesuportat. Rezultatul nemijlocit al întregii acestei situații e că-s completely disabled ²⁾ de muncă din moment ce, pe de o parte, îmi irosesc cel mai bun timp cu alergăturile și încercările nereușite de a procura bani, iar pe de altă parte mi-a slăbit capacitatea de abstractizare ca urmare a neplăcerilor de acasă și, probabil, a înrăutățirii stării mele fizice. Soția mea are nervii zdruncinați din cauza acestei porcării îngrozitoare, și doctorul Allen, care cam bănuie unde e buba, dar, firește, nu cunoaște adevărata stare de lucruri, mi-a declarat din nou — de astă dată categoric — că nu garantează că ea nu va face o congestie cerebrală sau ceva de felul acesta dacă nu va fi trimisă pentru o perioadă mai îndelungată într-o localitate balneară. Dar, eu știu că în actualele condiții, chiar și dacă băile de mare ar fi accesibile, nu i-ar folosi atâta timp cât e urmărită de grijile de fiecare zi și de spectrul unei inevitabile catastrofe finale. Catastrofa

¹⁾ — în primul rând. — *Nota trad.*

²⁾ — complet incapabil. — *Nota trad.*

aceasta nu mai poate fi multă vreme amînată, și, chiar dacă ar fi amînată cîteva săptămîni, lupta de zi cu zi pentru strictul necesar, luptă devenită insuportabilă nu ar înceta, iar situația generală ar rămîne de așa natură încît totul s-ar duce de ripă.

Cum la Londra există așa-numitele loan-societies³³², care oferă împrumuturi de 5 pînă la 200 l. st. *fără a cere gaj*, numai pe bază de references¹⁾, am încercat și eu să fac o asemenea operație, Freiligrath și un oarecare épicier²⁾ oferindu-se ca garanți. Rezultatul a fost că vreo 2 l. st. s-au dus pe fees³⁾. Ultimul răspuns negativ l-am primit alaltăieri. Nu știu dacă merită să mai fac o încercare de acest fel.

Ca să-ți dau o imagine clară a adevăratei stări de lucruri, am rugat-o pe soția mea să facă o socoteală de felul cum s-au cheltuit cele 20 l. st. împrumutate de la tine și cele 24 l. st. pe care le-am luat de la „Tribune“ pe data de 16 iunie (din care 2 l. st. peste onorar). Vei vedea că imediat ce intră în casă o sumă atît de mare nu mai rămîne nici un pfening din ea, nici măcar pentru cele mai imperioase cheltuieli zilnice, ca să nu mai vorbim de vreo plăcere oarecare; chiar a doua zi începe din nou exact aceeași luptă scîrboasă, iar creditorii, care n-au fost achitați decît în măsură infimă, după scurt timp pornesc din nou să ne preseze cu cererile lor, care între timp au crescut. Vei vedea totodată că, de pildă, soția mea nu cheltuiește nici un farthing pentru ea, pentru rochii etc., iar îmbrăcămîntea de vară a copiilor e la un nivel sub cel al proletariilor. Consider că trebuie să-ți fac cunoscute aceste amănunte, căci altfel nu poți aprecia just situația.

Decontarea celor 20 l. st. primite la 19 mai.

Din această sumă s-a plătit :

	<i>l. st.</i>	
Impozite (apă, gaz)	7	—
Dobînzi la casa de amanet	3	—
Răscumpărat de la amanet	1	10 [sh.]
Salariu	2	—
Tallyman ⁴⁾ (care trebuie plătit săptămînal pentru o haină și o pereche de pantaloni)	0	18
Pantofi și pălării pentru copii	1	10
Brutarul	1	—
Măcelarul	1	10
Băcanul	1	—

¹⁾ — recomandare. — *Nota trad.*

²⁾ — băcan. — *Nota trad.*

³⁾ — taxe. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Negustorul de mărfuri în rate. — *Nota trad.*

Cheesemonger ¹⁾	0	10
Cărbuni	0	10

*Decontarea celor 24 l. st. încasate la 16 iunie
de la „Tribune“.*

Școala pe un quarter ²⁾ : februarie, martie, aprilie	8	—
Restituirea banilor împrumutați de la Schapper pentru cheltuielile zilnice, timp de 4 săptămâni	3	—
Răscumpărat rufăria de la amanet	2	—
Salariu	1	—
Tallyman	1	4 [sh.]
Măcelarul	2	—
Băcanul	2	—
Greengrocer ³⁾	1	—
Cămăși, rochii etc. pentru copii	2	—
Brutarul	2	—

Prin urmare, de la 17 iunie din nou nu mai era nici un pfening în casă și, pentru a face față timp de 4 săptămâni cheltuielilor zilnice, care trebuiau acoperite cu bani gheață, am împrumutat de la Schapper 4 l. st., din care însă vreo 2 l. st. am cheltuit pentru taxe la operația nereușită de contractare a unui împrumut.

Îți dau întreaga listă a datoriilor pe care le am în momentul de față la Londra ; vei putea vedea că o mare parte din ele o constituie datoriile la micii băcani, care au împins creditul pînă la limita maximă.

l. st.

Chirie, termen de plată 25 iunie	9	—
Școala, termen de plată 2 august	6	—
Vînzătorul de ziare (pe un an)	6	—
Tallyman	3	9 [sh.]
Măcelarul	7	14 "
Brutarul	6	—
Băcanul	4	—
Vînzătorul de legume și cărbuni	2	—
Lăptarul	6	17 "
Datorie la vechiul lăptar și la brutarul din Soho	9	—
Dr. Allen (7 l. st. i-am plătit din penultima încasare de la „Tribune“)	10	—
Lina Schöler	9	—
Schapper	4	—
Casa de amanet	30	—

¹⁾ — Lăptarul. — *Nota trad.*

²⁾ — trimestru. — *Nota trad.*

³⁾ — Vînzătorul de legume. — *Nota trad.*

Din aceste datorii, numai sumele datorate doctorului Allen, Linei Schöler, vechilor creditori din Soho și o parte din suma datorată casei de amanet nu sînt foarte urgente.

Prin urmare, totul se învîrtește în jurul faptului că veniturile sărăcăcioase nu sînt niciodată destinate lunii următoare, ci de fiecare dată abia dacă ajung — după ce s-au scăzut cheltuielile curente pentru casă, școală, impozite și casa de amanet — pentru a acoperi numai atît din datorii, cît să nu fim azvîrliți pur și simplu în stradă. Peste 4—5 săptămîni trebuie să primesc de la „Tribune” vreo 24 l. st. Din acestea, 15 se duc dintr-un foc numai pe chirie. Dacă voi achita o sumă minimă din celelalte datorii — și e foarte problematic ca măcelarul etc. să vrea să aștepte atît de mult —, toată porcăria va lua din nou proporții în cursul celor 4 săptămîni în care totuși, d'une manière ou d'une autre ¹⁾, va trebui să trăim. Proprietarul însuși este asaltat de creditori și mă urmărește ca un turbat. Nu știu ce-am să fac dacă n-am să pot obține un împrumut de la o societate de împrumut sau o societate de asigurare pe viață. Chiar dacă m-aș hotări la o reducere extremă a cheltuielilor — de pildă, să retrag copiii de la școală, să mă mut într-o locuință pur proletară, să concediez servitoarea, să mănînc numai cartofi —, banii obținuți prin vinderea mobilierului meu la licitație nu ar ajunge nici măcar pentru a-i achita pe creditorii care locuiesc prin apropiere și a mă putea muta nestingherit într-o cocioabă oarecare. Aparența de respectabilitate pe care am menținut-o pînă acum a fost singurul mijloc pentru a împiedica prăbușirea totală. În ceea ce mă privește, nici nu mi-ar păsa dacă, locuind în Whitechapel ³³³, aș avea, în sfîrșit, măcar o oră de liniște și mi-aș putea vedea de lucru. Pentru soția mea însă, în starea în care se află acum, o asemenea schimbare ar putea avea urmări grave, iar pentru fetițe, care acum sînt mari ²⁾, nu ar fi de loc indicat.

I have now made a clean breast of it ³⁾ și te asigur că nu mi-a fost de loc ușor. Dar, în definitiv, trebuie să-mi deschid și eu inima în fața cuiva. Știu că tu personal nu poți face nimic. Ceea ce te rog este să-mi spui părerea ta, what to do ⁴⁾ ? Nici celor mai răi dușmani nu le doresc să treacă prin quagmire ⁵⁾ în care zac eu de 8 săptămîni, ca să nu mai vorbim de furia turbată care mă cuprinde la gîndul că,

¹⁾ — într-un fel sau altul. — *Nota trad.*

²⁾ Jenny și Laura Marx. — *Nota red.*

³⁾ — Ți-am spus tot ce aveam pe inimă. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Ce-i de făcut ? — *Nota trad.*

⁵⁾ — mocirla. — *Nota trad.*

din cauza unor lucruri atât de meschine, intelectul îmi este măcinat și îmi pierd capacitatea de muncă.

Salut.

Al tău,
K. M.

Îți voi trimite ceea ce mi-ai cerut ¹⁾).

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

154

Engels către Marx ³³⁴ la Londra

Manchester, 16 iulie 1858

Dragul meu Maur,

Ai făcut foarte bine că mi-ai împărtășit greutatea prin care treci. În acest caz e necesar, firește, să luăm măsuri urgente. După calculul meu e nevoie, așadar, urgent de vreo 50—60 l. st., restul mai poate fi amînat. Din această sumă se pot obține pe loc 30 l. st. printr-o nouă poliță acceptată de mine dacă tipul va fi de acord ca această acceptare să se facă *pe termen de cel puțin 4 luni*, altfel nu voi fi în stare să fac rost de bani. Dacă el consimte, se poate, de asemenea, trage o poliță de 20 l. st. pe termen de 4 luni și o alta de 20 l. st. pe termen de 6 luni (calculîndu-se dobînzile), astfel că eu ar trebui să plătesc în noiembrie și ianuarie, iar ție ți-aș da în mîină 40 l. st. Așadar, du-te imediat la Freiligrath și vezi ce e de făcut. Este absolut necesar, bineînțeles, ca *polițele acceptate să rămînă în portofoliul scontatorului, altfel sînt ruinate*. Apoi, ticălosul nu trebuie să ia mai mult de 20%, cît am calculat, asta înseamnă oricum o pierdere de aproape 5 l. st.

În felul acesta cred c-ai fi scos din încurcătură, cel puțin în așa măsură încît, la nevoie să poți aștepta termenul poliței următoare. Avînd în vedere starea sănătății soției tale, ar fi nevoie, firește, de mai mult, dar, din păcate, nu pot face rost. Nici măcar lui Watts nu mă pot adresa, în legătură cu societatea lui de asigu-

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 302. — *Nota red.*

rări, deoarece cu individul ăsta sînt certat. De altfel, aici nu are decît o branch-office ¹⁾, sediul principal se află la Londra și îl poți găsi în orice ghid al orașului sub numele de: People's Provident Assurance Society and Life & Equitable Institution ³⁸⁵. Freiligrath va putea cu ușurință să-ți procure prospectul, terms ²⁾ etc. și, dacă se poate face ceva, lucru de care mă îndoiesc, ar putea să pornească la acțiune.

Oricît m-aș gîndi, nu văd nici o altă modalitate de a procura bani aici, în Anglia. Cred că acum ar fi momentul să apelezi la bătrîna ta ³⁾ sau la vreunul dintre olandezi ⁴⁾. La urma urmei, este vorba de a achita vechile datorii și de a o porni din nou; toate poveștile cu împrumuturile nu fac decît să amîne lucrurile și, în ultimă instanță, să agraveze criza, ca să nu mai vorbim de sumele mari de bani înghițite de fees ⁵⁾ etc. și de timpul care se pierde cu căutarea împrumuturilor. În afară de asta, cambia acceptată îmi înghite dinainte banii pe care altfel ți i-aș putea trimite treptat, în sume mai mici, și chiar dacă pentru tine este mai importantă o sumă mare de bani decît bancnotele de 5 l. st., pe care le primești din cînd în cînd, totuși în veniturile curente asta va produce un gol.

Intr-adevăr, de data aceasta trebuie să lași la o parte orice rezerve — s'il y en aurait ⁶⁾ — și să încerci. Ar trebui să faci rost de încă vreo 50 l. st., și nu văd absolut de loc cum ai putea face altfel decît apelînd la rude.

Între timp am să mă mai gîndesc dacă n-aș putea găsi și altă soluție. În orice caz, vom arde această corespondență pentru ca lucrurile acestea să rămîină între noi.

Al tău,

F. E.

La rigoare, accept și 20 l. st. pe 3 luni și 20 l. st. pe 6 luni; termene mai scurte nu pot însă accepta. Dobînzile sînt în plus, așa că vei primi 40 l. st. netto.

Publicat pentru prima oară
în: K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — filială. — *Nota trad.*

²⁾ — condițiile. — *Nota trad.*

³⁾ Mama lui Marx — Henriette Marx. — *Nota red.*

⁴⁾ Philips — rudă a lui Marx în Olanda. — *Nota red.*

⁵⁾ — taxe. — *Nota trad.*

⁶⁾ — dacă ai vreuna. — *Nota trad.*

155

Marx către Engels
la Manchester

20 iulie 1858

9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Engels,

Scrisoarea ta am primit-o sîmbătă, dar nu ți-am scris imediat deoarece voiam mai întîi să aștept răspunsul la o nouă „atempt“¹⁾ înainte de a face uz de împuternicirile pe care mi le-ai dat. Luni însă am primit răspunsul negativ. Așadar, nu mai avea nici un rost să tîrăgănez lucrurile. De aceea m-am dus la Freiligrath. Astăzi mi-a comunicat în scris că în terms²⁾ propuse de tine chestiunea este realizabilă, dar abia la 3 august, deoarece cămătarul său nu poate mai curînd. Îi voi scrie deci, ca pînă la 3 august să pună treaba pe roate.

Sîmbătă am primit de la mama³⁾ o scrisoare lungă. I-am trimis bătrînei prin doamna Liebknecht, care a plecat în Germania, portretul celei mai mici dintre fete⁴⁾, împreună cu cîteva rînduri în care i-am spus că sînt adeseori bolnav, dar despre celelalte împrejurări nu i-am pomenit nimic. După cum scrie bătrîna, s-ar părea că peste cîteva săptămîni o să avem o întîlnire. If so, I should arrange things⁵⁾. Nu trebuie să fac însă nici un fel de presiuni în this respect⁶⁾. Altfel dă imediat înapoi.

Îți mulțumesc că mi-ai trimis articolul³³⁶ pentru „Tribune“. Mîine îți voi scrie mai mult.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1) — încercare. — *Nota trad.*2) — condițiile. — *Nota trad.*3) Henriette Marx. — *Nota trad.*4) Eleanor Marx. — *Nota trad.*5) — În acest caz am să aranjez ceva. — *Nota trad.*6) — în această privință. — *Nota trad.*

156

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 25 iulie 1858

Dragă Engels,

Din scrisoarea lui Freiligrath pe care ți-o alătur ez vei vedea că au apărut alte dificultăți. „Noile” condiții însă mi se par, de fapt, mai bune decît cele vechi, pentru că, deși nominal termenul este de 3 luni, în realitate plata se face abia după 6 luni și cu 10% mai puțin.

Fii bun și, one way or the other ¹⁾, răspunde-mi imediat. Chestiunea este pressing ²⁾. Dacă se aranjează acest lucru, atunci — at any risk ³⁾ — îmi voi trimite soția pentru cîteva săptămîni în cea mai apropiată localitate balneară și între timp am să văd ce voi putea aranja cu bătrîna ⁴⁾ — bineînțeles, numai după ce voi izbuti să potolesc pretențiile cele mai insistente.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

157

Marx către Engels
la Manchester

8 august ⁵⁾ 1858
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Engels,

Îți scriu cu o asemenea întîrziere, pentru că abia ieri chestiunea s-a rezolvat *definitiv*, și anume în sens pozitiv. De nenumărate ori

¹⁾ — într-un fel sau altul. — *Nota trad.*

²⁾ — presantă. — *Nota trad.*

³⁾ — cu orice preț. — *Nota trad.*

⁴⁾ Henriette Marx. — *Nota red.*

⁵⁾ În original : 4 august. — *Nota red.*

m-am apucat să-ți scriu, dar venea din nou o scrisoare din City prin care mi se comunica că n-a ieșit nimic și că trebuie să fac o nouă încercare cu somebody else ¹⁾. Or, eu voiam să-ți comunic ceva sigur, one way or the other ²⁾. Freiligrath, după ce a dus tratative cu 6 diverși usurers ³⁾, și toți aceștia, în pofida promisiunilor făcute, de fiecare dată când să ia o hotărîre au refuzat, în cele din urmă a scontat polița la propriul său croitor, după ce a semnat și el ca al doilea garant. Încă ab initio ⁴⁾ el a indicat *propria sa bancă pentru plățirea polițelor*. Bătrînul a depus foarte mult zel în această chestiune și a făcut chiar unele lucruri care nu prea cadrau cu poziția lui în „afaceri”. De aceea, în cazul cînd cu un prilej oarecare îi scrii, bate-l puțin pe umăr — la așa ceva el nu e cu totul insensibil. Polița se află în păstrare chiar la Freiligrath. Croitorul se declară gata să reînnoiască polița în orice condiții. Ar prefera însă să primească 20 l.st. în noiembrie, astfel încît o nouă poliță să fie emisă numai pentru restul de 20 l.st. cu scadența în ianuarie. (După primirea scrisorii tale i-am comunicat îndată lui F[reiligrath] că toată această tranzacție este posibilă numai dacă reînnoirea este garantată.)

Spre spaima mea mi-am dat seama din cele ce-mi scrii că ești din nou bolnav și mi-a fost cu atît mai penibil să te sîcii și eu în aceste condiții. Te rog scrie-mi *imediat* cum te simți sau roagă-l pe dr. Gumpert să scrie.

De îndată ce am primit banii, am achitat datoriile, atît cît a fost posibil, și chiar ieri am trimis-o pe soția mea la Ramsgate, deoarece nu se mai putea întîrzia nici o zi. E, realmente, foarte bolnavă. Dacă Ramsgate nu e prea scump și, prin urmare, va putea face băi de mare timp de cîteva săptămîni, cred că în curînd totul va fi iarăși right ⁵⁾. Meanwhile ⁶⁾ am să văd ce se poate aranja cu mama. E un punct foarte delicat — cum să-i răspund bătrînei în privința relațiilor mele cu Prusia. *S-ar putea* ca, dacă va crede că moștenirea mea e în pericol din cauza autorităților, să-și deschidă punga. Dar *s-ar putea* și — întrucît se pare că intenționează să facă testamentul în favoarea mea — să-l instituie ca tutore pe olandez ⁷⁾, ceea ce nu mi-ar conveni de loc. Que faire dans cette situa-

¹⁾ — altcineva. — *Nota trad.*

²⁾ — într-un fel sau altul. — *Nota trad.*

³⁾ — cămătari. — *Nota trad.*

⁴⁾ — de la început. — *Nota trad.*

⁵⁾ — în ordine. — *Nota trad.*

⁶⁾ — Între timp. — *Nota trad.*

⁷⁾ Lion Philips. — *Nota red.*

tion ?¹⁾ Îmi scrie că zilele îi sînt numărate. Dar cred că sînt doar vorbe goale. Poate ar fi vrut s-o invite la mine, la Londra, și așa fi făcut-o, bineînțeles, dar tocmai acum timpul mi-e foarte prețios. În ultimele două luni n-am putut să lucrez aproape de loc, iar chestiunea cu Duncker devine presantă²⁾.

În ultimul timp am scris foarte mult la „*Tribune*” ca să-mi mai salt puțin contul, dar materialul se termină al dracului de repede. India nu este domeniul meu. Despre Cherbourg³⁷⁾ așa fi putut scrie tot felul de subtilități politice ; dar sînt prea ignorant în chestiunile militare pentru a scrie un articol cu conținut. Mie mi se pare — asta este însă o părere complet subiectivă, poate o simplă prejudecată — că Cherbourg nu este decît o dodge³⁾ ca toate faptele mari ale lui Boustrapa, pur și simplu o sleight of hand⁴⁾. În orice caz, chiar și în „*Moniteur*” s-au făcut cîteva aluzii semnificative la faptul că autoritățile militare nu consideră nicidecum că s-a făcut o alegere fericită a locului și ridică o serie de obiecții concrete referitor la amplasarea fortificațiilor înseși. În plus, toată povestea asta este far from being finished⁵⁾ și, în actuala ei formă, oferă o idee nu atît a ceea ce este, cît a ceea ce *trebuie* să fie. Singurul lucru complet gata este marea statuie ecvestră a lui Nap[oleon]. În India centrală, cred eu, cu căderea Gwalior-ului chestiunea poate fi considerată încheiată. Ziarele indiene sînt toate foarte ostile lui Campbell și critică „tactica” acestuia.

Alăturat îți trimit o scrisoare a lui Lassalle. Ephraim înțeleptul este un tip ciudat. În timp ce mie îmi cere an immense deal of discretion⁶⁾ și învâluie totul într-un mister de nepătruns, această poveste murdară apare, rezumată la esențial, în „*Kölnische Zeitung*”. Toate scrisorile acestui om lasă să se vadă o lăudăroșenie ridicolă. „Atunci am făcut etc. un memoriu vehement, tăios etc.” „I-am pus în mișcare pe Böckh și Humboldt”. Humboldt a scris „o scrisoare fulminantă”. „Eu însumi am înaintat o petiție direct prințului⁷⁾, pe un ton cum nu se poate mai răspicat”. „Acuzații de-a dreptul foudroyantes⁸⁾ la adresa ministrului⁹⁾”. „Rugămintea insistentă”. „Strict confidențial”. „Cele mai puternice argumente ale mele”. „Nici o spe-

1) — Ce-i de făcut în această situație ? — *Nota trad.*

2) Este vorba de pregătirea pentru tipar a lucrării lui K. Marx „Contribuții la critica economiei politice”. — *Nota red.*

3) — șarlatanie. — *Nota trad.*

4) — scamatorie. — *Nota trad.*

5) — departe de a fi terminată. — *Nota trad.*

6) — cea mai mare discreție. — *Nota trad.*

7) Prințul de Prusia. — *Nota red.*

8) — ucigătoare. — *Nota trad.*

9) Ferdinand von Westphalen. — *Nota red.*

ranță". „Cea mai profundă tăcere și discreție”. „Dacă asta nu e bun pentru ploșnițe etc.”

Bürgers al nostru va ieși curînd din închisoare. Se pare că gîndul lui ascuns este de a ține loc de tată copiilor lui Daniels — și în acest scop să împartă mai întîi pătul conjugal cu doamna D[aniels]. Aceasta însă i-a scris Linei ¹⁾ că B[ürgers] nu se compară cu soțul ei.

Apropo. Lui Lupus îi va face plăcere să afle că Jennychen a primit the first general prize in the first class ²⁾ (în acesta e inclus și premiul la *limba engleză*), iar Laurachen premiul al II-lea. Ele două sînt cele mai mici din clasă. În afară de aceasta, Jennychen a obținut și premiul la limba franceză.

Salut. Sper că voi primi vești bune despre starea sănătății tale.

Al tău,
K. M.

Exemplarul din „Telegraph” (pe care-l anexez) trebuie de asemenea păstrat.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

158

Engels către Marx la Londra

Manchester, 7, Southgate,
10 august 1858

Dragul meu Maur,

De ieri merg din nou la birou. De altfel, nu am fost bolnav, ci am avut doar o intervenție chirurgicală; rana nu este încă pe deplin vindecată, dar scopul a fost atins. Pînă săptămîna viitoare nu voi putea în nici un caz să scriu vreun articol pentru „Tribune”.

Cum stau lucrurile cu Appleton? Odată ai vrut să-mi trimiți două scrisori din America, dar ai uitat; erau în legătură cu po-

¹⁾ Lina Schöler. — *Nota red.*

²⁾ — Premiul I general în clasa I. — *Nota trad.*

vestea asta ? Peste două săptămîni voi pleca, probabil, la mare. și acolo o să caut să lucrez ceva.

Scrisoarea lui Ephraim ¹⁾ este într-adevăr grozavă. Cum poate un om să fie atît de prost, încît să scrie negru pe alb așa ceva ? Asta înseamnă să-ți pui singur, à perpétuité ²⁾, pecetea de imbecil.

Lupus și cu mine le felicităm din toată inima pe fetețe pentru succesele lor. Bătrînul s-a bucurat foarte mult. Cu piciorul lui nu-i încă în regulă. Borchardt i-a aplicat, cu siguranță, un tratament greșit, iar Lupus, cu zelul lui exagerat și cu prea mult mers pe jos, și-a făcut numai rău. Povestea asta ar putea avea mai tîrziu urmări, dacă nu serioase, în orice caz neplăcute. A fost la Buxton, iar apoi la Devonshire, unde a pătimit îngrozitor în hoteluri proaste — nu i s-a dat nimic de băut și l-au jecmănit colosal.

Sper că soția ta se simte mai bine acum. Croitorul poate primi jumătate din sumă în octombrie ³⁾.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

159

Marx către Engels ³³⁸ la Manchester

[Londra] 13 august 1858

Dragă Engels,

M-am bucurat extrem de mult că temerile mele în legătură cu sănătatea ta au fost neîntemeiate.

Cele două scrisori pe care voiam să ți le trimit erau : una de la Weydemeyer (Milwaukee, Wisconsin), iar cealaltă de la un oarecare A. Komp (New York) ; amîndouă au sosit într-un plic. Le-am pus pe masă (masa mea de scris) cu intenția de a le anexa la scrisoarea trimisă ție, am uitat de ele, iar după aceea nu le-am mai găsit. S-au rătăcit probabil în vreunul din numeroasele caiete care zac pe masă și, cînd le voi mai răsfoi, vor reapărea.

¹⁾ Ferdinand Lassalle. — *Nota red.*

²⁾ — pentru totdeauna. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 312. — *Nota red.*

Despre „Enciclopedie” nu știu nimic. Am văzut doar că în „Tribune” era anunțată apariția volumului al doilea. Așadar, continuă să apară, și dacă ai timp, poți, eventual, să treci la litera C. Dar trebuie să ții seama de două lucruri: 1) în momentul de față nu pot să merg la Museum; 2) pentru mine este mai avantajos să-mi crească activul la „Tribune”. Acesta a cam scăzut de când a plecat soția mea, și în general, acum pentru două numere nu voi putea scrie acolo, deoarece nu pot trata teme ca India, Muntenegru, China, sistemul militar bonapartist de cale ferată și sistemul Cherbourg. De aceea, de îndată ce timpul îți va permite (și of course¹⁾, fără a-ți periclita sănătatea) m-ar bucura foarte mult ca pe viitor să scrii tu pentru „Tribune” on any subject whatever²⁾.

Soției mele marea îi face foarte bine. La începutul acestei săptămîni mi-a cerut să-i trimit toți copiii împreună cu Lenchen³⁾. So far, so good⁴⁾. Rău este că under these circumstances⁵⁾ nu-î pot ține acolo decît cel mult pînă săptămîna viitoare. Moralicește și-a revenit, dar fizicește (în afară de întărirea sistemului nervos) nu este încă așa cum ar trebui. La Ramsgate a făcut cunoștință cu englezoaice distinse și, terribile dictu⁶⁾, spirituale. Societatea oamenilor din lumea ei, după ce ani de zile a avut parte de o societate proastă sau a fost complet lipsită de societate, se pare că i-a făcut plăcere.

Ai citit în „Times” critica la cartea lui Gladstone despre Homer?³³⁹ Sînt cîteva chestiuni amuzante acolo (în critică). O lucrare ca cea a lui G[ladstone] este, de altfel, caracteristică pentru incapacitatea englezilor de a se ocupa de „filologie”.

Trade⁷⁾ în Manchester este din nou looking up⁸⁾? De fapt în ultimele săptămîni lumea este din nou al dracului de optimistă.

D-l Pyat, pe care tot îl mai roade că numele lui, cu prilejul ultimelor persecuții politice, nu și-a cucerit faima ce i se cuvenea, a publicat o nouă „scrisoare” cu privire la „scrisoarea” sa către parlament, care reprezenta o pledoarie în favoarea „regicidului”³⁴⁰. Pentru a constrînge guvernul să pornească cercetările, el a comis o infracțiune polițienească, și anume și-a publicat fișuica fără să indice numele tipografului. Dar guvernul este neînduplecat. Lui

¹⁾ — firește. — *Nota trad.*

²⁾ — pe orice temă. — *Nota trad.*

³⁾ Helene Demuth. — *Nota red.*

⁴⁾ — Pînă aici toate bune. — *Nota trad.*

⁵⁾ — în aceste condiții. — *Nota trad.*

⁶⁾ — îngrozitor de spus. — *Nota trad.*

⁷⁾ — Comerțul. — *Nota trad.*

⁸⁾ — în creștere. — *Nota trad.*

Pyat nu-i e dat să devină martir și el nu va fi condamnat de tribunal nici măcar la o amendă de 2 șilingi și 6 pence plus costs¹⁾. Le pauvre Sire!²⁾

Salutări cordiale lui Lupus.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

160

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 18 august 1858

Dragă Engels,

Dacă ai cumva posibilitatea, trimite-mi pînă vineri un articol despre India sau despre Cherbourg. *Nu mai pot absolut de loc să înaintez* fără asemenea aperitive. Cît sînt de la ananghie, îți poți da seama din faptul că ieri (pe cînd mă întorceam din Ramsgate, unde se copiază lucrarea³⁾) am scris despre slave-trade⁴⁾ din Cuba³⁴¹. Pe de altă parte, acum pentru mine este mai important decît oricînd altcîndva să-mi sporesc creditul.

Salut.

Al tău,
K. M.

Apropo ! Am publicat, nu direct, ci prin intermediul lui Liebknecht, care la rîndul lui a acționat prin intermediul altei persoane, în „Neue Zeit” (fițiucă germană care apare la Londra) anunțul lui

¹⁾ — cheltuielile de judecată. — *Nota trad.*

²⁾ — Bietul om ! — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ — comerțul cu sclavi. — *Nota trad.*

Kinkel cu privire la călătoria la lacuri¹⁾. Chestiunea a provocat scandal. Acum Kinkel neagă. E important ca tu să-mi scrii despre asta.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

161

Marx către Engels³⁴² la Manchester

[Londra] 21 septembrie 1858
9, Grafton Terrace, Maitland Park
Haverstock Hill

Dear Frederick,

Te rog să ierți, cu obișnuita-ți indulgență, lunga mea tăcere. Indispoziția pe care am avut-o înainte de a pleca din Manchester a devenit din nou cronică — pe tot timpul verii —, astfel încît, pentru a scrie indiferent ce, trebuia să depun un efort uriaș. Așa se face că manuscrisul meu²⁾ pleacă abia (după 2 weeks³⁾), în schimb 2 capitole at once⁴⁾. Deși nu aveam altceva de făcut decît să stilizez ceea ce scrisesem, mi se întîmpla adesea să stau ore întregi ca să aranjez cîteva fraze. Dar de vreo săptămînă mă simt mai bine, și, în general, anotimpul rece îmi prieste. În afară de aceasta, sînt multe șanse ca, datorită ajutorului mamei mele, să-mi pun complet la punct problemele casnice și să-mi reiau horse exercise⁵⁾. Călăria va fi primul lucru de care mă voi apuca de îndată ce-mi voi reglementa business⁶⁾.

Totuși am scris cu multă regularitate la „*Tribune*”, deoarece nu vreau să-i scutesc de plata banilor pe acești indivizi.

Interesează-te la Lupus sau (direct ori indirect) la Borchardt dacă nu cunosc ei o doamnă von Paula (s-ar putea să se scrie

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 505—506. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ — două săptămîni. — *Nota trad.*

⁴⁾ — deodată. — *Nota trad.*

⁵⁾ — exercițiile de călărie. — *Nota trad.*

⁶⁾ — afacerile. — *Nota trad.*

Paulaw) care locuiește la Breslau ? Apoi am să vă povestesc niște lucruri surprinzătoare.

În privința lui Bangya am avut în mână (din păcate, numai pentru câteva ceasuri) scrisori din Constantinopol, precum și extrase din ziarele din Constantinopol în care era vorba despre el. Din extrasele apărute în „Free Press”, chestiunea nu reiese prea limpede. Din nou se repetă în întregime povestea cu „comandantul suprem” ¹⁾, Kossuth pare să fie de-a dreptul compromis. Acum, în „Tribune” l-am summoned to declare himself ! ²⁾

Apropo. Cu „Tribune” mi s-a întâmplat o chestie nostimă. I-am trimis câteva articole ³⁾, care au fost publicate ca leader ⁴⁾ și în care criticam „Raportul comisiei” cu privire la ultima criză ; articolele se refereau în special la chestiuni bancare, circulația banilor etc. Și, deodată, apare un bancher, care se laudă că este „bullionist” ⁵⁾, cu o scrisoare către „Tribune” în care spune : 1) că niciodată nu s-a făcut o expunere atît de cuprinzătoare a întregii probleme etc. ; 2) dar, ridică tot felul de obiecții și roagă redacția să-i răspundă. Poor devils ⁶⁾ au fost nevoiți, așadar, să-i răspundă, și, într-adevăr, eforturile lor au avut un rezultat deplorabil. Dar incidentele de felul acesta sînt în avantajul meu.

Prietenul nostru Jones has decidedly sold himself (but at the lowest possible price) to the Bright coterie ⁷⁾. Dobitocul s-a ruinat din punct de vedere politic, fără să se salveze din punct de vedere comercial. Am să extrag din „Reynolds” materialul referitor la el și am să ți-l trimit. Dar cît de puțin i-a folosit această apostazie — (a vîndut „People’s Paper” celor de la „Morning Star” ; el nu mai are decît două coloane în ziar ; de altfel a și avut o ciorovăială în toată regula cu noii asociați pentru chestiuni bănești) — tipul predică union of the middle-and working classes ⁸⁾ — îți poți da seama din faptul că alaltăieri a fost la Freiligrath, căruia i-a dat să citească o scrisoare în limba germană în care îi cere 4 l. st.. altminteri va fi „băgat la închisoare”. Freiligrath i-a spus să se adreseze „to our friend Gilpin” ⁹⁾. Acest Gilpin este managing

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 102. — *Nota red.*

²⁾ — somat să se explice. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Legea din 1844 cu privire la Banca Angliei” și „Crizele comerciale și circulația banilor în Anglia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 543, 548. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ — articol de fond. — *Nota trad.*

⁵⁾ — adept al circulației banilor de metal. — *Nota trad.*

⁶⁾ — Amăriții. — *Nota trad.*

⁷⁾ — s-a vîndut definitiv clicii Bright (dar la prețul cel mai scăzut posibil). — *Nota trad.*

⁸⁾ — alianța dintre burghezie și clasa muncitoare. — *Nota trad.*

⁹⁾ — „prietenului nostru Gilpin”. — *Nota trad.*

director ¹⁾ al Băncii elvețiene și al ziarului la care lucrează Jones.

Dacă ai timp, scrie ceva pentru vineri. Despre tratatul chinez am scris eu ieri ³⁴³.

Lina ²⁾ locuiește acum la noi, fiindcă a rămas din nou fără slujbă. Salut. Complimente lui Lupus.

Al tău,

K. M.

Orice s-ar întâmpla, trebuie să faci în așa fel încît de crăciun sau de Anul nou să vii aici pentru cîteva zile.

Potrivit ultimului raport din „*Economist*”, în ultimele luni comerțul francez a cunoscut mai degrabă o înrăutățire decît o îmbunătățire ³⁴⁴.

(Predă-î anexa lui Lupus).

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

162

Engels către Marx la Londra

Manchester, 7 octombrie 1858

Dragul meu Maur,

Mîine, probabil, vei sorie despre depeșa lui Canning ³⁴⁵, the thing is out of my latitude altogether ³⁾; în ultimul timp am citit ziarele foarte neregulat și am avut mult de lucru deoarece Ermen lipsește de două săptămîni, și tot balamucul a rămas pe capul meu. Aici treburile merg excepțional de bine, de șase săptămîni proprietarii filaturilor cîștigă la fiecare pfund de fire groase și mijlocii cu 1 pînă la 1¹/₄ pence mai mult decît cîștigau în ultimii trei ani; s-a petrecut ceva nemaiauzit: prețul de piață la fire s-a ridicat aici cu 1 penny, înainte ca cei de la Liverpool să poată obține cu 1¹/₄ penny mai mult la bumbac. În ultimele 10—12 zile creșterea prețurilor a cam stagnat, dar toți proprietarii filaturilor au comenzi pentru un timp mai îndelungat, și cererea este încă destul de mare pentru ca prețurile să se mențină. Dacă această situație va mai

¹⁾ — director coordonator. — *Nota trad.*

²⁾ Lina Schöler. — *Nota red.*

³⁾ — chestiunea depășește competența mea. — *Nota trad.*

dura un timp, vor începe movements ¹⁾ pentru majorarea salariului. Și în Franța de cîtva timp proprietarii filaturilor cîștigă mai mult decît în ultimii ani (acest lucru e sigur, l-am auzit de la un agent care mijlocește tranzacțiile cu bumbac și care a fost chiar el acolo) ; cum stau lucrurile acolo în celelalte ramuri ale comerțului nu știu precis, dar situația bursei dovedește o îmbunătățire esențială. Toate acestea par grozav de optimiste, dar dracu știe cît o să mai dureze, dacă nu va interveni o supraproducție serioasă scontîndu-se pe India și pe China. În India, comerțul trebuie să fie acum neobișnuit de înfloritor : penultima Bombay-Mail ²⁾ a adus știrea că în două săptămîni s-au vîndut 320 000 de bucăți de țesături de bumbac, iar în ultima poștă era vorba de alte 100 000 de bucăți. Indivizii au și vîndut — cu livrare la termen — toată marfa despre care știau numai că a fost achiziționată la Manchester, dar nici nu fusese încă imbarcată. India și China, cred eu, judecînd după felul cum vorbesc filistinii de aici și după situația pieței, vor constitui viitorul pretext pentru supraproducție, și, dacă va fi o iarnă bună, ne putem aștepta cu siguranță ca la primăvară să ia din nou amploare tranzacțiile de credit fictive și operațiile cu polițe de comlezanță.

Povestea cu Jones e absolut dezagustătoare. A organizat aici un miting și a vorbit întru totul în spiritul noii alianțe ³⁾. Judecînd după această poveste, într-adevăr ai putea aproape crede că mișcarea proletarietului englez în vechea ei formă tradițională-cartistă trebuie să dispară definitiv, înainte de a se putea dezvolta într-o formă nouă, mai viabilă. Și, totuși, e greu de prevăzut cum va arăta această nouă formă. Am impresia, de altfel că Jones'new move ³⁾ legat de încercările anterioare, mai mult sau mai puțin reușite, în vederea unei asemenea alianțe, în realitate se explică prin faptul că proletariatul englez se îmburghezește efectiv din ce în ce mai mult, deoarece această națiune, cea mai burgheză dintre toate, vrea, pare-se, să ajungă pînă la urmă să aibă o aristocrație burgheză și un proletariat burghez *alături* de burghezie. Desigur, pentru o națiune care exploatează întreaga lume, aceasta este, în oarecare măsură, îndreptățit. În această privință, singurul lucru care ar putea ajuta ar fi cîtiva ani foarte proști, dar, după cum se vede, la așa ceva nu prea ne putem aștepta de cînd au fost descoperite terenurile aurifere. Trebuie, de altfel, să spun că nu-mi e de loc limpede în ce fel a fost absorbit surplusul de mărfuri care a provocat criza ; niciodată nu s-a produs un reflux atît de rapid după un flux atît de puternic.

¹⁾ — mișcările. — *Nota trad.*

²⁾ — poștă din Bombay. — *Nota trad.*

³⁾ — noul pas al lui Jones. — *Nota trad.*

Datorită manevrelor lui Jones, Reynolds devine o persoană marcantă ; el este singurul „cult” (vulgo „învățat”) care se mai erijează demonstrativ în reprezentant al proletariatului — în fond, el este tot atât de burghez cum este acum și monsieur Jones, numai că în alt mod. Pentru el asta este un godsend ¹⁾. Trimite-mi totuși extra-sele din ziarul său ²⁾ pe care mi le-ai promis.

Piciorul lui Lupus tot nu e în regulă, încă nu poate merge repede fără a avea urmări grave, totuși merge destul de bine.

Micul poetastru german care a descris vara trecută în „Augsburger” aventurile sale cu Kinkel și Freiligrath se numește Isaak Levi, alias Julius Rodenberg, și este un coleg de școală al lui Gumpert.

Dacă voi putea, voi veni de crăciun. E strașnic că ai de gând să aranjezi chestiunile bănești cu bătrîna ta ³⁾. Sper că între timp s-a și făcut sau, cel puțin, e sigur ? Astăzi îi voi scrie lui Freiligrath în legătură cu polița.

Calde salutări soției tale și fetelor.

Al tău,
F. E.

Ai expediat manuscrisul ⁴⁾ ?

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

163

Marx către Engels la Manchester

Londra, vineri (8 octombrie 1858 ⁵⁾)

Dragă Frederick,

Astăzi vei primi două plicuri at once ⁶⁾, căci n-a încăput tot materialul într-un singur plic. Ele conțin :

¹⁾ — noroc neașteptat. — *Nota trad.*

²⁾ „Reynolds's Newspaper. — *Nota red.*

³⁾ Henriette Marx. — *Nota rea.*

⁴⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁵⁾ În manuscris data este pusă de Engels. — *Nota red.*

⁶⁾ — deodată. — *Nota trad.*

1. Materiale referitoare la Jones decupate din „Reynolds”. Îți vei da singur seama unde aduce R[eynolds] fapte și raționamente bazate pe fapte și unde își dă drumul la venin. R[eynolds] este un ticălos mult mai mare decât Jones, dar e bogat și un bun speculant. Simplul fapt că a devenit cartist pînă-n măduva oaselor arată că această poziție trebuie să fie still ¹⁾ „avantajoasă”. Am citit discursul lui Jones la Manchester. Tu, care nu-i cunoști cuvîntările anterioare de la Greenwich etc., n-ai cum să observi că aici face din nou o turn ²⁾ și din nou încearcă să pună de acord „alianța” cu discursurile lui anterioare.

2. Noua „lettre” ³⁾ a lui Pyat ⁴⁾, care conține unul sau două fapte interesante, în rest e în vechea manieră. Însemnările de pe margine au fost mizgălite de fetița mea ⁵⁾ și deci n-au nici o importanță pentru conținut.

3. Noul manifest al d-lui Mazzini ³⁴⁷. Același măgar bătrîn. Nu-mai că acum este atît de generos, încît nu mai consideră că salariat ⁶⁾ e o formă absolută și definitivă. Nimic nu e mai amuzant decât contradicția dintre faptul că, pe de o parte, spune că în Italia partidul revoluționar este organizat în spiritul preconizat de el, iar pe de altă parte demonstrează „în maniera lui” nu numai că întreaga națiune este de partea partidului, ci există și toate condițiile externe care să-i asigure succesul, dar, pînă la urmă, nu explică de ce, în pofida lui „Dio e Popolo” and Mazzini into the bargain ⁷⁾, Italia rămîne liniștită.

4. Un mic extras din „Hochwächter”, care apare la Cincinnati, cuprinzînd o scrisoare a „generalului” Willich.

În condițiile întorsăturii optimiste pe care a luat-o comerțul mondial at this moment ⁸⁾ (deși uriașele acumulări de bani în băncile din Londra, Paris și New York arată că lucrurile sînt încă departe de a fi all right ⁹⁾), este o consolare cel puțin că în Rusia a început revoluția — acest început îl constituie, după părerea mea, convocarea „notabilităților” la Petersburg ³⁴⁸. Tot astfel și în Prusia situația este mai proastă decât în 1847, iar ridicolele delu-

¹⁾ — încă. — *Nota trad.*

²⁾ — cotitură. — *Nota trad.*

³⁾ „scrisoare”. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 316. — *Nota red.*

⁵⁾ Eleanor Marx. — *Nota red.*

⁶⁾ — sistemul muncii salariate. — *Nota trad.*

⁷⁾ — și a lui Mazzini pe deasupra. — *Nota trad.*

⁸⁾ — în momentul de față. — *Nota trad.*

⁹⁾ — în regulă. — *Nota trad.*

sions as to the middle class propensities of the Prince of Prussia ¹⁾ se vor spulbera ca un fum în flăcările miniei. Nu le va strica de loc francezilor să vadă că lumea „mov't” ²⁾ (cum se spune în Pennsylvania) și fără ei. În același timp au loc mișcări neobișnuite printre slavi, mai ales în Boemia; e drept că acestea sînt contra-revoluționare, dar totuși oferă un ferment pentru mișcare ^{3a)}. Războiul rus din 1854—1855, oricît de mizerabil a fost și oricît de puțin le-au dăunat rușilor rezultatele lui (cu mult mai mult au dăunat Turciei), a grăbit totuși în mod evident actuala întorsătură pe care au luat-o evenimentele din Rusia. Singura împrejurare care i-a făcut pe germani să devină sateliți ai Franței în mișcarea lor revoluționară a fost atitudinea Rusiei. O dată cu dezlănțuirea mișcării interne în Moscow ³⁾ se va pune capăt acestei glume proaste. De îndată ce lucrurile vor deveni acolo ceva mai evidente, vom avea dovada că onorabilul consilier guvernamental Haxthausen s-a lăsat tras pe sfoară de „funcționari” și de țărani dresați de funcționari ³⁵⁰.

Nu se poate nega că societatea burgheză a trăit pentru a doua oară al ei secol al XVI-lea, un secol al XVI-lea care, sper, o va duce în mormint, tot așa cum primul a chemat-o la viață. Adevărata sarcină a societății burgheze constă în crearea pieței mondiale, cel puțin în liniile ei generale, și a unei producții care să se bazeze pe această piață. Întrucît pămîntul este rotund, se pare că, o dată cu colonizarea Californiei și Australiei și cu deschiderea porților spre China și Japonia, acest proces s-a încheiat. Pentru noi se pune următoarea problemă grea: pe continent revoluția e iminentă și va lua chiar de la început un caracter socialist. Nu va fi ea oare în mod inevitabil înăbușită în acest colțisor deoarece pe o suprafață mult mai mare societatea burgheză se mai află încă în mișcare ascendentă?

În ceea ce privește în mod special China, printr-o analiză minuțioasă a mișcării comerțului începînd din 1836, am ajuns la concluzia că, în primul rînd, creșterea exportului englez și american în perioada 1844—1846 s-a dovedit deja în 1847 a fi o pură speculație și, în următorii zece ani, exportul în medie a rămas aproape neschimbat, în timp ce în Anglia și în America importul din China a crescut extrem de mult; în al doilea rînd, deschiderea celor cinci porturi și luarea în stăpînire a Hong-kongului n-a avut altă consecință decît transferarea comerțului de la Kanton la Șanghai. Cele-

¹⁾ — iluzii cu privire la simpatia prințului de Prusia față de burghezie. — *Nota trad.*

²⁾ — se mișcă. — *Nota trad.*

³⁾ — Moscovia. — *Nota trad.*

lalte „importante puncte comerciale” nu intră în socoteală. Se pare că principala cauză a prăbușirii acestei piețe o constituie comerțul cu opiu, la care se și reduce, de fapt, în permanență întreaga creștere înregistrată în comerțul de export cu China; iar apoi organizarea economică internă a țării, agricultura ei minusculă etc., a cărei sfârșire necesită foarte mult timp. Actualul treaty ¹⁾ al Angliei cu China, care, după părerea mea, a fost elaborat de Palmerston de comun acord cu cabinetul de la Petersburg și a fost înmănat lordului Elgin, care pornea la drum, este a mockery from beginning to end ²⁾.

Ai putea să-mi indici sursele tale referitoare la înaintarea rușilor în Asia centrală? Articolul ³⁾ îl voi folosi în orice caz pentru „Free Press”.

Mama s-a cufundat deodată și pe neașteptate într-o tăcere inexplicabilă. Mai că-mi vine să cred că au intervenit alte persoane. Dar lucrurile se vor lămurii.

Salutări lui Lupus.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

164

Engels către Marx ³⁵¹ la Londra

Manchester, 21 octombrie 1858

Dragul meu Maur,

În ultimele două săptămîni am fost very much put out of the way ⁴⁾ de tot felul de fleacuri, mizerii și certuri care au avut loc

¹⁾ — tratat. — *Nota trad.* Este vorba de tratatul de la Tientsin din 1858. — *Nota red.*

²⁾ — o bătaie de joc de la un cap la altul. — *Nota trad.*

³⁾ *F. Engels.* „Înaintarea Rusiei în Asia centrală”. (Vezi *K. Marx și F. Engels.* Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 602—608. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ — foarte mult deranjat. — *Nota trad.*

în lodgings ¹⁾) a mea și care fac ca mutatul, cu toate urmările inerente, să fie inevitabil; în plus mai sînt și alte multe povești stupide. Dar o nouă locuință n-am găsit încă și, pînă la sfîrșitul săptămîinii viitoare, îmi va fi foarte greu să scap de toată această trouble ²⁾).

Îți sînt foarte îndatorat pentru materialele referitoare la Jones, Mazzini și Pyat, precum și la „entuziastul general” ³⁾). Se pare că acesta s-a afundat pînă-n gît în ordinară mocirlă filistină germano-americană; habeat sibi ⁴⁾), n-are decît să se încece în ea. Quoad Jones ⁵⁾), „Reynolds” nu insistă prea mult asupra „faptelor” sale și se impune o cunoaștere mai amănunțită a celor întimplate. După ce monsieur Jones s-a purtat multă vreme atît de urît, această întorsătură finală nu este nicidecum surprinzătoare. Dar să se vîndă atît de ieftin! Duncombe, cel puțin, i-a pus să-i plătească datoriile și, în plus, să-i asigure un post bun.

Pyat și Mazzini se disting, într-adevăr, chiar și în comparație cu ceea ce erau ei înainte, printr-o uluitoare incapacitate.

Perspectivile d-lui Rudolf Schramm sînt, pare-se, foarte proaste. Subofițerul ⁶⁾) dispune în continuare confiscarea ziarelor și, judecînd după telegramele sosite, se pare că nici ieri n-a depus jurămîntul pe constituție. În orice caz, visurile fericite pe care și le-a făcut burghezia prusiană se vor spulbera foarte curînd, dar și eu sînt de aceeași părere ca și tine că cu aceasta lucrurile încă nu s-au terminat. Dar, deocamdată, mersul istoriei nu-mi este limpede. Eu cred că burghezia nu și-a revenit în așa măsură de pe urma anilor 1848 și 1849 încît să aibă curajul să lupte concomitent pe două fronturi — împotriva aristocrației și birocrăției, pe de o parte, împotriva mișcărilor muncitorești, pe de altă parte. S-ar putea însă ca, atîta vreme cît în Franța nu se va întîmpla nimic, un anumit timp mișcarea proletară să nu pară suficient de amenințătoare pentru a inspira teamă; dar, în acest caz, mișcarea se va dezvolta al dracului de încet. Dacă în Franța nu se va întîmpla nimic — și, judecînd după cursul acțiunilor lui Crédit mobilier, acum nu ne putem aștepta să se întîmple ceva —, în Prusia, desigur, ar putea apărea o mișcare asemănătoare cu cea din Italia din 1846—1848, în care proletariatul forma fundalul; mă tem însă că burghezia iarăși se va răzgîndi la timp.

¹⁾ — locuința. — *Nota trad.*

²⁾ — harababură. — *Nota trad.*

³⁾ August Willich. — *Nota red.*

⁴⁾ — are ce i se cuvine. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Cît despre Jones. — *Nota trad.*

⁶⁾ Prințul Wilhelm. — *Nota red.*

Povestea din Rusia merge foarte bine. Acum s-au răzvrătit și cei din sud. Apropo. N-ai putea să-mi procuri de la Tchorzewsky sau de la cel care este în prezent agentul lui Herzen câteva dintre cele mai recente publicații ale acestuia? Ele trebuie să cuprindă cite ceva, de pildă, „Голоса из России” („Voci din Rusia”) și „Колоколь”¹⁾ („Clopotul”). Acolo s-ar putea găsi ceva material, deși nu cred că prea mult, totuși, pe alocuri în corespondențe etc.

Sursele mele în privința situației din Asia centrală²⁾ le constituie noul număr al revistei „Unsere Zeit”³⁵² a lui Brockhaus (reprodus după „Preuss[ische] Wochenblatt”) și Comunicările geografice ale lui Petermann. Totul este luat din publicațiile oficiale rusești. Dacă ai nevoie, până marți sau în jurul acestei zile îți pot scrie un articol despre tratatul rus cu China³⁾ (ce rușine pentru Anglia și Franța!) — bineînțeles, dacă nu mă va împiedica exodus⁴⁾ al meu. Să-mi comunicii ce-ai hotărât în această privință și, de asemenea, să-mi dai unele indicații referitoare la legătura pe care o presupui între tratatul lui Elgin și Pam. Sau poate ai și prelucrat acest material?

India este acum cu totul în afara sferei mele de preocupări. Din punct de vedere militar nu mai este nimic de spus despre ea. Nu se poate face nici măcar o trecere în revistă a evenimentelor petrecute într-o lună, atât de încurcat este totul. În general sint derutat, căci nu știu pe ce temă să-ți scriu articolul.

Ce s-aude cu manuscrisul⁵⁾ pentru Duncker? Now's your time⁶⁾. Noului guvern, care va veni fără îndoială, îi va fi, probabil, oarecum teamă să *debuteze* cu confiscarea unei lucrări *științifice*. Sper că manuscrisul a fost expediat. Totuși comunică-mi exact cum stau lucrurile; e necesar și pentru liniștirea lui Lupus. Acesta s-a cherkelit zdravăn când a fost duminica trecută la mine, dar l-am escortat cu bine până acasă. De atunci se simte iarăși ceva mai prost cu piciorul; probabil că s-a lovit.

¹⁾ În original, în limba rusă. — *Nota red.*

²⁾ F. Engels. „Înaintarea Rusiei în Asia centrală”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 602—608. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ F. Engels. „Succesele Rusiei în Orientul Îndepărtat”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 626—630. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ Engels se referă la mutarea sa într-o nouă locuință. — *Nota red.*

⁵⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁶⁾ — Acum ți-a venit și ție rindul. — *Nota trad.*

În comerț, de patru săptămîni este aici o stagnare, în timpul căreia proprietarii de filaturi, din cauza scăderii prețului la fire și a creșterii prețului la bumbac, au pierdut din profit $\frac{1}{2}$ penny la fiecare pfund. Totuși afacerile continuă să le meargă bine, dar dacă prețul bumbacului mai scădea puțin, ceea ce este foarte posibil, cea mai mică creștere a cererii poate să-i readucă la vechea situație. De asemenea, ici și colo se observă deja unele indicii ale mișcării muncitorești pentru mărirea salariilor, și, dacă afacerile vor continua să meargă bine, aceasta va deveni mai puternică.

Ce se mai aude cu bătrîna ¹⁾. Salutări cordiale soției și copiilor.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

165

Marx către Engels la Manchester

[Londra] vineri [22 octombrie 1858]

Dragă Engels !

Astăzi n-am nici o clipă de pierdut, căci e deja ora 2 și nici n-am început articolul ³⁵³. Îți scriu numai aceste cîteva rînduri pentru a te anunța că săptămîna viitoare va trebui să trimiți ceva. Ca să fac două articole pe săptămîină pierd enorm de mult timp cu selecționarea materialului. Scrie despre China. În afară de asta, mai e o temă — articolul ridicol din numărul de astăzi al lui „Times” cu privire la Rifled Cannons ²⁾.

Ieri am primit, după un an de tăcere, o scrisoare de la Pieper — din *spitalul din Dalston* (Londra).

Mama mi-a trimis o scrisoare dezgustătoare. *Amină* învoiala noastră pentru ziua cînd o „voi” vizita. E evident că au intervenit alte persoane.

¹⁾ Henriette Marx, mama lui Marx. — *Nota red.*

²⁾ — tunurile cu țeava ghintuită. — *Nota trad.*

Manuscrisul ¹⁾ încă n-a plecat și, în pofida dorinței lui Lupus, nu va putea fi expediat decît peste vreo cîteva săptămîni.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

166

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 2 noiembrie 1858

Dear Frederick,

„Montalembert” ²⁾ will do ³⁾. Ieri am scris despre povestea portugheză a lui Quasimodo ³⁵⁴.

Îți trimit alăturat operele marelui Blind, care acționează acum în calitate de „prieten unit al poporului”. Cele 100 l. st. le-a primit tot de la Kinkel. Păstrează acest material. Îți vei da seama cu cît se situează totuși Pyat și Mazzini, în privința stilului etc., deasupra acestui democrat german. Totodată, Blind s-a apucat și aici de meseria pe care a învățat-o la „Mannheimer Abendzeitung”. Cu ajutorul unor cunoscuți din Hamburg trimite *ziarelor engleze* scrisori (întocmite de el) în care se vorbește despre senzația pe care o produc broșurele sale anonime ³⁵⁵. După aceea, prietenii lui scriu din nou în ziarele germane despre vilva pe care au făcut-o aceste broșurele în presa engleză etc. Vezi, asta înseamnă să fii om practic.

L-am vizitat la spital pe „nefericitul” Pieper. Are un șancru sifilitic pe frunte. În rest, așa cum îl știi. Desigur că înainte de sfîrșitul lunii decembrie nu se va vindeca. După aceea, intenționează să plece la Hanovra.

¹⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ F. Engels. „Urmărirea judiciară a lui Montalembert”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 631—635. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ — va merge. — *Nota trad.*

Am o durere afurisită de dinți, de aceea astăzi nu pot scrie prea mult.

Salutări lui Lupus.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

167

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 10 noiembrie 1858

Dragă Frederick,

De zece zile am niște dureri de dinți îngrozitoare și abcese în toată gura, adică mi s-au inflammat gingiile etc. Hence very bad humour¹⁾, fiindcă asta se adaugă la celelalte neplăceri pe care le am.

Articolul tău²⁾ l-am trimis ieri în loc de vineri, deoarece vineri n-am trimis nimic; eu am scris despre noul guvern prusian. În total am trimis acum la „*Tribune*” vreo șase articole despre Prusia, menționând ca loc de expediere Berlin³⁾. De aceea nu cred ca pînă marțea viitoare să poți strînge any new matter⁴⁾ în legătură cu Prusia. O problemă despre care ar trebui să se scrie, dar pentru care mă tem că materialul pe care-l avem noi doi nu e suficient, ar fi dezvoltarea industriei în Prusia în ultimii zece ani. De unde însă să luăm „material”? Despre „Japonia” cred că yankeii știu mai mult decît noi, deși, ce-i drept, cunoștințele lor sînt întotdeauna foarte superficiale. Marii politicieni (de pildă, d-l Pulszky de la „*Tribune*”) înșiră vrute și nevrute despre posibilitatea unui război în Italia între Austria, pe de o parte, Bonap[arte] și Piemont, pe de

¹⁾ — De aici o dispoziție foarte proastă. — *Nota trad.*

²⁾ *F. Engels*, „Urmărirea judiciară a lui Montalembert”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 631—635. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ *K. Marx*, „Demența regelui Prusiei” (două articole), „Regența din Prusia”. „Situția din Prusia” (două articole), „Noul guvern” (două articole). (Vezi *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 597—601 și 609—613, 614—617, 618—625. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ — vreun material nou. — *Nota trad.*

altă parte. Consider toate astea niște tîmpenii. Dar n-ar fi rău să spui cîteva lucruri judicioase despre poziția *militară* a lui Bonaparte față de Germania în general. Dacă această temă nu te prea atrage, ia altceva — Franța sau Rusia sau anything else ¹⁾.

Uitasem să-ți trimit „broșurile” lui Blind. Din păcate, pe cea mai idioată dintre ele, „Apelul către Schleswig-Holstein”, nu o găsesc. Dar, iat-o, în sfîrșit, am găsit-o. După aceea vei primi discursul clovnului Edgar Bauer publicat în „Neue Zeit” ³⁵⁶ din Londra. Păstrează lucrurile astea.

Săptămîna viitoare am de plătit la casa de amanet o dobîndă de peste o liră. Întrucît mi-e imposibil să trag chiar acum o poliță asupra lui „Tribune”, aș dori foarte mult să trimiți tu această liră.

Scrie-mi amănunțit părerea ta despre cartea d-lui E. Bauer, „Philosophie der Geschichte” ²⁾.

Salut. Salutări lui Lupus.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

168

Marx către Engels ³⁵⁷ la Manchester

[Londra] 24 noiembrie 1858

Dragă Frederick,

Ieri am scris despre Prusia ³⁾. Așadar, pentru vineri ai la dispoziție tot restul lumii.

Am primit 1 l. st. Mizeria „specifică” în care mă aflu în momentul de față se datorește faptului că am fost nevoit să plătesc at once ⁴⁾ peste 8 l. st. vînzătorului de ziare care m-a creditat mai bine de un an. Nu am o lețcaie, ceea ce pe o vreme ca asta nu-i

¹⁾ — orice altceva. — *Nota trad.*

²⁾ — „Filozofia istoriei”. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Situția din Prusia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 646—649. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ — deodată. — *Nota trad.*

de loc plăcut. Se pare că, de data aceasta, la Trier sora mea ¹⁾ a dat peste cap toate intențiile ²⁾ raționale ale mamei, sau cel puțin a amânat their realisation ³⁾ pentru o dată nedefinită.

Blind a fost alaltăieri cu soția ⁴⁾ pe aici. Nu mă văzusem cu familia asta de peste un an. Am aflat de la ei o mulțime de cancanuri.

1. D-na Kinkel s-a aruncat pe fereastră luna trecută și a fost deja înmormântată. Gottfried ⁵⁾, cu măreția care-l caracterizează, a asistat la autopsie și a ținut un „discurs” la mormântul ei. Freiligrath este atât de impresionat, încît cel puțin două săptămîni mă va evita, pe motiv că sînt „frivol”.

2. Fröbel este aici. S-a căsătorit cu o femeie bogată. Se întoarce în America. După părerea lui, Rusia și America trebuie să împartă lumea între ele. E foarte mîndru de acest punct de vedere, se dă în vînt după „luxul” și gentlemanlikeness ⁶⁾ a americanilor, pe germani îi disprețuiește și le dovedește acest lucru prin fapte, făcînd comerț cu sclavi germani în America centrală. E nostim că provincialul ăsta din Rudolstadt se consideră „mai înaintat” decît „rest of Europe” ⁷⁾, pentru că societatea burgheză în materializarea ei americană îi impune. E destul ca toți acești cîini have found their bread and cheese ⁸⁾ și imediat născocesc un pretext plauzibil ca să abandoneze lupta.

3. Dobitocul de Ruge a demonstrat în revista lui Prutz că „Shakespeare n-a fost un poet dramatic” deoarece „nu a avut nici un sistem filozofic”. Schiller însă, fiind kantian, este un truly ⁹⁾ „poet dramatic” ³⁵⁸. Ca răspuns la aceasta, Prutz a scris o „reabilitare a lui Shakespeare” ! Apoi Ruge a declarat în ziarele americane că Moleschott este „un măgar prost”, fapt pentru care Heinzen l-a dat afară de la „Pionier”; dar bătrînul flecar își publică acum timpeniile în „Anzeiger des Westens” al lui Börnstein.

4. Imbecilul de Ewerbeck de doi ani se află din nou la Paris și întreține o corespondență permanentă cu Blind. S-a lăsat convins de Ribbentrop să se însoare cu slujnica acestuia; ulterior a descoperit că Ribbentrop a trăit cu ea, a urmat divorțul, procesul etc. A lucrat ca ajutor la o bibliotecă din Paris, dar a fost dat afară de popi. Scrie că nu mai are decît 1 200 de franci, amenință că vine

¹⁾ Emilie Marx. — *Nota red.*

²⁾ — intențiile. — *Nota trad.*

³⁾ — realizarea lor. — *Nota trad.*

⁴⁾ Friederike Blind. — *Nota red.*

⁵⁾ Gottfried Kinkel. — *Nota red.*

⁶⁾ — comportarea de gentleman. — *Nota trad.*

⁷⁾ — restul Europei. — *Nota trad.*

⁸⁾ — să-și găsească porția lor de piine cu brînză. — *Nota trad.*

⁹⁾ — adevărat. — *Nota trad.*

în Anglia, deoarece a aflat din „*Univers*” etc. că în această țară „socialismul și ateismul” sînt în floare.

5. Se spune că dr. Freund a decăzut atît de mult, încît cere cite un șiling oamenilor de pe stradă.

6. Nemernicul de Landolphe, care a apărut din nou în Anglia în calitate de cerșetor, în urma intervenției lui Blind, a fost angajat de dr. Bronner la o școală germană din Bradford.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

169

Marx către Engels ³⁵⁹ la Manchester

[Londra] 29 noiembrie 1858

Dear Frederick,

Am primit articolul¹⁾. E foarte bun. În ultimul timp am scris despre două lucruri referitor la Bonaparte : despre pretinsa iritare manifestată de Anglia în povestea cu Portugalia³⁶⁰ și, în general, despre modul în care acest individ se răzbună pentru Waterloo numai atît cît e posibil pe calea sham demonstrations²⁾ „în cadrul alianței cu Anglia” — deci, de fapt, cu permisiunea guvernului englez —, în realitate însă fiind lacheul Angliei. În al doilea rînd, despre decretul său cu privire la corn-granaries³⁾ cu ajutorul căruia acest „socialist” vrea să scape de prețurile scăzute la cereale, prețuri ruinoase, și, din pricina nemulțumirii țăranilor, periculoase, întrucît creează o cerere artificială pe seama brutarilor⁴⁾. Generally, a very dangerous experiment this, to raise the price of corn

¹⁾ F. Engels. „Europa în 1858”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 660—664. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — unor demonstrații de ochii lumii. — *Nota trad.*

³⁾ — rezervele de cereale. — *Nota trad.*

⁴⁾ K. Marx. „Proiectul pentru reglementarea prețurilor la cereale în Franța”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 650—654. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

through government ukases ¹⁾). Scumpirea pînii ar dăuna în mai mare măsură popularității sale la orașe decît i-ar fi de folos la sate.

Despre avîntul general al burgheziei în Europa n-am scris. Cînd am vorbit despre Prusia ²⁾, am făcut, bineînțeles, aluzie la acest lucru. Despre mișcările țărănești din Rusia am scris de vreo două ori ³⁾ în decurs de șase luni. A doua oară am scris numai pentru a releva că diagnosticul pus de mine în primul articol era just.

Despre mișcarea pentru reformă din Anglia în ultimul timp n-am vorbit decît în legătură cu mitingul lui Bright de la Birmingham, și anume esențialul era that his programme is a reduction of the People's Charter to the Middle class standard ⁴⁾ ³⁶¹. Mai înainte, în urmă cu aproximativ 8—12 săptămîni (mi se pare că sesiunea parlamentară încă nu se încheiase) am spus că whiggism must dissolve and coalesce with Toryism into the party of the aristocracy ⁵⁾. Asta este tot.

Soția mea transcrie manuscrisul ⁶⁾, și înainte de sfîrșitul acestei luni nu prea cred să-l putem trimite. Cauzele acestei întîrzieri sînt : o lungă perioadă de stare fizică proastă, care o dată cu venirea vremii reci a încetat. Prea multe necazuri oasnice și financiare. În sfîrșit : prima secțiune a devenit mai amplă, deoarece a trebuit să dezvolt în amănunțime, mai mult decît prevăzusem inițial, primele două capitole, dintre care primul, „Marfa”, în ciorna manuscrisului nici nu exista ⁷⁾, iar al doilea, „Banii sau circulația simplă”, era doar schițat.

Salut.

Al tău,
K. M.

¹⁾ — În general, ridicarea prețului la cereale prin decrete guvernamentale este un experiment foarte primejdios. — *Nota trad.*

²⁾ Este vorba de articolele lui Marx despre Prusia. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx : „Partidele politice din Anglia. — Situația din Europa” și „Problema desființării iobăgiei în Rusia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 507—510 și 593—596. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ — că programul lui e o reducere a revendicărilor Cartei poporului la nivelul revendicărilor burgheziei. — *Nota trad.*

⁵⁾ — whiggismul trebuie să se dizolve și să se unifice cu tory-ismul într-un partid al aristocrației. — *Nota trad.*

⁶⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13 București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁷⁾ Este vorba de manuscrisele economice din anii 1857—1858. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 657—685. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

D-l Edgar Bauer este acum redactorul de fapt, iar incultul și weitlingianul domn Scherzer este redactorul nominal al revistei londoneze „*Neue Zeit*”. D-l Edgar, bineînțeles, vorbește mult despre d-l Edgar și despre prelegerile lui pentru muncitori și, de altfel, el singur scrie despre tot ce se referă la d-l Edgar. Acest măscărici găsește necesar să facă o cotitură revoluționară. El a prezidat banchetul dat în memoria lui Robert Blum. Într-un articol din ultimul număr, măscăriciul ăsta descoperă că „imperialismul” este introdus acum în Prusia într-o formă constituțională. Același număr prezintă interes datorită unui articol al lui Struve publicat în „*Soziale Republik*”³⁶², care însă aici este scris de un oarecare Feibel; în același număr, Freiligrath, profitînd de ocazie, și anume de editarea poeziilor sale în America, se lasă sărbătorit as the true hero of the proletarian party¹⁾.

Publicat pentru prima oară
în întregime
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

170

Marx către Engels³⁶³ la Manchester

[Londra] 11 decembrie 1858

Dragă Engels !

N-ai putea să-mi trimiți pînă marți o relatare asupra mitingului lui Bright, dar să fie scrisă în așa fel încît să reiasă that the writer was at Manchester ?²⁾

Alăturat îți trimit Kinkeliana³⁶⁴. Freiligrath își închipuie, pare-se, că, dacă soția lui Kinkel și-a frînt gîbul, în urma acestui fapt, soțul Kinkel a devenit un om mare sau, cel puțin nobil. Kinkel a organizat funeraliile atît de melodramatic — cu „mină tremurîndă” și cu „cununa de lauri” etc. —, încît Freiligrath, care n-a reușit să smulgă lirei sale nici un sunet de durere cu prilejul „tragicelor” evenimente ce au avut loc fie în cadrul partidului său (cum a fost moartea lui Daniels), fie, în general, pe lume (Cayenne, Orsini and so forth³⁾), a început deodată să proslăvească această jalnică farsă.

¹⁾ — ca un adevărat erou al partidului proletar. — *Nota trad.*

²⁾ — că autorul se afla la Manchester ? — *Nota trad.*

³⁾ — și așa mai departe. — *Nota trad.*

Vei vedea în extrasul din „Daily Telegraph” că întreaga clică încearcă să profite de pe urma morții acestei nasty¹⁾ „zgripturoaică afurisită”²⁾ (căci era o persoană afectată, artificială și grosolană în fond; josnicia și-a vădit-o foarte limpede, de pildă, prin nerecunoștința de care a dat dovadă față de Strodthmann și față de d-na von Brüningk, după ce a stors-o de bani cât a putut etc.), tot așa cum s-a folosit această tîrfă de „Kinkel's hat, shot through and through”³⁾. De la Londra scria în Germania: „Have you an idea what it is to be looked upon as a sort of mother all emigrants?”⁴⁾ Așa scria această desfrînată pe vremea cînd ea și cu Gottfried băteau ca niște cerșetori la ușa mai tuturor evreilor din City.

Încă ceva mi-a dispăcut în scrisoarea eufemistică adresată mie de Freiligrath. Trebuie să consider ca revoluționar faptul că el este împotriva agitației pentru amnistie, adică, în fond, împotriva idiosincrasiei lui Rudolf Schramm. Dar F[reiligrath] al nostru *s-a naturalizat* în Anglia acum cîteva săptămîni, și ar fi într-adevăr nătărău dacă, atîta timp cît există agreabilele Crédits mobiliers, ar tînji după o slujbă de comis prost plătit în Germania. Îmi amintesc perfect de bine că într-o vreme cînd se vorbea deja de amnistie, dar banca generală din Elveția nu-și ocupase încă locul în Royal Exchange Buildings⁵⁾, d-na F[reiligrath] a stăruit foarte mult să mă convingă să nu ridic nici o obiecție împotriva acceptării amnistiei.

Toți oamenii știu simt that there is something moving again⁶⁾ și, bineînțeles, dau buzna pe scenă, fluturînd steagurile libertății.

Păstrează poezia anexată și scrisoarea.

Acasă la mine este o atmosferă mai sumbră și mai dezolantă ca oricînd. Soția mea este într-o dispoziție foarte proastă din cauză că nu le poate pregăti copiilor cele necesare pentru sărbătorirea crăciunului, în schimb e bombardată din toate părțile cu somații de plată, trebuie să transcrie manuscrisul⁷⁾ și între timp să mai și alerge prin oraș pe la casele de amanet. Și apoi soția mea are perfectă dreptate cînd spune că, după toate mizeriile pe care le-a îndurat, în timpul revoluției va fi și mai rău și va avea și plăcerea

¹⁾ — dezgustătoare. — *Nota trad.*

²⁾ În original „bitterböse Sieben” — textual: „șeptarul cu ghinion (de la jocul de cărți, unde cartea șapte aduce ghinion); în sens figurat: „femeie rea”, „zgripturoaică”. — *Nota trad.*

³⁾ — „pălăria ciuruită de gloanțe a lui Kinkel”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — vă inchipuși ce înseamnă să fii considerată un fel de mamă a tuturor emigranților? — *Nota trad.*

⁵⁾ — bursa din Londra. — *Nota trad.*

⁶⁾ — că începe din nou o oarecare mișcare. — *Nota trad.*

⁷⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*)
— *Nota red.*

să vadă pe toți palavragii de aici sărbătorindu-și din nou triumful. Așa sînt femeile. Și purtarea muierească a Freiligrath-ilor și a altor cunoscuți o înfurie pe bună dreptate. Ea spune — à la guerre comme à la guerre ¹⁾. Dar there is no guerre ²⁾. Totuși e meschinărie burgheză.
Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

171

Marx către Engels la Manchester

Londra, 16 decembrie 1858

Dragă Engels,
My best thanks ³⁾. Cît de la timp au venit acești bani îți vei da seama din scrisoarea alăturată pe care am primit-o tot atunci. Cred că Schapper, eu și alții 100 știm mai bine decît „oamenii răspîndiți în toată lumea” care s-au adunat la mormîntul bătrînei tirfe ⁴⁾ ce înseamnă „să lupți” la Londra. Povestea cu Heckscher trebuie cerțată în continuare. Frumos din partea lui Freiligrath că a dat semnalul în Germania în legătură cu Kinkel-revival ⁵⁾. Ca să-i fac plăcere lui Lupus am tăiat pentru el din „Tribune” unele dintre articolele mele berlineze, pe care le anexez și care conțin cancanuri ⁶⁾, și articolul tău despre Montalembert ⁷⁾ la care Dana a menționat ca loc de expediere Paris, astfel că în acest număr din „Tribune” noi reprezentăm întreaga Europă.

Salut.

Al tău,
K. M.

¹⁾ — la război ca la război. — *Nota trad.*

²⁾ — aici nu-i nici un război. — *Nota trad.*

³⁾ — Mulțumesc foarte mult. — *Nota trad.*

⁴⁾ Johanna Kinkel. — *Nota red.*

⁵⁾ — învierea lui Kinkel. — *Nota trad.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 329. — *Nota red.*

⁷⁾ F. Engels. „Urmărirea judiciară a lui Montalembert”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 631—635. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

Lupus va afla în curînd că manuscrisul ¹⁾ a plecat, dar să mă ia dracu dacă altcineva, în condițiile în care mă aflu eu și cu un ficat atît de păcătos, ar fi terminat atît de repede.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

172

Marx către Engels ³⁶⁵ la Manchester

[Londra] 17 decembrie [1858]

Dear Frederick,

Am primit cele 2 l. st., pentru care îți mulțumesc foarte mult.

De această fabricație a lui Blind (exact de felul celei de care mi-a povestit chiar el, punînd-o pe seama lui Hecker) știam, deși, firește, fără unele detalii agreabile. D'abord ²⁾ acest „*Tel[egraph] Morn[ing] Expr[ess]*“ este redactat de cîțiva englezi de tipul lui Seiler, și toate depeșele telegrafice ale acestui ziar, cel puțin cea mai mare parte a lor, sînt *reproduse* din ziarele londoneze de dimineață. Pot dovedi că Blind a strecurat prin înșelătorie o „*telegramă*“ falsă, datată din Bruxelles, în „*Morning Advertiser*“. „*Tel[egraph] M[orning] Expr[ess]*“ și-a însușit-o, bineînțeles, imediat. În al doilea rînd : dr. Bronner nu este *unul* dintre agenții, ci *singurul* agent al lui Blind, [deoarece] ³⁾ „încă unul“ nu mai avea ca să-l trimită. De asemenea, cred că el însuși a dat dispoziție ³⁾ în legătură cu [misiiva] ³⁾ către Lupus, căci Bronner nu face un pas [fără] permisiune de sus. Astăzi poți citi și în „*Daily Telegraph*“, într-o corespondență din Berlin : „Similar petitions have been presented to the (Holstein) Diet by the German merchants resident at Bradford and Liverpool“ ⁴⁾. Sîrguința acestor mici purici badenezi, apăruți din bălegarul democrat, e mișcătoare. Încă în antichitate s-au emis tot felul de idei instructive cu privire la săriturile puricilor.

¹⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — În primul rînd. — *Nota trad.*

³⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

⁴⁾ — „Petiții asemănătoare au fost prezentate Camerei (din Holstein) de către negustorii germani stabiliți la Bradford și Liverpool“. — *Nota trad.*

Cu „*Tribune*” am avut o satisfacție. Acest ziar infect a publicat luni de-a rândul toate articolele mele despre China (o istorie completă a comerțului anglo-chinez etc.) sub formă de editoriale și a primit chiar și complimente pentru ele. Când însă a apărut, în sfârșit, textul oficial al tratatului anglo-chinez, am scris un articol ¹⁾ în care, printre altele, am spus că chinezii „legalizează acum importul de opiu și, de asemenea, pun taxe vamale la opiu și, în cele din urmă, se va permite, probabil, cultivarea opiuului chiar în China”, și că, în felul acesta, „second opium war” ²⁾ va da, mai devreme sau mai târziu, o lovitură mortală comerțului englez cu opiu și mai ales trezoreriei indiene. Well! ³⁾ D-l Dana tipărește acest articol ca aparținând unui „corespondent ocazional” din Londra și scrie el însuși un editorial plat în care-l combate pe corespondentul său „ocazional”. Și iată, luni, pare-se în House of Commons ⁴⁾, Fitzgerald și Stanley, în numele guvernului, au confirmat textual previziunile mele. De aceea, marți am scris în calitate de „corespondent ocazional” și, mi-am cam bătut joc, pe un ton reținut, firește, de cel care mă „combătuse” ⁵⁾.

Apropo, cumnatul meu ⁶⁾, un olandez de treabă, deșirat și plicticos, vine la Manchester pentru chestiuni de afaceri. Și, în special, pentru a se convinge de solvabilitatea unor indivizi. Trimite-mi adresa ta de acasă, căci ar vrea să îți se adreseze ție. Dar, te rog să eviți orice aluzie la afacerile mele personale.

Salut.

Al tău,

K. M.

Încetul cu încetul filistinul Freiligrath dă acum la iveală tot felul de lucruri despre Gottfried ⁶⁾. În primul rând, G[ottfried] îl trimite pe Gerstenberg la diverși negustori din City. Ei trebuie să subscrie, chipurile, pentru „Hermann”. Bietul om trebuie doar „să trăiască” și să acopere „pierderea” suferită cu prilejul morții soției sale. În al doilea rând, îmi povestește că, imediat după moartea lui Mockel, G[ottfried] s-a interesat dacă n-ar putea face un *gheșeft* cu moștenirea ei de la Cotta (și cât de rentabil ar putea fi acesta). „Doar mă bucur — spune G[ottfried] — de favoarea publicului”.

¹⁾ K. Marx. „Tratatul anglo-chinez”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 587—592. — *Ncia trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — „cel de-al doilea război al opiuului”. — *Nota trad.*

³⁾ — Bun! — *Nota trad.*

⁴⁾ — Camera comunelor. — *Nota trad.*

⁵⁾ Johann Carl Juta. — *Nota red.*

⁶⁾ Gottfried Kinkel. — *Nota red.*

Nu este exclus ca însuși Blind să fi indus din nou în eroare „*Morning Advertiser*” și, prin intermediul prietenului *Schütz* din Bruxelles, să fi trimis telegrame contrafăcute.

Cluss s-a căsătorit cu o persoană pe care a cunoscut-o la dr. *Wiss* în Baltimore.

Apropo. La recomandăția lui *Blind*, acest *Bronner* i-a găsit grecului ¹⁾ *Landolphe* un post de învățător la o școală din Bradford.

D-l *Liebknecht* l-a introdus pe *Edgar Bauer* în Asociația muncitorilor germani ²⁾. I watch him ³⁾.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

173

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 22 decembrie 1858

Dragă Engels,

Am scris ieri în legătură cu mesajul lui *Buchanan* ³⁶⁷; am comentat critica pe care i-au făcut-o ziarele engleze. Aș fi foarte bucuros dacă pînă vineri ai putea să trimiți un articol : ceva despre noua campanie a lui *Campbell* sau anything else ⁴⁾. Cum pînă la sfîrșitul acestui an trebuie să-i trimit lui *Duncker* manuscrisul ⁵⁾, orice pierdere de timp este ireparabilă.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Joc de cuvinte : „grec” are și sensul de „coțcar”. — *Nota trad.*

²⁾ Este vorba, probabil, de Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra. — *Nota red.*

³⁾ — Îl țin sub observație. — *Nota trad.*

⁴⁾ — orice altceva. — *Nota trad.*

⁵⁾ *K. Marx*. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

174

Marx către Engels
la Manchester

Londra, 28 decembrie 1858

La mulți ani !
 Felicită-l și pe Lupus din partea mea.
 How with Servia ? ¹⁾
 Salut.

K. Marx

Publicat pentru prima oară
 în : K. Marx și F. Engels.
 Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
 Tradus din limba germană

175

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 30 decembrie 1858

Dear Frederick,

În legătură cu colonelul Hodges s-a constatat — și asta constituie o dovadă suficientă a amestecului lui Pam în problema Serbiei ³⁶⁸ — că a fost un fel de Bangya palmerstonian.

De cîtva timp, scriu din nou pentru „Tribune” articole economice și articole despre Prusia, așa că tot restul lumii e la dispoziția ta. În afară de aceasta, ieri am scris despre Irlanda și despre conspirațiile și Regierungsdodge ²⁾ de acolo ³⁾. Ori de cîte ori voi scrie despre altceva decît despre cele două teme menționate mai sus, îți voi da de știre.

¹⁾ — Ce s-aude despre Servia ? — *Nota trad.*

²⁾ — mașinațiile guvernamentale. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Tulburările din Irlanda”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 675—679. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

Fii bun și trimite-mi adresa de acasă a lui Lupus.

Salut și încă o dată — de data asta la momentul oportun — An nou fericit !

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1859

176

Marx către Engels ³⁶⁹
la Manchester

[Londra] 6 ianuarie 1859⁴⁾

Dragă Engels,

Fii bun și trimite-mi adresa lui Lupus.

Dacă ai terminat cu Serbia, te așteaptă o nouă temă : schimbările (proiectate) în Landwehrul prusian — despre care trebuie să scriu ³⁷⁰. În numărul de astăzi al lui „*Times*”, într-o corespondență cu mențiunea Viena, se vorbește amănunțit despre ultima porcărie din Serbia ³⁷¹.

În timp ce d-l Edgar Bauer lucrează ca redactor sub auspiciile lui Scherzer și chiar admite „contradicțiile de clasă” berlinizându-le ²⁾, d-l Gottfried Kinkel, care nu poate pierde prilejul de a profita de „Kinkelrevival” ³⁾, editează la Londra săptămînalul „*Hermann*” (probabil nu heruscul, ci prostănacul lui Goethe) ³⁷². Freiligrath, după cum *mi se pare* din cele cîteva rînduri pe care mi le-a trimis, începe să se căiască de gafa făcută ⁴⁾. Dacă-i scrii, spune-i, te rog (dar, desigur, foarte *politicos*, căci se plînge de tonul *grosolan sau provocator al scrișorilor tale*), că în cercurile germane din Manchester se vorbește foarte mult de alianța lui cu Kinkel ; îi poți strecura totodată și anecdota cu Heckscher, indicîndu-i sursa din care ai aflat-o. În momentul de față pentru noi e important ca F[reiligrath] să rupă definitiv relațiile cu acești porci de cîine.

Apropo. Willich redactează acum buletinul de gimnastică ⁵⁾ din Cincinnati. L-au „ales” redactor acolo. El vorbește de această numire (pe care i-a aranjat-o, probabil, Cluss ca să scape de el) într-un

¹⁾ În original : 1858. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 579—581. — *Nota red.*

³⁾ — „reînvierea lui Kinkel”. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 336. — *Nota red.*

⁵⁾ „Die Turn-Zeitung”. — *Nota red.*

apel lăudăros, în care spune că pentru el acum e momentul să ia conducerea propagandei, deoarece de conducere militară poporul nu are deocamdată nevoie.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

177

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 8 ianuarie 1859

Dear Frederick,

Îți trimit alăturat scrisoarea lui Freiligrath (i-am scris câte ceva despre afacerea Kinkel), prospectul săptăminalului „Her-mann“³⁷³ și scrisoarea d-lui Willich.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart. 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

178

Marx către Engels la Manchester

[Londra, între 13 și 15 ianuarie 1859]

Dragă Engels,

Pentru mine ar fi *important* să-mi trimiți, dacă ai putea, un articol pînă marți (în acest caz, l-aș prelua eu *pe cel de vinerea viitoare*), deoarece vreau ca pînă miercuri să reușesc să-i expediez

lui Duncker manuscrisul meu ¹⁾, ceea ce nu va fi posibil dacă nu voi dispune de ziua de marți.

Manuscrisul cuprinde aproximativ 12 coli de tipar (3 fascicule) și — să nu cazi jos —, deși titlul lui este „Capitalul în general”, aceste fascicule nu conțin încă nimic despre capital, ci numai cele două capitole: 1. *Maria*, 2. *Banii sau circulația simplă*. După cum vezi, partea elaborată în amănunt (în mai, când am fost la tine) deocamdată nu apare. Asta e bine din două puncte de vedere. Dacă lucrarea prinde, poate urma imediat capitolul trei despre capital ³⁷⁴. În al doilea rând, pentru că, avînd în vedere caracterul problemei tratate, în critica pe care o vor face părții publicate, cîinii aștia nu se vor putea limita la simple înjurături tendențioase și, cum toată lucrarea are un caracter extrem de serios și de științific, îi voi sili pe acești ticăloși să privească mai tîrziu concepțiile mele despre capital cu toată seriozitatea. De altfel, cred că, abstracție făcînd de toate considerentele practice, capitolul despre bani va prezenta interes pentru cei competenți în materie.

Am fost nevoit să modific întrucîtva articolul tău despre Bon[aparte] și Italia ²⁾, pentru că marți am scris ³⁾ și eu pe aceeași temă. Printre agencies ⁴⁾ care-l împing înainte pe Bona, tu uiți de Rusia. Nici Pam nu s-a dus degeaba la Paris, și nici uneltirile Rusiei în Italia, ca și cochetarea rușilor cu Bon[aparte], începînd cu pacea de la Paris ³⁷⁵, nu sînt lipsite de importanță. Dacă, prin intermediul lui Bon[aparte], Rusia reușește să-i silească pe austrieci să-l destituie pe ministrul Buol și să aducă în locul lui un agent rus panslavist, înseamnă că realizează foarte mult.

În calitate de corespondent din Berlin am promis un articol despre *armata prusiană*, așa că încercă să-l scrii one of these days ⁵⁾.

Ruge publică în ziarele americane, manifestîndu-se ca apărător fanatic al prințului de Prusia. Schramm ⁶⁾ a obținut permisiunea să

¹⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ K. Marx și F. Engels. „Panica financiară în Europa”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 187—192. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Perspective de război în Europa”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 183—186. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ — puterile. — *Nota trad.*

⁵⁾ — într-una din zilele acestea. — *Nota trad.*

⁶⁾ Rudolf Schramm. — *Nota red.*

se reîntoarce în Prusia (mandatul de arestare împotriva lui a fost anulat) și să compare, fără să fie în detențiune preventivă, în fața unei noi curți cu juri.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

179

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 21 ianuarie [1859]

Dragă Engels,

Nenorocitul manuscris ¹⁾ e gata, dar nu-l pot expedia deoarece n-am nici o lețcaie pentru taxele poștale și pentru asigurare. Or, e necesar să-l asigur pentru că nu am nici o copie. De aceea, mă văd silit să te rog să-mi trimiți pînă luni ceva bani (Oficiul poștal din Tottenham Court Road, pe colț). Ar fi foarte bine dacă mi-ai putea trimite 2 l. st., deoarece am amînat pînă luni achitarea unor mici creditori, care, cu nici un preț, nu mă mai pot păsui. Îți dai seama cît de neplăcut îmi este să te pisez din nou acum, cînd ai plătit sau urmează să plătești polița trasă pe numele lui Freiligrath. But iron necessity ²⁾. Săptămîna viitoare — căci îmi voi acorda o vacanță de 8 zile înainte de a mă apuca de *continuarea* manuscrisului — am să încerc, dacă am să reușesc, o anumită manevră financiară. Nu cred să mai fi scris vreodată despre „bani” cineva care suferă de o asemenea lipsă de bani. Majoritatea autorilor care s-au ocupat de acest subiect au fost în cele mai bune relații cu subject of their researches ³⁾.

¹⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — Dar e o necesitate stringentă. — *Nota trad.*

³⁾ — obiectul cercetărilor lor. — *Nota trad.*

Dacă lucrarea va prinde la Berlin, s-ar putea să scap de toată această mizerie. E și timpul.

Salut.

Al tău,

K. M.

Dacă lucrarea prinde la Berlin, am putea, eventual, încheia un contract cu un editor londonez pentru traducerea ei în limba engleză, și aici se plătește cu totul altfel decât la Berlin. În afară de aceasta, un asemenea eveniment i-ar sîcîi de moarte pe drăguții noștri dușmani. Ticăloșii ăștia cred că noi doi sîntem morți — mai ales acum, cînd, după cum povestește Gottfried Kinkel pretutindeni în City, domnul măscărici „Edgar Bauer” „ne-a scos din inima muncitorilor”. Să vadă ticăloșii, care prin fiecare cuvînt tipărit de ei dovedesc că sînt morți, care este „modul” nostru „de viață”.

Stau la îndoială dacă să menționez pe lucrare : „The author reserves to himself the right of translation” ¹⁾ (cunoști convenția dintre Prusia și Anglia cu privire la rezervarea drepturilor de autor). Repulsia pe care mi-o inspiră orice manevră și orice manifestare de vanitate sau de pretențiozitate îmi spune să n-o fac. Pe de altă parte însă, interesul îmi spune s-o fac, pentru că tocmai despre această mizerabilă problemă a banilor în Anglia apare aproape în fiecare săptămînă oite o mîzgălitură. What do you think, Sir ? ²⁾ În legătură cu această problemă trebuie să-mi răspunzi imediat, deoarece luni va trebui să hotărăsc într-un fel sau altul.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — „Toate drepturile de traducere rezervate pentru autor”. — Nota trad.
²⁾ — Ce părere ai, domnule ? — Nota trad.

180

Marx către Engels la Manchester

[Londra, 26 ianuarie 1859]

Dear Frederick,

Am primit la timp cele 2 l. st. ; manuscrisul ¹⁾ a fost expedit ; ieri am scris pentru „Tribune” un comentariu economic ²⁾.

Măine îți scriu mai mult și something very amusing too ³⁾.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

181

Engels către Marx la Londra

Manchester 27 ianuarie 1859

Dragul meu Maur,

Sint nerăbdător să aflu vestea. Până atunci câteva birfeli pariziene.

Ieri i-am scris lui Freiligrath în legătură cu Kinkel. Drăguțul, mi-a dat chiar el prilejul. În legătură cu tranzacțiile cambiale am făcut unele observații cu privire la situația economică și politică mondială, și acestea l-au entuziasmat și l-au făcut să spună : „După «Hermann» va urma cu siguranță din nou «Cea mai nouă gazetă renană»” ³⁷⁷. Cum a ajuns la fișuca lui Kinkel, nu-mi pot explica, poate că o fi vrut să mă determine să-mi spun părerea despre

¹⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — totodată ceva foarte amuzant. — Nota trad.

Joh[ann] Gottfr[ied] ¹⁾, lucru pe care l-am și făcut. Trebuie să știi că asocierea făcută de el între noi și acest ziar păduchios m-a supărat foarte mult. Alaltăieri de două ori m-am apucat să-i scriu, dar scrisorile au ieșit prea grosolane, căci eram prea înfuriat și am lăsat chestiunea baltă pînă ieri. Cu el am fost foarte cuviincios, dar pe monsieur Gottfr[ied] l-am tratat foarte dur, i-am spus că K[inkel] îi exploatează reputația lui poetică fiindcă propria-i faimă literară, obținută prin reclama lacrimogenă făcută de nevastă-sa, nu rezistă, că „Hermann” n-a făcut decît să-mi sporească disprețul pe care mi l-a inspirat întotdeauna acest maimuțoi fandosit, spilcuit și găunos și că n-am uitat mirșăviile pe care acest „ciine” le-a pus la cale în America împotriva ta și a mea și pe care acum prea e laș ca să le recunoască ³⁷⁸. Scrisoarea are trei pagini ; F[reiligrath], după cum ți-am spus, nu se poate plînge de felul în care l-am tratat pe el, dar indirect și prin apropouri, i-am spus totuși destule. Sînt foarte curios să văd ce va face.

Aici am avut iar o vizită — un poet din Wuppertal, o rudă îndepărtată ²⁾, care, bineînțeles, deîndată ce-a ajuns la Londra s-a dus la F[reiligrath]. F[reiligrath] mi-a scris că pare un om simpatic. I-am răspuns că cel puțin e robust, sănătos, nu e vanitos și nici fandosit, calități care la actualii poeți germani ar compensa o bună parte din talent. F[reiligrath] i-a spus că are un salariu de o mie de lire.

Faptul că F[reiligrath] a strecurat în scrisoarea lui o vorbă despre „Hermann” m-a supărat teribil de mult, dar poți fi sigur nu-mi va mai juca niciodată o astfel de festă.

Multe salutări soției și copiilor.

Al tău,

F. E.

Ca să te amuzi îți trimit alăturat una din ciornele scrisorii către Freiligrath, la care am renunțat ³⁾.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Gottfried Kinkel (aici i se spune în ironie Johann, după numele soției sale, Johanna Kinkel, care a avut un rol important în viața și activitatea lui). — *Nota red.*

²⁾ Karl Siebel. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 509. — *Nota red.*

182

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 28 ianuarie 1859

Dear Engels,

Tot felul de troubles ¹⁾ m-au împiedicat ieri să-ți scriu. Astăzi e ziua în care trebuie să scriu articolul ³⁷⁹. Așadar, pe mâine. Îți trimit totuși „nostimada”.

O voi descrie azi pe Clotilda cu blândețea ei angelică ³⁸⁰. Pe marți aștept un articol de la tine. N-ai putea scrie despre afacerile cu bumbac, despre perspectivele industriei etc. la Manchester? În articolul meu economic de marți ³⁸¹ am lăsat intenționat neatins acest domeniu.

Salut

Al tău,
K. M.

[reiligrath] mi-a trimis scrisoarea primită de la tine. E *excellent* scrisă.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

183

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 2 februarie 1859

Dear Frederick,

Cu „*Constitutionnel*” lucrurile stau cum nu se poate mai bine, deoarece, potrivit ziarului „*Times*”, autorul este însuși domnul Boustrapa ³⁸².

¹⁾ — treburi. — *Nota trad.*

Astăzi a sosit o scrisoare de la Lassalle (ți-o voi trimite mai târziu), în care mă anunță că manuscrisul¹⁾ nu a sosit încă. Notează: marți (25) a fost expediat; la 30 ianuarie aveam deja de la oficiul de mesagerii de aici confirmarea că manuscrisul a sosit la Berlin. Scrisoarea lui L[assalle] este datată: 31 ianuarie. *Prin urmare, guvernul a reținut* manuscrisul meu cel puțin 3—4 zile (dacă Duncker a primit manuscrisul după ce Lassalle mi-a expediat scrisoarea). Probabil că l-a scotocit domnul Stieber²⁾ sau domnul von Patow s-a gândit să prindă din zbor câteva cunoștințe economice. I-am scris imediat lui L[assalle]³⁾. *Filistinii tăi au interceptat* ceea ce mi-ai scris (pentru marți). Articolul nu a sosit. Am așteptat până la ora 3 după-amiază. Apoi am mai încropit eu un articol.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în: K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

184

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 8 februarie 1859

Dragă Engels,

Astăzi *sînt exact două săptămîni* de cînd am trimis manuscrisul⁴⁾ la Berlin; de atunci i-am scris două scrisori lui Lassalle⁵⁾, dar pînă în clipa de față nu mi s-a confirmat încă primirea. Iar expedierea *prefetei* am condiționat-o de această „confirmare a primirii”.

¹⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ În original joc de cuvinte bazat pe rezonanța asemănătoare a numelui de familie Stieber și a verbului „durchstöbern” — „a răscoli”, „a scotoci”. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 514—515. — *Nota red.*

⁴⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 514—515 și 516—519. — *Nota red.*

Îți dai seama că-ți poți pierde răbdarea când vezi că toate merg pe dos. Sint pur și simplu bolnav de supărare.

Anexez scrisoarea lui L[assalle]. Să mi-o trimiți înapoi.

Astăzi am scris despre mîrșavul discurs și despre pamfletul lui Bonaparte ³⁸³.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

185

Marx către Engels ³⁸⁴ la Manchester

[Londra] 9 februarie 1859

Dragă Engels,

Astăzi a sosit, în sfîrșit, o scrisoare de la Duncker. El a primit manuscrisul ¹⁾ abia la 1 februarie. Săptămîna aceasta nu va fi încă dat la tipar deoarece chiar acum se termină tipărirea unei lucrări a lui Lassalle ²⁾ — nu știu care anume.

Îți trimit alăturat scrisoarea de la Eccarius și Pfänder, din care vei vedea că bietul Eccarius s-a îmbolnăvit de ftizie. Acesta e lucrul cel mai tragic din toate cîte le-am trăit aici la Londra.

Pieper, care a ieșit din spital însănătoșit, din Bognor a ajuns acum din nou la spitalul german. De data aceasta îl tratează printr-o cură de infometare. Serves him right ³⁾.

Scrisorile alăturate, de la Weydemeyer și Komp, am vrut de mult să ți le trimit, dar abia acum am răspuns, în sfîrșit, la ele ³⁸⁵.

Dronke a fost la Bonn, unde un frate al lui e pe moarte. A obținut permisiunea lui Flottwell și, la Bonn, a luat parte la un bal dat de „corporația” lui studențească. Piciul ⁴⁾ i-a scris lui Dingelstedt

¹⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ F. Lassalle. „Franz von Sickingen”. — Nota red.

³⁾ — Așa-i trebuie. — Nota trad.

⁴⁾ Ernst Dronke. — Nota red.

(din Fulda), rugindu-l să-l sprijine la punerea în scenă a *dramei* scrise de el. În afară de asta, picul scrie „Scrisori din Glasgow” în „Museum”¹⁾ al lui Prutz. Toate acestea le-am aflat de la filistinul Freiligrath.

Tot de la el — a fost ieri pe la mine (din cauza unei dureri de gât eu sînt imobilizat în casă) — am aflat că Gottfried²⁾ sau Hermann³⁾ are o purtare atît de ridicolă față de toate doamnele (măscăriciul ăsta crede că acum e destul să arunce batista), încît inspiră tuturor dezgust. Acum a ajuns și F[reiligrath] la concluzia că Gottfried se simte grozav de „free and easy”⁴⁾ după moartea lui Mockel⁵⁾ și — lucrul cel mai surprinzător — acum reiese că filistinul Freiligrath cu soția au observat încă înainte de înmormîntare „indiferența” fratelui Hermann.

„Hermann” — la a cărei difuzare, după cum afirmă „National-Zeitung” din Berlin, a contribuit guvernul prusian — trebuie, potrivit spuselor lui Gottfried, să acopere „pierderea” pe care moartea soției a produs-o în casa lui de bani.

Cu timpul, doamna Daniels va deveni cu siguranță doamna Bürgers. Ea îi scrie Linei⁶⁾ că Bürgers a devenit „și mai energic, și mai încrezător în forțele sale”. Ca dovadă a acestei „încrederi în forțele sale”, ea scrie: „noi sîntem încîntați de poezia lui F[reiligrath] închinată memoriei doamnei Kinkel⁷⁾, poezie pe care «perfidă» «Köln[ische] Zeit[ung]» a mutilat-o”.

Steffen i-a scris lui Freiligrath și i-a cerut adresele noastre, deoarece le-a pierdut. Adresa lui Steffen este: *W. Steffen, Harrison Square near Boston, Mass. U. St.*

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în: K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ „Deutsches Museum”. — *Nota red.*

²⁾ Gottfried Kinkel. — *Nota red.*

³⁾ Aluzie la săptămînalul „Hermann” editat de Gottfried Kinkel. — *Nota red.*

⁴⁾ — „liber și ușor”. — *Nota trad.*

⁵⁾ Johanna Kinkel. — *Nota red.*

⁶⁾ Lina Schöler. — *Nota red.*

⁷⁾ F. Freiligrath. „După înmormîntarea Johannei Kinkel”. (Vezi și volumul de față, p. 335—336). — *Nota red.*

186

Engels către Marx
la Londra

Manchester, 10 februarie 1859

Dragul meu Maur,

Povestea cu Eccarius este de-a dreptul zguduitoare. Ce scrisoare eroică ți-a scris! Și un băiat atât de minunat trebuie să se prăpădească într-un mod atât de jalnic. Cei mai buni oameni ai noștri pier în această mizerabilă vreme de pace, iar generația tânără este extrem de pauvre ¹⁾.

Îți inapoiez scrisoarea lui Lassalle. Mă bucur că manuscrisul ²⁾ a ajuns cu bine.

Ce-a spus F[reiligrath] despre scrisoarea mea referitoare la Kin-
kel? ³⁾ Mie mi-a scris: all right, all right ⁴⁾, dar răspunsul ți l-a dat
fie. Așa că tu trebuie să mi-l transmiți.

Acum mă duc acasă și pînă la plecarea celei de-a doua poște
voi scrie un articol ⁵⁾ despre armata aliată austriacă și germană.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — săracă, demnă de milă. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 509—510. — *Nota red.*

⁴⁾ — în regulă, în regulă. — *Nota trad.*

⁵⁾ F. Engels. „Resursele militare ale Germaniei“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 205—211. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

187

Engels către Marx
la Londra

Manchester, 14 februarie 1859

Dragă Marx,

Am uitat să-ți scriu să menționezi că la cartea ¹⁾ ta îți rezervi dreptul de traducere. Asta e necesar chiar și numai pentru a evita ca vreun măgar sau vreun pehlivan să-ți strice lucrarea. Și apoi, în general, e o formalitate pur juridică pe care o poate îndeplini oricine fără nici o greutate.

Bărbatul de stat Blind are la oficiul telegrafic un prieten care furnizează uneori ziarelor din provincie tot felul de lucruri senzaționale. Cu altă ocazie îți voi scrie mai amănunțit despre aceasta.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

188

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 15 februarie 1859

Dragă Engels,
Îți trimit alăturat :

1. O scrisoare de la cumnatul meu ²⁾ (Cape man ³⁾), din care vei vedea că tînărul va sosi mâine la Londra. Întrucît am rămas fără o lețcaie (încă de sîmbătă am amanetat ultima rochie „liberă“ a soției mele) pentru a-l ajuta cît de cît pe Eccarius, iar pe cumnat trebuie

¹⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ Johann Carl Juta. — *Nota red.*

³⁾ — omul din Capetown. — *Nota trad.*

să-l primesc cum se cuvine, căci pleacă la Trier și îmi va fi de folos în tratativele cu mama, sînt nevoit să mă adresez din nou ție cu rugămintea de a-mi trimite prin poștă cel puțin 1 l. st. Din fericire, am oreion, așa că nu trebuie decît să-l primesc la mine acasă ; fiind bolnav, voi fi scutit de obligația de-a merge cu el de colo-colo.

2. O scrisoare de la Eccarius. I-am spus (se pare c-a început să se înzdrăvească puțin) să mă anunțe dacă are nevoie de vin. Așadar, trebuie să-i trimiți about 2 bottles of¹⁾ vin de Porto.

3. Două extrase din „Free Press” (cu atît mai importante, cu cît sînt reproduse după „New York Herald”) care îți vor da o imagine a războiului din China și a politicii d-lui Palmerston³⁸⁶.

*Ad vocem*²⁾ Freiligrath. Am nimerit la el într-un moment foarte oportun, tocmai în ziua în care a primit scrisoarea ta³⁾. Mi-a dat-o s-o citesc. S-a scuzat, spunînd că, dacă poezia⁴⁾ lui a fost apolitică, aceasta se explică prin faptul că e „poet”. În al doilea rînd, dacă ți-a pomenit în scrisoare de „Hermann”⁵⁾, n-a făcut-o decît în glumă. Well, after these very meagre explanations⁶⁾ a spus că-ți va scrie pentru a te anunța că a aranjat totul cu mine. De altfel, scrisoarea ta l-a „măgulit” profund. I-am spus că scrisoarea e „foarte bine scrisă” și a rîs că on such an occasion⁷⁾ eu, înaintea de toate, mă uit la formă. De fapt, lucrurile stau așa : F[reiligrath] își dă seama că Kinkel s-a folosit de el și că, după ce s-a folosit de el, a început să se obrăznicească. (Astfel, spre marea supărare a lui Freiligr[ath], în „Hermann”, la rubrica anunțuri de cărți apărute, figurează cu litere mari : „Scrieri de Gottfried și Johanna Kinkel” și, sub această rubrică, cu litere mici : „Poeziile lui F. Freiligrath”, astfel încît poeziile lui F. F[reiligrath] apar ca niște anexe la scrierile lui Gott[fried] și Joh[anna]. Asta-l roade teribil pe filistinul nostru.) Pe de altă parte, Freiligrath îi este foarte îndatorat lui Kinkel pentru că, pare-se, împotriva oricărei așteptări, l-a ajutat să se manifeste din nou în politică, fapt care, în treacăt fie spus, i-a adus, dacă nu mă înșel, mari elogii și, după cum se spune, chiar presents⁸⁾ din partea filistinilor din Germania. *Nota bene* : Soția lui Daniels îi scrie

¹⁾ — vreo două sticle de. — *Nota trad.*

²⁾ — Referitor la. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 509—510. — *Nota red.*

⁴⁾ F. Freiligrath. „După înmormîntarea Johannei Kinkel”. (Vezi volumul de față, p. 335). — *Nota red.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 348—349. — *Nota red.*

⁶⁾ — Și după aceste foarte jalnice explicații. — *Nota trad.*

⁷⁾ — într-un asemenea caz. — *Nota trad.*

⁸⁾ — daruri. — *Nota trad.*

Linei ¹⁾ (ca răspuns la unele glume pe care aceasta le-a făcut în legătură cu Kinkelcase ²⁾): „Noi” (ea și Heinrich cel liniștit ³⁾) „sîntem încîntați și entuziasmați de poezia lui Freiligrath”, iar preaînțeleptul Heinrich, care „a devenit și mai încrezător în forțele sale, și mai energic”, a mirosit chiar că „perfida” „Kölnische Zeitung” a suprimat din poezia lui Freiligrath „cele mai importante strofe”, care nu există decît în capul olimpic al lui Heinrich.

Ce s-a întîmplat cu Blind ?

Apropo. Voi, tu și Lupus, ați observat știrea din ziare (sînt de atunci vreo 4—6 săptămîni), că, la Paris, *madame* Bangya a fost băgată la închisoare pe 6 luni pentru prostituție ?

Salut.

Al tău,

K. M.

Iarși am pierdut adresa lui Lupus. Nu este 59, Boundary Street, Greenteys ? Eu, în orice caz, i-am trimis o scrisoare pe această adresă.

Soția lui Schapper a născut un băiat, și bătrînul imbecil, care se ocupă acum de frenologie, a descoperit că pruncul de șapte zile are un temperament sanguino-colic.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

189

Marx către Engels la Manchester

[Londra, 21 februarie 1859]

Dear Frederick,

Cumnatul ⁴⁾ meu pleacă joi la Manchester și vineri îți va face, probabil, o vizită. Trimite-mi totuși adresa exactă. De altfel Juta, pe cît mi-am putut da seama după ce l-am cunoscut mai îndeaproape,

¹⁾ Lina Schöler. — *Nota red.*

²⁾ — cazul Kinkel. — *Nota trad.*

³⁾ Heinrich Bürgers. — *Nota red.*

⁴⁾ Johann Carl Juta. — *Nota red.*

nu e de loc [sănătos] ¹⁾). Suferă îngrozitor de ficat și de aceea [trebuie] ¹⁾ să se ducă la Karlsbad ²⁾). Aș fi vrut să-l consulte Gumpert și să-i prescrie ceva pentru calmarea durerilor, căci chiar acum are o criză puternică. Dar, *dacă boala lui este periculoasă, Gumpert! să nu-l lase să-nțeleagă acest lucru.*

Miine voi scrie despre Factoryreport ³⁸⁷ și îmi pun mari speranțe în primirea unui articol de la tine, mai ales că eu mă ocup acum de elaborarea „Capitalului” ³⁸⁸.

Al tău,

K. M.

Nota bene.

I-am scris lui Dana, rugîndu-l să-mi găsească vreun yankeu pentru ediția engleză a „Economiei politice” ³⁾). În acest caz, dacă afacerea promite să fie *rentabilă*, va trebui să vin pentru cîteva săptămîni la Manchester ca să pregătăm împreună traducerea în engleză.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

190

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 22 februarie 1859

Dragă Engels,
Aducătorul acestor rînduri este cumnatul meu Juta, pe care ți-l recomand cu căldură.

Al tău,

K. Marx

Eccarius a primit simbătă vinul și are *impresia* că de pe acum simte efectul lui tămăduitor. S-ar putea ca vinul să-i ajute.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

²⁾ Karlovy-Vary. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

191

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 25 februarie 1859

Dragă Engels,

„*Padul și Rinul*” este o idee excelentă, care trebuie pusă fără întârziere în practică ³⁸⁹. Să te apuci imediat de lucru, pentru că, în problema asta, timpul este totul. I-am scris astăzi și lui Lassalle ¹⁾ și sînt sigur că acest omreiaș Braun va aranja lucrurile.

Ai început pamfletul (how many sheets ²⁾) ? răspunde neîntîrziat în legătură cu această problemă) trebuie să apară anonim, astfel încît cititorii să creadă că autorul lui este un mare general. La ediția a doua, care va urma cu siguranță dacă lucrarea va apărea la timp, îți vei spune numele într-o prefață de vreo șase rînduri. Asta va constitui un mare triumf pentru partidul nostru. În „Prefață” ³⁾ eu ți-am adus unele elogii, așa că va fi cu atît mai bine, dacă imediat după aceasta îți vei face apariția pe scenă.

Ţiinii democrați și ticăloșii liberali vor vedea că noi sîntem singurii care nu s-au prostît în această blestemată perioadă de pace.

De acum înainte vei primi în mod regulat *numere din „Tribune”*. Pînă în prezent nu a apărut *nici unul* din anticolele militare. Domnul Dana nu a publicat primul articol, pe care l-ai scris *a long time ago* ⁴⁾, dar acum o va face cu siguranță. Și cu mine procedează întotdeauna așa. Adeseori acești măgari descoperă abia după trei luni că am prevăzut just evenimentele și atunci publică articolele respective.

Adresa cumnatului ⁵⁾ meu este corectă. Numai că a uitat să adauge City (near the General Postoffice ⁶⁾). Dar cred că în momentul de față se află la Manchester și te va lămuri chiar el.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 520—521. — *Nota red.*

²⁾ — cite colî ? — *Nota trad.*

³⁾ Prefața la lucrarea lui Marx „Contribuții la critica economiei politice”.
— *Nota red.*

⁴⁾ — cu mult timp în urmă. — *Nota trad.*

⁵⁾ Johann Carl Juta. — *Nota red.*

⁶⁾ — în apropiere de oficiul poștal central. — *Nota trad.*

192

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 25 februarie 1859

Dragă Engels,

Îți scriu din nou astă-seară, pentru că timpul nu așteaptă. În forul meu interior sînt convins că, în urma scrisorii mele către Lassalle¹⁾, Duncker va accepta broșura²⁾. E drept că, de cînd a primit manuscrisul³⁾, ovreiașul Braun⁴⁾ nu mi-a scris, deși au trecut mai bine de patru săptămîni. Pe de o parte, a fost ocupat cu publicarea uneia din propriile sale opere³⁰⁰ „incendiare” nemuritoare (și, totuși, ceea ce a publicat ovreiașul ăsta, chiar și „Heraclit”⁵⁾), deși mizerabil scris, este mai bun decît oricare dintre lucrările cu care se pot lăuda democrații) și apoi va prelua, probabil, ultima corectură la lucrarea mea. În al doilea rînd, analiza mea cu privire la bani a fost pentru el ca o lovitură de măciucă în cap, care probabil l-a cam buimăcit. El făcuse următoarea observație cu privire la „Heraclit”, pe care ți-o redau textual, cu toată lungimea ei interminabilă (trebuie însă s-o citești) :

„Dacă am spus mai sus că în acel fragment Heraclit a arătat adevărata natură și funcțiune economică a banilor” (și anume Heraclit spune *πυρός τε ἀνταμοιβή τὰ πάντα καὶ πῦρ ἀπάντων ὄκωσπερ χρυσοῦ χρήματα καὶ χρημάτων χρυσός*⁶⁾), „este, desigur, de prisos să mai adăugăm că aceasta nu ne face să-l considerăm un ecònomist și că nu vrem nici pe departe să susținem că el ar fi sesizat consecințele mai îndepărtate care ar decurge din acest fragment. Dar, deși această știință nu exista și nici nu putea să existe pe acea vreme, deci nici nu a constituit obiectul gîndirii heraclitiene, nu este mai puțin adevărat că Heraclit — tocmai pentru că nu urmărește niciodată determinări reflective, ci numai noțiuni specula-

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 520—521. — *Nota red.*

²⁾ *F. Engels.* „Padul și Rinul”. (Vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 245—296. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ *K. Marx.* „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 507—516. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ Ferdinand Lassalle. — *Nota red.*

⁵⁾ Este vorba de lucrarea lui Ferdinand Lassalle „Die Philosophie Herakleitos des Dunkeln von Ephesos” („Filozofia lui Heraclit, obscurul din Efes”, Berlin, 1858). — *Nota red.*

⁶⁾ — „toate se preschimbă în egală măsură cu focul și focul cu toate — așa cum mărfurile se schimbă pe aur și aurul pe mărfuri”. — *Nota trad.*

tive — în fragmentul respectiv a înțeles esența banilor în adevărata ei profunzime și mai just decât mulți economiști moderni, și poate că nu este lipsit cu totul de interes și nici atât de departe de subiectul tratat, cum ar putea părea la prima vedere, să vedem cum din simpla dezvoltare consecventă a acestei idei rezultă de la sine descoperirile moderne din acest domeniu.” (Nota bene. L[assalle] habar n-are de aceste descoperiri.)

„Dacă Heraclit considera banii ca mijloc de schimb în opoziție cu toate produsele reale care apar în procesul schimbului, și numai în această funcție vedea adevărata lor ființare (subliniez ceea ce a subliniat Lassalle), banii ca atare nu sînt un produs cu o valoare materială independentă, nu sînt o *marfă* alături de alte mărfuri, așa cum concepe cu încăpăținare, pînă în zilele noastre, școala lui Say” (frumoasa iluzie continentală că ar exista o școală a lui Say) „banii de metal, ci sînt numai reprezentantul ideal al produselor reale aflate în circulație, *semnul de valoare* al acestora, pe care nu face decât să le indice. Și aceasta în parte este o concluzie care rezultă din fragmentul respectiv, în parte însă, este ideea chiar a lui Heraclit.

Dar dacă banii în totalitatea lor nu sînt decât unitatea ideală sau expresia valorii tuturor produselor reale aflate în circulație și adevărata lor ființare se manifestă numai în aceste produse — care în același timp reprezintă contrariul lor —, atunci, din simpla urmare „a acestei idei, urmează” (frumos stil! Din „simpla urmare” urmează!) „că suma valorilor sau averii unei țări poate să fie sporită numai prin sporirea produselor reale și nicidecum prin sporirea banilor, deoarece banii, în loc să constituie ei înșiși un element al averii și al valorii” (acum e vorba de averie și valoare, înainte era suma valorilor sau averii) „exprimă întotdeauna, ca unitate abstractă, numai valoarea care sălășluiește în produse” (auch eine schöne Gegend¹⁾) „și care numai în ele este reală. De aici rezultă eroarea sistemului balanței comerciale” (asta-i ceva demn de Ruge). „Mai departe, rezultă că banii în totalitatea lor sînt întotdeauna egali ca valoare cu totalitatea produselor aflate în circulație, deoarece numai banii le cuprind în unitatea ideală a valorii și numai în felul acesta exprimă valoarea lor; așadar, sporirea sau reducerea sumei de bani existente niciodată nu afectează valoarea acestei sume totale de bani, care e întotdeauna egală cu totalitatea produselor aflate în circulație; în sensul strict al cuvîntului, nici nu se poate

¹⁾ — iar o perlă (expresie germană, folosită de Tieck, în basmul „Motanul încălțat”, precum și de Heine într-o serie de poezii. — Nota red.). — Nota trad.

compara valoarea banilor în totalitatea lor cu valoarea tuturor produselor aflate în circulație, pentru că, într-o asemenea comparație, valoarea banilor și valoarea produselor sînt luate ca două valori de sine stătătoare, în timp ce de fapt există numai o singură valoare, aceea realizată concret în produsele materiale și exprimată în bani ca unitate de valoare abstractă, sau, mai exact, valoarea însăși nu este nimic altceva decît unitatea dedusă prin abstractizare din lucrurile reale, în care ea nu există ca atare și care și-a găsit în bani expresia ei specifică. Prin urmare, nu valoarea banilor în totalitatea lor rămîne egală cu valoarea tuturor produselor, ci, mai exact, banii în totalitatea lor nu sînt decît valoarea tuturor produselor aflate în circulație (această dublă subliniere aparține lui Lassalle). De aici rezultă că, întrucît valoarea sumei totale rămîne neschimbată, în cazul unei sporiri a numărului unităților bănești urmează să scadă numai valoarea fiecărei unități bănești în parte și, în mod corespunzător, cînd numărul unităților bănești scade, ea urmează să crească. Mai departe, întrucît banii reprezintă numai abstracția rațională ireală a valorii în opoziție cu produsele și materia reală, banii ca atare nici nu trebuie să aibă o realitate intrinsecă, cu alte cuvinte nu e nevoie să fie făcuți dintr-un material într-adevăr prețios, ci pot fi tot atît de bine bani de hîntie, și tocmai în acest caz corespund cel mai bine accepției lor. Toate aceste concluzii și multe altele, obținute pe cu totul alte căi, abia după cercetările lui Ricardo, și care sînt departe de a fi unanim recunoscute, nu constituie decît o simplă consecință a noțiunii speculative cunoscute de Heraclit”³⁹¹.

Eu, bineînțeles, n-am ținut cîtuși de puțin seamă de această înțelepciune talmudică, dar l-am criticat în lege pe Ricardo pentru a sa teorie a banilor, care, în treacăt fie zis, nu provine de la el, ci de la Hume și Montesquieu. Astfel, Lassalle s-ar putea simți vizat. În fond, nici vorbă nu-i de așa ceva căci în lucrarea ¹⁾ îndreptată împotriva lui Proudhon am adoptat eu însumi teoria lui Ricardo. Dar ovreiașul Braun îmi scrisese încă mai de mult o scrisoare complet ridicolă, în care îmi spunea că „este interesat ca lucrarea mea să apară cît mai curînd, deși el însuși pregătește o mare lucrare de economie politică”, căreia „îi va consacra doi ani de zile”. Dar dacă eu „aș anticipa luîndu-i prea multe elemente noi, s-ar putea să renunțe la toată chestia asta”. Bine ! Eu i-am răspuns că nu trebuie să

¹⁾ Este vorba de lucrarea lui Marx „Mizeria filozofiei”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 65—179. — Nota trad.). — Nota red.

se teamă de nici o rivalitate, deoarece în această știință „nouă” este destul loc și pentru el și pentru mine, și pentru încă mulți alții ¹⁾. Din expunerea mea cu privire la bani el trebuie să ajungă la convingerea ori că eu nu cunosc nimic în această problemă, deși în cazul acesta o dată cu mine ar păcătui întreaga istorie a teoriei banilor, ori că el este un imbecil, care, cu ajutorul citorva expresii abstracte ca „unitate abstractă” și altele de acest fel, își permite să se pronunțe asupra unor lucruri empirice, pe care trebuie să le studiezi, și încă temeinic, ca să-ți poți da părerea asupra lor. De aceea, în adincul sufletului, el poate nu prea mă agreează în momentul de față. Dar — și acest lucru aș vrea să-l subliniez în mod deosebit —, în primul rînd, Lassalle e într-adevăr mult prea interesat „în această chestiune”, și în al doilea rînd prea e el „Ephraim înțeleptul” ca să nu țină coîte que coîte ²⁾ cu noi, ceea ce, avînd în vedere cearta lui cu cei din Düsseldorf ³⁾, pentru el e cu atît mai necesar. Totodată, în timpul cît a stat la Berlin s-a convins că un flăcău atît de energic ca el nu are ce face cu partidul burghez ^{3a)}.

Așadar, dacă vom ști să ne purtăm cu el, omul acesta va fi cu trup și suflet de partea noastră, oricîte giumbușlucuri „incendiare” ar face și oricît l-ar înzestra pe Heradlit ou cele mai lungi comentarii drept pedeapsă că a fost cel mai concis dintre toți filozofii. Din același motiv sînt sigur că en cas de besoin ⁴⁾ îi va impune broșura ta lui Duncker. De altfel am întocmit în așa fel scrisoarea către el, încît poate să i-o arate lui Duncker. În realitate, am scris-o pentru D[uncker], nu pentru L[assalle], deși Ephraim, cu toată înțelepciunea lui, nu prea cred să observe acest lucru.

Așadar, eu socot că D[uncker] va accepta cu siguranță broșura, și, prin urmare, esențialul este ca tu să te apuci imediat de lucru, întrucît broșura aceasta e ca un articol de ziar. Trebuie să te grăbești. Din același motiv — ca să producă un efect imediat —, părerea mea e că nu trebuie să depășești 4—5 coli (dacă e necesar și atît). Pînă cînd vei termina această lucrare te consider cu totul absolvit de colaborarea la „Tribune” (dacă pînă atunci nu va interveni vreun eveniment militar, ceea ce-i puțin probabil). Cel mai înțelept ar fi să declari că te-ai îmbolnăvit subit și să nu te duci la birou, ca să scrii fără să te mai întrerupi.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 506—508. — *Nota red.*

²⁾ — cu orice preț. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 25—28. — *Nota red.*

⁴⁾ — în caz de nevoie. — *Nota trad.*

Amicus Engels Senior, amicus Ermen (Gotofredus I), sed magis amicum τὸ φρονεῖν¹⁾

„φεῦ, φεῦ, φρονεῖν ὡς δεινόν, ἐνθα μὴ τέλιγγ
λύει φρονοῦντι“²⁾).

Acestea din urmă ți le-ar putea spune bătrînul tău³⁾, precum Tiresias regelui Oedip, la care însă tu îi vei răspunde că :

„ἐν τοῖς κέρδεσι
μόνον δέδορκε, τῆν τέχνην δ'ἔφου τυφλός“⁴⁾).

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
În : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

193

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 3 martie 1859

Dragă Engels,

După cum vezi din scrisoarea lui Lassalle³⁰³, pe care ți-o trimt alăturat, eu îmi cunosc oamenii și știu cum să-i iau.

În legătură cu scrisoarea — următoarele observații :

1. Trebuie să-mi urmezi, într-adevăr, sfatul și *pentru câteva zile să renunți complet la birou*. Eu, bineînțeles, i-am prezentat lucrurile în așa fel ca și cum aș fi citit deja manuscrisul tău⁵⁾. Cîteva zile mai devreme sau mai tîrziu nu contează, dar, dacă te limitezi să lucrezi numai seara, nu vei fi gata *la timp*.

2. În situația ta nu poți accepta un onorariu neînsemnat, chiar și numai honoris causa⁶⁾ trebuie să optezi pentru jumătate din profitul net.

¹⁾ — Mi-e drag bătrînul Engels, mi-e drag Ermen (Gottfried I), dar mai dragă îmi este cunoașterea. — *Nota trad.*

²⁾ — A ști e groaznic lucru, vai, cînd nu-i de vreun folos aceluia care-ar ști. (*Sofocle*. „Oedip rege“). — *Nota trad.*

³⁾ Friedrich Engels senior, tatăl lui Engels. — *Nota red.*

⁴⁾ ...de-i vorba de cîștig e numai ochi,

Dar cînd își face meseria-i tare orb.

(*Sofocle*. „Oedip rege“). — *Nota trad.*

⁵⁾ *F. Engels*. „Padul și Rinul“. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 13. București, Editura politică, 1962, p. 245—296. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁶⁾ — pentru prestigiu. — *Nota trad.*

3. Consider foarte înțeleaptă indicația lui Lassalle ca să-i trimiți lui personal (F. Lassalle, 131, Potsdamer Strasse, Berlin) *titlul* (deci pe manuscris să nu scrii titlul), prefața (pe care nu te sfătuiesc s-o scrii) și cuprinsul. Asta pentru că poșta deschide pachetele, și guvernul nu trebuie să cunoască titlul, ca să nu descopere tot secretul.

Iar eu voi trimite de aici domnișoarei L[udmilla] A[ssing] manuscrisul pentru Duncker, în același fel în care am trimis manuscrisul meu ¹⁾ (adică asigurându-l). Îl voi indica însă ca expeditor pe Pfänder.

4) Trebuie neapărat să introduci ceva național-antibonapartist în broșură, dar s-o faci cu multă prudență și eleganță. Poți să-i dai ușor o asemenea nuanță, întrucât tendința broșurii tale constituie, în realitate, o mare victorie pentru Mazzini față de Adunarea națională din 1848 (Radowitz-Mincio) ³⁹⁴, și pentru prima oară le dai germanilor posibilitatea de a se interesa cu cugetul curat de eliberarea Italiei.

Now, good bye, old boy ²⁾.

Al tău,

K. M.

În ultimul său „Gottfried”, domnul Gottfried ³⁾ îl linge în fund pe Suse-Sibeth, negustorul-model, și pe Trübner, editorul infect care a scris un catalog american foarte prost ³⁹⁵. (Macte puer virtute ! ⁴⁾)

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”. Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

194

Engels către Marx la Londra

[Manchester] 4 martie 1859

Dragul meu Maur,
Ovreaiașul Braun ⁵⁾ s-a dovedit priceput în afaceri : sînt de acord cu jumătate din profitul net ³⁹⁶. Lucrarea înaintază destul de re-

¹⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — Și acum, la revedere, bătrîne. — *Nota trad.*

³⁾ Gottfried Kinkel. — *Nota red.*

⁴⁾ — Slavă ție, copile, pentru vitejia ta ! (Virgiliu. „Eneida”. București, Editura pentru literatură, 1964, cartea a noua, p. 272). — *Nota trad.*

⁵⁾ Ferdinand Lassalle. — *Nota red.*

pede ; nouă pagini duble mari, ca acelea pe care ți le trimit pentru „Trüb[une]”, sînt deja gata ; mai scriu două-trei pagini și termin cu Padul, apoi vine la rînd Rinul, care nu va fi atît de lung. În total, abia dacă vor ieși trei coli. Astă-seară, sîmbăta și duminica trebuie să termin partea cea mai importantă ; pînă miercuri, dacă toate merg bine, îți trimit lucrarea. Dar nu trebuie să scap din vedere că toată literatura militară oficială va fi împotriva mea, și, dacă vor găsi ceva de care să se lege, o vor face, desigur. De aceea e mai bine ca lucrarea să fie prea scurtă decît prea lungă ; ilustrările istorice pot fi rediate pe scurt. De altfel, dacă manuscrisul va ajunge la Berlin la sfîrșitul săptămînii viitoare, va fi chiar devreme, războiul încă nici n-a început ³⁹⁷. Așa că nu-ți face griji în privința timpului. În momentul de față mi-e *imposibil* să lipsesc cîteva zile de la warehouse ¹⁾. Acest lucru nu este nici necesar și nici n-ar ajuta prea mult. Consultarea minuțioasă a hîrții face ca lucrul să meargă mai greu, e o treabă care *trebuie* efectuată staccato ²⁾, altminteri te tîmpești.

N-am să scriu nici o prefață, asta ar mai lipsi.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II.
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

195

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 10 martie 1859

Dragă Engels,

Am primit broșura ³⁾. Vor fi aproximativ 4 coli de tipar, dacă nu mai mult, avînd în vedere felul în care se tipăresc broșurile. Am citit-o ; exceedingly clever ⁴⁾ ; partea politică este magistral tratată,

¹⁾ — depozit. — *Nota trad.*

²⁾ — aici : cu întreruperi. — *Nota trad.*

³⁾ *F. Engels*. „Padul și Rinul”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 13. București, Editura politică, 1962, p. 245—296. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ — extrem de inteligentă. — *Nota trad.*

ceea ce a fost afurisit de greu. The pamphlet will have a great success ¹⁾).

N-am șters decît o singură frază despre Reuss-Schleiz; nu acolo unde este vorba de „granițele naturale” ale acestui stat ²⁾, ci în primul pasaj, unde apărea ca o repetare inutilă și nu făcea decît să atenueze impresia.

Te sfătuiesc să renunți la subtitlul: „Studii militare”, care de asemenea atenuează impresia.

Dacă scrii miine domnului Lassalle, te rog să faci în numele tău ceea ce în numele meu eu nu pot face. Este vorba de următoarele: luna trecută (7 martie) a sosit ceva din Berlin! Ce crezi că era? *Prima coală de corectură* ³⁾, și pînă în ziua de azi altă coală n-a mai venit. Așadar, în *polida scrisorii categorice a domnului Duncker*, manuscrisul ³⁾ meu a zăcut 6 săptămîni, iar acum, pare-se, se tipărește cîte o coală pe săptămîină. Cînd va sosi manuscrisul tău, vor întrerupe, probabil, din nou tipărirea, și astfel lucrurile se vor mai tărăgăna luni de zile. Consider că e un procedeu detestabil și ai putea să-i spui lui Lassalle, în numele tău, cîteva cuvinte despre toate acestea. Nu cumva indivizii vor să-mi amîne lucrarea pînă chiar în momentul izbucnirii războiului, cînd, bineînțeles, totul va cădea baltă și domnul Duncker va avea un pretext pentru a refuza tipărirea părții următoare?

De altfel, această întîrziere a făcut ca existența mea, și așa destul de chinuită, să devină insuportabilă, deoarece contam pe acești bani. De data aceasta Freiligrath (care încearcă în fel și chip să se reabiliteze ⁴⁾) s-a arătat foarte cumsecade și a făcut cîteva încercări să-mi aranjeze ceva cu polița aici la Londra. Dar toată povestea a eșuat.

Apropo de „Tribune”. De șase săptămîni n-a mai apărut în paginile lui vreun articol de-al tău sau de-al meu. Au început deja mașinațiile în vederea alegerilor prezidențiale. Eu socot nepublicarea articolelor — și o spun din experiență — ca o manevră prealabilă care să-mi dea de înțeles că deocamdată nu au nevoie decît de un articol pe săptămîină.

Salut.

Al tău,

K. M.

¹⁾ — Broșura va avea un mare succes. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi ediția de față, vol. 13, p. 263. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx, „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 336, 343. — *Nota red.*

Sînt sigur că va fi război. Dar un intermezzo diplomatic este necesar, pe de o parte, din cauza războiului din Germania, pe de altă parte, din cauza zarvei burgheziei franceze, în sfîrșit, din cauza parlamentului englez și, poate, și pentru a da Rusiei posibilitatea de a smulge între timp Austriei tot felul de concesii. Rușii și-au atins unul din principalele lor scopuri. În 1846, cînd pentru prima oară finanțele Austriei n-au înregistrat un deficit, Rusia, în urma poveștii din Cracovia³⁹⁸, a aruncat din nou Austria într-o groaznică criză financiară. Întrucît în 1858 se părea că austriecii au pus o oarecare ordine în finanțele lor și au anunțat că banca va face din nou plăți în numerar, imediat a fost împins în scenă Bonaparte și finanțele Austriei au ajuns iarăși în situația în care se aflau în 1848³⁹⁹. Dizolvarea parlamentului, perioada schimbării guvernului din Anglia, apoi Palmerston în calitate de foreign minister⁴⁰⁰ sînt de asemenea mutații de șah, de care Rusia are nevoie în vederea războiului.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart. 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

196

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 16 martie 1859

Dragă Frederick,
Am primit cele 5 l. st. Thanks¹⁾).

Ieri a sosit a doua coală de corectură²⁾. Dacă continuă în ritmul ăsta, vor avea nevoie de trei luni. Desigur, cu treaba asta nu se ocupă decît un singur zețar.

Nu știu despre ce să scriu vineri. N-ai putea scrie tu ceva, de pildă, despre tunul lui Armstrong ?

Domnul Bruno Bauer ma scris, după cum am auzit, un pamflet

¹⁾ — Mulțumesc. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

despre „problema la ordinea zilei”, susținând Rusia—Franța împotriva Austriei—Angliei. El este acum aliatul lui Manteuffel, pe care l-a și sprijinit în ultimul timp în „Zeit”¹⁾.

Îți trimit ziarul¹⁾ măscăriciului Edgar Bauer. Omul ăsta, care a devenit mare comunist și reprezentant al muncitorilor, își trăiește împreună cu foița lui ultimele clipe. Primul articol „Disputa” mă vizează direct. Și anume, eu ar trebui să mă raliez în mod tacit domnului Edgar și să ies din izolarea mea „îmbufnată” și „neîncrezătoare”. Măscăriciul a devenit un adevărat predicator moral. De „Hermann” nu îndrăznește să se lege, căci se teme că indivizii i-ar putea da în vileag trecutul.

Această fițuică a lui Kinkel face afaceri foarte bune. Din prudență, el, personal, nu mai scrie acum de loc. Baniii sînt primiți parte de la un oarecare dr. Juch, parte de la evreul portughez Castello (veche firmă bancară portugheză), pe care l-a atras în această afacere marele Gerstenberg.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II.
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

197

Marx către Engels la Manchester

[Londra, 22 martie 1859]

Dragă Engels,

Alăturat îți trimit scrisoarea lui Eccarius. Din păcate, a trebuit să se întoarcă din nou în iadul oroitoriei, muncă pentru care nu mi se pare nicidecum suficient de îndrăvenit.

Astăzi am scris despre bill-ul cu privire la reformă⁴⁰¹; ar trebui (dacă, așa cum nădăjduiesc, stai bine cu ochii — altminteri, of course, don't think of it²⁾) să scrii despre probabilitatea războiului³⁾. Socot că ar fi necesar, pentru ca ticăloșii de la „Tribune” să nu re-

¹⁾ „Die Neue Zeit”. — *Nota red.*

²⁾ — firește, nici să nu te gîndești la așa ceva. — *Nota trad.*

³⁾ *F. Engels*, „Înevităbilitatea războiului”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 330—332. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

producă ⁴⁰². Din Berlin nu mai am nici o veste. În 8 săptămîni n-am primit decît trei coli de corectură ¹⁾).

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

198

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 25 martie [1859]

Dragă Engels,
Cred c-ai înțeles greșit scrisoarea lui L[assalle].
El scrie doar atît :

„Sînt foarte nerăbdător să cunosc *conținutul* broșurii ²⁾). Și lucrarea lui M[arx] va apărea în curînd etc.” Vrea să spună prin aceasta că nu ți-a *citit* broșura. Voilâ tout ³⁾. Aceeași afectare ca și în cazul manuscrisului meu, pe care pretinde că *nu l-a citit*. Azi-dimineață am primit o scrisoare de la el, pe care ți-o voi trimite mai tîrziu. Dacă manuscrisul tău n-ar fi sosit, mi-ar fi comunicat în orice caz acest lucru.

Manuscrisul tău a plecat din Londra în ziua în care a sosit aici. Lui Pfänder i s-a trimis chitanța de confirmare a primirii. De altfel, *nu încapе indoială* că a ajuns la destinație. Duncker este a *slow coach* ⁴⁾. Pînă acum, în 8 weeks ⁵⁾, am primit numai trei coli de corectură.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ K. Marx, „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ F. Engels, „Padul și Rinul”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 245—296. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ — Asta-i tot. — *Nota trad.*

⁴⁾ — un adormit. — *Nota trad.*

⁵⁾ — săptămîni. — *Nota trad.*

199

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 1 aprilie 1859

Dragă Engels,

Alăturat îți trimit scrisoarea lui Lass[alle] și o scrisoare de la Dana, pe care trebuie să mi-o înapoiezi. Nu-i voi răspunde înainte de a-mi scrie tu ⁴⁰³.

Am scris un articol despre bill-ul cu privire la reformă și despre minister ⁴⁰⁴. Articolul meu de săptămîna viitoare va avea ca temă *finanțele Indiei* ¹). Așadar, tot restul lumii îți stă la dispoziție.

Prin urmare, așa cum s-a hotărît la Compiègne (în spatele căruia însă stătea Petersburgul), Palmerston va face din nou parte din guvern; în ce calitate, n-are importanță. Fără el Rusia nu putea accepta un război. Ca și în 1852 și 1855, și acum Bright și Russell au scos castanele din foc pentru el ⁴⁰⁵.

În general, dezbaterile parlamentare au fost foarte comice. Whigii și radicalii i-au atacat pe toryi mai ales pentru revoluționarism. Bright și Gibson au jucat aici un rol cu totul lamentabil. (Gibson s-a plîns chiar pe un ton romantic de circumscripțiile electorale ⁴⁰⁶.) Pe de altă parte, a fost pusă în scenă o farsă: toryi, în numele burgheziei, iar whigii și burghezia, în numele clasei muncitoare, își susțin unii în fața altora propria lor porcărie. Aceasta este o dovadă de mare progres în Anglia.

Sălut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

---

¹) K. Marx. „Puternica dezorganizare a finanțelor Indiei“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 321—329. — Nota trad.) — Nota red.

200

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 9 aprilie 1859

Dragă Frederick,

I-am scris lui Dana că va primi articole dacă va plăti mai bine. Pieper s-a vindecat în sfârșit (după o grea recidivă), a ieșit din spital și a plecat la Bremen. I-a rămas o pată scîrboasă pe frunte. Ai citit cum s-a compromis Palmerston în problema italiană (1848) ? ¹⁾

Anstey s-a întors de la Hongkong și-l amenință pe P[almerston] cu răzbuarea. Acest A[nstey] este un adversar destul de periculos, în orice caz mai periculos decît Urquhart ⁴⁰⁷.

Incurcăturile financiare din India trebuie privite ca rezultatul real al răscoalei din India ⁴⁰⁸. Inevitabil, pare-se, va surveni sau un crah general al finanțelor Indiei, sau o impunere a claselor care pînă acum au fost cele mai de nădejde adeptele Angliei. De altfel, nici aceasta nu va fi de prea mult folos. Partea frumoasă e că, acum, John Bull va trebui să plătească an de an 4 000 000—5 000 000 l. st. numerar în India ca să mențină mașina în funcțiune și, pe această minunată cale ocolită, să sporească din nou în mod progresiv corespunzător datoria sa publică. Nu încape îndoială că piața Indiei pentru bumbacul din Manchester va fi al dracului de scump plătită. Conform raportului Comisiei militare, în India va trebui menținută mulți ani o armată de 80 000 de europeni, pe lîngă cei 200 000—260 000 de soldați indigeni. Aceasta costă aproximativ 20 000 000 l. st., și venitul net total este de numai 25 000 000 l. st. În plus, răscoala a mai adăugat 50 000 000 l. st. permanent debt ²⁾ sau, după calculul lui Wilson, 3 000 000 de deficit anual permanent. Mai departe, plata unei garanții de 2 000 000 l. st. anual pentru căile ferate, pînă la construirea acestora, și o sumă mai mică permanentă, pentru cazul cînd venitul lor net n-ar atinge 5%. Pînă acum, India (cu excepția unei mici porțiuni de cale ferată, care este deja gata) nu are de cîștigat din toată povestea asta nimic altceva decît cinstea de a plăti capitaliștilor englezi 5% pentru capitalul lor. Dar John Bull s-a tras singur pe sfoară, sau, mai exact, a fost tras pe sfoară chiar de capitaliștii săi. India plătește numai nominal, iar John Bull — real. Așa,

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 384. — *Nota red.*

²⁾ — datorie permanentă. — *Nota trad.*

de exemplu, o mare parte din împrumutul Stanley ⁴⁰⁹ a fost prevăzută pentru a se plăti capitaliștilor englezi 5% chiar și pentru căile ferate care nu începuseră încă să fie construite. În sfârșit, ca urmare a tratatului cu China ⁴¹⁰ și actualul venit anual, care se ridică la circa 4 000 000 l. st., adus de opiu este serios amenințat. Monopolul, în orice caz, se va da peste cap, și cultura opiuului va înflori în curând în China însăși. Venitul adus de opiu se baza tocmai pe faptul că acesta era un articol de contrabandă. După părerea mea, actuala catastrofă financiară din India este o problemă mai gravă decât a fost războiul din India.

Ce zici de Duncker ? Nu-i așa că e un ciine adormit ?

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

201

Engels către Marx la Londra

[Manchester] luni 11 aprilie 1859

Dragul meu Maur,

Îți trimit alăturat articolul despre război ¹⁾ pentru *vineri*. Austriecii, pare-se, vor să aibă ei inițiativa. Foarte înțelept. Planul de război ²⁾, dacă nu mă înșel, l-am trimis deja la „Trib[une]” : ofensiva austriecilor, în scopul de a-i zdrobi mai întâi pe piemontezi și apoi, treptat, pe francezii care traversează Mont Cenis, Mont Genève, Col di Tenda și Bocchetta — nu-i așa ? Nu-mi amintesc exact. O să fie foarte vesel.

Adormiți mai sînt cîinii aștia de la Berlin care fac pe deșteptii !

¹⁾ F. Engels. „Inevitabilitatea războiului”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 330—332. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ F. Engels. „Șansele de succes în războiul care bate la ușă”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 228—233. — Nota trad.). — Nota red.

Nici măcar o broșură ¹⁾ nu pot să tipărească ! Nu mai am nici un fel de vești, să inebunești, nu alta.

En attendant, vive la guerre ! ²⁾ Să sperăm că peste 10 zile se vor aduna la Alexandria sau Casale, și cine știe ce vulpi voi mai vîna în sezonul viitor !

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

202

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 12 aprilie 1859

Dragă Engels,

În legătură cu broșura ta ³⁾, Lassalle mi-a scris ieri următoarele : „Broșura lui E[ngels] a apărut acum trei zile. Îi trimit astăzi două exemplare sub banderolă și așa am să fac în fiecare zi, 6 zile la rînd. Aceasta este singura soluție pe care am putut-o născoci (!) pentru a evita cheltuieli mari de expediție și, *totodată, pentru a împiedica anumite persoane să ghicească cine este autorul broșurii. Scrie-i acest lucru*”.

Ai văzut vreodată o născocire atît de prostească ? Pentru a nu atrage atenția asupra ta, „îți trimit 6 zile la rînd” exemplare sub banderolă !

Despre lucrarea propriu-zisă, L[assalle] scrie : „Broșura impune într-adevăr prin acuitatea și profunzimea cunoștințelor strategice expuse”. („Acuitatea cunoștințelor” trebuie privită ca o lapsus penae ⁴⁾).

¹⁾ F. Engels. „Padul și Rinul”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 245—296. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — Pînă atunci, trăiască războiul ! — Nota trad.

³⁾ F. Engels. „Padul și Rinul”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 245—296. — Nota trad.). — Nota red.

⁴⁾ — greșelă scăpată din condei. — Nota trad.

În legătură cu lucrarea ¹⁾ mea, L[assalle] scrie : „Duncker mi-a spus că pînă la jumătatea lunii mai fasciculele vor fi tipărite”. (Așadar, o nouă aminare de o lună.) „El ne încredințează că se grăbește oît poate cu tipăritul. În orice caz, greșești cu desăvîrșire închipuindu-ți că intenționat tergiversează. La el toate merg cam încet”. În orice caz, eu știu că iar au trecut 10 zile și n-am primit nici o coală de corectură.

Apropo. „Neue Zeit” e pe ducă. Domnul Edgar, care în cele din urmă a îmbogățit ziarul și cu o nvelă creație proprie ⁴¹¹, a părăsit redacția acum o săptămînă, după ce s-a convins că lumea este absolut insensibilă la geniul său. Sîmbătă ²⁾ a apărut un număr redus la jumătate și săptămîna aceasta se va sfîrși cu ziarul. Cercul zvonul că nici „Hermann” nu mai are mult de trăit. Bine că ticăloșii ăștia s-au grăbit să profite de ocazie pentru a dezvălui fără rușine întregii lumi nimicnicia lor. Kinkel a ucis cu propria lui mină această șarlatanie kinkeliană. Pe de altă parte, măscăriciul ³⁾ s-a convins cît e de „ușor” să ne ia locul în literatura comunistă.

Salut.

Al tău,

K. M.

Planul de ofensivă al austriecilor l-ai expus în „Tribune” ⁴⁾ așa cum îl dai acuma.

Pas trop de zèle ! ⁵⁾

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ 10 aprilie. — *Nota red.*

³⁾ Edgar Bauer. — *Nota red.*

⁴⁾ F. Engels. „Șansele de succes în războiul care bate la ușă”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 228—233. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁵⁾ — Fără prea mult zel ! (Talleyrand). — *Nota trad.*

203

Marx către Engels
la Manchester

Londra, 16 aprilie [1859]

Dragă Engels,

Presupun că, atunci cînd vei primi aceste rînduri, durerea de măsele îți va fi trecut. E o poveste a dracului de neplăcută.

Meanwhile ¹⁾ am luat măsuri care în scurt timp îmi vor dubla veniturile și, în feul acesta, vor pune capăt vechii mele mizerii. Vărul lui Lassalle, Friedländer (fost redactor la „N[eu]e Oder-Zeitung” împreună cu Elsner & Co.), actualmente redactor la „Presse” din Viena (care, în treacăt fie spus, are 24 000 de abonați), mi-a propus, în ianuarie 1858, să trimit corespondențe pentru ziarul său ⁴². Atunci am refuzat pentru că mi-a pus condiția să nu-l atac pe Palmerst[on], ci numai pe Bonaparte. Acum și-a repetat propunerea *all conditions laid aside* ²⁾. Dar asta nu înseamnă mare lucru deoarece e vorba să trimit în mod regulat numai un articol (20 de franci) pe săptămîină. Totodată însă voi trimite telegrame (în limba franceză), 10 franci telegrama, și asta, deși ia mult timp, e rentabil.

Singurul lucru în suspensie este transferul banilor printr-o bancă din Londra, deoarece prin telegraf este prea costisitor. Tratatивele — pînă cînd s-a ajuns la un acord — au durat mai bine de trei săptămîni. Abia ieri am dat răspunsul definitiv la scrisoarea pe care am primit-o tot ieri de la Viena. Așadar, va mai dura 8—10 zile pînă cînd lucrurile vor fi perfectate.

Între timp, marșea viitoare se împlinește termenul de plată a dobînzii la casa de amanet pentru argintăria noastră de familie, ceasuri etc. Încă de acum trei săptămîni soția mea a vorbit cu pawnbroker ³⁾ și a amînat termenul de plată, dar marți e ultimus terminus ⁴⁾. De aceea, te rog să-mi trimiți cîteva lire și sper ca de data aceasta să se termine, și impozitul pe care-l percep de la tine va avea un sfîrșit peremptoriu.

¹⁾ — Între timp. — Nota trad.

²⁾ — lăsînd la o parte orice condiții. — Nota trad.

³⁾ — funcționar la Muntele de pietate. — Nota trad.

⁴⁾ — ultimul termen. — Nota trad.

Fii bun și trimite-mi un exemplar ¹⁾. Când vei avea mai multe, va trebui să trimiți cîte un exemplar lui Freiligr[ath] și lui Pfänder. Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

204

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 19 aprilie [1859]

Dragă Engels,

1. Cele 5 l. st. arrived. Best thanks ²⁾.

2. Am să strîng numerele din „Tribune“ și am să ți le trimit in the course of this week ³⁾.

3. Numărul din „Tribune“ sosit astăzi (cu data de 5 aprilie) conține un atac — pe care ți-l trimit alăturat — scris probabil de vreun măgar ungar și la care trebuie să răspunzi încă vineri. Răspunsul din „14th inst“ ⁴⁾, la care face aluzie măgarul, nu-l am la îndemînă. Totuși, din cele ce repetă el, vei vedea tot ce conține „scurtul lui răspuns“ ⁴⁾³.

4. Ce a spus „A[llgemeine] Z[eitung]“ din A[ugsburg] în legătură cu articolele tale din „Tribune“ ? ⁴⁾⁴

5. Ieri am văzut în „Hamburger Corresp[ondent]“ anunțul lui Duncker cu privire la „Padul și Rinul“.

6. Am primit pînă acum opt coli de corectură ⁵⁾. Așadar, lucrarea se apropie de sfîrșit, dar, bineînțeles, D[uncker] iar nu va trimite nimic timp de două săptămîni.

¹⁾ Din broșura „Padul și Rinul“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 245—296. — Nota trad.) — Nota red.

²⁾ — au sosit. Multe mulțumiri. — Nota trad.

³⁾ — în cursul acestei săptămîni. — Nota trad.

⁴⁾ — „14 luna aceasta“. — Nota trad.

⁵⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București Editura politică, 1962, p. 3—175. — Nota trad.) — Nota red.

7. Ad. vocem ¹⁾ Lassalle — miine, cînd, în general, îți voi scrie mai amănunțit.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

205

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 22 aprilie 1859

Dragă Frederick,

Am introdus unele modificări în articolul tău ²⁾, ținînd seama de ultimele știri.

Cred că nu ți-ai pierdut timpul (eu am fost obligat s-o fac) cu dezbaterile parlamentare de luna trecută. Esența lor a constat în următoarele ⁴¹⁵ :

1. În tot timpul tratativelor Anglia a fost trasă pe sfoară ;
2. Anglia este hotărîtă să treacă de partea Austriei.

La punctul 1. Miniștrii englezi au anunțat deja o dată că totul s-ar fi aranjat. Aceasta s-a întîmplat atunci cînd toate ziarele publicau știrea cu privire la retragerea trupelor din Roma ⁴¹⁶. Din declarațiile făcute în Camera superioară rezultă că papa ³⁾ a cerut într-adevăr retragerea trupelor de pe teritoriul său. Franța s-a plîns mereu Angliei că poziția ei la Roma ar fi falsă. Ar fi vrut să se retragă, dar a fost împiedicată, pe de o parte, de temerile papei, iar pe de altă parte de refuzul austrieicilor de a se retrage și ei. Acesta a fost chiar pretextul *oficial* pe care l-a invocat Boustrapa pentru a justifica în fața Angliei scena care a avut loc cu ambasadorul austriac la 1 ianuarie ⁴¹⁷. Well ! ⁴⁾ Papa a anihilat acest pre-

¹⁾ — Referitor la. — *Nota trad.*

²⁾ *F. Engels*. „Simptome de apropiere a războiului. — Inarmarea Germaniei“. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 338-341. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ Pius al IX-lea. — *Nota red.*

⁴⁾ — Ei bine ! — *Nota trad.*

text. Austria a retras *actually* ¹⁾ două batalioane din Bologna și a dat ordin celorlalte trupe să se pregătească de retragere. Atunci Bonaparte a găsit un pretext să nu plece, și, în felul acesta, totul a eșuat. Aceasta l-a indispus foarte mult pe domnul Derby, și, to sooth him ²⁾, Bonaparte și-a deschis inima în legătură cu „problema Italiei” în fața lordului Cowley, care a telegrafiat la Londra și a considerat pretențiile lui ca „satisfăcătoare”. După aceea — pretențiile lui Bonaparte] fiind acceptate *de Anglia* — Cowley a fost trimis la Viena. (Acest Cowley este același porc de oiine care în 1848—1849 țesea intrigi la Viena împotriva revoluției germane.) Asta s-a întâmplat la sfârșitul lui februarie. Austria, care numai călcându-și pe inimă s-a hotărât la război și care pe vremea aceea nu era nici pe departe înarmată în asemenea grad ca la mijlocul lui martie, a acceptat totul. Când Cowley, întorcându-se la Paris, s-a oprit la Londra, „el” și „guvernul”, după cum spune chiar Derby, erau absolut convinși că totul este aranjat, și s-au *compromis din nou*, făcând o nouă declarație în acest sens în fața parlamentului. Așadar, Cowley pleacă foarte încântat la Paris. Aici află că s-au jucat de-a baba oarba cu el și că, la *propunerea Rusiei*, Boustrapa a acceptat convocarea unui congres general la care, tot la *propunerea Rusiei*, urmau să fie reprezentate numai cele cinci mari puteri, Sardinia fiind deci exclusă. Derby spune deschis că numai din cauza *intervenției Rusiei* (deși în înțelegere cu Franța ; dar *Bonaparte*), bineînțeles, nu putea respinge condițiile pe care Anglia le-a pus Austriei (în numele lui) nu s-a putut ajunge la încheierea păcii. În aceeași zi, Palmerston a declarat în Camera comunelor că nu are nimic de reproșat Rusiei (of course ³⁾ !). Dacă medierea engleză ar fi reușit, Rusia nu ar fi jucat rolul care-i este asigurat la congres și care-i revine în problemele europene. Deși foarte supărat, Derby a acceptat propunerea Rusiei în anumite condiții, dintre care cea mai importantă este ca territorial settlements ⁴⁾ ale tratatului de la Viena din 1815 să rămână neatinse. Pentru Austria, care-și închipuise că totul este în regulă, a devenit limpede că războiul a fost hotărât și că pe ea nu vor decît s-o ducă de nas. De aceea, la noua propunere engleză ea a răspuns cu pretenția insolentă ca, drept măsură preliminară a convocării congresului, Sardinia să fie dezarmată. Atunci Derby i-a propus lui Bonaparte] să îndemne Sardinia să accepte această condiție rușinoasă, iar totodată Anglia și Franța să garanteze printr-un acord comun că Austria n-o va ataca în timpul congresului. Dobitocul de

¹⁾ — *electiv*. — *Nota trad.*

²⁾ — pentru a-l liniști. — *Nota trad.*

³⁾ — bineînțeles. — *Nota trad.*

⁴⁾ — reglementările teritoriale. — *Nota trad.*

Bonaparte a respins această propunere. Dacă ar fi acceptat-o, ar fi găsit vreo posibilitate să provoace, prin agenții lui, o încăierare la granița austro-piemonteză, și atunci was England bound down to an offensive treaty with France and Sardinia against Austria ¹⁾; Palmerston ar fi reușit el să-i determine pe toryi to be as good as their word ²⁾. Pe de altă parte, austriecii s-au speriat de ușurința cu care Anglia a fost dispusă să accepte, în anumite condiții, o alianță ofensivă împotriva lor. De aceea, s-au declarat imediat de acord cu propunerea engleză și au transformat problema dezarmării Sardiniei într-o problemă a dezarmării generale. Apoi a început scandalul pe tema: când trebuie să se procedeze la dezarmare, înainte de întrunirea congresului, așa cum a cerut Austria, sau după, așa cum a cerut Bonaparte? Pe urmă — dacă Sardinia trebuie sau nu să fie admisă etc. Pe scurt, toate noile greutăți porneau de la Bonap[arte], 1) quibbles ³⁾ în problema dezarmării; 2) el și Rusia propuseseră doar ca Sardinia să nu fie admisă la congres. Derby a fost luni atât de furios, încît se spune că pur și simplu a țipat cînd a declarat că Anglia mai face acum o ultimă propunere, dar că el este obosit de acest joc și că, dacă și această propunere eșuează, va renunța la rolul de mediator etc.

La punctul 2. Bonaparte a putut accepta aceste ultime propuneri, deoarece ele *aduc prejudicii* numai Austriei, întrucît aceasta i-a luat-o înainte în ceea ce privește înarmarea. El a fost *nevoit* să le accepte, pentru a nu-i oferi lui Derby pretextul de a se pronunța direct împotriva lui. Austria a trebuit să le respingă dacă nu voia să-și piardă toate avantajele etc. Bonaparte, care contase pe căderea lui Derby și pe venirea la putere a lui Palmerston, era într-o situație cît se poate de proastă deoarece, în discursurile lor, Derby și Disraeli au arătat fățiș că s-au plictisit să se lase înșelați de Bon[aparte] și de Rusia și, în afară de aceasta, s-au situat fățiș de partea Austriei. Malmesbury a spus că nu înțelege *sub ce motiv* s-a amestecat Bonap[arte] în tulburările din Italia. Derby a declarat că Anglia, la început, va păstra neutralitate armată, dar după aceea va porni împotriva puterii care, sub un „pretext fals”, a provocat războiul, de asemenea a spus că interesele Angliei în Marea Adriatică nu-i permit să stea cu brațele încrucișate; un atac împotriva Triestului îl va considera aproape un casus belli ⁴⁾. Disraeli a spus

¹⁾ — Anglia ar fi fost legată de Franța și de Sardinia printr-un tratat militar împotriva Austriei. — *Nota trad.*

²⁾ — să se țină de cuvînt. — *Nota trad.*

³⁾ — subterfugii. — *Nota trad.*

⁴⁾ — motiv de război. — *Nota trad.*

că Austria s-a purtat cu „dignified moderation”¹⁾, Sardinia însă „ambiguous, vexing and even ambitious”²⁾. În sfârșit, cu toții au spus că tratatele din 1815 trebuie menținute, iar, în ceea ce privește reglementarea teritorială în Italia, aceste tratate, așa cum au subliniat în repetate rânduri, „intended putting a check upon the encroaching ambition of France”³⁾.

Un lucru e sigur: din pricina trucului lui Derby care, în loc să se retragă, a trimis la dracu parlamentul, surghiunindu-l astfel, pînă una alta, pe Palmerston în viața particulară, jocul ruso-francez a ajuns într-o dilemă serioasă.

Nu există decît două posibilități.

Sau Austria se va lăsa intimidată de telegramele amenințătoare sosite din Londra și Berlin și va revoca ultimatumul dat de Gyulay Piemontului⁴⁾. În acest caz nici Dumnezeu nu-i mai poate ajuta lui Bonaparte. Va fi nevoit să dezarmeze efectiv, și armata îl va trata ca pe Soulouque. La Paris, muncitorii sînt și așa furioși din cauza deportării infame a lui Blanqui la Cayenne⁵⁾. Sau Austria se va plitisi de jocul diplomatic și va porni spre Torino. În acest caz, domnul Bonaparte va cîștiga o victorie diplomatică întrucît Austria va declara prima războiul, dar această victorie diplomatică o va plăti cu un ugly military defeat⁴⁾. În acest caz nu garantez nici 4 months purchase for his crown and dynasty⁵⁾.

Mîine îți trimit numerele din „Tribune”.

Apropo.

Marele și imperialul Vogt⁴²⁰ i-a scris lui Freiligrath o epistolă, prin care îl anunță că această bandă imperială scoate un nou ziar la Zürich (sau Berna, nu-mi amintesc)⁴²¹. El invită pe Freiligrath să scrie pentru ziar la rubrica foiletoane și-l roagă să-l atragă pe profundul Bucher în calitate de corespondent politic.

Programul, pe baza căruia imperialul Vogt vrea să formeze un nou „partid” și care, după cum spune chiar el, a fost primit cu bunăvoință de A. Herzen, este următorul: Germania va renunța la posesiunile ei negermane. Nu va sprijini Austria. Despotismul francez este trecător, cel austriac este veșnic. Ambilor despoți li se dă libertatea să se vlăguiască. (Se observă chiar o anumită preferință pentru Bona.) Germania — neutralitate înarmată. La o mișcare revoluționară în Germania, după cum „știe” Vogt „din sursa

1) — „moderație demnă”. — *Nota trad.*

2) — „echivoc, îngrijorător și chiar ambițios”. — *Nota trad.*

3) — „urmăreau să pună frîu ambițiilor de cîtopire ale Franței”. — *Nota trad.*

4) — o rușinoasă înfrîngere militară. — *Nota trad.*

5) — un termen de 4 luni pentru coroana și dinastia lui. — *Nota trad.*

cea mai sigură", nici nu ne putem gândi during our lifetime ¹⁾). Consequently ²⁾), de îndată ce Austria va fi distrusă de Bon[aparte], în patrie va începe de la sine o dezvoltare imperial-regent liberal-națională moderată, și Vogt s-ar putea să mai ajungă bufonul curții prusiene. Vogt crede, după cum reiese din scrisoarea lui, că Freil[igrath] n-ar mai avea nici un fel de legături cu noi. Cît de puțin îi cunoaște acest Vogt imperial pe oamenii cu care are de-a face: Bucher, ca urquhartist, este *austrofil*. Marele Blind, on the other hand ³⁾), se află în fața dilemei dacă, în calitate de german, trebuie să fie împotriva lui Bonaparte sau în calitate de Rotteck trebuie să fie împotriva Austriei, și convoacă at the present moment ⁴⁾ un „parlament german”, fapt pe care telegraful îl va anunța curînd la Manchester ⁴²².

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

206

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 6 mai 1859

Dragă Frederick,

Am primit articolul tău ⁴²³. Ai aflat, probabil, dintr-o depeșă telegrafică că Hess s-a pronunțat împotriva planului lui Gyulay (ar fi mai exact să spun a *lipsei de plan*) ⁴²⁴. Din punctul nostru de vedere, adică revoluționar, nu am avea nimic împotriva ca, la început, Austria fie să sufere o înfrîngere, fie, ceea ce moralmente este același lucru, să se retragă din nou în Lombardia. Aceasta va face ca evoluția evenimentelor să se precipite și va crea răgazul necesar pentru ca la Paris lucrurile să ajungă la maturitate. În ge-

¹⁾ — în timpul vieții noastre. — *Nota trad.*

²⁾ — Prin urmare. — *Nota trad.*

³⁾ — pe de altă parte. — *Nota trad.*

⁴⁾ — în momentul de față. — *Nota trad.*

neral, situația este de așa natură, încît, de orice parte s-ar face blunders ¹⁾, ele trebuie să fie în avantajul nostru. Dacă Austria ar fi zdrobit de la bun început armata piemonteză, dacă ar fi cucerit orașul Torino, dacă i-ar fi înfrînt pe francezi la ieșirea din Alpi, Rusia s-ar fi întors, probabil, imediat împotriva lui Bonaparte — în orice caz ea nu era încă efectiv angajată împotriva Germaniei ²⁾ — și mizerabilul nostru guvern prusian ar fi evitat acel impas în care își va frînge gîtul. Mai departe: o astfel de înfrîngere zdrobitoare de la bun început ar fi putut provoca în Franța o rebeliune a armatei și la Paris o revoluție împotriva lui Bonaparte]. Și apoi? În momentul de față, urmarea ar fi fost că Sfînta Alianță ar fi pornit victorioasă cu armele împotriva unui eventual guvern revoluționar de la Paris, ceea ce, bineînțeles, nu intră în calculele noastre. Radetzky avea în sine focul revoluționar de la 1848. Dar, eu cred că de ambele părți, — austriacă și franceză — războiul va fi purtat acum cu o moderație reacționară.

Ai făcut rău că n-ai trimis aici cel puțin încă două exemplare din broșură ²⁾: pentru Pfänder, care a expedit manuscrisul pe numele lui, și pentru Freiligrath. Și lui P. Imandt (*Dundee, Dundee Seminary*) ar fi bine să-i trimiți un exemplar. Trebuie să ai mai multă considerație pentru relațiile de partid și să le menții oame-nilor moralul.

Apropo. Din articolul tău ³⁾ de vinerea trecută am scos în înțelegime introducerea, în primul rînd, pentru că aveam unele temeri în privința austriecilor; în al doilea rînd, pentru că în nici un caz nu trebuie să identificăm cauza noastră cu cauza actualelor guverne germane.

După părerea mea, foarte curînd onorabilul Palmerston se va afla din nou la cîrmă, în calitate de foreign minister ⁴⁾ sau de ministru de război. Dobitocii aștia de toryi, într-adevăr, îi ușurează extrem de mult jocul. Mai întîi, indivizii strică jocul austriecilor prin mizerabila lor aparență de mediație. Apoi, de îndată ce tratatul franco-rus devine cunoscut, ei contestă cu toată tăria existența lui, pentru a dovedi that they have not been taken by surprise ⁵⁾. Acest lucru îi dă lui „*Times*” prilejul de a-și bate joc de ei și de a lua o atitudine patriotică împotriva Rusiei. Dar miezul problemei constă în faptul că în „*Times*”, ca și în toate celelalte ziare ale lui

¹⁾ — greșeli. — *Nota trad.*

²⁾ *F. Engels*. „Padul și Rinul”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 245—296. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ *F. Engels*. „Perspectivele războiului”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 342—345. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ — ministru de externe. — *Nota trad.*

⁵⁾ — că nu au fost luați prin surprindere. — *Nota trad.*

Palmerston (deși acestea iau atitudine pro sau contra diferitelor puteri interesate în funcție de felul în care și-au împărțit rolurile între ele), se relevă necesitatea („Morning Adv[ertiser]” și „Daily Telegraph”, care scriu pentru gloată, vorbesc deschis despre aceasta) de a chema din nou la putere the truly British minister ⁴²⁶. Păduchioșii de toryi, în loc să facă acest lucru, ar fi trebuit „să creadă” în existența tratatului ruso-francez și să-l atace cu această ocazie pe Pam. Pentru asta au existat cele mai bune oportunități ¹⁾. În primul rînd, Pam se afla la Compiègne ⁴²⁷ oînd a fost elaborat tot acest plan. În al doilea rînd, domnul Whiteside, în numele guvernului, îl informase pe stupidul John Bull — ceea ce de multă vreme se știa din blue books ⁴²⁸ — că în 1848 Austria i-a declarat lui Palmerston că, dacă el vrea să ia asupra lui medierea, ea este de acord să renunțe definitiv la Lombardia, dar în schimb la Veneția să fie instaurat un guvern italian în frunte cu un arhiduce austriac. Tot atunci i s-a adresat și Piemontul și Franța. Ce a făcut Pam? El a refuzat propunerea pe motiv că — acesta a fost pretextul — trebuie să se renunțe complet și la Veneția. Răspunsul acesta l-a dat după trei săptămîni de tăcere. Cînd Radetzky a învins, Palmerston le-a cerut austriecilor să ducă la îndeplinire planul pe care i-l comunicaseră lui. În problema ungară (de data aceasta referitor la condițiile cărora ungarii, ajunși la desperare, erau gata să se supună) a făcut aceeași manevră. Revenirea acestui individ în guvern este a real danger ²⁾. De altfel, acum încep să-l înțeleagă și cei din Germania. Într-o carte a profesorului Wurm („Istoria războiului oriental”) ⁴²⁹, apărută la Hamburg, și într-o carte despre Nicolaie, scrisă de un alt neamț, al cărui nume îmi scapă, Pam este atacat direct ca agent rus.

Ad vocem business ³⁾. Măgarul de Friedländer mi-a scris pe data de 12 aprilie, dar a uitat esențialul, și anume să treacă banii pe numele meu la o bancă. În schimb mi-a vorbit de un „avans”. Dar asta e un nonsens. În fiecare săptămîină e nevoie de 8—10, deseori 15 l. st. pentru telegrame, lucru despre care i-am scris măgarului ăsta. Pînă acum nici un răspuns, deși îmi trimite regulat ziarul vienez „Presse” (acum, după cum observ chiar din ziar, are 26 000 de abonați. Ieri i-am scris lui Lassalle o scrisoare furibundă ⁴⁾). Din „Presse” văd că L[assalle] a pornit cu mult sîrg, dar nu cu mult talent, să scrie corespondențe și telegrame la „Presse”. A acceptat însă această muncă numai după ce i-am dat în scris „aprobarea”

¹⁾ — ocazii. — *Nota trad.*

²⁾ — o adevărată primejdie. — *Nota trad.*

³⁾ — Referitor la afaceri. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 536. — *Nota red.*

mea ¹⁾, deoarece — după cum mi-a scris — nu vrea să se expună unui risc politic fără consimțământul meu). Ar fi nostim dacă toate aceste tratative n-ar avea alt rezultat decât angajarea lui L[assalle] la ziar. S-ar putea însă ca această tergiversare să provină din dificultatea pe care, în condițiile actualelor tulburări, o întâmpină Friedländer în aranjarea problemei bănești la Viena. Până una alta, intrucît nu mai am răbdare să aștept, mă ocup de algebră.

Salut.

Lupus e la Manchester ?

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

207

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 16 mai 1859

Dragă Engels,

Din scrisoarea alăturată primită de la Lassalle, pe care trebuie s-o am *imediat* înapoi, vei vedea cît de departe au ajuns lucrurile în chestiunea de la Viena. I-am scris de îndată lui Friedländer ²⁾. Lassalle însă nu știe că eu primesc zilnic ziarul „Presse“, din care îți trimît cîteva extrase și din care am văzut că, încă înainte de a primi scrisoarea ³⁾ mea, el a trimis tot timpul corespondențe, dar că ziarul a încetat publicarea telegramelor lui din Berlin deoarece erau peste măsură de lungi ; în plus, corespondențele lui nu numai că nu aduceau nimic, dar chiar puteau să stingherească oricare ziar. S-ar putea să nu iasă nimic din toată povestea, dar, pe de altă parte, s-ar putea și ca panica comercială de la Viena, care poate fi comparată numai cu cea de la Hamburg ⁴³⁰, să-i fi împiedicat pînă acum pe

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 526—527. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 537. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 525—528. — *Nota red.*

acești domni să perfecteze definitiv chestiunea cu mine. Nous verrons ¹⁾).

Am să-ți scriu curînd mai mult, și niște lucruri foarte amuzante. Pentru astăzi doar atât : Korff, ex-editorul nostru, a fost condamnat la New Orleans, pentru *forgery of a bill* ²⁾, la 12 ani închisoare.

Fostul regent al imperiului, Vogt, s-a vîndut lui Bonap[arte] ³⁾.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I⁵
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

208

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 18 mai 1859

Dragă Engels,

Scrisoarea lui Lassalle conține cîteva lucruri pentru care am să-i trag o săpuneală zdravănă. D'abord ³⁾, tînărul vorbește despre ceea ce „trebuie să facă pentru mine“. Or, eu nu i-am cerut decît ca el, care a inițiat toată această poveste și ale cărui corespondențe le-am văzut mereu în „Presse“, să-mi explice tăcerea enigmatică a Vienei ⁴⁾. Asta era obligația lui. În al doilea rînd, vrea să dea impresia că numai după lupte grele, în urma insistențelor „mele“, scrie corespondențe la „Presse“. Dar în aceeași scrisoare recunoaște, la un moment dat, că începuse să trimită corespondențe la Viena încă înainte de a mă pronunța eu în această privință. Pe urmă însă o întoarce. Cînd mi-a comunicat propunerea lui Friedländer, s-a întins pe două pagini în care se interesa dacă să scrie sau nu corespondențe la Viena și afirma că totul va depinde de hotărîrea mea. Mai întîii, era de la sine înțeles că, dacă eu consideram co-

¹⁾ — Vom vedea. — *Nota trad.*

²⁾ — falsificarea unei polițe. — *Nota trad.*

³⁾ — Mai întîii. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 536. — *Nota red.*

laborarea la „Presse” destul de bună pentru mine, nu puteam s-o consider neindicată pentru L[assalle]. În afară de aceasta, din scrisorile lui îmi dădeam seama că arde de dorința de a primi aprobarea mea. Și atunci de ce acum această lăudăroasă denaturare a legăturii cauzale? Ceea ce spune Lassalle despre „tendința” pentru care, după cum scrie el, i-ar fi „tras un perdea” lui F[riedländer] este un nonsens. În împrejurările actuale, ziarul vienez „Presse”, pentru un ziar austriac, este redactat cu pricepere, decentă și cu mult mai mult tact decât ar putea da dovadă L[assalle]. În sfârșit, nu i-am cerut tânărului să mă învețe ce este „demn” și ce nu este demn de mine. Găsesc că e o neobrăzare din partea lui să facă asemenea aluzie. Dacă Friedländer poate rezolva latura financiară, nu voi renunța în nici un caz la hotărîrea mea, care nu poate fi în nici un caz zdruncinată de faptul că, după cât se pare, lui Friedländer nu i-a fost pe plac corespondența lui L[assalle]. Din ultimele numere ale lui „Presse” constat că abonamentele la acest ziar au crescut la 27 000.

Broșura ⁴³² lui L[assalle] este o enormous blunder ¹⁾. Apariția broșurii ²⁾ tale „anonime” nu-l lasă să doarmă. Ce-i drept, în momentul de față, situația partidului revoluționar din Germania este incontestabil dificilă, dar, la o analiză mai critică a împrejurărilor, ea devine clară. În ceea ce privește „guvernele”, e evident că, din toate punctele de vedere, fie și numai în interesul existenței Germaniei, trebuie să li se ceară să nu rămână neutre, ci, cum bine spui tu, să fie *patriotice*. Întregii povești trebuie să i se dea un caracter *revoluționar* prin simplul fapt că antagonismul față de Rusia va fi și mai mult subliniat decât antagonismul față de Boustrapa. Asta ar fi trebuit să facă L[assalle] pentru a contracara urletele anti-franceze ale lui „N[eue] Pr[euussische] Z[eitung]”. Apoi e tocmai *acel* punct care în practică, în cursul războiului, va duce guvernele germane la trădarea unității imperiului, și atunci vor putea fi înșfăcate de guler. În general, dacă L[assalle] se va încumeta să vorbească în numele partidului, pe viitor va trebui sau să se aștepte ca noi să-l dezavuăm în mod public, deoarece împrejurările sînt prea serioase pentru a umbla cu menajamente, sau, în loc să se inspire dintr-un amestec de foc și logică ⁴³³, să se înțeleagă în prealabil cu oamenii care pot fi și de altă părere. Acum e absolut necesar să respectăm disciplina de partid, altminteri totul se va duce de rîpă.

¹⁾ — greșeală grosolană. — Nota trad.

²⁾ F. Engels. „Padul și Rinul”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13. București, Editura politică, 1962, p. 245—296. — Nota trad.). — Nota red.

Confuzia care domnește în capetele oamenilor a luat proporții uimitoare. There is d'abord ¹⁾ „regentul imperiului“, care a trădat unitatea imperiului, primind bani peșin de la Paris. În „Freischütz“ din Hamburg, d-l Meyen ridică osanale broșurii lui Vogt ⁴³⁴. Pentru o anumită categorie de democrați vulgari (unii dintre ei, care sînt cinstiți, cred că înfrîngerea Austriei, completată cu o revoluție în Ungaria și Galiția etc., ar provoca o revoluție în Germania. Dobitociiăștia uită că în momentul de față o revoluție în Germania, adică dezorganizarea armatei ei, n-ar fi în favoarea revoluționarilor, ci a Rusiei și a lui Boustrapa) este, desigur, o mare bucurie de a avea posibilitatea să sune goarna împreună cu ungurii adepți ai lui 10 decembrie (numai de-alde Bangya), cu polonezii (acum cîteva zile d-l Cieszkowski, vorbind în Camera prusiană despre Nicolaie, l-a numit „marele aliat slav“ al polonezilor) și cu italienii. O altă bandă, cum este cea a lui Blind, care vrea să îmbine patriotismul cu democratismul (printre ei se află și bătrînul Uhland), se compromite cerînd, în același timp, și un război alături de Austria împotriva lui Bonaparte, și un parlament al imperiului. D'abord, acești măgari nu văd că nu există nici o condiție pentru realizarea acestui deziderat mîrșav. În al doilea rînd, le pasă atît de puțin de adevărata stare de lucruri, încît habar n-au că în singura parte a Germaniei care are un rol hotărîtor, în Prusia, burghezii sînt mîndri de Camerele lor, a căror putere trebuie să crească o dată cu dificultățile prin care trece government ²⁾, că, pe bună dreptate, acești burghezi nu sînt nicidecum dispuși (așa cum arată ultimele dezbateri din Camere) să se lase conduși de badenezi și württemberghezi sub egida „parlamentului“, așa cum nici guvernul prusian nu dorește hegemonia Austriei sub egida „Bundestagului“, că acești burghezi știu din 1848 că un parlament care ar acționa alături de Camerele lor ar zdruncina puterea acestora, el rămînînd o simplă fantasmagorie. În realitate, se poate găsi mai mult sprijin revoluționar la Camerele prusiene, care votează bugetul și în spatele cărora, în anumite cazuri, se află o parte din armată și plebea berlineză, decît la un debating club ³⁾ numit „parlamentul imperiului“. Se înțelege de la sine că badenezii, württemberghezii și other small deer ⁴⁾, conștienți de propria lor importanță, au o părere contrară. În rîndurile propriilor noștri prieteni de partid și ale altor revoluționari cinstiți domnește o adevărată teamă că un război împotriva lui Boustrapa ar însemna o întoarcere la epoca anilor

¹⁾ — Este, în primul rînd. — *Nota trad.*

²⁾ — guvernul. — *Nota trad.*

³⁾ — club de discuții. — *Nota trad.*

⁴⁾ — alte animale mici. — *Nota trad.*

1813—1815. În sfârșit, reprezentanții lui Crédit mobilier în Germania („*Kölnische Zeitung*”, Fould-Oppenheim etc.) se raliază, firește, temerilor democratice și speculează tradiționala și mioapa perfidie prusiano-dinastică (pacea de la Basel etc.)⁴³⁵. Pe de altă parte, o fracțiune din partidul democrat și revoluționar socoate, din patriotism, că trebuie să se pronunțe în spiritul lui Jahn Arndt. Avînd în vedere toată această confuzie și faptul că, după părerea mea, în joc este soarta Germaniei, consider necesar ca noi doi să lansăm un manifest al partidului⁴³⁶. Dacă se aranjează chestiunea cu Viena, de rusalii va trebui să vii aici în acest scop. Dacă nu, voi veni eu la Manchester.

Acum voi trece de la aceste general things¹⁾ la state of parties²⁾ (germane) din Londra și în legătură cu aceasta trebuie să-ți relatez unele lucruri, pe care, atîta timp cît mai erau în curs, le-am considerat prea plictisitoare ca să ți le comunic.

În primul rînd, îți amintești că tocmai în perioada în care eu rupsesem fățiș relațiile cu măscăriciul E. Bauer, d-l Liebknecht l-a introdus în așa-numita asociație a comuniștilor³⁾, și că acest măscărici a preluat ziarul „*Neue Zeit*”, în paginile căruia, ca un imbecil ignorant ce este, a batjocorit partidul nostru, exagerînd puținele fraze comuniste, pe care le cunoștea prin Scherzer. Mie acest lucru mi-era foarte neplăcut, nu din cauza celor cîțiva filistini din Londra, fiindcă mă gîndeam ce prilej de jubilară va fi pentru banda democratică falsă impresie produsă de micul număr de exemplare din această fițuică, expediate în mod abil în Germania și Statele Unite; din cauză că acest măscărici a aflat în ce stare jalnică este partidul, în sfârșit, din cauza legăturii pe care a stabilit-o cu Comitetul internațional⁴³⁷ de aici. D-l Liebknecht a rămas în Asociație în toată această perioadă în care măscăriciul și-a ținut prelegerile în cadrul ei și a fost redactor la „*Neue Zeit*”; în afară de aceasta, el a trîncănit tot felul de prostii, în sensul că trebuie să mă apere împotriva marii antipatii pe care o nutresc muncitorii (adică filistinii) față de mine etc. Atunci cînd, din lipsă de fonduri, „*N[eue] Z[eit]*” a apărut într-un format redus la jumătate (ți l-am trimis), Liebknecht a prezidat o adunare, la care au fost invitate diverse asociații, pentru a salva ziarul⁴³⁸. Rezultatul a fost, bineînțeles, nul. După această scenă am convocat la mine oamenii (un mic grup: Pfänder, Lochner etc. și cîțiva oameni noi, pe care Liebknecht, după ce m-am mutat din oraș⁴³⁹, i-a tratat ca pe oamenii din clubul său particular de pe vremuri) și cu această ocazie l-am luat la rost pe Lieb-

¹⁾ — lucruri generale. — *Nota trad.*

²⁾ — situația partidelor. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 340. — *Nota red.*

knecht — într-un mod care nu putea, în nici un caz, să-i facă plăcere — pînă cînd și-a recunoscut păcatele și s-a pocăit. El a relatat că s-a făcut o tentativă de a scoate din nou „Neue Zeit”, dar prin intervenția lui energică a împiedicat acest lucru. De aceea am rămas surprins cînd, cîteva zile mai tirziu, am primit un fel de continuare a lui „N.Z.” sub titlul „Das Volk”⁴⁰. Chestiunea s-a lămurit însă într-un mod amuzant, și anume: (vezi și scrisoarea alăturată).

Domnul măscărici i-a scris în cele din urmă lui Biskamp (tu ai o scrisoare a lui B[iskamp] către acesta) că prin tot felul de intrigi Kinkel ar fi ruinat ziarul „Neue Zeit”; el căuta să dea impresia că e însetat de răzbuunăre etc. Well¹⁾. Bisk[amp] vine la Londra și de la început află, spre surprinderea sa, că unul din propriile lui articole, destinate lui „N.Z.”, a apărut, într-o formă mai diluată, în „Hermann”. Dă fuga la măscărici, acesta nu pare de loc încointat la vederea lui, se preface că e bolnav, joacă rolul omului dezgustat de deșertăciunea lumii și, în cele din urmă, îi declară că totul e o porcărie, că el (Bisk[amp]) nu trebuie să se amestece în această murdărie că, pasămite, Kinkel este prea puternic etc. Dar Biskamp, pe care l-a izbit faptul că Kinkel și-a abandonat vechea tipografie și-l scoate pe „Hermann” al său în tipografia lui „N.Z.” și-i publică manuscrisele lui, alergă la Hirschfeld la tipografie și acolo găsi corectura exemplarului cu însemnările făcute de mîna lui Edgar Bauer. In one word²⁾: d-l Edgar s-a folosit de „N.Z.” pentru a se vinde lui Kinkel și totodată — ceea ce dovedește fecunditatea acestui om — pentru a tipări manuscrisele lui B[iskamp] ca pe propriile lui lucrări. Dobitocul de Kinkel! Pentru a distruge „Neue Zeit”, îl cumpără pe măscărici, care în tot timpul activității sale de redactor a evitat orice polemică, în loc să-i dea bani măscăriciului și să-l lase să figureze în continuare ca redactor al lui „Neue Zeit”. Dar Gottfried a socotit că astfel va înlătura, o dată pentru totdeauna, orice concurență, chiar și una atît de neînsemnată. Încă o vorbă despre activitatea acestui Gottfried. Aici a apărut un al treilea ziar german, la început sub titlul „Lond[oner] D[eu]ts[che] Zeit[ung]”, apoi sub titlul „Germania”. Acest ziar, redactat de un oarecare Ermani, avea o orientare austriacă. Gottfried descoperă că redactorul a săvîrșit cîndva o infracțiune de drept comun, îl amenință prin intermediul doctorului Juch, îi cumpără ziarul și tipografia la un preț de nimic (nu se știe dacă din fondul revoluției sau cu banii ambasadei prusiene) și, după cum se spune, continuă să editeze ziarul sub un alt titlu și sub conducerea lui Juch. Ziarul lui Kinkel are 1 700 de abonați, el va

¹⁾ — Bine. — Nota trad.

²⁾ — Într-un cuvînt. — Nota trad.

deveni o sursă de venit, și individul ăsta vrea să-l asigure împotriva oricărei concurențe și polemici.

După trădarea măscăriciului, Bisk[amp] etc. au fondat „Das Volk” și atunci el și alți filistini mi s-au adresat mie, la început indirect, prin intermediul lui Liebk[necht], apoi a venit B[iskamp] la mine.

I-am spus că noi nu putem colabora direct la nici un ziar mic și, în general, la *nici un* ziar de partid care nu e redactat de noi înșine. Or, pentru aceasta, în momentul de față nu există nici o condiție. Cît despre domnul Liebknecht n-are deocît să lucreze în folosul lui B[iskamp]. În orice caz, aprob faptul că nu i s-a lăsat lui Gottfried cîmp liber de acțiune și că planul lui mîrșav a fost zădărnicit. Tot ceea ce pot făgădui, i-am spus, se reduce la următoarele : să le trimit din cînd în cînd articole „tipărite” din „Tribune”, pe care să aibă dreptul să le folosească ; să le propun cunoșcuților mei să se aboneze la ziar ; în sfîrșit, să le comunic *verbal* notele care îmi cad în mină și să le dau „indicații” într-o problemă sau alta. Pe de altă parte, Biskamp trebuie să expună de îndată, documentat (acest lucru se va face în numărul viitor), întreaga porcărie pusă la cale de Bauer și Kinkel⁴¹. (În felul acesta prind doi iepuri dintr-o dată, chiar dacă foiața își încetează apariția.) Măscăriciul trebuie să fie doborît de pe pedestalul său de obiectivitate și în toate privințele trebuie să se adopte o atitudine ofensivă și polemică, dar tonul să fie cît mai vesel cu putință.

Prin urmare, te rog pe tine, pe Lupus, Gumpert și toți cei pe care-i poți convinge (prezentîndu-l ca pe un ziar antikinkelian, dar care nu me aparține) să vă abonați la „Das Volk”. Adresa biroului : 3, Litchfield Street, Soho. (Un abonament trimestrial, inclusiv taxele de expediție, costă 3 șilingi și 6 pence.) Gumpert și Biskamp sînt amîndoi din electoratul Kurhessen și cum primului îi vine din cînd în cînd cîte o idee deșteaptă, i-o poate pasa compatriotului său. În sfîrșit, indică-mi vreun individ (stationer¹⁾) din Manchester căruia i se poate trimite „Das Volk” pentru a-l difuza. (Scrie-i și tipului din Bradford²).

După părerea mea, „Das Volk” este o foaie a emigranților în genul ziarului nostru „bruxellez” sau al celui „parizian”⁴². Dar, cu ajutorul lui și pe ascuns, putem să-i facem să turbeze pe Gottfried etc. etc. fără a interveni direct. Ar putea, de asemenea, să vină un moment, și încă foarte curînd, cînd va fi extrem de important ca nu numai dușmanii noștri, ci și noi să ne putem publica părerile

¹⁾ — librar. — Nota trad.

²⁾ Wilhelm Strohn. — Nota red.

într-un ziar londonez. Biskamp merită cu atât mai mult să fie sprijinit, cu cât lucrează pe gratis.

Partea cea mai frumoasă e că în nr. 18 al lui „*Hermann*” măscăriciul a scris un articol extrem de stupid și de lamentabil în care „demonstrează” că „neutralitatea Angliei” reduce actualul război la un „război periferic”. Pe nefericitul continent nu mai sînt posibile evenimente „hotărîtoare” și de aceea sublima Anglie rămîne „neutră”. În nr. 19, Blind, indignat din punct de vedere democratic-patriotic, iar Bucher, din punct de vedere urquhartist, l-au dojenit pe măscărici, așa că în curînd, primind lovituri de picior din partea tuturor partidelor, acesta va zbura și de la „*Hermann*”⁴⁴³.

Domnii filistini au primit o lecție bună. Bătrînul măgar weitlingian, Scherzer, credea că el ar putea numi reprezentanți ai partidului. La întîlnirea mea cu o delegație a acestor filistini (eu am refuzat să intru în vreo asociație, dar Liebknecht era președinte al uneia, iar Lappländer¹⁾ al celeilalte)⁴⁴⁴ le-am spus-o răspicat: mandatul nostru de reprezentanți ai partidului proletar nu l-am primit de la nimeni altcineva decît de la noi înșine. Dar el este confirmat prin ura exclusivă și generală pe care o manifestă toate fracțiunile și partidele lumii vechi împotriva noastră. Îți poți închipui ce stupefiiți au fost acești dobitoci.

Dacă nu mai ai exemplare din „Padul și Rîmul”, trebuie să comanzi cîteva. Avem nevoie de copii pentru Steffen, Weydemeyer și cîteva reviste de aici.

Nu s-ar putea să-i mai trimiți niște vin de Porto bietului Eccarius, care din nou se chinuie în infernul croitoriei ?

Salut.

Al tău,
K. M.

Am primit o scrisoare de la Weydemeyer și Komp. Ți-o voi trimite zilele acestea. Prin ei i-au și fost comandate lui Duncker circa 100 de exemplare din „Economia”⁴⁴⁵ mea pentru Statele Unite.

Spune-i lui Lupus că from the beginning²⁾ Beta (Bettziech), redactorul lui „How do you do”, este în același timp mina dreaptă a lui Gottfried în redacția acestuia.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart. 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Anders. — *Nota red.*

²⁾ — de la început. — *Nota trad.*

209

Engels către Marx
la Londra

Manchester, 23 mai 1859

Dragul meu Maur,

În ceea ce privește manifestul ¹⁾ sînt întru totul de acord. Cum să procedăm cu tipărirea lui? Va trebui, desigur, să fie tipărit la Londra; informează-te în privința cheltuielilor și a altor amănunte, ca să-l putem publica imediat după ce-l scriem.

Povestea cu „Völkchen” ²⁾ este foarte amuzantă, foarte îmbucurătoare și se poate dovedi de foarte mare folos. În legătură cu difuzarea lui aici trebuie să remarc următoarele: aș putea găsi cu ușurință un „stationer” ³⁾ englez, dar nu cred că acesta ar avea șansa de a pune mîna nici măcar pe un singur abonat ocazional. Pentru recrutarea abonaților ar trebui atrași librării care vînd aici cărți străine, Dunnill și Palmer, Princess Str., și Franz Thimm, Princess Str. Lupus se va abona la D[unnill] și P[almer], Gumpert și cu mine ne vom abona la Thimm, de la care cumpărăm de obicei cărți. Aici acțiunile lui „Hermann” sînt într-o scădere simțitoare, un stoc întreg de numere vechi zac nevîndute, iar administratorul de aici al lui Thimm, care nu se arată prea binevoitor față de Kinkel, mi-a spus că numărul abonaților scade de la o săptămîină la alta. De aceea trimite primele numere — mai ales acela în care se vorbește despre ticăloșia lui Kinkel ⁴⁾ —, 12 exemplare lui Thimm și circa 6 exemplare lui D[unnill] și P[almer]; de îndată ce vor sosi, îl voi pune în mișcare pe birfitorul de Heckscher, care cu siguranță, așa cum $2 \times 2 = 4$, va răspîndi pretutindeni această poveste. Dar ziarele pentru firma Thimm trebuie trimise *direct* la Th[imm] de aici — individul de la Londra ar fi în stare să rețină fleacul ăsta. De îndată ce Th[imm] va obține aici cîteva abonamente, reprezentantul local al firmei se va arăta mai interesat de această chestiune.

Despre bătălia de la Casteggio voi scrie vinerea viitoare: e un lucru mult prea lipsit de importanță pentru a scrie de două ori despre el, iar telegramele sînt prea inconsistente ca să se poată spune ceva coerent ⁴⁷⁾. Vechea ta hartă a Lombardiei îmi prinde

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 388—389. — Nota red.

²⁾ „Das Volk”. — Nota red.

³⁾ — „librar”. — Nota trad.

foarte bine acum, este făcută la o scară de aproximativ 1/160 000, deci destul de mare. Din păcate, relieful este redat foarte prost. Multe salutări.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

210

Marx către Engels⁴⁸
la Manchester

[Londra] 24 mai 1859

Dragă Engels,

Ți-aș fi foarte îndatorat dacă ai putea să-mi trimiți ceva „tin”¹⁾. Mizerabilul de Duncker, pe care am contat, se pare că amână treaba asta la nesfârșit. Timp de 11 zile animalul n-a mai trimis iar nimic. Știi cine îmi stă în cale? Nimeni altul decât Lassalle. La început cartea mea²⁾ a fost amânată cu patru săptămâni din cauza lui „Sickingen” al lui. Acum, când povestea se apropia de sfârșit, a trebuit ca zămintitul ăsta să intervină cu broșura lui³⁾ „anonimă”, pe care a scris-o numai fiindcă broșura ta⁴⁾ anonimă nu-l lăsa să doarmă. Oare ciinele ăsta nu-și dă seama că măcar din bunăcuviință trebuia să lase să apară mai întâi lucrarea mea? Mai aștept oțeva zile și apoi am să scriu la Berlin o scrisoare cât se poate de grosolană.

Am făcut comenzile pentru Manchester. Dacă timpul îți permite, scrie-mi mâine în germană 20—30—40 de rînduri despre evenimentele de război⁵⁾. Cîrpei ăsteia de Liebknecht nu-i voi da textul scris de tine, ci i-l voi dicta. Nu trebuie să pierdem timpul, căci „Volk”

¹⁾ — metal. — Nota trad.

²⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — Nota trad.). — Nota red.

³⁾ F. Lassalle. „Războiul din Italia și sarcinile Prusiei”. — Nota red.

⁴⁾ F. Engels. „Padul și Rinul”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 245—291. — Nota trad.). — Nota red.

⁵⁾ F. Engels. „Campania din Italia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 389—391. — Nota trad.). — Nota red.

nu are decît un *singur* zeţar şi pînă vineri dimineaţa trebuie să fie totul gata.

Să nu treci cu vederea *treaba asta*. Cu cîteva articole mai originale despre teatrul de război, la Londra se pot cîştiga cel puţin încă 50 de abonaţi. Am să aranjez în așa fel lucrurile, încît deocamdată noi doi să nu fim direct răspunzători.

Despre manevrele lui Gottfried ¹⁾ îți poți face o idee din faptul că săptămîna trecută, în East End, acest popă a vîndut publicația sa „Hermann” cu o jumătate de penny publicului din Whitechapel ²⁾, numai pentru a împiedica vînzarea lui „Volk”. De unde o fi avînd fonduri? Schapper mi-a spus că *Willich* ar fi fost aici. După cum se vede, indivizii au împărțit, probabil, banii între ei și i-au aruncat un os și ciinelui de pază Heinzen, de vreme ce acest ciine a încetat să mai latre. O să aflăm noi cum stau lucrurile.

I shall look out ³⁾ în legătură cu publicarea manifestului nostru ⁴⁾

Salut.

Al tău,

K. M.

Imandt se căsătorește cu fiica gazdei lui, o scoțiană. Auch eine schöne Gegend ⁵⁾.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

211

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 25 mai 1859

Dragă Fred,

Așa cum stau acum lucrurile aici, nu cred că aş putea părăsi Londra și, în orice caz, nu la începutul săptămîinii viitoare.

¹⁾ Gottfried Kinkel. — *Nota red.*

²⁾ — cartier din estul Londrei, în care trăia în locuințe mizere o mare parte din populația muncitorească. — *Nota trad.*

³⁾ — Am să mă interesez. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 387, 393. — *Nota red.*

⁵⁾ — Iar o perlă (expresie germană, folosită de Tieck, în basmul „Motanul încălțat”, precum și de Heine într-o serie de poezii. — *Nota red.*) — *Nota trad.*

Astăzi, după cum văd dintr-o însemnare făcută în agenda mea, sînt exact două săptămîni de cînd i-am trimis cîinelui de Duncker *ultimele trei coli de corectură* (și anume colile 9-11). Așadar lucrarea¹⁾ era *gata*, iar individul nu mai avea altceva de făcut decît să trimită perii curate ale *ultimelor trei coli* pentru a întocmi *eratele*. În locul acestora ce crezi că primesc astăzi? Broșura lui Lassalle.²⁾, și pentru că nu aveam nici un ban în casă și am amanetat aproape tot ce putea fi amanetat, a trebuit să trimit la Muntele de pietate și ultima haină portabilă, întrucît trebuia să plătesc 2 șilingi pentru această porcărie, care la Berlin costă probabil 8 pence. Dar, de fapt, voiam să-ți spun următoarele :

Acum este absolut evident că împotriva lucrării mele s-a pus un nou embargo pe două săptămîni, pentru a-i face loc domnului Lass[alle]. Lucrarea mea ar mai avea nevoie de cel mult trei ore de muncă. Dar zmintitul ăsta afurisit și înfumurat a aranjat intenționat embargoul, pentru ca atenția publicului să nu fie împărțită. Iar Duncker, acest porc de cîine, este încîntat în adîncul sufletului său că are un nou pretext pentru a amîna plata onorariului meu. Nu-i voi ierta ovreiașului festa asta. Graba cu care a fost tipărită maculatura lui arată că el poartă magna pars³⁾ a vinei pentru amînarea lucrărilor noastre. În plus, animalul ăsta este atît de îndrăgostit de produsul lui chinuit, încît consideră de la sine înțeles ca eu să ard, pur și simplu, de nerăbdarea de a vedea „anonima” lui și să am destulă „obiectivitate” pentru a considera asasinarea cărții mele ca fiind în firea lucrurilor.

Afurisitul ovrei⁴⁾ din Viena nu scrie nici el nimic.

Lupus se înșală foarte mult în privința lui Liebknecht dacă-și închipuie că mediocritatea asta ar putea scrie o lucrare ca „Regentul imperial”. Biskamp a scris lucrarea (eu i-am furnizat faptele) și Biskamp trebuie să scrie *totul*. Liebknecht n-a scris decît „Cronica politică”, Londra, semnat „II”, și nici asta în întregime⁴⁴⁹. Liebknecht este tot atît de incapabil în domeniul publicisticii pe cît este, în general, de nesigur și slab de caracter, lucru despre care altă dată am să-ți comunic date mai amănunțite. Individului acesta ar fi trebuit să-i dăm săptămîna aceasta definitiv un picior în spate, dacă anumite împrejurări nu ne-ar fi determinat ca, deocămdată, să-l mai folosim ca sprietoare.

¹⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ F. Lassalle. „Războiul din Italia și sarcinile Prusiei”. — *Nota red.*

³⁾ — cea mai mare parte. — *Nota trad.*

⁴⁾ Max Friedländer. — *Nota red.*

Chestiunile personale, precum și necesitatea de a aștepta, în continuare, să primesc ceva de la Duncker nu-mi vor da, probabil, posibilitatea să vin săptămîna viitoare la Manchester. La aceasta se mai adaugă și considerentul că, dacă aş pleca acum cînd se urzesc intrigi din toate părțile — din partea emigrației democrate, a negustorilor din Camberwell, a weitlingienilor etc. etc. —, iar oamenii care trebuie să ne reprezinte aici sînt extrem de slabi, totul s-ar putea ușor duce dracului. De altfel, ieri, în termeni răspicați, i-am transmis prin Pfänder trîntorului de Schapper că dacă nu reintră imediat în Asociația muncitorilor (așa-zisă a comuniștilor) ¹⁾ și nu preia conducerea ei, vom rupe orice „relații” cu el. Singura sferă în care ne-am putea folosi de hipopotamul ăsta, dobitoacul o consideră prea neînsemnată pentru el. Mais nous verrons ²⁾. Niciodată n-am avut un stat-major atît de prost. Pieper ne-ar fi acum de mare folos. Dar el stă la Bremen și nici măcar nu scrie.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

212

Marx către Engels ⁴⁵⁰ la Manchester

[Londra] 27 mai [1859]

Dragă Engels,
Am primit cele 5 l. st.

Trebuie să dai ceva mai multă culoare articolelor tale de război, deoarece scrii pentru un ziar care se adresează publicului larg, și nu pentru un ziar militar științific. E doar ușor de introdus din *correspondențele apărute în „Times”* etc. mai multe elemente descriptive și individuale. Eu nu pot interveni, deoarece asta ar dăuna unității stilului. Altfel, Dana va introduce, din proprie inițiativă, tot felul de absurdități.

¹⁾ Este vorba de Asociația culturală a muncitorilor comuniști germani de la Londra. — *Nota red.*

²⁾ — Dar vom vedea. — *Nota trad.*

Îți trimit astăzi, cu titlu de probă, două numere (ultimele) din „Presse” ca să vezi dacă te poți folosi de acest ziar.

Aseară pe la ora șapte a venit domnul Liebknecht cu 6 rinduri pentru „Das Volk”, după ce, prin faptul că a lipsit mult timp, a provocat, așa cum mi-a spus Biskamp, dezordine în întreaga tipografie (și măgarul ăsta meneu se apucă de altceva). I-am indicat precis dobitocului ăstauia ce mai trebuie reprodus din broșura ta¹⁾. În loc de asta, el vrea să facă din ea un leader²⁾, lucru pe care, firește, nu va reuși. Bürgers redivivus³⁾, dar much worse⁴⁾, deoarece B[ürgers] cel puțin putea fi folosit pentru atacuri în cadrul asociațiilor.

După părerea mea, Garibaldi este trimis dinadins pe o poziție unde îl așteaptă pieirea.

Spre deosebire de Kossuth, care împreună cu Klapka l-a „recunoscut” deja pe „Constantin” ca rege rus al Ungariei, Mazzini (în probleme de patriotizm italian este, desigur, o autoritate mai mare decât domnul Lassalle) se poartă foarte cuminte. Voi încerca să procur ultimul număr, cu care își încheie apariția „Pensiero ed Azione”⁴⁵¹ al său. Trimite-mi ultima ta lucrare, „Padul și Rinul”, pentru Mazzini. Am să scriu câteva cuvinte însoțitoare, sau *mai bine scrie-le tu*.

Salut.

Al tău,
K. M.

Nici astăzi n-am primit nimic din Berlin. Așadar, 16 zile pentru a scoate greșelile de tipar în ultimele trei coli⁵⁾.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ F. Engels. „Padul și Rinul”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 245—291. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — articol de fond. — *Nota trad.*

³⁾ — într-o nouă ediție. — *Nota trad.*

⁴⁾ — mult mai rău. — *Nota trad.*

⁵⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 507—516. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

213

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 28 mai [1859]

Dragă Engels,

Îți trimit alăturat scrisoarea pe care am primit-o de la Dana.
Ce să răspund ?

Apropo. Am aflat acum de la Biskamp, care știe acest lucru chiar de la măscărici ¹⁾, că Bruno Bauer a fost, într-adevăr, plătit de Rusia. A primit 300 de friedrichsdori ²⁾ de la ambasadorul rus von Budberg. Măscăriciul era complice. Bruno a rupt aceste relații, deoarece Budberg nu s-a purtat destul de „respectuos” cu el și l-a lăsat să aștepte în anticameră. Călătoria lui în Anglia a fost determinată de faptul că frații — par nobile fratrum ³⁾ — voiau să încerce să intre în combinație cu guvernul englez. Dar, bineînțeles, au făcut-o de oaie. What do you say to this ? ⁴⁾

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

214

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 1 iunie 1859

Dragă Engels,

Îți trimit alăturat primul număr din „Presse”, în care vei găsi, poate, unele informații interesante pentru tine. Junele Friedländer,

¹⁾ Edgar Bauer. — *Nota red.*

²⁾ — veche monedă de aur prusiană, reprezentînd 15 mărci germane. —
Nota trad.

³⁾ — o nobilă pereche de frați (*Horajiu*. Satire, cartea a II-a, satira a treia).
— *Nota trad.*

⁴⁾ — Ce spui de asta ? — *Nota trad.*

bineînțeles, nu răspunde. Acum îmi explic situația în felul următor: Lassalle of course ¹⁾ i-a ținut lui Friedländer, nu numai în numele lui, ci și în numele meu, o predică despre „tendință” ²⁾. F[riedländer] își închipuie că eu și cu Heraclit obscurul ³⁾ sîntem un singur trup și un singur suflet. De aceea, bineînțeles, nici nu-i trece prin cap că, under present circumstances ⁴⁾ aș putea scrie pentru un ziar din Viena. „Presse” din Viena conține zilnic o polemică camuflată împotriva acestui deștept din Berlin. Astfel, de exemplu, într-un articol de fond din 29 mai se spune: „Dar se poate pretinde un sentiment de onoare națională din partea acelor capete speculative care văd în Nap[oleon] al III-lea brațul răzbunător al istoriei, iar în așa-zisa lui genialitate de eliberator al popoarelor au plăcerea de a-și privi reflectate neajutorarea, pedanteria și sterilitatea propriei lor minți amatoare de clasificare”. Chiar insistența cu care L[assalle] m-a rugat să nu-i mai scriu vărului său ⁵⁾ este o dovadă că individul a trișat și în numele meu. Și așa mi-a zădărnicit animalul ăsta cea mai frumoasă perspectivă pe care o aveam pentru vara aceasta. În plus ar fi fost bine dacă, pentru orice eventualitate, eram introdus la „Presse” din Viena.

Dacă scrii din nou despre Garibaldi, whatever may be his fate ⁶⁾, să iei în ris această situație neașteptată în care nu se putea trezi decât „nepotul unchiului” ⁷⁾: alături de el, în calitate de erou, figurează conducătorul detașamentelor de voluntari. Închipuie-ți așa ceva în timpul bătrînului Nap[oleon]! De altfel corespondentul din Paris al lui „Times” scrie astăzi că bonapartiștii au și început să bombăne în gura mare în legătură cu „gloria” lui G[aribaldi] și că în detașamentul său au pătruns clandestin „a few select police” ⁸⁾, care trimit rapoarte amănunțite despre el. Urmînd întrutotul indicațiile lui Mazzini, G[aribaldi] nu a amintit de Bonap[arte] în proclamația sa ⁴⁵². În general însă, ultima lucrare a lui M[azzini] nu este chiar atît de bună cum credeam ⁹⁾. Pînă acum nu citisem decît în fugă cîteva extrase. Vechea lui bombăneală împotriva socialismului. Noi, direct, nu putem face nimic cu el. Dar îl putem folosi cu succes ca autoritate împotriva lui Kossuth etc. De altfel, din

¹⁾ — desigur. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 386. — *Nota red.*

³⁾ Aluzie la lucrarea lui Ferdinand Lassalle: „Filozofia lui Heraclit obscurul din Efes”. — *Nota red.*

⁴⁾ — în condițiile actuale. — *Nota trad.*

⁵⁾ Max Friedländer. — *Nota red.*

⁶⁾ — oricare i-ar putea fi soarta. — *Nota trad.*

⁷⁾ Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

⁸⁾ — „cîțiva polițiști de elită”. — *Nota trad.*

⁹⁾ Vezi volumul de față, p. 398. — *Nota red.*

ultimul număr al revistei lui¹⁾, pe care ți-l voi trimite la sfârșitul săptămânii, îți vei da din nou seama de importanța domnului Karl Blind.

Salut.

Al tău,
K. M.

Apropo. Blind a plecat de la „Hermann“, dar se înșală foarte tare dacă speră să intre la „Volk“. Oricît ar fi de slabă această foiță, ea a stîrnit furie și tulburare în întreaga emigrație de aici, inclusiv Tausenau & Co., plătiți de Kossuth-Bonap[arte] pentru a crea la Londra o „opinie publică“ germană.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

215

Marx către Engels ⁴⁵⁹ la Manchester

[Londra] 7 iunie [1859]

Dear Frederick,

Iartă-mă că-ți scriu abia acum și doar cîteva rînduri. Tot timpul, fără încetare, am fost ocupat cu munca și cu diverse alergături, fie în interes personal, fie în interesul partidului.

În primul rînd m-a bucurat foarte mult că ți-a plăcut prima fasciculă²⁾, deoarece în această problemă, pentru mine n-are importanță decît părerea ta. Soția mea era extrem de amuzată văzînd că aștept with some anxiety your judgment³⁾.

Ad vocem „Volk“. Administrația este într-adevăr foarte proastă, întrucît există numai un zețar și nici un curier etc., în afară de aceasta pînă acum nu au găsit nici un singur expeditor care „să inspire“ și, înainte de toate, nu sînt bani. Totuși ultimele numere

¹⁾ „Pensiero ed Azione“. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 5—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ — cu oarecare teamă aprecierea ta. — *Nota trad.*

s-au vîndut aproape toate, și, dacă se va putea face rost de fonduri pentru a angaja un expeditor cît de cît de încredere, ziarul va rezista. Apoi, „foița”, deși noi numai indirect îi dăm turn¹⁾, a provocat panică în rîndurile întregii democrații. Nu numai aici, ci și în Elveția, unde Vogt-Kinkel au publicat împotriva mea în „Handels-Courier” unul din articolașele lor mirșave, care-ți sînt binecunoscute. Voi cere să fie reprodusă în numărul viitor⁴⁶⁴.

Am să vorbesc cu Biskamp în legătură cu chestiunile de la Manchester. Dar ieri, dimpotrivă, el mi-a cerut să-ți scriu *ție* că din Manchester nu s-a comandat *nici un exemplar*. Am impresia că Hollinger (tipograful) a și fost mituit de Kinkel. Nous verrons²⁾.

După audiența la Kossuth și după primirea banilor de la Vogt, Kinkel a trecut în tabăra celor care au trădat cauza unității imperiului. Bucher și Blind, „indignați”, l-au părăsit. Colaboratorii lui Kinkel sînt acum următorii :

Bamberger, Ed. Bauer, Beta („How do yuo do”) și Born³⁾ (frațele lui ex-Born⁴⁾ al nostru). Frumoasă bandă. Pe lingă ei mai sînt una sau două tîrfe bătrîne :

Ad vocem Freiligrath. Între noi fie vorba, e un individ abject. Acum, cînd vede că lucrurile iau o întorsătură revoluționară (ai auzit, cred, de demonstrația muncitorilor din Berlin ?) și Kinkel a început să fie disrespectabil⁵⁾, a pornit să-l atace. Dar al șaselea și ultimul volum al Operelor sale complete, editate în America (trei pătrimi le formează traducerea unor fleacuri) — a primit de curînd acest volum și mi l-a trimis —, se încheie cu poezia dedicată Johannei Mockel⁶⁾, iar poezia⁷⁾ împotriva lui Kinkel a suprimat-o. Asta e o porcărie, și am ascultat cu o mină foarte sceptică dezvinovățirea lui în această privință. Dracu să ia toată breasla asta a poeților !

Ad vocem Vogt. În „Volks-Zeitung” (Berlin) s-a pus la „dispoziția” Prusiei.

Ad vocem Duncker. Într-o scrisoare a lui D[uncker], căruia îi imputasem destul de grosolan tergiversarea, animalul mărturisește deschis că ultima amîinare de 3 săptămîni (după ce *total*⁸⁾), în afară

¹⁾ — orientarea. — *Nota trad.*

²⁾ — O să vedem. — *Nota trad.*

³⁾ David Born. — *Nota red.*

⁴⁾ Stephan Born. — *Nota red.*

⁵⁾ — nerrespectabil. — *Nota trad.*

⁶⁾ F. Freiligrath. „După înmormîntarea Johannei Kinkel” (vezi volumul de față, p. 335). — *Nota red.*

⁷⁾ F. Freiligrath. „Lui Joseph Weydemeyer”. — *Nota red.*

⁸⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 507—516. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

de erată, era gata), a fost o *urmare a apariției* „anonimei”¹⁾, produsă cu „súdoare, foc și logică”⁴⁵⁵. *Intenționat* am dat în vileag în ziare că tu ești autorul „Padului și Rinului”, deoarece aveam motive temeinice să bănuiesc că autorul „anonimei” va încerca, pe ascuns, să se lase „confundat” cu tine. Gădesc că e cam prea din cale-afară ca domnul L[assalle] să instaureze, oricând dorește, embargoul împotriva mea. Mîzgăleala va apărea săptămîna aceasta la Berlin — mă refer la prima fascicolă.

În sfîrșit, de îndată ce voi dispune de mijloace, voi veni, indiferent de condiții, pentru cîteva zile la Manchester, căci trebuie să rezolvăm o grămadă de lucruri.

Salut.

Al tău,
K. M.

Salutări lui lupullum²⁾.

Numerele din „Presse” (acolo autorul „anonimei” mi-a stricat definitiv aranjamentele) ți le trimit mîine.

Te rog să mă crezi că nu se pot face prea multe cu mizerabilul „stat-major” de aici. Cel puțin Biskamp scrie repede și ripostează prompt. Liebknecht este o adevărată pacoste. Din cauza manevrelor lui deștepte nevoie mare, scandalul în legătură cu Kinkel și Bauer n-a putut apărea în foiță decît într-o formă cu totul diluată⁴⁵⁶.

Articolul³⁾ tău a fost publicat în „Volk” chiar în ziua în care a sosit. În ultimul număr a apărut prefața din mîzgăleala⁴⁾ mea, de altfel cu omisiuni, metodă îndrăgită a domnului B[iskamp].

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ F. Lassalle. „Războiul din Italia și sarcinile Prusiei”. — *Nota red.*

²⁾ — diminutiv de la lupus (Lupus-Wilhelm Wolf). — *Nota trad.*

³⁾ F. Engels. „Campania din Italia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 389—391. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ Prefața lucrării lui K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”, publicată în ziarul „Volk” nr. 5 din 4 iunie 1859. — *Nota red.*

216

Marx către Engels ⁴⁶⁷
la Manchester

Londra, 10 iunie 1859

Dragă Frederick,

Astăzi am primit două manuscrise. *Unul excelent* — articolul tău despre „fortification“ ¹⁾, din pricina căruia însă am realmente muștrări de conștiință, deoarece ți-am răpit din puținul tău timp liber. Celălalt *grotesc* — și anume replica pe care ne-o dă nouă amîndurora Lassalle în legătură cu „Sickingen“ ²⁾ al său. O întregă pădure de pagini scrise mărunț. E de neînțeles cum într-un asemenea anotimp și în mijlocul unor asemenea evenimente istorice-mondiale, cineva nu numai că găsește timp să scrie astfel de lucruri, dar își mai și închipuie că noi avem timp să le citim.

Ad vocem „Volk“. Dacă librarii voștri, lucru de care mă îndoiesc, vă vor furniza într-adevăr această foiță, veți fi surprinși, și tu și Lupus, citind un anunț care va apărea în numărul de mâine și în care se spune că există „perspectiva“ ca noi etc. să colaborăm la acest ziar ⁴⁶⁸. Ți voi comunica verbal motivele diplomatice care m-au determinat să fac acest pas.

Duncker : N-am primit încă nimic, nici banii, nici exemplarele ³⁾. Spune-i acest lucru lui Lupus, care altminteri ar fi primit deja un exemplar.

Ad vocem Schramm ⁴⁾. Acest mare bărbat a suferit un eșec la Berlin. De aceea la consiliul de familie al soției sale s-a hotărît ca el să ocupe un mic post în comerțul din Krefeld. Apoi, „nefericitul“ a scris o lungă epistolă către miniștrii din Berlin : a considerat că datoria lui politică este de a duce pînă la capăt lupta cu ministrul Manteuffel, pe care îl urăște. Dar acum, după ce și-a îndeplinit această datorie, și întrucît Prusia nu ar fi la hauteur à lui ⁵⁾, cere să i se retragă cetățenia. După aceea, Schramm cu ceilalți firtați au

¹⁾ Este vorba de articolul lui Engels „Fortificația“, scris pentru volumul al VII-lea din „New American Cyclopaedia“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 347—374. — *Nota red.*)

²⁾ Vezi volumul de față, p. 529—532 și 537—543. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 507—516. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ Rudolf Schramm. — *Nota red.*

⁵⁾ — înălțimea lui. — *Nota trad.*

sosit la Londra. Intenționează — după cum a amenințat el guvernul Hohenzollernilor — să se „naturalizeze” în Anglia. Este cea mai grea lovitură pe care a primit-o Prusia de la bătălia de la Jena încoace.

Ad vocem Lassalle.

Ca răspuns la uriașul său manuscris, în care vorbește printre altele și despre „anonima” ¹⁾ pe care a scris-o „în numele partidului”, i-am trimis (astăzi) o scrisoare ²⁾ cam oț o treime din scrisoarea de față. În legătură cu broșura am relevat doar că : „Nu sînt nicidecum concepțiile noastre. Despre acest lucru n-are rost să scriem, deoarece ne vom pronunța deschis în presă”.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

217

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 14 iulie 1859

Dear Frederick,

Ai fost surprins, desigur, de îndelungata mea tăcere, dar explicația este foarte simplă. În prima săptămână ⁴⁵⁹ a trebuit să alerg ca un apucat ca să fac puțină ordine la „Das Volk”, iar săptămîna aceasta am fost presat de problemele mele particulare.

Well ³⁾. Situația în care se afla „Volk” la sosirea mea aici era următoarea : Kinkel era făcut praf de ultimele noastre glume. (De atunci am continuat cu *Gatherings* ⁴⁾). În numărul care va apărea acum, această parte va fi elaborată în întregime de mine, doar dacă nu se va ivi vreo noutate care să-i dea lui Bisk[amp] prilejul să mai bage cîteva glume ⁴⁶⁰.) Totodată însă, „Das Volk” era pe cale de dizolvare, și continuarea apariției lui era problematică. În absența mea s-au contractat datorii în sumă de peste 6 l. st., deoarece

¹⁾ F. Lassalle. „Războiul din Italia și sarcinile Prusiei”. — *Nota rea.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 543—544. — *Nota red.*

³⁾ — Ei bine. — *Nota red.*

⁴⁾ „*Gatherings from the Press*” („Spicuri din presă”). — *Nota red.*

„agenții”, tipograful ¹⁾), Dumnezeu și diavolul, toți presimțeau că o dată cu întoarcerea mea se va pune capăt acestor glume. Bisk[amp] era în the most dejected state ²⁾). „Kölnische Zeitung” l-a concediat (în urma denunțului unui concurent); să accepte binefacerile lui Speck nu era în firea lui, astfel că a petrecut mai multe nopți în „parc”. În sfârșit, la tipograf s-au prezentat „democrați adevărați, și ei socialiști, dar moderați și adversari ai oricărei politici personale” (Blind ³⁾), care voiau să pună mâna pe „Das Volk” și să acorde subvențiile necesare. Such was the general state of things when I arrived at London ³⁾). În primul rînd i-am dat lui Bisk[amp] 3 l. st. și totodată l-am sfătuit să primească o slujbă de institutor la Edmonton; întrucît nu va locui în institut, supravegherea elevilor nu va intra nicicum în obligațiile sale și va trebui numai să predea patru ore, va avea posibilitatea să scrie pentru ziar ca și pînă acum. Altminteri, curînd necazurile și viața dezordonată l-ar dezarma. La 1 august pleacă acolo. Efectiv el nu va fi mai departe de Londra decît mine. Pe de altă parte, sînt bucuros că el *personal* nu va fi aici, de vreme ce, așa cum intenționez, mai devreme sau mai tîrziu, va trebui să mă ocup mai mult de ziar. Pentru ziar (datorii) am dat numai 1 l. st. și 5 sh. și i-am obligat pe Garthe, Speck și cîțiva filistini să adune suma de 3 l. st și 15 sh., pentru a-i plăti lui Hollinger o parte din datorii. Apoi a trebuit să-i înapoiez domnului Liebknecht 16 sh. pe care îi avansase lui Hollinger în absența mea. Așadar, am cheltuit 5 l. st. și 1 sh. înainte de a trece la operațiile „curente”. Din acestea din urmă am plătit 15 sh. lui Carstens ⁴⁾, 5 sh. chirie pentru camera de expediție, 4 sh. pentru timbre, 2½ sh. i-am dat domnului Hollinger ca acot pentru nr. 9. După cum vezi, mi-am epuizat fondurile înainte de a începe. Avem însă toate șansele ca, dacă mai insistăm cîteva săptămîni, „Hermann” să se ducă pe copcă și să ne lase cîmpul liber. În afară de aceasta, datorită noii organizări a expediției, gazeta va putea să-și acopere singură cheltuielile. Convingerea mea fermă este că, chiar dacă o anumită perioadă vom fi nevoiți să mai scoatem gazetuța la un nivel scăzut, la un moment dat va trebui să-i dăm o orientare serioasă. Dacă „Hermann” sucombă, luăm tipografia lui Hirschfeld. (Mai ieftin, acordă mai mult credit, lucrează mai repede.) For the moment ⁵⁾) este însă absolut necesar să mai trimiteți ceva subvenții de la Manchester.

¹⁾ Fidelio Hollinger. — *Nota red.*

²⁾ — în cea mai adîncă stare de deprimare. — *Nota trad.*

³⁾ — Aceasta era starea generală de lucruri cînd am sosit eu la Londra. — *Nota trad.*

⁴⁾ Friedrich Lessner. — *Nota red.*

⁵⁾ — Pentru moment. — *Nota trad.*

*Pacea lui Napoleon*⁴⁶¹ a depășit toate așteptările mele. Ieri, întreaga bandă revoluționară franceză din Londra jubila, Louis Blanc alerga ca un bezmetic de colo pînă colo, iar italienii scrișneau din dinți. Chiar și Mazzini, deși prevăzuse rezultatul cu 6 săptămîni înainte de sfîrșitul războiului, își făcuse ulterior iluzii că Bonaparte cel puțin îi va alunga pe austrieci din Italia. Am citit scrisoarea unui irlandez (*private letter*¹⁾), care trăiește cu ducesa de Padova la Paris. Acesta scrie că articolele secrete ale tratatului ar fi : două provincii turce pentru Austria ; provincia renană a Prusiei se unește cu Belgia într-un stat „catolic” sau, mai exact, acest „nou imperiu” este creat pentru a servi apoi drept pretext ca să înhațe el bucățica cea grasă.

Deștepții de prusieni, încurajați de Lass[alle] etc., au vîrit Germania (și Prusia) într-o încurcătură, din care *nu* există altă scăpare decît o revoluție înverșunată.

Îți atrag atenția asupra primului articol din „*Free Press*”⁴⁶², pe care ți-l trimit.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „*Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx*”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

218

Engels către Marx la Londra

[Manchester] vineri, 14 iulie 1859

Dragul meu Maur,

Aș fi scris pentru „*Volk*” ceva despre pace, dar nu sînt de loc la curent cu cele ce se întîmplă, și mă gîndesc că tu te ocupi de această temă, așa că articolul meu n-ar fi decît o repetare inutilă.

În afară de continuarea războiului, pentru noi nimic n-ar fi mai de dorit decît *această* pace. Prusia este compromisă, Austria compromisă, Bonaparte compromis, Sardinia și liberalismul italian vulgar compromis, Anglia compromisă, Kossuth distrus, Vogt & Co.

¹⁾ — scrisoare *particulară*. — *Nota trad.*

compromis, nimeni nu câștigă, în afară de ruși și de revoluționari. Ovreașul Braun¹⁾ ar numi aceasta o „situație pur revoluționară”⁴⁶³. Dar excelența sa Ephraim înțeleptul¹⁾ abia acum este compromis cu adevărat.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris.
Tradus din limba germană.

219

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 18 iulie 1859

Dear Frederick,

Intrucît ultimul număr din „Volk” a fost foarte inconsistent, săptămîna aceasta am de gînd să scriu ceva despre Rusia. Dar aș dori foarte mult ca, în același timp, să apară și un articol de-al tău. Nu s-ar putea face un oarecare bilanț militar al campaniei sau, eventual, să se ia în derîdere întreaga poveste?⁴⁶⁴ Dar lucrarea ar trebui să fie aici pînă joi. Dacă ziarul nu apare vinerea, acest lucru ar avea mari repercusiuni asupra încasărilor, care și așa au fost foarte scăzute ultima oară din pricină că *toți agenții* au fost schimbați dintr-o dată; printre alții a trebuit să fie îndepărtat și Scherzer. Măscăriciul Edgar B[auer] (admiratorul lui Bonaparte) a proferat amenințarea teribilă că ne va ataca în numărul următor din „Herrnann”. Nous verrons²⁾...

Ai văzut undeva anunțul cu privire la cartea mea³⁾?

Salut.

Al tău,
K. M.

¹⁾ Ferdinand Lassalle. — *Nota red.*

²⁾ — Vom vedea. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

Jennychen a primit the general price ¹⁾. Laura — două premii speciale.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II.
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

220

Engels către Marx ⁴⁶³

la Londra

Manchester, 18 iulie 1859

Dragul meu Maur,

Cele 5 l. st. care au mai rămas de dat pentru „Volk” ți le trimit mâine sau poimîine. Astăzi era deja tîrziu și, în plus, „Piciul”, scilicet ²⁾ Dronke, care mi-a ieșit în cale la bursă și s-a insinuat servil, se află acum la mine. Omulețului îi merg, pare-se, binișor afacerile. În afară de birfelile la ordinea zilei, pe care le discută ca un politician de cafenea, se pare că nu-i face plăcere să vorbească despre chestiunile politice, mai ales despre trecut, iar eu îl încurajez în această atitudine, deoarece îl tratez totuși ca pe un extraneus ³⁾. Cunoștințele nu și le-a îmbogățit, iar profunzimea politicii sale se exprimă în aceea că italienii „sau trebuie să atace acum, sau nu fac nici cît o ceapă degerată”.

Să-l lăsăm pe Piciu și să revenim la „Volk”. Trebuie să ne sfătuim imediat ce-i de făcut. Dacă cele 7 l. st. pe care le-ai luat cu tine s-au topit atît de repede și, o dată cu ele, încă 3 l. st. 15 șilingi primite de la filistini, înseamnă că nici cele 3 l. st. pe care le mai am nu vor dura prea mult. Que faire ? ⁴⁾ Despre reîntoarcerea lui Strohn nu se aude încă nimic. Cu Borchardt nu poți face mare lucru. De îndată ce se înapoiază Lupus — dar cine mai știe pe unde este el acum — am să-l trimit, în orice caz, în recunoaștere. Pînă atunci m-aș vrea să mă adresez chiar eu lui Borchardt. Nici nu l-am mai întîlnit, deși l-am pîndit de cîteva ori pe Oxford Road.

În orice caz, comunică-mi exact care este situația financiară sub noua administrație, ca să știu ce să răspund la eventualele între-

¹⁾ — premiul întâi. — *Nota trad.*

²⁾ — adică. — *Nota trad.*

³⁾ — un om din afară. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Ce-i de făcut ? — *Nota trad.*

bări. Cîte exemplare se scot acum ? Ați redus plata difuzorilor etc. la jumătate penny pro exemplar ? La cît se ridică cheltuielile pe săptămîină și la cît veniturile — care este deci deficitul ?

L-am prelucrat frumușel pe domnul Thimm. „Das Volk“ este expus acum în vitrina lui mult mai la vedere decît „Hermann“ și „Колоколь“, care îl flanchează. Pentru acestea din urmă vor fi de ajuns încă cîteva „Spicuri din presă“ ca să le dea definitiv gata. Felul în care Kinkel a luat-o, pe neașteptate, la fugă e foarte comic ⁴⁶⁶.

Editorialul despre pace pentru săptămîina viitoare urmează să-ți scrii tu. Socot că, după ce am ajuns într-un mod atît de strălucit în posesia articolului secret ¹⁾, e extrem de important ca punctul acesta să fie exploatat cum se cuvine. Ție, care oricum vei scrie un articol pe această temă pentru „Trib[unul]“ ²⁾, îți va veni ușor. Datorită acestui punct, „Volk“ poate căpăta o cu totul altă importanță și dobîndi o anumită situație în presă. Gîndește-te la asta.

Scrie-mi de asemenea *imediat* ce temă vrei să trateze articolul meu de săptămîina aceasta — și atunci îl voi scrie miercuri seara.

Mi-am procurat și studiez „Portfolio“ și alte documente rusești, precum și tot ce se referă la Palmerston ; am să-mi procur de asemenea cît mai multe back numbers ³⁾ din „Free Press“. Trebuie să mă ocup de porcăria asta, căci, în momentul de față, problema a ajuns foarte importantă. Știi cumva de unde provine memoriul rusesc cu privire la politica Rusiei și cărei crize ministeriale din Prusia i se datorește faptul că a ieșit la lumină ? ⁴⁶⁷ Pentru mine, evidența interioară și stilul clasic sînt, firește, mai mult decît suficiente, dar pentru disputele cu filistinii am nevoie de aceste date. De altfel, e stupid din partea lui Urquhart] să țină secret atunci cînd nu e nevoie.

S-ar putea obține de la Blind ceva în legătură cu Vogt ? ⁴⁶⁸ „Piciul“, bineînțeles, nu crede povestea asta și întreabă de ce „în acest caz noi n-am avut grijă ca documentele să fie tipărite“ ?

În general, în primul volum din „Portfolio“ nu sînt publicate documentele cele mai importante, totuși printre ele se găsesc și lucruri strașnice, îndeosebi documentele lui Pozzo di Borgo și memoriul adresat guvernelor germane ⁴⁶⁹. Mari dobitoci mai sînt ăștia ; ce haz fac probabil rușii de ei !

Memoriul din „Free Press“ este într-adevăr clasic, pînă la modul aproape comic în care domnii diplomați prezintă regicidul ca

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 386. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Tratatul de la Villafranca“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 460—464. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ — numere din urmă. — *Nota trad.*

jertfire de sine și în același timp ca virtute republicană. Totuși este cam îndoielnic ca Nicolaie ¹⁾ să țină fiului ²⁾ o lecție cu privire la asasinarea propriului său tată; am impresia că acest pasaj este modificat ⁴⁷⁰.

Nu s-ar putea procura documentul acesta în formă completă? Dronke îmi spune că la Glasgow este un librar, pe nume Love, în St. Enoch Square, care vinde „Herm[ann]” și ar fi foarte indicat să vîndă și „Das Volk”. Ar fi foarte bine să i se trimită câteva exemplare însoțite de o scrisoare.

Ați trimis deja ziarul în America? Ar fi timpul. Lui Weydem[eyer], Steffen și tipului acela din New York care ți-a scris o dată în legătură cu diverse probleme comuniste ⁴⁷¹.

Calde salutări soției și fetițelor tale.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

221

Marx către Engels ⁴⁷² la Manchester

[Londra] 19 iulie 1859

Dear Frederick,

Aș fi scris bucuroso articolul despre pace, căci n-ar fi trebuit decît să rezum ceea ce am scris vineri și astăzi ³⁾ pentru „Tribune”. În plus, pentru că ira facit poetam ⁴⁾, articolele mele erau bune. Dar cum Biskamp a început să scrie și a și anunțat publicarea părții a doua a articolului său ⁴⁷³, și cum practic, sau cel puțin nominal, el este cel care conduce, *buna-cuviință* nu permite un asemenea amestec. De îndată ce va pleca la Edmonton, chiar numai prin faptul că va fi departe se va putea ca, în asemenea momente deci-

¹⁾ Nicolaie I. — *Nota red.*

²⁾ Alexandru II. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Pacea” și „Tratatul de la Villafranca”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1962, p. 457—459 și 460—464. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ — mînia îl face pe poet. — *Nota trad.*

sive, să i se ia din mină *editorialul* fără a-l jigni în amorul său propriu — și la el numai asta contează.

Dar ceea ce *putem* face noi doi pentru ca numărul următor să fie mai consistent este să-l sprijinim și dintr-o parte și din cealaltă. Voi folosi analiza documentului lui Urquhart drept pretext pentru a prezenta pe scurt rolul Rusiei în această tragicomedie și totodată pentru a-l ataca pe Bonaparte⁴⁷⁴. Tu, de asemenea, sub pretext că scrii un articol în care faci un bilanț militar, trebuie (lovind cu acest prilej și în Prusia) să-l ataci pe Bonaparte etc. După părerea mea este deosebit de important din punct de vedere *moral* să nu îngăduim ca printre germani să-și facă loc încrederea în măreția lui Bonaparte. În ceea ce privește Austria, linia trasată — de a arunca toată vina asupra părintelui țării¹⁾ —, este suficientă.

Referitor la document. Acesta a căzut în mâna „prințului de Prusia”²⁾ în timpul crizei regenței, când Manteuffel⁴⁷⁵ a fost îndepărtat pe neașteptate. Mai mult decât atât nu se poate afla de la măgarii lui Urqu[hart]. Unele pasaje sînt *falsificate*, deoarece n-au primit *documentul în întregime*. O dovadă a *autenticității* documentului este tocmai maniera, proprie tuturor documentelor rusești, chiar și celor „secrete”, care constă într-un schimb reciproc de tradiționale minciuni convenționale. Chiar și Pozzo di Borgo scrie în maniera aceasta. Purul adevăr despre mașinațiile rusești poate fi găsit numai în documentele, publicate întâmplător, ale agenților ruși care nu au fost direct în slujba statului rus, de exemplu în memoriile și corespondența lui Theyls (olandez) și ale lui Patkul (apărute la Berlin în 1796).

„*Portfolio*”. Am să procur pentru tine (și pentru mine) de la Paris ediția completă a documentelor publicată acolo, din care „*Portfolio*” a putut reproduce numai pe cele aprobate de Palmerston.

„*Volk*”. Salariul difuzorilor a fost redus la jumătate penny per exemplar. Cheltuielile au fost mari pentru că Bisk[amp] a trebuit sprijinit; pentru că în absența mea, din cauza certurilor dintre indiviziiăștia, lucrurile au mers foarte prost; pentru că de cînd m-am înapoiat întreg personalul a fost schimbat. La sfîrșitul acestei săptămîni voi avea un *raport financiar complet*. Ținînd seama de felul în care au mers lucrurile pînă acum, aceasta va necesita multă muncă. Săptămîna aceasta trebuie să se mai încaseze 4—5 l. st pentru anunțuri, ca să i se plătească lui Hollinger datoria rezultată din tipărirea numerelor 9 și 10.

Biskamp a vrut să scrie o scurtă notiță despre lucrarea mea „*Critica economiei politice*” etc. L-am sfătuit să n-o facă, deoarece

¹⁾ Franz Joseph I. — *Nota red.*

²⁾ Prințul Wilhelm — *Nota red.*

nu pricepe nimic din această problemă. Dar, cum el s-a angajat (în „Volk”) să spună câte ceva despre aceasta, te rog pe tine (dacă nu săptămîna aceasta, cea viitoare) să faci acest lucru în locul lui ⁴⁷⁶. Să scrii pe scurt despre metodă și despre noutatea conținutului. În felul acesta, ai da și tonul pentru corespondenții de aici și ai contracara planul de a mă înmormînta al lui L[assalle].

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII. 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

222

Engels către Marx la Londra

[Manchester, 20 iulie 1859]

Dragul meu Maur,

Îți trimit alăturat articolul ¹⁾. Dacă e prea lung, întrerupe-l unde crezi tu și trimite-mi înapoi partea care nu se publică ca să pot continua lucrarea.

Apoi, anexez un mandat poștal de 3 l. st., pe numele tău, pentru „Volk”.

Piciul ²⁾ se cară mîine. Și-a cumpărat toate numerele din „Free Press” pe 1859, și eu de asemenea, ca și pe 1858. N-are decît Piccolo ³⁾ să-și spargă capul cu problema aceasta, tot n-o să înțeleagă mare lucru. L-am întrebat dacă la Glasgow nu s-ar putea face rost de ceva bani pentru „Völkchen” ³⁾; el crede că nu, dar eu intenționat i-am pus întrebarea numai așa, în treacăt. De altfel, dacă tu crezi că ar fi util, am să-i scriu, și cum abia acum ne-a intrat din nou pe jumătate în grații, s-ar putea să iasă ceva din aceasta. Chiar el ar putea să se îndure să dea barem cîteva lire. Dar n-am vrut să fac acest lucru fără să mă sfătuiesc cu tine. Cine știe cum

¹⁾ F. Engels. „Războiul din Italia. Privire retrospectivă”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 465—477. — Nota trad.) — Nota red.

²⁾ Ernst Dronke. — Nota red.

³⁾ Diminutivul titlului ziarului „Das Volk”. — Nota red.

s-ar lăuda individul avînd o asemenea scrisoare în buzunar. De altfel, și père¹⁾ Freiligrath ar fi putut scoate o bancnotă de 5 l. st. Dacă și filistinii dau, poate da și el. Și, de vreme ce partidul nostru trebuie deocamdată să susțină ziarul din banii săi, atunci să contribuie și filistinelul ăsta gras.

Multe salutări familiei tale.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II.
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

223

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 22 iulie 1859

Dragă Engels,

Am primit cele 3 l. st. Din ei am plătit imediat 2 l. st. lui Hollinger și 15 șilingi lui Lessner. Numărul abonamentelor din alte orașe crește (acum a ajuns deja la 60), dar acestea se plătesc abia la sfîrșitul trimestrului, iar pînă atunci în fiecare săptămînă se cheltuiește pentru stamps²⁾. Acum m-am convins : 1) că există o datorie de aproximativ 7 l. st., de care nu am fost informat înainte de a pleca la Manchester, 2) că anunțurile (în loc de 5 l. st. s-au încasat aproximativ 20 de șilingi) și abonamentele din Londra sînt o pură șarlatanie a d-lui Scherzer, pe care l-am alungat. Dacă va exista o bună management³⁾, începutul s-a și făcut, dar rezultatele se vor vedea abia peste cîteva săptămîni, gazetuța se va putea întreține numai din anunțuri. Întrucît e nevoie imediat de o sumă mai mare de bani, scrie-i lui Dronke. Dacă-i spui acestui omuleț că deocamdată ziarul ființează numai datorită sacrificiilor partidului și că, prin urmare, noi cerem sacrificii din partea tuturor membrilor de partid, el poate, dacă vrea, să publice scrisoarea. Sînt convins

¹⁾ — tătucul. — *Nota trad.*

²⁾ — timbre poștale. — *Nota trad.*

³⁾ — conducere. — *Nota trad.*

că peste 6 săptămîni lucrurile vor fi puse pe roate. Acum însă, nici vorbă nu poate fi să renunțăm la ziar, cînd Gagern & Co., pe scurt, întreaga bandă de la 1848, intră din nou în scenă. Thimm ne-a cerut să menționăm în ziar numele lui, în calitate de expeditor din Manchester. Săptămîna asta n-am putut să-mi pun intenția în aplicare deoarece, din cauza caniculei, am făcut un fel de holeră. Am vomat de dimineța pînă seara. Astăzi pot din nou să scriu; bazîndu-mă pe manifestele lui Fr[anz] Joseph și ale lui Bonaparte, am scris pentru „Tribune”¹⁾ despre glorios vindication²⁾ a articolului tău militar³⁾. Ziarul a fost atît de speriat, încît o perioadă de timp n-a publicat nici unul din articolele tale. În absența mea, Blind a urzit tot felul de intrigi pentru a pune stăpînire pe „Volk”. I-am trimis o scrisoare foarte grosolană, iar apoi am avut o discuție cu el. Dar, după cele întîmplate, de la individul ăsta, deocamdată, nu se pot storce bani. Filistinul Freiligrath nu și-a plătit încă niciodată abonamentul, deși i s-a amintit de două ori. În loc de aceasta, atunci cînd d-l Juch i-a vorbit despre tonul „nedemn” al ziarului „Volk” a ridicat din umeri, deși față de noi se arată entuziasmat de acesta. By and by we shall take our revenge upon these diplomatical fellows⁴⁾.

Ai uitat să-mi comunicîți dacă vrei să scrii o notă despre lucrarea mea⁵⁾. Indivizii de aici jubilează. Ei sînt convinși că lucrarea a suferit un eșec, deoarece nu știu că pînă acum Duncker n-a publicat nici un anunț referitor la ea. Dacă scrii ceva, să nu uiți: 1) că proudhonismul este distrus pînă-n rădăcini, 2) că, chiar și în forma sa cea mai simplă, aceea de marfă, este analizat caracterul specific social, și în nici un caz caracterul absolut al producției burgheze. D-l Liebknecht i-a declarat lui Biskamp că „niciodată nu l-a decepționat pînă într-atîta o carte”, iar Biskamp însuși mi-a spus că nu înțelege „à quoi bon”⁶⁾. Lupus s-a întors?

¹⁾ K. Marx. „Un adevăr confirmat”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 478—481. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — glorioasa confirmare. — Nota trad.

³⁾ Este vorba probabil de articolul lui F. Engels „Justiția istoriei”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 442—446 — Nota trad.). — Nota red.

⁴⁾ — Mai devreme sau mai tîrziu ne vom răzbuna pe acești domni diplomați. — Nota trad.

⁵⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — Nota trad.). — Nota red.

⁶⁾ — „la ce folosesc toate acestea”. — Nota trad.

În al doilea articol pe care-l scrii despre război ¹⁾ nu vei uita, desigur, să relevi cât de slabă a fost urmărirea inamicului după victorie și jalnicele scîncete ale lui Bonaparte, care a ajuns, în sfîrșit, la un punct cînd Europa nu-i mai poate permite, așa cum a făcut-o pînă acum de teama revoluției, să joace, în anumite limite, rolul bătrînelui Napoleon. Totodată, ar fi important să revii la campania din 1796—1797, cînd Franța nu a avut posibilitatea să-și pregătească, în toată liniștea, toate mijloacele pentru „a localised war” ²⁾, ci a fost nevoită să lupte, în condițiile unor finanțe complet ruinate, atît pe partea cealaltă a Rinului, cît și pe partea cealaltă a lui Mincio și Etsch. Bonaparte se plînge, pe bună dreptate, că nu i se mai oferă „succès d'estime” ³⁾.

Salut.

Al tău,
K. M.

Nu se poate scoate nimic de la Heckscher ?

I-ai scris lui Duncker ?

Roagă-l pe Dronke să scrie și el ceva.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

224

Engels către Marx ⁴⁷⁷

la Londra

Manchester, 25 iulie 1859

Dragul meu Maur,

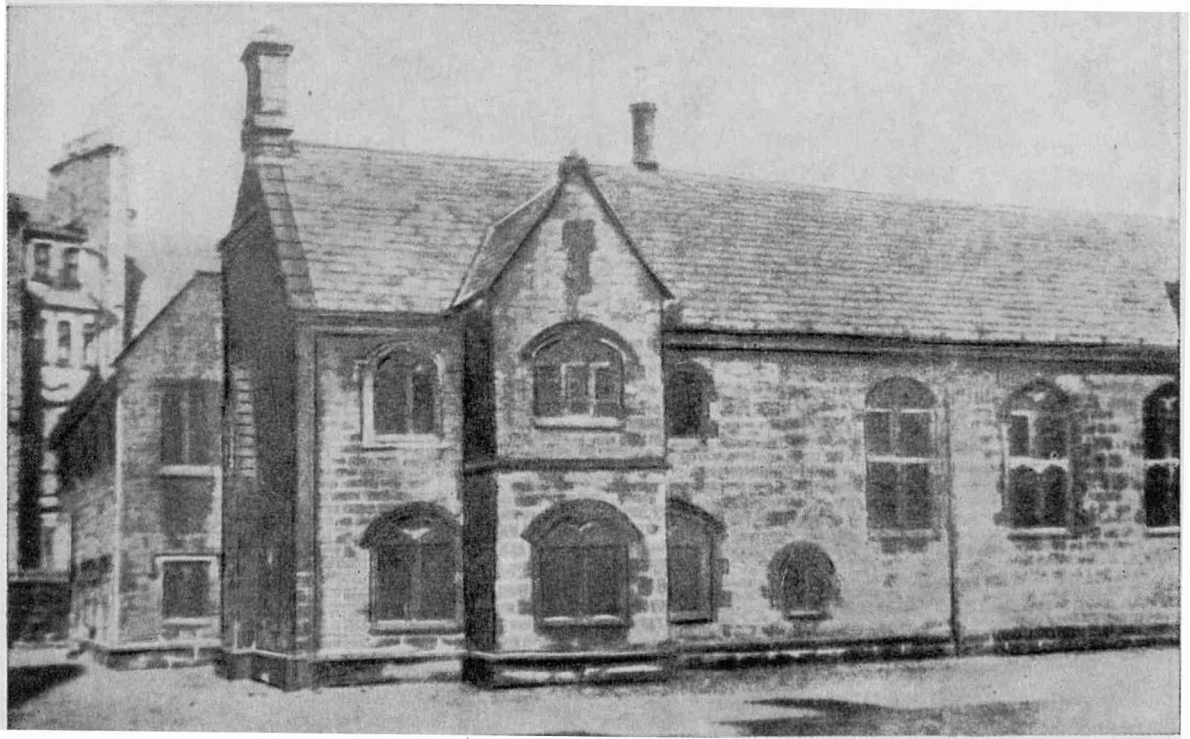
I-am scris lui Duncker. I-am pomenit și despre faptul că pînă acum nu a apărut în „A[llgemeine] Z[eitung]” din Augsburg și în „Köln[ische] Zeitung” nici un anunț referitor la cartea ta ⁴⁾. Eu n-am

¹⁾ F. Engels. „Războiul din Italia. Privire retrospectivă”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 465—477. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — „un război localizat”. — *Nota trad.*

³⁾ — „succese din considerare”. — *Nota trad.*

⁴⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

Vechea bibliotecă Chetham din Manchester,
în care lucrau Engels și Marx

să pot scrie în nici un caz *săptămîna aceasta* articolul despre ea ; asta e o muncă serioasă, și apoi, în prealabil, aș fi avut nevoie de unele informații. În afară de aceasta am început articolul militar ¹⁾ și vreau să-l termin repede. Dar pentru săptămîna viitoare îmi iau obligația să-l scriu.

La redactarea articolului meu anterior ¹⁾ mi-au strecurat unele absurdități. Eu am spus că Corpul 5 de armată a făcut asemenea eforturi în zilele de 3 și 4 ²⁾ venind din Pavia, încît chiar dacă ar fi fost folosite și cele 4 ore și jumătate, pierdute pentru halte, tot nu s-ar fi obținut un rezultat mai bun, și corpul de armată nu ar fi putut apare pe cîmpul de bătaie cu mult mai devreme. În textul publicat se spune că numai datorită opririi a putut suporta un asemenea efort, ceea ce 1) este contrar celor spuse de mine și 2) este o absurditate. În primul rînd în ziua de 3, la ora 6 dimineața, trupele nu erau nicidecum extenuate, pentru că abia *porniseră la drum*, așadar oprirea nu era necesară, iar în al doilea rînd, prin oprire, ele au pierdut orele răcoroase de dimineață și au fost obligate să înainteze pe arșița cea mai mare de la amiază. Pentru orice militar fraza aceasta, în forma în care apare, este extrem de compromițătoare. În general, la ce bun toate aceste înfrumusețări de stil dacă se fac greșeli de tipar, care introduc în articolele mele cele mai mari absurdități, de exemplu *Rest* ³⁾ în loc de *Stoss* ⁴⁾ și altele de acest fel. Articolele mele se disting îndeosebi prin asemenea absurdități, restul este corectat destul de bine.

Cum poți admite să fie publicată lamentabila poezie a lui Herwegh ⁴⁷⁸ !

Quanto al danaro ⁵⁾. Peste două săptămîni (adică *de astăzi* în aproximativ 10 zile) Dr[onke] va veni din nou aici, așadar trebuie să amîn totul pînă atunci. Nici despre Lupus nu se mai aude nimic. De unde o să procurăm deocamdată bani, e greu de spus. Am să încerc la Heckscher, dar acum am de lucru *pînă peste cap*, iar articolul despre cartea ta îmi răpește foarte mult timp. Dacă ar fi fost Strohn aici ! Gumpert zace acasă bolnav, are laringită și nu poate vorbi. Dar am să văd, dacă se poate, Heckscher trebuie să mențină

¹⁾ F. Engels. „Războiul din Italia. Privire retrospectivă”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 465—477. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ 3 și 4 iunie 1859. — *Nota red.*

³⁾ — rest. — *Nota trad.*

⁴⁾ — lovitură. — *Nota trad.*

⁵⁾ — În ceea ce privește banii. — *Nota trad.*

ziarul în viață săptămîna aceasta. Ar trebui însă să fie determinat și zgîrcitul de Freiligrath să-și desfacă baierele pungii.

E amuzant c-ai obținut și din partea d-lui Liebknecht o apreciere atît de drăguță. Ȑștia sînt adevărații oameni. Domnii respectivi sînt atît de obișnuiți ca noi să gîndim pentru ei, încît vor ori-cînd și oriunde lucrurile să le fie nu numai servite pe tavă, ci și gata mestecate ; să li se dea în forma cea mai comprimată nu numai chintesența, ci și toate detaliile într-o formă finită. Trebuie să facem minuni, ni plus ni moins ¹⁾. În definitiv, ce pretenții are acest măgar ? Ca și cum nu s-ar fi putut edifica încă de la primele trei rînduri ale prefetei că această primă fasciculă va fi urmată de cel puțin încă 15, înainte ca el să poată ajunge la concluzii finale. Dar, bineînțeles, pentru Liebknecht rezolvarea delicatei probleme a banilor etc. este un fleac, fiindcă pentru el aceste probleme nici nu există. Dar i se poate, totuși, cere acestui animal să dea atenție cel puțin acelor puncte care intră în mica lui sferă de interese. Dar ce știe țăranul ce-i șofranul.

Documentul rus n-ar fi trebuit să fie publicat în bits ²⁾ atît de mici. În forma aceasta, nimeni nu mai sesizează legătura. Cu timpul și elucubrațiile d-lui Petersen devin plictisitoare ⁴⁷⁹. De altfel, săptămîna trecută v-a fost, desigur, cam greu.

Discursurile d-lui Bonap[arte] devin din ce în ce mai comice. Cel ținut în fața corpului diplomatic este de-a dreptul prea amuzant ⁴⁸⁰. În plus, individul ăsta își agita tot timpul sabia ! Dar se pare că zmintitul vrea acum, și încă cu toată seriozitatea, să se impună în fața întregii lumi în maniera „bătrînului” ³⁾ cel puțin în aparență.

Kossuth răspîndește zvonul că ar fi plecat la Lussin-piccolo !
Multe salutări.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — nici mai mult, nici mai puțin. — *Nota trad.*

²⁾ — bucățele. — *Nota trad.*

³⁾ Napoleon I. — *Nota red.*

225

Marx către Engels ⁴⁸¹
la Manchester

[Londra] 1 august 1859

Dear Frederick,

D'abord ¹⁾ te anunț că am primit cele 2 l. st. și 10 șilingi. De data aceasta am făcut eu însumi corectura la articolul tău ²⁾. Dacă mai sînt acolo greșeli de tipar, vina va fi exclusiv a tipografului. Porcăria de poezie a lui Herwegh a apărut fără știrea mea. De aceea l-am silit pe B[iskamp] să dea o explicație în ultimul număr și, into the bargain ³⁾, am publicat „Landwehrmannslied” (ca o continuare potrivită la H[erwegh]) ⁴⁸².

Pentru mine e foarte neplăcut că B[iskamp] nu pleacă la Edmonton, ci (după cit se pare) va primi o slujbă de preceptor la Bibra (circumarul) chiar în centrul West-Endului. Dacă se va întimpla așa, voi insista să facem un aranjament în scris cu domnul ăsta. Căci, ca toți umoriștii de profesie, el este ca o muiere capricioasă și isterică, și n-avem de gînd să scoatem căruța din noroi pentru ca apoi să se plimbe alții cu ea. Trebuie să ne asigurăm dreptul de *proprietate*.

Lina ⁴⁾ s-a întors de la Köln. Bürgers, de cînd a fost eliberat, a devenit foarte „nobil”. El critică faptul că în „Volk” se folosește „din nou” vechea manieră de a scinda „partidul prin glume proaste”. Prin „partid” se pare că el înțelege pe toți cei care „nu” au o poziție oficială și îndeosebi pe Vogt și pe Kinkel. El a dat aceste „indicații”, bineînțeles, numai din grija delicată pe care „mi-o” poartă. Bermbach a primit la Köln „un singur” exemplar din cartea mea ⁵⁾ pentru cei o duzină de prieteni de partid. Bürgers, desigur, n-a citit-o și nici n-o va citi, „dar” „în interesul meu” și-a exprimat indignarea în legătură cu faptul că lucrarea apare din nou

¹⁾ — În primul rînd. — *Nota trad.*

²⁾ F. Engels. „Războiul din Italia. Privire retrospectivă”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 465—477. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ — pe deasupra. — *Nota trad.*

⁴⁾ Schöler. — *Nota red.*

⁵⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

atit de „îmbucătătită”, în loc să apară 60 de coli at once¹⁾. De altfel, el este preceptor la un oarecare „negustor”, unde este ocupat numai câteva ore dimineața. În afară de aceasta, are încă o lecție. În total încasează 700 de taleri. Toată „munca” lui se desfășoară numai înainte de masă. După-amiază începe să se „odihnească”, obosit fiind de munca de o jumătate de zi, stă lungit și trăncănește ore întregi în casa doamnei Daniels, unde de altfel are un concurent serios în doctorul Klein. În schimb, seara nu lipsește de la Löllchen, unde, plin de importanță, conduce pînă noaptea tîrziu dezbaterile kölniene. Pentru activitatea lui Lassalle „are toată considerația”, dar nu „a citit” nimic din scrierile lui, nici măcar „Franz von Sickingen”. Acum și-a găsit un pretext în boala gravă de plămîni, pe care a contractat-o în timpul detențiunii în fortăreață, pentru a-și justifica lenea lui tradițională. În afară de aceasta, „nobilul” se învîrtește în cercurile muzicale. În legătură cu procesul de la Köln a repetat chiar în fața Linei, și nicidecum în mod înconștient, unele minciuni josnice. De pildă, pretinde că noi, și nu el și ceilalți măgari din Köln, l-am trimis pe măgarul de Nothjung ca emisar prin Germania⁴⁸³. După spusele ei, Bürgers s-a făcut „și mai frumos” deoît înainte. *En passant*²⁾: Georg Jung a devenit un cartofor și se spune că și-a irosit în bună parte averea. De câteva săptămîni, contesa Hatzfeldt și-a mutat din nou reședința la Berlin.

Ar fi bine ca, de îndată ce vei avea câteva ore libere, să te apuci de „Infantry”³⁾. De asta sînt strîns legate chestiunile mele financiare. Aș vrea foarte mult s-o trimit pe soția mea pentru câteva săptămîni la mare. Iar acest lucru nu-i cu putință decît dacă primesc o sumă suplimentară din America.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — dintr-o dată. — Nota trad.

²⁾ — În treacăt. — Nota trad.

³⁾ F. Engels. „Infanteria”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 375—404. — Nota trad.). — Nota red.

226

Engels către Marx
la LondraManchester, 7, Southgate,
3 august 1859

Dragul meu Maur,

Îți trimit alăturat începutul articolului despre cartea ta ¹⁾. Citeste-l cu atenție, și dacă în toto ²⁾ nu-ți place, rupe-l și comunică-mi părerea ta. Din lipsă de exercițiu am pierdut în așa măsură obișnuința de a scrie în acest gen, încît soția ta va rîde cu hohote de neîndeminarea mea. Dacă-l poți îndrepta, fă-o. Cîteva exemple pregnante de concepție materialistă ar fi mai indicate decît exemplul neconcludent al revoluției din februarie.

De îndată ce termin cu povestea asta, mă apuc de „Infantry” ³⁾, care o să reclame osteneală și timp destul, cu tot Rüstov, întrucît afirmațiile acestuia trebuie totuși considerate în spirit critic ⁴⁾.

N-ai putea să-mi dai unele amănunte în legătură cu datele cuprinse în scrisoarea lui Crawshay, care a apărut în „Free Press” din 27 iulie, referitoare la documentul rus ? „Germanul” nu este domnul Bucher ? De asemenea scrie-mi în ce ziar german a fost publicat acest lucru ⁴⁸⁵.

Cînd l-ai văzut pe Blind ați vorbit despre chestiunea Vogt ? N'y avait-il rien à faire ? ⁴⁾ ⁴⁸⁶

Blîndului Heinrich ⁵⁾ i se potrivește noul său rol. Posomorît ca întotdeauna, dar și mai leneș, el mintuiește omenirea prin bombăneala lui curajoasă și inteligentă.

Lupus a avut din nou o aventură cu un preot care i-a schimbat geamantanul. Gravitatea întîmplării a fost însă atenuată prin aceea că geamantanul lăsat în loc conținea predica de debut pe care preotul respectiv trebuia s-o țină a doua zi. Acest lucru a dat întîmplării o întorsătură comică. Altfel, Lupus ar fi fost din nou gata să strige :

¹⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — în întregime. — *Nota trad.*

³⁾ F. Engels. „Infanteria”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 375—404. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ — Nu era nimic de făcut ? — *Nota trad.*

⁵⁾ Heinrich Bürgers. — *Nota red.*

There are so many rogues in this country, and not of the working class, but of the middle class¹⁾.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

227

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 8 august 1859

Dragă Engels,

Din cauza vărsăturilor, care de data asta au ținut două zile la rând, n-am putere nici cît o mîscă și de aceea nu-ți pot scrie decît cîteva rînduri.

S-ar putea face rost pînă *miercuri dimineața* de ceva bani pentru „Volk” ?

Lunea trecută (calculule se fac întotdeauna lunea ; așadar, exact cu o săptămînă în urmă) *deficitul total* era de numai circa 2 l. st. (Desigur că aici n-a intrat și nr. 13, la care abia astăzi se face calculul, și cu atît mai puțin nr. 14, pentru care se va plăti abia peste o săptămînă. Calcululele pentru numere se fac întotdeauna, bineînțeles, abia la sfîrșitul săptămînii în care văd lumina tiparului.) Așadar, lucrurile stau bine. Astăzi însă trebuie acoperite noile cheltuieli. În afară de aceasta, mai e nevoie, ca de obicei, de 1 l. st. (15 șilingi pentru Lessner, 5 pentru birou). Eu sînt atît de strămtorat, încît în momentul de față nu pot să avansez *nici un farthing*, și apoi cu această poveste se pierde mai mult timp decît ar trebui. În ceea ce-l privește pe filistinul Freiligrath, acesta e convins că-și manifestă suficient fidelitatea față de „convingerile” lui, situîndu-se pe o poziție „neutră”, între noi și „Hermann”.

Ledru[-Rollin] și L. Blanc s-au unit pentru a edita „Union Républicaine”²⁾. Acesta va apărea la începutul lunii viitoare, în

¹⁾ — Există atîția pungași în această țară, dar nu în rîndurile clasei muncitoare, ci în rîndurile burgheziei. — *Nota trad.*

²⁾ Intenția de a edita ziarul francez „Union Républicaine” n-a fost realizată. — *Nota red.*

aceeași tipografie ca și „Volk”, și acest lucru va fi în avantajul lui „Volk” deoarece atunci Hollinger va începe să tipărească la mașină, și nu manual, ca pînă acum. De altfel, acum e deosebit de important ca „Volk” să apară în continuare.

Mai tîrziu (de îndată ce mă voi restabili cît de cît) am să scriu în Germania în legătură cu această problemă. Să-i scriu și lui Borchardt?

Pentru ca ziarul să devină mai repede payiug¹⁾ într-un oraș ca Londra, ar fi necesare noi cheltuieli: comisionari în afară de Lessner etc.

Strohn nu s-a întors încă?

Porcul de ciine Duncker n-a răspuns încă?

Salutări lui Lupus și Gumpert.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

228

Engels către Marx la Londra

Manchester, 10 august 1859

Dragul meu Maur,

În momentul de față m-am încurcat atît de mult din pricina plății datoriilor personale, care s-au îngrămădit la începutul acestui nou an comercial, încît săptămînile următoare nu voi putea trimite bani pentru „Volk” decît în caz de forță majoră. De Strohn nu știu și n-am auzit nimic, dar, dacă ar fi din nou la Bradford, aș afla numaidecît. În caz că ești la mare ananghie, îi poți scrie oricînd lui Borch[ardt], nu vād de ce n-ai face-o. Să mă anunți și pe mine; la rigoare, i-ar putea face și Lupus o vizită ca din întîmplare. Nu știu și n-am auzit nimic de B[orchardt].

¹⁾ — rentabil, — *Nota trad.*

Aseară, cînd voiam să scriu cel de-al 2-lea articol despre cartea ta ¹⁾, am fost deranjat, și în așa măsură, încît mi-a fost absolut cu neputință să continui lucrul. Astăzi nu pot compensa ceea ce n-am făcut aseară, așa că, oricît mi-ar părea de rău, trebuie să amin articolul pînă săptămîna viitoare.

De sîmbătă pînă luni am lipsit din oraș, iar luni seara am găsit o scrisoare de la Duncker, pe care ți-o trimit alăturat ⁴⁸⁷. Pe baza biletului pe care-l anexează poți obține 6 exemplare din „Pa-dul și Rinul“; exemplarele care-ți prisosesc să mi le trimiți mie. *Freiligrath a primit unul*. De altfel, zmirtitul ăsta trebuie, pînă la urmă, determinat să se situeze pe o poziție mai clară sau, cel puțin, să-și deschidă puntea.

Duncker vrea să mă tragă serios pe sfoară. Lassalle a scris despre 2 000 de exemplare, iar acum Duncker afirmă că a tipărit doar 1 000. Siebel, care e din nou aici, spune că e, probabil, o minciună, întrucît, după cîte știe el, cartea a avut succes de librărie. *Que faire ?* ²⁾

Ce zici ce grozav justifică el faptul că n-a anunțat apariția cărții tale ?

Așadar, Mazzini a publicat, în sfîrșit, în „Times“ descoperirile sale diplomatice, însoțindu-le de o flecăreală îngrozitoare. Dar faptele sînt foarte importante și confirmă informațiile și concluziile noastre. Acum Urquhart va susține, probabil, pînă-n pinzele albe că Mazzini este rus ⁴⁸⁸.

Salut.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ F. Engels. „K. Marx. «Contribuții la critica economiei politice» — II“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — Nota trad.) — Nota red.

²⁾ — Ce-i de făcut ? — Nota trad.

229

Marx către Engels
la Manchester

[London] 13 august 1859

Dragă Engels,

Biletul anexat ¹⁾ l-am primit joi după-amiază. M-am dus în grabă în oraș. Am reușit să aranjez lucrurile numai împrumutînd de la Garthe 4 l. st., pe care *trebuie să le înapoiez*. Luni am să-i scriu lui Borchardt. Părerea mea este că ar fi stupid să se renunțe în momentul de față la ziar, și iată de ce: 1) deoarece acest lucru i-ar da lui „Gottfried” ²⁾, care e pe ducă, posibilitatea de a se menține; 2) deoarece, o dată cu moartea regelui Prusiei ³⁾, în Germania va interveni o schimbare, în timpul căreia noi trebuie să avem un ziar; 3) deoarece numărul abonaților crește (deși, din punct de vedere pecuniar, *deocamdată* asta ne aduce numai prejudicii, căci pentru timbre se cheltuiesc mai mult în fiecare săptămînă, în timp ce banii sosesc abia *la sfîrșitul trimestrului*), „Volk” se bucură deja de o influență considerabilă în Statele Unite. De exemplu, prefața la lucrarea mea ⁴⁾ a apărut, cu diverse comentarii, în ziarele germane din Noua Anglie pînă în California, fiind reprodușă din „Volk”.

N-ai putea face în așa fel încît articolul tău ⁵⁾, care de data aceasta este cu totul independent de „moment”, să fie aici încă miercuri?

Prin vărul tău S[iebel] nu s-ar putea oare face rost de ceva bani de la comis-voiajorii germani din Manchester?

De la Berlin și de la New York voi obține cu siguranță bani. Dar trebuie să acoperim următoarele 6—8 săptămîni.

Cît despre Freiligrath, vino și încearcă tu să vezi dacă-i poți storce un șiling.

De altfel, între noi fie spus, am putea-o scoate la capăt cu banii dacă n-ar apărea mereu noi deficite datorate unor noi furturi. Și

¹⁾ Biletul nu s-a păstrat. — *Nota red.*

²⁾ Săptămînalul „Hermann”, editat de Gottfried Kinkel. — *Nota red.*

³⁾ Frederic Wilhelm al IV-lea. — *Nota red.*

⁴⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice. Prefață”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 7—11. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁵⁾ F. Engels. „K. Marx. «Contribuții la critica economiei politice» — II”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 507—516. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

toate acestea se trag de la vechii agenți. I-am dat afară pe *toți* cei care s-au *compromis*, începînd cu Scherzer. Dar ceea ce mai rămăsese din plămădeala asta, oricum nu era bun de nimic, iar dacă ticăloșii se poartă ca lumea pînă în ultimul moment, la *plecare* fac o potlogărie. În *sfîrșit*, săptămîna trecută l-am dat afară *pe ultimul*: d-l Lange. Ar fi fost, relativ, mult mai ușor să se înființeze un *ziar* absolut nou decît, așa cum au făcut Bisk[amp] și Liebkn[echt], să se *continue*, chiar dacă numai nominal, o *atacere complet putredă*¹⁾.

Alăturat îți trimit o scrisoare de la Dana.

N-ar putea ruda ta S[iebel] — deși eu nu-i apreciez prea mult poezia — să scrie vreo poezioară pentru „Volk” ? Numai să nu fie patetică. Pentru a-i juca o festă lui F[reiligrath], trebuie neapărat să *lansăm* un poet, chiar de-ar fi să-i facem noi înșine versurile.

Salut.

Al tău,

K. M.

Exemplarele din „Padul și Rinul” — săptămîna viitoare.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

230

Marx către Engels la Manchester

Londra, 26 august [1859]

Dragă Fred,

Cu „Volk” s-a terminat. Cele 2 l. st. pe care le-ai trimis la sfîrșitul săptămîinii trecute i le avansasem lui Hollinger, căci altfel n-ar fi putut apărea numărul de vinerea trecută (acum o săptămîină). Așa că mi le-am restituit mie. În afară de aceasta datorez lui Garthe 4 l. st. (pentru ziar) și încă vreo 2 l. st. lui Lessner, *în total 6 l. st.* În plus s-a acumulat deficitul lui Hollinger, dar, bineînțeles, asta nu ne afectează chiar atît de direct. Dar nici nu-l putem spori. Va putea fi acoperit numai atunci cînd vom încasa banii de la abonați. Gazeta *franceză* nu apare din cauza amnistiei⁴⁸⁰.

Borchardt, acest lăudăros, mi-a scris că la Manchester nu se poate face nimic. În primul rînd, din cauza păcii, în al doilea rînd,

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 389—390. — Nota red.

din cauza amnistiei. Dar mai ales, pentru că „Volk“ este o publicație injurioasă, lucru pe care nici chiar *el* nu l-a putut contesta (mare măgar filistinul ăsta !). Cu alte cuvinte, „Volk“ nu e destul de delicat pentru Steinthali și alți ovreiași. În schimb, am primit în același timp de la Lupus o scrisoare în care laudă foarte mult „Volk“ Fapt este însă că, în măsura în care publicația s-a îmbunătățit, a crescut deficitul și a scăzut numărul de cititori. În plus, măgarul de Biskamp, influențat de tot felul de oameni, s-a simțit, pare-se, jignit din cauza diminuării rolului său la ziar.

În sfârșit (intrucît ziarul era cumpărat nu atât de filistini, cit mai mult de haute volée-ul *diplomatic* german de la Londra), avînd în vedere incapacitatea lui Liebknecht și moliciunea lui Biskamp, ar fi fost din ce în ce mai necesar să intervin direct în redactarea lui. Cu distanțele de aici, treaba asta îmi răpea și așa prea mult timp, iar chestiunile mele personale are în such a desperate state, that I must look to them ¹⁾.

Golanul de Dronke n-a făcut nici măcar un abonament. Vărul tău Siebel este, după cum veți vedea din cele anexate, poetul publicației „Hermann“ sub conducerea lui Beta ⁴⁰⁰.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

231

Marx către Engels la Manchester

[Londra, 5 septembrie 1859]

Dragă Engels,

Ai putea să-mi trimiți pînă vineri un articol militar despre China ? ⁴⁰¹ Astăzi (vinerea trecută am pierdut-o din cauza unei vizite inoportune) am scris un articol despre Italia și Ungaria ²⁾. Ma-

¹⁾ — sint într-o stare atât de desperată, încît trebuie să mă ocup de ele
— *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „Kossuth și Ludovic-Napoleon“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 539—546. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

terialul pur politic s-a epuizat și altul nu va mai fi pînă la deschiderea parlamentului.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

232

Engels către Marx la Londra

Manchester, 7, Southgate [8 septembrie 1859]

Dragul meu Maur,

Din păcate articolul nu poate fi predat astăzi. Acum este ora 7 și mai am de lucrat cel puțin o jumătate de oră la birou, apoi mai durează o jumătate de oră pînă ajung acasă; în plus n-am văzut încă ziarul „Times” și nici nu am de unde să-l împrumut pentru astăseară. Cel mai târziu, la 11 și jumătate ar trebui să termin totul pentru a mai avea timp să expediez povestea asta — este clairement impossible¹⁾, mai ales dacă îți seama că denumirile sînt greșit telegrafiate și trebuie mai întii descifrate mult timp cu harta în mînă. Am să prelucrez însă materialul pînă marți și, dacă pînă luni sosește poșta din Calcutta, o voi cerceta și voi face rectificările necesare⁴⁹².

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — evident imposibil. — Nota trad.

233

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 21 septembrie 1859

Dragă Engels,

Am primit scrisoarea ta împreună cu anexa. În rest, în problemele mele casnice am ajuns din nou la inevitabila criză, și, de data aceasta, mai gravă decât oricând, căci nu văd de unde aş putea aştepta un ajutor. O încercare făcută la cumnatul meu ¹⁾ n-a dus la nici un rezultat. Biroul lui Freiligrath e winding up ²⁾. Este problematic dacă elvețienii vor înființa o nouă agenție la Londra în 1860 și i-o vor încredința lui. Așa că acum are un pretext și mai bun decât înainte de a refuza orice tranzacții cu polițe. De la Dana am primit un avertisment în legătură cu overdrawing ³⁾. Așadar, sînt într-o situație fără ieșire. În afară de micile primejdii (săptămîna aceasta, de exemplu, m-au amenințat cu închiderea gazului și a apei) s-au îngrămădit și toate plățile mai mari, dintre care o bună parte nu mai pot fi amîinate. De exemplu casa, școala etc.

Cum zilele acestea trebuie să-i scriu lui Duncker în legătură cu cea de-a doua fasciculă, te rog să-mi comunici dacă a anunțat în ziare apariția primei fascicule. Am impresia că ar lăsa bucuros baltă toată această poveste ⁴⁾.

Partea proastă e că nu mai am vreun Bamberger la Londra. Altminteri aş putea aranja cu siguranță cîteva polițe de complezență, pe care le-aș achita ulterior cu banii din America. În aceste circumstanțe ⁵⁾ nu poate fi vorba decât de shifts ⁵⁾.

Scuză-mă că-ți scriu despre toate aceste mizerii. Dar aici nu am absolut pe nimeni căruia să-i pot spune deschis păsul meu.

Așa cum i-am scris și lui Lupus, peste cîteva zile am să vă scriu despre niște scandaluri politice ciudate.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Johann Carl Juta. — *Nota red.*

²⁾ — în lichidare. — *Nota trad.*

³⁾ — depășirea creditului. — *Nota trad.*

⁴⁾ — împrejurări. — *Nota trad.*

⁵⁾ — expediente. — *Nota trad.*

234

Engels către Marx la Londra

Manchester, 22 septembrie 1859

Dragul meu Maur,

Lupus mi-a adus chiar acum scrisoarea ta. Eu abia alaltăieri seara m-am întors dintr-o călătorie prin Scoția cu bătrînii mei ¹⁾, pe care i-am trimis acum acasă.

Cu cîteva zile înainte de a veni bătrînul aici, mi s-a întimplat ceva foarte neplăcut. Într-o societate de oameni chercheliți, un englez necunoscut m-a insultat; eu aveam umbrela în mînă, l-am lovit și l-am atins cu virful umbrelei în ochi. Individul a încredințat imediat cazul avocatului său, eu am făcut demersurile necesare și, întrucît ochiul său nu era grav vătămat și și-a revenit complet, la început se părea că lucrurile se vor aranja, deși, bineînțeles, eu n-aș fi fost scutit de o oarecare cheltuială. Dar acum porcul de ciine și-a schimbat brusc atitudinea și mă amenință cu un proces; iar dacă se va ajunge aici, povestea o să mă coste peste 200 de lire și, pe deasupra, un scandal public și o explicație furtunoasă cu bătrînul, care va trebui să dea banii. Sper totuși să scap de acești avocați escroci; dar chiar dacă totul va merge *foarte bine*, această drunken brawl ²⁾ tot mă va costa 40 sau 50 de lire. Partea cea mai proastă este că mă aflu întru totul în mîna acestui porc de ciine și a avocatului său, că nu pot întreprinde nimic și sînt nevoit să suport totul, numai pentru a evita scandalul, căci altfel cheltuielile vor fi și mai mari. Acești ticăloși de englezi nu vor, firește, să scape prilejul de a pune mîma pe un *bloody foreigner* ³⁾.

De data aceasta se adeverește zicala că o nenorocire nu vine niciodată singură. Pur și simplu nu știu ce să fac pînă cînd nu se lămurește cit de cit povestea asta. Cunoscuții mei englezi se poartă foarte frumos și imediat s-au oferit să mă ajute în această chestiune, dar, că voi fi stors de bani, asta e sigur, și cine știe de cîți.

În orice caz, îți voi trimite pe simbătă sau luni o bancnotă de cinci lire sterline, pentru a preîntîmpina cea mai mare dintre nenorociri; deocamdată îi pot trece în contul lunii octombrie. Te rog

¹⁾ Friedrich și Elisabeth Engels. — *Nota red.*

²⁾ — încăierare la beție. — *Nota trad.*

³⁾ — *biestemat de străin*. — *Nota trad.*

să fii convins că voi face tot posibilul, dar, după cum vezi, în momentul de față nu știu nici eu cum stau.

Calde salutări soției și copiilor.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

235

Marx către Engels la Manchester ⁴⁹⁴

Londra, 23 septembrie [1859]

Dear Frederic,

Bad news ¹⁾. Nu știu dacă de data aceasta voi mai putea ieși din impas. Au apărut dificultăți *dintre cele mai scârboase*.

Nici chestiunea ta nu mi-e prea clară. *Lăsînd la o parte scandalul* — dacă ochiul individului s-a însănătoșit, dacă se poate dovedi că el te-a insultat mai întîi și, în plus, că a acceptat deja compromisul pe care i l-ai propus etc. —, nu văd cum ar putea, potrivit legilor engleze, obține mare lucru. La Londra, în cel mai rău caz, ai fi condamnat la o amendă de 2—5 l. st. Totul se reduce, pare-se, la *to obtain money on false pretences* ²⁾.

Pentru ca situația de aici să nu se înrăutățească și mai mult ar fi foarte important să-i pot trimite lui Dana „Infantry“ peste 8—10 zile. Deși termenul fixat de el este 15 septembrie, nici acum n-ar fi prea tîrziu, și, în orice caz, ar vedea că există bunăvoință. Ceea ce interesează este nu ca lucrarea să fie profundă, ci să fie lungă.

Dacă imediat după ce ai sosit la Manchester și după ce ai luat informații asupra „englezului“ ai fi plecat din nou undeva, eventual la Londra, și i-ai fi comunicat acestui porc de cîine printr-o a treia persoană că ai plecat pe continent, ai fi putut ajunge la orice înțelegere. Poate nici acum nu e prea tîrziu, deoarece, judecînd după Allen etc., văd că în momentul de față toți englezii cred într-o amnistie generală pe continent și din această cauză se tem

¹⁾ — Vești proaste. — Nota trad.

²⁾ — a obține bani prin înșelăciune. — Nota trad.

că datornicii lor quit the country ¹⁾. (De altfel, amnistia prusiană va fi acordată la 15 octombrie.) Față de un asemenea individ trebuie să recurgi la orice stratagemă.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

236

Engels către Marx ⁴⁹⁵ la Londra

Manchester, 7, Southgate
[între 23 și 27 septembrie 1859]

Dragul meu Maur,
Îți trimit alăturat biletul de 5 l. st. B/B 95 281, Manchester, 1 ianuarie 1859.

Despre celelalte chestiuni — data viitoare.

Acum numai despre un singur lucru, la care te rog să-mi răspunzi, dacă se poate, cât mai curînd.

1. De cîți bani e nevoie pentru a restitui abonaților la „Volk” care au plătit direct la ziar cei cîțiva groși care li se cuvin pentru numerele nelivrate ?

2. V-ați înțeles cu Thimm și compania în privința aceasta ? Librării au scăzut ceea ce n-a fost livrat, or how ²⁾ ? Sau n-au plătit încă de loc ?

În legătură cu aceasta aș vrea să fiu lămurit, pe cît posibil, imediat și, dacă se va putea, voi procura suma de bani, care nu poate fi prea mare, pentru a nu mai tărăgăna lucrurile cu abonații care au plătit direct la ziar. Aici filistinii zbiară ca niște apucați că au fost trași pe sfoară, iar Lupus și cu mine trebuie să înghițim toate astea. Așadar, răspunde-mi imediat. Lupus a avut alaltăieri un scandal din pricina asta, și eu trebuie să mă văd cît mai repede posibil cu „a treia persoană”.

„Iniantry” este în lucru și, dacă va fi cît de cît cu putință, va fi gata încă săptămîna aceasta.

¹⁾ — părăsesc țara. — *Nota trad.*

²⁾ — sau cum ? — *Nota trad.*

În ceea ce privește povestea mea de aici, îți dai seama că am avut atîta minte ca să predau și eu afacerea unui lawyer¹⁾ și să-i cer părerea în această privință. Nu este vorba de un fleac de sentință a unui judecător, ci de o acțiune at nisi prius for damages²⁾, în care numai *cheltuielile* se pot ridica la 200 l. st. Cred că-ți închipui că n-am să mă las înșelat cu una cu două. Cît despre sfatul tău de a o șterge de aici, se înțelege de la sine că în situația mea nu pot face așa ceva, nici măcar pentru două săptămîni. Cînd cineva e atît de cunoscut la Manchester cum sînt eu, nimeni nu va crede că aș putea lăsa baltă afacerile și toate celelalte pentru a evita un asemenea proces.

Lucrul cel mai important este că folosirea unui instrument oarecare permite avocatului să influențeze British Jury³⁾, stîrnindu-i indignarea morală împotriva *bloody foreigners*⁴⁾, care, în loc să folosească pumnul, etc. Iar că străinul va fi condamnat, este tot atît de sigur cum e sigur că $2 \times 2 = 4$ și, în plus, va mai fi condamnat și să plătească cheltuielile. Poți fi sigur că n-am să plătesc nimic în plus peste ceea ce este absolut necesar. Lucrurile n-au mai înaintat de loc, dar sper că în curînd se vor aranja în așa fel, încît cel puțin să-mi fie limpede ce s-ar putea întîmpla aici, pentru a te ajuta în această criză.

Multe salutări soției și fetelor tale.

Al tău.

F. E.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

237

Marx către Engels la Manchester

[Londra, 27 septembrie 1859]

Dragă Engels,

Am primit scrisoarea ta cu anexa respectivă.

De îndată ce am expedit scrisoarea, mi-am dat seama că unele observații ale mele erau stupide.

¹⁾ — avocat. — *Nota trad.*

²⁾ — acțiune de despăgubire pentru daune. — *Nota trad.*

³⁾ — Curtea cu juri britanică. — *Nota trad.*

— blestemașilor de străini. — *Nota trad.*

Și eu am un county-court process ¹⁾ din cauza lui „Volk”. În privința abonaților „directi” din Manchester, aceștia au fost numai doi, și anume Lupus și un oarecare „cizmar”, care a întrerupt abonamentul încă înainte de încetarea apariției ziarului.

Thimm încă nu a plătit, și i s-a cerut să plătească numai pentru numbers received ²⁾. Cum puteam pricinui daune filistinilor din Manchester din moment ce n-au plătit încă nici un farthing ?

Comunică-ne numele indivizilor care ridică pretenții. Lui Thimm spune-i (în numele lui Biskamp) să nu trimită nici un farthing aici pînă cînd nu va primi o nouă scrisoare. S-ar putea să i se dea dispoziție să plătească reclamanților „îndreptățiți” din Manchester.

Biskamp și-a închiriat acum pe socoteala mea o cameră în Hampstead. Bietului om i s-a făcut o operație la pleură la spitalul german, unde a stat o săptămînă și jumătate — sans sous ³⁾. În general, strașnică situație.

Astăzi este ziua cînd trebuie să scriu articolul. De aceea închei.

Salut.

Al tău,
K. M

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

238

Marx către Engels la Manchester

Londra, 28 septembrie [1859]

Dragă Engels,

Aseară a sosit și Lessner, după care am trimis în legătură cu abonații la „Volk” din Manchester.

Și el, ca și Biskamp, mă asigură că nu a existat nici un abonat direct la „Volk” (în afară de Lupus). Și nimeni n-a plătit pînă acum vreun farthing la Londra.

¹⁾ — proces în fața judecătoriei de primă instanță. — Nota trad.

²⁾ — numerele primite. — Nota trad.

³⁾ — fără o lețcaie. — Nota trad.

După încetarea apariției lui „Volk”, Thimm i-a scris lui Lessner să-i trimită decontul. L[essner] i-a răspuns că-i poate trimite decontul numai pentru perioada în care el, L[essner], a fost expeditor. Și i-a făcut decontul pentru *fiecare număr în parte*. Până ieri nu a sosit încă nici un răspuns de la Thimm.

De aceea aș vrea să știu ce indivizi fac zarvă la Manchester și pentru care motiv.

Noi aici (măi ales eu) avem și așa destule neplăceri din cauza lui „Volk”.

„Amănuntele despre Kossuth” din „Free Press” îmi aparțin. (Am făcut din aceasta două articole pentru „Tribune” — să văd dacă le va accepta)⁴⁹⁶. Aceste amănunte le-am obținut parte verbal, parte în scris de la Szemere, care a fost pe aici acum câteva săptămîni.

Salut. Salutări lui Lupus.

Al tău,

K. M.

E problematic dacă Biskamp va scăpa. Bietul om e rău de tot. Parcă dinadins, toate mizeriile se abat asupra noastră.

Publicat pentru prima oară
În : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

239

Engels către Marx la Londra

Manchester, 3 octombrie 1859

Dragul meu Maur,

Am fost foarte bucuros să aflu cele ce-mi scrii în legătură cu „Volk”. După cum se vede, filistinul care a făcut tot tapajul se abonase, après tout ¹⁾, la Thimm.

Ce proces ai la County Court ²⁾ ?

„Infantry” nu este complet gata din cauză că mi s-a inflammat ochiul stîng, ceea ce mă împiedică să scriu prea mult la lumina

¹⁾ — după toate celea. — *Nota trad.*

²⁾ — judecătoria comitatului. — *Nota trad.*

gazului (altfel e un fleac), și din pricina altor lucruri care mă stinjenesc. Dar pînă vineri îl primești cu siguranță.

Povestea cu scandalul meu nu s-a terminat încă, se mai poate tărăgăna afurisit de mult. Dar acum îl am, oarecum, la mînă pe acest cîine, și cred că pot fi liniștit; în orice caz, o să mă coste bani, și asta e cel mai supărător, și apoi, avînd în vedere minunatele legi de aici, nimeni nu poate fi absolut sigur. Dar oricum, lucrurile stau acum mult mai bine.

Pînă alaltăieri, „Free Press” nu sosise aici. Am să mă interesez acum din nou. Ce filială a deschis Urqu[hart] la Berlin?

Așadar, acum reiese că „Memoriul” rus a fost publicat în „Preuss[ische] Wochenblatt”! (Abia acum am văzut numărul din august al lui „Free Pr[ess].”) ⁴⁹⁷ Mai ai și alte date scîndaloase despre marii bărbați în afară de cele publicate în „Fr[ee] Pr[ess]” ? ⁴⁹⁸

Al tău,

F. E.

Să i se facă lui Thimm, cît mai curînd posibil, un decont complet, adică și pentru perioada dinainte de Lessner; se pare că individul ăsta vrea să-și însușească banii. Iar mie trimite-mi o listă exactă a celor care s-au abonat prin Thimm, ca să pot controla dacă s-a făcut rambursarea și să le trimit oamenilor o circulară, în sensul că-și pot ridica banii de la Th[imm].

Versurile acelea proaste ale lui Siebel¹⁾ au fost trimise la „H[ermann]” fără știrea lui, de către un individ din Germania, căruia el i le expediase într-o scrisoare. A scris imediat la redacție, și abia din răspunsul primit de la aceasta a aflat cum s-a întimplat.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 427. — Nota red.

240

Marx către Engels ⁴⁹⁹ la Manchester

[Londra] 5 octombrie [1859]

Dragă Engels,

Din cauza felului în care se gospodărește aici (Speck a dat faliment și a dispărut ; casierul Garthe este la Brighton) și în care s-a gospodărit mereu la „Volk” este imposibil să se facă un calcul exact as to foreign subscribers ¹⁾ pentru perioada dinaintea lui Lessner. Biskamp mă asigură că, în afară de primele numere, lui Thimm i s-a trimis cu regularitate cite o duzină de exemplare.

Hollinger a depus o plingere împotriva mea, cerind achitarea restanței de 12 l. st. și cîțiva șilingi pentru „Das Volk”, incluzînd aici și plata pentru culegerea ultimului număr care n-a apărut. Acest porc de ciine vrea să mă transforme dintr-o dată în „proprietar”, deși toată povestea asta, nu vreau să spun că de aceea s-a dus de ripă (deoarece cu filistinii de aici nu se poate face nimic), dar s-a încheiat cu un deficit tocmai pentru că eu nu am fost proprietar și, cu toate că am pierdut mult timp, n-am putut face ordine în această administrație delăsată. De asemenea, nu i-am dat niciodată acestui individ vreo garanție juridică. Eu socot calculele lui inexacte, deoarece individul — abstracție făcînd de celelalte încasări — numai pentru ultimele trei numere (în calculul său intră numai ultimele două numere) a primit de la mine 7 l. st. (Cei 15 șilingi pentru Lessner nu au trecut prin mîna lui, ci i-am plătit direct.) Dar nu vreau să angajez nici un fel de discuții cu el pe această temă, deoarece ar însemna că-i recunosc dreptul de a mă da în judecată. Porcul de ciine e în stare să jure, și să-l pună și pe vreunul din zețarii lui să jure, că eu i-aș fi dat garanții. (Chiar și în acest caz ar fi trebuit să-l dea în judecată în primul rînd pe Bisk[amp].) Am să-l iau pe Biskamp și pe alții să depună ca martori în favoarea mea. Dacă aș avea bani, aș plăti imediat pentru a evita orice procedură publică ; totuși nu i-aș plăti lui Hollinger personal, ci aș răscumpăra o creanță pe care o are asupra lui un oarecare Lisle, proprietarul casei în care locuiește H[ollinger] și proprietarul tipografiei. H[ollinger] îi datorează acestui om circa 60 l. st. și nu i-a plătit niciodată nici măcar un farthing.

¹⁾ — referitor la abonații din provincie. — Nota trad.

Dar, în împrejurările de față, nici vorbă nu poate fi de așa ceva.

Dacă nu dau o lovitură — și nu văd absolut de loc cum aş putea-o da —, situația mea de aici va deveni *cu totul* insuportabilă. Freiligrath a încercat să aranjeze din nou un împrumut pe bază de cambie. Aseară însă am primit de la el o scrisoare în care mă anunță că povestea a eșuat definitiv, și în același timp niște scrisori de amenințare de la proprietarul casei etc. etc. Scrisoarea de la Lassalle, pe care ți-o anexez și la care am răspuns imediat¹⁾, o consider o veste bună. Se pare că lucrarea mea se vinde, în ciuda conspirației tăcerii țesute în jurul ei. Altfel nu ar fi venit această propunere *indirectă* din partea lui Duncker. Dar nu sînt în stare să continui lucrarea⁵⁰⁰ pînă cînd nu voi lichida d'une maniere ou d'une autre²⁾ toată această dezgustătoare porcărie filistină. Articolele tale³⁾ cu privire la lucrarea mea au apărut, de la New York pînă în California, în ziarele germane (cu un ziar atît de mic ca „Volk” a putut fi ținută în mină întreaga presă germano-americană). Ca o mostră a porcăriilor care apar în Germania îți trimit următorul anunț extras din vienezul „Presse”. Il suffit to read⁴⁾ cuprinsul (By the by⁵⁾, țin niște prelegeri despre prima fasciculă într-un cerc al de filistini. Se pare că pe oamenii aceștia îi interesează foarte mult.)

În încheiere, vreau să te informez acum despre doi „mari bărbați”.

Ad vocem R. Schramm. Acest jalnic animal a fost acum cîtva timp la Ostende și a scris de acolo o corespondență pentru „Hermann”. Eu nu citesc maculatura asta, dar mi-a comunicat Freiligrath. În corespondența respectivă, R. Schramm spune că e destul să asculți ce vorbesc germanii pe plajă ca să-ți dai seama cît de mult au decăzut. Astfel, de pildă, el a ascultat convorbirea dintre două doamne care trîncăneau în cel mai pur dialect din Wuppertal și una dintre ele s-a adresat celeilalte cu: „doamnă Engels”⁵⁰¹. Iată răzbunarea acestui mizerabil! Dar, ca o pedoapsă, animalul a pierdut nu de mult 2 000 l. st. (teste⁶⁾ Freiligrath). Și asta pentru că nerodul s-a lansat în „comerțul cu pietre prețioase”. Astfel a fost zădărniciț și planul său de a fonda la Londra un ziar german propriu (urma să apară luna aceasta). Iar eu, spre marele necaz al

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 549—551. — *Nota red.*

²⁾ — într-un fel sau altul. — *Nota trad.*

³⁾ *F. Engels.* „K. Marx. «Contribuții la critica economiei politice»”. (Vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 507—516 — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ — Este suficient să citești. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Printre altele. — *Nota trad.*

⁶⁾ — mărturia lui. — *Nota trad.*

individului, am adunat toate aceste fapte — neapariția ziarului, comerțul cu bijuterii și pierderea banilor — și, ca ripostă la malițiozitatea lui infantilă, le-am trimis prin Bisk[amp] pentru a fi publicate în „Weser-Zeitung”.

Ad vocem K. Blind. În legătură cu acest *homme d'état*¹⁾ trebuie să vorbesc mai pe larg.

Cu vreo două săptămîni în urmă, după ce m-am întors de la Manchester la Londra, Biskamp mi-a povestit că Blind i-a propus, prin intermediul lui Hollinger, să fuzioneze (adică „Volk”) cu Blind și compania, dar eu și, în general, elementele comuniste să fim îndepărtați. În schimb, se propunea socialismul rațional. Pe atunci, după cum știi, nu scriam în „Volk” decît niște note glumete²⁾. I-am trimis însă imediat lui Blind nu o scrisoare, ci un bilet de aproximativ zece rînduri, în care, printre altele, îi spuneam : „homme d'état” și „persoană însemnată” și îi vorbeam despre credinciosul său „Fidelio” (adică Hollinger)⁵⁰². A doua zi a venit Liebknecht și mi-a spus că Blind și Hollinger sînt la cîrciuma din colț. Primul mă aștepta pe mine, Așadar, m-am dus acolo cu Liebk[necht]. Blind și-a dat cuvîntul de onoare că *nimic* din toate astea nu s-a întîmplat. Ticălosul de H[ollinger] de asemenea. Prin urmare, a trebuit să le dau crezare. Această întîlnire mi-a oferit însă prilejul să descopăr și alte potlogării de-ale lui Blind. Printre altele a venit vorba de Vogt. Blind m-a încredințat *pe cuvînt de onoare* (și înainte a făcut această afirmație față de Freiligr[ath]), dar fără să-și dea cuvîntul de onoare) că nu el ar fi scris și răspîndit manifestul anonim „Avertisment”. I-am spus că mă miră acest lucru, deoarece manifestul nu conține decît ceea ce mi-a comunicat el *verbal*, cu ocazia mitingului lui Urquhart din 9 mai⁵⁰³. I-am amintit că atunci m-a încredințat că ar avea *dovezi în mîna*, că ar cunoaște numele omului căruia Vogt i-a oferit 30 [000] sau 40 000 de guldeni, dar că, „din păcate”, nu poate să-l divulge etc. Acest lucru Blind n-a mai îndrăznit să-l nege, dimpotrivă, l-a confirmat foarte categoric și în repetate rînduri în prezența lui Liebknecht și a lui Hollinger.

Well¹⁹⁾ Acum cîteva săptămîni Liebknecht a primit o scrisoare de la „Ä[llgemeine] Z[eitung]” din Augsburg, căruia el îi trimisese „Avertismentul”. L[iebknecht] a venit la mine⁵⁰⁴. I-am spus să se ducă la Blind, iar eu îl voi aștepta pe *omul de stat* „în cîrciumă, la colțul lui Blind”. În timpul acesta Blind se afla, dacă nu mă înșel, în stațiunea balneară St. Leonard. L[iebknecht] i-a scris ; i-a scris o dată, iar o dată. În sfîrșit, a sosit o scrisoare de la *omul de stat*.

1) — om de stat. — *Nota trad.*

2) „Spicuri din presă”. — *Nota red.*

3) — Ei bine ! — *Nota trad.*

Pe un ton cît se poate de rece și de „diplomatic”, acesta își exprimă regretul că „eu” am făcut degeaba drumul pînă la el. L[iebknecht], spune el, ar trebui să înțeleagă că el (Blind), n-are poftă să {se} amestece în treburile unui „ziar care-i este complet străin” și în treburi care-i sînt complet străine. Cît despre aluziile lui L[iebknecht] la „observațiile” făcute „în convorbiri particulare”, acestea se bazează numai pe o „totală” neînțelegere. În felul acesta „omul de stat” credea că a pus complet capăt chestiunii.

Atunci l-am luat pe Liebknecht cu mine la Collet. Mi-am amintit că „Free Press” din 27 mai (Marele duce Constantin etc., p. 53)⁵⁹⁵ conține un paragraf pe care de la început l-am mirosit că e produsul lui Blind și care, împreună cu ceea ce Blind a recunoscut verbal în prezența lui L[iebknecht], Hollinger și a mea, a format întregul conținut al manifestului anonim; în plus acesta *dovedea* că nu numai în treacăt, în „convorbiri particulare”, atinge B[blind] chestiuni „care-i sînt complet străine”. Așadar, m-am dus la Collet, care *imediat* mi-a spus că Blind este autorul. El mai păstra scrisoarea, la care Blind anexase și cartea sa de vizită, rugîndu-l însă să nu-i divulge *numele*. Aceasta era o dovadă de vinovăție.

Printr-o serie de manevre, pe care ar fi prea lung să ți le povestesc aici, am reușit să obțin tot ceea ce-ți anexez la această scrisoare (*toate trebuie să mi le înapoiezi neîntîrziat*; i le-am arătat și lui Freiligrath). Așa că vezi ce „cuvînt de onoare” ! are filistinelul ăsta.

Sîmbăta trecută Liebknecht i-a trimis acestui om de stat o scrisoare (concepută după scrisoarea¹⁾ pe care i-am trimis-o eu lui L[iebknecht] și în care m-am exprimat în termeni destul de duri). Așteptăm răspunsul și apoi îți voi da mai multe amănunte.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 544—547. — Nota red.

241

Marx către Engels⁵⁰⁶
la Manchester

Londra, 10 octombrie 1859

Dear Frederick,

Banii soșiți simbătă au fost realmente o „salvare” pentru mine, deoarece o parte din banda creditorilor pornise în ziua aceea un atac general. My best thanks.¹⁾ De asemenea, pentru manuscris.²⁾

Îți trimit alăturat articolul meu despre Kossuth³⁾ apărut în „Tribune”. Arată-i-l și lui Lupus. După aceea, trimite-mi-l înapoi. Va ieși un scandal uriaș, deoarece Pulszky este corespondentul lui „Tribune” la Londra. Citatele despre „Austrian sympathies”, „Anti-Napoleonic rage”⁴⁾ etc. sînt luate din scrisoarea lui Pulszky apărută în „Tribune”, în care acesta încearcă să-i ia apărarea lui Kossuth & Co.⁵⁰⁷ Sînt, realmente, surprins că „Tribune”, avînd în vedere împrejurările și slăbiciunea lui generală pentru K[ossuth], a publicat acest articol. Ce-i drept, într-o scurtă notă, scrisă în limba germană și anexată la articol, i-am insuflat curaj lui Dana.

Collet i-a trimis lui Kossuth 5 exemplare din ultimul „Free Press”. „Allgemeine Zeitung” din Augsburg a reprodus articolul⁵⁰⁸. De asemenea „Weser-Zeitung”.

Ieri a fost Collet pe la mine. Omul de stat Blind a fost la el și i-a imputat că el, Collet, a trădat secretul editorial, divulgîndu-mi-l. El (Collet) ar fi trebuit să vină la mine și să mă împiedice de a mai face alte mischief⁵⁾. După spusele lui, „Allgemeine Zeitung” din Augsburg este „a Russian (!) organ”⁶⁾. De aceea, el (Blind) nu vrea să-i vină în ajutor. Collet mi-a spus: At the outset, he made upon me the impression of a very sneakish fellow⁷⁾. Lui Liebkn[echt]

1) — Calde mulțumiri. — Nota trad.

2) F. Engels. „Infanteria”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 375—404. — Nota trad.). — Nota red.

3) K. Marx. „Kossuth și Ludovic-Napoleon”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 416—417. — Nota trad.). — Nota red.

4) — „simpatia față de Austria”, „furia antinapoleoneană”. — Nota trad.

5) — porcării. — Nota trad.

6) — „un organ de presă rus” ! — Nota trad.

7) — De la început mi-a făcut impresia unui individ extrem de servil. —

omul de stat Blind, acest bărbat nobil, nu i-a răspuns, iar pe mine crede că mă va putea paraliza prin intermediul lui Collet. The fool !¹⁾ Totodată a vrut să afle de la C[ollet] cine a scris despre K[ossuth] în „Press“.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

242

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 26 octombrie 1859

Dragă Engels,

Sper că nu ești bolnav și, în general, nu ți s-a întâmplat nimic rău, dar te rog, orice ar fi, scrie-mi câteva rânduri, căci mă neliniștește tăcerea ta prelungită.

Fii bun și trimite-mi înapoi extrasul din „Tribune“²⁾ pe care l-am anexat la „ultima“ mea scrisoare.

Duncker s-a declarat definitiv de acord cu editarea celei de-a doua fascicule⁵⁰⁹. Lassalle vorbește despre tactica sa „italiană“ quasi re bene gesta³⁾ și mă provoacă la o explicație, exprimându-și modesta speranță că am renunțat, poate, la concepțiile „mele“⁵¹⁰.

Freiligrath, „ca poet german“, nu s-a putut abține să nu participe la festivitățile Schiller sau Kinkel de aici, festivități care, de altfel, vor sfârși lamentabil, cu toate că l-am avertizat că nu face decît să-i servească de ornament lui Gottfried⁵¹¹.

Am scăpat de county-court process⁴⁾ pentru „Volk“, sacrificînd vreo 5 l. st., și, silindu-l, în plus, pe Hollinger ca, în chitanța pentru primirea acestor bani, să-l recunoască ca *proprietar* pe Biskamp, întrucît el (B[iskamp]) răspunde acum pentru restul datoriei,

¹⁾ — Nerodul ! — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „Kossuth și Ludovic-Napoleon“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 539—546. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ — ca despre un lucru reușit. — *Nota trad.*

⁴⁾ — procesul în fața judecătoriei comitatului. — *Nota trad.*

dar, cum el nu are nici un fel de avere, este în afara oricărei responsabilități. Trebuia să fac acest lucru, foarte neplăcut în actualele împrejurări, întrucît banda lui Kinkel atita aștepta, povestea asta, pentru a face un scandal public, și apoi nu era indicat ca întregul personal care era grupat în jurul ziarului să compară în fața tribunalului.

La cererea lui „Augsburger Zeitung“ ¹⁾ (exprimată în două scrisori umile și jalnice), i-am trimis documentul referitor la Blind ⁵¹². Tipul ăsta merita să procedez altfel, cu atît mai mult cu cit a alergat la Collet și 1) a vrut să-l folosească pentru intrigile lui, 2) i-a raportat lui Collet că Liebknecht „belonging to the communist party“ ²⁾ și 3) a caracterizat „A[llgemeine] Z[ei]tung“ din A[u]gsburg] ca un organ de presă „rus“, pentru a-l răpune definitiv.

Amintește-i lui *Thimm* să-și achite datoria pe care o are aici. Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

243

Engels către Marx ³⁾

la Londra

...Povestea cu Blind e teribil de amuzantă ; îți face întotdeauna mare plăcere să vezi cum deșteptăciunea celor care fac pe diplomații se încurcă în propriile ei îțe. Individul ăsta se poate compromite îngrozitor acuma. El ți-a dat „cuvîntul de onoare“ ⁴⁾, bineînțeles, numai în sensul diplomatic al cuvîntului, așa cum, dacă spui cuiva porc de ciine în sensul parlamentar al cuvîntului, nu se simte jîgnit. Această îmbogățire a limbii de către Blind trebuie să-i fie recunoscută. De altfel, cel mai frumos ar fi ca pînă la urmă „probele“ d-lui Blind să se dovedească a fi simplă lăudăroșenie, și,

¹⁾ „Allgemeine Zeitung“. — *Nota red.*

²⁾ — „face parte din partidul comunist“. — *Nota trad.*

³⁾ Începutul scrisorii lipsește. — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 439—440. — *Nota red.*

în cazul acestui obscur apărător al patriei, eu consider că e foarte posibil.

Lupus este disperat din cauză că bitter beers ¹⁾ se înrăutățește tot mai mult ; de aceea e nevoit să bea Porter sau half and half ²⁾. Altminteri, e destul de bine și locuiește, ca și pînă acum, la Chatsworth.

Nu de mult Siebel a primit o scrisoare de la un publicist german ³⁾ caraghios, care, din lipsă de bani, voia să se vîndă revoluției ; îl ruga pe Siebel să-și asume rolul de intermediar în chestiunea asta, iar eu trebuia să fiu cumpărătorul. Totodată amenința că, dacă revoluția nu va vrea să-l cumpere, se va arunca în brațele iezuiților. Dar aceștia nici pe gratis nu-l iau, căci, după cum îți închipui, individul e un mare dobitoc.

Salutări cordiale soției și copiilor.

Al tău,
F. E.

Manchester, 28 octombrie 1859

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

244

Marx către Engels ⁵¹³ la Manchester

[Londra] 3 noiembrie 1859

Dragă Frøderick,

Lessner nu are numele celor cărora li s-a trimis „Das Volk“. Știe doar numărul exemplarelor (12) pe care i le-a trimis lui Thimm cu regularitate.

Biskamp pretinde că la Thimm a comandat cărți nu în contul său, ci în contul preotului în casa căruia era preceptor și că, de altfel, Thimm nu i-a pomenit niciodată nimic despre asta. Ii va scrie în legătură cu toată povestea, ca și în legătură cu cupiditatea

¹⁾ — berea neagră. — *Nota trad.*

²⁾ — jumătate-jumătate (bere englezească, jumătate Porter și jumătate Ale).
— *Nota trad.*

³⁾ Hugo Oelbermann. — *Nota red.*

Panzer-ului ¹⁾). Acum, de câteva zile, e angajat la „Weser-Zeitung”, cu un salariu de 50 de taleri pe lună.

Cu lucrarea mea merge prost ⁵¹⁴. Am pe cap prea multe probleme casnice și prea multe necazuri. Despre „anarea” festivitate Schiller de aici vei fi auzit probabil. Eroii vor fi Freiligrath și Kinkel, sau, mai bine zis, Kinkel și Freiligrath. Cumn aici totul a pornit de la clica lui Kinkel, iar lamentabilul Beta, factotum al lui Kinkel, a și trimis invitațiile pentru constituirea comitetului, cu câteva săptămâni înainte i-am scris lui Freiligrath că sper că nu va participa la demonstrația kinkeliană. La aceasta, grăsunul filistin mi-a răspuns printr-o scrisoare nu prea clară, în care, printre altele, spunea: „Chiar dacă Kinkel o va câștiga pe Briseis prin cuvântarea sa festivă, asta n-ar fi un motiv pentru Ahili să se retragă îmbufnați în corturile lor”. Așadar, Kinkel Agamemnon și F[reiligrath] Ahile! ⁵¹⁵ De altfel, festivitatea mai are „și o altă însemnătate” (care se va vedea imediat). În sfârșit, în urma unei cereri din Boston (Statele Unite), el a scris o poezie închinată lui Schiller ²⁾).

Ulterior am aflat din „Hermann” ⁵¹⁶ că Freiligrath acționa în calitate de membru al comitetului și că era vorba de o cantată a lui dedicată lui Schiller (pe muzică de Pauer) ³⁾; deci filistinul îmi ascunsese ceva. Mai târziu am primit o a doua scrisoare de la el, în care spunea că am avut, pare-se, dreptate, dar că prin participarea lui a contracarat în parte planurile lui Gottfried.

Cînd m-am întîlnit cu el, mi-a povestit foarte agitat cum s-a desfășurat întreaga poveste. Beta și Juch, agenții lui Kinkel, aflaseră din America că F[reiligrath] a scris poezia închinată lui Schiller pentru Boston. Gottfried își rezervase, pe lîngă discurs, și cantata festivă. Socotînd însă că non bis in idem ⁴⁾ și că atragerea lui F[reiligrath] era de neconceput fără a-i ceda, sau mai degrabă a-i oferi partea poetică (spera însă că el va refuza oferta), în numele comitetului lui Kinkel, Juch și Beta l-au invitat pe F[reiligrath] să se alăture comitetului și să scrie cantata. F[reiligrath] le-a spus că a și scris cantata pentru Boston, a dat un răspuns foarte vag, dar a promis comitetului colaborarea sa. Comitetul a tratat chestiunea ca pe o simplă formalitate și n-a mai revenit asupra cererii sale. F[reiligrath] însă s-a pus în grabă pe lucru (n-a mai întîmpinat greutăți ca la „Volk”, pentru care niciodată nu putea scrie nici trei rînduri), a scris o cantată (folosind metrica ditirambilor lui Schiller;

¹⁾ — crocodilului. — *Nota trad.*

²⁾ F. Freiligrath. „La sărbătorirea lui Schiller”. 10 noiembrie 1859. „Imn al germanilor din America”. — *Nota red.*

³⁾ Ibid.

⁴⁾ — un lucru nu se repetă de două ori. — *Nota trad.*

mi-a citit-o și mie, emfatică și sforăitoare), a dat fuga la Pauer, l-a pus să-i compună muzica și, prin prietenii pe care-i are în rândurile participanților la festivitățile Schiller, l-a obligat pe Kinkel & Co. să-și reinnoiască invitația. Apoi le-a trimis porcăria, care „printr-un anacronism” era deja gata, nu numai versurile, ci și muzica, și la sfârșitul epistolei sale s-a comparat singur cu o „slugă” care și-a servit „stăpînul” (pe d-nii Kinkel, Beta, Juch etc.) încă înainte de a primi porunca. (Și asta mi-o spune chiar filistinul.)

Dar cu asta n-a făcut să dispară „tensiunea” dintre el și Gottfried F[reiligrath] a făcut o vizită comitetului, unde Gottfried l-a tratat foarte rece. F[reiligrath] plasase în cantata sa — „absolut întâmplător”, după cum spune el — un pasaj care, „în mod necesar”, presupunea dezvelirea bustului lui Schiller. Gottfried, tot atît de întâmplător, a aranjat lucrurile în așa fel, încît momentul culminant al predicii sale să coincidă cu „momentul dezvelirii statuii”. După o luptă îndelungată, în timpul căreia filistinul F[reiligrath] n-a spus nici un cuvînt, lăsîndu-i să vorbească pe prietenii săi (o adunătură de netrebncici), s-a hotărît, în sfârșit, ca „dezvelirea” să-i revină lui F[reiligrath]; iar Gottfried a scos un oftat sfișietor la gîndul că avea să-și adreseze întreaga predică „unui chip învelit în pînză”. Atunci s-a ridicat însă unul din firtații lui F[reiligrath] și a spus că acest lucru poate fi înlăturat dacă Kinkel își va ține predica după cantată. Dar Kinkel se pronunță categoric împotriva și, revoltat la culme, declară că „a renunțat la afîtea în această chestiune, încît asta nu i se mai poate cere”. Și cu asta basta. Așadar, la început va fi predica.

Și toată porcăria F[reiligrath] mi-o povestește foarte serios și plin de importanță; găsește chiar foarte natural să nu fi rostit nici un cuvînt în fața comitetului în legătură cu faptul că banda lui Kinkel și-a permis să nu-i invite în comitet pe preținșii săi (ai lui F[reiligrath]) „tovarăși de partid”, transformînd astfel festivitatea într-o demonstrație kinkeliană. El știa că eu n-aș fi venit în nici un caz acolo, totuși, n-ar fi trebuit să îngăduie „ostracizarea” aceasta într-un comitet din care face parte. Blind, bineînțeles, e și el acolo.

Freiligrath, de cînd cu poezia dedicată Johannei Mockel ¹⁾, pe noi ne tratează „în mare taină” ca pe prietenii săi, în mod public însă apare la braț cu dușmanii noștri. Qui vivra verra ²⁾.

Ad vocem Blind. Căcăciosul ăsta a fost de curînd la Hollinger. „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg] i-a scris că, dacă va persista în tăcere, va fi demascată în mod public, fără milă, și afirmă

¹⁾ F. Freiligrath. „După înmormîntarea Johannei Kinkel” (vezi și volumul de față, p. 335). — *Nota red.*

²⁾ — Vom trăi și vom vedea. — *Nota trad.*

că se află în posesia unui document împotriva lui ⁵¹⁷. Blind îl învinuiește pe Hollinger că ne-a divulgat nouă povestea. H[ollinger], pe bună dreptate, spune quod non ¹⁾, dar întreabă, totodată, de ce nu vrea Blind să recunoască? Acesta-i răspunde că manuscrisul este; ce-i drept, scris de el, dar că autorul e un prieten de-al lui. Povestea e următoarea: B[blind] i-a scris și tot el e autorul, dar punctele cele mai litigioase le-a obținut de la Goegg. La rîndul său, onorabilul filistin Goegg este prietenul „aparent” al lui Vogt, și trebuie să fie, deoarece Fazy a cumpărat, prin banca elvețiană, acțiuni în valoare de 25 000 de franci ale fabricii lui de oglinzi și, în general, îi servește drept bancher. De aceea Goegg își poate exprima doar pe ascuns indignarea pe care i-o provoacă „trădarea patriei”. Aștia sînt „republicanii serioși”.

N-ai putea să-mi scrii un articol despre noile schimbări din armata prusiană?

Salutări lui Lupus.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII. 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

245

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 4 noiembrie 1859

Dragul meu Maur,

Freiligrath merită într-adevăr o lecție serioasă, și sper că ocazia se va ivi înainte de încheierea festivităților Schiller (sau a ecourilor lor). Fumurile astea de poet și impertinența de literat, îmbinate cu slugărmicia, au depășit într-adevăr limitele, și cînd te gîndești că „Augsburger” ²⁾ îi atribuie virtute politică!

Ai citit probabil despre procesul Vogt în numerele 297 și următoarele ale lui „A[llgemeine] Z[eitung]” din Augsburg. Lucrurile au

¹⁾ — că nu e așa. — *Nota trad.*

²⁾ „Allgemeine Zeitung”. — *Nota red.*

mers foarte bine, dar scrisoarea lui Biskamp este cum nu se poate mai compromițătoare. Individul ar fi putut foarte bine să-și expună chestiunile lui personale într-un bilet separat pe care să-l anexeze, căci este de-a dreptul odios ca redactorul lui „Volk” să înalțe osanale lui „A[llgemeine] Z[eitung]” din Augsburg și să-i cerșească un post de corespondent, și toate acestea să mai fie și tipărite ⁵¹⁸. Vogt va face o zarvă teribilă în jurul acestei chestiuni. Și mereu se vîntură în jurul nostru asemenea măgari lipsiți de tact !

În schimb, e splendid cum s-a compromis Blind. Din cauza explicației date în scrisoarea ta ¹⁾ și a documentului, onorabilul diplomat nu mai poate tăcea în continuare, dacă nu vrea să se compromită și mai rău. S-a lăudat că are dovezi și, dacă va tăcea, va apare pur și simplu ca un mincinos.

Tot atît de frumos a feștelit-o și Vogt. După ce instanța i-a respins acțiunea din motive de incompetență, a fost condamnat la plata tuturor cheltuielilor și i s-a recomandat să se adreseze Curții cu juri, ce poate face ?

El trebuie să înainteze o plîngere unei Curți cu juri bavareze fie împotriva lui „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg] — și în acest caz soarta îi este dinainte pecetluită —, fie împotriva lui „Volk” — și atunci va fi pedepsit Blind —, fie împotriva lui Blind însuși. În toate cazurile pentru el va fi prost, și nu văd cu ce s-ar putea alege decît că s-ar compromite și mai mult.

Toate acestea sînt foarte îmbucurătoare.

Garibaldi pare să joace un rol cam echivoc. Și nu cadrează cu un general de talia lui. A fost nevoit să-i întindă dracului un deget și acum se pare că i-a și luat toată mîna. Victor Em[manuel] urmărește, desigur, mai întîi să-l exploateze pe G[aribaldi] și apoi să-l piardă. Altro esempio ²⁾ care ilustrează cît de departe poți ajunge în revoluții printr-o „comportare practică”. De altfel, e păcat de tipul ăsta. Pe de altă parte, e foarte bine că minciuna despre Piemont, ca reprezentant al unității italiene, a fost dezvăluită ⁵¹⁹.

Despre reformele armatei din Germania îți voi scrie un articol atunci cînd lucrurile vor mai avansa cît de cît. Nu numai în Prusia, ci și în alte părți, în Austria etc. în armată au loc strașnice perturbări. Pretutîndeni se adoptă uniforma franceză etc., și în multe privințe se observă chiar un regres categoric. Deocamdată însă, toate

¹⁾ K. Marx. „Scrisoare către redacția lui «Allgemeine Zeitung»”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 751—752. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — Încă un exemplu. — Nota trad.

acestea nu sînt suficient de clare ; de îndată ce mă voi mai lămuri, îți voi scrie articolul ⁵²⁰.

Sper, de asemenea, că în curînd voi avea din nou cite ceva de scris despre evenimentele din China și Asia răsăriteană generally ¹⁾. De asemenea, despre Maroc. Dar lucrurile n-au ajuns încă la maturitate. Despre Maroc, poate săptămîna viitoare ⁵²¹. Ai și scris ceva sau îmi poți comunica unele noutăți politice în legătură cu poziția lui Pam ²⁾ în această problemă, ca să fiu au fait ³⁾ ?

M-am cufundat în biblia lui Wulfila ⁵²², trebuie să termin o dată cu afurisita asta de limbă gotică, de care pînă acum m-am ocupat numai sporadic. Spre uimirea mea, constat că știu mult mai mult decît credeam ; dac-aș mai primi și un îndreptar, cred că în două săptămîni aș termina complet cu asta. Apoi urmează vechea nordică și anglo-saxona, pe care le cunoșteam tot aproximativ. Pînă acum am lucrat fără dicționar sau alt îndreptar, am în față numai textul gotic și pe Grimm ; dar bătrînul e, într-adevăr, colosal ⁵²³.

Aș avea mare nevoie, pentru asta, de „Istoria limbii germane” a lui Grimm, n-ai putea să mi-o trimiți din nou încoace ? ⁵²⁴

Pe Lupus cred că-l voi vedea astă-seară.

Și aici are loc o festivitate Schiller (anexez programul). Bineînțeles că nu am nimic de-a face cu toată povestea asta. D-l Alfred Meissner trimite un prolog, Siebel scrie epilogul, o declamație ordinară, evident, dar într-o formă decentă. Apoi, acest vîntură-lume organizează montarea spectacolului „Tabăra lui Wallenstein” ; am fost de două ori la repetiție și, dacă băieții vor fi îndrăzneți, poate ieși destul de bine. Comitetul e format exclusiv din dobitoci. Borchardt mimează opoziția în public ; el își dă tot atîta importanță cu punctul lui de vedere negativ ca și ceilalți cu cel pozitiv, numai că negația lui se situează pe aceeași bază ca și afirmația lor : — prin aceasta el recunoaște că, în fond, face parte din rîndurile lor.

Salut.

Al tău,
F. E.

Nil novi ab Ephraimo ⁴⁾ înțeleptul ?

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — în general. — *Nota trad.*

²⁾ Palmerston. — *Nota red.*

³⁾ — pus în temă. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Nîmic nou de la Efraim (se referă la Ferdinand Lassalle. — *Nota red.*)

246

Marx către Engels ⁵²⁵

la Manchester

Londra, 7 noiembrie 1859

Dragă Engels,

Pe Grimm ¹⁾ ți-l voi trimite.

Despre Maroc n-am scris încă nimic, nici despre Caucaz ⁵²⁶, și nimic cu caracter militar despre Asia. Nu cunosc nici un fel de detalii diplomatice în legătură cu Marocul. De aceea trebuie să scrii iarăși tu. În condițiile în care mă aflu, nu prea am posibilitatea să lucrez la cea de-a doua fasciculă, pe care-o consider de o importanță hotărâtoare ⁵²⁷. Aici este, într-adevăr, esența întregii murdării burgheze.

Scrisoarea lui Biskamp este cum nu se poate mai rușinoasă, situația lui o explică, dar n-o scuză. În presa germană toată democrația vulgară caută să cocoloșească povestea cu Blind și se năpustește asupra mea. Bunăoară, d-l Meyen, actualul redactor al lui „Freischütz”. Am trimis chiar acum o declarație belicoasă la „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg] și la „Reform” din Hamburg. ⁵²⁸ Îi voi pune laolaltă pe Vogt și pe Blind, chiar dac-ar trebui să-i leg cu frînghii.

În „Tribune”, lamentabilul Pulszky prin cîteva rînduri caută să scape de scrisoarea mea, declarînd că ea provine din tabăra „nebunului” de Urquhart ⁵²⁹. Indivizii ăștia nu îndrăznesc nici să deschidă gura, căci nu știu ce dovezi avem noi la mînă. Kossuth, așa cum îmi scrie Szemere, a fugit pe ascuns după încheierea tratatului de la Villafranca, fără a spune un cuvînt lui Klapka și celorlalți ofițeri. Se temea să nu fie predat austriecilor. ⁵³⁰ Hence the greatest animosities against him in the Hungarian camp ²⁾. Lui P[ulszky] ăsta am să-i trag o săpuneală serioasă.

Al tău,

K. M

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 449. — *Nota red.*

²⁾ — Așa se explică marea dușmănie care domnește în tabăra maghiară împotriva lui. — *Nota trad.*

247

Marx către Engels⁵³¹
la Manchester

[Londra] 16 noiembrie 1859

Dragă Engels,

Sper că vineri va veni articolul tău despre Maroc. Pe lângă toate celelalte, acum este perioada alegerilor prezidențiale, iar eu și așa mă tem că numărul articolelor va fi din nou redus. Împlinirea acestui destin va fi grăbită dacă în prezent, când e o asemenea lipsă de material, nu voi trimite acestor indivizi articole pe teme care-i interesează.

Scrie-mi și ceva personal, bineînțeles nu pentru „Tribune”, despre mascarada Schiller de la Manchester. Îar eu îți voi descrie în scrisoarea următoare festivitatea Kinkel de aici. Freiligrath nu trește acum o ură profundă împotriva lui Gottfried¹⁾. Deocamdată citește ultimul număr din „Hermann” ca să vezi cu ochii tăi cum calcă „fermecătorul popă” în propriul său rahat.⁵³²

„A[llgemeine] Z[ei]tung” din A[ugsburg] nu a publicat, pare-mi-se, declarația mea deoarece a considerat-o inutilă după declarația trimisă de Blind. Acum am trimis un răspuns la scrisoarea acestui șmecher badenez, cerîndu-i *categoric* — și mă refer la scrisorile pe care le-am primit de la ziar²⁾ — să publice răspunsul meu.⁵³³

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1) Gottfried Kinkel. — *Nota red.*

2) Vezi volumul de față, p. 443. — *Nota red.*

248

Marx către Engels
la Manchester

[Londra, 17 noiembrie 1859]

Dragă Engels,

Dacă pînă mîine nu reușești să scrii un articol despre Maroc, mai ai timp pînă *simbătă* (și anume via Cork ¹⁾). Eu am să scriu astăzi (deoarece marți n-am scris) despre problema Suezului. Articolul referitor la Maroc este necesar, altfel vor fi nevoiți să reproducă din „*Times*” ⁵³⁴.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

249

Engels către Marx
la Londra

Manchester, 17 noiembrie 1859

Dragul meu Maur,

Pe lingă rusul care îmi stă pe cap, a mai venit astăzi și un genevez, iar Ermen a început să lase tot mai mult în seama mea cea mai *împovărătoare* parte a reprezentanței firmei. Speram totuși c-o să mai găsesc azi dimineață timp pentru a scrie un articol, dar a fost absolut imposibil. Marțea viitoare vei primi însă unul despre Maroc, *asta e sigur*. Cît de curînd vor urma alte articole despre Rifle Volunteer Movement ²⁾ ⁵³⁵, despre reforma armatei prusiene și despre diverse alte lucruri.

Povestea cu insulta s-a sfîrșit, 30 l. st. daune și 25 l. st. chel-tuieli de judecată. I-am plătit — în parte din împrumuturi. Procesul

¹⁾ Port în Irlanda. — *Nota red.*

²⁾ — Mișcarea pușcașilor voluntari. — *Nota trad.*

a fost intentat la Londra, căci, în afară de scandalul pe care l-ar fi produs aici, ar fi fost o plească pentru Kinkel & Co. ; aceștia ar fi reprodus toată povestea din „Times” în ziarele germane.

Festivitățile Schiller. Anexez programul, de asemenea producțiile poetice originale, care, după cum vei vedea, constau din

Prolog de Meissner,
Catalog de Samelson,
Epilog de Siebel.

Prologul și epilogul au fost salvate numai fiind în opoziție cu catalogul.

Prima parte a căzut cu brio. D-l dr. Marcus (comerciant de lână falit și doctor de la Erlangen ¹⁾, care și-a cumpărat diploma cu 66 de taleri și 20 Sgr. ²⁾) a citit pe un ton plîngăreț raportul comitetului, Siebel a declamat prologul pasabil, dar neinteligibil, Theodor a rostit niște ineptii strălucite complet neinteligibil, nu se auzea decît rrrrrr, corul a cîntat excelent, Morell a rostit niște banalități englezești, dar clar și curgător. Balada „Cocorii lui Ibicus” ³⁾ a adormit toată asistența. Din fericire, s-a făcut atît de tîrziu, încît dacă s-ar fi executat programul complet ar fi durat pînă la unu noaptea. Așa că stanțele lui Samelson au zburat la coș. „Armada” ⁴⁾ a fost foarte bine declamată de un oarecare Link, apoi a urmat piesa ⁵⁾. Scena foarte drăguță, dar cu o acustică proastă. Scenele de masă excelente, în permanență multă, aproape prea multă agitație în fundal. Băieții au jucat, în general, destul de bine, dar erau greu de înțeles din cauza bărbilor mult prea uriași care le acopereau gura și fiindcă nu vorbeau destul cu fața la public. Capușinul ⁶⁾ a fost bine (interpretat de un vechi membru al unei corporații studențești Dolch, autorul unei „Istории a studențimii germane” ⁵³⁶, un măgar și un zevzec). Epilogul, scris de Siebel și recitat de Link cu mult tact și foarte clar, a produs efect. Pe scurt, partea a doua a salvat întreaga poveste, în partea a doua și în numărul omis din prima tonul a fost dat de tineri (indirect am exercitat și eu o „underhand influence” ⁷⁾); așa, de pildă, introducerea la „Tabăra lui Wallenstein” a fost scrisă după indicațiile mele și, cred, foarte

¹⁾ Erlangen — oraș universitar în Bavaria. — *Nota red.*

²⁾ — Silberroschen — diviziune monetară. — *Nota trad.*

³⁾ Baladă de F. Schiller. (Vezi F. Schiller. Poezii, București, Editura tineretului, 1958, p. 77). — *Nota red.*

⁴⁾ F. Schiller. „Invincibila armada”. — *Nota red.*

⁵⁾ F. Schiller. „Tabăra lui Wallenstein”. — *Nota red.*

⁶⁾ Personaj din drama lui Schiller „Tabăra lui Wallenstein”. — *Nota red.*

⁷⁾ — „influență ascunsă”. — *Nota trad.*

bine), în prima parte au predominat flecarii care făceau pe deșteptii, filistinii și învățătorii care încercau să se scoată în evidență.

Acum, din beneficii vor să întemeieze o casă Schiller⁵³⁷, dar beneficiul este un deficit de 150 l. st. !

Simbătă a avut loc o haleală festivă, la care n-am fost. S-au ținut multe toasturi și s-au citit toate cuvântările care n-au fost rostite.

Vineri seara a mai avut loc un chef al cîntăreților și al actorilor pînă la ora patru ; a fost foarte vesel.

Al tău,
F. E.

Cum a fost cu încăierarea din Palatul de cristal ?⁵³⁸

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

250

Marx către Engels⁵³⁹ la Manchester

19 noiembrie 1859
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Engels,

Îți trimit astăzi tot felul de curiozități : 1) o scrisoare a filistinului Freiligrath către mine ; 2) o scrisoare a lui Orges (de la „A[llgemeine] Z[eitung]“ din A[ugsburg]) către Biskamp ; 3) un număr (43) din publicația „Gartenlaube“, care apare la Leipzig, și 4) o scrisoare a lui Imandt către mine, cu o tăietură din „Volksblatt“ din Trier⁵⁴⁰. În sfîrșit, te sfătuiesc să cumperi „Hermann“ de astăzi, fiindcă cuprinde o descriere a festivităților Schiller de aici făcută de d-l Beta și pune comportarea prietenului nostru Freiligrath într-o lumină bizară⁵⁴¹.

Înainte de a trece la relatarea mai detaliată a acestor povești, îți comunic, ca să nu uit, că ungurii de la New York, Chicago, New Orleans etc. au ținut mitinguri în care au hotărît să-i trimită o scrisoare lui Kossuth, cerîndu-i să dea explicații în legătură cu artico-

lul meu ¹⁾ din „New York Tribune”. În caz contrar, vor rupe legăturile cu el. Nu știu dacă ți-am relatat deja ultimele vești pe care mi le-a comunicat Szemere ²⁾. În primul rând, că după încheierea păcii la Villafranca, Kossuth a fugit din Italia, fără a spune un singur cuvânt ofițerilor, nici măcar lui Klapka. K[ossuth] se temea că Bonaparte îl va preda lui Francis Joseph ³⁾. După cum scrie acum Sze[mere], inițial, stimabilul Kossuth nu fusese atras în istoria bonapartistă. Klapka, Kiss și Teleki hotărâseră cu Plon-Plon, pe propriul lor risc, organizarea unei revoluții în Ungaria. K[ossuth] a prins de veste și i-a amenințat de la Londra că-i va denunța în presa engleză dacă nu-l vor primi și pe el în acest acord. Such are those worthies ³⁾.

Într-un fel te invidiez că poți trăi la Manchester, departe de războiul broaștelor cu șoarecii ⁴⁾. Eu trebuie să mă bălăcesc în toată această porcărie, și încă în condiții care și așa îmi răpesc destul de mult din timpul destinat studiilor teoretice. Pe de altă parte, mă bucur că nu participi decât indirect la toate mizeriile astea.

Joia trecută am primit de la Freiligrath scrisoarea pe care ți-o anexează. Ca să-ți dai seama de toată meschinăria lui dezgustătoare, adaug următoarele: Blind, în toată perioada în care omul ăsta (Blind) a jucat un rol atât de perfid față de noi, a întreținut cu Freiligrath relațiile cele mai strînse. În comitetul pentru pregătirea festivităților Schiller, Blind era homme d'affaires ⁵⁾ al lui în marele conflict Kinkel-Freiligrath. Iar la adunarea festivă, în timpul reprezentăției, familiile Freiligrath-Blind au stat una lângă alta. În dimineața următoare ⁶⁾ însă, „Morning Advertiser” publică o relatare în care poezia lui F[reiligrath] este numită „above mediocrity” ⁷⁾. Același simț critic (e drept că, de fapt, n-a fost nevoie de prea mare efort pentru a-i smulge lui studiosus Blind masca anonimă) care mi-a spus că Blind și numai Blind a scris paragraful împotriva lui Vogt ⁸⁾ din „Free Press” mi-a spus și de data asta că el este autorul acestui articol. M-a mirat doar că acest sicofant slugarnic a avut curajul să vorbească cu atita răceală despre Freiligrath. I-am trimis acestuia tăietura din ziar. Drept răspuns am primit de la el scrisoarea anexată, din care se desprinde, mai mult sau mai puțin, bănuiala că eu aș fi falsificat articolul lui studiosus

¹⁾ K. Marx. „Kossuth și Ludovic-Napoleon”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 539—546. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ Vezi volumul de față, p. 450. — Nota red.

³⁾ Iată cum arată acești oameni de onoare. — Nota trad.

⁴⁾ Aluzie la „Batrachomyomachia”, parodie a „Iliadei” lui Homer. — Nota red.

⁵⁾ — omul de încredere. — Nota trad.

⁶⁾ 11 noiembrie 1859. — Nota red.

⁷⁾ — „ceva mai mult decât mediocră”. — Nota trad.

⁸⁾ Vezi volumul de față, p. 439—440. — Nota red.

Blind, introducînd pasajul îndreptat împotriva lui F[reiligrath]. Sîmbătă m-am dus la F[reiligrath]. Pe atunci nu ştiam încă nimic despre declaraţia lui din „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg] (şi anume că el nu este un acuzator al lui Vogt şi că *n-a publicat niciodată vreun rînd în „Volk”*)⁵⁴³. Şi el s-a ferit să-mi pomenească despre asta. De la bun început i-am spus că nu consider nicidecum o crimă faptul că Blind apreciază poezia lui Freiligrath ca „above mediocrity”. Asta e o apreciere de ordin estetic. Dar mi se pare, într-adevăr, că e nebun dacă se lasă dus de nas de Blind şi crede că am falsificat creaţia lui studiosus Blind, strecurînd, printr-o persoană misterioasă, pasajul împotriva lui, a lui F[reiligrath]. Foarte incurcat, filistinul a mărturisit, în primul rînd, că *el* i-a arătat lui Blind scrisoarea *mea* şi mi-a arătat cele două scrisori de la Blind. În prima, studiosus B[lind] descrie persoana care la 9 mai a fost văzută mereu în apropierea mea la mitingul lui Urquhart şi care în Palatul de cristal (10 noiembrie) nu *l-a scăpat din ochi pe el*⁵⁴⁴. În cea de-a doua scrisoare (F[reiligrath] a fost atît de amabil să-i scrie lui B[lind] că nu poate crede că *eu* am intercalat pasajul împotriva lui), B[lind] afirmă că nici el n-a vrut să spună chiar asta. I-am explicat atunci filistinului că singurii doi germani şi, în general, singurele două persoane care mi s-au adresat în diferite rînduri la 9 mai în tribună au fost Blind şi Faucher, şi nimeni altcineva. Dar Blind *il cunoaşte* pe Faucher ; i s-a făcut cunoştinţă cu el în cadrul Comitetului Schiller şi i-a mulţumit, în numele lui F[reiligrath], pentru intervenţia în favoarea „cantatei” lui F[reiligrath] şi împotriva „cuvîntării”¹⁾. Şmecherul ăsta badenez n-a pomenit nici aici numele lui Faucher. (I-am comunicat imediat acestuia întreaga poveste.) Faucher îl cunoaşte pe Grant, redactorul lui „Morning Advertiser”, şi ar putea contribui la înlăturarea lui B[lind] de la licensed victualler paper²⁾⁵⁴⁵ în cazul cînd i-ar cere direct acestuia din urmă o explicaţie pentru a afla dacă el (Faucher) l-a determinat (pe Grant) să facă o interpolare în articolul lui Blind ; studiosus Blind are o memorie destul de bună pentru a-şi aminti trăsăturile feţei pe care le avea Faucher la 9 mai. El îşi aminteşte că omul cu aceleaşi trăsături *nu l-a scăpat din ochi* la 10 noiembrie în Palatul de cristal. Dar uită că acest individ, atît de bine cunoscut lui, este una şi aceeaşi persoană cu Faucher.

Întreaga poveste e atît de infectă şi de incurcată şi atît de caracteristică pentru filistinii Freiligrath şi Blind, încît am fost nevoit să relatez foarte amănunţit toată porcăria asta. Mai ales e caracteristic pentru filistinul Freiligrath că nu a considerat de loc

¹⁾ Vezi volumul de faţă, p. 445—446. — *Nota red.*

²⁾ — *gazeta circiumarilor patentaţi.* — *Nota trad.*

necesar să-mi dea o explicație în legătură cu afișarea sa în public alături de Kinkel & Co., cu declarația sa din „A[llgemeine] Z[eitung]“ din A[u]gsburg], cu felul în care a cochetat cu „Hermann“, cu relațiile de prietenie dintre el și Blind într-o perioadă în care aflase ce înseamnă „cuvîntul de onoare“ al acestui nemernic etc. ¹⁾; toată discuția s-a învîrtit în jurul faptului că cineva a îndrăznit să califice poezia sa (o anexez) drept „above mediocrity“, în loc s-o aprecieze as the very incarnation of the beautiful and the sublime ²⁾).

I-am spus că puțin îmi pasă de *toată* afacerea asta. În schimb, între mine și Blind este vorba de lucruri mult mai serioase etc.

Cît privește „intrigile“ lui Kinkel etc. împotriva lui, numai el e vinovat. Cine l-a pus să se asocieze cu asemenea indivizi ?

În sfîrșit, am vrut să știu ce cuprinde nr. 43 al publicației „Gartenlaube“. Atunci a ieșit la iveală că d-l Freiligrath era foarte intim cu d-l Beta, că l-a găzduit în propria sa casă și că „a îngăduit“ ca Beta să scrie o biografie apologetică a sa și o apoteoză a familiei sale, dar l-a înfuriat că, la sfîrșit, Beta (bineînțeles din însărcinarea lui Kinkel) a pus pe seama *mea* degradarea poeziei lui F[reiligrath] și a caracterului său. Eu sînt de vină că d-l Freiligrath, care niciodată n-a fost prea fecund în lucrări originale, se ocupă de ani de zile de afaceri bancare, în loc să se ocupe de poezie. Lui Freiligrath nu i-a fost rușine de mine că s-a înhăitat cu nemernicul de Beta, fostul redactor-adjunct al publicației „How do you do?“ a lui Louis Drucker. Nici că a tolerat linguşirile grosolane ale acestui individ ordinar. Era șocat numai că apare în fața publicului ca un om care s-ar afla sub „influența“ mea. Se gîndea chiar dacă nu cumva ar trebui să facă o declarație în legătură cu asta. Doar teama de o contradeciație din partea mea l-a reținut. Individul ăsta consideră „firesc“ ca, de îndată ce deschide gura, toată lumea să strige ura ; ca, pe de o parte, să-l slujească pe Mammon, iar pe de alta să fie „slujitor al muzelor“ ; ca lipsa lui de caracter manifestată în viața de toate zilele să fie slăvită teoretic drept „virtute politică“. Omul ăsta e sensibil la cea mai mică înțepătură de ac. Micile certuri de saltimbanci care au avut loc în culise între el și Gottfried ³⁾ le consideră intrigi importante. Pe de altă parte, el consideră normal ca familia mea să accepte cu resemnare ca lucrări atît de mult gîndite de mine, cum ar fi, de pildă, lucrarea despre bani ⁴⁾, nu numai să nu fie apreciate, ci chiar să treacă *neobservate*,

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 439. — *Nota red.*

²⁾ — ca întruchipare a frumosului și sublimului însuși. — *Nota trad.*

³⁾ Gottfried Kinkel. — *Nota red.*

⁴⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

ca din pricina intransigenței mele politice, familia mea să îndure atîta mizerie și să ducă o existență lipsită de orice bucurii. Omul ăsta crede că soția mea trebuie să încaseze recunoscătoare toate *grosolăniile* deitate în public la adresa mea, știind că doamna Freil[igrath] este onorată și slăvită și pînă și Kätchen¹⁾ a lui, care nu înțelege o boabă germană, această *silly goose*²⁾, este recomandată cu căldură filistinului german. Omul ăsta n-are nici pic de sentiment prietenesc față de mine. Altminteri ar vedea cît suferă soția mea și cît de mult contribuie el și soția lui ca suferința ei să fie și mai mare, cît de fals și de fățarnic este el atît în relațiile de partid, cît și în cele personale.

*Totuși, nu pot, nu trebuie să ajung la un éclat*³⁾ cu el. Se îngrijește de polițele pentru „Tribune”, și eu trebuie să consider asta întotdeauna drept o amabilitate (cu toate că nu mie, ci lui și-a creat în felul acesta credit la Bischoffsheim). Altfel aș ajunge din nou în situația de altădată, cînd nu știam cum să scot banii de la „Tribune”. Pe de altă parte, Kinkel & Co. — întreaga democrație vulgară (*inclusiv d-na Freiligrath*) — altceva nici nu dorește decît izbucnirea scandalului. Chiar și numai din acest motiv, scandalul nu trebuie să se întîmple acum. Îmi va fi, ce-i drept, destul de greu să înghit, fără a protesta, toate aceste mojicii.

Despre evenimentele din Palatul de cristal și ulterior din Comitetul Schiller — în scrisoarea următoare.

Salut.

Al tău,
K. M.

Vezi și în ultimul număr al mizerabilului „Hermann” cum se prezintă pe sine însuși d-l Blind, în calitate de „profet”⁵⁴⁶.

„Rezultatul” tuturor dezvoltărilor, făcute de Stieber din Berlin în „Hermann”, este că bătrînul polițist Duncker caută acum să ia din nou locul dușmanului (din 1848) și concurentului său Stieber. În penultimul număr al lui „Hermann”, corespondentul din Berlin a proclamat reabilitarea consilierului de poliție Duncker ca adevărat scop al istoriei universale moderne⁵⁴⁷.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Fiica lui Freiligrath. — *Nota red.*

²⁾ — gîscuță. — *Nota trad.*

³⁾ — scandal. — *Nota trad.*

251

Marx către Engels⁵⁴⁸ la Manchester

26 noiembrie 1859

9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Engels,

Luni ți-am trimis o scrisoare amănunțită despre intrigile de aici. Marți ți-am trimis „*Gartenlaube*” și articolul lui Beta⁵⁴⁹. Acum aștept în fiecare zi o scrisoare de la tine, căci în chestiunile astea numai *scrisorile tale* mai susțin moralul scăzut al soției mele. Toată această murdărie ar fi fost pur și simplu ridicolă dacă, în rest, am duce o viață acceptabilă. Dar în împrejurările în care mă găsesc acum, toate acestea apasă din greu asupra familiei mele.

Astăzi îți trimit :

1. O scrisoare a lui Lassalle către mine⁵⁵⁰. „Declarația” pe care am trimis-o la „*Volks-Zeitung*” — aceeași oare a apărut în nr. 325 al lui „*Allgemeine Zeitung*” din Augsburg¹⁾. (O alta, de două șpalturi, despre atitudinea mea față de democrația vulgară etc., a apărut în nr. 139 al lui „*Reform*” din Hamburg²⁾. Am profitat de ocazie pentru a spune că tu ești autorul „Padului și Rinului”, lucru pe care aceeași democrație vulgară l-a trecut cu încăpăținare sub tăcere.) Din scrisoarea lui Lassalle vei vedea că, de fapt, el îi cîntă în strună lui Vogt, și nu vrea cu nici un preț ca publicul berlinez să afle că m-am ridicat împotriva lui Vogt și a propagandei lui.

Din aceeași scrisoare vei vedea că s-a hotărît să se apuce, în sfîrșit, de lucrarea sa „*Economia politică*”, dar, plin de înțelepciune, mai așteaptă trei luni, pînă cînd va avea în mînă a doua fasciculă a mea. Acum sînt clare motivele pentru care, chiar și această parte „prietenească”, face tot posibilul să nu fie încălcată conspirația tăcerii⁵⁵¹.

Am profitat de ocazie pentru a-i scrie foarte pe scurt lui Lassalle părerea mea despre afacerea din Italia³⁾ și am relevat că,

¹⁾ K. Marx. „Declarația trimisă redacției lui «Allgemeine Zeitung». (Vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 744—745. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Declarație trimisă redacțiilor lui «Reform», «Volks-Zeitung» și «Allgemeine Zeitung». (Vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 740—743. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 564—566. — *Nota red.*

dacă pe viitor, într-un asemenea moment critic, cineva ar vrea să acționeze în numele partidului, el s-ar afla în fața următoarei alternative: sau se consultă în prealabil cu ceilalți, sau ceilalți (termen eufemistic pentru noi doi) au dreptul, fără a ține seama de el, să-și exprime în public propriile lor păreri.

2. O scrisoare a lui Liebknecht către Freiligrath. Vei fi văzut din „A[llgemeine] Z[ei]tung“ din A[u]gsburg că F[reiligrath] declară, în primul rând, că „fără voia și fără știrea lui“ a fost decretat acuzator al lui Vogt; în al doilea rând, că „în «Volk» niciodată n-a scris vreun rând“ (și, în general, nu scrie). D-l Kolb, care a interpretat *greșit* o scrisoare particulară a lui L[iebknecht] către el și care, după această declarație a lui F[reiligrath], a fost admonestat de Cotta, bineînțeles, îl face țap ispășitor pe Liebknecht⁵². Revoltat însă, F[reiligrath], care e un subaltern al lui Fazy, i-a scris lui Liebknecht o scrisoare foarte grosolană. Scrisoarea pe care ți-o anexez e răspunsul lui L[iebknecht].

În scrisoarea lui Freiligrath către Liebknecht se află următorul pasaj:

„Am primit de la d-l Vogt o *singură* scrisoare, datată 1 aprilie 1859. Această scrisoare, după cum a *recunoscut*“ (sublinierea este a mea) „și Marx încă simbăta trecută, nu conține nici măcar un cuvânt pe care să se *poată* întemeia o acuzație împotriva lui Vogt. Cum aș fi putut deci avea intenția să-l acuz de încercări de mituire“.

Cu toate că, pe de o parte, Freiligrath mi-e *indispensabil* pentru a emite polițe asupra New Yorkului, pe de altă parte, din considerente politice, nu vreau să rup relațiile cu el, în sfârșit, pentru că with all his faults¹⁾, totuși țin la el, n-am avut încotro — era neapărat necesar să *protestez oficial* împotriva acestor rînduri. Căci cine îmi garantează că nu-i scrie același lucru și lui Vogt, iar acesta nu va publica cele scrise?

Faptele pe care le denaturează sînt următoarele:

Cînd m-am întîlnit cu el²⁾ și cînd a venit vorba de Blind, nu de Vogt, i-am spus (nici vorbă de o *dispută*; cu atît mai puțin mi-a cerut *el* explicații, după cum s-ar putea deduce din fraza: „...a *recunoscut* Marx“) că *el însuși* l-a considerat pe Blind autorul pamfletului, pentru că acesta i-a povestit același lucru ca și mie; că *înainte* de întîlnirea mea cu Blind, la 9 mai, nu cunoșteam nimic din activitatea lui Vogt, în afară de scrisoarea sa către Freiligrath⁵³, din care, după cum își va aminti *el*, nu am tras de loc concluzii cu privire la mituire, ci am regăsit pălăvrăgeala plat-liberală de mult cu-

1) — cu toate defectele sale. — *Nota trad.*

2) Vezi volumul de față, p. 456. — *Nota red.*

noscută. Dar asta nu înseamnă cătuși de puțin că eu aș fi „recunoscut că scrisoarea nu conține nici o singură silabă pe care să se poată întemeia o acuzație“. Acest lucru i l-am explicat, și în același timp mi-am exprimat mirarea că nu l-a tras la răspundere pe Blind, care a considerat în „Free Press“⁵⁵⁴ scrisori asemănătoare (inclusiv scrisoarea lui Freiligrath) drept corpora delicti. Nu mi-a răspuns pînă acum, cu toate că de obicei răspunde imediat. E posibil, și asta ar fi fatal, să folosească acest prilej pentru a rupe unele vechi relații de partid, care, după cum se pare, de mult au devenit stînjenitoare pentru el. However that may be¹⁾, era necesar să protestez împotriva acestei prezentări a faptelor.

Destul cu această porcărie.

Ieri mi-a povestit un ziarist-tory că săptămîna viitoare, într-un săptămînal de-al torylor („Weekly Mail“, I think²⁾), va aduce dovada că Garibaldi primea bani de la Bonaparte încă pe vremea cînd pribegea prin America de Sud ca marinar pe un vas comercial. Nous verrons³⁾.

Salutări lui Lupus.

Al tău,

K. M.

Apropo. În articolul⁴⁾ meu de ieri pentru „Tribune“ am anunțat că, în curînd, voi scrie despre mișcarea pușcașilor voluntari de aici. Așa că aș fi foarte bucuros dacă ai scrie tu un articol despre aceasta⁵⁵⁵.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — Oricum ar fi. — *Nota trad.*

²⁾ — cred. — *Nota trad.*

³⁾ — Vom vedea. — *Nota trad.*

⁴⁾ K. Marx. „Teama de invazie în Anglia“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 583—585. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

252

Engels către Marx ⁵⁵⁶
la LondraManchester, 7, Southgate,
28 noiembrie 1859

Dragul meu Maur,

Săptămîna trecută nu ți-am scris din cauză că i-am dat lui Lupus toate hîrțile și numai după cîteva zile le-am primit înapoi, iar în tot răstimpul acesta n-a fost chip să mă întîlnesc cu el. L[upus], ca și mine, e de părere că, avînd în vedere comportarea lui F[reiligrath], n-ar mai trebui să întreținem relații de partid cu el, dar din considerente politice, lăsînd la o parte relațiile tale personale, ai perfectă dreptate să eviți pentru moment ruperea relațiilor cu el s'il y a moyen ¹⁾; ar fi un triumf pentru K[inkel] & Co., care ar trîmbița cît ar putea și ar exploata acest lucru. Dar nu vom uita atitudinea măgarului ăsta molîu. Chiar dacă F[reiligrath] ar fi fost silit să dea declarația din „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg], din cauza relațiilor sale cu Fazy, ar fi trebuit s-o discute cu tine, în orice caz ar fi ieșit altceva decît idioțenia pe care a publicat-o în „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg] ⁵⁵⁷. Probabil că e foarte furios din cauza amnistiei, de vreme ce tăgăduiește în felul acesta orice participare la „Volk”. Dar faptul că s-a împrietenit cu d-l Bettziech, că l-a primit în casa lui nu-i va ierta niciodată Lupus, care atunci, în afacerea „How do you do” ⁵⁵⁸, a fost împreună cu F[reiligrath] la B[ettziech]. De altfel, asta e de-a dreptul o josnicie. De altfel, așa cum stau acum lucrurile, e destul de problematic că vom putea evita mult timp o ruptură fățișă cu F[reiligrath]; vanitatea sa de literat crește pe zi ce trece, madame ²⁾ nu va conțeni să-i repete zi și noapte că domnii Beta, Kinkel & Co. cel puțin îl laudă în fața publicului, în timp ce de la noi, chiar și privatim ³⁾, nu obține decît o apreciere moderată și nu poate spera că-l vom face „cunoscut prin gloria sa”. Pe de altă parte, F[reiligrath] știe prea bine că, dacă K[inkel] & Co. îi sînt utili în timp de pace, în momente de război, fără noi, el nu mai are nici o valoare și nu se poate niciodată alia cu cineva împotriva noastră fără a risca neplăceri de tot felul.

¹⁾ — dacă e posibil. — *Nota trad.*²⁾ Ida Freiligrath. — *Nota red.*³⁾ — în particular. — *Nota trad.*

Cred că se va feri să meargă prea departe și, în ultimă instanță, totul va depinde de răbdarea noastră.

„Declarația”¹⁾ ta din „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg] îl va pune pe d-l Blind într-o situație foarte neplăcută. Prin ce minciuni va reuși să iasă necompromis din această afacere, nu știu.

Soția ta trebuie să sufere, într-adevăr, foarte mult din cauza acestor moșcii. Dar se va termina o dată, și sper că în curînd, și cu porcăria asta. Peste cîteva săptămîni d-lui F[reiligrath] nu i se va mai da, probabil, nici o atenție, și îl vom putea lăsa să se ocupe în voie de propriile lui bîrfeli. Și acum îți spun la revedere pentru astăzi, mă duc acasă și cu poșta de noapte trimit un articol despre rifle movement²⁾. Vor fi, în orice caz, mai multe articole pe această temă.

Calde salutări soției și domnișoarelor.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

253

Marx către Engels⁵⁵⁹ la Manchester

Londra, 10 decembrie 1859

Dragă Engels,

Am primit articolul³⁾. Sper că te simți mai bine.

Despre povestea cu Freiligrath — ceva mai încolo în această scrisoare. Ai văzut, probabil, și tu „Hermann” de săptămîna trecută, în care banda de derbedei lumpenproletari, care la „penultima ședință a Comitetului Schiller” s-au grupat în jurul lui Gottfried Kinkel, se prezintă singură. Articolul a fost scris de onorabilul Beta⁵⁶⁰.

¹⁾ K. Marx. „Declarație trimisă redacției lui «Allgemeine Zeitung»”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 744—745. — Nota trad.) — Nota red.

²⁾ — mișcarea pușcașilor voluntari. — Nota trad.

³⁾ F. Engels. „Mersul războiului împotriva maurilor”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 586—590. — Nota trad.) — Nota red.

Ce părere ai de faptul că d-l Lassalle m-a informat all at once ¹⁾ despre lucrarea sa „Economia politică” ²⁾ ? Acum nu e clar de ce, în primul rînd, au tergiversat atît de mult lucrarea mea ³⁾, iar în al doilea rînd i-au făcut o reclamă atît de proastă ? Lassalle *locuiește în casa lui Duncker*, după cum mi-a spus Fischel din Berlin (Fischel a fost pentru cîteva zile în Anglia ; este redactor la publicația berlineză „Portfolio” (urquhartistă) ; numerele 1 și 2 cuprind extrase din pamfletul meu, împotriva lui Palmerston, despre Polonia și Unkiar-Skelessi) ⁴⁾. El (Lass[alle]), pare-se, s-a remarcat la Berlin prin înfumurarea sa. Bastonul cu care a fost bătut ⁵⁾ era *chiar al lui* — o relicvă cumpărată la Paris, *bastonul lui Robespierre*, avînd înscrisă deviza : *liberté, égalité, fraternité* ⁵⁾ !

I-am scris lui Lassalle dacă n-ar putea face rost de ceva bani pentru mine (pe o poliță, pe care i-aș fi dat-o pe numele meu ⁶⁾). Mi-a răspuns că pînă în iulie și el trăiește pe credit și că a luat de la Duncker tot „surplusul de bani lichizi” ai acestuia. Mai tîrziu însă mi-a scris să trag o poliță asupra lui (L[assalle]), să o scontez aici și, înainte de expirarea termenului, să-i trimit banii. Dar, bineînțeles, numele lui Lassalle nu valorează aici nici măcar $\frac{1}{100}$ de farthing. În ultimul timp am fost citat în fața judecătoriei comitatului de diverși indivizi mărunți, ca lăptarul etc., și nu văd efectiv nici o posibilitate să ies din această criză, care de vreo șase luni se adîncește tot mai mult. Asemenea cheltuieli suplimentare, cum au fost cei aproximativ 5 l. st. pentru păduchiosul proces al lui „Volk” și pentru d-l Biskamp, pe care l-am hrănit trei luni de zile (și nici acum n-am scăpat de el), au contribuit, în oarecare măsură, la agravarea tuturor acestor greutăți. De fapt însă, astea au fost fleacuri. Toată greutatea e că nu mai am nici un Bamberger la Londra, căci acum s-ar putea aranja multe cu operațiile cambiale. Dacă Freiligrath, filistinul ăsta gras, ar fi vrut, ar fi putut să-mi facă și el rost de un loan ⁷⁾, și filistinul avea doar garanția la mină. Dar individul și-a închipuit (în orice caz s-a lăudat cu asta) că a făcut destul pentru mine dacă înainte cu o săptămînă de a trage o poliță asupra lui „Tribune” mi-a avansat 2 l. st. pentru o săptămînă. Am mai făcut,

¹⁾ — cu totul pe neașteptate. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 459. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 297—299. — *Nota red.*

⁵⁾ — libertate, egalitate, fraternitate. — *Nota trad.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 559, 560. — *Nota red.*

⁷⁾ — împrumut. — *Nota trad.*

de altfel, și alte încercări de a ajunge la un cămătar. But till now without any result ¹⁾).

Știu că și tu ești la strîmtoare din cauza ultimului tău proces ²⁾, și nu-ți scriu despre aceste lucruri decît fiindcă simt nevoia să le împărtășesc somebody ³⁾. Sper că situația deplorabilă în care se află familia mea nu te va împiedica să vii aici pentru cîteva zile. Este foarte necesar ca fetele mele să mai vadă din nou un „om” în casă. Bieții copii, prea de timpuriu sînt chinuți de mizeriile cotidiene.

Acum ad vocem Freiligrath.

Filistinul a scris următoarea scrisoare după ce a așteptat opt zile :

„Dragă Marx,

Am primit scrisoarea ta ⁴⁾ din 23 noiembrie și pe a lui Liebknecht din aceeași zi, și prin scrisoarea de față, ca să fie mai simplu, răspund la amîndouă.

În ceea ce privește scrisoarea lui Liebknecht, nu m-a surprins de loc nici tonul ei arogant și obraznic, nici conținutul ei — toată această încercare nereușită de a suci lucrurile ! Foarte frumos, într-adevăr ! Corespondentul de la Londra al lui «A[llgemeine] Z[eitung]» din A[ugsburg] poate pune numele meu la dispoziția d-lui Kolb ad libitum ⁵⁾ și fără să mă încunoștințeze în prealabil ; eu însă, dacă protestez împotriva acestui abuz, trebuie să-mi recunosc vina ! ! Argumentele aduse de Liebknecht în susținerea acestei frumoase doctrine sînt atît de puerile, încît nici măcar nu necesită o obiecție serioasă din partea mea. Declar numai că în nici o împrejurare și din nici un fel de considerente personale sau de partid nu voi admite asemenea acțiuni arbitrare.

Atita despre și pentru Liebknecht !

Și acum referitor la scrisoarea ta.

Protestul tău în legătură cu expresia «a recunoscut» folosită de mine în scrisoarea către Liebknecht (din 21 noiembrie) îl admit bucuros. Nu țin în mod deosebit la acest cuvînt. El nu ascunde nici un fel de intenție și tot atît de bine aș fi putut spune «a observat» sau «s-a exprimat». Așadar, în privința lui «a recunoscut» sînt întru totul de acord cu tine. Dacă noi doi am fost chiar de la început de aceeași părere, cu atît mai bine !” (Potlogarul ăsta nu-și dă seama că, în felul acesta, e de acord cu părerea mea în privința lui Vogt și Blind.)

¹⁾ — Dar pînă acum fără nici un rezultat. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 430—431, 433, 436, 452. — *Nota red.*

³⁾ — cuiva. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 566—568. — *Nota red.*

⁵⁾ — în mod liber. — *Nota trad.*

„În ceea ce privește declarația ta împotriva lui Beta, evident, vei proceda așa cum vei crede de cuviință. Cu toate că, după părerea mea, primul tău impuls, acela de a ignora povestea, este mai bun și mai demn de tine ! Între timp, fiindcă timpul de gândire, de 2 ori câte 24 de ore, s-a scurs de mult, te-ai hotărât, probabil, într-un fel sau în altul. Oricum ai proceda, mie mi-e perfect egal !

Faptul că ai ținut să mă informezi în prealabil asupra declarației tale împotriva lui Beta, «așa cum se cuvine între prieteni», e foarte frumos. De altfel, din câte am înțeles, declarația ta urma să fie îndreptată împotriva lui Beta, nu împotriva mea, deci n-ar fi fost neapărat nevoie să-mi comunicai în prealabil intenția ta.

În orice caz, en revanche¹⁾, vreau să te anunț că, probabil, voi publica și eu o declarație, în care din nou, și o dată pentru totdeauna, voi interzice folosirea numelui meu în afacerea Vogt.

Al tău,

F. Freiligrath²⁾

La această scrisoare atît de împodobită cu !! și care s-ar fi vrut „răutăcioasă”, under circumstances³⁾, n-am putut răspunde decît *in a very moderate tone*³⁾. I-am scris deci fără întîrziere :

„Dragă F[reiligrath],

Nu sînt nici secretarul lui Liebknecht și nici avocatul său. Toțișii îi voi transmite copia pasajului referitor la el din scrisoarea ta.

La declarația pe care la început am intenționat s-o public am renunțat, gîndindu-mă la proverbul «Odi profanum vulgus et arceo»⁴⁾.

Declarația era, firește, îndreptată împotriva lui Beta, dar tocmai de aceea în mod inevitabil, după cum rezultă din conținut, te viza și pe tine. De aceea ți-am adus la cunoștință intenția mea, abstracție făcînd de intimitatea dintre familia ta și cea a lui Beta, pe care o reflectă opusculul său.

Ți-e neplăcut să-ți vezi numele amestecat în afacerea Vogt. Mie prea puțin îmi pasă de Vogt și de minciunile lui infame din «Handels-Courier»⁵⁰² din Biel, dar nu vreau ca numele meu să fie folosit drept mască pentru pușlamalele democratice. Dacă cineva e silit să recurgă la martori, știi prea bine că nimeni nu-i poate «interzice» să-l citeze ca martor. După cutuma mai veche engleză,

¹⁾ — în schimb. — *Nota trad.*

²⁾ — în situația dată. — *Nota trad.*

³⁾ — pe un ton foarte moderat. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „Urăsc profanul vulg și-l țin departe” (*Horatiu*. „Ode”, cartea a treia, oda I). — *Nota red.*

restive witnesses ¹⁾ puteau fi — horribili dictu ²⁾ — chiar torturați de moarte.

În sfârșit, cit privește considerentele de partid, sînt obișnuit să fiu împrôscat cu noroi în presă pentru întregul partid, să-mi fie întotdeauna prejudiciate interesele particulare din cauza considerențelor de partid, pe de altă parte însă, sînt tot atît de obișnuit să cred că nu se va ține seama de interesele mele particulare.

Salut.

Al tău,
K. M. ³⁾

La aceasta, F[reiligrath] n-a răspuns și nu știu exactly ³⁾ care sînt acum relațiile dintre noi.

Salutări lui Lupus.

Al tău,
K. M. ⁴⁾

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

254

Engels către Marx la Londra

[Manchester, 11 sau 12 decembrie 1859]

Dragul meu Maur,

Îți trimit alăturat un mandat poștal de 5 l. st., pe care îl poți încasa la Camden Town. Beta este cel mai mare porc de ciine pe care l-am întilnit vreodată. Mîrșavul lui articol ⁵⁰³ m-a făcut să spumeg de furie. Din păcate, individul este atît de schilod, încît nu poate fi schilodit mai rău; dar odată și odată tot o să mă răzbun eu pe acest ciine. Și, totuși, încerci o satisfacție la gîndul că frumosul suflet al lui Kinkel își găsește întregirea într-un asemenea porc. De ce galerie de jalnice cîrțițe, care, pe baza selecției naturale darviniște, au atins cel mai înalt grad de adaptare la viața în gunoi și

¹⁾ — martorii recalcitranți. — *Nota trad.*

²⁾ — îngrozitor de spus. — *Nota trad.*

³⁾ — precis. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 569. — *Nota red.*

care și-au făcut din murdărie elementul vieții lor — de ce galerie de lepădături a fost nevoie pentru a se produce un unic exemplar Bettziech. Nerușinata minciună mirșavă și furia neputincioasă — acestea sînt mijloacele auxiliare cu ajutorul cărora conștiința încercată a mincinosului popă Kinkel încearcă să reziste. Let us get these fellows once face to face again¹⁾ și ai să vezi ce o să rămînă din această bandă de ticăloși.

De altfel Darwin, pe care îl citesc tocmai acum, este formidabil⁵⁶⁴. Teleologia nu fusese încă nimicită sub unul din aspectele ei, dar acum acest lucru s-a făcut. În afară de aceasta, pînă acum nu s-a făcut niciodată o asemenea încercare grandioasă de a se demonstra evoluția istorică în natură, și încă cu atîta succes. Trebuie să ne resemnăm, firește, la metoda engleză greoaie.

Salutări soției și copiilor.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

255

Marx către Engels⁵⁶⁵ la Manchester

[Londra] 13 decembrie 1859
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Dragă Engels,

My best thanks (for the 5 l. st.²⁾ Îți poți închipui ce la timp au sosit : peste oțteva zile soția mea are termen la county-court³⁾ ca să achite unui individ. Ieri am făcut o ultimă încercare de family-coup⁴⁾, care probabil o să reușească. Atunci aș putea din nou să mai respir puțin.

În Rusia mișcarea înaintează mai repede decît în restul Europei. Pe de o parte, mișcarea constituțională a nobilimii împotriva

¹⁾ — Dar ne mai întilnim noi o dată față în față cu acești indivizi. — *Nota trad.*

²⁾ — Multe mulțumiri pentru cele 5 l. st. — *Nota trad.*

³⁾ — judecătoria comitatului. — *Nota trad.*

⁴⁾ — lovitură în familie. — *Nota trad.*

țarului, iar pe de altă parte, mișcarea țăranilor împotriva nobilimii. În sfârșit, Alexandru a descoperit și el că polonezii nu vor să audă să se dizolve în naționalitatea slavorusă, și a fost foarte indignat. Așadar, extraordinarele succese ale diplomației ruse din ultimii 15 ani și, mai ales, de la 1849 încoace sînt mai mult decît ponderate ⁵⁶⁶. La viitoarea revoluție Rusia va participa bucuros.

Ai citit, desigur, documentul timorat al lui Bonaparte către prefeți, în care, printre altele, cere să i se alcătuiască liste complete cu numele tuturor orléaniștilor respectabili, legitimiștilor, republicanilor, socialiștilor, dar mai ales ale bonapartiștilor „de nădejde” ?

Din biletul alăturat vei vedea că s-ar putea ca păduchele de Juch, proprietarul lui „Hermann”, să mi se adreseze acum în afacerea Stieber ⁵⁶⁷. Din dezvoltările lui Eichhoff împotriva lui Stieber apărute în „Hermann”, ciiniiăștia parșivi au scos tot ce se referea la procesul nostru și despre „micul și neînsemnatul partid” au vorbit numai în *treacăt*. Am să-i trag o săpuneală păduchiosuluiăștia să mă țină minte, dar voi face, desigur, tot ce-mi va sta în putință pentru a-i face un rău ciinelui de Stieber. De fapt, Eichhoff a fost o simplă unealtă în toată această dezvoltare împotriva lui Stieber. Totul a pornit de la fostul polițist Duncker din Berlin, la a cărui înălturare, în 1848, a contribuit în primul rînd Stieber, cu lătratul lui din tabăra militară democrată. De atunci, Duncker, cu ajutorul agenților săi particulari, l-a urmărit pe Stieber pas cu pas, pînă cînd a socotit că a sosit, în sfârșit, momentul să-i dea lovitura de grație. Măgarul de Eichhoff a fost și el destul de prost, și în ultima sa corespondență din Berlin pentru „Hermann” nu și-a putut ascunde urechile de măgar și și-a încheiat dezvoltările împotriva lui Stieber — with what ? With the request of the *restitution in integrum of virtuous* ¹⁾ consilier de poliție Duncker.

Toți acești indivizi nu sînt altceva decît niște netrebnici și niște măgari, căroră Freiligrath nu le ia în nume de rău cînd își „permit să abuzeze de numele lui” ²⁾.

Under all circumstances I hope to see you here for some days ³⁾.

Salutări lui Lupus.

Salut.

Al tău,

K. M.

¹⁾ — cu ce ? Cu cererea de *reintegrare în drepturi* a virtuosului. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 569. — *Nota red.*

³⁾ — Sper că, indiferent de împrejurări, ai să vii aici pentru cîteva zile. — *Nota trad.*

Jennychen ți-a pregătit în dar o copie făcută de ea după o ma-
donă a lui Raffael, iar pentru Lupus doi soldați francezi răniți.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

256

Engels către Marx
la Londra

Manchester, 7, Southgate [19 decembrie 1859]

Dragul meu Maur,

Am trudit din greu toată ziua ca să am după-amiaza liberă și să pot scrie articolul, dar când am aprins gazul ardea atât de slab, încît tot biroul a trebuit să suspende lucrul. Acasă la mine, de vreo săptămîină este și mai rău : din cauza gerului cu ceață care nu se mai sfirșește, se consumă atîta gaz peste zi, încît seara nu mai e presiune și, prin urmare, nici lumină. Asta mă împiedică să scriu astăzi un articol. De altfel, cum în fiecare zi ne putem aștepta la o înaintare din Céuta în direcția Tetuán⁵⁶⁸, articolul nu are decît de cîștigat de pe urma amînării pe poimîine sau chiar pe joi. Pentru tine însă va fi, desigur, extrem de greu, deoarece mîine va trebui să lucrezi din răsputeri, or, tu contaseși pe mine.

Siebel a fost la Hamburg și a auzit de la pierde-vară literați de acolo că „Freiligrath ar fi rupt relațiile cu Marx“. După cum vezi, și după moartea lui Mockel¹⁾ d-l Kinkel continuă întreprinderea sa de corespondență, reclamă și birfă. Se pare că d-l Strodttmann, care este la „Freischütz“ din Hamburg, a devenit din nou discipolul credincios al lui Johann Gottfr[ied]²⁾.

Mă dor ochii, așa că închei scrisoarea. Calde salutări soției tale și copiilor. Nu pot veni de crăciun, deoarece G. Ermen a făcut din nou schimbări la birou, așa că mi-e imposibil să plec tocmai acum, la sfîrșitul anului, fără să-mi asum o răspundere foarte mare. De paști sau de rusalii viu cu siguranță.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“. Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Johanna Kinkel. — *Nota red.*

²⁾ Gottfried Kinkel (numit ironic Johann, după numele soției sale Johanna Kinkel, care a avut un mare rol în activitatea lui). — *Nota red.*

257

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 20 decembrie 1859

Dragă Engels,

Se pare că nu ai citit declarațiile lui Freiligrath și ale lui Blind apărute în „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg] (suplimentul, pare-se, din 8, 9, 10 sau 11 decembrie)⁵⁶⁹. Așa că zvonul potrivit căruia „Freiligrath a rupt relațiile cu Marx” s-a putut răspîndi și fără concursul lui Kinkel.

Juch, cu care m-am întilnit în legătură cu procesul lui Stieber⁵⁷⁰ de la Berlin (acuzăția împotriva lui Eichhoff se referă exclusiv la depozițiile lui privitoare la procesul comuniștilor, deoarece (procesul se judecă pe data de 22) tot acest proces va fi audiat în a doua ediție publică la Berlin. I-am trimis lui Eichhoff broșura¹⁾ mea. Dacă Schneider, Bürgers etc. n-ar fi niște lepădături, ei ar putea acum să-și ia o revanșă frumoasă), mi-a pus întrebări și în legătură cu această alianță Blind-Freiligrath, despre care pe atunci nu știam încă nimic. Din păcate, deocamdată trebuie (din considerente materiale și „poate” politice) să mai am égards²⁾ față de acest individ. În ultimul număr al lui „Hermann”, studiosus Blind a declarat, prin intermediul lui „Borkheim”, că el (Blind) ar fi Kinkel al Germaniei de sud⁵⁷¹.

Acum trebuie să mă apuc de articol. Încă nu știu despre ce să scriu.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

---

¹⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — menajamente. — Nota trad.

Partea a doua

Scrisori
ale lui Marx și Engels
către diverse persoane

Ianuarie 1856—decembrie 1859

1856

1

Engels către Wilhelm Steffen
la Brighton

Manchester, 15 aprilie 1856

Dragă Steffen,

N-ai putea să-mi indici o hartă a Germaniei, bună și nu prea scumpă, utilizabilă din punct de vedere militar — la scara de 1/100 000, preferabil de 1/80 000, 1/60 000 etc. ? Mi-ar trebui, de asemenea, o hartă încă mai amănunțită (ar fi de ajuns, firește, la scara de 1/60 000—1/40 000) a Provinciei renane și a Westfaliei, dar să fie bună și nu prea scumpă. Hărțile marelui stat-major prusian sînt, cred, grozav de scumpe și nici măcar nu-s puse la punct. Pentru harta Germaniei ar fi suficientă, eventual, și scara 1/150—200 000, deoarece nu mă interesează atît scara, cît să fie harta bună și practic utilizabilă. Dacă îmi dă posibilitatea ca și fără un plan suplimentar special să mă edific asupra caracteristicilor generale ale unui cîmp de luptă, ca, de pildă, cel de la Jena sau Austerlitz, mă declar mulțumit ; în schimb, harta Provinciei renane și a Westfaliei trebuie să fie, firește, tot atît de meticolos întocmită ca ordnance map¹⁾ englez la scara de 1 țol pe milă (aproximativ 1/60 000).

Pe aici nu prea sînt noutăți. Lupus are acum mult de lucru. În curînd însă va avea o perioadă proastă — vacanța de vară. Nu vrei să vii la vară pe la noi ?

Al tău,

F. Engels

Aceași adresă :

Care of Mchr. Ermen & Engels

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — harta marelui stat-major. — *Nota trad.*

2

Marx către Jenny Marx
la Trier ⁵⁷²

21 iunie 1856

34, Butler Street, Gretnahays,
Manchester

Iubita mea,

Îți scriu din nou, căci sînt singur și-mi vine greu să mă întrețin mereu cu tine în gînd, fără ca tu să știi acest lucru și fără să mă auzi sau să-mi poți răspunde. Așa prost cum e portretul tău, îmi prinde de minune, și acum înțeleg de ce chiar și „madonele negre”, cele mai pocite imagini ale maicii domnului, puteau să găsească adoratori zeloși, și chiar mai mulți adoratori decît imaginile bune. În orice caz, nici unul dintre aceste tablouri de madone negre nu a fost sărutat atît de mult, nici unul nu a fost privit atît de îndelung și cu atîta adorație ca fotografia ta, care, deși nu e neagră, e posacă și nu redă de loc chipul tău drag și fermecător, atît de „dolce”, încît l-ai tot săruta. Dar eu îndrept ceea ce razele solare au fixat denaturat și găsesc că ochii mei, așa slăbiți cum sînt din cauza lămpii și a fumului de tutun, sînt totuși în stare să zugrăvească chipul tău nu numai în vis, ci și în stare de trezie. Te am mereu aeeva în fața mea, te duc pe brațe, te sărut din cap pînă în picioare, cad în genunchi în fata ta și suspin: „Madame, te iubesc!” ¹⁾ Și într-adevăr te iubesc mai mult decît a iubit cîndva maurul din Veneția ²⁾. Lumea falsă și superficială își creează o imagine falsă și superficială despre oameni. Care dintre numeroșii mei calomniatori și dușmani răi de gură a spus despre mine că aș fi chemat să joc un rol de june prim într-un teatru de mîna a doua? Și totuși așa este. Dacă ticăloșii ăștia ar fi avut umor, ar fi desenat „relațiile de producție și de schimb” și, alături, eu la picioarele tale, iar dedesubt ar fi scris: look to this picture and to that ³⁾. Dar ticăloșii ăștia sînt proști și proști vor rămîne în seculum seculorum ⁴⁾.

O absență temporară este bună deoarece recapeți simțul proporțiilor, iar lucrurile nu se mai uniformizează, așa cum se în-

¹⁾ Heine. Poezie din ciclul „Întoarcerea acasă”. — *Nota red.*

²⁾ Shakespeare. „Othello”. — *Nota red.*

³⁾ — uitați-vă la acest tablou și la celălalt. — *Nota trad.*

⁴⁾ — în vecii vecilor. — *Nota trad.*

timplă când le ai sub ochi, încît să nu mai faci o distincție între ele. Chiar și turnurile, văzute de aproape, par pitice, în timp ce, de aproape nimicurile vieții cotidiene capătă amploare. La fel e și cu pasiunile. Micile obișnuințe, care din cauza proximității îl asaltează pe om, luînd forma unor pasiuni, încetează de a mai exista de îndată ce dispăre din raza lui vizuală obiectul lor nemijlocit. Marile pasiuni, care ca urmare a imediatei apropieri de obiectul lor, iau forma unor mici obișnuințe, cresc și-si recapătă adevăratele proporții, prin efectul miraculos al depărtării. Așa e și cu dragostea mea. E de ajuns să ne despărțim, chiar și numai în vis, pentru a-mi da imediat seama că timpul a acționat asupra ei așa cum acționează razele soarelui și ploaia asupra vegetației, adică favorizîndu-i creșterea. Dragostea mea pentru tine cînd ești departe îmi apare așa cum este, ca ceva gigantic, în care se concentrează toată energia mea spirituală și toată forța simțămîntelor mele. Mă simt din nou un om adevărat, deoarece încerc o mare pasiune. Acea multilateralitate în care ne angrenează studiul și cultura modernă, acel scepticism care ne îndeamnă să punem la îndoială toate impresiile subiective și obiective sînt menite să ne facă pe toți mărunți, slabi, cicălitori și nehotărîți. Dar iubirea, nu pentru omul feuerbachian, nu pentru schimbul de substanțe moleschottian, nu pentru proletariat, ci iubirea pentru o iubită, și anume pentru tine, face pe om un om adevărat.

Vei zîmbi, scumpa mea, și te vei întreba cum de am căzut deodată în retorică. Dacă aș putea strînge inima ta drăgăstoasă și curată la pieptul meu, aș tăcea și n-aș mai spune o vorbă. Deoarece nu te pot săruta cu buzele, trebuie să recurg la cuvinte pentru a-ți trimite prin ele sărutări. De fapt, aș putea chiar să fac versuri și să transpun „*Libri Tristium*” a lui Ovidiu în niște „*Cărți de jale*” germane. Ovidiu a fost îndepărtat doar de împăratul August. Eu însă sînt îndepărtat de tine, și acest lucru lui Ovidiu nu i-a fost dat să-l înțeleagă.

Există, e adevărat, multe femei pe lume, și unele din ele sînt și frumoase. Dar unde aș mai găsi un chip care cu fiecare trăsătură, chiar și cu fiecare rid să trezească în mine cele mai puternice și mai duioase amintiri din viața mea? Pînă și suferințele mele nespuse, pierderile mele ireparabile¹⁾ le citesc pe chipul tău drag, și îmi alin această suferință atunci cînd sărut fața ta scumpă. „Inmormîntat în brațele ei, reînviat de sărutările ei”, adică în brațele

¹⁾ Moartea copiilor săi Guido, Franziska și Edgar. — *Nota red.*

tale și de sărutările tale, și n-am nevoie nici de brahmani și nici de Pitagora cu filozofia lor despre reîncarnare, nici creștinismul cu filozofia lui despre înviere.

În încheiere some facts¹⁾. Astăzi i-am trimis lui Isaac Ironside primul manuscris al seriei⁵⁷³, adăugînd (adică la textul depeșei) note scrise de mina mea și în engleza mea²⁾. Desigur că nu mi-a făcut prea mare plăcere cînd l-am văzut pe Frederic³⁾ citind liniștit, cu un aer critic, materialul înainte de a-l expedia. Mais pour la première fois, he was quite astonished and exclaimed that this important work ought to be published in another form and, above all things, to be published in German⁴⁾. Primul număr ți-l voi trimite ție și bătrîmului istoriograf Schlosser⁵⁾ din Germania.

Apropo. În „Augsburger“⁶⁾, care se referă direct la adresele noastre⁷⁾ citate la procesul comuniștilor de la Colonia, am citit că a fost lansată, „chipurile“ din aceeași sursă din Londra, o nouă adresă⁵⁷⁴. Este un fals, o compilație mizerabilă din lucrările noastre făcută de d-l Stieber, care în ultimul timp, nemaifiind îndeajuns luat în seamă în Prusia, vrea acum la Hanovra să apară în chip de mare om hanovrez. Engels și cu mine vom publica o dezmințire în „A[llgemeine] Z[ei]tung“ din A[ugsburg]⁵⁷⁵.

Adio, iubita mea. Te sărut de mii de ori, de asemenea și pe copii.

Al tău,

Karl

Publicat pentru prima oară
în culegerea „Annali“, an. I,
Milano, 1958

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — câteva fapte. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 481—482. — *Nota red.*

³⁾ Friedrich Engels. — *Nota red.*

⁴⁾ — Dar pentru prima oară a fost de-a dreptul uimit și a exclamat că această lucrare importantă trebuie publicată într-o altă formă și, în primul rînd, trebuie publicată în germană. — *Nota trad.*

⁵⁾ — În original Geschichts-Schlosser in Deutschland. Joc de cuvinte: Schlosser — nume de familie, „Schlosser“ — lăcătuș. Marx îl ironizează aici pe Schlosser ca istoriograf care meștește istoria. — *Nota trad.*

⁶⁾ Este vorba de „Allgemeine Zeitung“. — *Nota red.*

⁷⁾ K. Marx și F. Engels. „Adresa Organului central către Liga comuniștilor. Martie 1850“ și „Adresa Organului central către Liga comuniștilor. Iunie 1850“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 263—273 și 331—338. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

3

Marx către Isaac Ironside
la Sheffield
(Ciornă)

21 iunie 1856

34, Butler St., Greenheys, Manchester

Dear Sir,

Scrisoarea dv. din 14 iunie am primit-o abia azi dimineată, deoarece a trebuit să-mi fie trimisă aici, la Manchester, unde voi sta câteva săptămîni.

Am cumpănit bine propunerea dv. și sînt în întregime de acord cu ea⁵⁷⁶. Într-o chestiune ca aceasta e imposibil să se stabilească cu exactitate fiecare amănunt, să se cadă de acord asupra corpului de literă etc., și de altfel nici nu cred că, în legătură cu aceasta sau cu eventualele obiecții împotriva „materialului folosit”, s-ar putea ivi dificultăți. De aceea, vă voi trimite în timp util material, ce va cuprinde două coloane complete, pentru numărul care trebuie să apară de sîmbătă în două săptămîni, angajîndu-mă să vă furnizez în fiecare săptămîină tot atîta material.

Mi-ar conveni (natural, dacă acest lucru nu contravine uzanțelor dv.) să-mi trimiteți onorariul, să zicem, după fiecare apariție săptămînală.

În ceea ce privește reeditarea articolelor in *Serials* editate de dv., nu am bineînțeles nimic împotriva, rezervîndu-mi însă dreptul de a folosi aceste materiale mai tîrziu după cum voi crede de cuviință¹⁾.

Întrucît sînt sigur că nu veți ascunde adevărul istoric din cauza unor prejudecăți sau din considerente partinice...²⁾

În ceea ce privește ultimul punct cred că veți considera justificat ca, în cazul cînd ați scoate unele pasaje cărora eu le atribui o importanță istorică hotărîtoare, să mă simt obligat să opresc publicarea.

Exprimîndu-mi mulțumirile pentru *Serials* pe care ați avut amabilitatea să mi le trimiteți, nu pot să nu regret că nu ați găsit de cuviință să-mi trimiteți o corectură a lucrării „*Story of the life of Lord Palmerston*”. Fraze întregi, date istorice, citate din discursu-

¹⁾ Textul de pînă aici este scris de mîna lui Engels, cu modificări făcute de Marx; restul textului este scris de Marx. — *Nota red.*

²⁾ Frază neterminată. — *Nota red.*

rile lui Palmerston — toate sînt în așa măsură denaturate din cauza *greșelilor de tipar*, încît, după părerea mea, în actuala sa formă pamfletul nu numai că nu e folositor, dar e de-a dreptul dăunător.

În ceea ce privește planul întregii lucrări, cîteva cuvinte vor fi suficiente. Nu folosesc modul obișnuit de a aborda tema cu considerații generale, ci, dimpotrivă încep cu faptele.

În opoziție cu maniera obișnuită a istoriografilor, voi începe această lucrare nu cu considerații generale, ci cu fapte. Capitolul întii va consta din depeșe datînd din diferite perioade ale secolului al XVIII-lea, pentru a dezvălui spiritul rus al diplomației engleze în acel secol ¹⁾.

Sper că nu e nevoie să vă spun că nu sînt un scriitor „comercial” și că... ²⁾

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba engleză

4

Marx către William Cyples la Sheffield ³⁾

[Londra] 22 iulie 1856

Dear Sir,

Vă scriu din nou, de data asta personal, pentru a vă demonstra că nu nutresc nici cel mai mic resentiment față de dv. ; și, de altfel, nici n-aș avea, realmente, nici un motiv. În scrisoarea dv. din 19 iulie spuneți : „Nici pe noi și nici pe dv. nu ne putea satisface etc.”. Cît privește satisfacția mea, vă rog s-o lăsați complet deoparte. În privința „satisfacției” d-lui Ironside însă, vă voi cita întocmai cuvintele din „scrisoarea” lui. După ce afirmă față de dv. că și primul articol a însemnat pentru el o „doză prea puternică”, el continuă :

¹⁾ În continuare în manuscris e tăiat : Vor urma cîteva pamflete englezești din epoca lui Petru I ; ... După ce cititorul va fi pus la curent cu 1) ticăloșiile diplomației engleze, 2) cu protestul... Dintr-una din aceste depeșe veți vedea cum a conspirat Anglia cu Rusia pentru a distruge... Aceste depeșe vor constitui o introducere mai grăitoare... — *Nota red.*

²⁾ Frază neterminată. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 57. — *Nota red.*

„Ele“ (articolele d-rului Marx) „vor fi groparul ziarului ¹⁾. Acest lucru nu poate fi îngăduit. *Trebuie să terminăm cât mai repede cu ele.* Să nu publicați mai mult de două doze : săptămîna aceasta și săptămîna viitoare. Cel mai bine ar fi să-i scrieți de îndată *în acest sens*“. Refuz *categoric* să mă fac vinovat de asasinarea d-lui Isaac Ironside prin administrarea unei noi „doze“, precum și să-l „îngrop“ în paginile propriului său ziar.

Al dv. etc.,

Dr. K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscrisul
scrisorii lui Marx către Engels
din 28 iulie 1856
Tradus din limba engleză

5

Marx către Jenny Marx la Trier

[Londra] 8 august 1856
28, Dean St., Soho

Scumpa, draga, unica mea iubire,

O dată cu scrisoarea ta am primit azi dimineață un bilet de la Frederic ²⁾ însoțit de 15 taleri pentru Lenchen ³⁾. *Confirmă-i primirea lor*, deoarece el e *foarte meticulos* în asemenea chestiuni. Mîine am să scriu mai mult ; astăzi e „immortal Collet“ ⁴⁾ la mine, pe care îl țin în șah spunindu-i că „I am obliged to write some lines to Mrs. Marx“ ⁵⁾.

Cu Lily-white Sandy s-a terminat *in reality*, nu *in fancy* ⁶⁾.

Oricît de mult — și asta nu poate fi descris — mi-e dor de tine și de copii, vreau totuși să mai rămîneți o *săptămîna* la Trier. Vă va prinde foarte bine și ție și micuților. Restul — mîine.

Al tău,

K. M.

¹⁾ „The Sheffield Free Press“. — *Nota red.*

²⁾ Friedrich Engels. — *Nota red.*

³⁾ Helene Demuth. — *Nota red.*

⁴⁾ — nemuritorul Collet. — *Nota trad.*

⁵⁾ — trebuie să scriu cîteva rînduri d-nei Marx. — *Nota trad.*

⁶⁾ — Cu Sandy cel imaculat ca un crin s-a terminat *în realitate*, nu *în închipuire*. — *Nota trad.*

P. S. Urquhartiștii mă pisează al dracului. Din punct de vedere pecuniar e bine. Dar din punct de vedere *politic*, nu știu dacă e indicat să am atîta de-a face cu acești indivizi. Mii de sărutări, iubita mea scumpă.

P. S. II Lina ¹⁾ a primit slujba aceea grozavă. *Abia peste cîteva săptămîni va începe să lucreze.*

E îngrozitor că trebuie să fac acum pe dandy la familia Liebknecht. Hang it ! ²⁾ Și, pe lîngă toate celelalte, în locul tău doar me Pieper cu mine. Oribil ! Bine că numai în aceeași cameră. Engels vine *săptămîna viitoare* ⁵⁷⁷. Asta e o salvare. În ultimele trei săptămîni am fost al dracului de ipohondric.

Publicat pentru prima oară
în culegerea „Annali”, an. I,
Milano, 1958

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

6

Marx către Charles Dobson Collet

la Londra
(Ciornă)

11 august 1856
28, Dean St., Soho, Londra

Dear Sir,

Sînt, bineînțeles, de acord cu propunerile, făcute în scrisoarea dv. din 8 crt., cu privire la titlurile „capitolelor” și la numerotarea notelor de subsol ⁵⁷⁸. În ceea ce privește împărțirea în subcapitole, urmează, bineînțeles, s-o faceți după propria dv. apreciere, ținînd cont de cerințele spațiului etc. Modificările pe care le consider necesare în capitolul II vor fi trimise în cursul acestei săptămîni.

Al dv.,

K. M.

C. D. Collet, Esq.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

¹⁾ Lina Schöler. — *Nota red.*

²⁾ — La naiba ! — *Nota trad.*

7

Marx către Charles Dobson Collet
la Londra
(Ciornă)

[Londra] 23 octombrie 1856

Dear Sir,

Deoarece în cursul ultimei luni am lipsit din Londra și deoarece am citit că ziarul dv. nu are destul spațiu grafic, am amînat pînă astăzi continuarea articolelor mele. Acum, cînd trimit din nou un manuscris, cred că, avînd în vedere deosebirea de format dintre vechea și noua „Free Press”⁵⁷⁹, ar fi bine să încheiem o nouă înțelegere în ceea ce privește condițiile în care urmează să fie tipărite articolele mele în ziarul dv.

Ca răspuns la ultima dv. scrisoare trebuie să remarc că mie indiferent dacă tipăriți vechile *pamflete* cu caractere mari sau mici, dar, în ceea ce privește documentele încă nepublicate, consider că vom strica totul dacă le vom publica cu caractere mici. Cit despre dorința exprimată de dv. de a nu da comentariilor mele forma unor adnotări, veți vedea că procedez astfel numai acolo unde este într-adevăr indicat, în general comentariile fiind cuprinse, în diferitele capitole, sub formă de introduceri în text. În sfîrșit, propunerea dv. de a face o paralelă între perioada tratată de mine și contemporaneitate am anticipat-o, într-o oarecare măsură, în capitolele publicate de dv. A face în mod sistematic această paralelă ar însemna să-mi schimb planul, care urmărește mai curînd să dea un material nou pentru o nouă tratare a istoriei decît să emită considerații noi asupra unui material cunoscut. Și consider că a satisface cerințele cititorilor săi în această direcție este mai curînd datoria editorului.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

1857

8

Marx către Charles Dobson Collet
la Londra
(Ciornă)

[Londra] 25 martie 1857

Dear Sir,

Vă trimit alăturat capitolul V cu privire la relațiile diplomatice⁵⁸⁰. V-aș fi foarte recunoscător dacă mi-ați trimite onorariul care mi se cuvine pentru articolele cerute de dv. În caz că timpul vă va permite, m-ați îndatora extrem de mult dacă m-ați vizita într-una din zile, în afară de vineri. Am să vă fac comunicări foarte importante¹⁾.

Boala d-nei Marx nu-mi permite să vă vizitez în Ampton Place.

Al dv. etc.

Mr. D. Collet.

Publicat pentru prima oară

în : K. Marx și F. Engels.

Opere, ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba engleză

9

Engels către Jenny Marx²⁾
la Londra

[Manchester, în jurul lui 16 aprilie 1857]

Dragă doamnă Marx,

Alăturat vă trimit articolul³⁾ împreună cu patru numere din „Guardian”. Pe un plan nou al Londrei am reușit acum în sfârșit să găsesc Grafton Terrace, unde locuiți. Se pare că e cu totul în

¹⁾ În original e tăiat cu o linie : în legătură cu Cerkasia. (Vezi volumul de față, p. 106. — *Nota red.*)

²⁾ Răspuns la scrisoarea lui Jenny Marx din 12 aprilie 1857. (Vezi volumul de față, p. 577). — *Nota red.*

³⁾ F. Engels. „Reformele din armata rusă”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 196—199. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

afara oraşului, la poalele Munţilor Hampstead şi, dacă reprezentarea colinelor pe hartă este corectă, locul e foarte romantic. Dar dacă toate acestea nu au ca urmare decît stări de indispoziţie, dureri de dinţi şi de cap şi indigestii, nu e mare scofală cu aerul de ţară şi romantismul. În orice caz, sper că între timp atît Dv. cît şi Maurul v-aţi însănătoşit.

Lupus e de părere că etimologia cuvîntului farina, indicată de Maur, nu e corectă, că sanscritul vârinas este mai degrabă rădăcina tutunului varin ¹⁾. Desigur că Maurul a aşteptat un răspuns în această problemă şi de aceea i-l trimite. Bătrînul ²⁾ începe iarăşi un nou capitol al vieţii sale. Nu vă speriaţi, nu e vorba de o căsătorie. Dimpotrivă — un divorţ, şi anume pleacă de la gazda la care a stat trei ani de zile şi se mută mai aproape de mine. Babalîcul este acum foarte popular într-o gaşcă de comis-voiajori germani, care din cînd în cînd vin la Chatsworth şi pe care el îi prezidează cu demnitate în fiecare duminică seară. Nu mai pot trăi fără Lupus, la fel ca şi filistinii englezi din aceeaşi circiumă.

Ochii tuturor sînt aţintiţi aici asupra grăsunului Potter, pîndind momentul cînd va susţine adresa în parlament; va fi grozav.

Încă o dată grabnică însănătoşire, salutări fetiţelor — desigur că aerul de munte le face bine. Îmi închipui cît au crescut!

Afectuoase salutări.

Al dv.,

F. Engels

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx şi F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipăreşte după manuscris
Tradus din limba germană

10

Marx către Konrad Schramm ⁵⁸¹ la St. Helier pe insula Jersey

Londra, 8 decembrie [1857]
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Hampstead

Dragă Schramm,

Scrie-ne cît mai curînd cum îţi prieşte Jersey. Pe Engels nu l-am văzut cînd a trecut prin Londra la înapoiere deoarece mi-a dat

¹⁾ Vezi volumul de faţă, p. 113. — *Nota red.*

²⁾ Wilhelm Wolff. — *Nota red.*

întilnire la gară¹⁾ la o oră greșită. Ți-a răspuns măgarul de Re-ventlow ? Te întreb nu pentru că aș da cea mai mică importanță întregii chestiuni, căci acum americanii ăștia oricum nu sînt în stare să plătească, ci numai pentru că mă interesează behaviours²⁾ acestui viteaz uriaș. Dar d-l Faucher, a plătit pînă la urmă ? Acest crazy berlineois grows from day to day stupider³⁾. Witness the Foreign News of the „Morning Star”⁴⁾ care se intitulează prin analogie cu lucus a non lucendo⁵⁸². Întreaga presă engleză devine, într-adevăr, chiar și fără ajutorul nemților, pe zi ce trece mai proastă. Lăsînd la o parte efectele catastrofale ale crizei generale, care trebuie să delecteze pe orice cunoscător, este o adevărată fericire faptul că aici nu mai ești silit să auzi în fiecare zi această specific engleză selflaudation as to the „bravery” of „their English in India”⁵⁾. Este pur și simplu enervant să vezi this overtrading in other peoples courage on the part of the English pater familias and penny-a-liner who lives quietly at home and is uncommonly averse to anything threatening him with the remotest chance of obtaining military glory⁶⁾.

Abstracție făcînd de cercul familiei, aici sînt aproape complet izolat. Pe cei cîțiva cunoscuți îi văd rareori, ceea ce, în genere, nu-i mare pierdere. Nici pe insula Jersey nu cred să poți duce o viață mai liniștită. Mă tem că șederea ta acolo te va plictisi cu timpul. Sau, poate, ai făcut unele cunoștințe ? Harney este, ce-i drept, un tip destul de sociabil, dar toujours perdrix⁷⁾. Sper să te revăd la primăvară, dacă n-ai să pleci și mai la sud. În orice caz, drop one or two lines⁸⁾.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels,
Opere, ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 186. — *Nota red.*

²⁾ — purtarea. — *Nota trad.*

³⁾ — berlinez nebun devine pe zi ce trece mai stupid. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Dovadă — rubrica știrilor externe din „Morning Star”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — laudă de sine cu privire la „vitejia englezilor lor în India”. — *Nota trad.*

⁶⁾ — cum curajul altor oameni este speculat de un tată de familie englez și de un scrib plătit care stă liniștit acasă și are o aversiune ieșită din comun pentru tot ce-l amenință chiar și cu cea mai mică perspectivă de a cuceri gloria militară. — *Nota trad.*

⁷⁾ — aici : mereu același. — *Nota trad.*

⁸⁾ — scrie cîteva rînduri. — *Nota trad.*

11

Marx către Ferdinand Lassalle
la Düsseldorf

21 decembrie 1857

9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Lassalle,

Dintre toate scrisorile de care pomenești, am primit numai una, aceea care mi-a parvenit prin Freiligrath. N-am răspuns sau mai precis am amînat răspunsul, pentru că, din motive pe care nu e nimerit să le comunic în scris, am vrut să ți-l trimit pe cale particulară, dar, din păcate, acest prilej nu s-a ivit. În treacăt menționez doar că tu ai întrerupt *primul* corespondența, lăsînd ani de zile fără răspuns scrisoarea pe care ți-am trimis-o din Manchester ¹⁾.

My thanks for ²⁾ „Heraclit“ ³⁾. Am avut întotdeauna o mare tenderness ⁴⁾ pentru acest filozof, care, dintre toți filozofii antici, se situează, în ordinea preferințelor mele, imediat după Aristotel. Filozofia [de mai târziu] ⁵⁾ — Epicur [mai cu seamă pe acesta], stoicii și scepticii ⁵⁾ i-am studiat *in mod special*, dar mai curînd din interes [politic] ⁵⁾ decît filozofic. [Exprimîndu-ți] ⁵⁾ aceste mulțumiri, [îți comunic] ⁵⁾ totodată că *nu* am primit încă lucrarea ta. [Nutt] ⁵⁾ o va trimite, desigur, de îndată ce... ⁵⁾].

...a scrie despre [gu] ⁵⁾vernul. Cunoști părerea mea despre Palmerston, și ea nu s-a schimbat. În afară de aceasta, nici nu cunosc gazeta ⁵⁾, deoarece pe aici nu se găsește nicăieri vreo publicație periodică austriacă, așa că nu știu nimic despre orientarea ei generală. În orice caz, m-ar interesa să văd cîteva numere din această gazetă.

Trăiesc aici foarte izolat, deoarece toți prietenii mei, în afară de Freiligrath, au plecat din Londra. De altfel nici nu doresc societatea. Lui Freiligrath îi merge relativement parlant ⁶⁾ bine ca ma-

¹⁾ Este vorba despre scrisoarea lui Marx către Lassalle din 8 noiembrie 1855. (Vezi ediția de față, vol. 28). — *Nota red.*

²⁾ — Mulțumirile mele pentru. — *Nota trad.*

³⁾ F. Lassalle. „Filozofia lui Heraclit obscurul din Efes”. — *Nota red.*

⁴⁾ — slăbiciune. — *Nota trad.*

⁵⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

⁶⁾ — relativ. — *Nota trad.*

nager ¹⁾ al Băncii elvețiene; a rămas același om amabil și de treabă. Lupus și Engels se află, ca și pînă acum, la Manchester. Cît despre pierderea lui Weerth, tot o mai deplîngem.

: Actuala criză comercială m-a îndboldit să mă apuc acum în mod serios de elaborarea principiilor de bază ale economiei ⁵⁸⁴ și să pregătesc ceva cu privire la criza actuală. Sint nevoit să-mi pierd zilele ²⁾ muncind pentru a-mi cîștiga existența. Deci pentru lucrări în *adevăratul sens* nu-mi rămîne [decît] ²⁾ noaptea, și atunci mă [stînjenește] ²⁾ adesea starea proastă a sănătății. De un editor ²⁾ încă nu m-am interesat, deoarece din experiență ²⁾ derivă ²⁾ cînd eu... ²⁾ Nu-ți pot comunica nici un fel de noutăți deoarece duc o viață de sihastru. Iarna trecută și în timpul verii soția mea a fost foarte bolnavă, dar acum s-a mai întremat întrucîtva.

Dacă cunoști cumva adresa d-rului Elsner, transmite-i salutări din partea mea.

După cum am auzit, dobitocul acela bătrîn de Ruge a încercat să învie „Deutsche Jahrbücher” ale sale. Dar istoria nu va da în asemenea măsură înapoi, încît ele să aibă din nou căutare.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — director, administrator. — *Nota trad*

²⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

1858

12

Marx către Ferdinand Lassalle la Düsseldorf

22 februarie 1858
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă L[assalle],

Tocmai mi l-a trimis Nutt pe „Heraclit“¹⁾. De îndată ce îl voi citi, îți voi împărtăși părerea mea asupra lui. Dar trebuie să mai ai răbdare cităva vreme, deoarece acum nu dispun de loc de timp. Eu personal n-am cercetat la stocii legătura dintre ei și Heraclit sub aspectul filozofiei naturii, deoarece mi s-a părut că, în ceea ce privește această disciplină, ei adoptă un punct de vedere strict școlăresc. La Epicur, dimpotrivă, se poate demonstra en détail²⁾ că, deși pornește de la filozofia naturii a lui Democrit, el răstoarnă pretutindeni poanta. Și nu le putem face o vină lui Cicero și lui Plutarh din faptul că n-au înțeles acest lucru, pentru că nici oameni de spirit ca Bayle și chiar ipsissimus³⁾ Hegel nu l-au dibuit. De altfel, la Hegel, primul care a avut comprehensiune pentru istoria filozofiei în ansamblu, nu putem avea pretenții să nu fi comis greșeli în probleme de amănunt.

Ai văzut, probabil, din ziare că Palmerston a căzut. Mai ales cei care-l cunosc mai bine pe bătrînul ticălos sînt înclinați să creadă că blunders⁴⁾ pe care le-a săvîrșit în ultima vreme erau *intenționate*, pentru ca pro tempore⁵⁾ să părăsească scena. Ei spun că le dernier but de toute sa vie⁶⁾ era să provoace un război între Anglia și Franța, că acum, după cum i se pare, și-a atins scopul, că, pentru moment, e bine ca înfăptuirea planului său să fie lăsată pe mîini străine și că atunci cînd imbroglio⁷⁾ se va produce și va lua proporții, the nation will be forced to call again upon him⁸⁾.

¹⁾ F. Lassalle. „Filozofia lui Heraclit obscurul din Efes“. — *Nota red.*

²⁾ — în amănunt. — *Nota trad.*

³⁾ — însuși. — *Nota trad.*

⁴⁾ — greșelile. — *Nota trad.*

⁵⁾ — vremelnîc. — *Nota trad.*

⁶⁾ — ultimul scop al întregii sale vieți. — *Nota trad.*

⁷⁾ — zăpăceala. — *Nota trad.*

⁸⁾ — națiunea va fi silită să-l recheme. — *Nota trad.*

Ultima opinie e, poate, prea subtilă, dar că Pam n-a demisionat nicidecum *împotriva voinței sale*, aceasta mi se pare cert.

În ceea ce-l privește pe vărul tău ¹⁾, cu un lucru așa fi de acord, dar presupun că „Presse” nu va accepta. Și anume, singurul angajament pe care mi l-aș putea lua ar fi un articol pe săptămână despre comerț, finanțe etc. privind cele trei țări — Anglia, Franța și Statele Unite ale Americii —, în funcție de interesul pe care l-ar prezenta. Aceasta este singura formă *posibilă* de a-l ataca și pe Bonaparte. Apoi, e singura formă în care, sub raport politic, n-aș avea absolut nimic comun cu „Presse”. În momentul de față mi se pare că domnește o necunoaștere completă a situației financiare franceze și, în genere, a situației economice din Franța. Se pune întrebarea dacă pe „Presse” sau rather ²⁾ pe cititorii ei îi interesează în suficientă măsură toate acestea. Desigur, ei sînt în măsură să știe cel mai bine acest lucru. Pentru un asemenea articol aș pretinde 1 l. st. pe săptămână. De asemenea, ar trebui să mi se trimită în prealabil cîteva numere din „Presse” ca să-mi dau seama dacă *my principles* ³⁾ îmi permit, în genere, să colaborez la această gazetă. However that may be ⁴⁾, mulțumește-i vărului tău în numele meu că a avut amabilitatea să se gîndească la mine cu acest prilej.

Să-ți spun acum în ce stadiu se află lucrarea economică ⁵⁾. De fapt mă ocup de cîteva luni cu ultima redactare. Lucrul înaintează însă foarte încet, pentru că teme care ani de zile au format obiectul principal al studiilor tale, atunci cînd în sfîrșit vrei să le termini, prezintă mereu alte aspecte, te duc spre alte raționamente. Pe deasupra, nu sînt stăpîn pe timpul meu, ci mai curînd sluga lui. Nu-mi rămîne la dispoziție decît noaptea, dar și acest lucru de noapte îmi este în permanență stînjenit de recidive frecvente ale bolii mele de ficat. În condițiile acestea, cel mai comod pentru mine ar fi dacă aș putea publica toată lucrarea în fascicule separate. Aceasta ar avea, poate, și avantajul că s-ar găsi mai ușor un editor, căci publicarea ei ar necesita o investiție mai mică de capital. Ți-aș fi, of course ⁶⁾, foarte recunoscător dacă ai găsi un editor la Berlin. Prin „fascicule” înțeleg ceva cam în genul aceluia în care a apărut tîmpat „Estetica” lui Vischer.

Lucrarea despre care este vorba în primul rînd este *Critica categoriilor economice*, sau, if you like ⁶⁾, sistemul economic burghez prezentat în mod critic. Este în același timp o expunere a sistemului

¹⁾ Max Friedländer. — *Nota red.*

²⁾ — mai curînd. — *Nota trad.*

³⁾ — principiile mele. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Oricare ar fi rezultatul. — *Nota trad.*

⁵⁾ — firește. — *Nota trad.*

⁶⁾ — dacă vrei. — *Nota trad.*

lui și, prin expunere, critica acestuia. Nu-mi pot da seama câte coli de tipar va însuma în total. Dacă aș avea timpul, liniștea și mijloacele necesare să elaborez toată lucrarea înainte de a o oferi publicului, aș concentra-o mult, căci întotdeauna mi-a plăcut metoda expunerii concise. Pe cînd așa — poate, preferabil pentru a fi mai bine înțeleasă de către public, dar desigur în detrimentul formei —, tipărită în fascicule succesive, lucrarea va avea inevitabil proporții mai mari. *Nota bene* : de îndată ce te vei fi lămurit dacă e posibilă sau nu editarea la Berlin, fii bun și scrie-mi, căci, dacă nu se poate acolo, voi încerca la Hamburg. Un alt punct nevalgic e ca editorul care preia lucrarea să-mi plătească — o necesitate care ar putea face ca la Berlin toată treaba să eșueze.

Prezentarea, vreau să spun maniera expunerii, este pur științifică, deci de loc subversivă în sensul obișnuit al cuvîntului. Toată lucrarea e împărțită în 6 cărți : 1. Despre capital (conține cîteva capitole introductive). 2. Despre proprietatea funciară. 3. Despre munca salariată. 4. Despre stat. 5. Comerțul internațional. 6. Piața mondială. Firește nu pot evita din cînd în cînd să fac observații critice la adresa altor economiști, în special să polemizez cu Ricardo, în măsura în care el însuși, ca burghez, este silit să facă greșeli grosolane *chiar și din punct de vedere strict economic*. În general însă, critica și istoria economiei politice și a socialismului urmează să formeze obiectul unei alte lucrări. În sfîrșit, scurta *schită istorică* a dezvoltării categoriilor și relațiilor economice trebuie să constituie o a treia lucrare. After all¹⁾, presimt că acum, cînd după 15 ani de studiu sînt pe punctul de a începe lucrarea, evenimentele furtunoase din afară se vor pune, probabil, de-a curmezișul. Dar never mind²⁾. Dacă voi termina prea tîrziu pentru a mai găsi oameni pe care să-i intereseze asemenea chestiuni, greșeala va fi evident, my own³⁾.

Nota cu privire la Rudolff Schramm⁴⁾ m-a amuzat copios. Din păcate, un Schramm mai de treabă, și unul din cei mai buni prieteni ai mei, Konrad Schramm, fratele celui de mai sus, a murit de tuberculoză acum vreo lună pe insula Jersey. Moartea lui Weerth, a lui Schramm și a d-rului Daniels care a survenit în ultimii ani, a însemnat o lovitură grea pentru prietenii lor, printre care am avut fericirea să mă număr și eu.

Se apropie vremuri furtunoase. Dacă ar fi să mă conduc numai după preferința mea personală, mai că aș dori ca această liniște

¹⁾ — După toate. — *Nota trad.*

²⁾ — nu face nimic. — *Nota trad.*

³⁾ — a mea. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 254. — *Nota red.*

de suprafață să mai dureze câțiva ani. Este în orice caz timpul cel mai nimerit pentru ocupații științifice și, după experiența ultimilor zece ani, disprețul oricărei rațional being ¹⁾, pentru mase și individ trebuie să fi crescut în așa măsură, încît „odi profanum vulgus et arceo” ²⁾ a fost aproape impusă ca o înțelepciune a vieții. Dar toate acestea nu sînt decît stări de spirit filistine pe care prima furtună le va mătura.

Al tău,
K. M.

Legătura dintre ultimele evenimente din Franța ³⁾ și criza comercială este, probabil, limpede numai pentru un număr restrîns de oameni. Ea devine însă evidentă dacă luăm în considerație 1) the real economical state produced in France by the last crisis ⁴⁾; 2) dacă te întreb și îți răspunzi consciencieusement ⁵⁾: de ce a avut atentatul asemenea urmări care apparently stood in no proportion whatever, and ever in no necessary relation to the alleged cause ⁶⁾ ?

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris.
Tradus din limba germană.

13

Marx către Ferdinand Lassalle la Berlin

11 martie 1858.
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra,

Dragă Lassalle !

Scrisoarea ta m-a găsit bolnav la pat, [de aceea] ⁷⁾ am întirziat cu răspunsul. Acum sint din nou all right. D'abord ⁸⁾, oricum s-ar

¹⁾ — ființă rațională. — *Nota trad.*

²⁾ — „urâsc profanul vulg și-l țin departe” (*Horățiu*. „Ode”, cartea a treia, oda I). — *Nota red.*

³⁾ Este vorba de atentatul la viața lui Napoleon al III-lea, săvîrșit de Orsini. — *Nota red.*

⁴⁾ — starea economică reală din Franța provocată de ultima criză. — *Nota trad.*

⁵⁾ — cu mîna pe conștiință. — *Nota trad.*

⁶⁾ — după toate aparențele erau disproporționate față de cauza care, chipurile, le-a provocat și nici nu aveau vreo legătură necesară cu ea. — *Nota trad.*

⁷⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

⁸⁾ — sănătos. Mai întii. — *Nota trad.*

încheia negocierile inițiate) ¹⁾ de tine, în mod favorabil sau nu, trebuie să-ți exprim cele mai calde mulțumiri pentru străduințele tale, de o sută de ori mai prețioase dacă ții seama de starea proastă a sănătății tale. Nădăduiesc că te-ai restabilit complet. Potrivit calculelor amicului Quetelet ⁵⁶⁶, Berlinul este după Petersburg și Madrid cea mai nesănătoasă capitală din Europa, lucru care și eu, care am locuit cinci ani la Berlin, pot să-l confirm, comparându-l cu Londra, Bruxelles și Paris.

În ceea ce privește lucrarea, îngăduie-mi să răspund la întrebările pe care mi le-ai pus, începînd cu numărul 4 și mergînd de-a-ndăratelea.

1. Sînt de acord ca editorul să aibă dreptul să sisteze editarea chiar la cea de-a doua fasciculă. În acest caz va trebui însă să mă încunoștințeze din timp. În cazul cînd e de acord să tipărească mai mult de o fasciculă, nu e nevoie să încheie un contract în toată regula cu mine decît abia la a treia fasciculă.

2. În ceea ce privește onorariul, la nevoie l-aș fixa pentru prima fasciculă la un minimum egal cu zero ; firește, nu pot scrie întreaga lucrare pe gratis, dar și mai puțin aș vrea să văd eșuînd toată povestea din cauza unor dificultăți de ordin financiar. Nu cunosc de loc tarifele scriitorilor din Germania, dar dacă crezi că 30 de taleri de coală nu e prea mult, atunci cere atît. Dacă suma ți se pare prea mare, redu-o. Odată pornită lucrarea, se va vedea în ce condiții editorul poate și vrea să continue publicarea ei.

3. Volumul minim al fasciculelor va fi de say ²⁾ 4 coli ; volumul maxim — 6 coli. Este, firește, de dorit ca fiecare fasciculă să reprezinte un tot relativ încheiat, dar lungimea secțiunilor va fi total diferită.

În orice caz, prima fasciculă trebuie să constituie într-o anumită măsură un tot încheiat, și, deoarece ea conține elementele de bază ale întregii expuneri, mi-ar fi greu s-o fac mai mică de 5—6 coli. Dar asta am să văd la redactarea finală. Ea cuprinde : 1) valoarea, 2) banii, 3) capitalul în general (procesul de producție a capitalului, procesul de circulație a capitalului, unitatea amîndurora sau capital și profit (dobînda) ⁵⁶⁷. Toate acestea formează o broșură de sine stătătoare. Și tu ai observat, probabil, cu prilejul studiilor tale economice, că, tratînd despre profit, Ricardo ajunge la o contradicție cu definiția (justă) dată de el valorii și că, la adepții săi, această contradicție a dus la renunțarea completă la bază sau la cel mai abject eclecticism. Cred că eu am lămurit lucru-

¹⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

²⁾ — să zicem. — *Nota trad.*

rile. (În orice caz, la o cercetare mai îndeaproape, economiștii vor înțelege că altogether it is a dirty business ¹⁾).

4. Cît privește numărul total al colilor, nici eu nu-mi pot da seama cîte vor fi, deoarece în caietele mele ²⁾ materialul cărții se află numai sub formă de monografii, care adesea abundă în amănunte, ceea ce la redactarea definitivă va dispărea. De altfel nu am cituși de puțin intenția să redactez la fel de amănunțit toate cele șase cărți în care împart lucrarea; dimpotrivă, în ultimele trei cărți îmi propun să prezint mai mult trăsăturile fundamentale, în timp ce în primele trei, care cuprind dezvoltarea propriu-zisă a tezelor economice fundamentale, argumentarea amănunțită nu poate fi evitată peste tot. Nu cred că lucrarea va avea mai puțin de 30—40 de coli.

Salutări cordiale.

Al tău,
K. M.

P. S. Dacă editorul se declară de acord, prima fasciculă ar putea să-i parvină about ³⁾ sfîrșitul lunii mai.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“. Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

14

Engels către Jenny Marx la Londra

Manchester, 14 aprilie 1858

Dragă doamnă Marx,

Sper că Maurul se simte, în sfîrșit, mai bine și va putea în curînd să se apuce din nou cu toată energia de economia politică. Săptămîna trecută m-a chinuit și pe mine o durere de dinți care m-a lăsat duminică, dar în seara asta a revenit cu și mai mare violență, tocmai cînd mă pregăteam să scriu cîteva considerații

¹⁾ — aceasta este, în general, o treabă foarte grea. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „Manuscrise economice din 1857—1858“. — *Nota red.*

³⁾ — cam pe la. — *Nota trad.*

pentru „Tribune” cu privire la cucerirea Lucknowului. E problematică dacă în asemenea condiții voi reuși să fac acest lucru. În orice caz voi căuta să studiez în astă-seară problema și, pe cât posibil, miine la prînz să întocmesc ceva la birou, chiar dacă nu va fi prea mult. Ar fi însă bine dacă Maurul ar avea pentru orice eventualitate o temă în petto¹⁾, pentru ca în caz extrem să li se poată trimite ceva celor de la „Tribune”.

Munca de noapte mă mai obosește încă foarte mult, iar dacă lucrez mai multe ore în șir sau două seri la rînd, aceasta îmi provoacă o stare de agitație și de insomnie, mai ales dacă în timpul zilei am avut mult de scris. În plus, seara sînt buimac și toropit pînă cînd printr-un efort reușesc să mă concentrez asupra unui subiect și să mă smulg din această stare. Cu memoria stau în general mai bine, dar mi se mai întîmplă să uit complet de lucruri pe care le-am făcut sau de care am auzit cu o zi în urmă, ca și cum niciodată nu s-ar fi petrecut, și numai amintindu-mi anumite detalii îmi revine totul în memorie. Altminteri, fizicește m-am înzdrăvenit și însănoșit așa că pot rezista la orice fel de efort — sauf le tooth ache²⁾ — și pe orice fel de vreme.

Lupus continuă să șchioapete foarte tare și într-o săptămînă cheltuiește pe trăsuri mai mult decît în mod obișnuit într-un an. Dar acum începe în mod vizibil să se refacă și într-o săptămînă va putea, probabil, în oarecare măsură să meargă iar pe jos. Vă transmite cele mai calde salutări tuturor.

Ce ziceți de procesul Bernard ?³⁾ Copiii francezi și vrednicul lor coleg, Mr. Rogers, se prezintă destul de bine. Ieri a apărut în „Morning Post” o descriere delicioasă a fizionomiei procesului. Portretul cavalerului Estiene e foarte reușit.

Astăzi dear³⁾ Harney mi-a trimis alte trei numere din „Independent”, din care reiese că dușmanul său de moarte, seniorul Godfrey, i-a intentat încă un proces de presă⁵⁾. Omul acesta va avea în curînd impresia că e tot atît de „mare” ca și „marele”⁴⁾ Lassalle.

Măsurile „Our faithful ally”⁵⁾ apasă ca un coșmar comerțul englez. Nimeni nu vrea să speculeze sau să facă tranzacții decît de

¹⁾ — gata pregătită. — *Nota trad.*

²⁾ — în afară de durerea de dinți. — *Nota trad.*

³⁾ — scumpul. — *Nota trad.*

⁴⁾ În manuscris „grauss” — pronunția din sud a cuvîntului „gross”, folosit aici de Engels în ironie. — *Nota red.*

⁵⁾ — „Aliatului nostru credincios” (Napoleon al III-lea). — *Nota trad.*

la o zi la alta, deoarece toți filistinii se așteaptă la război, revoluție și la grozăvii încă și mai mari în Franța.

Afectuoase salutări fetițelor și Maurului.

Al dv., devotat

F. Engels

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

15

Engels către Rudolf Schramm la Londra (Ciornă)

Manchester, 6 mai 1858

D-lui R. Schramm la Londra

Tocmai am primit rîndurile dv. din 3 crt.

După moartea prietenului meu, Konrad Schramm, l-am însărcinat pe d-l Harney să ne înapoieze *nouă*, și nu dv., scrisorile lui Marx și ale mele aflate printre hîrtille lui Schramm, întrucît aceste scrisori nu v-au fost destinate dv. Acest lucru s-a și făcut.

Nu văd nici un motiv să discut cu dv. împrejurări care ne priveau numai pe mine și pe defunctul meu prieten și tovarăș de partid. Pe vremea cînd Konrad mai era în viață, chiar și prietenii dv. se mirau de indiferența dv. față de greutățile lui bănești.

Ceea ce am considerat necesar să spun în legătură cu felul în care urmează să fie folosită moștenirea lui Konrad am spus deja singurului său executor testamentar posibil, d-l Harney.

Cu „spiritul meu de dreptate”, care nu are absolut nimic de-a face cu această chestiune, poate că veți avea vreodată prilejul să faceți cunoștință în Germania.

Cu toată stima.

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

16

Engels către Jenny Marx
la Londra

Manchester, 11 mai 1858

Dragă doamnă Marx,

Maurul a călărit astăzi două ore și s-a simțit atît de bine, încît începe să se entuziasmeze pentru echitație. A plecat din oraș și s-a dus spre casă și m-a rugat să vă scriu cîteva rînduri cu privire la neghiobul de Cluss ¹⁾. El este de părere că ar fi foarte bine dacă v-ați duce la Pfänder, care fără doar și poate o să reușească să scoată ceva de la el. Dar principalul este ca d-l Cluss să vină aici, căci trebuie să știm cum stăm cu el: sau ne dă explicații în a satisfactory manner ²⁾, sau o rupem cu el. La ce ne-ar putea folosi un asemenea măgar pe care nu te poți bizui, care mai întii vine la dv. cu inima debordîndă, stă trei ore, pare să nu dorească altceva decît restabilirea vechilor relații, ca apoi, deodată, să se retragă adresîndu-vă o scrisoare pe cît de mojiacă, pe atît de penibilă. Ne pare numai rău că tocmai dv., într-o perioadă care nu e de loc ușoară, trebuie să mai aveți neplăceri și din partea unor asemenea nătărăi.

Dacă e cumva posibil, expediați-l aici pe acest om, pentru a avea cel puțin satisfacția de a-i spune, în sfîrșit, deschis părerea noastră.

Sper că Maurul se va ține sînguincios de călărie și peste o săptămîină va putea, probabil, să scrie din nou. Și Lupus o duce mult mai bine cu piciorul.

Al dv. din toată inima.

F. Engels

Publicat pentru prima oară
în limba rusă în: „Karl Marx
în viața particulară”, cartea I,
Tiflis, 1927

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 511, 583. — Nota red.

²⁾ — într-un mod satisfăcător. — Nota trad.

17

Engels către Jenny și Laura Marx
la Londra

Manchester, 11 mai 1858

Dragă Jenny și Laura,

Nu pot trimite aceste câteva rînduri mamei voastre fără a vă mulțumi pentru cele două portrete dragi pe care i le-ați dat Maurului pentru mine. Deocamdată ele mai stau pe chimney-piece¹⁾ în fața oglinzii, dar peste câteva zile vor primi un loc de cinste pe perete.

Sper că d-l Schleiden vă este pe plac ; omul acesta este mult mai serios decît voi, dar sper că, în această privință, n-o să-l imitați.

Dai ritratti vedo con piacere che avete molto grandito tutte le due e che, benchè siate grande signorine adesso, vi sono sempre le vecchie faccie piene di franchezza ed ingenuità ; e credete pure chè anch'io per voi sarò sempre il vecchio²⁾.

Engels

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și italiană

18

Marx către Ferdinand Lassalle
la Berlin

31 mai 1858
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Lassalle,

Post tot discrimina rerum³⁾, în sfîrșit iarăși un semn de viață. De cînd ți-a scris soția mea⁴⁾, mi s-au întîmplat următoarele :

¹⁾ — cămin. — *Nota trad.*

²⁾ — După fotografia constat cu plăcere că amîndouă ați crescut foarte mult și că, deși acum sînteți niște domnișoare, aveți aceleași fețișoare sincere și candid ; și puteți fi sigure că și eu voi rămîne pentru voi mereu același. — *Tota trad.*

³⁾ — După atîtea ghinioane. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 582—583. — *Nota red.*

După ce câteva săptămîni am fost absolut incapabil să scriu, nu numai în a literary, but in the literal sense of the word ¹⁾ și am făcut eforturi zadarnice să lupt împotriva bolii; după ce m-am îndopat apoi cu medicamente, dar to no use ²⁾, — doctorul meu a declarat categoric că trebuie să schimb aerul, în al doilea rînd, orice intellectual labour drop for some time ³⁾ și, în sfîrșit, să practic călăria ca principal mijloc de însănătoșire. În sine, boala mea — ficatul mărit — nu era periculoasă, dar de data asta s-a manifestat într-o formă specifică, neplăcută, și în plus, a stîrnit îngrijorare în familie, deoarece boala care l-a băgat în mormînt pe tatăl meu tot așa a început. Well ⁴⁾. După multă împotrivire, am cedat în cele din urmă și la insistențele doctorului și ale familiei am plecat la Manchester la Engels ⁵⁾, unde am făcut echitație și alte exercises ⁶⁾ fizice și după o ședere de patru săptămîni m-am întors în sfîrșit la Londra complet restabilit. Boala — în situația mea, în genere, un lux foarte costisitor — a survenit într-un moment cu atît mai nepotrivit cu cît mă apucasem să pregătesc prima fasciculă pentru tipar ⁷⁾. Acum am să reiau cu rîvnă munca la această lucrare. Te rog să-mi faci serviciul prietenesc de a-i relata în amănunțime editorului ⁸⁾ toate aceste adventures ⁹⁾. Îți poți ușor imagina starea mea de spirit în timpul bolii, știut fiind că bolile de ficat predispun la ipohondrie, apoi s-au mai adăugat și tot felul de chestiuni familiale, precum și întîrzierea cu publicarea cărții, așa că mi se făcuse lehamite de viață. Acum mi-am recăpătat dispoziția obișnuită.

În timpul bolii am studiat lucrarea ta „Herakleitos” și consider că reconstituirea sistemului din relicve separate este făcută cu măiestrie; nu mai puțin mi-a plăcut și polemica plină de spirit. Obiecțiile mele se referă mai ales la probleme de formă. Cred că fără a dăuna conținutului, prezentarea ar fi putut fi mai concisă. Apoi, aș fi dorit să găsesc chiar în carte indicii ale poziției tale *critice* față de dialectica hegeliană. Chiar dacă această dialectică reprezintă ultimul cuvînt al întregii filozofii, este, pe de altă parte, extrem de important să fie eliberată de învelișul mistic pe care ea îl are la Hegel. În sfîrșit, în câteva detalii nu sînt de acord cu tine,

¹⁾ — în sens figurat, ci și în cel propriu al cuvîntului. — *Nota trad.*

²⁾ — în zadar. — *Nota trad.*

³⁾ — să intrerup pentru un timp munca intelectuală. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Ei bine. — *Nota trad.*

⁵⁾ — exerciții. — *Nota trad.*

⁶⁾ Este vorba de prima fasciculă a lucrării lui Marx „Contribuții la critica economiei politice”. — *Nota red.*

⁷⁾ Duncker. — *Nota red.*

⁸⁾ — pățanii. — *Nota trad.*

de pildă, în înțelegerea filozofiei naturii lui Democrit. Dar toate acestea sînt chestiuni secundare. Îmi dau cu atît mai mult seama de greutățile pe care le-ai întîmpinat la elaborarea acestei lucrări, cu cît în urmă cu about ¹⁾ 18 ani am făcut o lucrare similară asupra unei filozofii mult mai ușoare, a lui Epicur ²⁾, și anume am expus, pe baza fragmentelor, întregul sistem, sistem care sînt convins că, asemenea celui al lui Heraclit, a existat în lucrările lui Epicur numai în sine, nu și ca sistem de care era conștient. Chiar și la filozofi care au dat lucrărilor lor o formă sistematică, f. i. ³⁾ Spinoza, structura interioară efectivă a sistemului lui se deosebește complet de forma în care el l-a prezentat în mod conștient. Ceea ce nu înțeleg, de altfel, e cum de ai găsit timp ca, pe lîngă toate celelalte treburi ale tale, să-ți însușești în asemenea măsură filologia greacă.

În general acum trecem printr-o perioadă agreabilă. Istoria este, evident, pe cale to take again a new start ⁴⁾, și semnele de destrămare care se observă everywhere are delightful for everymind not bent upon the conservation of things as they are ⁵⁾.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle, „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

19

Marx către Ferdinand Lassalle la Berlin

10 iunie 1858
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Lassalle,

Ți-aș fi răspuns imediat la scrisoarea ta, dar am considerat oportun — nu pentru a-mi formula propriul meu punct de vedere,

¹⁾ — vreo. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „Deosebirea dintre filozofia naturii la Democrit și filozofia naturii la Epicur”. — *Nota red.*

³⁾ — for instance (de pildă). — *Nota trad.*

⁴⁾ — să ia un nou start. — *Nota trad.*

⁵⁾ — pretutindeni sînt îmbucurătoare pentru oricine nu înclină să păstreze lucrurile așa cum sînt. — *Nota trad.*

ci intrucit tres faciunt collegium ¹⁾ — să comunic incidentul lui Engels și lui Lupus la Manchester și să le cer părerea. Întrucit părerile ²⁾ lor și părerea mea coincid în toate punctele, poți considera cele ce urmează drept opinia noastră comună.

1. *Din punctul de vedere al duelului.* E limpede ca lumina zilei că, săvârșind un atac atât de mișelesc în plină stradă, cei doi domni — consilierul de intendență și asesorul — au adoptat întru totul punctul de vedere al bîtei și că singurul duel care *s-ar fi putut accepta* cu asemenea tipi *a avut deja loc* chiar în încăierare. Cînd doi indivizi îl pîndesc pe un al treilea și tabără *amindoi* asupra lui, nu credem că există pe lume reguli de duel care să permită să te mai și bați în duel cu asemenea lepădături. Dacă d-l F[abrice] voia ca prin lovituri de cravașă să provoace cu tot dinadinsul un duel, d-l B[ormann] trebuia să asiste absolut pasiv, în calitate de *martor*, sau, în general, n-avea ce căuta acolo. Dar cînd doi oameni se năpustesc împreună asupra *unuia singur* și unul dintre ei mai acționează și din umbră — in the rear ³⁾ —, înseamnă că ai de-a face cu niște ticăloși care au dovedit că nu se poate avea cu ei a fair duel ⁴⁾, o luptă în doi cinstită.

2. *Principiul duelului.* Nu credem că, în general vorbind, o chestiune atât de relativă cum e duelul poate fi trecută în categoria *bun sau rău*. Că în sine duelul nu este ceva rațional, nu încapă îndoielă. Tot atât de neîndoios este și faptul că duelul e o rămășiță a unei trepte de civilizație depășite. Dar unilateralitatea societății *burgheze* face ca în opoziție cu aceasta unele forme feudale ale drepturilor individului să se mențină. Încetățenirea duelului în Statele Unite ale Americii o dovedește cu prisosință. Între indivizi pot izbucni conflicte atât de grave, încît duelul li se pare singura ieșire. Dar o asemenea înverșunare de moarte nu poți în fact ⁵⁾ s-o ai împotriva unei persoane indifferente, cum e, de pildă, un consilier de intendență, sau un asesor, sau un locotenent. Asta presupune legături personale importante. Altminteri duelul e pur și simplu o farsă. E o farsă ori de cîte ori are loc din condescendență față de așa-numita „opinie publică“.

3. De aceea noi apreciem duelul numai în funcție de împrejurări, în sensul că în mod excepțional se poate recurge la el ca la o soluție *pis aller* ⁶⁾, în împrejurări excepționale. Dar, în cazul de

¹⁾ — trei constituie un colegiu. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 297. — *Nota red.*

³⁾ — pe la spate. — *Nota trad.*

⁴⁾ — un duel corect. — *Nota trad.*

⁵⁾ — de fapt. — *Nota trad.*

⁶⁾ — în cazul cel mai rău. — *Nota trad.*

față, toate împrejurările sînt categoric împotriva duelului, chiar dacă atacul în plină stradă nu l-ar fi pus altogether out of the question ¹⁾).

4. Prima împrejurare decisivă este faptul că nu numai în principiu ești împotriva oricărui duel, dar ai enunțat acest principiu și încă în prezența lui F[abrice]. De aceea, te-ai compromite dacă, cu toate acestea, de teama „opinie publice”, te-ai duela.

5. În cazul de față, duelul n-ar avea în genere alt sens decît împlinirea unei formalități *convenționale*, consacrată în rîndurile unei anumite caste privilegiate. Partidul nostru trebuie să se opună energic acestor ceremonii de castă și, la pretențiile arogante de a li se conforma, să răspundă cu cel mai cinic sarcasm. Timpurile sînt acum prea serioase pentru a te ocupa de asemenea copilării, și ar fi o pură naivitate să te bați în duel cu d-l F[abrice] pe motiv că el este „consilier de intendență” și face parte din clica care are dreptul la duel, în timp ce, de pildă, pe un croitor sau pe un cizmar care s-ar năpusti asupra ta pe stradă pur și simplu l-ai da în judecată, fără ca „onoarea” să-ți fie cîtuși de puțin știrbită. În cazul de față, nu te-ai duela cu F[abrice], o persoană care îți este indiferentă, ci cu „consilierul de intendență”, și aceasta ar fi cu totul absurd. În genere, pretențiile anumitor domni de a rezolva conflictele pe care le-ai avea cu ei prin duel, ca un *privilegiu* al lor — și toate duelurile fashionable ²⁾ sînt privite prin această prismă — trebuie ridiculizate fără milă. Recunoașterea unor asemenea pretenții ar fi de-a dreptul contrarevoluționară.

Ți-am comunicat acum în nuce ³⁾ părerea noastră. Ne-ar interesa să aflăm de la tine cum se desfășoară această poveste în continuare.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — cu totul în afara discuției. — *Nota trad.*

²⁾ — la modă. — *Nota trad.*

³⁾ — pe scurt. — *Nota trad.*

20

Marx către redactorul ziarului „Neue Zeit” ¹⁾
la Londra[Londra, nu mai târziu de
12 iulie 1858]

Cum știe un „democrat” și „poet” german să îmbine plăcutul cu utilul.

Acum o lună dr. Kinkel a publicat în „Manchester Guardian” următorul anunț :

„Tour through the English Lakes. Reading German Litterature. A Professor of German at one of the most distinguished educational establishments in this country will Read to a Party composed of Ladies and Gentlemen : Schiller’s Gedichte, «Don Carlos», Auerbach’s «Dorfgeschichten», and Hauff’s «Bettlerin vom Pont des Arts». This Party being a select one, care will be taken to keep it so, and to connect by these means sociable and pleasant intercourse with instructive and entertaining reading. The Party to start from Kendall, Monday, July 5th. Early applications will oblige, as none will be received after June 19th. Address tot the Publisher of this paper for Dr. K.”

Pentru edificarea acelor cititori germani care nu stăpinesc prea bine limba engleză adaug o traducere a acestui anunț lamentabil, care și din punct de vedere stilistic este o perlă.

„Călătoria pe lacurile engleze. Lecturi din literatura germană. Un profesor de limba germană de la unul din cele mai distinse institute de învățămînt din Anglia va citi în fața unui grup de doamne și domni poezii și «Don Carlos» de Schiller, «Povestiri de la țară» de Auerbach și «Cerșetoarea de la Podul artelor» de Hauff. Întrucît această societate este aleasă” (ce republican și ce gramatical!), „se va avea grijă ca ea să rămînă astfel și ca în felul acesta” (care ?) „stabilirea unor relații prietenești și plăcute să se îmbine cu o lectură instructivă și totodată distractivă. Grupul va pleca din Kendall luni 5 iulie. Rugăm a înainta înscrierile cît mai curînd posibil,

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 317. — Nota red.

deoarece ele se primesc numai pînă la 19 iunie. Înscrierile vor fi trimise dr-ului K. pe adresa redactorului acestui ziar".

La cerere vi se poate prezenta o tăietură de ziar cu acest anunț în original.

Anti-Humbug ¹⁾)

Publicat pentru prima oară
în ziarul „Die Neue Zeit”,
Londra, 17 iulie 1858

Se tipărește după textuŃ
apărut în ziar

Tradus din limbile germană
și engleză

21

Marx către Ferdinand Lassalle la Berlin

12 noiembrie 1858:
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Lassalle,

Post tot pericula! ²⁾) O durere păcătoasă de măsele m-a făcut să amîn răspunsul la ultima ta scrisoare. La scrisoarea pe care mi-ai scris-o din Frankfurt n-am răspuns, deoarece nu mi-ai indicat adresa.

Așadar, înainte de toate: beatus ille ³⁾), nu cel privit cu ochii lui Köster, ci cel ce privește cu ochii lui Köster. Eu și cu Freiligrath i-am relatat amănunțit lui K[öster] în persoană că aproape toată vara n-am fost în stare să lucrez din cauza unei chinuitoare boli de ficat. Iar, în ceea ce privește „situația” mea „strălucită”, Freiligrath și cu mine am găsit cu cale să zugrăvim în fața acestui burghez de rînd german cele mai amăgitoare tablouri, ascunzîndu-î toate părțile sumbre, pentru că, după părerea noastră a amîndurora, chiar și cei mai de treabă burghezi de această speță ar avea întotdeauna o satisfacție malițioasă dacă ar cunoaște adevăratele condiții de viață ale „fuorusciti” ⁴⁾). Atîta despre Köster.

Dacă am întirziat cu trimiterea manuscrisului ⁵⁾) este pentru că mai întîi am fost bolnav, iar după aceea am fost nevoit să lucrez

¹⁾) — Nonsens, coțcărie. — *Nota trad.*

²⁾) — După atîtea primejdii! — *Nota trad.*

³⁾) — ce fericit e omul — *Horatiu. Epode 2, versul 1).* — *Nota red.*

⁴⁾) — emigranților. — *Nota trad.*

⁵⁾) K. Marx. „Critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere. vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

pentru a compensa pierderea materială pricinuită de inactivitatea mea. Adevărata cauză este însă următoarea : materialul îl aveam în fața mea, trebuia doar expus într-o formă corespunzătoare. Dar în tot ce scriam îmi dădeam seama că stilul poartă amprenta bolii mele de ficat. Or, am două motive pentru a nu îngădui ca această lucrare să fie schilodită din motive medicale :

1. Ea este rodul a cincisprezece ani de cercetări, adică al celor mai buni ani din viața mea.

2. În această lucrare este exprimată pentru prima oară o deosebit de importantă concepție științifică asupra relațiilor sociale. De aceea, datorită mea față de partid este să nu dau o lucrare slujită de maniera greoaie și ternă de a scrie, proprie unui bolnav de ficat.

Nu caut cituși de puțin un stil elegant ; vreau doar să scriu în maniera mea obișnuită, or, în cursul acestor luni de suferință n-am izbutit, cel puțin la lucrarea respectivă, deși în acest răstimp am fost nevoit și de aceea am și scris în englezește, pe puțin două tomuri de articole de fond de omnibus rebus et quibusdam allis ¹⁾.

Cred că dacă cineva chiar mai puțin abil decât tine ar expune d-lui Duncker cele de mai sus, el n-ar putea decât să aprobe atitudinea mea, care, pentru el, ca editor, se reduce pur și simplu la faptul că mă străduiesc să-i furnizez pentru banii lui cea mai bună marfă.

În aproximativ patru săptămâni voi fi gata, căci de fapt abia am început să scriu.

Mai este o problemă, pe care te rog însă s-o ridici abia la sosirea manuscrisului : prima secțiune „*Capitalul în general*” va cuprinde, după toate probabilitățile, două fascicule, deoarece la elaborarea ei mi-am dat seama că aici, unde trebuie expusă tocmai partea cea mai abstractă a economiei politice, prea multă concizie ar face ca lucrarea să devină de nedigerat pentru public. Pe de altă parte însă, aceste două fascicule trebuie să apară concomitent. Legătura internă o impune, și de asta depinde tot efectul.

Apropo. În scrisoarea din Frankfurt nu mi-ai scris nimic despre lucrarea ta economică ⁵⁹¹. În ceea ce privește rivalitatea noastră, nu cred că în acest domeniu publicul german este în embarras de richesses ²⁾. Economia politică ca știință în accepția germană trebuie de fapt abia creată, și pentru aceasta este nevoie nu numai de noi doi, ci de un șir întreg de oameni. Nutresc speranța ca succesul lucrării mele să-și găsească expresia cel puțin în antrenarea în acest domeniu de ceretare a unui număr de capete mai luminate.

¹⁾ — în legătură cu cele mai variate teme. — *Nota trad.*

²⁾ — incurcătură din cauza unei prea mari abundențe. — *Nota trad.*

Ți-aș fi extrem de recunoscător dacă din cînd în cînd mi-ai scrie despre situația din Prusia, trimițîndu-mi totodată și unele extrase din ziare în legătură cu aceasta.

Soția mea mă roagă să-ți transmit salutări și își exprimă teama că Köster s-a înșelat în privința „frumuseții ei” tot așa cum s-a înșelat și asupra sănătății soțului ei.

Freiligrath îți trimite și el salutări. E ocupat pînă peste cap cu treburile lui bancare. De aceea nu trebuie să-i iei tăcerea în nume de rău.

Salut.

Al tău,

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1859

22

Engels către Ferdinand Freiligrath
la Londra
(Ciornă)

Manchester, 25 ianuarie 1859

Drağă Freiligrath !

Afurisitul de băiat care trebuia să se ocupe ieri de post office order ¹⁾ nu știu pe unde a căscat gura și, de aceea, cei 22 sh. sosesc abia astăzi. Multe mulțumiri pentru osteneală și pentru cheltuielile făcute.

În ceea ce privește „cea mai nouă gazetă renană” ²⁾ să nu-ți faci griji, totul e în regulă. Între timp am învățat multe și n-am uitat nimic ⁵⁹²; iar asta e mai mult decît pot spune ceilalți despre ei. De acest lucru îți poți da cel mai bine seama din „Hermann” (probabil o greșeală de tipar în loc de „Gottfried” ³⁾, altfel titlul n-are sens), numit chiar de tine Ioan Botezătorul al lui „Rh[einische] Z[ei]tung”. De mult n-am citit o lucrare atît de proastă ca acest ultim produs al falsului virtuos „Maikäfer” ⁵⁹³ de odinioară, atît de fadă, de dulceagă, risipind complimente în stînga și în dreapta, lingușitoare, dornică de împăciuire și de iertare, scrisă mizerabil și destinată, prin conținut și stil, exclusiv micii burghezii germane din Camberwell și filistinilor germani din City de a căror predilecție pentru baliverne ține seama. Acest om a uitat pînă și puținele lucruri pe care le-a prins în 1848 și a devenit acum un adevărat linge-blide burghez. De altfel, fiindcă m-ai făcut să vorbesc de acest individ vesel care își comercializează acum „durerea” ⁴⁾, nu vreau să-ți ascund că în ultimul timp diverși filistini m-au întreat cum se poate că tu ai legat o asemenea prietenie cu monsieur Kinkel. Deși era o exagerare, îți dai seama în ce încurcătură am fost; am pus, bineînțeles multe pe seama exagerării grosolane cu care Kinkel și clica sa au prezentat, lăudîndu-se în toate ziarele, o simplă întîlnire cu tine drept o alianță ofensivă și defensivă îndreptată

¹⁾ — mandatul postal. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 384. — *Nota red.*

³⁾ Aluzie la săptămînalul scos de Gottfried Kinkel: „Hermann”. — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 511. — *Nota red.*

împotriva noastră, și am negat categoric faptul; în ceea ce privește relațiile personale cu stimabilul, am căutat să ies din încurcătură recurgînd la tot felul de glume proaste, de pildă că poeziile trăiesc într-o lume a lor, că Kinkel poate trece drept poet doar datorită legăturii cu tine etc. În sfîrșit, cu toate că sînt un prost diplomat, am reușit pînă la urmă să salvez mulțumitor poziția partidului. Cu această ocazie a ieșit la iveală că unul dintre evreiașii care l-au protejat pe blîndul Gottfried în timpul ultimei sale șederi aici ar fi spus următoarele: să mai îndrăznească netrebnicul ăsta de Kinkel să mai vină vreodată la Manchester; la Londra a sedus o fată dintr-o familie de oameni cumsecade și o ține ca metresă, și din cauza asta soția lui ¹⁾...

Publicat pentru prima oară
în: K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

23

Marx către Joseph Weydemeyer ⁵⁹⁴ la Milwaukee

1 februarie 1859
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Weiwi,

Scrisoarea ta poartă data de 28 februarie 1858, a sosit aici (cel puțin, mi-a ajuns în mînă) pe la sfîrșitul lunii mai, iar răspunsul pleacă în februarie 1859. Motivele sînt foarte simple: În timpul lunilor de primăvară și de vară am fost mereu bolnav de ficat și numai cu greu mi-am putut face timp pentru treburile urgente. De aceea, out of the question ²⁾ să scriu ceva dacă nu era absolut necesar. Iar în lunile care au urmat am avut enorm de lucru.

În primul rînd salutări cordiale ție și alor tăi din partea tuturor membrilor familiei precum și a lui Engels, Lupus și Freiligrath. Complimente speciale simpaticei tale soții.

Engels locuiește în continuare la Manchester; Lupus e tot acolo, dă lecții și o duce destul de bine; Freiligrath se află la Londra și este manager-ul ³⁾ unei filiale a lui Crédit mobilier ⁵⁹⁵ din

¹⁾ Sfîrșitul scrisorii lipsește. — *Nota red.*

²⁾ — nici nu putea fi vorba. — *Nota trad.*

— directorul, administratorul. — *Nota trad.*

Elveția ; Dronke lucrează ca agent-comisionar la Glasgow ; Imandt (nu știu dacă-l cunoști) este profesor la Dundee. Din păcate, iubitul nostru prieten Weerth a murit în Haiti — pentru noi e o pierdere ireparabilă.

În cursul ultimilor doi ani mi-a mers mai mult prost decât bine, deoarece, pe de o parte, onorabila „Tribune” mi-a redus cu ocazia crizei veniturile la jumătate, deși în vremurile de prosperitate nu mi-a dat un ban în plus, iar pe de altă parte, timpul reclamat de studiile mele de economie politică (despre care voi vorbi pe larg mai jos) m-a silit să refuz (deși călcîndu-mi pe inimă) oferte foarte avantajoase care mi s-au făcut la Londra și la Viena. Trebuie însă indiferent cu ce preț să-mi urmăresc ținta și să nu îngădui societății burgheze să mă transforme într-o money-making machine ¹⁾.

D-l Cluss a fost aici anul trecut în mai, tocmai în vremea cînd mă aflam la Engels, la Manchester. C[luss] a vizitat-o pe soția mea și a acceptat o invitație pentru a doua zi, dar cine n-a venit ? — C[luss]. El [a dispărut] ²⁾ din Londra, fără să se mai arate. În schimb i-a trimis soției mele un bilețel căruia, din „zăpăceală”, i-a dat o tournure ³⁾ „grosolană”. Nici la Manchester nu s-a arătat. Ulterior am aflat că se aliase cu d-l Willich. Așa se explică și sistarea enigmatică a corespondenței sale cu noi. Dacă am fi vanitoși am fi considerat ca o lovitură zdravănă pentru noi faptul că un neghiob ca Willich poate obține victoria asupra noastră în fața unui om atît de deștept cum este Cluss. Așa însă, acest episod a fost prea caraghios pentru a nu anihila orice amărăciune.

Cu Ernest Jones am rupt orice legătură ⁴⁾. În pofida avertismentelor mele repetate și cu toate că i-am prezis întocmai cele ce aveau să se întîmple acum, și anume că se va distruge și va dezorganiza partidul cartist, el a pășit pe calea compromisului cu bourgeois radicals ⁵⁾. He is now a ruined man ⁵⁾, dar prejudiciul pe care l-a adus proletariatului englez este imens. Greșeala va fi, desigur, reparată, dar un moment foarte favorabil pentru acțiune s-a pierdut. Imaginează-ți o armată al cărei general în ajunul bătăliei trece în tabăra adversă.

Ai auzit, probabil, că d-l Kinkel a ajuns din nou un bărbat celebru, fiindcă d-na Kinkel s-a aruncat pe fereastră și și-a frînt gîtul. Acest „vesel” individ, care niciodată nu s-a simțit atît de bine ca după moartea bătrînei Mockel, a hotărît pe loc să-și comercializeze

¹⁾ — mașină de făcut bani. — *Nota trad.*

²⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

³⁾ — formulare. — *Nota trad.*

⁴⁾ — radicalii burghezi. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Acum este un om distrus. — *Nota trad.*

„durerea”. Freiligrath, mișcat de scenele melodramatice ale lui Gottfried, a scris o poezie dedicată Johannei ¹⁾, lucru pe care îl și regretă, deoarece s-a convins, în primul rînd, că Gottfried e foarte bine dispus și, în al doilea rînd, că s-a folosit de poezie pentru a răspîndi pretutindeni minciuna că Freiligrath s-a aliat cu el și a rupt relațiile cu noi. Gottfried, vrînd să exploateze de urgență învierea lui Kinkel pricinuită de moartea soției sale ⁵⁹⁷, a scos la Londra, o săptămîină mai tîrziu, un săptămînal intitulat „Hermann”. Dacă ăsta n-ar fi acel „Hermann” pe care l-a scris Schönaich și l-a premiat Gottsched ⁵⁹⁸, titlul ar fi trebuit să fie „Gottfried”. Căci, în primul rînd, fițuica asta predică pace cu dumnezeu și cu întreaga lume ²⁾ și, în al doilea rînd, nu-i decît o reclamă făcută d-lui Gottfried printre filistinii germani din City-ul londonez. Ceva mai mizerabil n-a apărut niciodată, și ne putem felicita că cei 10 ani de exil au scos pe deplin la iveală nulitatea prietenilor noștri democrați. În comparație cu această publicație, „Kölnische Zeitung” e spirituală și îndrăzneată.

Cel mai delicios lucru în toată povestea asta cu Kinkel, care exploatează moartea soției sale, este că această persoană care suțerea de inimă era exasperată pentru că irezistibilul popă sedusese o evreică, o anume Herz ³⁾, pe cînd pe ea o trata în genere „cu răceală”. Evreicele din Manchester jură că acesta era și motivul pentru care răposata Johanna Mockel s-a aruncat pe fereastră. În orice caz, este o dovadă că, oricît de nerod este Gottfried în alte privințe, în exploatarea credulității publice dă dovadă de șiretenie. Dar destul despre acest șarlatan.

Vîntul revoluționar care bate pe continentul european a trezit, firește, din hibernarea ⁵⁹⁹ lor pe toți „marii bărbați”.

Concomitent eu această scrisoare expediez și o alta — anume prima — lui Komp. La legăturile *organizate* am renunțat. Am considerat că ele ar putea compromite pe prietenii germani. În schimb, *aici*, după mîrșăviile pe care le-am avut de suportat din partea bătăranilor care s-au lăsat folosiți ca niște simple unelte împotriva mea de un Kinkel, un Willich și de alți șarlatani, de la procesul de la Colonia ⁶⁰⁰, m-am izolat complet în camera mea de studiu. Timpul meu îmi era prea prețios pentru a-l risipi în eforturi zadarnice și în certuri mărunte.

¹⁾ F. Freiligrath. „După înmormintarea Johannei Kinkel” (vezi și volumul de față, p. 335). — *Nota red.*

²⁾ Joc de cuvinte : Gottfried — numele lui Kinkel, „Gott” — „dumnezeu”, „Friede” — „pace”. — *Nota trad.*

³⁾ Joc de cuvinte : Herz — nume de familie, „Herz” — „inimă”. — *Nota trad.*

Și acum să trec la problema principală. Lucrarea mea „Critica economiei politice” va apărea în fascicule succesive (fascicula întâi în 8—10 zile), editată de Franz Duncker (Editura Besser) la Berlin. Numai zelul extraordinar și puterea de convingere a lui Lassalle au reușit să-l decidă pe Duncker să facă acest pas. El și-a lăsat totuși o porțiță. *Contractul definitiv e în funcție de vânzarea fasciculei întâi.*

Eu împart întreaga economie politică în 6 cărți :

Capitalul ; proprietatea funciară ; munca salariată, statul ; comerțul exterior ; piața mondială.

Cartea I, despre capital, se împarte în 4 secțiuni.

Secțiunea I : *Capitalul în general* — se împarte în trei capitole : 1) *Marfa* ; 2) *Banii sau circulația simplă* ; 3) *Capitalul*. Capitolele 1 și 2, about ¹⁾ 10 coli, constituie conținutul primei fascicule care apare. Înțelegeți, desigur, motivele *politice* care m-au determinat să aștept cu capitolul al 3-lea despre „capital” pînă cînd mă voi simți din nou tare pe poziție.

Conținutul fasciculei întâi, care apare acum, este următorul : *Capitolul întâi : Marfa.*

A. *Din istoria analizei mărtii.* {William Petty (un englez din timpul lui Carol al II-lea) ; Boisguillebert (epoca lui Ludovic al XIV-lea) ; B. Franklin (prima lucrare din tinerețe 1729 ⁶⁰¹ ; fiziocrații ; sir James Steuart ; Adam Smith ; Ricardo și Sismondi.)

Capitolul al doilea : Banii sau circulația simplă.

1. *Măsură a valorilor.*

B. *Teorii asupra unității de măsură a banilor.* (Sfirșitul secolului al XVII-lea, Locke și Lowndes, episcopul Berkeley (1750) ⁶⁰² ; sir James Steuart ; lord Castlereagh ; Thomas Attwood ; John Gray ; proudhoniștii.)

2. *Mijloc de circulație.*

a) *Metamorfoza mărfurilor.*

b) *Circulația banilor.*

c) *Moneda. Semnul valorii.*

3. *Banii.*

a) *Tezaurizare.*

b) *Mijloc de plată.*

c) *Bani universali (money of the world).*

4. *Metale nobile.*

C. *Teorii asupra mijloacelor de circulație și asupra banilor.* [Sistemul monetar ; „Spectator” ⁶⁰³, Montesquieu, David Hume ; sir James Steuart ; A. Smith, J. B. Say ; Bullion Committee ⁶⁰⁴, Ricardo,

¹⁾ — aproximativ. — Nota trad.

James Mill ; lord Overstone și școala sa ; Thomas Tooke (James Wilson, John Fullarton).]

Aceste două capitole conțin totodată o critică nimicitoare a socialismului proudhonist, actualmente la modă în Franța, care vrea să păstreze producția privată, *dar să organizeze* schimbul produselor private, vrea *marfa*, dar nu vrea *bani*. Comunismul trebuie să se descotorosească înainte de toate de acest „frate mincinos” ¹⁾. Dar, independent de orice scopuri polemice, tu știi că analiza simplei forme-bani este partea cea mai grea a economiei politice, pentru că este partea ei cea mai abstractă.

Sper să cuceresc pentru partidul nostru o victorie științifică. Dar și partidul trebuie să arate acum, la rîndul lui, dacă e îndeajuns de numeros pentru a cumpăra un număr suficient de exemplare și a liniști astfel „scrupulele de conștiință” ale editorului. De vînzarea rasciculei întii depinde soarta întregii lucrări. Cînd voi încheia contractul definitiv, totul va fi all right ²⁾.

Salut.

Al tău,
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

24

Marx către Ferdinand Lassalle la Berlin

2 februarie 1859
Londra, 9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Dragă Lassalle,

Manuscrisul ³⁾ a fost expediat de aici la 26 ianuarie, iar la 31 ianuarie am și primit *aici* înștiințarea din Berlin că manuscrisul a

¹⁾ *Biblia*. Epistola a II-a către corinteni, cap. XI, versetul 26. — *Nota red.*

²⁾ — în regulă. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

sosit. Biroul de expediție a primit această înștiințare de la agentul lui. Pe de altă parte, în scrisoarea ta din 31 ianuarie comunică că manuscrisul nu a sosit. Așadar guvernul prusian — poate prietenul Stieber — a scotocit ¹⁾ în orice caz 3 zile prin manuscris. După câte știu, legal ei trebuie să se asigure doar că în pachet nu se află dantelă de Bruxelles, restul nu-i privește. Cine îmi garantează că vreun funcționar nu și-a permis farsa de a folosi câteva pagini pentru a-și aprinde luleaua ?

Plec de la premisa că, în propriul lui interes, guvernul prusian nu a făcut nici un fel de false steps ²⁾ în legătură cu manuscrisul meu. Altminteri aș stîrni o furtună năprasnică în presa londoneză („Times“ etc.).

Mîine sau poimîine am să-ți scriu o *scrisoare adevărată*. Asta e doar o scrisoare de afaceri, și trebuie să mă grăbesc să nu pierd poșta.

Scrisoarea ta, by the by ³⁾, mi-a plăcut grozav.

Cordiale salutări din partea soției mele, care și-a închipuit că după demisia scumpului ei frate ⁶⁰⁵, cel puțin manuscrisele pot fi trimise la Berlin fără nici un risc.

Salut.

Al tău,

K. Marx

S-ar putea să pregătesc imediat o *ediție engleză* a fasciculei întii. Duncker trebuie să tipărească pe coperta interioară: „*The author reserves to himself the right of translation*“ ⁴⁾.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ În original joc de cuvinte, bazat pe rezonanța asemănătoare a numelui Stieber și a verbului „durchstöbern“ — „a răscoli“, a „scotoci“. — *Nota red.*

²⁾ — pași greșiți. — *Nota trad.*

³⁾ — în trecut fie zis. — *Nota trad.*

⁴⁾ — *Autorul își rezervă dreptul de traducere.* — *Nota trad.*

25

Marx către Ferdinand Lassalle
la Berlin

4 februarie 1859

9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Lassalle,

De la d-l Duncker n-a sosit încă confirmarea primirii manuscrisului ¹⁾, astfel că nu am încă certitudinea că manuscrisul nu se mai află în mîinile *autorităților*. Din chitanța pe care o anexez vei vedea că din Londra a plecat la 26 ianuarie.

Ad vocem bellum ²⁾: aici părerea *generală* este că războiul în Italia e inevitabil ⁶⁰⁶. Un lucru e sigur: d-lui Emanuel ³⁾ nu-i arde acum de glumă, iar d-lui Bonaparte nu i-a ars de glumă. Atitudinea acestuia din urmă e determinată de: 1) *Frica de pumnalele italiene*. De la moartea lui Orsini, pe ascuns, el i-a tot dus cu vorba pe carbonari, *Plon-Plon*, soțul „Clotildei” ⁶⁰⁷, avînd rolul de mediator. 2) *Situația financiară extrem de grea*. Într-adevăr, a continua să hrănești armata franceză „în vreme de pace” e imposibil, iar Lombardia este o bucățică grasă. Totodată, în caz de război ar fi cu puțință și „împrumuturi de război”. Orice alte împrumuturi sînt „imposibile”. 3) În ultimii doi ani Bonaparte și-a pierdut cu fiecare zi tot mai mult autoritatea în ochii tuturor partidelor din Franța, iar tranzacțiile sale diplomatice au constituit și ele o serie de *failures* ⁴⁾. De aceea, pentru restabilirea prestigiului, *trebuie* să se întîmple ceva. Chiar și în mediul rural se manifestă o mare nemulțumire din cauza prețurilor ruinate de scăzute ale cerealelor, iar d-l Bonaparte a căutat zadarnic prin decretele sale cu privire la antrepozitele de cereale ⁶⁰⁸ să ridice în mod artificial prețul grîului. 4) Rusia îl stimulează pe parvenitul de la Tuileries ⁵⁾. Cu ajutorul mișcării panslaviste din Boemia, Moravia, Galiția, Ungaria de sud, de nord și de est, Iliria etc. și al unui război în Italia, Rusia ar înfrînge aproape sigur rezistența pe care i-o mai opune Austria

¹⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — Referitor la război. — *Nota trad.*

³⁾ Victor-Emanuel. — *Nota red.*

⁴⁾ — eșecuri. — *Nota trad.*

⁵⁾ Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

(Rusia se așteaptă cu teamă la o revoluție agrară în interiorul țării, și guvernul ar vedea, poate, cu ochi buni un război extern care, abstracție făcînd de toate obiectivele diplomatice, i-ar servi ca paratrăznet.) 5) D-l Plon-Plon, fiul fostului rege al Westfaliei ¹⁾, și clica sa (o adunătură pestriță de pseudorevoluționari unguri, polonezi și italieni, în frunte cu Girardin) fac totul pentru a duce lucrurile la un deznodămînt. 6) Războiul cu Austria în Italia este singurul război în care Anglia, neputînd fi direct *pentru* papă etc. și *împotriva* așa-numitei libertăți, va rămîne neutră, cel puțin la început. Rusia însă ar ține Prusia în șah dacă aceasta din urmă — ceea ce eu nu cred — ar avea chef să intervină încă de la începutul luptei.

Pe de altă parte, este absolut sigur că d-l Ludovic Bonaparte se teme ca de dracu de un război serios, adevărat. 1) Omul acesta ezită mereu și, ca toți jucătorii, nu e de loc hotărît. Mereu s-a tîrît spre Rubicon, dar oamenii care stăteau în spatele lui trebuiau de fiecare dată să-l împingă în el. Lîngă Boulogne, lîngă Strasbourg, în decembrie 1851 ⁶⁰⁹, de fiecare dată, s-a văzut *silit* să-și pună, în sfîrșit, planurile în aplicare. 2) Răceala extraordinară cu care a fost adoptat proiectul său în Franța nu este, desigur, încurajatoare. Masele se arată indifferente, în schimb marea finanță, industria, comerțul, partidul clerical și, în sfîrșit, vîrfurile corpului de generali (de pildă Pélissier și Canrobert) i se împotrivesc direct și energic. Într-adevăr, perspectivele militare nu sînt strălucite, chiar dacă luăm de bună lăudăroșenia din „*Constitutionnel*” ⁶¹⁰. Dacă Franța reușește să adune în total 700 000 de oameni, din aceștia, după aprecierea cea mai optimistă, apți pentru serviciul militar sînt 580 000, din care trebuie să se scadă : 50 000 pentru Algeria ; 49 000 jandarmi etc. ; 100 000 (minimum) pentru paza orașelor (Paris etc.) și a fortărețelor din Franța ; cel puțin 181 000 pentru armata de observație de la granițele elvețiană, germană și belgiană. Rămîn 200 000, și chiar dacă se adaugă mica armată piemonteză, aceasta nu reprezintă în nici un caz an *overwhelming force* ²⁾ pentru austrieci, care ocupă poziții puternice pe Mincio și Adige.

Oricum ar fi, dacă d-l Bonaparte dă acum înapoi, el e discreditat în ochii masei armatei franceze, și acest considerent îl poate determina, în cele din urmă, să acționeze.

După cît se pare, crezi că un asemenea război va provoca o răscoală în Ungaria. Mă îndoiesc foarte mult de acest lucru. Aus-

¹⁾ Jérôme Bonaparte. — *Nota red.*

²⁾ — o forță zdrobitoare. — *Nota trad.*

tria va posta cu siguranță un corp de observație împotriva Rusiei la granița ungaro-galițiană și în felul acesta va fi ținută în șah și Ungaria. Regimentele ungare (în măsura în care nu sînt dislocate, așa cum s-a întîmplat în cea mai mare parte printre dușmanii lor : cehii, sîrbii, slovenii etc.) vor fi trimise în provinciile germane.

Războiul ar avea, desigur, urmări serioase, și în cele din urmă, fără îndoială, revoluționare. Dar, la început ar contribui la întărirea bonapartismului în Franța, ar slăbi mișcarea din interiorul Angliei și Rusiei, ar trezi cele mai meschine pasiuni naționaliste în Germania etc. și de aceea, după părerea mea, la început ar avea o influență contrarevoluționară din toate punctele de vedere.

În orice caz, din partea emigrației de aici nu mă aștept la *nimic*. Ea se compune, cu excepția lui Mazzini care, cel puțin, e un fanatic, din adevărați cavaleri de industrie, fără altă ambiție decît aceea de a stoarce bani de la englezi. D-l Kossuth a decăzut cu totul, devenind un lecturer ¹⁾ ambulant, care colportează aceeași ineptie în diversele provincii ale Angliei și Scoției în fața a noi și noi auditori.

Javrele de aici au devenit atît de conservatoare, încît într-adevăr merită să fie amnistiate. D-l Gottfried Kinkel, de pildă, scoate aici un hebdomadar intitulat „*Hermann*” ; în comparație cu acesta, chiar și „*Kölnische Zeitung*” e îndrăzneată și spirituală. (Se spune că fermecătorul și melodramaticul popă, tot flirtînd cu evreicele estetice, a făcut-o pe soția lui să se arunce pe fereastră și să-și frîngă gîtul. Freiligrath, în bunătatea lui, s-a lăsat amăgit de scenele de durere și a scris o poezie dedicată răposatei Johanna Mokkel ²⁾, dar după cîteva zile s-a convins că durerea era *simulată* și că d-l Gottfried nu s-a simțit niciodată *so free and easy* ³⁾ ca după moartea soției sale.) Individul ăsta predică „*optimismul*” într-o formă dulceagă, lingușitoare și molie. Gazeta ar fi trebuit să se numească „*Gottfried*”. În ceea ce mă privește, aș prefera într-adevăr să scriu sub jugul lui „*Manteuffel*” ⁴⁾ decît sub jugul filistinilor germani din City-ul londonez. Pentru d-l Kinkel însă acest jug este cu atît mai ușor și mai plăcut, cu cît, de fapt, prin caracter și judecată, nu se

¹⁾ — predicator. — *Nota trad.*

²⁾ F. Freiligrath. „După înmormintarea Johannei Kinkel” (vezi și volumul de față, p. 335). — *Nota red.*

³⁾ — atît de liber și de ușurat. — *Nota trad.*

⁴⁾ Joc de cuvinte : Gottfried — prenumele lui Kinkel („Gott” — „dumnezeu”, „Friede” — „pace”). Manteuffel — numele unui ministru reacționar („Mann” — „om”, „Teufel” — „drac”). — *Nota trad.*

deosebește cîtuși de puțin de acești filistini. Pălăvrăgeala lui „Lewald” alias „Stahr” despre răposata Mockel n-a făcut decît s-o compromită retroactiv ¹⁾.

Salut.

Al tău,
K. M.

Ar fi foarte important pentru mine dacă ai putea afla la *Breslau* ¹⁾ amănunte despre o persoană de sex feminin care mai înainte a locuit acolo, iar acum se află aici, numele ei (așa pretinde) este von Paula-Kröcher, și dacă mi-ai trimite aceste informații cît mai repede posibil.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

26

Marx către Ferdinand Lassalle la Berlin

Londra, 23 februarie 1859

Dragă Lassalle,

I-am trimis astăzi lui Duncker prefața ²⁾. Fii așa de bun și ai grijă ca de îndată ce va fi tipărit manuscrisul să mi se trimită onorariul. Desigur, nu ți-aș scrie despre acest lucru dacă, din cauza unor împrejurări neprevăzute, n-ar fi devenit o question brülante ³⁾.

Aștept să-mi scrii curînd și să-mi comunici cîte ceva despre „treburile din patrie”, asta în pofida indiferenței tale pline de dis-

¹⁾ Wroclaw. — *Nota red.*

²⁾ Prefața la lucrarea lui K. Marx „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 7—11. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ — problemă arzătoare. — *Nota trad.*

preț față de ele, sau cel puțin, să-mi relatezi birfelile pe această temă, care au o importanță esențială pentru aprecierea lor.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

27

Marx către Ferdinand Lassalle la Berlin

25 februarie 1859
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Lassalle,
Iterum Crispinus ¹⁾).

Engels intenționează să publice — mai întâi *anonim* — o broșurică sub titlul „*Padul și Rinul*“.

Conținutul principal: demonstrarea din punct de vedere militar, adică militar-științific, că toate argumentele aduse în favoarea faptului că austriecii trebuie să stăpânească linia Mincio pentru a apăra *Germania* sînt la fel de valabile și pentru a fundamenta nevoia Franței de a avea ca graniță Rinul pentru a se apăra; apoi, că pentru Austria, linia Mincio prezintă un mare interes, în schimb, pentru Germania, ca putere unificată, nu prezintă nici un fel de interes, și Italia va fi mereu dominată din punct de vedere militar de Germania atîta timp cît întreaga Elveție nu devine franceză. De altrei lucrarea îndreptată, în primul rînd, împotriva strategiilor de la „*Alg[emeine] Zeit[ung]*“ din Augsburg este scrisă, firește, în spirit național împotriva d-lui Bonaparte.

Pun cheazășie pe întreaga mea „putere de a judeca critic“ ⁶¹² că în momentul de față editarea acestei broșuri, care nu necesită

¹⁾ — Ecce iterum Crispinus — iață-l din nou pe Crispin (începutul satirei a IV-a a lui Juvenal) — în sens figurat: „din nou același personaj“ sau „din nou același“. — *Nota trad.*

aproape nici un fel de cheltuieli, deoarece are numai câteva coli, va fi chiar o speculație editorială (in the eminent sense of the word ¹⁾).

De cînd a participat la campania din Baden ⁶¹³, Engels s-a specializat în probleme militare. Și, după cum știi, scrie extrem de convingător.

Este însă absolut necesar ca editorul să păstreze anonimatul autorului pînă cînd acesta va renunța la el. Poți fi sigur că cei mai mari scriitori militari din Prusia vor fi bănuți de a fi scris broșura.

Aceasta este însă o problemă atît de actuală, încît tipărirea broșurii are sens numai în momentul de față. De aceea lucrurile trebuie să meargă repede. Ce crezi, Duncker se va angaja la așa ceva? Ar fi cu siguranță în interesul lui. Cînd e vorba de lucrări pur științifice nu se poate ști cîte vor cumpăra filistinii și dacă, în genere, le vor cumpăra, dar în cazul unor asemenea probleme la ordinea zilei există o certitudine aproape matematică.

Dacă Duncker acceptă, Engels te împuternicește să perfectezi în numele lui afacerea în condițiile pe care le vei socoti indicate. În caz că refuză, există vreo altă posibilitate? Cunosci la Hamburg un editor care n-ar refuza s-o publice. Dar, întrucît acest om a fost tot timpul un dușman personal al lui „N[eue] Rh[einische] Z[eitung]“ — așa cum i-a mărturisit deschis prietenului Heine —, mi-ar fi foarte neplăcut dacă ar primi chiar și un rînd de la careva din noi. În plus, s-a purtat mizerabil cu Weerth, prietenul nostru neuitat și de neînlocuit.

Răspunde-mi cît mai curînd posibil și nu-mi lua în nume de rău dacă-ți răpesc atîta timp și-ți solicit atît de des concursul. Drept scuză, invoc pur și simplu general party interest ²⁾.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — în adevăratul sens al cuvîntului. — *Nota trad.*

²⁾ — interesul general al partidului. — *Nota trad.*

28

Engels către Ferdinand Lassalle
la Berlin6, Thorncliffe Grove, Oxford Street
Manchester, 14 martie 1859

Dragă Lassalle,

În primul rînd îți mulțumesc pentru *bons offices*¹⁾ pe lângă Duncker, care au fost încununate de un asemenea succes și care îmi dau pentru prima oară, după aproape 10 ani, posibilitatea de a apare din nou în fața publicului german. Miercurea trecută i-am expediat lui Marx manuscrisul și probabil că joi l-a trimis mai departe. Titlul e simplu : „Padul și Rinul“, Berlin, editura etc. etc. Și Marx și eu considerăm că, avînd în vedere caracterul special al lucrării, ar fi mai bine dacă ar apărea mai întii anonim, pentru că, la început, numele unui autor civil n-ar putea decît să dăuneze unei lucrări militare. Dacă broșura va avea, după cum sper, succes, nu va fi niciodată prea tîrziu pentru a dezvălui numele. Nu e nevoie de o tablă de materii, capitolele sînt indicate numai prin cifre. De asemenea, n-am scris nici un fel de prefață.

M[arx] crede că vor ieși 4 coli. Eu mă îndoiesc, dar, desigur, aceasta depinde de tipar.

În ceea ce privește condițiile, am hotărît să accept jumătate din cîștigul net ; la aceasta se adaugă, se înțelege, numărul obișnuit de exemplare gratuite, dintre care unul, bineînțeles, îl vei reține d-ta. Ele pot fi trimise aici pe calea obișnuită prin librari, dar un exemplar (sau chiar coli) aș dori foarte mult să mi se trimită imediat prin poștă. Poate că am să public lucrarea și în engleză. Pentru o traducere franceză conținutul se potrivește mai puțin, și apoi ar fi greu de plasat, dar am să mai văd.

Ce se aude cu tipărirea manuscrisului lui Marx ?²⁾ Pînă acum știu că s-a tipărit o *singură* coală, or manuscrisul se află la Berlin de mai bine de o lună. Mi se pare că merge foarte încet. Pentru Tîrgul⁶¹⁴ de la Leipzig urmau să fie gata cel puțin una sau două fascicule, și timpul presează.

¹⁾ — bunele oficii. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice“ (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

În pofida repetatelor promisiuni, Marx nu mi-a trimis încă lucrarea d-tale „Heraclit“, aş vrea foarte mult s-o citesc, deşi m-am dezobişnuit de limba greacă şi de noţiunile speculative. Aş vrea să citesc şi drama ¹⁾ d-tale, care, după cum am văzut, a fost anunţată. Deşi ştiu ce preocupări multilaterale ai, nu mă aşteptam să abordezi şi acest domeniu.

De când mă aflui aici, m-am ocupat în special de problemele militare şi din când în când m-am consacrat vechii mele pasiuni — filologia comparată. Dar când o zi întreagă te îndeletniceşti cu nobilul comerţ, nu reuşeşti să depăşeşti, în domeniul unei ştiinţe atât de vaste cum e filologia, cadrul unui pur diletantism, şi dacă am avut cândva ideea îndrăzneată de a elabora o gramatică comparată a limbilor slave, am renunţat de mult la aceasta, mai ales după ce Miklosich a întocmit-o cu atîta succes ⁶¹⁵.

Prin urmare, încă o dată mulţumirile mele şi salutări cordiale de la al d-tale

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipăreşte după manuscris
Tradus din limba germană

29

Marx către Ferdinand Lassalle la Berlin

16 martie 1859
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Lassalle,

Ultima ta lucrare ¹⁾ şi scrisoarea anexată la ea nu au sosit încă, şi nici nu vor sosi în curînd. Expedierea lor prin intermediul librărilor e aproape acelaşi lucru ca şi cum mi le-ai trimite via Petersburg, Camciatka şi America de Nord.

¹⁾ F. Lassalle. „Franz von Sickingen“. — *Nota red.*

Ai grijă, dacă nu e prea târziu, ca pe ultimul manuscris pe care ți l-am trimis ¹⁾ să se tipărească : „The right of translation is reserved” ²⁾. Altfel s-ar putea ca unii clovni germani de aici să cîrpăcească lucrarea.

Din cauza unor împrejurări pe care nu ți le pot reda acum în amănunt (în timp ce-ți scriu această scrisoare, dictez o corespondență engleză ³⁾) am foarte mari dificultăți financiare. N-ai putea să-mi aranjezi la Berlin un împrumut pe cîteva săptămîni pe bază de poliță, pentru achitarea căreia ai putea încasa tu mai târziu onorariul de la Duncker ?

Ieri m-a vizitat o persoană din Paris pe a cărei părere pun foarte mare preț. Referitor la război ⁶¹⁶, el a spus : „Il n'y a pas deux opinions à Paris. Nous avons la guerre” ⁴⁾. El susținea categoric că dacă Bonaparte va bate în retragere, el va zbura și chiar și armata îl va trăda, așa cum s-a întîmplat cu împăratul Soulouque. Pînă și burghezii parizieni, cu tot pacifismul lor, au început să murmure, spunînd că omul acesta nu are mai mult curaj decît Ludovic-Filip.

De altfel mai e un aspect pe care nu trebuie să-l pierzi din vedere : Rusia ațîțită din culise, iar aliatul ei Palmerston (vezi „Times”) face totul pentru a-l împinge pe Bonaparte la război. De altfel, în curînd vom avea aici o schimbare de guvern, și atunci Palmerston va putea dirija direct lucrurile în acest sens ⁶¹⁷. Dovezile de simpatie aduse aici lui Poerio etc. pornesc întru totul de la el. El l-a pus pe ginerele său, contele Shaftesbury ⁶¹⁸, în fruntea acestor manifestări as responsible editor ⁵⁾.

After all ⁶⁾, acum cred totuși că războiul ne va oferi, poate, și nouă unele șanse:

Salut.

Al tău,

K. M.

¹⁾ *F. Engels*. „Padul și Rinul”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 245—296. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — Drepturile de traducere rezervate. — *Nota trad.*

³⁾ *K. Marx*. „Perspective de război în Prusia”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 308—311. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ — La Paris există o singură părere. Războiul e iminent. — *Nota trad.*

⁵⁾ — ca redactor responsabil. — *Nota trad.*

⁶⁾ — La urma urmei. — *Nota trad.*

Apropo, nu uita că dacă îmi scrii despre „o anumită situație”¹⁾, aceasta servește unui public extrem de larg, printre care foarte mulți germani. „Tribune” are aproximativ 200 000 de abonați permanenți.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

30

Marx către Ferdinand Lassalle la Berlin

28 martie 1859
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Lassalle,

*Ad vocem*²⁾ *jena financiară*. D'abord³⁾ multe mulțumiri pentru amabilitatea ta. Deocamdată am încercat totuși o altă cale și i-am scris mamei mele, întrebînd-o dacă nu-mi poate împrumuta suma respectivă pentru câteva săptămîni. Je verrai⁴⁾. Aici la Londra un împrumut pe bază de cambie ar fi fost posibil numai prin Gerstenberg. N-am vrut însă să fac acestui individ meschin și îngîmfat, protector al lui Kinkel, plăcerea de a-i solicita un serviciu, fie chiar și unul pur formal.

Ad vocem Duncker. Miercuri (poimîine) se împlinesc aproape 9 săptămîni de cînd manuscrisul⁵⁾ zace la el. Pînă acum mi-au parvenit doar 3 coli de corectură. Între noi fie vorba, mi se pare că D[uncker] regretă că și-a asumat această treabă și de aceea o și tărăgănează în stilul Cancelariei din Wetzlar⁶⁾⁹. Dacă el continuă în acest ritm, lucrarea n-o să apară nici de paști. De aici rezultă pentru mine și o altă dificultate. Duc tratative cu un englez în legătură cu o ediție engleză a acestor prime fascicule. Or, aceasta depinde, fi-

¹⁾ — adică despre situația din Germania (vezi volumul de față, p. 519). — *Nota red.*

²⁾ — Referitor la. — *Nota trad.*

³⁾ — Mai întii. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Voi vedea. — *Nota trad.*

⁵⁾ *K. Marx*. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

rește, de apariția ediției germane, și, cum la Londra totul se rezolvă rapid, englezul începe să intre la bănuială. Pe un englez nu-l poți face de loc să înțeleagă maniera germană de a încheia o afacere.

Vei vedea că prima secțiune încă nu cuprinde capitolul principal, adică al treilea, despre *capital*. Socot nimerit acest lucru din motive *politice*, deoarece cu capitolul III începe adevărata bătălie, și nu mi s-a părut nimerit să speriem lumea de prime abord ¹⁾.

Ad vocem Telegraph ²⁾ : I accept the offer ³⁾. Treaba nu e chiar atât de simplă, cum îți inchipui tu. Să capeți informații nu-i mare lucru, dar pierzi o *grămadă de timp*. Voi amenaja un oficiu în apropiere de bursă (unde își au birourile și agențiile telegrafice care transmit știrile). Dar vărul tău ⁴⁾ trebuie să-mi comunice : 1) pe ce cale dorește să primească telegramele ? Există trei agenții, una care transmite telegramele prin Franța, a doua — prin Ostende, a treia — prin Anvers. După părerea mea, prin Franța trebuie trimise acele știri care nu au de ce să se teamă de cenzura franceză. De altfel, aceasta și este calea cea mai scurtă. 2) Ce știri dorește să-i fie telegrafiate ? Diferitele gazete au criterii foarte diferite în aprecierea a ceea ce consideră ele drept important. 3) Cît de des dorește să i se telegrafieze ? 4) În afară de news ⁵⁾ engleze, are nevoie și de americane, într-un cuvânt de noutăți extraeuropene ? El trebuie să precizeze toate aceste lucruri, deoarece în telegrame se cere înainte de toate să se elimine tot ce e de prisos. 5) În sfârșit, trebuie să știu la ce ore preferă „Presse” să primească știrile (aceste ore diferă, cel puțin în Anglia, la diferite gazete în funcție de ora apariției lor). În cazul unor evenimente extraordinare, nu se poate conveni, firește, dinainte asupra timpului, însă pentru telegramele obișnuite acest lucru este posibil. Cît privește știrile de la bursă, așa avea, prin Freiligrath, o sursă excepțională.

Ad vocem „Presse” ⁶⁾ : Primesc și această ofertă. În primul rînd, pentru că, spre deosebire de data trecută, nu mi s-au pus condiții în legătură cu felul cum trebuie să scriu despre diferitele personalități politice. Principiul meu absolut e de a nu primi nici un fel de condiții. Dar, desigur, fiecare gazetă are dreptul de a cere corespondenților ei să dea dovadă de tact. În al doilea rînd, pentru că vremurile

¹⁾ — la bun început. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 376. — *Nota red.*

³⁾ — Accept oferta. — *Nota trad.*

⁴⁾ Max Friedländer. — *Nota red.*

⁵⁾ — știrile. — *Nota trad.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 376. — *Nota red.*

s-au schimbat, și în momentul de față consider esențial ca partidul nostru să ocupe poziții unde este posibil, chiar dacă deocamdată n-ar fi decît pentru a împiedica pe alții să ocupe terenul. Desigur, aceste poziții trebuie deocamdată folosite cu precauție, dar important este să capeți influență în diferite puncte pentru momentele hotărîtoare. Numerele din „Presse” pe care, după spusele tale, mi le-a trimis F[riedländer] nu le-am primit, probabil din cauză că adresa era greșită. De altfel, ar fi bine să mi se trimită imediat cîteva numere; din gazeta însăși poți deduce nu *ce*, ci *cum* trebuie să se scrie pentru publicul vienez.

Ad vocem corespondențele tale pentru „Presse”. Sînt absolut de părere să trimiți corespondențe acestui ziar. Ce-i drept, pentru tine, ca *prusian*, ar fi „neloial” să colaborezi acum la o gazetă *austriacă*. În principiu însă trebuie, așa cum spune Luther despre Dumnezeu, „să dăm la cap unui ticălos folosindu-ne de altul” și să nu scăpăm nici o șansă pentru a crea derută și a contribui la destrămarea generală. *Pînă* a nu fi intervenit actuala harababură, nici eu n-aș fi scris pentru „Presse” și nu te-aș fi sfătuit nici pe tine s-o faci. Dar procesul de efervescentă a început, și acum fiecare trebuie să facă ce poate. E momentul să picuri venin oriunde-i posibil. Dacă ne-am mărgini să colaborăm la ziare care în *genere* împărtășesc punctul nostru de vedere, ar trebui să amînăm la nesfîrșit orice activitate ziaristică. S-ar cuveni, oare, să lăsăm să i se inoculeze așa-numitei „opinii publice” numai materiale contrarevoluționare?

Ad vocem „Tribune”. M-ai înțeles, fără îndoială, greșit dacă crezi că ți-am cerut să ții seama de abonații lui „Tribune”. Iată despre ce e vorba: munca mea la „Tribune” constă, propriu-zis, în a scrie articole de fond, pe teme la alegerea mea. Anglia joacă aici rolul principal, Franța vine în al doilea rînd. O bună parte este consacrată problemelor economice. Dar după cotitura din Prusia⁶²⁰, mi-am acordat din cînd în cînd plăcerea de a scrie cîte o corespondență „din Berlin”, legătura „lăuntrică” cu patria hohenzollerniană dîndu-mi posibilitatea de a aprecia cu mare precizie situația de acolo. Printre abonații lui „Tribune” sînt mulți germani. În plus, aceste articole sînt reproduse de ziarele germano-americeane, al căror număr e imens. Era, așadar, important ca articolele pe care le scriam, în mod excepțional, „din Berlin” să capete culoare locală, pentru a continua în Lumea nouă polemica mea cu statul prusian. O asemenea culoare locală implică neapărat puțină birfeală. Și știm că, în cea mai mare parte istoria Prusiei în prezent nu-i decît

o chronique scandaleuse¹⁾. *Hinc illae lacrimae*²⁾. Ultima ta scrisoare mi-a fost de un real folos în această privință.

Salut.

Al tău,
K. M.

P.S. Chiar acum am primit o scrisoare de la librarul Nutt din City, prin care mă înștiințează că pachetul tău a sosit. Am să mă duc chiar astăzi să-l iau.

Cum stau lucrurile cu broșura lui Engels³⁾? Am trimis-o la 10 th of March⁴⁾. După părerea mea, o asemenea broșură putea fi gata în cinci zile.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

31

Marx către Ferdinand Lassalle la Berlin

Londra, 4 aprilie 1859

Dragă Lassalle,

Toate încercările mele de a face rost de bani au fost zadarnice. Chiar și de acasă — știi că oamenii bătrâni țin foarte mult la cele „pămîntești“ — am primit un răspuns negativ. Oricît de neplăcut îmi este să mă adresez ție — căci și punga ta e secătuită momentan —, nu-mi rămîne altă alternativă. Dacă 20 de friedrichsdori ți se par o sumă prea mare, trimite mai puțin. Iar, apoi, să oprești banii de la Duncker.

A apărut broșura⁵⁾ lui Engels ?

¹⁾ — cronică scandaloasă. — *Nota trad.*

²⁾ *De aci aceste lacrimi!* (Terențiu. „Tinăra din Andros“, actul I, scena întâi). — *Nota trad.*

³⁾ *F. Engels.* „Padul și Rinul“. (Vezi *K. Marx și F. Engels.* Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 245—296. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ — 10 martie. — *Nota trad.*

⁵⁾ *F. Engels.* „Padul și Rinul“. (Vezi *K. Marx și F. Engels.* Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 245—296. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

Despre situația de aici îți voi scrie mai pe larg săptămîna viitoare (săptămîna asta n-am de loc timp). Deocamdată mulțumirile mele pentru dramă ¹⁾ cît și pentru scrisoarea care o însoțea.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

32

Marx către Ferdinand Lassalle la Berlin

Londra, 19 aprilie 1859

Dragă Lassalle,

Nu ți-am confirmat în mod special primirea celor 14 lire și 10 șilingi, deoarece scrisoarea era recomandată. De scris, ți-aș fi scris însă mai devreme dacă un afurisit de „văr din Olanda“ ²⁾ nu m-ar fi vizitat și nu mi-ar fi răpit, în the most cruel manner ³⁾, „timpul de supramuncă“.

He is now gone ⁴⁾, așa că respir din nou.

Friedländer mi-a scris ⁵⁾. Condițiile nu sînt chiar atît de avantajoase ca cele care ți-au fost comunicate ție inițial, dar oricum „respectabile“ ⁶⁾. După ce vom cădea de acord și asupra unor chestiuni secundare — și cred că asta se va întîmpla în cursul acestei săptămîni —, voi începe să scriu pentru el.

Aici, în Anglia, lupta de clasă progresează în modul cel mai îmbucurător. Din păcate, în momentul de față nu mai există nici un ziar cartist, astfel că de about ⁷⁾ doi ani colaborarea mea publicistică la această mișcare a trebuit să sisteze.

¹⁾ F. Lassalle. — „Franz von Sickingen“. — *Nota red.*

²⁾ Johann Carl Juta. — *Nota red.*

³⁾ — în modul cel mai barbar. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Acum a plecat. — *Nota trad.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 376 și 526—527. — *Nota red.*

⁶⁾ — onorabile. — *Nota trad.*

⁷⁾ — aproximativ. — *Nota trad.*

Trec acum la „Franz von Sickingen”. D'abord ¹⁾ trebuie să elogiez compoziția și acțiunea, și asta e mai mult decât se poate spune despre oricare altă dramă modernă germană. În the second instance ²⁾, lăsând la o parte orice atitudine critică față de lucrare, la prima lectură ea m-a emoționat mult, ceea ce înseamnă că asupra cititorilor la care predomină sentimentul, ea va produce un efect și mai mare. Și aceasta este o a doua latură foarte importantă.

Acum, the other side of the medal ³⁾. *Intii* — o observație pur formală —, de vreme ce tot ai scris piesa în versuri, ar fi fost de dorit ca iambii să fie lucrați ceva mai artistic. Totuși, oricât i-ar șoca această neglijență pe *poezii de profesie*, în ansamblu o consider drept o calitate, căci adunătura noastră de epigoni poetici nu a mai păstrat decât netezimea formei. În al doilea rînd coliziunea pe care o ai în vedere nu e numai tragică, ci este însăși coliziunea tragică care a dus, pe bună dreptate, la prăbușirea partidului revoluționar în 1848—1849. Așadar, nu pot decât să salut ideea de a face din ea punctul central al unei tragedii moderne. Mă întreb însă acum dacă tema tratată este potrivită pentru a înfățișa această coliziune. Balthasar ⁴⁾ își poate, desigur, închipui că Sickingen ar fi ieșit învingător dacă, în loc să-și ascundă răzvrătirea prezentînd-o drept luptă între cavaleri, ar fi ridicat stindardul unei opoziții față de imperiu și al unui război deschis împotriva principilor. Dar, putem noi oare împărtași această iluzie? Sickingen (și, o dată cu el, în măsură mai mică, sau mai mare, Hutten) nu a pierit din cauza șireteniei sale. A pierit fiindcă s-a răsculat, în calitatea sa de *cavaler* și de *reprezentant al unei clase pe cale de dispariție*, împotriva ordinii existente sau, mai degrabă, împotriva noii forme a ordinii existente. Dacă eliminăm din Sickingen ceea ce îi este propriu ca individ, cultura sa, înolînțațiile sale naturale particulare etc., atunci ceea ce rămîne din el este Götz von Berlichingen. În acest individ *jalnic*, opoziția tragică a cavalerilor față de împărat și de principii, apare în forma ei adecvată și, de aceea, Goethe, pe bună dreptate, l-a ales drept erou ⁵⁾. Sickingen — și, oarecum, chiar Hutten —, deși în ceea ce îl privește pe el, ca și pe toți ideologii unei clase, astfel de aprecieri ar trebui considerabil modificate —, întrucît luptă împotriva principilor (luptă împotriva împăratului începe numai pentru că, din împărat al cavalerilor, acesta s-a transformat în împărat al principilor), nu este, în

¹⁾ — În primul rînd. — *Nota trad.*

²⁾ — În al doilea rînd. — *Nota trad.*

³⁾ — reversul medaliei. — *Nota trad.*

⁴⁾ Personaj din drama lui Lassalle „Franz von Sickingen”. — *Nota red.*

⁵⁾ Goethe. „Götz von Berlichingen”. — *Nota red.*

fapt, decît un Don Quijote, fie el și unul justificat din punct de vedere istoric. Faptul că începe revolta sub aparența unei lupte între cavaleri nu înseamnă altceva decît că o începe *cavalerește*. Dacă ar fi început-o altfel, ar fi trebuit să apeleze direct și din capul locului la orașe și la țărani, adică tocmai la acele clase a căror dezvoltare = negarea cavalerismului.

Dacă nu voiai să reduci coliziunea pur și simplu la cea zugrăvită în Götz von B[erlichingen] — și intenția ta nu a fost aceasta —, Sickingen și Hutten trebuiau să piară, pentru că erau revoluționari numai în închipuirea lor (ceea ce nu se poate spune despre Götz), și, întocmai ca nobilimea polonă *cultă* din 1830, au fost, pe de o parte, propagatori ai ideilor moderne, iar pe de altă parte, reprezentau, în fapt, interese de clasă reacționare⁶²¹. Deci nu trebuia ca asupra reprezentanților *nobili* ai revoluției — ale căror visuri legate de vechiul imperiu și de dreptul pumnului continuă să se ascundă în spatele lozincilor lor despre unitate și libertate — să se concentreze tot interesul, așa cum se întâmplă la tine, ci, reprezentanții țăranilor (mai ales ai acestora), și ai elementelor revoluționare de la orașe trebuiau să alcătuiască un fundal activ foarte important. Atunci, ai fi putut exprima mult mai bine, prin gura eroilor tăi ideile cele mai moderne, în forma lor cea mai pură, pe cînd așa, pe lângă libertatea *religioasă*, principala idee rămîne, de fapt, *unitatea* națională. Ai fi fost nevoit atunci, în mod firesc, să *shakespearizezi* mai mult, pe cînd așa, consider *schillerizarea*, transformarea indivizilor în simpli purtători de cuvînt ai spiritului vremii drept cea mai mare lipsă a ta. — Oare, într-o anumită măsură, n-ai căzut și tu ca și eroul tău, F[ranz] von S[ickingen], în greșeala diplomatică de a pune opoziția luterană-cavalerească, mai presus de cea plebeiană-münzeriană ?

Mai departe, în zugrăvirea caracterelor se simte lipsa caracteristicului. Fac excepție Carol Quintul, Balthasar și Richard de Trier. Și a existat oare vreo perioadă cu caracteristici mai pregnante decît secolul al XVI-lea ? Hutten, după părerea mea, prea întruchipează numai „entuziasmul” și asta e plicticos. Nu era el în același timp, și un om spiritual, de o vervă dăcească, și nu i se face astfel o mare nedreptate ?

Cît de mult suferă chiar și Sickingen al tău — în treacăt fie spus, și el este conturat prea abstract — de pe urma unei coliziuni independente de calculele sale personale, reiese din felul în care este nevoit, pe de o parte, să predice cavalerilor săi prietenie cu

orașele etc., și plăcerea cu care, pe de altă parte, el însuși exercită, împotriva orașelor, dreptul pumnului.

Dintre detalii, trebuie să-ți reproșez reflecțiile pe alocuri exagerate, ale indivizilor despre propria lor persoană — ceea ce se datorează predilecției tale pentru Schiller. De pildă, la p. 121, cînd Hutten îi deapănă Mariei povestea vieții sale, ar fi fost foarte firesc s-o pui pe Maria să spună: „Gama întregă a simțirii mele” etc. pînă la

„Și-n cumpănă mai grea e decît anii”.

Versurile precedente, de la „se spune” pînă la „îmbătrînită”, ar putea să vină după aceea, dar reflecția „...e de ajuns o noapte ca fecioara să devină femeie” (deși arată că Maria cunoaște mai mult decît abstracția pură a dragostei) era absolut inutilă; Maria n-ar fi trebuit însă cîtuși de puțin să înceapă cu reflecțiile asupra propriei ei „îmbătrîniri”. După ce a terminat de spus ceea ce a povestit în acea „singură” oră, ea ar fi putut să dea o expresie generală sentimentului ei în maxima despre îmbătrînire. Mai departe, în rîndurile următoare mă șochează: „o socoteam un *drept*” (adică fericirea). De ce a trebuit dezmințită concepția naivă despre lume pe care Maria pretinde că a avut-o pînă atunci, transformînd-o într-o doctrină juridică? Cu altă ocazie îți voi expune, poate, mai amănunțit părerea mea.

Consider deosebit de reușită scena dintre Sickingen și Carol Quintul, deși dialogul degenerază cam prea mult, de o parte și de cealaltă, în pledoarie; apoi scenele de la Trier. Foarte frumoase sînt cugetările lui Hutten asupra spadei.

Și acum, destul pentru astăzi.

Ți-ai cîștigat în persoana soției mele o mare admiratoare a dramei tale. Numai de Maria nu prea este mulțumită.

Salut.

Al tău,

K. M.

Apropo. În „Padul și Rinul” al lui Engels sînt greșeli de tipar grave, a căror listă o dau în ultima pagină a acestei scrisori. ⁶²²

33

Engels către Elisabeth Engels
la Engelskirchen

Manchester, 20 aprilie 1859

Dragă mamă,

În sfârșit am reușit să-mi fac timp pentru a-ți putea scrie mai în tihnă. Am primit cele două scrisori afectuoase ale tale și mă bucur că vă simțiți cu toții bine și că copiii lui Blank au scăpat de pojar. Mie îmi merge perfect, măselele mi se fărâmițează treptat, dar fără dureri prea mari, în rest, n-am de ce mă plînge. Pofta de mâncare și digestia sînt excelente, iar de vechile neplăceri am scăpat cu totul.

Micul Delius nu s-a putut, așadar, abține să nu afișeze pînă la urmă obiceiurile sale bradfordiene. Credeam că va fi mai circumspect, dar întrucît a început, pare-se, să taie la piroane, vreau să te fac atentă că la Bradford minciuna plutește în aer și că unui bradfordian îi este cu neputință să spună numai adevărul. Și, deoarece micuțul locuiește împreună cu Wilhelm Kutter, cel mai mare mincinos care există sub soare, se pare că, încetul cu încetul, și-a însușit și el această virtute. Dacă un bradfordian mi-ar spune că doi ori doi fac patru, aș începe pe loc să mă îndoiesc de exactitatea tablei înmulțirii. Îți spun din capul locului acest lucru, ca să nu-l judeci prea aspru pe băiat, nici un bradfordian nu-i mai breaz, mint cu toții de îngheață apele. Toată povestea cu calul constă în aceea că i-am spus pur și simplu proprietarului calului să-mi *dea de știre* dacă vrea să-l vîndă sub 120 l. st., atît și nimic mai mult. De aici și pînă la cumpărare e cale foarte lungă. Dacă mi-ar oferi acum calul la 120 l. st. aș mai sta mult pe gînduri dacă să-i dau 100 l. st., căci îl găsesc cam prea pirpiriu pentru mine și cu această sumă pot obține un cal de vînătoare foarte frumos și robust. Cît privește povestea cu săritura într-o prăvălie, nu-i chiar atît de alarmantă. Orice cal mai focos, care zile în șir nu-i folosit de loc, sau aproape de loc, e în stare să facă tot felul de salturi bizare cînd e călărit de un călăreț mediocru, și dacă, cu acest prilej, își frîng ambii gîtul, asta nu e în funcție decît de întîmplare. Pe mine însă nu mă bagă atît de ușor un cal într-o prăvălie, dacă nu vreau, poți fi sigură.

Cealaltă poveste, cu Karl Siebel, e fantezie curată. Departe de a duce o viață agitată, el stă seară de seară acasă, nu iese aproape nicăieri și nu întreține relații aproape cu nimeni. Nu cred că în tot Manchesterul sînt 20 de tineri de vîrsta lui care să trăiască atît de cumpătat. Ce-i drept, în primele zile i s-a întîmplat de cîteva ori să bea un păhărel mai mult și a făcut tot felul de pozne; fiind însă împreună cu mine și cu cîțiva cunoscuți și văzînd că nu găsim nimic de admirat în asemenea copilării, s-a potolit. În genere e încă aproape un copil, foarte necopt și nu știe să se descurce nici în cele mai obișnuite împrejurări. Asta se va aranja cu timpul. Noi, cei din Barmen, trecem, pare-se, foarte tîrziu de vîrsta critică; cînd aveam 23 de ani, probabil că am fost și eu un trăznit ca el. De altminteri, părinții lui nu s-au pîrceput cum să-l ia pe băiat de vreme ce n-au scos-o la capăt cu el, căci el are o trăsătură foarte bună; e conștient de lipsurile lui, nu-i de loc încăpățînat, ci, dimpotrivă, se lasă foarte ușor convins. Ceea ce mă face să-l simpatizez este faptul că, în ciuda laudelor măgulitoare pe care le-a cules pentru versurile sale, el își dă, în fond, seama că sînt foarte nemature, insuficient lucrate, superficiale, și băiatul mi-a fost cu adevărat recunoscător cînd i-am explicat, pe un ton de glumă, dar foarte clar și răspicat, acest lucru, căci, după ce mi-a dăruit toate operele sale nemuritoare, i-am spus deschis că ele vădesc talent, dar un talent foarte risipit și că tot ce a scris nu valorează doi bani ca operă de artă. Băiatul probabil a cam luat-o razna la Berlin și a fost în primejdie să decadă într-atît, încît să scrie literatură beletristică de cea mai ordinară speță. De aceea, de cîte ori îl văd îi trag o săpuneală pentru acest lucru, și îi spun să se lase pentru un timp de versuri și să se apuce să studieze cu seriozitate poezii clasici ai tuturor popoarelor ca să-și educe intrucîtva gustul său încă foarte confuz și să învețe germana, pe care nici acum n-o știe. Dacă face acest lucru, mai poate să iasă un om foarte de treabă din el. De altfel, părinții lui ar trebui să fie atît de rezonabili, încît să stabilească cu el relații raționale, acceptabile pentru el, sau să se îngrijească ca încetul cu încetul să găsească mijloacele sau posibilitatea de a-i asigura, aici sau altundeva, o existență independentă în comerț. El știe că poate cîștiga ca scriitor, în orice moment, atît cît îi este necesar pentru a-și asigura existența, și, dacă binevoitorul său tată nu va avea atîta minte și tact ca să-l trateze ca pe un om în toată firea, atunci el singur va fi vinovat dacă băiatul se va sătura pînă la urmă de întreaga poveste și se va dedica cu totul carierei de scriitor și în acest caz va decădea, cu si-

garanță, *irevocabil*. Bătrînul Siebel își închipuie, probabil, că eu îi bag băiatului tot felul de prostii în cap, dar poate fi sigur că folosesc toată influența pe care o am asupra lui pentru a-l determina să renunțe la scrisul excesiv (fiindcă băiatul nu este încă copt pentru așa ceva), pentru a-l convinge că nu există ceva mai jalnic decât traiul de pe urma muncii literare și a-l îndemna să se familiarizeze cu meseria sa prozaică burgheză, cu cât mai repede cu atât mai bine (căci, fiind au fond¹⁾ leneș la învățătură, fără aceasta și-ar pierde orice stabilitate și ar decădea complet). Dacă va face acest lucru, dacă va câștiga și ceva mai multă experiență de viață și nu va mai fi atât de neajutorat, nu mă îndoiesc că va deveni un om destoinic și va putea realiza ceva valoros și pe plan literar. Îmi place băiatul fiindcă e blînd, de loc încrezut și fiindcă e sincer ; ne vedem de obicei cam de două ori pe săptămîină.

Nu știam că E. Blank se află la Londra. Sper că zilele acestea va veni încoace, așa cel puțin mi-a făgăduit acum cîteva luni. În orice caz, indiferent dacă va fi sau nu război, să nu renunți la ideea de a veni vara asta aici. Contez pe sosirea ta. Știi că vara asta vom pleca în Scoția ; pînă atunci poți să-l mai răsfoiești pe Walter Scott al tău, pentru a fi pretutindeni în cunoștință de cauză.

Trebuie să închei scrisoarea, e ora 7 și mai am de scris cîteva scrisori de afaceri. Aș mai fi adăugat de fapt cîteva rînduri pentru tata, dar acum nu pot, cu atât mai mult cu cît trebuie să pregătesc pentru el și niște extrase. Îi voi scrie, așadar, de îndată ce voi putea, peste două, trei zile.

Pînă atunci transmite multe salutări tatei, tuturor surorilor și fraților, precum și familiilor lor.

Cu dragoste sinceră, fiul tău

Friedrich

Firește că nu trebuie să-i povestești d-nei Siebel, cu lux de amănunte, ce ți-am scris despre Karl.

Mai vreau să te felicit din toată inima de ziua ta de naștere și sper că voi mai putea de multe, de foarte multe ori să-ți urez noroc cu acest prilej.

¹⁾ — în fond. — *Nota trad.*

34

Marx către Ferdinand Lassalle la Berlin

Londra, 5 mai 1859
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Dragă Lassalle,

Din alăturata scrisoare, cu data de 12 aprilie⁶²³, pe care te rog să mi-o înapoiezi, vei vedea că condițiile pe care mi le-a propus vărul tău F[riedländer] și condițiile pe care mi le-ai comunicat tu inițial diferă fundamental¹⁾. Cu toate acestea eu l-am înștiințat *imediat* că le accept. Am arătat doar: 1) că nu pot suporta cheltuielile pentru telegrame — ceea ce, de altfel, se înțelegea de la sine și era menționat în scrisoarea ta.

2) Că aș dori (fără a face din aceasta o *conditio sine qua*²⁾) în cazul când înțelegerea ar fi perfectată, să pot trage o poliță la un bancher de aici pentru articolele etc. expediate, așa cum obișnuiesc și cu „*Tribune*”.

De atunci n-am primit nici un răspuns, ceea ce mă miră foarte mult. Dacă redacția s-a răzgîndit, se cuvenea să-mi comunice acest lucru. Știi că nu eu am insistat să mi se dea această treabă. Dar o dată ce mi-am asumat-o, am făcut unele demersuri prealabile la diferite ziare engleze etc. și nu vreau să fiu compromis tocmai în ochii acestor oameni și în cei ai altor cunoscuți, cărora, din considerente de afaceri, le-am comunicat aranjamentul. Faptul că eu nu am trimis încă nici un articol e firesc, întrucît nu s-a ajuns încă la un angajament definitiv.

Din păcate, alegerile de aici nu au fost destul de favorabile pentru toryi, altminteri ar fi început, mai curînd sau mai tîrziu, o mișcare revoluționară. După unele manevre întreprinse, întoarcerea lui Palmerston la Ministerul Afacerilor Externe e acum ca și sigură, și în felul acesta Rusia va conduce din nou nemijlocit politica Angliei⁶²⁴.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 376, 526—527 și 529. — *Nota red.*

²⁾ — condiție obligatorie. — *Nota trad.*

35

Marx către Max Friedländer⁶²⁵
la Viena

16 mai 1859
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Stimate domn,

Am primit cu regularitate „Presse” din Viena și vă rămân cu atât mai îndatorat că mi-l trimiteți, cu cât îmi dă posibilitatea să mă edific asupra stării de lucruri din Austria în acest moment important.

Nu am primit încă nici un răspuns la scrisoarea pe care v-am expediat-o în urmă cu câteva săptămîni. În caz că les derangements¹⁾ de pe piața financiară⁶²⁶ vieneză ar zădărnici proiectata arrangement²⁾, vă rog să mă încunoștințați de îndată despre acest lucru, pentru a anula imediat o anumită înțelegere, care implică cheltuieli bănești, încheiată cu unele ziare locale în vederea trimiterii de telegrame.

Al dv. devotat,
Dr. K. Marx

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

36

Engels către Ferdinand Lassalle
la Berlin

6, Thorncliffe Grove, Manchester
18 mai 1859

Dragă Lassalle,

Ți se va fi părut oarecum straniu că nu ți-am scris atîta vreme, cu atât mai mult cu cât îți datoram o apreciere asupra lui „Sickin-

¹⁾ — zguduirile. — Nota trad.

²⁾ — înțelegere. — Nota trad.

gen" al dumitale. Dar tocmai acesta este motivul care m-a împiedicat atîta vreme să-ți scriu. În această penurie, care domnește acum pretutindeni în beletristică, rareori mi se întîmplă să citesc o asemenea lucrare, și sînt ani de cînd nu mi s-a mai întîmplat să citesc *în așa fel*, încît în urma lecturii să fac o apreciere amănunțită, o părere bine stabilită; maculatura care apare nu merită osteneala. Nici măcar cele cîteva romane englezești mai bune pe care le mai citesc din cînd în cînd, Thackeray, de pildă, nu au putut, cu toată incontestabila lor valoare literară și cultural-istorică, să-mi trezească vreodată acest interes. Dar, nesolicitat atîta vreme, spiritul meu critic s-a tocit mult și am avut nevoie de un oarecare răgaz, pînă cînd mi-am putut permite să emit o părere. Sickingen al dumitale merită însă să fie tratat altfel decît producțiile acelea, și, de aceea, nu m-am grăbit. Prima și a doua lectură a dramei dumitale, național-germană sub toate aspectele, și ca subiect și ca tratare, mi-au răscolit într-atît sentimentele, încît a trebuit s-o las cîțva timp, mai ales că gustul meu, mult atrofiat în aceste vremuri sterile, m-a dus — trebuie s-o recunosc, spre rușinea mea — pînă acolo, încît uneori chiar lucruri de mai mică valoare reușesc, la prima lectură, să mă impresioneze întrucîtva. Pentru a deveni total nepărtinitor, total „critic“, l-am pus, așadar, pe „S[ickingen]“ deoparte, adică l-am dat unor cunoștințe (mai sînt aici cîțiva germani cu mai multă sau mai puțină cultură literară) să-l citească. Habent sua fata libelli ¹⁾ — cine împrumută cărți le capătă rareori înapoi, și astfel a trebuit să mi-l recuceresc cu forța pe „Sickingen“. Îți pot spune că la a treia și la a patra lectură impresia a rămas aceeași și, fiind convins că „Sickingen“ al dumitale suportă critica, am să-mi spun și eu părerea.

Știu că nu-ți fac un mare compliment spunîndu-ți că nici unul din actualii poeți oficiali ai Germaniei nu ar fi în stare nici măcar pe departe să scrie o astfel de dramă. Acesta este însă un fapt, și încă unul prea caracteristic pentru literatura noastră ca să fie trecut sub tăcere. Pentru a mă ocupa întîi de aspectul formal, ingenioasa înnodare a acțiunii și dramatismul profund al piesei au constituit pentru mine o foarte plăcută surpriză. În versificație ți-ai permis, ce-i drept, unele libertăți, supărătoare mai mult la lectură decît pe scenă. Mi-aș fi dorit să citesc adaptarea scenică: așa cum se prezintă piesa, este clar că nu poate fi jucată; am avut aici un tînăr poet german (Karl Siebel), compatriot și rudă îndepărtată a mea, care a avut destul de mult de-a face cu teatrul; s-ar putea să vină la Berlin ca rezervist al unui regiment de gardă prusian, în

¹⁾ — cărțile își au destinul lor (Maurus : Carmen heroicum). — *Nota trad.*

care caz îmi voi lua eventual libertatea să-i dau câteva rînduri pentru dumneata. Apreciază foarte mult drama dumitale, dar socotește că nu poate fi nicidecum pusă în scenă din cauza tiradelor lungi care ocupă pe cîte un singur actor, în timp ce ceilalți ar trebui să-și epuizeze în două sau în trei rînduri întreaga mimică, pentru a nu rămîne figuranți. Ultimele două acte dovedesc cu prisosință că izbutești lesne să faci dialogul vioi și curgător, și, deoarece mi se pare că, exceptînd cîteva scene (ceea ce se întîmplă în orice dramă), el ar putea fi la fel și în primele trei, nu mă îndoiesc că în prelucrarea pentru scenă vei fi ținut seama de acest fapt. *Conținutul de idei va avea*, firește, de suferit, lucrul e însă inevitabil, iar deplina contopire a unei mai mari profunzimi de idei, a conținutului istoric conștient, pe care, cu drept cuvînt, le atribui dramei germane ⁶²⁷, cu vioiciunea și bogăția de acțiune din drama shakespeareiană va fi atinsă, probabil, abia în viitor, și poate nu germanii vor fi cei care o vor realiza. În orice caz, așa văd viitorul dramei. „Sickingen” al dumitale este în întregime pe drumul cel bun; personajele principale sînt reprezentanți ai unor clase și ai unor tendințe anumite, prin urmare ai unor idei anumite ale timpului lor, și nu-și găsesc motivări în meschine pofte individuale, ci tocmai în curentul istoric de care sînt purtați. Dar progresul care ar mai trebui realizat ar fi ca într-o măsură mai mare însăși desfășurarea acțiunii să fie aceea care aduce pe primul plan aceste motive, într-un mod viu, activ, ca să zicem așa natural, și, dimpotrivă, dezbaterea argumentativă (în care, de altfel, am regăsit cu plăcere vechiu! dar oratoric de care ai făcut dovadă în fața juraților și în adunările publice) ⁶²⁸ să devină tot mai mult superflua. Se pare că și dumneata recunoști că trebuie urmărit acest ideal cînd faci distincție între drama scenică și cea literară; cred că „Sickingen” s-ar preta, desigur cu efort (deoarece, într-adevăr, perfecțiunea nu este ceva ușor) la o transformare în sensul indicat mai sus, într-o dramă destinată scenei. De acest lucru este legată caracterizarea personajelor. Te ridici, pe bună dreptate, împotriva *proastei* individualizări, astăzi dominantă, care se reduce la meschine învățăminte pedante și este o trăsătură esențială a literaturii epigonilor, care degenerază continuu. Sînt însă de părere că un personaj nu este caracterizat numai prin ceea ce face ci și prin felul *cum* o face; și sub acest aspect cred că conținutul de idei al dramei nu ar fi avut de suferit dacă ar fi existat o delimitare mai netă și mai categorică între diferitele caractere. Caracterizarea după maniera *anticilor* nu mai este astăzi suficientă, și cred că aici ai fi putut, foarte bine, să îi dai ceva mai mult seama de însemnătatea lui Shakespeare pentru istoria dezvoltării dramei. Dar acestea sînt

chestiuni secundare, de care pomenesc numai ca să-ți arăt că m-a preocupat și latura formală a dramei dumitale.

Cît privește conținutul istoric, ai prezentat în chip foarte sugestiv, și cu o îndreptățită referire la dezvoltarea ulterioară, cele două laturi ale mișcării de atunci, care-ți erau mai apropiate: mișcarea națională nobiliară, reprezentată prin Sickingen, și mișcarea umanistică-teoretică a Reformei, cu dezvoltarea ei ulterioară pe tărîm teologic și bisericesc. Scena dintre Sickingen și împărat¹⁾, cea dintre nunțiu și arhiepiscopul de Trier²⁾ (ai reușit aici, totodată, în opoziția dintre nunțul papal, om de lume, cu cultură artistică și clasică, cu un larg orizont politic și teoretic, și mărginitul vlădică german, să dai o frumoasă caracterizare individuală, care izvorăște însă nemijlocit din caracterul *representativ* al celor doi protagoniști) îmi plac aici cel mai mult; caracterizarea este foarte izbitoare și în scena dintre Sickingen și Carol. Cît privește autobiografia lui Hutten, al cărei *conținut* îl consideri, pe drept cuvînt, esențial, ai recurs efectiv la un mijloc desperat, pentru a include în dramă acest conținut. De o mare importanță este și convorbirea dintre Balthasar și Franz din actul al cincilea, unde primul îi expune stăpînului său politica *autentic revoluționară* pe care ar fi trebuit s-o urmeze. Aici iese la iveală tragicul propriu-zis: și tocmai din cauza acestei semnificații, am impresia că el trebuia subliniat întruocîtva mai puternic încă în actul al treilea, unde sînt destule ocazii pentru așa ceva. Dar mă pierd iarăși în chestiuni secundare. Poziția orașelor și a principilor timpului este, de asemenea, foarte clar prezentată în repetate rînduri, și cu aceasta elementele așa-zise *oficiale* ale mișcării de atunci sînt aproape epuizate. Ceea ce însă, după cum mi se pare, nu ai scos în suficientă măsură în evidență sînt elementele neoficiale, plebee și țărănești, cît și reprezentanții lor în domeniul teoriei. Mișcarea țărănească a fost, în felul ei, tot abît de națională, tot abît de orientată împotriva principilor ca și aceea a nobilimii, iar dimensiunile colosale ale luptei în care a sucombat contrastează izbitor cu ușurința cu care nobilimea, părăsindu-l pe Sickingen, s-a resemnat să-și îndeplinească vocația istorică de curtean lingușitor. De aceea, chiar și potrivit viziunii dumitale asupra dramei, care, după cum ai observat, desigur, mi se pare cam abstractă, nu îndeajuns de realistă, cred că mișcarea țărănească merita o tratare mai amănunțită; scena cu țărani și Joss Fritz este, ce-l drept, caracteristică, iar individualitatea acestui „tulburător” foarte bine redată, dar ea

¹⁾ Carol al V-lea. — *Nota red.*

²⁾ *Richard von Greifenklau.* — *Nota red.*

nu reprezintă cu destulă vigoare torentul opus mișcării nobilimii și de pe atunci în creștere impetuoasă al frământărilor țărănești. Potrivit viziunii *mele* asupra dramei, care nu îngăduie să uiți realul de dragul idealului, pe Shakespeare de dragul lui Schiller, introducerea mediului social plebeu de atunci, uimitor de variat, ar fi furnizat un material cu totul diferit pentru învierea dramei, un fundal de neprețuit pentru mișcarea națională a nobilimii, care se desfășoară pe primul plan, punând-o cu atât mai mult pe aceasta în adevărata ei lumină. Ce portrete pline de semnificație ne oferă această epocă de destrămare a legăturilor feudale în persoana regelor cerșetori vagabonzi, a mercenarilor fără ocupație și a aventurierilor de tot soiul, — un fundal falstaffian, care, într-o dramă în *acest* sens istorică, ar trebui să fie de un efect și mai mare decât la Shakespeare! Dar, trecînd peste aceasta, am impresia că tocmai desconsiderarea, despre care am vorbit, a mișcării țărănești este punctul ce te-a făcut ca, după cum mi se pare, să prezinți greșit și mișcarea națională a nobilimii, sub un anumit aspect al ei, și, totodată, să scapi din vedere elementul *realmente* tragic din destinul lui Sickingen. După părerea mea, masa nobilimii de atunci subordonată direct imperiului, nu avea intenția să încheie o alianță cu țărănimea: dependența ei de veniturile stoarse prin asuprașirea țăranilor nu-i permitea așa ceva. O alianță cu orașele ar fi fost mai degrabă posibilă; dar nici aceasta nu s-a realizat, sau s-a realizat numai în foarte mică măsură. Succesul revoluției naționale a nobilimii era însă posibil numai printr-o alianță cu orașele și cu țărănimea, mai ales cu aceasta din urmă; și, după părerea mea, elementul tragic constă tocmai în faptul că această condiție fundamentală, alianța cu țărănimea, era imposibilă, că politica nobilimii trebuia deci, necesarmente, să fie meschină, că chiar în momentul cînd a vrut să se situeze în fruntea mișcării naționale, *masa* națiunii, țărănimea a protestat împotriva acestei conduceri și astfel a trebuit inevitabil să se prăbușească. Nu pot aprecia în ce măsură presupunerea dumitale că Sickingen ar fi avut cu adevărat oarecare legături cu țărănimea este întemeiată din punct de vedere istoric, de fapt asta nici nu contează. De altfel, pe cît țin minte, scrierile lui Hutten, acolo unde ele se adresează țăranilor, lunecă ușurel peste punctul delicat cu privire la nobilime, căutînd să concentreze furia țăranilor mai ales împotriva popilor. Dar nu vreau nicidecum să-ți contest dreptul de a-i concepe pe Sickingen și pe Hutten ca și cînd ei ar fi intenționat să-i elibereze pe țărani. Prin aceasta ai găsit imediat contradicția tragică; cei doi s-au văzut

situați între nobilime, care, categoric, *nu voia asta*, pe de o parte, și țărănime, pe de altă parte. Aici trebuia căutată, după părerea mea, coliziunea tragică dintre postulatul istoricește necesar și imposibilitatea înfăptuirii sale practice. Renunțând la acest element, diminuezi conflictul tragic reducându-l la aceea că Sickingen, în loc să pornească de la bun început lupta împotriva imperiului și a împăratului, pornește lupta împotriva unui singur principe (deși îi introduci și aici, cu tactul cuvenit, pe țărani), și-l lași să piară pur și simplu din cauza indiferenței și lașității nobilimii. Acestea ar fi însă cu mult mai bine motivate dacă și înainte ai fi pus mai mult în valoare amenințătoarea mișcare a țărănimii și starea de spirit a nobilimii, devenită, fără îndoială, mai conservatoare, în urma acțiunilor „Opincii” și ale „Sărmanului Konrad”⁶²⁹, care au precedat aceste evenimente. De altfel, este numai unul dintre aspectele prin redarea cărora mișcarea țărănească și plebee putea fi introdusă în dramă ; dar se pot concepe încă cel puțin zece alte moduri tot atât de bune, sau chiar mai bune.

Vezi dar că am pretenții foarte mari la opul d-tale, adică *cele mai mari*, atât sub raport estetic, cât și istoric, iar faptul că numai astfel am putut ridica aici, colo câte o obiecție va fi pentru d-ta cea mai bună dovadă a aprecierii mele. În cercurile *noastre* critica este, de ani de zile, în mod necesar, în fnsuși interesul partidului, cât se poate de sinceră : de altfel, pe mine și pe noi toți ne bucură de fiecare dată când avem o nouă dovadă că partidul nostru, indiferent de domeniul în care se manifestă, își vedește întotdeauna superioritatea. Dumneata ai dovedit-o și de data asta.

De altminteri, evenimentele mondiale au luat, pare-se, o întorsătură cu totul îmbucurătoare. Nici că se poate imagina o bază mai bună pentru o revoluție germană radicală decât o alianță franco-rușă. Nouă, germanilor, trebuie să ne ajungă apa pînă la gît ca să fim cuprinși în masă de furor teutonic¹⁾, și de astă dată primejdia de a ne îneca ne amenință, după cum se vede, serios. Tant mieux²⁾. Într-o asemenea criză trebuie să piară toate puterile existente și să se macine pe rînd toate partidele, de la „Kreuz-Zeitung” pînă la Gottfried Kinkel, de la contele Rechberg pînă la „Hecker, Struve, Blenker, Zitz și Blum”⁶³⁰. Într-o asemenea luptă trebuie să intervină momentul cînd numai partidul cel mai intransigent, cel mai hotărît este în stare să salveze națiunea și

¹⁾ — furiya teutonică (Lucanus. „Pharsalia”). — *Nota trad.*

²⁾ — Cu atât mai bine. — *Nota trad.*

cînd sînt totodată create condițiile în care să poată fi complet aruncată peste bord toată anacronica fărîmițare internă, pe de o parte, și apendicele polonez și cel italian cu care ne-a înzestrat Austria, pe de altă parte. Din Polonia prusiană nu vom ceda nici o palmă de pămînt, iar faptul ¹⁾).

Publicat pentru prima oară
în „Die Neue Zeit”, Bd. 1,
nr. 18 din 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

37

Marx către Ferdinand Lassalle la Berlin

[Londra], 10 iunie 1859

Dragă Lassalle,

În intervalul de cînd nu ți-am scris, am avut de terminat 15 coli de tipar pentru enciclopedia anglo-americană care apare la New York. N-a fost de loc o jucărie să le întocmesc, pe lângă toate celelalte lucrări ale mele. Azi e ziua cînd trebuie să fac un articol pentru „Tribune”. Așa că dispun de foarte puțin timp. De aceea, îți scriu numai ca să te înștiințez că am primit scrisorile tale precum și broșura ²⁾).

Pentru moment numai atît :

ad vocem ³⁾ „Sickingen” : de îndată ce voi dispune de timp îl voi cita și vei primi răspuns ⁶³¹.

ad vocem broșura : nu exprimă nicidecum punctul meu de vedere și nici pe cel al prietenilor mei de partid din Anglia. De altfel, ne vom exprima, probabil, vederile pe calea tiparului.

ad vocem Duncker : i-am scris că-mi pare rău dacă scrisoarea l-a jignit. În treacăt fie zis, tărăgănarea este nemaipomenită. Ultima coală de corectură ⁴⁾ am primit-o încă acum cinci săptămîni. Nu poți să-mi pretinzi ca, *din moment ce există un contract*, să am o asemenea atitudine față de editor și să mă las în așa fel tratat de el ca și cum ar tipări lucrarea numai din „gentilețe” față de tine.

¹⁾ Sfîrșitul scrisorii lipsește. — *Nota red.*

²⁾ F. Lassalle. „Războiul din Italia și sarcinile Prusiei”. — *Nota red.*

³⁾ → referitor la. — *Nota trad.*

⁴⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

Singurul folos pe care l-am avut de pe urma lui a fost că pînă una alta l-am pierdut pe editorul englez ¹⁾.

ad vocem Vogt. (Vogt-ul imperiului)⁶³²; „avem în minile noastre dovezi din care rezultă că acest om a luat de la Bonaparte bani nu numai pentru sine, ci pentru a-i cumpăra pe unii germani ca să facă propagandă franco-rusă ⁶³³. Pînă acum el a reușit acest lucru doar cu ajutorul unei mărimi politice negative ca Gottfried Kinkel.

ad vocem Proudhon: se spune că a înnebunit și că a fost internat într-un ospiciu din Bruxelles.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

38

Marx către Wilhelm Liebknecht la Londra

Londra, 17 septembrie 1859

Dragă Liebknecht,

Ți-aș fi înapoiat mai de mult scrisoarea lui Blind din 8 septembrie, pe care mi-ai remis-o ²⁾, dacă unele pasaje cuprinse în ea nu ar fi făcut necesare noi demersuri din partea mea pentru stabilirea faptelor.

Blind pretinde în această scrisoare că în „*chestiunea știută*” (adică în demascarea publică a lui Vogt) n-ar fi avut „nici un amestec”. El mai pretinde că „observațiile” pe care le-a făcut „în cursul unei convorbiri particulare” (prin urmare și-a spus părerea asupra lui Vogt numai în „particular”), „au fost interpretate complet greșit” ⁶³⁴. De această interpretare greșită mă învinuiește pe mine. Eu, cică, „aș fi fost acela care a interpretat complet greșit observațiile” făcute de Blind „în cursul unei convorbiri particulare” și, prin urmare, și le-am relatat ție și lui Biskamp „în mod cu totul greșit”. Că aici n-ar fi vorba de o denaturare conștientă, intenționată, ci de

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 525. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 439—440. — *Nota red.*

o denaturare datorată sau dificultății intrinsece a redării ideilor lui Blind, sau slabei mele capacități comprehensive și înclinației mele înnăscute de a răstălmăci lucrurile.

La aceasta am de făcut următoarele remarci :

1) Vogt a fost unealta de care s-a servit Bonaparte pentru a-i corupe pe liberalii din Germania și pe revoluționarii germani din străinătate. De asemenea, Vogt a oferit unui scriitor liberal din Germania 30 000 de guldeni ca să-l câștige pentru propaganda bonapartistă. Aceste două on-dit ¹⁾, Blind mi le-a comunicat în the most serious manner ²⁾ la 9 mai, adică în ziua primului miting al lui Urquhart. El le-a comunicat lui Freiligrath. Și le-a comunicat și *altora*. Le-a repetat sau, mai precis, le-a *confirmat* din nou în prezența ta, în prezența lui Hollinger, în prezența mea în ziua când noi doi am avut un interview ³⁾ cu el. În privința acestor două puncte, nu poate, așadar, să fie vorba de o interpretare greșită sau justă. Ele sînt recunoscute. Ele pot fi dovedite cu martori. Ele sînt fapte, în măsura în care declarațiile lui Blind *pot fi considerate fapte*.

2) În ceea ce privește „interpretarea” lui Blind, ea se găsește — minus numele lui Vogt ca agent de corupere bonapartist și minus povestea cu cei 30 000 de guldeni — într-un alineat dintr-un articol publicat la 27 mai în „Free Press” din Londra sub titlul : „The Grand Duke Constantine to be King of Hungary” ⁴⁾. Blind este autorul acestui articol, în care spune that he „knows the name of a Swiss Senator to whom he (Prince Jérôme Napoleon) broached the subject ⁵⁾, ba chiar știe ceea ce Plon-Plon did broach to the Swiss Senator ⁶⁾ ; că el, Blind, mai knows of „the attempts made... to win over to the Russo-Napoleonic scheme some of the exiled German Democrats, as well as some influential Liberals in Germany” ⁷⁾ ; mai departe, el knows : „Large pecuniary advantages were held out to them as a bribe” ⁸⁾, iar în încheiere arată că e „glad that these offers were rejected with indignation” ⁹⁾. Această „interpretare” este *tipărită* și, prin urmare, nu e exprimată numai

¹⁾ — zvonuri. — *Nota trad.*

²⁾ — în modul cel mai serios. — *Nota trad.*

³⁾ — o convorbire. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „Marele duce Constantin — viitorul rege al Ungariei”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — că el „cunoaște numele unui senator elvețian cu care el (prințul Jérôme Napoleon) a discutat această problemă. — *Nota trad.*

⁶⁾ — i-a spus senatorului elvețian. — *Nota trad.*

⁷⁾ — cunoaște „tentativele... de a câștiga pentru planul ruso-napoleonean pe câțiva democrați germani aflați în emigrație și pe unii liberali influenți din Germania. — *Nota trad.*

⁸⁾ — știe că : „pentru a-i corupe, acestora le-au fost oferite mari sume de — *Nota trad.*

⁹⁾ — „fericit că aceste oferte au fost respinse cu indignare”. — *Nota trad.*

„în cursul unei convorbiri particulare”. După cum se vede din cele de mai sus, Blind nu numai că a avut „un amestec” în chestiunea știută, dar a fost chiar inițiatorul ei.

3) Dacă pui alături *faptele* relatate de Blind — fapte pe care el însuși a recunoscut că le-a relatat — de la punctul 1), în al doilea rând „interpretarea” *tipărită* de Blind și *tipărită* în așa fel *încît poate constitui o probă în justiție*, de la punctul 2), atunci ce se obține?

Pamfletul anonim „Avertisment”⁶³⁵, minus câteva fraze nesemnificative. De aceea este *absolut indiferent* dacă Blind este sau nu autorul acestui pamflet. El este *editorul responsabil* al elementelor din care se compune.

El a dat în vileag *numele lui Vogt* și povestea cu cei 30 000 de guldeni „în cursul unei convorbiri particulare” pe care a avut-o nu numai cu mine, ci și cu Freiligrath și cu alții. Și nu ca o chestiune particulară „*confidențială*”, ci ca o demascare politică. „Interpretarea” acestor două puncte a dat-o el *însuși* la tipar.

De aceea nu prezintă nici o importanță dacă el este sau nu autorul pamfletului apărut ulterior! Acesta nu cuprinde decît sinteza celor spuse și celor tipărite de Blind. *Este* o sintetizare a lui Blind. De aceea, nu numai eu îl consider autorul acestui pamflet, ci și Freiligrath. Și el l-a chestionat în legătură cu aceasta.

Prin urmare, dacă el e autorul pamfletului sau nu — asta *nu importă de fel*. El rămîne *inițiatorul* responsabil.

Îți amintești că în cursul sus-menționatei întrevederi și-a dat *cuvîntul de onoare* că nu el este autorul pamfletului. *A fi autorul unui pamflet și a-l scrie* — sînt într-adevăr două lucruri diferite. Poed acum *documente valabile în justiție (ele îți stau la dispoziție)* că pamfletul a fost tipărit la F. Hollinger, că Blind i l-a predat acestuia, că e scris *de mîna* lui Blind și a fost considerat de F. Hollinger ca o creație a lui Blind⁶³⁶. Rămîne, așadar, *interpretarea mea* nu numai „greșită”, ci „complet greșită”.

Cît privește „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg], relațiile dintre mine și acesta au fost întotdeauna și mai sînt și acum *direct ostile*. Dar în procesul care se va judeca în mod public la 28 octombrie la Augsburg⁶³⁷ nu este vorba de o quarrel¹⁾ între „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg] și Vogt, ci de o *hotărîre judecătorească* privind legătura dintre exregentul imperiului german, Vogt⁶³⁸, și împăratul francez, Ludovic Bonaparte. De aceea, după părerea mea, pentru *fiecare* revoluționar german, chiar dacă nu face parte din „*Asociația prietenilor patriei*”⁶³⁹, aici *nu este vorba*

1) — dispută. — *Nota trad.*

„de treburile unui ziar care-i este *complet* străin“, ci de *proprile sale* treburi. E totuși o chestiune de gust. Or, de gustibus etc. ¹⁾
Salut.

Al tău.

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXIX, 1946

Se tipărește după copia
dactilografată
Tradus din limba germană

39

Marx către Bertalan Szemere ⁶⁴⁰ la Paris

Londra, 26 septembrie 1859

Dragul meu Franck,

Ca răspuns la scrisoarea d-tale din 23 septembrie îmi permit să precizez următoarele :

1. Imediat după ce a sosit la Londra numărul din „N[ew] Y[ork] T[ribune]“ conținând declarația lui P[ulsky], pe care el n-a cutezat s-o semneze ⁶⁴¹, am trimis lui „N.Y.T.“ două scrisori, în care am făcut o expunere amplă a situației. Totodată, am adresat o scrisoare particulară redactorului, în care am insistat asupra necesității de a demasca manevrele și intrigile acestui șarlatan lăudăros ²⁾. *Vom avea curînd posibilitatea să ne convingem dacă „New York Tribune“ a publicat sau nu scrisorile mele.* ⁶⁴²

Cît despre marile cotidiene londoneze, nu există nici o șansă de a le convinge să-l demaște în mod public și pe de-a-ntregul pe K[ossuth]. În primul rînd, o asemenea declarație ar avea drept urmare un *proces de calomnie* — lucru de care editorii se tem, sau cel puțin pretind că se tem, dată fiind dificultatea de a face dovada unor asemenea învinuiri de luare de mită și de a-i cita pe martori în fața unui tribunal britanic. În al doilea rînd, K[ossuth] e un șarlatan prea versat ca să nu se bucure de simpatiile ascunse ale ban-dei de șnapani din presa londoneză. Cu toate acestea am făcut o expunere succintă pentru „Free Press“ (organul de presă al lui Urquhart, care apare în ultima miercuri a fiecărei luni) ³⁾. Am lăsat

¹⁾ — De gustibus non est disputandum (gusturile nu se discută). — *Nota trad.*

²⁾ Ludovic Kossuth. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 435. — *Nota red.*

la latitudinea ziarului „s-o asezoneze”, dacă consideră necesar, după gustul lui, și sînt îndreptățit să presupun că „lucrul” va apare încă în *cursul acestei săptămîni*. În acest caz îți voi trimite un exemplar. Deși „Free Press” are un cerc foarte restrîns de cititori, ea pătrunde totuși în toate cabinetele și în toate capitalele Europei. La Constantinopol, de pildă, e foarte cunoscută și apoi, de îndată ce „Free Press” va publica înștiințarea anumitor corespondenți londonezi care au legături cu presa germană și se află mai mult sau mai puțin sub influența mea le va veni mai ușor să transplanteze lucrul pe pămînt teuton.

Anexez declarația lui Asbóth din „N.Y.T.”⁶⁴³. Conduita lui K[ossuth] este prezentată acum de așa manieră, încît rezultă că acest „ilustru” patriot ar fi încercat numai „să preîntîmpine o revoluție prematură” în Ungaria și că înțeleptul „om de stat” s-ar fi achitat în linii generale de această „grea” misiune.

Acum cîtva timp Urquhart a pus să se traducă în limba italiană corespondența lui cu K[ossuth]⁶⁴⁴ (la care, dacă îți amintești, am făcut aluzie) și a difuzat-o într-un număr apreciabil de exemplare în întreaga Italie.

2. În ceea ce privește *afacerea cu vinul* am aflat, imediat după plecarea d-tale din Londra, că cumnatul meu¹⁾ nu se va înapoia la Amsterdam înainte de luna octombrie. De aceea nu i-am scris *deocamdată* în legătură cu această chestiune.

Pentru Anglia ezit încă între doi oameni care par, fiecare în felul său, indicați să se ocupe de această treabă. Unul din ei e un german care nu dispune de capital, dar e foarte energic, întreprinzător și activ. Celălalt e un englez care face comerț cu vinuri franțuzești și germane, un comerciant, deși nu prea mare, totuși „respectabil”. În orice caz, s-a priceput să salte afacerea lui de vinuri și, deși a pornit-o cu resurse modeste, a reușit într-o perioadă scurtă, de 6—7 ani să facă o avere frumoșică. Primul candidat s-ar consacra exclusiv acestei afaceri, celălalt prezintă în schimb avantajul de a fi mai înstărit, are o firmă introdusă și relații de afaceri solide. Dacă germanul, ceea ce se va lămuri în cîteva zile, nu este pentru moment dispus să intre în această combinație (și am motive să presupun că așa va fi), îi voi face englezului o ofertă condiționată. Te voi informa atunci asupra condițiilor sale și vei putea lua d-ta însuși o hotărîre.

Al d-tale devotat,

A. Williams²⁾

¹⁾ Johann Carl Juta. — *Nota red.*

²⁾ Numele conspirativ al lui Marx. — *Nota red.*

P. S. Chiar acum am primit cea de-a doua scrisoare a d-tale. Cred că răspunsul la această scrisoare e cuprins în cele de mai sus. 27 septembrie. Am primit corecturile „lucrului” publicat în „Free Press”.

Publicat pentru prima oară
în limba originalului în
„Revue d'histoire comparée”,
t. IV, nr. 1—2, 1946

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

40

Marx către Ferdinand Lassalle la Berlin

Londra [2 octombrie 1859]
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Dragă Lassalle,

E foarte frumos din partea ta că, deși aparențele pledează împotriva mea, tu ai fost primul care a pus mîna pe condei ca să-mi scrii și încă într-o chestiune în care sînt direct interesat.

Cît despre tăcerea mea, cauzele sînt, pe scurt, următoarele :

În primul rînd, am primit cele două scrisori ale tale abia după multe săptămîni de la expedierea lor, și anume după reîntoarcerea mea la Londra dintr-o călătorie⁶⁴⁵ făcută pentru niște treburi în Scoția, via Manchester. Între timp, evenimentele s-au precipitat într-atît, încît, ca să spun așa, ele au lipsit disputa noastră de ceea ce constituia poanta ei. Căci între noi doi point în question¹⁾ nu se referea și nu se putea referi la problema națională, ci la politica cea mai potrivită pe care revoluționarii germani ar fi trebuit s-o ducă față de propriul lor guvern și față de străinătate. Ți-aș fi răspuns totuși, deși cu întîrziere, dacă n-ar fi intervenit un nou motiv de amîinare. Într-una din scrisorile tale cereai dovezi în legătură cu Vogt. Aceste dovezi se aflau în mîna lui Karl Blind⁶⁴⁶. Acest „democrat cinstit” voia să apară, ce-i drept, pe ascuns, în postura de om cuprins de indignare morală și să stîrnească un scandal, dar, cu toate insistențele, a refuzat to come out²⁾. În consecință, am rupt orice legătură cu el. (El a negat chiar și paternitatea pamfletului „Avertisment” îndreptat împotriva lui Vogt, care a apărut anonim

1) — punctul litigios. — *Nota trad.*

2) — să ia atitudine în public. — *Nota trad.*

la Londra ⁶⁴⁷ și a fost reprodus de gazeta din Augsburg ¹⁾. În legătură cu acest punct mi-am procurat dovezi autentice împotriva lui (a lui Blind) ⁶⁴⁸, asupra cărora urmează să revin „la timpul și la locul potrivit.”) Toate acestea au constituit un nou motiv de a prelungi tăcerea. Și, întrucît „e un blestem al infamiei de a genera mereu alte infamii” ²⁾, însăși tăcerea devenea o piedică în a o întreprinde. La aceasta s-a mai adăugat — și te rog să nu crezi că-i vorba de o figură retorică — un șir de complicații curente, care încă n-au fost înlăturate complet și care, la drept vorbind, mi-au tăiat tot cheful de a mai scrie. Iată explicația tăcerii mele la baza căreia, în pofida oricăror appearances to the contrary ³⁾, n-a stat nici un gînd rău.

În ceea ce privește pe Duncker,

am găsit la înapoierea mea la Londra o scrisoare de la el, în urma căreia am considerat cu neputință să mă mai adresez direct acestui individ în legătură cu tipărirea în continuare a lucrării. ⁶⁴⁹ Pe de altă parte, întrucît nu-ți scrisesem atîta vreme, nu puteam relua corespondența cu tine începînd de-a dreptul cu chestiunile mele personale. Așa că am lăsat totul baltă, propunîndu-mi în sinea mea ca, dacă pînă la o anumită dată nu am nici o știre de la Duncker, să mă adresez unui alt editor.

Dintr-una din scrisorile tale anterioare, am rămas, e drept, cu impresia că Duncker s-a angajat să tipărească două fascicule, adică toată secțiunea întii („Capitalul în general”). Pe de altă parte însă, prima fasciculă ⁴⁾ a ieșit mult mai voluminoasă decît prevedea planul inițial și, în genere, n-am cîtuși de puțin intenția să fac din Duncker un „publisher malgré lui” ⁵⁾. Ar fi, desigur, de dorit ca măcar primele două fascicule să apară la același editor, deoarece ele alcătuiesc un tot încheșat.

Întrucît trebuie însă să prelucrez iarăși tot materialul, manuscrisul fasciculei a doua fiind scris în urmă cu un an ⁶⁵⁰, și cum în momentul de față situația mea nu-mi permite să consacru mult timp pentru această treabă, nu prea cred că o voi termina înainte de sfîrșitul lunii decembrie. Acesta ar fi însă termenul maxim.

Sînt ocupat cu pregătirea ediției engleze a primei fascicule, treabă pe care a trebuit, de asemenea, s-o întreprind din cauza mizeriilor cotidiene. În orice caz e de presupus că în Anglia lucrarea

¹⁾ „Allgemeine Zeitung”. — *Nota red.*

²⁾ F. Schiller. „Wallenstein. Piccolomini”, actul V, scena 1. — *Nota red.*

³⁾ — aparențe contrarii. — *Nota trad.*

⁴⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13. București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*)

⁵⁾ — „editor împotriva voinței lui”. — *Nota trad.*

să fie mai bine primită decît în Germania, unde, după cîte știu, nimeni nu a luat-o în seamă. Doresc numai ca măcar această *primă secțiune* s-o prezint în întregime publicului german. Dacă el va continua să nu acorde nici o atenție acestei lucrări, atunci am de gînd să scriu toate celelalte părți de-a dreptul în engleză și să nu mă mai sinchisesc de filistinii germani.

Vale faveque ¹⁾

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

41

Marx către Bertalan Szemere la Paris

Londra, 8 octombrie 1859

Dragul meu Franck,

Am primit ultima d-tale scrisoare, din care reiese că ai impresia că în chestiunea K[ossuth] nu s-a întreprins încă nimic pînă acum. Te înșeli profund.

1. Joi (29 septembrie) ți-am trimis un exemplar din numărul din 28 septembrie al gazetei „Free Press” din Londra, care cuprinde o comunicare intitulată : „Particulars of K[ossuth]’s Transaction with L[ouis] N[apoleon]” ⁶⁵¹. Acest număr din „Free Press” a fost trimis, chiar în ziua cînd a apărut, redacțiilor tuturor ziarelor londoneze. „Times” a publicat articolul în care ia apărarea lui K[ossuth] ⁶⁵², abia după ce s-a încredințat din „Free Press” că K[ossuth] este un individ tot atît de venal ca și scribii de la „Times”.

În eventualitatea că poșta franceză ar fi interceptat numărul din „Free Press” pe care ți l-am trimis, anexez sus-menționatul articol la această scrisoare.

2. Comunicarea din „Free Press” a fost reprodusă în gazete de provincie engleze, scoțiene și irlandeze. O traducere textuală a fost publicată prin grija unor prieteni în „Allgemeine Zeitung” din

¹⁾ Rămii sănătos și nu mă da uitării. — Nota trad.

Augsburg și în „Weser-Zeitung” din Bremen. O altă traducere germană ar fi apărut în „National Zeitung” din Berlin.

3. O dată cu scrisoarea d-tale am primit astăzi „New York Tribune” din 24 septembrie, în care se publică la loc de frunte, pe două coloane și jumătate, un amplu articol al meu intitulat „K[ossuth] și L[udovic]-N[apoleon]”. Și, cum „Tribune” a avut întotdeauna o slăbiciune pentru K[ossuth], iar P[ulszky] este corespondentul ei la Londra, publicarea acestui articol înseamnă un adevărat succes, cu atât mai mult cu cât în articol e pomenit numele lui P[ulszky] și sînt persiflate pasajele din scrisoarea adresată de el lui „New York Tribune” în care se disculpă⁶⁵³. Există cel puțin cîteva sute de mici gazete americane, care apar în limba engleză, și care primesc *le mot d'ordre*¹⁾ de la „Tribune”; prin urmare, ele vor reproduce acest articol. Presa germano-americană de la New York pînă la San Francisco, de bună seamă, a tradus articolul în graiul teuton.

De altfel să nu uităm că New Yorkul este centrul emigrației maghiare din America.

Dacă d-ta nu poți face rost de „Tribune” din 24 septembrie, îți voi trimite articolul, cu condiția să mi-l înapoiezi, deoarece nu am alt exemplar și s-ar putea să-mi trebuiască, în cazul cînd P[ulszky] ar răspunde la acest articol.

4. Scrisoarea lui K[ossuth] către Mac Adam de care se pomeneste în editorialul din „Times” este unanim persiflată în gazetele londoneze, și anume în așa măsură, încît K[ossuth] l-a determinat pe Mac Adam să declare în aceleași gazete că scrisoarea era *particulară*, și nu destinată publicității⁶⁵⁴. Pentru a-ți face o idee cum a fost comentată scrisoarea lui K[ossuth], anexez un editorial al ziarului londonez „Daily Telegraph”.

5. Dacă mi-ai putea comunica și alte amănunte despre proclamațiile și intrigile lui K[ossuth] în Ungaria, ele mi-ar prinde foarte bine și și-ar găsi, neîndoios, loc în presă.

6. Librarul meu nu mi-a putut procura exemplarele din „Times” cerute de d-ta. În genere, e greu să găsești ziarele londoneze la cîteva zile după apariția lor.

7. Cele spuse în legătură cu Perczel în articolul apărut în „Free Press” se bazează pe o declarație publică făcută chiar de el. Am considerat oportun să fac această aluzie pentru a-i deruta pe partizanii lui K[ossuth] în privința sursei informației.⁶⁵⁵

8. Din nota alăturată vei vedea că negustorul englez, după o matură chibzuință, a refuzat să participe la afacerea cu vinurile, iar

¹⁾ — cuvîntul de ordine. — *Nota trad.*

germanul despre care ți-am scris s-a reîntors pe continent. Nu văd, așadar, nici o posibilitate de a pune pe roate această treabă în Anglia.

Cît privește pe cumnatul meu ¹⁾, i-am scris, dar nu am primit încă nici un răspuns din partea lui.

Al d-tale devotat,
Williams ²⁾

Publicat pentru prima oară
în limba originalului în :
„Revue d'histoire comparée”,
t. IV, nr. 1—2, 1946

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

42

Engels către Jenny Marx ³⁾ la Londra

Manchester, 5 noiembrie 1859

Dragă d-nă Marx,

Mă simt obligat să mă scuz că am fost atît de uituc, încît în cele din urmă Maurul s-a văzut nevoit să te pună pe d-ta în mișcare pentru a-mi smulge articolul ⁴⁾. Nu bănuiam însă că ar avea nevoie de el și în alt scop decît acela de a evita un eventual scandal din partea d-lui Pulszky și de aceea nu m-am grăbit să i-l înapoiez ⁵⁾. Dar de data asta îl și anezez.

Freiligrath, filistinul cel gras, se comportă într-adevăr mizerabil și merită o săpuneală zdravănă, pentru care sper că se va ivi în curînd prilejul. Amuzant este însă războiul troian în jurul problemei cine capătă cantata și cine discursul festiv și dacă se va executa mai întîi cantata sau se va rosti discursul festiv ⁶⁾. Aici filistinii sînt foarte necăjiți că Lupus și cu mine nu ne amestecăm în tot acest schillerism ; chiar aseară am avut o dispută cu trei

¹⁾ Johann Carl Juta. — *Nota red.*

²⁾ Numele conspirativ al lui Marx. — *Nota red.*

³⁾ Răspuns la scrisoarea lui Jenny Marx din 4 noiembrie 1859. (Vezi volumul de față, p. 585.). — *Nota red.*

⁴⁾ K. Marx. „Kossuth și Ludovic-Napoleon”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 539—546. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 441—442. — *Nota red.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 445—446. — *Nota red.*

entuziaști din Comitetul Schiller. Oamenii ăștia nu pricep de loc cum poți să nu te inghesui când ți se ivește o ocazie atât de frumoasă de a-ți face reclamă. Vor să înființeze aici o „Casă Schiller”⁶⁵⁶, adică un club german unde să se poată citi, mânca, bea, unde să se țină prelegeri, să se facă gimnastică și muzică, să se joace teatru și naiba mai știe ce. Borchardt a fost destul de prost să se ducă la adunarea preliminară și să se pronunțe împotriva (m-a îndemnat și pe mine să merg, dar tocmai de aceea nu m-am dus), și, fiind s-a ajuns la vot, de partea lui au votat doar pictorul cel olog, Hoyoll, și încă un om, iar rezultatul a fost, bineînțeles, că Borchardt a căzut cu succes. Ulterior a subscris 4 lire și 10 șilingi pentru această casă, devenind membru pe trei ani. Dar nu-ți poți închipui câtă erudiție germană a ieșit dintr-o dată la iveală cu acest prilej. A apărut un dr. Götze, un dr. Marcus, un dr. Dolch, un dr. Samel-son, oameni despre înaintea nu s-a auzit niciodată nimic. Pe mîna acestora și a cîtorva evrei esteți a încăput întreaga organizare, iar erudiția e iarăși preceptor la evrei, în afară de Samel-son, un medic care de patru ani s-a tot „stabilit de curînd la Man-chester”. Totul nu-i decît reclamă și birfeală, și să mai iei parte la așa ceva!

După cum vezi, am început și eu să birfesc, așa că e mai bine să închei. Salutări cordiale fetelor și, firește, și Maurului.

Al d-tale,

F. Engels

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels,
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

43

Marx către Ferdinand Lassalle la Berlin

Londra, 6 noiembrie 1859

Dragă Lassalle,

Ți-aș fi răspuns mai prompt dacă o grămadă de odioase mizerii casnice nu mi-ar fi răpit tot timpul liber.

1. Ți mulțumesc pentru stăruințele depuse pe lângă Duncker⁶⁵⁷. Te înșeli însă dacă ți închipui că m-am așteptat la aprecieri elo-gioase din partea presei germane, sau că aș pune vreun preț pe ele.

Eu mă așteptam la atacuri sau la critică, dar nu la o totală ignorare, ceea ce prejudiciază, fără îndoială, considerabil și vânzarea cărții. Doar, de câte ori s-a ivit prilejul, oamenii ăștia au ocărit cu atita vehemență comunismul meu, încât acum era de presupus că se vor năpusti, făcînd uz de toată știința lor, împotriva fundamentării teoretice a acestuia. Apoi, mai există în Germania și reviste economice de specialitate.

În America prima fasciculă¹⁾ a fost comentată pe larg de întreaga presă germană, de la New York pînă la New Orleans. Mi-e teamă numai că pentru publicul muncitoresc de acolo e prea teoretică.

2. ad. vocea²⁾ Vogt.

Te-au surprins, probabil, cele apărute în „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[u]gsburg în legătură cu procesul Vogt⁶⁵⁸, precum și societatea stranie în care apar eu acolo.

Iată pe scurt despre ce e vorba :

În afară de „Hermann” a existat aici o așa-zisă gazetă muncitorească, „Die Neue Zeit”, redactată în ultimul timp de Edgar Bauer. La această gazetă colabora Biskamp, care avea un post de învățător la țară. Gazeta se situa pe o poziție principială, ca să zicem așa, opusă celei a lui „Hermann”. Edgar Bauer credea oportun să facă pe comunistul. Eu, firește, nu aveam *nimic* comun cu toate acestea. Pentru a scăpa de un concurent — așa i-a scris Bauer lui Biskamp — Kinkel a început să-și tipărească gazeta la același tipograf³⁾ care tipărea și „Neue Zeit”, gazetă întru totul dependentă de creditul și întru totul la cheremul acestui tipograf. Primind această scrisoare, Biskamp s-a repezit la Londra, unde a aflat nu numai că Kinkel a dus de nîpă „Neue Zeit” prin încredințarea tipăririi gazetei sale numitului tipograf, dar și că Edgar Bauer, redactorul așa-zisei „gazete muncitorești”, a intrat în redacția ziarului „Hermann”, trecînd de partea lui Kinkel.

Iată pe scurt cîteva amănunte despre acest Biskamp : A fost coeditorul gazetei „Hornisse” și, împreună cu Dulon și Ruge, redactor al lui „Bremer Tages-Chronik”. În Elveția a intrat în Liga comunistilor.⁶⁵⁹ Din pricina relațiilor sale cu Ruge, nu ne-am întîlnit în timpul șederii sale la Londra. Eu îl ignoram complet, dar el mă onora din cînd în cînd cu note critice la adresa mea. Acest om este un amestec ciudat de instincte nobile, de slăbiciune înnăscută

¹⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1963, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — referitor la. — *Nota trad.*

³⁾ Fidelio Hollinger. — *Nota red.*

(și fizică), de ascetism și trîndăvie, de conștiință morală kantiană și de capricii lipsite de tact. Inascibil din fire, e în stare să renunțe „din principiu” la orice situație, cu riscul de a îndura cele mai mari lipsuri, să reziste cîtva timp pasiv și stoic, ca apoi să comită deodată neghiobii vecine cu josnicia. Firește, la început nu l-am cunoscut pe acest om așa cum ți-l descriu acum. Cu timpul însă, din experiență, chipul lui mi s-a dezvăluit așa cum ți-l zugrăvesc aici.

Să ne reîntoarcem însă la istorioara noastră. Biskamp a renunțat imediat la postul său de învățător și, pentru a porni „lupta muncii împotriva capitalului” (adică împotriva lui Kinkel), a fondat „Das Volk”, fără a dispune de alte mijloace în afară de subvențiile unei asociații muncitorești etc. Cît timp a durat această poveste el a tras, firește, mița de coadă. Cele cîteva ziare germane la care reușise să-și plaseze corespondențele au renunțat la ele de îndată ce noua sa funcție a devenit cunoscută. Cîteva lecții particulare i-au permis să-și ducă existența sărăcăcioasă de boem.

În prealabil vreau să menționez că din 1851 n-am mai întreținut legături cu *nici* una din asociațiile muncitorești oficiale (nici cu cea așa-zis comunistă¹⁾). Singurii muncitori cu care mă întîlnesc sînt vreo 20—30 de oameni aleși, cărora le țin în *particular* prelegeri de economie politică. Dar Liebknecht este președintele asociației muncitorești, cu ajutorul căreia Biskamp a fondat gazeta „Das Volk”.

La cîteva zile de la fondarea acestei gazete, Biskamp a venit împreună cu Liebknecht la mine și m-a invitat să colaborez la ea. În acel moment am refuzat categoric, pe de o parte din cauza lipsei de timp, pe de altă parte din cauză că eram pe punctul de a părăsi Londra pentru mai multă vreme. I-am făgăduit doar să-i procur ceva bani de la diferiți prieteni din Anglia, ceea ce am și făcut. Tot atunci le-am povestit amîndurora ceea ce Blind, în culmea indignării morale, îmi comunicase cu o zi înainte despre Vogt, indicîndu-le totodată sursa de la care dețin această informație. Pe baza celor relatate de mine, după cum am văzut mai tîrziu, Biskamp a scris un articol.⁶⁶⁰ În timpul absenței mele, el a reprodus în „Das Volk” pamfletul anonim al lui Blind, tipărit de același tipograf care tipărea și „Das Volk”. Concomitent, Liebknecht a trimis o copie a pamfletului lui „A[llgemeine] Z[eitung]”⁶⁶¹ din A[ugsburg], căruia îi furnizează articole despre Anglia. (În legătură cu acest ultim amănunt, țin să adaug că emigranții de aici scriu pentru toate gazetele, fără deosebire. Cred că constitui o excepție în această privință, fiind

¹⁾ Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra. — *Nota red*

singurul care nu colaborez la *nici o* gazetă germană. De altfel menționez că prin intermediul ambasadei *prusiene*, care, la rîndul ei, are drept unealtă pe librarul englez Williams, Palmerston a încercat să obțină îndepărtarea lui Liebknecht de la „Allgemeine Zeitung” din Augsburg din pricina „orientării lui antiguvernamentale”).

După înapoierea mea la Londra ⁶⁶², Engels și cu mine am scris pentru „Das Volk” câteva articole care nu aveau nici o legătură cu afacerea Vogt. Cu excepția unor articole ¹⁾ cuprinzînd atacuri la adresa circularelor diplomatice ale lui Schleinitz ⁶⁶³, am trimis numai câteva note glumețe, în care analizăm din punct de vedere *gramatical* predicile estetice ale lui Kinkel în „Hermann” ²⁾. Viața de aici, de la Londra, este prea dură ca să nu-ți permiți, barem o dată la opt ani, asemenea divertismente.

Gazeta și-a încetat brusc apariția, mai cu seamă din lipsă de bani. Biskamp, care nu avea nici un fel de mijloace de existență, a mai contractat și o boală gravă și a fost internat în spitalul german. Cînd a ieșit de acolo ar fi murit literalmente de foame dacă nu m-aș fi îngrijit de el. În tot acest timp el s-a adresat cîtorva ziare germane, oferindu-le corespondențe, dar zadarnic. În cele din urmă a primit o scrisoare din partea redacției lui „Allgemeine Zeitung” din Augsburg, la care a răspuns prin cea epistolă revoltătoare, blamabilă ³⁾, firește, fără știrea prietenilor săi. El credea, desigur, că scrie o scrisoare particulară. Acum dobitocul este extrem de deprimat și de câteva zile nu mănîncă și nu doarme. Nu știu ce o să se aleagă de el. Ți-am relatat toate acestea atît de amănunțit nu pentru a justifica, ci pentru a explica atitudinea acestui om. Dacă ar fi un individ venal, cum sînt majoritatea „democraților” de aici, nu s-ar fi vîrît într-o situație pe care nu putea s-o suporte.

Cît privește declarația mea ⁴⁾ din „Allgemeine Zeitung” din Augsburg, iată cum stau lucrurile :

Știi că Blind a publicat denunțul împotriva lui Vogt. Concomitent a publicat în „Free Press” (ziarul lui Urquhart) din Londra un articol anonim avînd în esență același conținut, omițînd doar numele lui Vogt și unele amănunte ⁶⁶⁴, articol pe care îl anexez la prezenta scrisoare. Cînd Vogt a dat în judecată „Allgemeine Zeitung” din Augsburg, iar aceasta s-a degajat, implicîndu-l pe Liebknecht, Liebknecht, care era răspunzător față de „Allgemeine

¹⁾ K. Marx. „Quid pro quo”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 488—506. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Spicuri din presă”. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 448, 449. — *Nota red.*

⁴⁾ K. Marx. „Scrisoare către redactorul lui «Allgemeine Zeitung»”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 739. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

Zeitung" din Augsburg, s-a referit bineînțeles, la mine, iar eu, la rîndul meu, la Blind. Dar Blind n-a vrut să confirme cele declarate, susținînd că e vorba de o interpretare greșită și că el n-are nimic de-a face cu toată povestea. Ba, a mers chiar atît de departe, încît și-a dat *cuvîntul de onoare* că nu are nici o legătură cu pamfletul anonim. Degeaba l-am somat în repetate rînduri. Această comportare era cu atît mai infamă, cu cît filistinul știa că la Londra, în particular, și în Elveția în mod public, Vogt mă indicase pe mine ca sunsa denunțului pentru a putea pretinde că întreaga afacere izvorăște din invidia și ura înverșunată pe care o nutresc comuniștii față de „marele democrat” și „fost regent al imperiului”⁶⁶⁵. De aceea, m-am adresat mai întîi lui Collet, care a declarat rîspicat că articolul din „Free Press” a fost scris de Blind. Mi-am procurat apoi depoziția zețarului¹⁾ care culesese pamfletul⁶⁶⁶. Perfidia lui Blind merita o sancțiune. Nu eram de loc dispus să scot castanele din foc pentru acest „republican”. Or, singura cale de a face să triumfe adevărul era de a-i sili pe el și pe Vogt să se atace unul pe celălalt. În sfîrșit, „Allgemeine Zeitung” din Augsburg, ca orice gazetă care publică un asemenea denunț, are dreptul la toate explicațiile posibile în legătură cu adevărata stare de lucruri.

Profitînd de negliobia lui Biskamp, întreaga democrație vulgară din Germania va tăbări acum asupra mea. Firește că nici nu-mi trece prin cap să mă iau la harță cu toate aceste javre în coloanele unor fițuici. Consider totuși necesar să aplic o lecție d-lui Eduard Meyen de la „Freischütz”, pour encourager les autres²⁾⁶⁶⁷. Trimit un exemplar³⁾ lui „Allgemeine Zeitung” din Augsburg, unul lui „Reform” din Hamburg, și ar fi bine dacă exemplarul pe care ți-l trimit ție ar putea să apară în vreun ziar din Berlin.

Expunerea punctului meu de vedere asupra războiului din Italia — și, în această privință, nu mi-am schimbat de loc părerea — trebuie s-o rezerv pentru scrisoarea viitoare (care va urma curînd).

Salut.

Al tău,

K. M.

P. S. Îmi vine foarte greu să vorbesc despre situația mea financiară, dar este atît de critică, încît abia dacă am timp pentru articolele mele de la „Tribune” și, cu atît mai puțin, pentru „Economia politică”⁶⁶⁸. E drept că peste 8—10 săptămîni voi avea de încasat

1) A. Vögele. — *Nota red.*

2) — pentru a-i încuraja pe ceilalți. — *Nota trad.*

3) Vezi volumul de față, p. 564—566. — *Nota trad.*

mai bine de 40 l. st., pentru mine este însă extrem de important să *anticipez* încasarea acestei sume. Nu mi-ai putea îlesni un împrumut pe bază de cambie în acest scop ? Peste 8, cel mult 10 săptămâni voi putea plăti 50 de lire sterline.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle, „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

44

Marx către Ferdinand Lassalle
la Berlin

14 noiembrie 1859
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Lassalle,

Îți răspund imediat în câteva rânduri.

Nu este vorba să procuri tu banii, ci de un împrumut pe bază de cambie. Îmi permiți să trag asupra ta o poliță scadentă peste trei luni ? *În acest caz vei primi suma pentru acoperirea ei* (garantată nu numai de mine, ci și de Engels) înainte ca polița să devină scadentă. Deci e vorba de o poliță de complezență sau, pentru a mă exprima pe șleau, de o mașinație cambială. Și nici măcar nu știu dacă voi reuși să scotz aici o asemenea poliță. Dar există o oarecare șansă. Engels mi-ar fi pus la dispoziție suma necesară, dar tot disponibilul său a fost înghițit de procesul pe care i l-a intentat un englez¹⁾ pentru molestare. Povestea asta îl costă mai bine de 100 l. st., iar de la Londra se pot trage asupra Manchesterului polițe de complezență numai între comercianți.

Cred că acum e prea târziu ca să mai trimit declarația împotriva lui Meyen²⁾. Dacă „Reforme” și „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg] o primesc, ea ar ajunge prea târziu la Berlin³⁾. Iar dacă nu o primesc; răspunsul la articolul — pînă atunci învechit — al marelui Meyen ar veni oricum cu întârziere.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 430—431. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx, „Declarație trimisă redacțiilor lui «Reforme», «Volks-Zeitung» și «Allgemeine Zeitung»”. (Vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 740—743. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ Adică la redacția lui „Volks-Zeitung”. — *Nota red.*

În ceea ce-l privește pe Vogt, pentru partidul nostru — în opoziție cu democrația vulgară — este important să-l silească să ridice mânușa și să pornească lupta împotriva lui Blind : Se pare însă că amândoi domnii ăștia caută să se țină cât mai departe unul de altul. Vogt a manevrat foarte abil, indicându-mă pe mine drept sursă din care a pornit denunțul și atacînd „A[llgemeine] Z[ei]tung“ din A[u]gsburg, și nu „Das Volk“ din Londra. El poate pretinde că am făcut-o din răzbunare, fie chiar și numai din cauza vechii adversității manifestate de „N[eu]e Rh[einische] Z[ei]tung“ față de el. (Știi desigur că, pe cînd făcea parte din Adunarea națională de la Frankfurt, Lupus s-a pronunțat împotriva adresei de mulțumire a lui Umland către regentul imperiului Johann. Vogt a folosit acest prilej pentru a-și vărsa veninul. El a rostit o cuvîntare injurioasă împotriva lui „N[eu]e Rh[einische] Z[ei]tung“, în general, și a lui Lupus în particular ⁶⁶⁹, după care Lupus l-a provocat la duel. Dar Vogt a declarat că pielea lui este prea prețioasă pentru patrie ca s-o pună astfel în primejdie. Lupus l-a amenințat atunci că-l va gratifica în mod public, pe stradă, cu cîteva palme. De atunci, Vogt nu și-a mai făcut apariția decît flancat de o parte de sora sa și de cealaltă parte — de o cunoștință a surorii sale, iar Lupus era prea politicoș etc.). Pe de altă parte, d-l Vogt știa că democrația vulgară germană vede în mine o bête noine ¹⁾. Apoi, dacă el ar fi dat în judecată „Das Volk“, și nu „A[llgemeine] Z[ei]tung“, atunci Blind și ceilalți ar fi fost nevoiți să jure în fața tribunalului, în care caz, *indiscutabil*, lucrurile s-ar fi lămurit. În sfîrșit, este cu totul altceva să te iei la harță cu o gazetă revoluționară decît cu reacționara „A[llgemeine] Z[ei]tung“. Modul în care „nobilul“ Vogt („împlinitul“ Vogt, cum i-a zis apărătorul său, este mai to the point ²⁾) m-a atacat în „Handels-Courier“-ul său ⁶⁷⁰ din Biel este de-a dreptul amuzant. Cică așa avea legături cu „poliția“, așa trăi pe spinarea muncitorilor și alte aberații de acest fel.

Cît despre Kossuth, în legătură cu tirgul pe care l-a încheiat cu Bonaparte, dețin toate amănunțele de la Szemere (fost prim-ministru al Ungariei, actualmente stabilit la Paris) ⁶⁷¹. I-am trimis articolul meu din „Tribune“ împotriva lui K[ossuth] ³⁾ și de îndată ce-mi va restitui de la Paris tăietura de ziar ți-o voi trimite și ție. Cel mai nostim este că agentul lui Kossuth, Pulszky, este corespondentul lui „Tribune“ la Londra.

¹⁾ — oaiie neagră. — *Nota trad.*

²⁾ — nimerit. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Kossuth și Ludovic-Napoleon“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 539—546. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

Festivitățile Schiller care au avut loc aici au fost de fapt un festival Kinkel ⁶⁷². Chiar și Freiligrath, care, deși l-am pus în gardă, a participat la festivități, s-a convins acum că Gottfried s-a servit de el pur și simplu ca de o unealtă. După spusele lui, expunerea melodramatică a lui Kinkel a fost o adevărată maimuțăreală, inimaginabilă pentru cine n-a văzut-o. Ai ride copios dacă ți-aș povesti ce s-a petrecut în culise între K[inkel] și F[reiligrath] înainte de a avea loc spectacolul public ¹). În timpul lui „N[eue] Rh[heinische] Z[eitung]” atributul cu care Gottfried figura mereu în presă era sacul de voiaj. Mai târziu l-a înlocuit cu muscheta, apoi cu lira și, în cele din urmă, cu fusul. Acum popa nu se mai desparte de steagul negru-roșu-auriu ⁶⁷³. Așa-ziii „muncitori” pe care i-a grupat în jurul său sînt membri ai breslelor în al căror statut primul paragraf glăsuiește : „Din dezbaterile societății este exclusă, potrivit statutului, orice politică”. Înainte de 1848 acești indivizi se bucurau de protecția lui Bunsen.

Dar ~~de~~ ²salutul cu vorbăria, căci intenționez să-ți scriu numai despre pecuniaria ²).

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

45

Marx către Ferdinand Lassalle la Berlin

[Londra] 15 noiembrie 1859

Dragă Lassalle,

Ai putea să-i determini pe cei de la „Volks-Zeitung” să publice răspunsul de mai jos la declarația lui Blind apărută în nr. 313 al lui „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg] ³) ? În caz că izbutești,

¹) Vezi volumul de față, p. 445—446. — *Nota red.*

²) — chestiuni bănești. — *Nota trad.*

³) K. Marx. „Declarație trimisă redacției lui «Allgemeine Zeitung»”. — (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 744—745. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

trimite-mi 2 copii¹⁾. Îți atrag en passant²⁾ atenția asupra auto-apologiei pe care Gottfried Kinkel și-o face în ultimul număr din „Hermann”, spre bucuria generală a germanilor de la Londra⁶⁷⁴.
În grabă.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

46

Engels către Emil Engels la Engelskirchen

Manchester, 16 noiembrie 1859

Dragă Emil,

Iată pe scurt procesul nostru de muncă și dispozitivul mașinilor : valțurile se scot și, după ce se încarcă firul pe ele, se introduc din nou, apoi valțul superior este ridicat, cu ajutorul unor șuruburi (cite unul la fiecare capăt al mașinii), pînă cînd firul este destul de întins.

1. Valțurile sînt din fier și au la capete fusuri pătrate care se potrivesc în niște orificii pătrate (pe ax). Dar numai valțul inferior, învîrtit de mașină, e prevăzut cu asemenea fusuri, valțul superior este așezat pe un soclu simplu și se învîrtește de la sine, o dată cu cel inferior.

2. Șuruburile, după cum am spus, se găsesc la fiecare capăt al valțului superior și sînt fixate cu mașina, nu cu mîna.

3. Cilindrul perietor are puncte de sprijin fixe pentru axul său, așa că se află în poziția adecvată de îndată ce firul este aplicat și întins. Cînd nu e vorba de numere foarte subțiri, avem acum pe unul și același cilindru perii și bare de lemn care alternează și de care se freacă firul.

¹⁾ — exemplare. — *Nota trad.*

²⁾ — în trecut. — *Nota trad.*

4. Ultima ta întrebare, și anume cum se face legătura dintre valțul fix și cel care se învîrtește, n-o înțeleg, cred însă că găsești răspunsul la ea la punctul 1.

O schiță a mașinii nu pot să-ți fac, deoarece nu-mi sînt prezente în minte toate roțile. O veți putea însă lesne face voi înșivă, întrucît toate părțile esențiale ale mașinii corespund perfect, după cîte știu, cu cele ale mașinii voastre, aceeași mașină fiind folosită la noi atît pentru firele groase, cît și pentru cele subțiri, cel mult dacă se schimbă pulleys ¹⁾, pentru a micșora viteza de rotație. De obicei diametrul roților pentru perii este de 20 de țoli, al valțurilor — de 14 țoli, iar viteza tijei este de 163,90 de turații pe minut. La firele foarte fine mărim diametrul roților de transmisie pentru valțuri pînă la 18 țoli. Șuruburile sînt puse în mișcare de o „open and cross strap” ²⁾.

Mașinile noastre le-am construit în parte noi înșine, în parte Wren & Hopkinson ; o mașină întregă sau unele părți izolate veți putea obține de aici numai adresîndu-vă lui G. E[rmen].

Spune-i tatei că o să caut o slujbă pentru Linkenbach, deși nu prea sînt perspective de succes pînă nu vine aici. Tinerii care vin cu recomandații bune (ar fi bine să vină înarmat *cu cît mai multe* recomandații pentru diferite firme) de obicei găsesc repede plasament, dar nimeni nu găsește un angajament stînd acasă pe continent. Totuși, e destul de riscant să vii așa la noroc încoace.

Multe salutări lui Lottchen ³⁾, tatei și mamei, lui Elise ⁴⁾, Adolf ⁵⁾ și celor două familii, precum și tuturor celor care s-au refugiat la voi din cauza holerei, dacă îi mai găzduiți și acum. Calul meu cel nou aleargă admirabil.

Al tău,

Friedrich

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — roțile de transmisie. — *Nota trad.*

²⁾ — „curea dreaptă și de una transversală”. — *Nota trad.*

³⁾ Charlotte Bredt. — *Nota red.*

⁴⁾ Elise von Griesheim. — *Nota red.*

⁵⁾ Adolf von Griesheim. — *Nota red.*

47

Marx către Ferdinand Lassalle
la Berlin

[Londra] 22 noiembrie 1859

Dragă Lassalle,

Pe de o parte, astăzi e zi de poștă pentru America⁶⁷⁵; pe de altă parte, a trebuit să înghit niște doctorii. Prin urmare, în toate privințele mi-e greu să scriu. De aceea voi fi foarte laconic.

1. Thanks¹⁾ pentru penultima ta scrisoare. După toate probabilitățile, voi reuși totuși să fac rost de bani aici, la Londra, trăgînd *asupra mea însumi* o poliță cu dobîndă cămătărească.

2. Acum, cînd „*Reforme*” a publicat declarația mea²⁾, ar fi mai bine să renunți la declarația ta împotriva lui Vogt. Ceea ce mă interesează, îndeosebi, este să-l silesc pe d-l Vogt să continue toată povestea la Londra³⁾.

3. I-am spus lui Freiligrath că ai lăudat versurile sale închinat lui Schiller, dar că ai dezaprobat felul în care s-a comportat față de tine⁶⁷⁶. Acum îți va scrie. Citește nr. 43 din „*Gartenlaube*”, în care trepădușul lui Kinkel, d-l Beta (fost redactor al lui „*How do you do*”, editat aici de *Louis Drucker*, actualmente mare dregător la „*Hermann*”, ai cărui redactori sînt toți recrutați din rîndurile lumpenproletariatului literar) face descoperirea că Freiligrath „*arareori mai cîntă*” de cînd „*l-a atins suflul meu*”⁶⁷⁷. În ultimii ani, în goana lui după popularitate, Freiligrath a cochetat prea mult cu puternicii zilei. Se pare că în this respect⁴⁾ soția lui nu are o influență prea bună asupra-i. Nu vreau să insist mai mult asupra acestei teme, ci doar să menționez că unii oameni foarte de treabă din partidul nostru consideră că față de cei de care mă leagă o veche prietenie personală și de partid am prea multe menajamente.

4. *Ad vocem*⁵⁾ *Bonaparte*. După cît îmi dau seama, războiul din Italia a consolidat *pro tempore*⁶⁾ situația lui Bonaparte în Franța; a dat revoluția italiană pe mîna doctrinarilor piemontezi și

1) — Îți mulțumesc. — *Nota trad.*

2) *K. Marx*. „Declarație trimisă redacțiilor lui «*Reforme*», «*Volks-Zeitung*» și «*Allgemeine Zeitung*»”. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 740—743. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

3) Vezi volumul de față, p. 560—561. — *Nota red.*

4) — în această privință. — *Nota trad.*

5) — Referitor la. — *Nota trad.*

6) — vremelnic. — *Nota trad.*

a acoliților lor ; a popularizat extraordinar Prusia în rîndurile plebei liberale pentru politica în spiritul lui Haugwitz pe care o duce ; a sporit influența Rusiei în Germania ; în sfîrșit, a contribuit la o nemaipomenită decădere morală la cea mai dezgustătoare îmbinare de bonapartism și de tirade închinată naționalităților. În ceea ce mă privește, nu înțeleg cum de oameni din partidul nostru au putut sprijini dialectic aceste detestabile iluzii contrarevoluționare ale filistinilor-liberali. Din clipa în care Disraeli a recunoscut pe față existența unei alianțe între Bonaparte și Rusia și, cu atît mai mult, din clipa în care Rusia a trimis curților germane insolenta ei notă circulară ⁶⁷⁸, trebuia, după părerea mea, declarat război alianței franco-ruse. Poziția antagonistă față de Rusia a spulberat de îndată tot ce era antiliberal și, în aparență, legat de atitudinea potrivnică Franței.

Depeșele lui Schleinitz ⁶⁷⁹, pe care le-am studiat cu atenție, precum și declarațiile făcute de miniștrii de aici, parte direct în parlament, parte în presă, m-au convins că Prusia n-avea de gînd să intervină atîta timp cît granița germană nu era violată. Bonaparte, care se bucura de protecția ruso-engleză, obținuse atunci permisiunea să ducă un război „localizat”, pentru a se putea menține în Franța. Prusia n-ar fi cutezat să facă vreo mișcare, pentru că în acest caz ar fi izbucnit războiul dintre Germania și Rusia — evenimentul cel mai de dorit. Dar de fapt nu aceasta era problema, deoarece Prusia n-ar fi avut *niciodată* curajul să facă un asemenea pas. Problema care se punea era mai curînd, pe de o parte, de a dezvălui jalnica slăbiciune a guvernului prusian, iar, pe de altă parte, — și în primul rînd — de a demasca delusions ¹⁾ bonapartiste. Jocul acesta n-ar fi fost prea greu, pentru că la el ar fi aderat toți reprezentanții partidului revoluționar — de la Mazzini pînă la Louis Blanc, Ledru-Rollin și chiar și Proudhon. În felul acesta, polemica împotriva escrocheriei bonapartiste nu putea căpăta caracterul unei adversități față de Italia sau Franța.

Firește, nu vreau să intru aici în amănunte, menționez doar cîteva aspecte. Îmi vei permite însă să fac o remarcă. Se poate ca, în curînd, situația să devină din nou critică. În acest caz cuvîntul de ordine al partidului nostru trebuie să fie : sau nimeni nu se pronunță în numele partidului fără a-i fi consultat pe ceilalți, sau fiecare are dreptul să-și expună părerile fără să se sinchisească de ceilalți. Ultima alternativă n-ar fi, ce-i drept, recomandabilă, deoarece o dispută publică în cadrul unui partid atît de puțin numeros (care, să sperăm însă, compensează prin energie ceea ce-i lipsește sub

¹⁾ — amăgeliile. — *Nota trad.*

raport numeric) nu este nicidecum în folosul lui. Și pot spune doar că în timpul călătoriei mele (din vară) prin Anglia și Scoția⁶⁸⁰ — și, să nu uităm, vechii noștri prieteni de partid se află cu toții aici — n-am întâlnit pe nimeni care să nu spună că ar fi dorit ca broșura ta¹⁾ să fie altfel concepută, în multe privințe. Eu îmi explic acest lucru pur și simplu prin faptul că în special politica externă, văzută din Anglia, se prezintă într-o lumină și văzută de pe continent în cu totul alta.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle, „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

48

Marx către Ferdinand Freiligrath la Londra

[Londra] 23 noiembrie 1859

Dragă Freiligrath,

Tocmai am primit copia scrisorii tale către Liebknecht, în care găsesc următorul pasaj :

„Am primit de la Vogt o *singură* scrisoare, datată 1 aprilie 1859. Această scrisoare, după cum a recunoscut și Marx încă simbăta trecută, nu conține nici măcar un cuvânt pe care să se poată întemeia o acuzație împotriva lui Vogt²⁾“.

Fiindcă în asemenea chestiuni exactitatea este foarte necesară, trebuie să-mi exprim protestul formal împotriva acestui pasaj⁶⁸¹.

În primul rând, nu am recunoscut nimic. A recunoaște (concedere) presupune o discuție în care cineva renunță la o afirmație făcută inițial și adoptă o părere contrară. Nimic din toate acestea nu s-a petrecut între noi. Inițiativa a pornit de la mine. Eu ți-am relatat, nu ți-am condatat nimic. Problema a fost următoarea :

Ți-am amintit că tu însuși l-ai întreat pe d-l Blind dacă este autorul pamfletului anonim, deoarece atit tonul cât și conținutul celor relatate verbal de el coincideau într-un tot cu manifestul⁶⁸².

¹⁾ F. Lassalle, „Războiul din Italia și sarcina Prusiei“. — Nota red.

²⁾ Vezi volumul de față, p. 460. — Nota red.

Am menționat că *înainte* de întâlnirea cu d-l Blind, la mitingul lui Urquhart din 9 mai, eu nu știam nimic despre rolul pe care l-a avut Vogt în complicațiile din Italia, nimic în afară de scrisoarea sa către tine ⁶⁸³. Ți-am reamintit că în seara în care mi-ai arătat scrisoarea nici nu mi-a trecut prin minte să trag din această scrisoare concluzii cu privire la mituirea lui Vogt etc. Găsisem în scrisoare doar arhicunoscuta lui trăncăneală liberală anostă de politician de cafeenea. Am relevat toate acestea pentru — à tout seigneur tout honneur ¹⁾ — a nu nesocoti în nici un fel meritul d-lui Blind de a fi descoperit trădarea de patrie de care s-a făcut vinovat Vogt.

In al doilea rînd însă, nici nu mi-a trecut prin gînd să afirm că „scrisoarea lui Vogt nu conține nici măcar un cuvîntel pe care să se poată întemeia o acuzație împotriva lui Vogt”. Am spus doar că eu, după citirea scrisorii, n-am tras astfel de concluzii. Impresia subiectivă însă, pe care scrisoarea a produs-o în mod nemijlocit asupra mea, se deosebește total de o *apreciere obiectivă* asupra conținutului scrisorii, sau chiar și asupra ipotezelor care *pot* fi emise. Nu am avut nici motivul, și nici prilejul de a face o analiză critică a scrisorii, indispensabilă pentru o asemenea apreciere obiectivă. Faptul că d-l Blind interpreta altfel scrisorile adresate de Vogt ție, lui etc. îți este și îți era cunoscut. În articolul său din „Free Press” (27 mai) ⁶⁸⁴, bunăoară, scrisorile *acestea* sînt menționate în mod expres drept *corpora delicti*, chiar dacă nu se dau nume. Același lucru este valabil și pentru declarația lui din „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg] ⁶⁸⁵.

De la d-l Vogt trec acum la d-l Beta; scrisoarea ta m-a determinat să cumpăr nr. 43 al publicației sale ⁶⁸⁶. După ce i-am parcurs opera, am hotărît să procedez așa cum procedez de zece ani încoace, și anume să ignorez asemenea lucruri. Dar astăzi mi-au scris doi prieteni foarte apropiați (care nu locuiesc la Londra), cerîndu-mi insistent, în interesul partidului, să dau o explicație. Îmi acord un răgaz de 48 de ore pentru a cumpăni tot ce ar pleda pro și contra. Dacă după o matură chibzuință mă voi decide să vorbesc, declarația mea ⁶⁸⁷ va cuprinde în esență următoarele :

1. În caz că mi s-ar atribui *în mod eronat* o influență asupra ta, ar putea fi vorba de așa ceva cel mult în cursul scurtei perioade de existență a lui „N[eu]e Rh[einische] Z[eitung]”, perioadă în care ai scris nu numai niște poezii foarte frumoase dar și, incontestabil, cele mai populare poezii ale tale.

2. O *scurtă schiță biografică a d-lui Betziede, alias Hans Beta,*

¹⁾ — cîste cui i se cuvine. — *Nota trad.*

începînd cu perioada în care edita la Berlin o foaie teatrală de șantaj, pînă la „How do you do” al circiumarului și clovnului Louis Drucker (amintind și de vizita mea la spelunca „How do you do”), apoi activitatea lui ulterioară la Leipzig, cînd mă calomnia în „Gartenlaube”, adică reproducea porcăria din „How do you do”⁶⁸⁸ și totodată își însușea pamfletele mele împotriva lui Palmerston¹⁾, și pînă în prezent, cînd a devenit mîna dreaptă a lui Gottfried Kinkel. Poate că ar fi util să i se arate publicului german ce bandă netrebnică de lumpenproletari orăcăie acum cel mai tare în mlaștina putredă a presei germane.

3. Două scrisori ale lui Heine către mine, pe baza cărora publicul să poată aprecia care dintre cei doi, Heine sau Beta, este mai competent.

4. În sfîrșit, cîteva scrisori ale lui Johann²⁾ Kinkel și Johanna Kinkel către mine, din timpul lui „N.Rh. Z.” Cu ajutorul acestor scrisori l-aș arunca pe melodramaticul popă de pe calul pe care, cocoșindu-se acest pater Brey³⁾ (în sensul acesta trebuie rectificată versiunea goethiană, adoptată de tine), mă atacă jucîndu-și calul în arena lui „Gartenlaube”, care i se potrivește de minune.

Îți comunic toate acestea pentru ca, în caz că mă voi decide să dau o explicație, să fii informat în prealabil, așa cum se cuvine între prieteni.

Cît despre Liebknecht, e evident că Kolb, pentru a se justifica față de Cotta, face din Liebknecht, pe baza scrisorii tale, țapul ispășitor pentru quid pro quo⁴⁾, aruncînd asupra lui propria sa vină⁶⁸⁹. Peccant reges, plectuntur Achivi⁵⁾ rămîne veșnic adevărat.

Pentru a preîntîmpina orice neînțelegere, i-am expediat lui Liebknecht, o dată cu prezenta, o copie a pasajelor referitoare la afacerea Vogt din scrisoarea către tine.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în „Die Neue Zeit”, supliment,
nr. 12, 1911—1912

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ K. Marx. „Lordul Palmerston”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 365—435. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ Gottfried Kinkel (ironic de la numele soției sale Johanna Kinkel). — Nota red.

³⁾ Personaj din piesa lui Goethe: „Piesa de carnaval, dar care poate fi jucată și după paști, despre cuviosul Brey, falsul profet”. — Nota red.

⁴⁾ — confuzie. — Nota trad.

⁵⁾ — Păcătuiesc regii, ispășesc aheenii (parafrazarea versului „Quidquid dellrant reges, plectuntur Achivi”. „Orice ar face regii — suferă aheenii”. *Horafu*. „Epistole”, I, II). — Nota trad.

49

Marx către Ferdinand Freiligrath
la Londra ¹⁾

[Londra, 28 noiembrie 1859]

Dragă F[reiligrath],

Nu sînt nici secretarul lui Liebknecht și nici avocatul său. Totuși îi voi transmite copia pasajului referitor la el din scrisoarea ta.

La declarația pe care la început am intenționat s-o public am renunțat, gîndindu-mă la proverbul „Odi profanum vulgus et arceo” ²⁾.

Declarația era, firește, îndreptată *impotriva* lui Beta, dar tocmai de aceea, în mod inevitabil, după cum rezultă din conținut, te viza și *pe tine*. De aceea ți-am adus la cunoștință intenția mea, abstracție făcînd de intimitatea dintre familia ta și a lui Beta, pe care o reflectă opusculul său.

Îți este neplăcut să-ți vezi numele amestecat în afacerea Vogt. Mie prea puțin îmi pasă de Vogt și de minciunile sale infame din „Handels-Courier” din Biel ³⁾, dar nu vreau ca numele meu să fie folosit drept mască pentru pușlamalele democratice. Dacă cineva se vede silit să recurgă la martori, știi prea bine că nimeni nu-i poate „interzice” să-l citeze ca martor. După cutuma engleză mai veche, *restive witnesses* ³⁾ puteau fi — horrible dictu ⁴⁾ — chiar torturați de moarte.

În sfîrșit, cît privește considerentele de partid, sînt obișnuit să fiu împroșcat cu noroi în presă pentru întregul partid, să-mi fie întotdeauna prejudiciate interesele particulare din cauza considerentelor de partid, pe de altă parte însă sînt tot atît de obișnuit să cred că nu se va ține seama de interesele mele particulare.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în „Die Neue Zeit”, supliment,
nr. 12, 1911—1912

Se tipărește după manuscrisul
scrisorii lui Marx către Engels
din 10 decembrie 1859

Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 465. — *Nota red.*

²⁾ — „Urăsc profanul vulg și-l țin departe...” (*Horajiu*. Ode, cartea a treia, oda 1). — *Nota trad.*

³⁾ — martorii care refuzau se facă depoziții. — *Nota trad.*

⁴⁾ — îngrozitor de spus. — *Nota trad.*

50

Engels către Jenny Marx
la Londra

Manchester, 22 decembrie 1859

Dragă d-nă Marx,

Astă-seară am puțin timp liber pentru a vă trimite de sărbători o duzină de sticle de vin. Nădăjduiesc că vinul vă va plăcea și va contribui la buna dispoziție a întregii familii.

Vinul de Champagne și de Bordeaux (Château d'Arcins) poate fi consumat imediat, vinul de Porto însă trebuie să mai stea puțin și abia de Anul nou va avea toată savoarea.

M-a iritat grozav Freiligrathiada ¹⁾. Mereu vechea poveste cu banda asta de beletriști, întotdeauna vor să fie tămiiați în gazete, întotdeauna să-și vadă numele publicat, și cel mai jalnic vers pe care-l fabrică li se pare mai valoros decît cel mai colosal eveniment istoric. Fiindcă toate acestea nu pot fi realizate fără coterie, se înțelege că aceasta devine o primă necesitate pentru ei și, din păcate, noi, nenorociții de comuniști, sîntem complet inapți pentru așa ceva, ba mai rău, noi cunoaștem toată această înșelătorie, ridiculizăm această organisation du succès ²⁾, iar popularitatea ne inspiră o aversiune aproape condamabilă. În realitate, cînd un astfel de poet nu se simte bine în cadrul unui asemenea partid, aceasta denotă marea lui mărginire, căci aici nu i se face nici un fel de concurență, în timp ce oriunde altundeva aceasta îi e asigurată; o și mai mare dovadă de mărginire e să te arunci în brațele unui grup în care te întîmpină încă de la bun început concurența lui Kinkel. Mais que voulez-vous ? ³⁾ Pentru a exista, poetul are nevoie de tămie, de foarte multă tămie, iar doamna poet o consumă în cantitate încă și mai mare. Indiferent dacă e sau nu concurență, doamna poet va fi întotdeauna de partea acelor care prezintă zilnic publicului pe nobilul, genialul ei Ferdinand, pe ea însăși, pe interesantele ei progenituri, pisicile, ciinii, iepurii, canarii și alte lighioane ale ei și anume într-o aureolă de focuri bengale, de sentimentalism și de minciună romantică. Iar, ceea ce vrea doamna poet, d-l poet va trebui și el să vrea, cu atît mai mult cu cît madame îi vorbește din adîncul sufletului ei. Într-adevăr, ce „Volk“ ! „Gartenlaube“ e

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 455—457, 460—461, 465—467. — *Nota red.*

²⁾ — organizare a succesului. — *Nota trad.*

³⁾ — Dar ce vreți ? — *Nota trad.*

o cu totul alt gen de publicație, iar soiosul Bettziech un om cu totul altfel decât comuniștii ⁶⁹¹. În „Gartenlaube” sîntem doar tratați ca o familie de poeți, se vorbește săptămînal despre noi, iar Bettziech cel șchiop nu scapă nici un prilej pentru a intercala un mic compliment sau o reclamă. — Evident, Kinkel, pentru poezia lui, care nici pe departe nu se poate compara cu a noastră, este mult mai mult lăudat și despre el circulă mai multe anecdote, dar omul acesta este doar brother ¹⁾ al lui Bettziech. Dar nu-i nimic, cu timpul totul se va aranja. Și apoi festivitățile Schiller! Comuniștii aceștia nu fac decît să-l disprețuiască și să-l persifleze pe Schiller; cum am putea organiza cu ei o festivitate Schiller? Dar festivitățile Schiller sînt mai importante decît toată istoria universală și s-a născut oare Schiller acum 100 de ani pentru altceva decît pentru a ne da nouă posibilitatea să scriem astăzi o cantată despre el? ²⁾

La aceasta se mai adaugă faptul că de ani de zile nobilului Ferdinand îi merge cam prost cu poezia, iar puținul pe care reușește să și-l stoarcă din creier e de o calitate foarte proastă. Și atunci trebuie să recurgă la dodges ³⁾ cu opere complete etc., dar nici asta nu se poate face în fiecare zi. Deci, pentru a nu fi dat uitării, reclama devine pe zi ce trece o necesitate mai mare. Într-adevăr, cine vorbea despre Freiligrath între 1849 și 1858? Nimeni. Abia Bettziech l-a redescoperit pe acest clasic, uitat de atîta vreme, încît nu mai servea decît pentru darurile de crăciun și onomastică și care, în loc să figureze în literatură, figura deja în istoria literaturii. De toate acestea, bineînțeles, vinovat nu e nimeni altul decît Karl Marx cu „influența” sa. Dar cînd tămîia de la „Gartenlaube” îl va încălzi din nou pe F. F., să vedeți atunci ce poezie va mai fișni din el!

Cît de meschin, de jalnic și mizerabil e tărăboiul pe care-l fac poeții aceștia. Îl prefer pe Siebel, care de fapt e un poet foarte slab, dar care știe că nu e decît un șarlatan și nu cere decît să fie admis în tagma celor care folosesc reclama ca procedeu astăzi necesar, deoarece fără ea n-ar însemna nimic.

Să nu vă lăsați însă prea mult impresionată de tot acest scandal, pînă la urmă „caracterul” ⁴⁾ lui Freiligrath se va da în vileag în așa fel, încît îl vom putea lovi la momentul oportun. Deocamdată să evităm pe cît posibil o ruptură.

¹⁾ — frate. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 445—446. — *Nota red.*

³⁾ — înșelătorii. — *Nota trad.*

⁴⁾ Aluzie la un vers din cap. XXIV al poemului satiric „Atta Troll” de Heine: „Chiar dacă... talent n-are, e un caracter”. — *Nota trad.*

Îmi pare foarte rău că vineri n-am să vă pot vizita, dar aici au loc asemenea transformări, încît ieri, de pildă, am robotit pînă la orele 9 și 45 seara, așa că nici vorbă nu poate fi să absentez de aici. Transmiteți, așadar, cele mai cordiale salutări Maurului și young ladies ¹⁾ de la al dv.

F. Engels

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

---

¹⁾ — domnișoarelor. — *Nota trad.*

Anexe

1

Jenny Marx către Engels la Manchester

[Londra, 28 martie 1856]

Dragă domnule Engels,

Maurul ar vrea să știe dacă vii la noi de paști, lucru pe care l-am doni foarte mult cu toții. În acest caz el nu ar mai trimite blue books ¹⁾. Scrie-ne, te rog, câteva rânduri în legătură cu venirea d-tale. Am putea trimite atunci pachetul luni prin Parcels company ²⁾. Chiar acum am expediat articolul d-tale ⁶⁹². Chaley is very busy ³⁾ cu documentele din Kars ⁴⁾ și îi dictează zăpăcitului de Pieper. Ce spui de scandalurile din Berlin? Ai citit în „Times”, de azi, relatările corespondentului de acolo? Acum ne putem explica văicăreala din articolele de fond ale lui „Kreuz-Zeitung”.

În prezent, am și eu o răfuială cu Minister of the interior ⁵⁾ în legătură cu mica mea moștenire. Îți amintești, desigur, că printre hirtile rămase de la unchiul meu ⁶⁾ se aflau o mulțime de scrisori și de manuscrise ale bunicului ⁷⁾, fostul ministru de război al ducelui de Braunschweig. Pentru cumpărarea acestora, întrucât cuprind material istoric-militar cu privire la Războiul de șapte ani, statul prusian, prin intermediul d-lui von Scharnhorst, a dus tratative încă cu tatăl meu ⁸⁾. A intervenit însă fratele meu și în actul de lichidare definitivă a succesiunii se găsesc următoarele posturi strani: în ceea ce privește cărțile găsite, d-l ministru, „din considerente de pietate”, le-a preluat contra 10 taleri. Cărțile de mai mică importanță a dispus să fie vândute la licitație la Braunschweig pentru 11 taleri, ca apoi să preia, din pietate, fără să întrebe pe nimeni,

¹⁾ — cărțile albastre. — *Nota trad.*

²⁾ — Oficiul de mesagerii. — *Nota trad.*

³⁾ — Chaley (Charles în pronunția copiilor) este foarte ocupat. — *Nota trad.*

⁴⁾ *K. Marx*. „Căderea Karsului”. (Vezi *Karl Marx și F. Engels*. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 645—681. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁵⁾ — Ministrul de interne (Ferdinand von Westphalen). — *Nota trad.*

⁶⁾ Heinrich Georg von Westphalen. — *Nota red.*

⁷⁾ Christian Heinrich Philipp von Westphalen. — *Nota red.*

⁸⁾ Ludvig von Westphalen. — *Nota red.*

pe cele mai valonoase, pe care le evaluează la 10 taleri și din care îmi scade cheltuielile de *transportare* a lor de la Braunschweig la Berlin. Ciudată pietate! Dar acum urmează *casus belli*¹⁾ propriu-zis, căci, prin secretarul său Florencourt, el scrie următoarele:

„În afară de cărți s-au mai găsit un mare număr de manuscrise, printre care și unele — în parte cu conținut istoric-militar — ale răposatului landdrost von Westphalen. Acestea însă au multe lacune și deficiențe și nu cred că ar putea prezenta un interes literar”.

Astfel, fără a-mi trimite un inventar legalizat și fără a pune pe cineva să evalueze hîrțile, ei își închipuie că și le vor putea însuși d'un coup de main²⁾. Tare mă tem că în zelul său patriotic, fratele meu a dăruit aceste manuscrise statului, cu atît mai mult cu cît mama³⁾ mi-a scris că au fost informați asupra valorii acestor hîrtii și întrebați ce au de gînd să facă cu ele. Tăcerea lui este foarte semnificativă. El crede că-i voi ceda fără multă vorbă toate acestea lui, „Chief“-ul⁴⁾ atotputernic al familiei, așa cum au făcut celelalte surori, preasupuse, ale mele. Dar se-nșală.

La început mi-am permis „tatonări discrete”, dar apoi, încetul cu încetul, am formulat pretenții de „property”⁵⁾.

Aștept cu nerăbdare răspunsul. Dată fiind actuala agitație de la Berlin, am putea lesne provoca un scandal. Dar, înainte de a-l declanșa, vrem, din considerație pentru mama mea, să încercăm cu duhul blîndeței.

Sperăm să te vedem aici săptămîna viitoare.

Afectuoase salutări de la
Jenny Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1) — motivul de război, aici în sensul de motiv de ceartă. — *Nota trad.*

2) — dintr-o lovitură. — *Nota trad.*

3) Karoline von Westphalen. — *Nota red.*

4) — șeful. — *Nota trad.*

5) — proprietate. — *Nota trad.*

2

Jenny Marx către Engels ¹⁾
la Manchester[Londra, în jurul datei
de 12 aprilie 1857]

Dragă domnule Engels,

Per ordre du mufti ²⁾, un invalid scrie pentru celălalt. Pe Chaley îl doare jumătate de cap; îl dor îngrozitor dinții, urechile, capul, ochii, gâtul și Dumnezeu mai știe ce. Nici pilulele pe bază de opiu, nici creozotul nu-l liniștesc. Dintele trebuie scos, dar el nu prea are chef. Vin acum cu rugămintea de a-l ajuta cu un articol pentru vineri. Tema nu importă. There was, for instance, the sending of troops and ships for China, there was also a change in the organisation of the Russian army, or Bonaparte or Switzerland or yarn or anything else. One column will do ³⁾. Aceasta, bineînțeles, presupunând că propria d-tale boală de ochi a trecut. Fă tot posibilul și dă-ne de știre prin câteva rânduri dacă poți scrie articolul. Picăturile pentru ochi ți-au fost cât de cât de folos?

Afectuoase salutări de la

Jenny Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

3

Jenny Marx către Engels ⁶⁹³
la Waterloo

[Londra, între 11 și 13 august 1857]

Dragă domnule Engels,

Sintem cu toții foarte bucuroși că te simți iarăși mai bine și că te-ai mai întremat. Maurul rămîne însă la părerea lui că leacul

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 486—487. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 139, 140. — *Nota red.*

³⁾ — O asemenea temă ar fi, de pildă, trimiterea de trupe și vase în China, reorganizarea armatei rusești, Bonaparte, Elveția, anecdote sau mai știu eu ce. Ajunge o coloană. — *Nota trad.*

cel mai sigur pentru boala d-tale ar fi o cură prelungită cu fier. El s-a documentat în mod temeinic în domeniul medicinei la Muzeu ; toți medicii de azi folosesc fierul și îl consideră superior unturii de pește, fiind întru totul de acord cu medicii englezi, care au ajuns la această concluzie pe baza unei practici îndelungate. De altfel el te roagă *insistent* să nu faci un prea mare efort intelectual cu lucrările pentru Dana. Hoinăreala, somnul și trîndăvia sînt tot atît de necesare ca și iron ¹⁾).

Ai primit, desigur, cele două scrisori pe care ți le-a mai adresat la Manchester ²⁾). Una conține note despre armie ³⁾, cealaltă — despre armada.

Acum cîteva seri a fost la noi măscăriciul de Edgar Bauer ; și fără untură de pește el a devenit un adevărat Stockfisch ⁴⁾, care, pe deasupra, mai are și pretenția de a fi *spiritual*. Făcea eforturi atît de cumplite, încît aproape că mi-a venit să leșin, iar Karl a vomat nu la figurat, ci la propriu.

Jones, a cărui nevastă s-a prăpădit, e acum tare vesel ; el vede în toți indians ⁵⁾ niște Kossuth-i și îi proslăvește pe indians patriots ⁶⁾. Adversarul său, moralul Richard Hart, un paid urquhar-tist ⁷⁾, a ajuns avocat la Coalhole. Karl l-a auzit pledînd acolo.

Să sperăm că viitoarea d-tale scrisoare ne va aduce alte vești bune ; sîntem cu toții tare îngrijorați din pricina d-tale.

Vinul mă remontează strașnic. Sherry-ul este excelent. Vinul de Porto, pare-se, nu e tot atît de bun ; dar îmi place îndeosebi pentru gustul său dulceag. El mă va pune din nou pe picioare.

Afectuoase salutări de la

Jenny Marx

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — fierul. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 139, 140. — *Nota red.*

³⁾ — armate. — *Nota trad.*

⁴⁾ Joc de cuvinte : „Stockfisch“ — „batog“, în sens figurat — „imbecil“, „dorbitoc“. — *Nota trad.*

⁵⁾ — indienii. — *Nota trad.*

⁶⁾ — patrioții indieni. — *Nota trad.*

⁷⁾ — urquhartist plătit. — *Nota trad.*

4

Jenny Marx către Konrad Schramm
la Jersey

[Londra] 8 decembrie [1857]
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Hampstead

Dragă domnule Schramm !

A trecut atita timp de cînd nu ne-ai mai dat un semn de viață, încît sîntem cu toții dornici să aflăm cum îți merge. Vorbim adesea de d-ta și singurul nostru regret este că nu avem posibilitatea să-ți ținem de urît, singur cum ești, în nesfirșitele ore și zile de iarnă.

Dacă nu-ți vine greu, dă-ne din cînd în cînd un semn de viață. Ce spui de acest război general ? Nu-i așa că e totuși o bucurie să vezi crahul general al vechii porcării, care pîrîie din toate încheieturile ? Sper că rudele d-tale nu te-au dat uitării sub pretextul crizei și că în mod practic n-ai avut încă și d-ta de suferit de pe urma ei. Cu toate că criza americană ne atinge destul de sensibil buzunarul, întrucît Karl nu mai scrie de două ori, ci doar o dată pe săptămînă pentru „Tribune”, care i-a concediat pe toți corespondenții europeni în afară de Bayard Taylor și de Karl, îți poți lesne închipui cît de high up¹⁾ este Maurul. Și-a recăpătat întreaga sa capacitate de muncă și energie de altădată, tot așa și proștețimea și vioiciunea spiritului, dispărute de ani de zile, de cînd am avut marea durere de a-l pierde pe scumpul nostru copil²⁾, pe care inima mea îl va deplînge veșnic. Karl muncește ziua pentru a cîștiga cele necesare traiului, iar noaptea — pentru a termina economia sa politică. Acum, cînd această lucrare a devenit o cerință de actualitate, o necesitate, se va găsi, desigur, și un nenorocit de editor. În afară de noi, au mai fost direct loviți de criză Lupus și Steffen. Primul și-a pierdut principalele sale lecții deoarece instituția a dat faliment, iar celălalt n-a mai putut rămîne la Brighton din cauza războiului din India³⁾ deoarece instruirea cadeților indieni a luat dintr-o dată sfîrșit. În plus, sora lui și-a pierdut bruma de avere în urma falimentului unui bancher. Micul Dronke pornise la Glasgow o afacere pe cont propriu. Cred că toată polemica dusă

¹⁾ — bine dispus. — *Nota trad.*

²⁾ Edgar Marx. — *Nota red.*

³⁾ Este vorba de răscoala de eliberare națională din India. — *Nota red.*

în presa din Glasgow împotriva „oamenilor lipsiți de conștiință care înjghebează afaceri fără nici un fel de capital” se referă la acest omuleț. Freiligrath își mai are deocamdată locul asigurat la miniatura sa de Crédit mobilier. Dar dacă zvonurile sumbre cu privire la Crédit mobilier din Paris, al cărui curs scade pe zi ce trece tot mai mult, se vor adevăra, atunci și Freiligrath se va duce curînd de-a dura și va trebui să spună adio postului de director. Pe așezatul și demnul nostru amic, Liebknecht, criza pare să nu-l fi afectat încă prea tare, cel puțin n'a-t-elle pas encore frappé son physique¹⁾; și-a păstrat intactă faimoasa, fatala, strașnica, fenomenala sa poftă de mîncare (și dragostea nealterată pentru rasher bacon²⁾). Engels a scris ieri din Manchester³⁾.

Asupra filistinilor de acolo criza are un efect alcoolizant; nimeni nu mai are răbdare să stea acasă, de unul singur cu familia și cu grijile sale, cluburile sînt asaltate și consumul de lichior crește enorm. Cu cît criza îl strînge pe careva mai mult în chingile ei, cu atît el caută cu tot dinadinsul să se înveselească, pentru ca a doua zi dimineața să apară ca personificare a dezolării morale și a prăbușirii fizice. La Manchester au și dat faliment zilele acestea 8—9 fabricanți.

Dar nicăieri criza nu e atît de spectaculoasă ca la Hamburg. Niciodată încă o panică nu a fost atît de totală și de clasică. Firma Ulberg & Cramer, care a dat faliment cu un pasiv de 12 000 000 de mărci (dintre care 7 000 000 în polițe), nu dispunea decît de un capital de 300 000 de mărci !! Acum totul e devalorizat acolo, absolut devalorizat, în afară de argint și aur. Săptămîna trecută a dat faliment și Christian Matthias Schröder. Firma J. H. Schröder & Co. din Londra a întrebat telegrafic dacă 2 000 000 de mărci l-ar scoate din încurcătură, în care caz ea ar fi dispusă să trimită argint pînă la concurența acestei sume. Răspunsul: 3 000 000 sau nimic; firma n-a putut scoate 3 000 000 și Christian Matthias s-a prăbușit. Marea firmă americană, căreia Banca Angliei i-a avansat recent, după două zile de tratative, un milion, și astfel a salvat-o, era Mr. G. Peabody. În legătură cu acest 4th July-anniversary-Dinner-man⁴⁾ mi-am amintit de bădăranul de Heinzen. Deși „Pionier”-ul său (în pofida faptului că cel mai mare om de stat al revoluției, studiosul Karl Blind, este colaboratorul lui) s-a topit pe jumătate din cauza crizei, mitocanul tot mai declară că „crizele nu sînt decît niște născociri și elucubrații ale lui Marx”. Vorbind despre acest inver-

¹⁾ — ea nu i-a atins încă buna condiție fizică. — *Nota trad.*

²⁾ — felia subțire de șuncă afumată. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 199—202. — *Nota red.*

⁴⁾ — om cu dineurile festive de 4 iulie. — *Nota trad.*

șunat comunistofag îmi vine în minte și Becker cel roșu¹⁾, care acum s-a eliberat, așa că, nolens-volens²⁾, dragă domnule Schramm, trebuie să faci împreună cu mine salturi uriașe peste ocean și să te lași dus din Europa în America și iarăși înapoi. Și pentru că cu Becker cel roșu am ajuns din nou în patria noastră iubită, această viorea — care de astă dată nu va scăpa nici ea prea ușor — ba chiar în dragul nostru Köln, trebuie să-ți mai povestesc ceva despre vechiul nostru prieten Mevissen și despre familia sa. Bietul bătrîn a pierdut recent doi copii, care au munit de tuberculoză, pe urmă s-a prăpădit doamna Mevissen, iar un fiu al său a plecat într-o călătorie în Pacific și s-a înecat.

Îți imaginezi cum au amuțit și s-au schimbat la față toți democrații. S-a isprăvit cu toată vechea sporovăială și cu politica de cafenea de cînd la ordinea zilei e din nou odioasa problemă a burții și principii și tiranii nu mai sînt vinovați de tot ce se întîmplă.

Dar m-am întins atît la vorbă, încît e timpul să termin. Primește cele mai afectuoase salutări din partea mea și a fetelor, care s-au făcut mari și drăguțe și se dezvoltă frumos.

A d-tale,

Jenny Marx

Apropo. Avem fotografiile lui Freiligrath și Engels. Dacă nu-ți este prea greu, fă-ți și d-ta o poză pentru noi. Lui Karl i-ar face mare plăcere să aibă în jurul său fotografiile celor mai buni prieteni ai lui.

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

5

Jenny Marx către Engels la Manchester

[Londra, 9 aprilie 1858]

Dragă domnule Engels !

Karl se simte de o săptămînă atît de rău, încît îi este imposibil să scrie. El crede că, desigur, ți-ai și dat seama, din ultima lui scri-

¹⁾ Hermann Heinrich Becker. — *Nota red.*

²⁾ — vrînd-nevrînd. — *Nota trad.*

soare ¹⁾ atît de greoaie, că fierea și ficatul său se agită din nou. Să sperăm că, pînă la urmă, doctoniile își vor face efectul. La înrăutățirea stării sănătății sale contribuie în mare măsură neli-niștea și frămîntarea, care acum, după încheierea contractului cu editorul ²⁾, au sporit, firește, și cresc pe zi ce trece, deoarece îi este pur și simplu imposibil să-și termine lucrarea. Vreau tocmai să-i scriu și ovreiașului ³⁾ din Berlin, care de astă dată a dirijat lucrurile clever ⁴⁾. Copiii sînt sănătoși. Din păcate, în timpul vacanței de paști au trebuit să stea în permanență în casă. Vremea a fost îngrozitoare, și ploaia care n-a mai conținut a muiat într-atît terenul nostru argilos și l-a făcut atît de clisos, încît tot Bockeburg-ul ți se lipește de tălpi. Am primit azi numerele din „Guardian” cu cele două articole foarte interesante despre Franța. De aici deducem că și d-ta ești la Manchester și că n-ai făcut nici o excursie de paști. Dar poate vreo vînătoare de vulpi ?

Afectuoase salutări din partea noastră a tuturora.

A d-tale,
Jenny Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

6

Jenny Marx către Ferdinand Lassalle ⁶⁰⁵ la Berlin

Londra, 9 aprilie 1858 ⁵⁾

Dragă domnule Lassalle !

De cînd ți-a scris Karl ultima oară ⁶⁾, boala lui de ficat, de care suferea și atunci și care, din păcate, revine în fiecare primăvară, s-a înrăutățit mult așa că a trebuit să se doftonească tot timpul, iar astăzi, simțindu-se absolut incapabil să scrie, m-a rugat pe mine să-ți exprim cele mai calde mulțumiri pentru toate amabilele d-tale eforturi depuse în interesul lui. Și eu simt nevoia să dau

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 278—285. — *Nota red.*

²⁾ Franz Duncker. — *Nota red.*

³⁾ Ferdinand Lassalle. — *Nota red.*

⁴⁾ — cu iscusință. — *Nota trad.*

⁵⁾ În original greșit : 1885. — *Nota red.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 494—496. — *Nota red.*

glas bucuriei pe care am resimțit-o aflînd că, în sfîrșit, s-a încheiat contractul ; după cum văd, nu te-ai lăsat cu totul acaparată de lucrările d-tale teoretice și, deși te consacri lui „Heraclit” (pe care-l studiez și eu), ți-ai mai păstrat abilitatea practică și, cum spun englezii, ai rămas „a clever manager” ¹⁾. Karl ți-ar fi scris mai de mult și chiar mai pe larg despre lucrarea d-tale, dar îi vine atît de greu să scrie ! Neliniștea și frămîntarea sufletească provocate de faptul că nu-și poate termina repede, dintr-un condei, lucrarea, contribuie, firește, în mare măsură, la înrăutățirea stării sănătății sale ; și tot așa și lucrările enervante pentru „daily bread” ²⁾, care nici ele nu suferă amîinare. Sperăm totuși că va fi în stare să predea manuscrisul ³⁾ în timp util. De îndată ce Karl se va simți iarăși mai bine îți va scrie, pînă atunci te rog să te mulțumești cu aceste cîteva rînduri și să primești salutări cordiale de la

Jenny Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

7

Jenny Marx către Marx la Manchester

[Londra, înainte de 9 mai 1858]

Scumpul meu Karl,

Ce rău îmi pare că nu-ți pot alătura o scrisoare mai plăcută decît cea ⁴⁾ a lui Sch. Koller ⁵⁾ ; ieri am mai reținut-o, dar poate e mai bine s-o citești.

Nădăjduiesc că ai să ajungi cu Friedländer la o point of fact ⁶⁾ fermă ; mult nu se poate cîștiga niciodată la un ziar german, și nu pricep cum de i-ai putut propune să scrii mai mult de un articol pentru *enorma* sumă de 1¹/₂ l. st., cu atît mai mult cu cît

¹⁾ — „un om de afaceri iscusit”. — *Nota trad.*

²⁾ — „pîinea cea de toate zilele”. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. [Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*] — *Nota red.*

⁴⁾ În manuscris cuvîntul neclar. — *Nota red.*

⁵⁾ Adolph Cluss (vezi volumul de față, p. 511). — *Nota red.*

⁶⁾ — înțelegere. — *Nota trad.*

pentru business ¹⁾ propriu-zise ei au un corespondent. Fără îndoială, mai mult decât de un „enjolivement” ²⁾ n-au nevoie. Să nu-ți faci iluzii ; cel mult ai să scoți de la „Presse” 2 l. st. ca average maximum ³⁾ ; Engels spune desigur : „acolo vei putea câștiga cel puțin 10 l. st. pe săptămână” ; asemenea autoamăgiri sînt pentru moment foarte plăcute, dar, în realitate, n-au nici un temei. Mersul revoluției în Prusia mă amuză copios, și mai ales discursul „cu corăbii, vele, catarge și valuri”, primit cu aplauze furtunoase, pe care prințul rachiului, Smith, l-a rostit în fieful lui de la Marea Baltică. Ce să mai spui de entuziasmul lui „Kölnische-Zeitung” pentru von der Heydt și de admirația pe care pînă și „Presse” o are pentru comportarea energică și poziția fermă a presei democratice berlineze ? ? ! !

Fetele ți-ar fi scris de mult, dar Jennychen spunea că detestă tripla cenzură a unor simple scrisori particulare și de aceea s-a abținut.

Dragă Karl, mi-e tare penibil ca, după toate necazurile tale, să te mai bothern ⁴⁾ și eu ; dar cum paștele bate la ușă, creditorii au turbat. N-ai putea face rost de ceva bani, mai ales pentru Withers-i ? Ei sînt cei mai ai dracului...

Ceialți sînt mai înțelegători și se mai lasă duși cu vorba ; ieri am fost la Miss Morton și i-am explicat situația.

Cu bine.

A ta,
Jenny

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

8

Jenny Marx către Engels la Manchester

[Londra după 13 august 1859]

Dragă domnule Engels !

Maurul tocmai s-a dus la Museum și m-a rugat să-ți mulțumesc pentru bancnota de 5 l. st., trimisă atît de prompt. Colac peste

¹⁾ — afaceri. — *Nota trad.*

²⁾ — „decor”. — *Nota trad.*

³⁾ — medie maximă. — *Nota trad.*

⁴⁾ — sîcii. — *Nota trad.*

pupăză a picat acum povestea cu County Court¹⁾, care e cu atât mai neplăcută, cu cât am venit doar cu cinci minute prea târziu, altminteri judecătorul mi-ar fi îngăduit, fără doar și poate, ca și prima dată, să achit datoria în rate lunare. Nici nu-ți poți inchipui, dragă domnule Engels, cât de penibil ne este, lui Karl și mie, să te inoportunăm mereu și, aducându-ți la cunoștință în fiecare scrisoare câte o nouă veste proastă, să facem apel la prietenia și la generozitatea d-tale.

Karl a primit de mult șase exemplare din „Padul și Rinul”²⁾. A omis să-ți confirme primirea lor. Trei din cele șase exemplare le-a dăruit unor cunoștințe (Imandt, Juta și Cavanagh). Celelalte trei exemplare ți le voi trimite săptămîna viitoare.

Fetele, care acum exersează un duet și cîntă destul de drăguț, îți trimit salutări afectuoase, la fel și eu.

A d-tale,
Jenny Marx

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

9

Jenny Marx către Engels la Manchester

[Londra, 4 noiembrie 1859]

Dragă domnule Engels!

Szemere îl tot sîcîie pe Maur cu articolul³⁾ pentru „Tribune”, pe care i l-a promis. Azi-dimineață iar a sosit o scrisoare incendiară. Karl, care de vineri⁶⁹⁶, se luptă cu articolul, te roagă să-i trimiți cât poți de repede articolul despre Kossuth.

Afectuoase salutări din partea fetelor și a mea.

A d-tale,
Jenny M.

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — judecătoria comitatului. — *Nota trad.*

²⁾ *F. Engels*. „Padul și Rinul”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 245—296. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ *K. Marx*. „Kossuth și Ludovic-Napoleon”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 539—546. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

10

Jenny Marx către Engels ¹⁾
la Manchester

[Londra, 23 sau 24 decembrie 1859]

Dragă domnule Engels !

Primește cele mai calde mulțumiri pentru Weihnachtshamper ²⁾. Șampania este cît se poate de binevenită, căci ne va ajuta să înțîmpinăm cum se cuvine sărbătoarea, care altminteri ar fi fost tristă, și ne va prilejui o voioasă seară de crăciun. Cupele înspumate de șampanie îi vor face pe dragii mei copii să uite că anul acesta nu au brăduț de crăciun, și să fie, cu toate acestea ³⁾, veseli și bucușori.

Filistinelul pîntecos de Freiligrath cu sinceritatea și cumsecădenia lui westfalică m-a enervat teribil ; dar scrisoarea d-tale despre grăsunul și slăbănoaga ⁴⁾ m-a amuzat azi copios și nu înțeleg cum de am putut uneori să-mi pun în așa hal la inimă comportarea acestei adunături. Dacă în anul care s-a scurs am fi fost „better off” ⁵⁾, primeam toată această porcărie cu mai mult umor, dar tot umorul ți se risipește cînd trebuie să faci în permanență față celor mai meschine mizerii, care niciodată nu m-au apăsător mai mult decît acum, cînd scumpele mele fetițe, care sînt în plină înflorire, au și ele parte de aceste suferințe. S-a mai adăugat și faptul că speranțele nutrite pe ascuns de atîta vreme în legătură cu cartea lui Karl ⁶⁾ s-au spulberat din cauza acelei conspiration de silence ⁷⁾ pusă la cale de germani și întreruptă doar de cîteva jalnice foiletoane beletristice care s-au referit numai la prefață și nicidecum la conținutul cărții. Fascicula a 2-a îi va trezi, poate, din letargie pe acești indolenți, dar atunci se vor năpusti cu atît mai mult asupra tendinței lucrării, cu cît au trecut sub tăcere caracterul ei științific. Nous verrons ⁸⁾. Dar mai ales sînt curioasă să văd ce va

¹⁾ Răspuns la scrisoarea lui Engels din 22 decembrie 1859 (vezi volumul de față, p. 570—572). — *Nota red.*

²⁾ — coșul cu daruri de crăciun. — *Nota trad.*

³⁾ Cuvinte dintr-o poezie a lui Freiligrath „Cu toate acestea”, scrisă pe un motiv de Robert Burns. — *Nota red.*

⁴⁾ Ferdinand și Ida Freiligrath. — *Nota red.*

⁵⁾ — „într-o situație mai bună”. — *Nota trad.*

⁶⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁷⁾ — conspirația a tăcerii. — *Nota trad.*

⁸⁾ — Vom vedea. — *Nota trad.*

născoci Ephraimchen Gescheut ¹⁾). Atitudinea lui în această chestiune nu este nici ea prea clară ²⁾); albastrul de Prusia ca și Ferdinand neprihănitul ³⁾) trebuie, firește, deocamdată tratați cu menajamente, iar ruptura oficială cu acesta din urmă mai trebuie aminată. El este atât de intim cu Blind numai pentru că acesta era manservant-ul ⁴⁾) lui în faimoasa afacere Kinkel și îi apăra drepturile în alcoolicul Comitet Schiller. Pentru că Blind l-a ajutat ca bustul lui Schiller să fie dezvelit în timp ce se executa cantata lui (invelitoarea de serj verde nu voia de loc să coboare, așa că patru vlăjgani au trebuit să se agațe și să tragă de ea), și nu în timp ce low comedian ⁵⁾) gesticula ca un marinar care transmite semnale telegrafice de pe un vas ⁶⁾), — de aceea trebuie el să apere acum în mod public și să acopere cu onestitatea și devotamentul lui politic falsitatea și lașitatea acestui mincinos notoriu. Jalnică slugă a lui Fazy! Dar destul despre acești indivizi. Îți trimit, totodată, prin Chaplin cartea fratelui meu ⁶⁹⁷). Poate prezintă interes pentru d-ta și îți oferă material pentru o critică. De fapt mon cher frère ⁷⁾) ne-a jefuit de-a dreptul de partea noastră de moștenire și m-a mințit cu nerușinare când mi-a scris acum cițiva ani că s-au găsit doar niște hirtii fără nici o legătură între ele, risipite, inutilizabile, care n-ar putea servi la nimic, fiind de fapt lipsite de orice „valoare de schimb“ ⁸⁾). Aș putea acum să-i fac un scandal în lege și, având în vedere actuala sa situație politică precară, nimic n-ar fi mai ușor decât să-l compromit teribil. Alde Schleinitz și Duncker ar fi foarte bucuroși dacă această poveste ar încăpea pe mâna lor. Dar vezi că săptămîna trecută, fără știrea lui Karl, i-am scris, cerîndu-i bani. Cum toate încercările lui Karl de a face rost de bani au dat greș, ajunsă la mare emergency ⁹⁾), m-am hotărît să fac acest pas neplăcut, de care m-am ferit pînă acum chiar și în vremurile cele mai grele. Cu toate că Ferdinand a refuzat să-mi acorde „împrumutul“, „deoarece el însuși nu dispune decît de pensia lui“, acum, din cauza scrisorii trimise, mă găsesc față de el într-o false position ¹⁰⁾) și m-am legat singură de mîini și de picioare.

¹⁾ „Gescheut — înțelept“. Marx și Engels l-au denumit în ironie în corespondența lor adeseori pe Lassalle Ephraim Gescheut. — *Nota red.*

²⁾ — clară. — *Nota trad.*

³⁾ Ferdinand Lassalle și Ferdinand Freiligrath. — *Nota red.*

⁴⁾ — trepădușul. — *Nota trad.*

⁵⁾ — comediantul de bilci (Kinkel). — *Nota red.*

⁶⁾ Despre disputa dintre Freiligrath și Kinkel în Comitetul Schiller vezi volumul de față, p. 445—446. — *Nota red.*

⁷⁾ — iubitul meu frate. — *Nota trad.*

⁸⁾ Vezi volumul de față, p. 575—576. — *Nota red.*

⁹⁾ — ananghie. — *Nota trad.*

¹⁰⁾ — poziție falsă. — *Nota trad.*

Deocamdată va trebui să mă mărginesc să-i reproșez felul ciudat în care l-a prezentat pe tatăl meu ¹⁾ în prefață. Pînă și pe smintitul și egoistul frate ²⁾, care i-a otrăvit tatălui meu viața, iar mamei mele, pînă în ultimul an al vieții, i-a stors o rentă anuală din mica ei pensie de văduvă, el îl prezintă într-o lumină mai bună, cu mai multă decență și mai în amănunt decît pe umanul nostru tată, cu adevărat nobil și generos. Ce-i drept, acesta din urmă era „versat numai în Shakespeare, nu și în biblie”, crimă pe care fiul său pietist n-a putut să i-o ierte nici în mormînt. Foarte ciudat este de asemenea faptul că, din moment ce, în genere, a vorbit despre relațiile de familie, n-a amintit de loc de cea de-a doua căsătorie a tatălui meu și n-a pomenit numele mamei de-a doua, care a fost fericirea vieții tatălui meu, iar pe copiii ei vitregi i-a ocrotit și îngrijit cu o sinceritate, dragoste și devotament de care adeseori nu au, poate, parte copiii de la adevărata lor mamă. Cu tot atîta abilitate a reușit să nu pomenească de existența, stînjenoare pentru el, a fratelui meu Edgar și a mea. Dar acest lucru mă lasă rece și nu mă preocupă, numai pe tata și pe mama nu-i era îngăduit să-i trateze și să-i ocolească astfel — asta trebuie s-o ispășească. Sînt curioasă să cunosc părerea d-tale despre partea consacrată în carte problemelor militare. Jennychen transcrie azi articolul ⁹⁹⁸, în locul meu. Cred că în curînd fiicele mele mă vor scoate din piine și atunci voi figura pe lista persoanelor „avînd dreptul de a fi întreținute”. Păcat că nu există nici o perspectivă de a primi o pensie pentru serviciul de secretară pe care l-am îndeplinit atîția ani. Pentru azi — rămii cu bine. Cele mai afectuoase salutări de la toți și de la a d-tale

Jenny Marx

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

¹⁾ Ludwig von Westphalen. — *Nota red.*

²⁾ Heinrich Georg von Westphalen. — *Nota red.*

Adnotări
și
indici

Adnotări

1 Marx se referă la articolele despre Principatele dunărene — Moldova și Țara Românească — scrise de el pentru „New York Daily Tribune”, pe care însă redacția ziarului nu le-a publicat. Manuscrisul acestor articole nu s-a păstrat. Despre istoria Suediei este vorba, pare-se, în legătură cu tratatul defensiv împotriva Rusiei încheiat la 21 noiembrie 1855 între regele Suedia și Norvegia, pe de o parte, Anglia și Franța, pe de altă parte.

Colaborarea lui Marx la „New York Daily Tribune” a început în august 1851 și a durat mai mult de zece ani, până în martie 1862. La rugămintea lui Marx, un mare număr de articole pentru ziar au fost scrise de Engels. Articolele lui Marx și Engels pentru „New York Daily Tribune” tratau probleme importante de politică externă și internă, probleme ale mișcării muncitorești, ale dezvoltării economice a statelor europene, ale expansiunii coloniale, ale mișcării de eliberare națională în țările coloniale și dependente etc. În perioada de instaurare a reacțiunii în Europa, Marx și Engels au folosit acest ziar american de largă circulație pentru a demasca, pe baza unor materiale concrete, tarele societății capitaliste, contradicțiile de neîmpăcat proprii acestei societăți, precum și pentru a arăta caracterul limitat al democrației burgheze.

În unele cazuri, redacția lui „New York Daily Tribune” a procedat după bunul ei plac cu articolele lui Marx și Engels, publicând multe dintre ele fără semnătura autorului, sub formă de editoriale. Uneori redacția și-a permis să intervină în textul articolelor (vezi, de exemplu, scrisorile lui Marx către Engels din 30 octombrie 1856 și 16 februarie 1857); multe articole nu au fost de loc publicate. Aceste procedee au provocat repetate proteste din partea lui Marx. Începând din toamna anului 1857, ca urmare a crizei economice din S.U.A. care s-a răsfrânt și asupra situației financiare a ziarului, redacția i-a propus lui Marx să reducă numărul corespondențelor sale pentru „New York Daily Tribune”. Colaborarea lui Marx la ziar a încetat definitiv la începutul războiului civil din S.U.A.; ceea ce a contribuit în mare măsură la ruptura dintre Marx și „New York Daily Tribune” a fost faptul că în cadrul redacției aveau tot mai multă preponderență adepții compromisului cu statele sclavagiste și renunțarea ziarului la pozițiile lui progresiste. — 5.

2 Este vorba de pamfletul lui Cobden „What Next and Next?” („Ce va urma?”), London, 1856, în care Cobden a supus unei critici aspre politica externă a guvernului englez în perioada războiului Crimeii și a condamnat în special

- proiectul tratatului de pace cu Rusia, ale cărui condiții, după părerea autorului, nu garantau o pace trainică. — 5.
- 3 Marx citează articolul de fond al ziarului „The Times” din 18 ianuarie 1856, în care, în legătură cu terminarea iminentă a războiului Crimei, erau analizate condițiile preliminare ale tratatului de pace cu Rusia. Comentînd în acest articol știrea primită în ajun potrivit căreia Rusia a adoptat propunerile adepților păcii, „Times” s-a pronunțat pe un ton foarte agresiv pentru o politică „dură” față de Rusia și a insistat ca guvernul englez să-și intensifice în asemenea măsură pregătirile de război, încît Rusia să nu îndrăznească să refuze „adoptarea necondiționată” a revendicărilor formulate de el. — 5.
- 4 *Congresul de la Focșani* s-a desfășurat între 27 iulie și 28 august 1772. El a avut drept scop încetarea războiului ruso-turc început de Turcia în 1768; aceasta din urmă a fost sprijinită de Franța și Austria cu scopul de a slăbi Rusia și de a împiedica creșterea influenței ei în Europa centrală. Pe lângă celelalte condiții, guvernul rus intenționa în special ca, în urma acestui război, să obțină recunoașterea independenței Principatelor dunărene — Moldova și Țara Românească — sub protectoratul comun al statelor europene (Principatele se aflau sub protectorat turc, dar în timpul războiului ele au fost ocupate de trupele rusești). Ținînd seama însă de primejdia pe care o prezintă o eventuală înțelegere între Prusia și Austria, tinzînd la o apropiere de Austria, precum și în urma insistențelor acesteia, Rusia încă în timpul congresului a consimțit să renunțe la revendicarea independenței Moldovei și Țării Românești, menținînd însă toate celelalte condiții de pace prezentate de ea Turciei. Ca urmare a intrigilor urzite de Franța și Austria, tratativele de pace de la Focșani s-au încheiat fără nici un rezultat. — 5.
- 5 E. Hermann. „Beiträge zur Geschichte des russischen Reiches” („Contribuții la istoria imperiului rus”), Leipzig, 1843. Anul apariției cărții indicat de Marx nu este exact. — 5.
- 6 Este vorba de cartea: E. Muralt, „Essai de chronographie Byzantine pour servir à l'examen des annales du Bas-Empire et particulièrement des chronographes slavons de 395 à 1057” („Eseu de cronografie bizantină pentru cercetarea anelor imperiului perioadei de declin, și în special ai cronografilor slavoni din 395 pînă în 1057”), St.-Petersburg, 1855. Recenzia lui Fallmerayer cu privire la această carte a lui Muralt a fost publicată în „Allgemeine Zeitung” din Augsburg din 11 și 12 ianuarie 1856. — 5.
- 7 Marx face aluzie la concepțiile economice ale publicistului și economistului german Adam Müller, reprezentant al școlii romantice, concepții expuse de el într-o serie de lucrări, dintre care cele mai importante sînt: „Die Elemente der Staatskunst” („Principiile artei de conducere a statului”), Theile I—III, Berlin, 1809 și „Versuche einer neuen Theorie des Geldes mit besonderer Rücksicht auf Grossbritannien” („Încercare privind o nouă teorie a banilor cu referire în special la Marea Britanie”), Leipzig und Altenburg, 1816. — 6.
- 8 *Sinopticii* sînt numiți în literatura referitoare la istoria religiei autorii primelor trei evanghelii.
- Aici Marx se referă la cartea lui B. Bauer. „Kritik der evangelischen Geschichte der Synoptiker” („Critica istoriei evanghelice a sinopticilor”). Bd. 1—2, Leipzig, 1841; Bd. 3, Braunschweig, 1842. — 6.
- 9 Este vorba de ziarul urquhartist „The Free Press” nr. 15 din 19 ianuarie 1856. În acest număr, sub titlul „The Chartist Correspondence”, au fost publicate

documentele referitoare la activitatea cartiștilor în anii 1839—1841, inclusiv corespondența lui D. Urquhart cu prim-ministrul Angliei din acea perioadă, lordul Melbourne, cu ministrul afacerilor interne, lordul Normanby, și cu alte persoane. Din această corespondență reieșea că, abuzind de încrederea cartiștilor, Urquhart a informat în amănunțime guvernul englez despre planurile și intențiile liderilor cartiști.

Deși a publicat în anumite condiții în „Free Press” și în alte publicații ale lui Urquhart unele dintre lucrările sale îndreptate împotriva politicii externe a guvernului englez, în special a șefului oligarhiei whigilor, Palmerston, Marx s-a desolidarizat complet de concepțiile antidemocratice ale lui Urquhart. Într-o serie de articole, corespondențe și scrieri ale sale, Marx l-a criticat cu vehemență pe Urquhart ca fiind reacționar și retrograd, dușman înverșunat al mișcării revoluționare. Marx și-a definit clar atitudinea față de Urquhart în scrisoarea sa către Lassalle din 1 iunie 1854: „...Eu nu vreau să fiu socotit printre adepții acestui domn, cu care nu am nimic comun în afară de părerea despre Palmerston; în rest, opiniile noastre sînt diametral opuse, așa cum a reieșit la prima noastră întrevedere”. — 7.

- 10 Este vorba de articolele împotriva panslavismului, scrise de Engels în perioada ianuarie-aprilie 1856 pentru „New York Daily Tribune”, dar pe care redacția ziarului nu le-a publicat. Manuscrisul articolelor nu s-a păstrat. — 7
- 11 Este vorba de măsurile represive uzurpatoare care au însoțit lovitură de stat bonapartistă de la 2 decembrie 1851 în Franța. — 8.
- 12 Engels se referă la războiul Crimeii din 1853—1856 și pregătirea începută de statele beligerante pentru tratativele de pace. Tratativele au început la 25 februarie 1856 la Paris și s-au încheiat la 30 martie 1856 prin semnarea tratatului de pace de la Paris, care a pus capăt războiului Crimeii. — 9.
- 13 *Bill-ul cu privire la străini* era introdus din cînd în cînd de parlamentul englez ca lege, sub pretextul de a-i ocroti pe cetățenii englezi de pretinse acțiuni dușmănoase din partea străinilor aflați pe teritoriul Angliei; în realitate, *bill-ul* era îndreptat împotriva reprezentanților mișcării revoluționar-democratice și muncitorești internaționale, care trăiau în Anglia în calitate de emigranți politici.

În cazul de față Engels face aluzie la răspunsul negativ dat de Palmerston în Camera comunelor la 1 februarie 1856, cînd i s-a pus întrebarea dacă guvernul englez nu intenționează să propună în parlament un nou *bill* cu privire la străini. Introducerea *bill-ului* era așteptată în urma apariției în organul de presă al emigranților francezi, „L'Homme”, la 10 octombrie 1855, a unei scrisori deschise către regina Angliei, scrisă de unul dintre liderii democrației mic-burgheze de la Londra, Félix Pyat, cu ocazia vizitei făcute de regina Victoria în Franța în 1855. Singurul rezultat pe care l-a avut publicarea acestei scrisori cu caracter aventurist, provocator a fost expulzarea de către guvernul englez a unui număr de emigranți francezi (printre alții și Victor Hugo) de pe insula Jersey, unde apărea ziarul „L'Homme”. — 9.

- 14 Este vorba, după cît se pare, de lucrările compozitorului Richard Wagner, care-și numea muzica „muzica viitorului”. — 10.
- 15 Aluzie la corespondența diplomatică dintre ambasadorul rus în Franța, Pozzo di Borgo, și cancelarul de stat rus, contele Nesselrode; Marx a luat cunoștință de această corespondență din culegerea de documente și materiale diplomatice „The Portfolio, or a Collection of State Papers” („Portofoliul, sau o colecție de documente oficiale”), care a apărut în 1835—1837, sub redacția lui D. Urquhart, la Londra, precum și din cartea „Recueil des documents relatifs à la Russie pour la plupart secrets et inédits utiles à consulter dans

- la crise actuelle" („Culegere de documente referitoare la Rusia, în cea mai mare parte secrete și inedite, utile pentru a fi consultate în legătură cu actuala criză"), Paris, 1854. — 11.
- 16 „Mémoires de Frédérique Sophie Wilhelmine, margrave de bareith, soeur de Frédéric le Grand, depuis l'année 1706 jusqu'à 1742, écrits de sa main" („Memoriile lui Frédérique Sophie Wilhelmine, margrafă de Bayreuth, sora lui Frederic cel Mare, din 1706 pînă în 1742, scrise de mina ei"). Prima ediție în două volume a apărut la Braunschweig în 1810. Aici și mai departe, Marx citează primul volum al „Memoriilor", p. 41 și 44. — 13.
- 17 *Queen's Bench Prison* — închisoare a datornicilor din Londra. — 15.
- 18 *Broker* — în Anglia funcționar imputernicit cu dreptul de a evalua sau vinde averea personală pusă sub sechestru pentru datorii. — 16.
- 19 Scrisoarea de față a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx". Bd. II, Stuttgart, 1913. — 17.
- 20 J. G. Herder. „Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit" („Idei în legătură cu filozofia istoriei omenirii"). Theil 4, Carlsruhe, 1792. — 18.
- 21 „Acta litteraria Bohemiae et Moraviae" („Izvoare scrise cu privire la Boemia și Moravia"), Praha, I. 1774—1775 ; II. 1776—1783 — culegere istorică-literară editată de istoricul și iluministul ceh Adauctus Voigt. — 18.
- 22 Marx se referă la îndrumarea (citată de Dobrowsky în cartea sa „Slavin") pe care Schlözer o dă lingviștilor în legătură cu metodele de studiere a limbilor slave și de întocmire a dicționarilor slave. Această îndrumare este expusă de Schlözer în cartea sa „Allgemeine Nordische Geschichte" („Istoria generală a Nordului"), p. 330. — 18.
- 23 „Unterhaltende Belehrungen zur Förderung allgemeiner Bildung" („Convorbiri instructive pentru ridicarea culturii generale"). 1—27 Bändchen. Leipzig, Brokhaus, 1851—1856. — 19.
- 24 H. Desprez. „Les peuples de l'Autriche et de la Turquie ; histoire contemporaine des illyriens, des magyars, des roumains et des polonais" („Popoarele Austriei și Turciei ; istoria contemporană a ilirilor, maghiarilor, românilor și polonezilor"). Tomes 1—2, Paris, 1850.
- C. Robert. „Les slaves de Turquie : serbes, monténégrins, bosniaques, albanais et bulgares ; leurs ressources, leurs tendances et leurs progrès politiques. Edition de 1844 précédée d'une introduction nouvelle sur la situation de ces peuples pendant et depuis leurs insurrections de 1849 a 1851" („Slavii din Turcia : sîrbii, muntenegrenii, bosniecii, albanezii și bulgarii ; resursele lor, tendințele lor și progresele lor politice. Ediția din 1844 cu o nouă introducere referitoare la situația acestor popoare în timpul și după răscoala din 1849—1851"). Tomes I—II, Paris, 1852. — 20.
- 25 Scrisoarea de față a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx". Bd. II, Stuttgart, 1913. — 21.
- 26 Marx se referă la cartea : M. W. Heffter. „Der Weltkampf der Deutschen und Slaven seit dem Ende des fünften Jahrhunderts nach christlichen Zeitrechnung, nach seinem Ursprunge, Verlaufe und nach seinen Folgen dargestellt" („Lupta mondială a germanilor și slavilor de la sfîrșitul secolului

al V-lea era creștină ; apariția, dezvoltarea și urmările ei"), Hamburg und Gotha, 1847. — 21.

- 27 P. J. Schaffarik. „Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten“ („Istoria limbilor și literaturii slave în toate dialectele“), Ofen, 1826. — 21.
- 28 Marx citează poemul „Слово о полку Игореве“ („Cîntecul despre oastea lui Igor“), publicat în traducere franceză în cartea : F. G. Eichhoff. „Histoire de la langue et de la littérature des slaves, russes, serbes, bohèmes, polonais et lettons, considérées dans leur origine indienne, leurs anciens monuments, et leur état présent“ („Istoria limbii și literaturii slavilor : rușii, sîrbii, cehii, polonezii și letonii considerați din punctul de vedere al originii lor indiene, al vechilor lor monumente și al situației lor actuale“), Paris, 1839, p. 309. — 21.
- 29 Este vorba de cartea : S Kapper. „Südslavische Wanderungen“ („Peregrinări ale slavilor de sud“), a cărei primă ediție a apărut în 1851 la Leipzig. — 22.
- 30 „*Chambre introuvable*“ — Camera deputaților din 1815—1816 din Franța alcătuită din reacționari extremiști. Făcînd aici o comparație între „chambre introuvable“ din Franța și Landtagul prusian, Marx face aluzie la dominația absolută pe care iuncherimea prusiană o avea în Landtag în această perioadă ca urmare a sistemului electoral prevăzut în constituția din 1850. Politica reacționară extremistă promovată de iuncheri în Landtag a dus la o opoziție fățișă din partea burgheziei prusiene și a provocat o serioasă îngrijorare guvernului și chiar regelui, care se temeau de un nou avînt revoluționar în țară (mai amănunțit despre aceasta vezi în articolul lui Marx „Prusia“, în *W. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 682—686). — 23.
- 31 „*Anul nebunesc*“ („Das tolle Jahr“) — expresie folosită pentru prima oară în romanul istoric al lui J. H. von Falckenstein „Cronica turingiană și erfurtiană“, referitoare la anul 1509, an cunoscut prin numeroase răscoale ale populației orășenești din Erfurt.
Mai tîrziu această expresie a fost larg folosită de istoriografia burgheză în legătură cu anul revoluționar 1848. — 23.
- 32 Marx se referă la lucrarea lui Engels „Războiul țărănesc german“, publicată în revista „*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*“ în 1850 (vezi K. Marx și F. Engels. *Opere*, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 353—448).
Dezvăluind în această lucrare caracterul antifeudal al Reformei, Engels ajunge la concluzia că la baza tuturor războaielor religioase din secolul al XVI-lea, precum și la baza războiului țărănesc german a stat lupta de clasă, deși interesele și revendicările diferitelor clase au luat o formă religioasă. — 23.
- 33 Este vorba de cartea : H. Sandwith. „*A Narrative of the Siege of Kars and of the Six Months' Resistance by the Turkish Garrison under General Williams to the Russian Army, together with a Narrative of Travels and Adventures in Armenia and Lazistan ; with Remarks on the Present State of Turkey*“ („O narațiune despre asediul Karsului și despre cele șase luni de rezistență opusă armatei ruse de către garnizoana turcă sub conducerea generalului Williams ; împreună cu o narațiune despre călătoriile și aventurile din Armenia și Lazistan ; cu observații referitoare la actuala situație a Turciei“), Londra, 1856. — 24.
- 34 Mai jos Marx îl informează în amănunțime pe Engels despre vizita lui Gustav Levy, care a venit la Londra la sfîrșitul lui februarie 1856. Acesta era un

socialist german din Provincia renană, ulterior unul dintre funcționarii activi ai Asociației generale a muncitorilor germani. El venea pentru a doua oară la Marx după revoluția din 1848—1849, din însărcinarea muncitorilor din Dūs-seldorf. Prima oară a fost în a doua jumătate a lunii decembrie 1853. Amîndouă aceste vizite ale lui Levy sînt o dovadă elocventă că și după scindarea Ligii comuniștilor în 1852, muncitorii germani din Provincia renană continuau să-i considere pe Marx și Engels conducătorii lor și căutau să țină legătura cu ei. Încă la prima sa vizită, Levy a încercat să-l convingă pe Marx de necesitatea unei revoluții în Germania și de faptul că muncitorii industriali din Provincia renană sînt gata să pornească revoluția. Și atunci Marx i-a demonstrat lui Levy că o revoluție ar fi prematură, așa cum este și propunerea lui Levy ca activitatea Ligii comuniștilor în Germania să fie reluată.

Poziția lui Marx se explică prin aceea că în condițiile sălbaticei reacțiuni politice care domina în acea vreme în Germania, în condițiile avîntului revoluționar din Franța și Anglia, în condițiile conjuncturii economice favorabile burgheziei nu putea fi vorba de nici o răscoală victorioasă în Germania și nici de reînființarea Ligii comuniștilor. — 25.

- 35 Scrisoarea de față a fost publicată prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 28.
- 36 Engels face aluzie la o serie de lucrări ale filologului-orientalist german J. Klaproth, dintre care cele mai cunoscute sînt: „Reise in den Kaukasus und nach Georgien unternommen in den Jahren 1807 und 1808” („Călătorie prin Caucaz și Georgia întreprinsă în anii 1807—1808”), Halle, 1812—1814; „Archiv für die asiatische Litteratur, Geschichte und Sprachkunde” („Arhiva literaturii, istoriei și lingvisticii asiatice”), St.-Petersburg, 1810; „Sur quelques antiquités de la Sibirie” („Despre unele antichități ale Siberiei”), Paris, 1823; „Asia polyglotta” („Asia poliglotă”), Paris, 1823; „Tableaux historiques de l'Asie” („Prezentarea istorică a Asiei”), Paris, 1823. — 28.
- 37 „Wuk's Stephanowitsch kleine Serbische Grammatik verdeutscht und mit einer Vorrede von Jacob Grimm” („Mică gramatică sîrbă a lui Vuk Stefanović, tradusă în limba germană și cu o prefață de Iacob Grimm”), Leipzig und Berlin, 1824, S. XIX. — 29.
- 38 Vezi adnotarea 33. — 29.
- 39 *Cărțile albastre* (Blue Books) — denumire generică dată publicațiilor care cuprind materiale ale parlamentului englez și documente diplomatice ale Ministerului de Externe. Cărțile albastre, a căror denumire vine de la coperta lor albastră, au început să fie editate în Anglia în secolul al XVII-lea. Ele reprezintă principalul izvor oficial de studiere a istoriei economice și diplomatice a acestei țări.
- Aici este vorba de Cartea albastră intitulată „Papers Relative to Military Affairs in Asiatic Turkey, and the Defence and Capitulation of Kars” („Documente referitoare la evenimentele militare din Turcia asiatică, apărarea și capitularea Karsului”), London, 1856. Mai jos Marx citează paginile 217, 221, 223, 226, 234, 235 din această Carte albastră. — 30.
- 40 Scrisoarea de față a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 34.
- 41 „Anexa 2” menționată de Marx s-a păstrat. În ea soția lui Marx, Jenny Marx, relate discuția avută cu colonelul Touroute, care i-a comunicat o serie de fapte compromițătoare din viața și activitatea lui Lassalle. Touroute spunea că

viața de lux pe care o ducea Lassalle în casa contesei Hatzfeldt, speculațiile pe care le făcea la bursă cu banii ei, atitudinea arogantă față de muncitori, excesiva infumurare și tendințele lui dictatoriale au provocat minia muncitorilor din Düsseldorf. Faptele comunicate de Touroute au confirmat informațiile pe care trimisul muncitorilor din Düsseldorf, Gustav Levy, i le-a dat lui Marx despre Lassalle (vezi volumul de față, p. 25—28). — 34.

- 42 Crisoarea deportatului politic Tassilier, care a apărut în ziarul democrat francez „L'Homme”, a servit drept material pentru articolul lui Marx „Franța lui Bonaparte cel Mic” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 639—644), în care Marx dezvăluie condițiile de viață ale deținuților politici francezi din Cayenne (Guyana Franceză din America de Sud) — loc de deportare care a fost supranumit „ghilotina uscată”, deoarece regimul de muncă silnică și clima tropicală extenuantă provocau moartea în masă.

Traducerea scrisorii, trimisă de Marx organului de presă cartist „The People's Paper”, a fost publicată în acest ziar la 12 aprilie 1856.

Boustrapa — poreclă dată lui Ludovic-Napoleon, compusă din primele silabe ale numelor orașelor Boulogne, Strasbourg și Paris. Această poreclă făcea aluzie la încercările lui de a pune la cale un puci bonapartist la Strasbourg (la 30 octombrie 1836) și la Boulogne (la 6 august 1840), precum și la lovitură de stat de la Paris din 2 decembrie 1851, care a dus la instaurarea dictaturii bonapartiste în Franța. — 34.

- 43 Este vorba de articolul lui Marx „Căderea Karsului”, publicat în „New York Daily Tribune” la 8 aprilie 1856. Materialul acestui articol a stat la baza celor patru articole scrise ulterior de Marx pe aceeași temă și publicate în „People's Paper” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 645—681). — 34.

- 44 Marx face aluzie aici la lucrarea sa „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501), în care, pe baza confruntării documentelor false — îndreptate împotriva comuniștilor din Köln (vezi adnotarea 89) de către agenții de poliție prusieni Stieber, Fleury și alții — cu documentele autentice, precum și a confruntării datelor și faptelor falsificate de poliția prusiană cu cele reale, Marx a dezvăluit acțiunile provocatoare ale organizatorilor nemijlociți ai procesului și caracterul tendențios al justiției burghezo-iuncherești prusiene. Pentru a scrie articolul „Căderea Karsului”, Marx a recurs la același procedeu de confruntare a documentelor. — 35.

- 45 Marx se referă la lupta dintre cartiști și urquhartiști, luptă care s-a ascuțit în urma publicării în ziarul „Free Press” din 19 ianuarie 1856 a așa-numitei „Corespondențe cartiste” (vezi adnotarea 9).

Urquhart și urquhartiștii — grupul adepților săi din rindurile publiciștilor englezi care se opuneau politicii lui Palmerston — au avut o atitudine foarte dușmănoasă față de clasa muncitoare din Anglia și față de cartiști, pe care-i prezentau ca pe niște demagogi și agenți ai țarismului rus. Cartiștii, la rindul lor, i-au demascat pe urquhartiști ca susținători ai reacțiunii și adepți ai rinduielilor medievale perimate.

Unul dintre punctele centrale ale luptei dintre cartiști și urquhartiști l-a constituit poziția diametral opusă față de parlamentul englez. În timp ce cartiștii considerau necesară restructurarea parlamentului pe principii democratice, urmînd ca apoi să-l folosească pentru transformări sociale revoluționare în țară, urquhartiștii erau pentru desființarea parlamentului și a oricărui sistem reprezentativ în general, chemînd la reîntoarcerea la vechile forme

patriarhale de guvernare (mai amănunțit despre aceasta vezi în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 286—290). — 35.

- 46 În februarie-martie 1856 liderul cartiștilor Ernest Jones a încercat să restructureze activitatea Asociației naționale cartiste, înființată în 1840. În paginile ziarului „People's Paper” el a propus să se renunțe la conferințele cartiste și la alegerile periodice ale conducerii organizației cartiste, insistând asupra faptului ca numai el și James Finlen să fie recunoscuți ca membri activi permanenți ai Comitetului executiv. Jones își închipuia că prin aceste măsuri organizația cartistă ar deveni mai eficientă și în Anglia ar avea loc un nou avânt al mișcării de masă pentru Carta poporului, mișcare aflată în declin după 1848.

Propunerile lui Jones au fost discutate și aprobate de majoritatea membrilor Asociației naționale cartiste. Aplicarea lor n-a dus decît la o oarecare creștere vremelnică a componenței numerice a organizației (la începutul lunii martie 1856, Asociația cartistă reorganizată număra aproximativ 2000 de membri) și la o anumită activizare a agitației cartiste în provincie. Totodată, tendința lui Jones spre o conducere unică a mișcării cartiste a provocat nemulțumirea cartiștilor din Manchester, care considerau măsurile propuse de el incompatibile cu principiile democratice.

Marx și Engels, care au întreținut legături strînse cu cartiștii revoluționari, au criticat încercările lui Jones de a galvaniza mișcarea cartistă prin măsuri artificiale, prevăzînd că acestea nu pot să asigure un succes de durată și să ducă, în condițiile istorice date, la un nou avânt al luptei pentru Carta poporului în Anglia.

Marx și Engels considerau că în acea perioadă principala sarcină consta într-o muncă consecventă și plină de răbdare în rîndurile proletariatului industrial englez cu scopul de a pregăti terenul pentru crearea unui partid proletar revoluționar în Anglia. — 35.

- 47 *Kobes I* — poreclă a publicistului și politicianului german Jakob Venedey în urma apariției poeziei satirice a lui Heine „Kobes I”, în care Venedey este ironizat ca tipul filistinului. În dialectul kölnian Kobes înseamnă Jakob (Jakob Venedey era de fel din Köln).

Relațiile dintre poetul german Ludwig Börne și Jeanette Wohl-Strauss au fost descrise de Heine în lucrarea sa publicistică „Ludwig Börne”, apărută în 1840. — 36.

- 48 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 37.
- 49 Vezi adnotarea 33. — 38.

- 50 *Crédit mobilier* (denumirea completă — Société générale de Crédit mobilier) — mare bancă pe acțiuni franceză, fondată de frații Péreire și recunoscută prin decretul din 18 noiembrie 1852. Scopul principal al lui Crédit mobilier era mijlocirea de credite și înființarea de întreprinderi industriale și de altă natură. Banca a avut o largă participare la construirea de căi ferate în Franța, Austria, Ungaria, Elveția, Spania și Rusia. Sursa principală a veniturilor ei o constituiau speculațiile la bursă cu titlurile societăților pe acțiuni înființate de ea. Banca avea legături strînse cu guvernul lui Napoleon al III-lea și se bucura de protecția acestuia. În 1867 banca a dat faliment și în 1871 a fost lichidată. Faptul că în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea Crédit mobilier a luat ființă ca întreprindere financiară de tip nou se datorește particularităților specifice ale epocii de reacțiune, caracterizată printr-o dezvoltare deșănțată a agiotajului și a speculațiilor de bursă. După modelul lui Crédit

mobilier din Franța, instituții similare au fost înființate și într-o serie de alte țări din Europa centrală. — 38.

- 51 Engels face aluzie la scrisoarea pe care i-a trimis-o Marx în legătură cu discuția avută de Jenny Marx cu colonelul Touroute (vezi adnotarea 41). — 40.
- 52 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară cu multe omisiuni în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 40.
- 53 Este vorba de Cartea albastră despre Kars (vezi adnotarea 39). — 40.
- 54 „Marianne” — denumirea unei societăți republicane secrete din Franța, înființată în 1850; în perioada celui de-al doilea Imperiu a luptat împotriva lui Napoleon al III-lea. — 40.
- 55 În legătură cu scrisoarea deschisă a lui Félix Pyat către regina Angliei vezi adnotarea 13. — 43.
- 56 Cuvîntarea rostită de Marx a fost publicată de redacția gazetei „People's Paper” la 19 aprilie 1856 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 3—5). — 43.
- 57 Marx se referă la activitatea scizionistă desfășurată de foștii membri ai Comitetului Central al Ligii comuniștilor, A. Willich și K. Schapper, în calitate de lideri ai fracțiunii sectare-aventuriste, apărută în rîndurile Ligii comuniștilor în timpul sciziunii din septembrie 1850. Cauza sciziunii au constituit-o divergențele principale din rîndurile membrilor Ligii comuniștilor în problema tacticii care urma să fie adoptată în condițiile perioadei de reacțiune ce începea. Minoritatea scizionistă care s-a grupat în fracțiunea Willich-Schapper a găsit sprijin la membrii comunității londoneze a Ligii comuniștilor și la majoritatea membrilor Asociației culturale a muncitorilor comuniști germani de la Londra. (Această Asociație a fost înființată la Londra, în februarie 1840, de K. Schapper, J. Moll și alți activiști ai Ligii celor drepți. După organizarea Ligii comuniștilor, rolul conducător în Asociație îl aveau comunitățile Ligii). Ca urmare a faptului că majoritatea membrilor Asociației susținea fracțiunea Willich-Schapper, Marx și Engels, care în 1847 și 1849—1850 au participat activ în cadrul Asociației, la 17 septembrie 1850 au ieșit din Asociație și n-au reluat relațiile cu ea decît la sfîrșitul deceniului al 6-lea.
- În deceniul al 6-lea reședința Asociației era în Windmill Street, cartierul Soho. — 44.

- 58 *Clubiștii din Mainz* — republicani democrați germani din perioada revoluției burgheze franceze din 1789—1794 care, după cucerirea de către armata revoluționară franceză a fortăreței Mainz, în octombrie 1792, au înființat așa-numitul Club al prietenilor egalității și fraternității. Clubiștii din Mainz au făcut agitație pentru nimicirea vechilor rînduiri feudale și instaurarea unei orînduiri republicane; în afară de aceasta ei au revendicat despărțirea malului stîng al Rinului de Germania și alipirea lui la Franța revoluționară. Întrucît concepțiile lor nu au trezit un ecou în rîndurile claselor avute — negustorii de la oraș și virfurile breslelor —, clubiștii din Mainz au apelat la masele de orașeni și la țărănimea germană. Dar în provincie clubiștii nu au găsit sprijinul necesar din partea țărănimii, întrucît, în ciuda desființării principalelor prestații feudale, ocupația franceză a fost însoțită de menținerea birurilor și de introducerea a o serie de noi poveri (impozite de război etc.). Pasivitatea țărănimii a contribuit în mare măsură la eșecul clubiștilor din Mainz, a căror activitate a încetat o dată cu cucerirea Mainzului de către prusieni, în iulie 1793. — 44.

- 59 Această scrisoare a fost publicată prima oară cu numeroase omisiuni în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 45.
- 60 Într-o scrisoare către Marx din 6 aprilie 1856, Johannes Miquel, fost membru al Ligii comuniștilor, ulterior național-liberal și ministru prusian, l-a rugat pe Marx să-i comunice părerea sa în privința atitudinii partidului proletar față de partidele burgheze într-o viitoare revoluție în Germania.
- Din scrisoare reieșea că în acel moment Miquel părăsise pozițiile revoluționare. Expunându-și propria sa părere în problema care îl interesa, Miquel s-a situat în fond pe pozițiile burghezo-democratice : el ignora importanța transformărilor sociale fundamentale ca urmare a unei viitoare revoluții și se limita la un singur scop politic : crearea unui stat german centralizat. Miquel considera de asemenea că în timpul revoluției proletariatul va trebui să încheie o alianță traică nu numai cu mica burghezie, ci și cu burghezia liberală. După părerea lui Miquel, proletariatul victorios ar trebui să adopte tactica „vicleniei revoluționare” și să evite o perioadă îndelungată de timp acele măsuri revoluționare care l-ar putea îndepărta de burghezie. — 45.
- 61 Marx se referă la discursul rostit de ministrul de externe al Franței, contele Walewski, la plenara Congresului de pace de la Paris din 8 aprilie 1856. Walewski a declarat că Anglia și Franța nu au încă posibilitatea de a pune fără întârziere capăt ocupației Greciei (în care în acea perioadă avea loc o mișcare de eliberare națională) din cauza situației, chipurile, „anormale”, din această țară, dar vor găsi mijloace pentru „a pune capăt anarhiei care domnește acolo”. În același sens s-a exprimat și în legătură cu ocuparea statului papal de către trupele franceze și austriece. De asemenea Walewski a atras atenția participanților la congres asupra atacurilor inadmisibile, după părerea lui, îndreptate împotriva lui Napoleon al III-lea în presa belgiană, care s-a ridicat fățiș în sprijinul societății republicane secrete din Franța — „Marianne” (vezi adnotarea 54) și care chema, după spusele lui, la „răscoală și crime”. Walewski a arătat necesitatea de a curma abuzurile presei din Belgia, primejdioase, chipurile, pentru interesele tuturor statelor europene. — 45.
- 62 *Foreign Affairs Committee* (Comitetele pentru afaceri străine) — organizații politice create de Urquhart și adepții lui în deceniile al 5-lea și al 6-lea ale secolului al XIX-lea într-o serie de orașe din Anglia în special pentru a lupta împotriva politicii lui Palmerston. — 47.
- 63 Vezi adnotarea 45. — 48.
- 64 Marx se referă la editarea sub formă de broșură a seriei de articole ale sale „Lordul Palmerston” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 365—435). Broșura, sub titlul „The Story of the Life of Lord Palmerston” („Povestea vieții lordului Palmerston”), a apărut ca fascicula nr. 5 al lui „Free Press Serials”. Fascicula cuprindea toate cele opt articole ale lui Marx cu privire la Palmerston cu menționarea numelui autorului. — 48.
- 65 Marx se referă la al treilea testament al lui Heinrich Heine, pe care acesta l-a dictat notarului Ducloux la 13 noiembrie 1851. — 48.
- 66 Bazancourt, „L'Expédition de Crimée jusqu'à la prise de Sébastopol. Chroniques de la guerre d'Orient” („Expediția din Crimeea până la cucerirea Sevastopolului. Cronica războiului din Orient”). Tomes I—II, Paris, 1856. — 49.
- 67 Este vorba de lucrarea pe care Marx a proiectat-o, dar n-a scris-o, cu privire la istoria diplomației Angliei și Rusiei în secolul al XVIII-lea. Marx a scris doar cinci capitole de introducere la această lucrare. Una din princi-

- palele probleme ale introducerii, care era alcătuită în cea mai mare parte din material faptic, luat de Marx din vechi pamflete diplomatice mai puțin cunoscute și din manuscrise nepublicate, a constituit-o războiul din nord (1700—1721) dintre Rusia și Suedia. Introducerea a fost publicată pentru prima oară în „The Sheffield Free Press”, editat de Urquhart și adepții săi la Sheffield din 1851 până în 1857, și apoi în publicația londoneză a acestuia, „Free Press” — din iunie 1856 până în august 1857 — sub titlul „Revelations of the Diplomatic History of the 18-th Century” („Dezvăluiri asupra istoriei diplomației secolului al XVIII-lea”). — 49.
- 68 Călătoria prin Irlanda, la mijlocul lunii mai 1856, Engels a făcut-o în tovarășia soției sale, Mary Burns. — 50.
- 69 Engels se referă la marea foamete din Irlanda izbucnită ca urmare a recoltei proaste de cartofi din anii 1845—1847. Întrucât cartofii erau principala hrană a populației țărănești din Irlanda, subjugați și aduși în stare de mizerie de landlorzii englezi, recolta proastă de cartofi a făcut ca populația să moară în masă din cauza foametei, deși în anii aceștia în țară fusese o bogată recoltă de cereale. Foametea și criza comercială și industrială care i-a urmat au avut o puternică influență asupra dezvoltării mișcării de eliberare națională irlandeze din anii 1847—1848. — 51.
- 70 Este vorba de alungarea silită de pe pământuri a arendașilor irlandezi de către landlorzii englezi în deceniile 5—7 ale secolului al XIX-lea (în legătură cu aceasta vezi mai pe larg articolele lui K. Marx : „Alegerile. — Complicații financiare. — Ducesa de Sutherland și sclavia” și „Emigrația forțată. — Kosuth și Mazzini. — Problema emigranților. — Corupția electorală din Anglia. — D-l Cobden” în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 532—539 și 579—585). — 51.
- 71 *Encumbered Estates Court* — comisie regală specială din Anglia, creată prin legea din 1849 pentru urgentarea și simplificarea vânzării domeniilor împovărate de datorii la prețuri ieftine. Această măsură a fost determinată de faptul că recoltele proaste de la mijlocul deceniului al 5-lea din Irlanda au dus la ruinarea unui mare număr de proprietari funciari irlandezi, care erau înglobați în datorii și nu mai aveau posibilitatea să ducă o gospodărie rentabilă. La cererea proprietarului domeniului sau a unuia dintre creditorii lui, comisia, fără a examina în prealabil drepturile fiecăreia din părțile interesate, avea dreptul să vîndă domeniile la licitație. Creditorii erau achitați din suma obținută prin vânzarea pământului. Activitatea comisiei a contribuit la trecerea pământului din mâinile proprietarilor de pământ nobili și ale micilor arendași în mâinile cămătarilor burgezi, ale marilor latifundiași etc.
- Legea din 1849, introdusă ca măsură temporară, a fost prelungită și completată prin legile din 1852, 1853, 1854 și 1855 și înlocuită în 1858 printr-o altă lege, potrivit căreia *Encumbered Estates Court* a fost înlocuită prin *Landed Estates Court*, instanță în competența căreia intrau toate problemele legate de proprietatea funciară. — 52.
- 72 Engels se referă la unul dintre articolele sale despre panslavism (vezi adnotarea 10). — 53.
- 73 În legătură cu cartea lui Bazancourt, vezi adnotarea 66.
„*Batrahomiomahia*” („Războiul broaștelor și al șoarecilor”) — poem antic grec al unui autor necunoscut, parodie a „*Iliadei*” lui Homer. — 53.
- 74 La 7 iunie 1856 Marx a plecat împreună cu Wilhelm Pieper la Hull și apoi i-a făcut o vizită lui Engels la Manchester. Pieper s-a întors la Londra și pînă la înapoierea lui Marx a rezolvat unele din sarcinile lui de secretar.

Din scrisorile lui W. Pieper și ale altor persoane adresate lui Marx, care s-au păstrat, reiese că Marx s-a întors din Manchester la Londra în jurul zilei de 20 iulie 1856. — 55.

75 *Friendly societies* — societăți muncitorești din Anglia, organizate în primul rând cu scopul de a acorda ajutor material membrilor lor în caz de boală, la bătrânețe, pentru plata cheltuielilor de înmormintare etc. Sursele ajutorului material acordat membrilor acestor societăți le constituiau fondurile alcătuite din contribuțiile fixe ale membrilor lor. — 56.

76 Este vorba de publicarea lucrării lui Marx „Dezvăluiri asupra istoriei diplomației secolului al XVIII-lea” în „Sheffield Free Press”.

Reproducem mai jos în întregime traducerea scrisorii lui W. Pieper către Cyples din 17 iulie 1856, pe care o citează Marx :

„Sir !

Sînt autorizat de dr. Marx să vă aduc la cunoștință că nu vă poate felicita pentru îndreptările pe care ați considerat necesar să le faceți în manuscrisul ce urma să apară simbătă. Pasajele care — pentru economie de spațiu — puteau fi omise fără a prejudicia textul au fost păstrate cu grijă, în timp ce pasajele cele mai caracteristice, care analizau politica lui Petru I, au fost tăiate. De aceea el a adăugat cîteva cuvinte absolut necesare pentru înțelegerea textului de către cititor, — în locul aceluiași număr de rînduri scoase în altă parte, ținînd seama de lipsa de spațiu la care vă referiți în scrisoarea dv. către dr. Marx”.

Aceste introduceri ale lui Marx amintite de Pieper au fost făcute în corectura unui capitol al „Dezvăluirilor”, publicat paralel în londonezul „Free Press”. — 56.

77 Marx citează scrisoarea lui W. Cyples scrisă înainte de 19 iulie 1856, care nu ne-a parvenit. — 57.

78 Marx se referă la evenimentele celei de-a patra revoluții burgheze din Spania din 1854—1856, pe care le-a analizat pe larg în articolele sale „Revoluția din Spania” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 38—49). — 57.

79 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Brielwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 58.

80 *Marele Kophta* — nume dat de contele Cagliostro (Giuseppe Balsamo), șarlatan vestit în secolul al XVIII-lea, unui preot egiptean, pretinsul șef, atotputernic și atotștiutor, al unei „loji” masonice „egiptene”, înființate și conduse de Cagliostro. — 58.

81 Vezi adnotarea 67. — 59.

82 Este vorba de cartea : L. Simon. „Aus dem Exil” („Din exil”). Bd. 1—2, Giessen, 1855. — 60.

83 „Revue” — așa denumește Marx în formă prescurtată revista „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. Cuvintele reproduse aici de Marx sînt luate din lucrarea lui Engels „Campania germană pentru constituția imperiului” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 145—146 — parafrazat), unde au fost îndreptate împotriva democraților mic-burghezi germani de tipul lui Struve etc., care idealizau orînduirea republicană din Elveția. — 60.

- 84 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 60.
- 85 *Crapauds* (în franceză literal: „broaște de baltă”) — denumire ironică dată membrilor Conventului francez, care stăteau în locul cel mai de jos al sălii de ședințe și votau în mod obișnuit în favoarea guvernului. În scrisorile lor, Marx și Engels au folosit deseori această expresie în sensul de „filistini” cu referire la mic-burghezii francezi, precum și la reprezentanții emigrației mic-burgheze franceze de la Londra.
- Aici este vorba de emigranții mic-burghezi francezi care, după înfringerea revoluției din 1848 și a loviturii de stat din 1851 din Franța, s-au stabilit pe insula Jersey din Anglia. — 61.
- 86 Este vorba de articolul lui Pieper „The coup d'état in Spain” („Lovitura de stat din Spania”), apărut în „People's Paper” din 26 iulie 1856. Vorbind despre „originalul” acestui articol, Engels se referă la articolul lui Marx „Revoluția din Spania”, scris la 25 iulie și publicat în „New York Daily Tribune” din 8 august (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 38—43).
- Remarca lui Engels dovedește că articolul lui Pieper a fost redactat de Marx. — 61.
- 87 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în cartea: „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 62.
- 88 După cât se pare, este vorba de cartea lui Edgar Bauer „Englische Freiheit” („Libertatea engleză”), publicată la Leipzig în 1857. — 63.
- 89 Procesul comuniștilor de la Köln (4 octombrie—12 noiembrie 1852) — proces inscenat de guvernul prusian. Sub acuzația de „înaltă trădare” au compărut în fața Curții cu juri 11 membri ai Ligii comuniștilor — prima organizație comunistă internațională a proletariatului (1847—1852), condusă de Marx și Engels și avind drept program „Manifestul Partidului Comunist”. Drept corp delict au servit „dosarul original cu procesele-verbale” ale ședințelor organului central — dosar ticluit de agenții poliției prusiene — și alte acte false, precum și o serie de documente sustrate de poliție de la fracțiunea aventuristă Willich-Schapper, care fusese exclusă din Liga comuniștilor. Pe baza acestor documente false și a unor mărturii mincinoase, 7 dintre acuzați au fost condamnați la pedepse variind între 3 și 6 ani detențiune într-o fortăreață. Acțiunile provocatoare ale organizatorilor acestui proces și metodele mirșave folosite de statul polițist prusian împotriva mișcării muncitorești internaționale au fost în întregime demascate de Marx și Engels (vezi articolul lui Engels „Recentul proces de la Colonia” și pamfletul lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 422—428 și 429—501). — 63.
- 90 Este vorba de cartea: A. Meissner. „Heinrich Heine. Erinnerungen” („Heinrich Heine. Amintiri”), Hamburg, 1856. — 64.
- 91 Probabil o aluzie ironică la Banca Franței, pe care Marx o numește aici pawningshop, de la cuvântul englez pawnshop (casă de împrumut). — 66.
- 92 *Old Lady of Threadneedle Street* (Bătrâna lady din Threadneedle Street) — denumire ironică dată Băncii Angliei, situată pe strada Threadneedle din Londra. Această denumire s-a răspândit în Anglia din momentul apariției în 1797 a caricaturii făcute pe Banca Angliei de Gilbray, legat de faptul

că în februarie-martie 1797, ca urmare a unor dificultăți financiare, guvernul englez a suprimat pentru un timp schimbarea bancnotelor în aur de către bancă și a stabilit cursul obligatoriu al bancnotelor de o liră sterlină. Dedesubtul caricaturii scria: „Bătrîna lady din Threadneedle Street în pericol”.

Concernul din Paris — denumire dată de Marx Băncii Franței. — 66.

93 Marx face aluzie la bancherii francezi Isaac și Émile Péréire, care în deceniile al 3-lea și al 4-lea ale secolului al XIX-lea au aderat la saint-simonism. Sub pretextul aplicării ideii saint-simoniste, potrivit căreia toate contradicțiile de clasă trebuie, chipurile, să dispară în condițiile unei bunăstări generale la care se poate ajunge printr-un sistem ingenios al creditului public, frații Péréire au înființat în 1852 banca pe acțiuni *Crédit mobilier* (vezi adnotarea 50), proclamînd-o în mod demagogic un mijloc de aplicare a ideii saint-simoniste.

Aplicarea practică a noului sistem de credit inventat de frații Péréire, care a fost sprijinit de Napoleon al III-lea și pe care Marx l-a denumit ironic „socialism bonapartist”, n-a dus de fapt în Franța decît la speculații de bursă deșănțate, la venalitate și corupție generală. — 67.

94 *Palatul de cristal* — clădire din metal și sticlă, construită pentru prima expoziție industrială și comercială universală de la Londra din 1851. — 67.

95 Datele cuprinse în această scrisoare cu privire la situația pieței bănești europene au fost folosite de Marx în primele trei articole (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 50—65) din seria articolelor sale referitoare la criza economică mondială din 1857—1858. — 67.

96 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 68.

97 L. Mieroslawski. „De la nationalité polonaise dans l'équilibre européen” („Despre naționalitatea poloneză în sistemul echilibrului european”), Paris, 1856. — 70.

99 Marx se referă la lucrarea sa „Dezvăluiri asupra istoriei diplomației secolului al XVIII-lea” (vezi adnotarea 67). — 71.

99 Este vorba de cartea lui Arnold Ruge „Jagden und Tiergeschichte für Kinder” („Povestiri vînătorești pentru copii”), London, 1856.

Nu s-a putut stabili dacă a doua lucrare a lui Arnold Ruge a fost editată. — 72.

100 Este vorba de articolul lui Engels „Saint-Arnaud”, scris pentru revista americană „Putnam's Monthly” pe baza cărții lui Bazancourt (vezi adnotarea 66); articolul n-a fost publicat. — 72.

101 *Ordre équestre* (clasa cavalerilor) — așa erau denumiți în perioada timpurie a Romei antice cetățenii bogați care constituiau un grup privilegiat separat al populației și care erau obligați să slujească în cavalerie. Ulterior această denumire a fost dată reprezentanților păturilor comerciale-cămătărești ale stăpînilor de sclavi care aparțineau clasei cavalerilor. — 72.

102 Marx se referă, se pare, la articolele antibonapartistice publicate în „The Manchester Guardian” sub semnătura „X”. — 73.

103 În noiembrie 1847, în Elveția a început războiul civil dezlănțuit de uniunea separatistă reacționară — Sonderbund — a unui număr de șapte cantoane catolice înapoiate din punct de vedere economic. Tinzind să-și mențină influența în Elveția și temându-se că victoria liberalilor elvețieni ar putea provoca o intensificare a mișcării revoluționare, guvernul francez Guizot, avind sprijinul guvernelor Austriei și Rusiei, s-a ridicat în apărarea Sonderbundului și a bisericii catolice. Dar ministrul afacerilor externe englez, Palmerston, străduindu-se să slăbească poziția Franței în politica europeană, a depus toate eforturile pentru a împiedica amestecul ei în treburile interne ale Elveției și pentru a asigura Angliei rolul de mediator în aceste probleme. Palmerston a reușit să-și atingă țelul propus, dar, ca o ripostă la intrigile sale, guvernul francez a început să caute o cale de apropiere de Rusia. La 23 noiembrie armata Sonderbundului a fost zdrobită de trupele guvernului federal. În urma acestei victorii și adoptării, în 1848, a unei noi constituții, Elveția s-a transformat dintr-o confederație de state într-un stat federal. — 73.

104 În octombrie 1856 guvernele englez și francez au făcut pregătiri pentru o expediție militară-maritimă comună, anglo-franceză, spre coastele Regatului Neapolelui (Regatul celor două Sicilii) ca urmare a așa-numitei probleme napolitane ridicate la Congresul de la Paris din 1856. Temându-se că reacțiunea și teroarea extremă care domneau în Regatul Neapolelui vor duce la izbucnirea unei mișcări revoluționare, Franța și Anglia i-au cerut regelui Neapolelui, Ferdinand al II-lea, să promoveze o politică mai suplă. Ferdinand al II-lea, care știa că se bucură de sprijinul Austriei, a refuzat categoric să îndeplinească cerința ce i-a fost prezentată, după care guvernele francez și englez au dispus ca flotele lor — cea franceză la Toulon și cea engleză lângă insula Malta — să fie gata de luptă. Expediția napolitană însă nu a avut loc din cauza divergențelor dintre guvernul englez și guvernul lui Napoleon al III-lea, care intenționa să restaureze dinastia Bonaparte în Regatul Neapolelui.

Vorbind despre alianța lui Palmerston cu Austria împotriva lui Napoleon al III-lea în problema turcă, Marx se referă la poziția neînduplecată pe care a adoptat-o guvernul englez în toamna anului 1856 în problema unirii Principatelor dunărene — Muntenia și Moldova — într-un singur stat. Problema aceasta a fost ridicată la Congresul de pace de la Paris din 1856 de către împotermicitul francez, care spera că va reuși să pună în fruntea Principatelor un reprezentant al dinastiei Bonaparte. Dar, în acel moment, problema unirii Munteniei și Moldovei nu a luat o amploare suficientă și nu a avut consecințe serioase. În toamna anului 1856, ca urmare a intensificării luptei duse de populația Principatelor pentru unire, problema aceasta a căpătat din nou un caracter general european. Guvernele Angliei și Austriei se temeau de întărirea influenței Rusiei țariste în Principate și de aceea se împotriviau cu hotărâre eforturilor lor tot mai mari pentru realizarea unirii, susținând în cazul de față Poarta și cercul reacționare ale boierimii. Dar, în pofida acestei împotriviri, guvernul austriac a fost nevoit în primăvara anului 1857 să-și retragă trupele din Muntenia și Moldova. Soarta Principatelor a fost dezbătută într-o conferință diplomatică convocată special la Paris în 1858. Aceasta a elaborat o convenție care reducea dependența Principatelor față de Turcia și care favoriza unirea lor. În 1862 s-a înfăptuit unirea Moldovei și Munteniei într-un singur stat sub numele de România. — 73.

105 Vezi adnotarea 10. — 73.

106 Vezi adnotarea 67. — 74.

- 107 În legătură cu criza economică începută în toamna anului 1856, care a adus după sine o creștere a șomajului, lipsa de locuințe și alimente, precum și creșterea impozitelor și scumpirea produselor de primă necesitate, la Paris și în alte orașe ale Franței manifestările fâțișe de nemulțumire ale muncitorilor francezi față de orinduirea socială și de stat au devenit tot mai frecvente, iar guvernul a răspuns prin arestări în masă. Cei arestați au fost învinuiți, printre altele, că au afișat pe străzile Parisului pancarte cu amenințări la adresa proprietarilor de case, a cămătarilor și chiar a împăratului Napoleon al III-lea.
- Articolul din „Moniteur”, amintit aici de Engels, a fost publicat la 24 octombrie 1856. El conținea un protest împotriva atacului dezlănțuit de presa engleză împotriva guvernului francez și a citorva persoane din anturajul lui Napoleon al III-lea. Articolul a stîrnit o reacție imediată în Anglia și a constituit obiectul unor largi dezbateri în paginile ziarelor și revistelor engleze. — 74.
- 108 Marx a folosit materialul conținut în această scrisoare, precum și în numărul din „The Manchester Guardian” din 17 noiembrie 1856, pe care i l-a trimis Engels, în articolul său „Criza din Europa” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 81—83). — 75.
- 109 Engels se referă la diversele războaie purtate de Franța și Spania împotriva Angliei în cursul secolului al XVIII-lea, începînd cu războiul pentru succesiunea la tronul Spaniei (1701—1714). — 76.
- 110 Este vorba de o parte a cărții lui Lelewel „Histoire de Pologne” („Istoria Poloniei”). Tomes I—II, Paris-Lille, 1844, care purta titlul: „Considérations sur l'état politique de l'ancienne Pologne et sur l'histoire de son peuple” („Considerații asupra poziției politice a vechii Poloniei și asupra istoriei poporului ei”). — 77.
- 111 Este vorba de așa-numitul conflict de la Neufchâtel, izbucnit între Prusia și Elveția în toamna anului 1856. Principatul Neufchâtel (Neuenburg), inclusiv comitatul Valangin (Valendis) constituia între anii 1707 și 1806 un stat liliputan, dependent de Prusia. În 1806, în timpul războaielor napoleoniene, Neufchâtelul a fost alipit la Franța. În 1815, potrivit hotărîrii Congresului de la Viena, el a fost inclus în Confederația helvetică ca al 21-lea canton, rămînînd, totodată, vasal al Prusiei. La 19 februarie 1848, la Neufchâtel a avut loc o revoluție burgheză, care a pus capăt dominației prusiene și a proclamat republica. Prin protocolul semnat la Londra de Anglia, Franța și Rusia la 24 mai 1852, au fost din nou recunoscute drepturile regelui Prusiei asupra Neufchâtelului. În septembrie 1856, în acest principat a avut loc o rebeliune monarhistă, ai cărei participanți au fost arestați de guvernul elvețian. Regele Prusiei a cerut ca arestații să fie puși în libertate. Drept răspuns, Elveția a cerut regelui să renunțe la drepturile sale asupra Neufchâtelului. Conflictul s-a prelungit pînă în primăvara anului 1857 și a fost reglementat definitiv la conferința țărilor europene cu privire la Neufchâtel, convocată la 5 martie 1857 din inițiativa guvernului francez. — 78.
- 112 Marx face aluzie, pare-se, la faptul că prin tratatul de la Viena Prusia a obținut o parte din Pomerania — așa-numita Pomeranie elvețiană, dar a fost nevoită să renunțe la pretențiile ei asupra Saxoniei de sud, al cărei teritoriu, după bătălia de la Leipzig din 1813, se afla sub controlul guvernatorului prusian. — 78.
- 113 Ideile exprimate în această scrisoare în legătură cu studiul istoriei Prusiei au fost dezvoltate de Marx în articolul său „Dreptul divin al Hohenzoller-

- nilor" (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 96—102). — 79.
- 114 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 81.
- 115 *Campania din 1849 pentru apărarea constituției imperiului*, adoptată la 28 martie 1849 de Adunarea națională de la Frankfurt, a fost ultima etapă a revoluției burghezo-democratice din Germania din anii 1848—1849. Constituția a fost respinsă de majoritatea guvernelor germane. În mai 1849, în Saxonia, Prusia renană, Baden și Palatinat au izbucnit insurecții pentru apărarea constituției. Dar Adunarea națională de la Frankfurt nu i-a sprijinit pe insurgenți. În iulie 1849 mișcarea a fost definitiv înfrântă. În lucrările „Campania germană pentru constituția imperiului” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 115—211) și „Revoluție și contrarevoluție în Germania” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 88—101), Engels a făcut o caracterizare a campaniei pentru constituția imperiului. — 82.
- 116 Este vorba de cartea : P. J. Proudhon. „Manuel du spéculateur à la bourse” („Manualul speculantului de bursă”), Paris, 1857. — 82.
- 117 Este vorba de broșurile scrise de Bruno Bauer în ajunul și în perioada războiului Crimeii : „Russland und das Germanenthum” („Rusia și germanii”), Charlottenburg, 1853 ; „Russland und das Germanenthum. Zweite Abtheilung. Die deutsche und die orientalische Frage” („Rusia și germanii. Partea a doua. Germanii și problema orientală”), Charlottenburg, 1853 ; „Die jetzige Stellung Russlands” („Poziția actuală a Rusiei”), Charlottenburg, 1834 ; „Deutschland und das Russenthum” („Germania și rușii”), Charlottenburg, 1854 ; „Russland und England” („Rusia și Anglia”), Charlottenburg, 1854. Ultima dintre aceste broșuri a fost editată și în limba franceză. „La Russie et l'Angleterre. Traduit de l'Allemand” („Rusia și Anglia. Tradus din germană”), Charlottenburg, 1854. Ciorna observațiilor critice făcute de Marx în legătură cu unele dintre aceste broșuri ale lui Bauer a fost publicată în limba rusă în revista „Letopisi marksizma” nr. VI, 1928. — 83.
- 118 Studiul lui Bruno Bauer, amintit de Marx, cu privire la istoria creștinismului primitiv a fost publicat pentru prima oară la Berlin în 1874 sub titlul : „Philo, Strauss und Renan und das Urchristenthum” („Philo, Strauss, Renan și creștinismul primitiv”). — 83.
- 119 Este vorba de cartea : B. Bauer. „Kritik der Evangelien und Geschichte ihres Ursprungs” („Critica evangheliilor și istoria apariției lor”). Bd. I—IV, Berlin, 1850—1852. — 83.
- 120 În timpul inundațiilor din văile Rhonului și Loirei din primăvara anului 1856, Napoleon al III-lea, în goană după popularitate, a plecat în departamentele respective și a circulat cu barca prin diversele orașe și sate inundate, acordând ajutor bănesc populației sinistrate. Tot atunci, într-o scrisoare trimisă ministrului pentru lucrări publice, Napoleon al III-lea a recomandat diverse măsuri care puteau, după părerea lui, să împiedice repetarea unor asemenea catastrofe naturale. — 85.
- 121 Vezi adnotarea 100. — 86.
- 122 Vezi adnotarea 67. — 86.

- 123 *Dean Street* — stradă în cartierul Soho din Londra, unde se stabileau de obicei cei mai săraci dintre emigranții politici. — 86.
- 124 Marx se referă la concesiile la care în acea vreme guvernul elvețian a consimțit, sub presiunea lui Napoleon al III-lea, în conflictul cu Prusia din cauza principatului Neuchâtel (vezi adnotarea 111).
Cerind punerea în libertate a regaliștilor arestați, regele Prusiei a amenințat Elveția, în caz de refuz, cu războiul. La început guvernul elvețian a refuzat categoric să satisfacă această revendicare a Prusiei și, la rândul ei, a declarat oficial că e gata să răspundă provocării și să opună rezistență în cazul unei invazii a trupelor prusiene. În ciuda acestor declarații, la cererea lui Napoleon al III-lea, care nu voia un război la granița franceză, guvernul Elveției a luat la 16 ianuarie 1857 hotărârea de a-i pune în libertate pe regaliștii arestați. Ca răspuns la aceasta, regele Prusiei a revocat ordinul de mobilizare a armatei sale și de înaintare spre granițele elvețiene. În felul acesta posibilitatea unei ciocniri armate între Prusia și Elveția a fost preîntimpinată. — 86.
- 125 Marx se referă, pare-se, la „*Neue Preussische Zeitung*” în care a fost publicat textul oficial al mesajului guvernului elvețian către dieta federală elvețiană. Acesta cuprindea o analiză amănunțită a cauzelor conflictului prusiano-elvețian în problema Neuchâtelului și Valanginului (vezi adnotarea 111) și a poziției statelor europene față de acest conflict. Guvernul elvețian susținea mai ales că, în ciuda afirmațiilor guvernului francez, regele Prusiei nu și-a luat nici un fel de obligații față de împăratul francez de a renunța la pretențiile sale asupra Neuchâtelului și Valanginului. — 87.
- 126 Este vorba de cel de-al doilea articol al lui Engels despre războiul în munți, pe care redacția lui „*New York Daily Tribune*” nu l-a publicat. — 88.
- 127 Marx se referă la informațiile pe care i le-a dat Olmsted, reprezentantul firmei editoriale americane „*Putnam's Monthly*”, cu privire la colaborarea publicistului și panslavistului polonez contele Gurowski la ziarul „*New York Daily Tribune*”. De la Olmsted, pe care l-a cunoscut prin intermediul lui Freiligrath, Marx a aflat de influența pe care o exercită Gurowski asupra redactorului ziarului „*New York Daily Tribune*” — Charles Dana; prin aceasta Marx și-a explicat, printre altele, faptul că redacția ziarului a respins articolele lui despre Principatele dunărene și articolele lui Engels în dreptate împotriva panslavismului (vezi volumul de față, p. 49—50, 72—74) și a tergiversat tipărirea altor articole ale lui Marx. — 90.
- 128 Ca răspuns la această rugămintă a lui Marx, Engels a scris articolul „*Perspectivile războiului anglo-persan*” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 124—129). — 90.
- 129 Redacția ziarului „*New York Daily Tribune*” nu a publicat articolul lui Marx amintit aici. — 90.
- 130 Este vorba de războiul anglo-persan din 1856—1857, care a constituit una din etapele politicii colonialiste agresive duse de Anglia în Asia la mijlocul secolului al XIX-lea. — 91.
- 131 Este vorba de articolul lui Engels „*Saint-Arnaud*” (vezi adnotarea 100). — 92.
- 132 „*Currency principle*” (Principii circulației banilor) — una din varietățile școlii care a formulat teoria cantitativă a banilor. Reprezentanții ei afirmau că valoarea și prețul mărfurilor sînt determinate de cantitatea de bani aflată în circulație. Ei își propuneau menținerea unei circulații bănești ferme și con-

siderau că unicul mijloc pentru realizarea acestui scop este ca băncnotele să aibă în mod obligatoriu acoperire în aur și ca emisiunea lor să fie reglementată în conformitate cu importul și exportul de metale nobile. Pornind de la aceste premise teoretice false, adepții lui „currency principle” considerau că crizele economice de supraproducție se datorează exclusiv nerespectării legilor circulației banilor proclamate de ei. „Currency principle” s-a bucurat de o mare popularitate în Anglia în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Dar încercările guvernului englez de a se sprijini pe această teorie (Bank Act din 1844 emis de Peel — vezi adnotarea 238) nu au dat rezultate, confirmând doar totala ei inconsistență științifică și inutilitate practică. — 94.

- 133 Este vorba de conflictul anglo-chinez provocat de englezi în octombrie 1856 la Canton. Ca pretext al conflictului i-a servit consulului englez Parkes arestarea de către autoritățile locale chineze a echipajului vasului de contrabandă chinez „Arrow”, care, susținea el, naviga sub pavilion britanic. Ordinul barbar dat în urma conflictului de imputernicitul englez în China, John Bowring, de a se bombarda fără nici un avertisment Cantonul, a fost preluatul celui de-al doilea război al „opiului” împotriva Chinei, din anii 1856—1858.

Între 26 februarie și 3 martie 1857, au avut loc dezbateri furtivoase în parlament în legătură cu politica guvernului englez în problema chineză. Camera comunelor a obținut cu o majoritate de 16 voturi (263 contra 247) votul de neîncredere dat guvernului Palmerston. Palmerston s-a folosit de acest lucru pentru a dizolva parlamentul, în care noile alegeri au asigurat o majoritate adepților politicii lui externe agresive. Marx a făcut o expunere amănunțită a luptei din parlament a partidelor în problema politicii duse de Anglia în China în articolele sale : „Dezbaterile parlamentare în legătură cu acțiunile militare în China”, „O înfrângere a guvernului Palmerston”, „Apropiatele alegeri din Anglia”, „Alegerile din Anglia” și „Infrângerea lui Cobden, Bright și Gibson” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 138—154, 158—163, 170—174). — 97.

- 134 *Alderman* — consilier municipal sau membru în consiliul comitatului în Anglia. Aldermanii sînt aleși periodic dintre membrii consiliului municipal sau ai consiliului comitatului și constituie de obicei $\frac{1}{4}$ dintre membrii consiliului municipal și $\frac{1}{8}$ dintre membrii consiliului comitatului. — 97.

- 135 Marx a demascat mașinațiile de bursă ale societății pe acțiuni „Docks Napoleoniens” și atitudinea fățarnică a guvernului lui Napoleon al III-lea față de tînărul Berryer (fiul cunoscutului avocat francez), care era amestecat în aceste mașinații, în articolul său „Spiritul vremii” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 409—413). În scrisoarea de față Engels se referă la ziarul „Times” din 10 martie 1857. — 97.

- 136 Este vorba de politica agresivă a Angliei față de China și de conflictul provocat de guvernul englez cu autoritățile chineze (vezi adnotarea 133), care au dus la izbucnirea celui de-al doilea război al „opiului” din 1856—1858. — 97.

- 137 În legătură cu cartea lui Lelewel — vezi adnotarea 110.

Primul volum al acestei cărți are subtitlul : „Istoria Poloniei povestită de un unchi nepoților săi”. — 99.

- 138 *Societatea 10 decembrie* — societate bonapartistă secretă, înființată în 1649 și formată mai ales din elemente declasate, aventurieri politici, militaristi etc. Membrii ei au contribuit la alegerea lui Ludovic Bonaparte ca președinte al Republicii Franceze la 10 decembrie 1648 (de aici numele societății), iar mai târziu au organizat lovitură de stat din 2 decembrie 1851, la care au participat

- în mod activ. Marx a făcut o caracterizare amănunțită a Societății 10 decembrie în lucrarea sa „Oprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217). — 99.
- 139 Este vorba de tratatul secret încheiat între Anglia, Franța și Austria la 15 aprilie 1856 la Paris, prin care se garanta independența Turciei și inviolabilitatea granițelor ei. — 99.
- 140 *Despre expediția de la Neapole* vezi adnotarea 104.
Din 1806 pînă în 1808 regele Neapoleului era fratele mai mare al lui Napoleon I — Joseph Bonaparte, din 1808 pînă în 1815 — mareșalul lui Napoleon I — Joachim Murat. — 99.
- 141 *Masacrul de la Manchester* — așa numește Marx excesele din 16 august 1819 ale armatei engleze împotriva populației neînarmate care participa la mitingul de masă pentru reforma electorală și împotriva legilor cerealelor, miting care a avut loc la St. Peter's Field, în apropiere de Manchester. Prin analogie cu bătălia de la Waterloo, pe atunci acest eveniment era denumit bătălia de la Peterloo.
6 *gagging acts* (Cele 6 legi care pun călușul în gură) — legi reacționare adoptate de parlamentul englez în 1819 după masacrul de la Peterloo. Prin introducerea lor, inviolabilitatea persoanei, libertatea presei și a întrunirilor erau anulate. — 100.
- 142 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 101.
- 143 Vezi adnotarea 133. — 101.
- 144 Este vorba de „Tucker's Political Fly-Sheets” („Pamfletele politice ale lui Tucker”), editate de urquhartistul E. Tucker în 1853—1854 și reeditate în 1855 la Londra. În total au apărut 12 pamflete, consacrate, în cea mai mare parte, demascării politicii externe a lui Palmerston. În primele două numere din această serie au fost publicate pamfletele : „Palmerston and Russia” („Palmerston și Rusia”) și „Palmerston and the treaty of Unkiar Skelessi” („Palmerston și tratatul de la Unkiar Skelessi”), care reproduceau conținutul articolelor 3, 4, și 5 ale lui Marx despre Palmerston, publicate în 1853 sub forma unei serii de 8 articole în organul cartist „People's Paper”. În alte numere ale seriei lui Tucker au fost publicate articole despre Palmerston scrise în special de D. Urquhart. — 102.
- 145 Vezi adnotarea 67. — 102.
- 146 Pamfletul „Betrayal of England” („Trădarea Angliei”), în care era demascată politica externă a lui Palmerston, a apărut în ediție separată la Londra, în 1848, sub îngrijirea lui William Coningham. Pamfletul reprezenta o reproducere a conținutului esențial al discursului rostit de Anstey împotriva lui Palmerston, în cursul dezbaterilor din Camera comunelor la 8, 14, 23 februarie și 1 martie 1848, precum și răspunsurile lui Palmerston la învinuirile aduse de Anstey. La 29 aprilie 1857 pamfletul „Betrayal of England” a fost publicat într-un număr special al ziarului „Free Press”. — 103.
- 147 *În legătură cu pamfletele lui Tucker* — vezi adnotarea 144. — 103.
- 148 W. Wilks. „Palmerston in three Epochs : a Comparison of Facts with Opinions” („Palmerston în trei epoci : o comparație a faptelor cu opiniile”), London, 1854. — 103.

- 149 *Liga împotriva legilor cerealelor* — a fost înființată în 1838 de fabricanții Cobden și Bright din Manchester. Revendicind deplina libertate a comerțului, Liga a militat pentru abrogarea așa-numitelor legi ale cerealelor (care au fost votate în 1815 și prin care au fost instituite mari taxe de import la cereale), cu scopul de a face posibilă scăderea salariilor muncitorilor și de a slăbi pozițiile economice și politice ale aristocrației funciare. După abrogarea legilor cerealelor în 1846, Liga s-a dizolvat, dar de fapt secțiile ei au mai continuat să ființeze câțiva ani. — 105.
- 150 „*În problemele bănești sentimentele nu-și au locul*” — replică lansată de unul dintre liderii burgheziei liberale renane — David Justus Hansemann — la adresa regelui prusian, în cadrul unei ședințe a primului Landtag unional din 8 iunie 1847. — 106.
- 151 Această scrisoare a fost publicată într-o formă mult prescurtată în „*Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx*”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 107.
- 152 Vezi adnotarea 144. — 108.
- 153 Engels se referă la liber-schimbști — adepți ai liberului schimb și ai neames-tecului statului în viața economică a țării. Centrul de agitație al free-traderilor era Manchester, unde luase ființă așa-numita școală manchesteriană — curent în economia politică care exprima interesele burgheziei industriale. În fruntea mișcării free-traderilor se aflau doi fabricanți de textile, Cobden și Bright, care au organizat în 1838 Liga împotriva legilor cerealelor (vezi adnotarea 149).
- În deceniile al 5-lea și al 6-lea free-traderii au constituit o grupare politică aparte, care ulterior a intrat în partidul liberal englez. — 108.
- 154 Partidul păcii sau Asociația păcii — organizație pacifistă burgheză, întemeiată la Londra în 1816 de secta religioasă a quakerilor. Ea se bucura de sprijinul activ al liber-schimbștilor, care socoteau că, în condiții de pace și de libertate a comerțului, Anglia va putea să-și valorifice mai bine superioritatea în domeniul industrial și să-și asigure dominația economică și politică. — 108.
- 155 *Newalls Buildings* — clădire în Manchester unde, începând din 1838, au avut loc ședințele Ligii împotriva legilor cerealelor. — 109.
- 156 „*Free Press*” — ziar de opoziție față de guvernul Palmerston, editat de David Urquhart și adepții săi la Londra, din octombrie 1855 pînă în decembrie 1865. Începând din 16 august 1856, structura și tematica ziarului au suferit schimbări. Numărul paginilor ziarului a crescut de la 4 la 8, iar tematica s-a lărgit și a devenit mai variată. În urma acestor schimbări, în scrisorile lor Marx și Engels numeau ziarul în noua lui formă „noul «Free Press»”. — 109.
- 157 *Knight* (cavalier) — titlu nobiliar în Anglia, mai mic decît baronet. — 110.
- 158 În articolul său „*Infringerea lui Cobden, Bright și Gibson*” (vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 170—174), Marx a folosit faptele legate de desfășurarea campaniei electorale din Manchester și unele date referitoare la Robert Lowe, George Potter și alți candidați în parlament, pe care i le-a comunicat Engels în această scrisoare, precum și în scrisorile din 11, 20 și mai ales din 31 martie. — 111.
- 159 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „*Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx*”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 111.

- 160 Zvonul în legătură cu moartea lui Konrad Schramm s-a dovedit a fi fals. — 112.
- 161 Fr. Thiersch. „De l'état actuel de la Grèce et des moyens d'arriver à sa restauration” („Situția actuală din Grecia și mijloacele de restabilire a ei”). Volumes 1—2, Leipzig, 1833—1834; titlul cărții lui Maurenbrecher nu a putut fi stabilit. — 112.
- 162 Marx se referă la Cartea albastră „Correspondence 1839—1841, relative to the Affairs of the East, and the Conflict between Egypt and Turkey”, 4. Parts („Coroșpondența din 1839—1841 referitoare la evenimentele din Orient și la conflictul dintre Egipt și Turcia”, 4 părți). — 112.
- 163 Este vorba de lucrarea proiectată de Marx „Dezvăluiri asupra istoriei diplomatice a secolului al XVIII-lea” (vezi adnotarea 67). — 113.
- 164 Marx se referă, probabil la unul dintre articolele lui Engels despre panslavism, scris în 1856 pentru „New York Daily Tribune”, dar pe care redacția ziarului nu l-a publicat. — 113.
- 165 J. Grimm. „Geschichte der deutschen Sprache” („Istoria limbii germane”). Prima ediție în două volume a apărut la Leipzig în 1848. — 113.
- 166 Este vorba de scrisoarea lui Dana către Marx din 6 aprilie 1857, în care Marx era invitat să colaboreze la „New American Cyclopaedia”.
„New American Cyclopaedia” („Noua enciclopedie americană”) — publicație informativă științifică, scoasă de un grup de ziarști și editori burghezi progresiști americani care făceau parte din redacția ziarului „New York Daily Tribune”. Printre redactorii ei se numărau Charles Dana, Ripley și alții. Enciclopedia a fost publicată în 16 volume de editura „D. Appleton and Co.” din New York în 1858—1863 și reeditată, fără modificări, în 1868—1869. La această enciclopedie au fost invitați să colaboreze o serie de remarcabili oameni de știință din S.U.A. și din Europa. Prin modul amplu în care au fost tratate diferitele domenii ale științelor și prin bogăția materialului ei informativ, aceasta a fost una dintre cele mai bune publicații din acea vreme. În ciuda mărginirii burgheze a redactorilor enciclopediei și a eclecticismului care caracteriza această publicație, ca și celelalte enciclopedii burgheze, în „New American Cyclopaedia” au fost publicate numeroase articole care reflectă concepțiile reprezentanților cercurilor democratice și progresiste ale burgheziei. Un loc deosebit ocupă în această enciclopedie lucrările lui Marx și Engels, care, în ciuda condiției puse de redacție autorilor de a nu-și exprima punctul lor de vedere partinic, au fost scrise de pe poziții materialiste proletar-revoluționare.
- Căutând să-i creeze lui Marx condiții pentru a-și termina studiile sale economice, Engels și-a asumat sarcina de a scrie cea mai mare parte din articole. Lui Marx i-a revenit în special misiunea de a pregăti schițele biografice a o serie de personalități militare și politice, însă și în acest caz Engels l-a ajutat acolo unde era vorba de prezentarea aspectului militar al problemei. Colaborarea dintre Marx și Engels la scrierea articolelor pentru enciclopedie a durat din iulie 1857 până în octombrie 1860. (Articolele scrise de Marx și Engels pentru „New American Cyclopaedia” au intrat în volumul 14 al ediției de față a Operei lui K. Marx și F. Engels). — 113.
- 167 Vezi adnotarea 100. — 116.
- 168 Vezi adnotarea 132. — 118.
- 169 La 26 februarie 1857 Richard Cobden a rostit un discurs în Camera comunelor în legătură cu acțiunile ilegale ale guvernului englez în conflictul anglo-chi-

- nez (vezi adnotarea 133) și a propus o rezoluție care condamna acțiunile militare ale Angliei în China. După lungi dezbateri Camera comunelor a adoptat propunerea lui Cobden, care a servit drept bază formală pentru a se da guvernului Palmerston un vot de neîncredere. — 119.
- 170 Este vorba de cartea : Th. Mommsen „Römische Geschichte“ („Istoria Romei“). Bd. 1—3, Leipzig-Berlin, 1854—1856. — 120.
- 171 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 120.
- 172 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 123.
- 173 În două dintre articolele sale intitulate „Crédit mobilier“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 205—212), Marx a făcut o analiză mai amănunțită a raportului lui Crédit mobilier, publicat în ziarul „Moniteur“ din 30 aprilie 1857. — 125.
- 174 „Filozofia socială“ este denumirea pe care o dădea Moses Hess în lucrările sale din deceniul al 5-lea socialismului utopic reprezentat prin Babeuf, Saint-Simon, Fourier și în această categorie includea și doctrina socialistă mic-burgheză a lui Proudhon. — 126.
- 175 Vezi adnotarea 132. — 127.
- 176 J. H. Stocquelet. „The Military Encyclopaedia. Technical, Biographical...“ („Enciclopedia militară. Tehnică, biografică...“), London, 1853. — 128.
- 177 Engels a sosit la Londra la începutul lui iunie 1857 și a rămas acolo aproximativ până la sfârșitul lunii. — 128.
- 178 Această listă a fost publicată pentru prima oară în „Marx-Engels Gesamtausgabe“, Dritte Abteilung. Bd. 2, 1930, S. 196—197. — 129.
- 179 Engels i-a reamintit lui Marx adresa surorii sale Marie Blank, care locuia în vremea aceea la Londra ; Engels, pare-se, a stat la ea în iunie 1857, când a fost la Londra. — 130.
- 180 Marx a anexat această scrisoare către Engels la o scrisoare din 11 iunie 1857 în care Dana îi comunica lui Marx că-i înapoiază manuscrisul articolului „Saint-Arnaud“ (vezi adnotarea 100), care nu a fost acceptat de revista „Putnam's Monthly“, și îl sfătuia să nu scrie articolul „Nave împotriva fortărețelor“. Dana își exprima totodată speranța că în curînd va primi de la Marx material „masiv“ pentru „New American Cyclopaedia“. — 131.
- 181 Este vorba de răscoala din 1857—1859 din India — cea mai mare răscoală a poporului indian pentru eliberarea sa națională de sub jugul stăpînirii britanice. Principala cauză a răscoalei, care a fost precedată de o serie întreagă de ciocniri armate cu colonialiștii englezi, a fost revolta generală care a cuprins toate părțile populației indiene ca urmare a metodelor bestiale de exploatare colonială. Răscoala a izbucnit în primăvara anului 1857 (pregătirea ei a început de la jumătatea anului 1856) în rîndurile așa-numitelor unități de sipai — trupe de mercenari în India, recrutate de colonialiștii englezi din rîndurile localnicilor și aflate sub comanda ofițerilor englezi. Nucleul militar al răscoalei l-au constituit trupele de sipai din armata bengaleză, staționate în nordul Indiei. Răscoala populară, în care se reflecta întreaga nemulțumire a țărănimii indiene (din care erau recrutați soldații sipai de rînd), precum și

- nemulțumirea meșteșugărimii sărace de la orașe, a cuprins mari regiuni din nordul și centrul Indiei. Răscoala din 1857—1859, care a zguduit întreaga Indie, a fost crunt reprimată de colonialiștii englezi. Aceștia au fost ajutați activ de feudalii indieni, care au trădat răscoala în urma promisiunii autorităților colonialiste de a le lăsa neatinsse proprietățile. — 134.
- 182 La sfârșitul lui iunie — începutul lui iulie 1857 un grup de revoluționari burgezi italieni, care se călăuzeau după indicațiile lui Mazzini, au capturat unul dintre vapoarele italiene care se îndreptau din Genova spre Tunis. Ei au debarcat pe coasta golfului Neapolelui cu intenția de a porni o răscoală împotriva stăpînirii austriece. Tentativa a dat greș; aproape toți participanții la expediție au fost arestați. — 134.
- 183 E.S.N. Campbell. „A Dictionary of the Military Science” („Dicționar al științei militare”). Prima ediție a apărut la Londra în 1830. — 134.
- 184 Scrisoarea constituie un răspuns la scrisoarea lui Marx din 8 iulie 1857. În manuscris Engels a adăugat ulterior data probabil de „10 (?) iulie”. Dar 10 iulie 1857 a căzut într-o vineri, iar sîmbătă, așa cum menționează Marx în scrisoare, a fost în 11 iulie. — 135.
- 185 Este vorba de o serie de articole militare pentru litera „A” scrise de Engels pentru „New American Cyclopaedia”. — 138.
- 186 Este vorba, pare-se, de notițele despre armată făcute de Marx pentru Engels, care lucra la articolul „Armata”. — 139.
- 187 Este vorba de „Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaft und Künste” („Enciclopedia generală a științelor și artei”), a cărei editare a fost începută de savanții germani Ersch și Gruber la Leipzig în 1818. În 1890, cînd a fost terminată, „Enciclopedia” număra 167 de volume. — 139.
- 188 Este vorba de articolele militare de la litera „A”, scrise de Engels pentru „New American Cyclopaedia”. La 24 iulie 1857 Marx și-a notat în „Carnetul de însemnări” că s-a trimis la New York „prima serie de articole pentru «Enciclopedia»”. Printre acestea erau: „Adjutantul”, „Albuera”, „Alma”, „Archebuza”, „Airey”, „Aspern”, „Atacul” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 55—82). — 140.
- 189 Vezi adnotarea 18. — 140.
- 190 *Loan societies* (societăți de împrumut) — o varietate a așa-numitelor societăți de ajutor reciproc din Anglia (vezi adnotarea 75). Legalizate printr-un act special în 1835, societățile de împrumut, ale căror fonduri erau formate, ca și în cazul societăților de ajutor reciproc, din contribuțiile membrilor, aveau ca scop să asigure muncitorilor un credit ieftin cu dobîndă mică și putînd fi restituit în rate. Împrumutul nu trebuia să depășească, de regulă, jumătatea sumei depuse de membrul societății pentru asigurarea vieții sale. Puteau fi acordate împrumuturi și nemembrilor societății, dar pentru aceasta era nevoie de doi garanți de încredere. — 140.
- 191 Din 28 iulie pînă în 8 noiembrie Engels a urmat un tratament balnear în stațiunile: Waterloo lîngă Liverpool (pînă la 8 septembrie), Ryde pe insula Wight (pînă aproximativ la începutul lui octombrie) și pe insula Jersey (pînă la 8 noiembrie), de unde s-a întors în Manchester. — 141.
- 192 Este vorba de scrisoarea din 11 august 1857 trimisă de Engels din Waterloo lui Jenny Marx. Pînă în prezent, această scrisoare, care constituia un răspuns la scrisoarea lui Marx din 9 august, nu a fost găsită. — 143.

- 193 Marx a expus ipoteza retragerii armatei engleze din Delhi în articolele sale „Situția actuală a răscoalei din India” și „Răscoala din India” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 253—256, 262—265). — 143.
- 194 Vezi adnotarea 192. — 146.
- 195 Scrisoarea lui Marx către Dana, despre care este vorba aici, scrisă, probabil, la 11 august 1857, adică în ziua în care a fost trimis materialul pentru „New American Cyclopaedia”, nu a fost găsită pînă în prezent. — 151.
- 196 Începutul și sfîrșitul scrisorii nu s-au păstrat. Materialul din acest fragment a fost folosit de Marx pentru articolele sale „Berthier” și „Bernadotte” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 103—106 și 172—182). — 153.
- 197 În „Carnetul de însemnări” al lui Marx pe anul 1857 era notat că la 15 septembrie Marx a trimis la New York articolul scris de el împreună cu Engels „Barclay de Tolly” și articolul său „Berthier” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 100—106), precum și articolele lui Engels „Barbeta”, „Bastionul”, „Baionetă” (vezi op. cit., p. 94—99). — 155.
- 198 Extrasele din biografia lui Bem, destinate articolului „Bem” din „New American Cyclopaedia”, au fost luate de Marx dintr-o sursă necunoscută și în parte corespund cu notița despre Bem publicată în „Ergänzungs-Conversationslexikon” („Completare la lexiconul enciclopedic”). Bd. 4, Leipzig, 1849, sub îngrijirea lui F. Steger. — 156.
- 199 La această scrisoare au fost anexate extrasele făcute de Marx, la rugămintea lui Engels, cu privire la podurile militare (vezi volumul de față, p. 154). — 156.
- 200 G. Griesheim. „Vorlesungen über die Taktik” („Prelegeri despre tactică”), Berlin, 1855. — 157.
- 201 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 157.
- 202 Marx a folosit acest material despre Bem, întocmit de Engels în limba engleză, pentru articolul său „Bem”, scris împreună cu Engels (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 144—148). — 158.
- 203 Müffling. „Passages from my Life ; together with Memoirs of the Campaign of 1813 and 1814” („Episoade din viața mea, precum și amintiri despre campania din 1813 și 1814”), London, 1853. Marx și Engels, așa cum reiese din extrasele făcute de ei, au folosit această traducere engleză a cărții lui Müffling, a cărei primă ediție germană a apărut la Berlin în 1851. — 159.
- 204 Vezi adnotarea 228. — 160.
- 205 A. Jomini. „Vie politique et militaire de Napoléon, racontée par lui-même, au tribunal de César, d'Alexandre et de Frédéric” („Viața politică și militară a lui Napoleon, relatată de el însuși în fața tribunalului lui Cezar, Alexandru și Friedrich”). Tomes 1—4, Paris, 1827. — 161.
- 206 Engels citează cartea lui Jomini amintită mai sus, vol. 3, p. 266. — 162.

- 207 Materialul despre Bernadotte a fost luat de Engels din cartea lui Jomini (vezi adnotarea 205); Marx l-a folosit în mare măsură pentru articolul său „Bernadotte” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 172—182). — 162.
- 208 Marx a inclus în întregime acest material în articolul său „Bernadotte”. — 164.
- 209 Aceste informații despre participarea lui Bosquet la războiul Crimeii din 1853—1856, Marx le-a folosit pentru a doua parte a articolului „Bosquet”, scris împreună cu Engels (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 151—152). — 165.
- 210 G. L. Blücher, „Kampagne-Journal der Jahre 1793 und 1794” („Jurnal de campanie al anilor 1793 și 1794”), Berlin, 1796.— 165.
- 211 „Tugendbund” („Uniunea virtuții”) — una dintre asociațiile patriotice înființate în Prusia după înfrângerea suferită în 1806, în războiul cu Franța napoleoniană; în rândurile ei erau grupați reprezentanții nobilimii liberale și ai intelectualității burgeze. Scopul pe care și-l propunea era de a propaga ideea unui război de eliberare împotriva lui Napoleon și de a sprijini înfăptuirea unor reforme liberale moderate în Prusia. La cererea lui Napoleon, în 1809, „Tugendbundul” a fost interzis de către regele Prusiei, căruia activitatea acestei asociații îi inspira o mare teamă. Totuși asociația a continuat să-și desfășoare activitatea în secret până la sfârșitul războaielor împotriva lui Napoleon. — 166.
- 212 Aluzie la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden. Ziaristul și democratul mic-burghez german Blind a participat la această mișcare, iar republicanul german Hecker a fost unul dintre conducătorii militari ai insurecției din Baden din 1848. — 166.
- 213 Engels citează p. 225 din cartea lui Müffling (vezi adnotarea 203). — 166.
- 214 Ca principal izvor pentru materialul biografic adunat aici de Engels, care cuprindea o caracterizare generală a lui Blücher ca militar și o apreciere a acțiunilor lui în principalele campanii la care a luat parte, a fost cartea lui Müffling (vezi adnotarea 203). Această caracterizare a lui Blücher, completată de Marx din aceeași sursă cu material faptic și cu analiză mai detaliată a activității lui Blücher în calitate de comandant, a constituit baza articolului lui Marx și Engels „Blücher” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 189—207). — 168.
- 215 În perioada indicată, Marx a reușit să pregătească și să trimită la New York numai articolul „Bem”, scris împreună cu Engels, articolul său „Bessières” și articolul „Bosquet”, scris tot împreună cu Engels (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 144—152). — 168.
- 216 Marx se referă la cinci dintre articolele sale scrise pentru „New York Daily Tribune” cu privire la politica financiară a lui Bonaparte; articolele au rămas nepublicate. — 168.
- 217 Scrisoarea lui Engels a fost scrisă pe hîrtie de corespondență cu o ilustrație reprezentînd ruinele unui castel. Sub ilustrație scria: Carisbrooke castle, Isle of Wight. — 169.
- 218 Marx a folosit conținutul acestei scrisori a lui Engels în două articole intitulate „Răscoala din India”, scrise la 29 septembrie și 6 octombrie 1857 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 300—308). El a completat în aceste articole caracterizarea sub aspect pur militar

- a eventualelor manevre ale armatei coloniale engleze, făcută de Engels pentru informarea lui Marx, cu o apreciere politică a scopurilor luptei de eliberare națională a poporului indian de sub jugul stăpînirii engleze. — 172.
- 219 Engels se referă la articolele „Bateria”, „Bivuacul”, „Blindajul”, „Boneta”, „Bombar”, „Bombardierul”, „Bombardamentul”, „Galiota de bombardament”, „Nava de bombardament”, „Adăpostul împotriva bombelor”, scrise de el pentru „New American Cyclopaedia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 135—143 și p. 157—165). — 172.
- 220 Este vorba, desigur, de cartea: W. Bötticher. „Geschichte der Carthager” („Istoria Cartaginei”), Berlin, 1827, consacrată în cea mai mare parte istoriei militare a Cartaginei. — 173.
- 221 N. Machiavelli. „Le Istorie Fiorentine”. Prima ediție a cărții a apărut la Roma și la Florența în 1532.
Condottieri — căpetenii ale detașamentelor de mercenari în Italia secolelor XIV—XV. — 174.
- 222 Marx s-a întâlnit cu Engels la Brighton, după cît se pare, în jurul lui 30 septembrie 1857. — 174.
- 223 Vezi adnotarea 187. — 174.
- 224 Această scrisoare a fost scrisă pe hîrtie de corespondență cu o ilustrație reprezentînd golful Sf. Caterina de la Jersey. Scrisoarea a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 175.
- 225 Engels se referă la propaganda orală și cea prin presă desfășurată în această perioadă de fostul lider al cartismului revoluționar Harney pe insula Jersey. El critica activitatea autorităților locale și rînduielele existente acolo de pe poziții radical-burgheze. În prima jumătate a deceniului al 6-lea, sub influența reducerii generale a activității revoluționare a proletariatului englez, în condițiile întăririi reacțiunii politice în țară și răspîndirii ideologiei reformiste în rîndurile clasei muncitoare, Harney a părăsit pozițiile cartismului și a trecut de partea democraților mic-burghezi. În toamna anului 1855, în urma hotărîrii autorităților engleze de a-i expulza pe V. Hugo și pe alți emigranți francezi de pe insula Jersey (vezi adnotarea 13), Harney a sosit la St.-Hélier, principalul oraș al insulei, pentru a-i înmîna lui V. Hugo un mesaj de salut și de solidaritate, în numele comitetului urquhartist pentru problemele externe din New Castle. Stabilindu-se pe insula Jersey, de la mijlocul anului 1856 Harney devine redactor al ziarului care apare aici, „Jersey Independent”, și, sub influența mediului filistin în care trăia, consacră aproape în întregime paginile ziarului unor probleme mărunte, de importanță locală, apreciindu-le de pe poziții radical-burgheze. — 175.
- 226 *Hegira* (arab. hedjira — „fugă”) — data strămutării lui Mahomed de la Mecca la Medina; ea a fost fixată drept dată inițială a calendarului musulman. Aici aluzie la expulzarea emigranților politici francezi de pe insula Jersey (vezi adnotarea 13). — 175.
- 227 Această scrisoare a fost scrisă pe hîrtie de corespondență cu o ilustrație reprezentînd plaja Cavell din Lancon de pe insula Jersey. Scrisoarea a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 177.
- 228 Este vorba de comentariile făcute de Marx cu privire la armada spaniolă, pe baza cărora Engels a întocmit și i-a trimis lui Marx împreună cu scrisoarea

- de față varianta inițială a articolului „Armada”, scris de ei împreună pentru „New American Cyclopaedia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 183—186). Printre materialele trimise de Engels pentru „Enciclopedie” a fost, după cit se pare, și articolul scris de ei împreună „Ayacucho” (vezi op. cit., p. 187—188), pe care Marx l-a trimis în același timp cu articolul „Armada” la New York pe data de 23 octombrie. — 177.
- 229 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată și fără tabele în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 178.
- 230 Această situație întocmită de Marx a fost publicată într-o formă prescurtată, o dată cu articolul său „Răscoala din India”, în „New York Daily Tribune” din 14 noiembrie 1857 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 309—314). — 180.
- 231 Această scrisoare a fost scrisă pe hirtie de corespondență cu o ilustrație reprezentând castelul Prince Tower de pe insula Jersey. Scrisoarea a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 183.
- 232 Este vorba de lupta radicalilor burghezi împotriva vechilor rînduiri feudale care se păstrau pe insula Jersey atît în sistemul administrativ, cît și în domeniul relațiilor funciare. Landlorzii locali (seniorii), avocații și bancherii controlau toate instituțiile administrative și tribunalul regal. Samavolnicia administrației locale și a judecătorilor în rezolvarea problemelor de succesiune și de înstrăinare a proprietății funciare prejudicia îndeosebi interesele arendașilor de pămînt, ceea ce îi nemulțumea profund. Împotriva rămășițelor sistemului feudal de pe insulă și a puterii monopoliste, concentrate în mîinile unui cerc îngust de magnați funciari, lupta în acea vreme și organizația radicală burgheză, condusă de Harney, a Ligii reformei, înființată de el în septembrie 1856 din rîndurile negustorilor locali, ale micilor armatori și funcționarilor de bancă, precum și publicația „Jersey Independent”, redactată de el. Harney și-a îndreptat atacurile în primul rînd împotriva primului avocat din St.-Hélîer, marele proprietar funciar și bancher François Godfrey, a cărui samavolnicie lovea în special în arendașii de pe insula Jersey. — 184.
- 233 Vezi adnotarea 181. — 184.
- 234 Marx s-a folosit de următoarele cărți ale lui Clausewitz: „Der Feldzug von 1812 in Russland, der Feldzug von 1813 bis zum Waffenstillstand und der Feldzug von 1814 in Frankreich” („Campania din 1812 în Rusia, campania din 1813 pînă la armistițiul și campania din 1814 în Franța”), Berlin, 1835 și „Der Feldzug von 1815 in Frankreich” („Campania din 1815 în Franța”), Berlin, 1836. Aceste cărți reprezentau volumele 7 și 8 ale culegerii de lucrări militare ale lui K. Clausewitz, editată în 1832—1837 la Berlin sub titlul general: „Hinterlassene Werke des Generals Karl von Clausewitz über Krieg und Kriegführung” („Opere postume ale generalului Karl von Clausewitz despre război și despre arta militară”).
- În legătură cu cartea lui Müffling vezi adnotarea 203. — 185.
- 235 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 186.

- 236 Indicarea zilei de „joi” aici este, pare-se, o greșeală. Marx se referă, după toate probabilitățile, la „luni” 9 noiembrie, după cum reiese din scrisoarea lui Engels către Marx din 15 noiembrie (vezi volumul de față, p. 189). — 186.
- 237 Această scrisoare a fost publicată într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 187.
- 238 Este vorba de legea bancară din 1844 din Anglia. În dorința de a preîntîmpina ivirea unor dificultăți în preschimbarea bancnotelor pe monede de aur, din inițiativa lui R. Peel, guvernul englez a adoptat în 1844 o lege de reorganizare a Băncii Angliei, în urma căreia banca a fost împărțită în două secții de sine stătătoare: secția bancară și secția de emisiune. Aceste bancnote trebuiau să aibă o acoperire. S-a stabilit ca emisiunea de bancnote fără acoperire aur să fie limitată la 14 000 000 l. st. Contrar prevederilor legii din 1844, cantitatea bancnotelor aflate în circulație depindea de fapt nu de fondul de acoperire, ci de cererea de bancnote în sfera circulației. În perioada de criză economică, cînd nevoia de bani era deosebit de acută, guvernul englez suspenda provizoriu legea din 1844 și sporea cantitatea de bancnote fără acoperire aur.
- În 1845 o lege bancară similară a fost adoptată de guvernul lui R. Peel și pentru Scoția. — 190.
- 239 Datele cuprinse în această scrisoare a lui Engels au fost folosite de Marx în articolul său „Crisa financiară din Europa” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, p. 340—345). — 190.
- 240 După cum reiese din scrisoarea lui Dana către Marx din 8 ianuarie 1858, articolul „Artileria” a fost trimis de Marx pentru volumul cu litera „C” sub titlul „Tunul” („Cannon”), dar a sosit la New York la timp și a putut fi inclus în volumul cu litera „A” al lui „New American Cyclopaedia”. — 195.
- 241 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 196.
- 242 Marx se referă la conferința proiectată de liderii cartiștilor, a cărei convocare Ernest Jones a propus-o încă în aprilie 1857. La conferință, alături de reprezentanții organizației cartiste, urmau să participe și radicalii burghezi. În 1857, făcînd agitație pentru alianța cu radicalii burghezi în vederea unei lupte comune pentru reforma electorală, Jones spera să reinvie pe această bază mișcarea cartistă de masă în țară. În acest scop însă, el a făcut serioase concesii politice radicalilor burghezi, renunțînd, cu prilejul elaborării platformei comune pentru unificarea cu aceștia la o serie de puncte din Carta poporului; din cele șase puncte ale cartei (votul universal, alegeri parlamentare anuale, vot secret, egalizarea circumscripțiilor electorale, desființarea censului de avere pentru candidații în alegerile parlamentare, remunerarea deputaților), Jones a păstrat numai revendicarea votului universal pentru bărbații care au împlinit vîrsta de 18 ani. Faptul că Jones nu a rămas pe pozițiile revoluționare a provocat nemulțumirea membrilor de rînd ai partidului cartist; o mare parte dintre aceștia s-au ridicat împotriva politicii împăciuitoare a liderului lor. După mai multe amînări, conferința comună a cartiștilor cu radicalii burghezi a fost convocată la Londra la 8 februarie 1858. Considerînd acordul lui Jones cu radicalii drept o manifestare a oscilațiilor lui politice și o alunecare pe poziții reformiste, Marx și Engels au rupt relațiile de prietenie cu el și nu le-au reluat decît după cîțiva ani, după ce Jones a început din nou să acționeze în spiritul proletariatului revoluționar. — 198.

- 243 Marx expune principalul conținut al scrisorii lui John Frost către secretarul organizației cartiste din Nottingham, Vardy. Scrisoarea a fost publicată în ziarul „People's Paper” din 14 noiembrie 1857. — 198.
- 244 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 199.
- 245 Începînd din 1851, marele financiar american George Peabody dădea în fiecare an la Londra pentru cercurile înaltei aristocrații engleze și pentru invitați americani o masă de gală în cinstea proclamării independenței S.U.A. (4 iulie 1776). — 200.
- 246 Informațiile date în această scrisoare a lui Engels cu privire la falimentele din Hamburg au fost folosite de Marx în articolul său „Criza din Europa” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 346—348). — 201.
- 247 Despre *legile cerealelor* vezi adnotarea 149.
Marx a dezvoltat ideile expuse în această scrisoare în legătură cu criza de pe continentul european în articolul său „Criza financiară din Europa” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 340—345). — 203.
- 248 Marx se referă la Societatea de asigurare de la Hamburg, înființată la 21 noiembrie 1857, ca urmare a crizei bănești din Hamburg, cu scopul de a facilita circulația polițelor și bancnotelor care purtau ștampila societății. — 205.
- 249 Marx se referă la manuscrisele lui economice din 1857—1858. Aceste manuscrise reprezentau materialul studiilor economice începute de Marx încă în deceniul al 6-lea în vederea unei lucrări economice de mari proporții, în care intenționa să analizeze problema mijloacelor capitaliste de producție în totalitatea ei și, totodată, să supună criticii economia politică burgheză. Principalele puncte ale planului acestei lucrări de mari proporții au fost indicate de Marx într-o serie de scrisori către Engels și către alte persoane (vezi volumul de față, p. 279—285, 492—493, 495—496, 513—514), precum și în schița neterminată a „introducerii generale” la această lucrare. În procesul cercetărilor ulterioare, Marx a schimbat de mai multe ori planul său inițial și, în conformitate cu noile sale variante, a creat „Contribuții la critica economiei politice” și „Capitalul”. Manuscrisele din 1857—1858 au constituit o ciorăă a ambelor lucrări. — 205.
- 250 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 206.
- 251 Vezi adnotarea 18. — 212.
- 252 Împreună cu scrisoarea sa către Marx din 17 decembrie 1857, Lassalle a trimis și scrisoarea vărului său, Max Friedländer, adresată lui Marx. Friedländer îi propunea lui Marx să colaboreze la ziarul burghez austriac „Die Presse”. Friedländer, care înainte editase publicația burghezo-democratică „Neue Oder-Zeitung”, la care în 1855 a colaborat și Marx, a devenit unul dintre redactorii lui „Die Presse”. Dar Marx, care pe atunci nu știa ce orientare politică are ziarul, a considerat că e mai bine să nu colaboreze la acest organ de presă și nu a consimțit decît în octombrie 1861, cînd „Die Presse” s-a ridicat împotriva guvernului pretins constituțional al lui Schmerling din Austria. — 213.

- 253 *Crédit foncier* — bancă franceză pe acțiuni, înființată în 1852 pe baza fostei bănci agricole din Paris. *Crédit foncier* acorda împrumuturi pe termen scurt și pe termen lung, pînă la 50 de ani, contra dobîndă și garanție în ipotecă. *Crédit foncier* primea importante subsidii din partea guvernului.
- Comptoir National d'Escompte de Paris*, înființat în 1848, sconta la început polițe cu două semnături și acorda împrumuturi garantate cu mărfuri depozitate în antrepozitele publice. Sub Napoleon al III-lea i s-a dat forma unei societăți pe acțiuni (din 1853), acordîndu-i-se privilegiul de a da împrumuturi pentru care primea în gaj titluri de rentă de stat franceze, acțiuni și obligațiuni ale societăților pe acțiuni industriale sau de credit. — 216.
- 254 Aceste idei ale lui Marx cu privire la desfășurarea crizei economice în Franța au stat la baza articolului său „Criza din Franța” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 349—354). — 218.
- 255 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 220.
- 256 Această scrisoare a fost publicată într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 224.
- 257 După cum reiese din „Carnetul de însemnări” al lui Marx pe anul 1857, la 27 noiembrie a trimis la New York două articole — articolul lui Engels „Artileria” și propriul său articol „Bugeaud” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 208—239). — 225.
- 258 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 228.
- 259 Engels se referă la primele sale articole pentru litera „C”, scrise pentru „New American Cyclopaedia”, printre care articolul „Campania” și „Căpitan” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 259—261). — 228.
- 260 Articolul lui Engels „Focos (cu percuție)” nu a apărut în „New American Cyclopaedia”. — 228.
- 261 Această idee este expusă de Clausewitz în primul volum al lucrării sale „Vom Kriege” („Despre război”). Cartea a doua, capitolul 3. Prima ediție a apărut la Berlin în 1832. — 229.
- 262 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 229.
- 263 Marx se referă la datele statistice cu privire la balanța comercială a Angliei și la valoarea importului și exportului ei în perioada războiului Crimeii — 1854—1856. Aceste date, sub forma unui raport al Comitetului din Manchester (vezi adnotarea 62), i-au fost trimise lui Marx de redacția ziarului „Free Press” înainte de a fi publicate în ziar. Documentul a apărut în „Free Press” la 13 ianuarie 1858. Marx a folosit materialul cifric al acestui raport pentru articolul său „Comerțul britanic” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 362—370). — 230.
- 264 *Problema napolitană* — vezi adnotarea 104. — 230.
- 265 Vezi adnotarea 259. — 231.
- 266 Vezi adnotarea 234. — 232.

- 267 Vezi adnotarea 187. — 232.
- 268 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 234.
- 269 Marx tratează această problemă într-o serie de articole despre răscoala din India, scrise pentru „New York Daily Tribune” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 241—242, 251, 256, 276—282, 301, 306). — 234.
- 270 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 236.
- 271 Este vorba, după cum reiese din „Carnetul de însemnări” al lui Marx, de articolele lui Engels : „Carabina”, „Caronada”, „Mitrălia”, „Proiectilul incendiar”, „Cartușul” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 262—270). — 236.
- 272 Este vorba de atentatul împotriva lui Napoleon al III-lea săvârșit de revoluționarul italian Felice Orsini la 14 ianuarie 1858. — 237.
- 273 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 237.
- 274 Guvernul prusian a acordat amnistie emigranților politici participanți la revoluția din 1848—1849, pe care Marx și Engels o așteptau în această perioadă abia la începutul anului 1861. Pe lista persoanelor care urmau să se bucare de amnistie figura și Engels. — 241.
- 275 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 241.
- 276 Este vorba de cartea : J.B.A. Charras. „Histoire de la campagne de 1815. Waterloo” („Istoria campaniei din 1815. Waterloo”), Bruxelles, 1857. — 244.
- 277 Marx se referă, probabil, la cartea : W.M.L. De Wette. „Lehrbuch der hebräisch-jüdischen Archäologie, nebst einem Grundrisse der hebräisch-jüdischen Geschichte” („Manual de arheologie ebraică veche, cu o schiță a istoriei ebraice vechi”). Prima ediție a acestei cărți a apărut la Leipzig în 1814. — 245.
- 278 Este vorba de cartea de economie politică, proiectată de Lassalle, a cărei primă ediție a apărut la Berlin în 1864 sub titlul : „Herr Bastiat-Schulze von Delitzsch der ökonomische Julian, oder : Kapital und Arbeit” („Domnul Bastiat-Schulze von Delitzsch, economicul Julian sau : Capital și muncă”). — 247.
- 279 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 248.
- 280 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 249.
- 281 *Crapauds* — vezi adnotarea 85.
Waschlapski — eroul poeziei lui Heine „Doi cavaleri”, nobil polonez.

Aici Engels îi numește Waschlapski în ironie pe emigranții polonezi mic-burghezi, stabiliți pe insula Jersey. — 250.

282 În legătură cu conferința comună a cartiștilor cu radicalii burghezi, convocată din inițiativa lui Jones în februarie 1858, vezi adnotarea 242.

În 1842 radicalii burghezi, care s-au convins că în Anglia clasa muncitoare dă luptei pentru votul universal un sens revoluționar, s-au îndepărtat de cartism. Ei au făcut diverse încercări de a supune mișcarea muncitorească influenței lor, cu scopul de a o folosi în vederea agitației pentru abrogarea legilor cerealelor și pentru reforme burgheze. Ei au lansat revendicarea confuză, de natură să dea loc la diverse interpretări, a așa-numitului „drept de vot complet”. Prin aceasta urmăreau să abată muncitorii de la lupta pentru înfăptuirea programului social și politic al cartiștilor. Sturge, Miall, Livesay și alți radicali burghezi, sprijinindu-se pe unii lideri ai cartiștilor înclinați spre împăciuitorism (Lovett ș.a.), au reușit să convoace la Birmingham, în 1842, două conferințe ale reprezentanților burgheziei și cartiștilor, în cadrul cărora a fost pusă problema agitației comune pentru reforma electorală. Dar propunerea de a înlocui Carta poporului cu un nou „bill cu privire la drepturi” și cu revendicarea „dreptului de vot complet” a fost categoric respinsă de majoritatea cartistă a conferințelor. Partidul cartist s-a scindat în două partide, ale căror principii politice au devenit complet diferite și incompatibile. Din acel moment Carta poporului a devenit revendicarea exclusivă a maselor largi populare. — 250.

283 După atentatul lui Orsini împotriva lui Napoleon al III-lea la 14 ianuarie 1858, acesta din urmă a primit un număr mare de scrisori de felicitare din partea reprezentanților nobilimii și militarilor francezi, care își exprimau loialitatea față de el. Scrisorile coloneilor și generalilor francezi, publicate în „Moniteur”, erau pătrunse de un spirit deosebit de șovin și de războinic. Autorii lor învinuiau fățiș Anglia, care constituia, după cum spuneau ei, un refugiu pentru tot felul de ucigași și criminali, de participare la conspirații și insistau ca teroriștii de felul lui Orsini să fie urmăriți chiar în „vi-zuina” lor. Publicarea acestor adrese a fost interpretată în cercurile oficiale din Anglia ca o amenințare indirectă din partea Franței și a constituit cauza încordării relațiilor dintre aceste două țări în 1858. — 250.

284 Articolul „Bolivar y Ponte” a fost scris de Marx într-o perioadă în care istoria războiului țărilor latino-americane pentru independență (1810—1826) era încă puțin studiată. Întrucât nu dispunea de surse obiective de informare, Marx a fost nevoit să folosească o literatură tendențioasă, în care lupta lui Bolivar împotriva elementelor federal-separatiste pentru unirea republicilor latino-americane era înfățișată ca o expresie a unor tendințe dictatoriale.

Atitudinea lui Marx față de Bolivar a fost influențată într-o oarecare măsură și de faptul că în această literatură se sublinia în mod exagerat lupta lui Bolivar pentru putere. În politica sa se conturau trăsături ale bonapartismului, împotriva căruia Marx și Engels duceau în acel timp o luptă necontenită. Cu toate acestea Marx nu a trecut cu vederea unele laturi progresiste din activitatea lui Bolivar, ca, de pildă, eliberarea sclavilor negri, și, în general, a dat o înaltă apreciere mișcării anticoloniale a popoarelor din America Latină, considerând-o o mișcare de eliberare revoluționară. — 252.

285 În legătură cu *amnistia* vezi adnotarea 274. — 252.

286 Marx face aluzie la zvonurile potrivit cărora Napoleon al III-lea ar fi un copil nelegitim. În mod oficial, tatăl lui era considerat fratele lui Napoleon I, Ludovic Bonaparte, care între 1806 și 1810 a fost rege al Olandei. — 252.

- 287 *Napoleon cel Mic* (Napoléon le Petit) — poreclă dată de Victor Hugo lui Ludovic Bonaparte într-un discurs rostit în 1851, la o ședință a Adunării legislative franceze. După apariție, în 1852, a pamfletului „Napoléon le Petit” al lui Hugo, această poreclă a căpătat o largă răspîndire. — 252.
- 288 Marx se referă la articolul publicat în „Cobbett's Annual Register” despre înăsprirea relațiilor anglo-franceze ca urmare a declarațiilor antinapoleoniene apărute în presa emigranților politici francezi din Anglia în timpul consulatului lui Napoleon I. Marx a folosit materialul acestui articol, precum și articolele din „Moniteur” din 9 august 1802 în articolul său „Procesele intentate francezilor la Londra” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 428—435). — 252.
- 289 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 253.
- 290 Vezi adnotarea 249. — 255.
- 291 Vezi adnotarea 252. — 255.
- 292 După atentatul revoluționarului italian Orsini împotriva lui Napoleon al III-lea, contele Walewski, ministrul de externe al Franței, a trimis guvernului englez o telegramă, datată 20 ianuarie 1858, în care, în numele guvernului francez, își exprima pe un ton tăios nemulțumirea în legătură cu faptul că Anglia constituie un refugiu pentru emigranții politici francezi. Telegrama lui Walewski i-a servit lui Palmerston drept pretext pentru a prezenta în Camera comunelor, la 8 februarie 1858, bill-ul cu privire la conspirații (numit și bill-ul cu privire la străini), potrivit căruia orice persoană din Regatul Unit, indiferent dacă era englez sau străin, care organiza sau participa la o conspirație ce-și punea ca scop asasinarea vreunei persoane din Anglia sau din altă țară, trebuia deferită unui tribunal englez și pedepsită cu severitate. Vorbind aici despre „revanșa” lui Milner Gibson și Bright, care au fost înfrinți în alegerile parlamentare din martie 1857, cînd au venit la putere whiggii, adepții lui Palmerston, dar care au fost din nou aleși în parlament în toamna aceluiași an, Marx se referă la amendamentul propus de Milner Gibson în timpul celei de-a doua citiri a bill-ului cu privire la străini, la 19 februarie 1858; amendamentul, susținut de John Bright, condamna guvernul Palmerston pentru că nu a dat răspunsul convenit la telegrama tăioasă a lui Walewski. Amendamentul era în realitate un vot de neîncredere dat guvernului; Camera comunelor l-a adoptat cu majoritate de voturi, a respins bill-ul și a silit guvernul Palmerston să demisioneze. — 256.
- 293 *Cives romani* (cetățeni romani) — parafrazăre a expresiei folosite de lordul Palmerston — „*Civis romanus sum*” („sînt cetățean roman”) — în discursul său agresiv rostit la ședința Camerei comunelor din 25 iunie 1850, care a fost primită cu entuziasm de burghezia engleză. Palmerston, care în acea perioadă deținea postul de ministru de externe, a vrut să justifice acțiunea flotei engleze, pe care a trimis-o în Grecia cu scopul de a-l apăra pe cetățeanul englez, portughez de origine, negustorul don Pacifico, a cărui casă fusese incendiată la Atena. Palmerston a declarat că așa cum formula cetățeniei romane „*civis romanus sum*” le asigura prestigiu și respectul general cetățenilor din Roma antică, așa și cetățenia engleză trebuie să fie o garanție a integrității și siguranței pentru cetățenii englezi, oriunde s-ar afla ei. Lordul John Russell, luînd cuvîntul la aceeași ședință a Camerei, l-a numit pe Palmerston pentru acest discurs „un adevărat ministru englez”.
Vorbind aici despre „doi cives romani”, Engels face o aluzie ironică la Ludovic Bonaparte și Palmerston. În octombrie 1856, aceștia, sub pretextul

- de a atenua regimul reacționar din Regatul Neapolelui, intenționau să trimită o escadrilă anglo-franceză spre coastele Neapolelui (vezi adnotarea 104). La începutul anului 1858, după atentatul nereușit al italianului Orsini împotriva lui Napoleon al III-lea (vezi adnotarea 272), ei înșiși au recurs în țările lor la persecuții fătșe și la arestarea în masă a elementelor democratice. — 259.
- 294 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 259.
- 295 *Cabinet noir* (Cabinetul negru) — instituție secretă care funcționa pe lângă departamentul poștei din Franța, Prusia, Austria și o serie de alte state, și care se ocupa pe perustrarea corespondenței; asemenea cabinete au luat ființă pe vremea monarhiilor absolute din Europa. — 260.
- 296 Este vorba de scrisoarea lui Pyat, Besson și Talandier din 24 februarie 1858 adresată parlamentului englez și presei (a apărut în ediție separată la Londra în limba engleză, în aprilie 1858, sub titlul: „Letter to the Parliament and the Press” („Scrisoare către parlament și presă”). În scrisoare se arăta că uzurpatorii încoronați ai puterii politice, de teapa lui Napoleon al III-lea, merită să fie uciși; că asasinarea împăratului francez, ca pedeapsă pentru toate fărădelegile săvârșite de el față de poporul francez și față de constituție, ar fi un act istoric absolut justificat. Această scrisoare a produs o puternică tulburare în cercurile guvernante din Anglia și în presa engleză. Marx a înfierat fără cruțare aceste atitudini aventuriste ale emigrației mic-burgeze franceze. El considera că în condițiile reacțiunii care domnea în Europa ele nu puteau avea alt rezultat decât dezlănțuirea unor persecuții polițienești împotriva emigranților politici. — 260.
- 297 *Porte-Saint-Martin* — denumirea unui teatru parizian și a bulevardului pe care se află acest teatru.
Marx face aici o aluzie ironică la Félix Pyat, care în deceniile al 4-lea și al 5-lea a colaborat la revista satirică franceză „Le Charivari” și a scris o serie de piese pentru acest teatru. — 260.
- 298 *Onorabilul domn din opoziție* (The honourable gentleman opposite) — formulă de adresare față de un membru al parlamentului englez reprezentînd partidul aflat în opoziție; este folosită ca formulă tradițională în discursurile membrilor parlamentului. Ea își are originea într-o veche tradiție potrivit căreia în parlamentul englez membrii guvernului (cabinetului) care fac parte din partidul aflat la putere ocupă banca din dreapta speakerului (președintele Camerei comunelor), iar foștii membri ai guvernului, făcînd parte din partidul care în momentul respectiv este în opoziție, ocupă banca opusă, din stînga vorbitorului. — 261.
- 299 Marx se referă la cartea: Ch. Babbage. „On the Economy of Machinery and Manufactures” („Despre caracterul economic al mașinilor și fabricilor”), London, 1832, p. 285. — 261.
- 300 Este vorba de o scrisoare a lui Friedrich Kamm, emigrant german în America, adresată lui Marx la 19 decembrie 1857. În această scrisoare Kamm anunța că el și prietenii lui au reușit să organizeze la New York o comunitate comunistă formată din 30 de membri; în legătură cu aceasta, îl ruga pe Marx să-i trimită cîteva lucrări teoretice și documente oficiale ale fostei Ligi a comunistilor, precum și să-i sprijine cu sfaturi practice în ceea ce privește organizarea muncii în comunitatea nou creată. — 264.

- 301 Marx se referă la pamfletul: N. W. Senior, „Letters on the Factory Act, as it affects the cotton manufacture, To which are appendet, a Letter to Mr. Senior from L. Horner, and Minutes of a conversation between Mr. E. Ashworth, Mr. Thomson and Mr. Senior” („Scrisori despre influența legii cu privire la reglementarea muncii în fabrici asupra industriei bumbacului. La care se anexează o scrisoare a lui L. Horner către d-l Senior și procesele-verbale ale convorbirii dintre d-l E. Ashworth, d-l Thomson și d-l Senior”), London, 1837, p. 12, 13. — 266.
- 302 Marx citează în traducere proprie în limba germană cartea lui Ricardo „On the Principles of Political Economy and Taxation” („Principiile economiei politice și impozitele”), London, 1821, p. 420. — 267.
- 303 Este vorba de cartea: W.F.P. Napier, „History of the War in the Peninsula and in the South of France from the Year 1807 to the Year 1814” („Istoria războiului din Peninsula Iberică și din sudul Franței din 1807 pînă în 1814”). Vol. I—VI, London, 1828—1840. — 267.
- 304 Engels a folosit cartea scriitorului englez pe teme militare, William Siborne, „War in France and Belgium. 1815” („Războiul în Franța și Belgia. 1815”), London, 1848.
În legătură cu cartea lui Jomini vezi adnotarea 205. — 270.
- 305 Este vorba de scrisoarea poetului englez Walter Landor publicată în „Times” din 17 martie 1858. În această scrisoare, Landor, încercînd să se justifice, respingea depozițiile unor persoane în legătură cu participarea sa la atentatul săvîrșit de Orsini (vezi adnotarea 272). El își exprima nemulțumirea în legătură cu tentativa de „asasinare mișelească” a împăratului francez, îl ridică în slăvi pe Napoleon al III-lea, pretinzînd că e un eminent om de stat. El asigură opinia publică de sentimentele sale de simpatie față de Napoleon al III-lea și sublinia „ura lui împotriva democrației”. — 271.
- 306 Este vorba de așa-numita „lege cu privire la suspecți” (loi des suspects), adoptată de Corp législatif la 19 februarie 1858, care acorda împăratului și guvernului său dreptul nelimitat de a trimite la închisoare sau în diferite localități din Franța și din Algeria, sau chiar de a expulza de pe teritoriul Franței, pe toți cei bănuși de atitudine ostilă față de cel de-al doilea Imperiu. — 272.
- 307 Engels face aluzie la căsătoria prințului moștenitor al Prusiei, Frederic Wilhelm, fiul prințului regent, mai tîrziu împăratul Wilhelm I, cu prințesa engleză Victoria-Adelaide-Marie-Luise, fiica cea mai mare a reginei Victoria a Angliei, care a avut loc la 25 ianuarie 1858 la Londra. — 273.
- 308 În perioada celei de-a doua Republici, Adolf Thiers, care a fost unul dintre organizatorii și conducătorii „partidului ordinii”, partid monarhist, a sprijinit candidatura lui Ludovic Bonaparte la funcția de președinte. El spera, prin ajutorul lui Bonaparte, să readucă pe tron dinastia de Orléans. În timpul loviturii de stat de la 2 decembrie 1851, Thiers a fost arestat și întemnițat în închisoarea Mazas (Paris). După scurt timp a fost expulzat din țară. Dar încă în august 1852 i s-a permis să se întoarcă în Franța. — 274.
- 309 Despre cartea lui Jomini vezi adnotarea 205.
G. Cathcart, „Commentaries on the War in Russia and Germany in 1812 and 1813” („Comentarii în legătură cu războiul din Rusia și Germania în anii 1812 și 1813”), London, 1850. — 274.

- 310 La începutul lui martie 1858 a fost convocată la Londra conferința delegaților așa-numitei Ligi constituționale naționale italiene — reprezentanți ai cercurilor marii burghezii și nobilimii italiene cu simpatii liberale. La conferință, care a durat câteva zile, s-au adoptat o serie de rezoluții cu caracter declarativ care reflectau programul de luptă al Ligii: crearea federației statelor italiene cu o putere centrală unică, adoptarea unei constituții, instaurarea unei forme parlamentare de guvernare cu menținerea regelui, cucerirea libertății cuvântului, a presei, a persoanei, înființarea unei curți cu juri care să judece cu ușile deschise. În rezoluția specială adoptată la conferință, delegații au condamnat atentatul la viața lui Napoleon al III-lea săvârșit de compatriotul lor italian, revoluționarul Orsini (vezi adnotarea 272). — 275.
- 311 Marx face aluzie la decretul lui Napoleon al III-lea din 27 ianuarie 1858 potrivit căruia întregul teritoriu al Franței era împărțit în cinci mari provincii militare, guvernate de mareșalii Franței, cu reședințele la Paris, Nancy, Lyon, Toulouse și Tours. — 277.
- 312 În secolul al XIX-lea Spania și coloniile ei au fost împărțite în 17 provincii militare guvernate de general-căpitani (de aici denumirea de Captain-generalship). Ca locțiitori ai regelui, general-căpitanii dețineau în provinciile lor puterea supremă, atât civilă, cât și militară. — 277.
- 313 Vezi adnotarea 216. — 278.
- 314 W. Petty. „A Treatise of Taxes and contributions” („Un tratat despre impozite și cotizații”), London, 1667.
În legătură cu cartea lui Ricardo vezi adnotarea 302. — 280.
- 315 Marx se referă la următoarele lucrări ale autorilor enumerați: J. Stuart. „An Inquiry into the Principles of Political Economy, being an Essay on the Science of Domestic Policy in Free Nations” („Un studiu al principiilor de economie politică, sau un eseu despre știința politicii interne în țările libere”), London, 1767. Marx a folosit ediția din Dublin a acestei cărți din 1770; Th. Attwood. „The Currency Question, the Gemini Letters” („Problema circulației banilor, scrisorile gemenilor”), London, 1844; D. Urquhart. „Familiar Words” („Cuvinte amicale”), London, 1855; J. Gray. „The Social System. A Treatise on the Principle of Exchange” („Sistemul social. Tratat despre principiile schimbului”), Edinburgh, 1831 și lucrarea aceluiași: „Lectures on the Nature and Use of Money” („Prelegeri despre natura și folosirea banilor”), Edinburgh, 1848; Ch. Bray. „Labours Wrongs and Labours Remedy” („Neajunsurile legate de muncă și mijloacele de îndepărtare a lor”), Leeds, 1839. — 280.
- 316 Marx se referă la următoarele lucrări ale autorilor amintiți: Fr. Bastiat. „Harmonies économiques” („Armonii economice”), Paris, 1850 și H. Ch. Carey. „Essay on the Rate of Wages with and Examination of the Causes of the Differences in the Condition of the Labouring Population throughout the World” („Eseu despre nivelul salariului cu o analiză a cauzelor diferențelor care există în situația maselor muncitoare din întreaga lume”), Philadelphia, 1835. — 284.
- 317 Cotton Supply Association (Asociația pentru aprovizionarea cu bumbac) — organizație a adeptilor liberului schimb înființată în 1857 la Manchester cu scopul de a spori importul de bumbac din India, Africa și din alte țări ale lumii. — 286.

- 318 „*Laissez faire, laissez aller*” — deviza economiştilor liberschimbişti burghezi, adepţi ai libertăţii comerţului şi ai neamestecului statului în sfera relaţiilor economice. — 286.
- 319 Este vorba de articolul corespondentului de război din India al ziarului „Times”, W. H. Russell, publicat în „Times” din 20 aprilie 1858 sub titlul „Cucerirea Lucknowului”. — 288.
- 320 Este vorba de procesul intentat medicului francez Simon Bernard, care locuia în Anglia. El era învinuit că ar fi participat la organizarea atentatului lui Orsini împotriva lui Ludovic Bonaparte. Procesul, care s-a judecat la Londra timp de şase zile, s-a terminat la 18 aprilie 1858 printr-o sentinţă de achitare.
Crapaud — vezi adnotarea 85. — 289.
- 321 Este vorba de dezbaterile din Camera reprezentanţilor Regatului Piemont în jurul proiectului de lege cu privire la conspiraţii, prezentat Camerei spre examinare în aprilie 1858, la cererea guvernului francez. Prim-ministrul Cavour şi generalul La Marmora, care au participat la dezbaterile din 16 şi 17 aprilie, s-au referit la evenimentele din 1848, demascând politica trădătoare a guvernului francez din acea vreme, avînd în frunte pe Cavaignac, care a refuzat atunci să sprijine Italia revoluţionară în lupta ei împotriva trupelor austriece. — 289.
- 322 L. Blanc. „1848. Historical Revelations : inscribed to Lord Normanby” („Dezvăluiri istorice : dedicate lordului Normanby”), London, 1858. — 290.
- 323 Oracolul de la Luxemburg — este vorba de comisia guvernamentală pentru problema muncitorilor, înfiinţată în Franţa după revoluţia din februarie 1848. Această comisie îşi avea sediul la palatul Luxemburg din Paris. Creată de burghezie cu scopul de a abate masele muncitoreşti de la problemele revoluţionare, această aşa-numită comisie de la Luxemburg nu dispunea de fonduri şi nu avea nici un fel de putere. Activitatea practică a comisiei, în frunte cu Louis Blanc, se reducea la medierea între muncitori şi capitalişti. După acţiunea maselor populare din 15 mai 1848, guvernul a lichidat comisia. — 290.
- 324 Marx a stat la Manchester la Engels aproximativ între 6 şi 24 mai. Acolo Marx a făcut spoiţ şi călărie, cu scopul de a-şi reface sănătatea şi în acelaşi timp a lucrat la „capitolul despre capital”. — 294.
- 325 Marx se referă la propunerea făcută de Napoleon al III-lea Consiliului de Stat francez în legătură cu confiscarea proprietăţii funciare a instituţiilor de binefacere franceze.
Marx a dezvoltat pe larg această problemă în articolul său „Manevrele financiare ale lui Bonaparte. — Despotismul militar” (vezi K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 12, Bucureşti, Editura politică, 1962, p. 490—492). — 295.
- 326 Este vorba de cartea : J. A. Maclaren. „Sketch of the History of the Currency” („Schită de istorie a mijloacelor de circulaţie”), London, 1858. — 295.
- 327 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 296.
- 328 Marx i-a trimis, pare-se, lui Engels două exemplare din ziarul urquhartist „Free Press” nr. 16 din 12 mai 1858, unde au fost publicate materiale care dezvăluiau activitatea lui Bangya în Cerkasia. — 296.
- 329 Marx se referă la articolul „Cavaleria”, scris de Engels pentru „New American Cyclopaedia” (vezi K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 14, Bucureşti, Editura

- politică, 1963, p. 315—346). Marx a primit articolul din Manchester aproximativ la 21 iunie și l-a trimis la New York la 22 iunie. — 299.
- 330 Este vorba de cartea : J. Fröbel. „Aus Amerika. Erfahrungen, Reisen und Studien“ („Din America. Experiențe, călătorii și studii“). Bd. I—2, Leipzig, 1857—1858. Scrisoarea lui Humboldt Fröbel, despre care vorbește Marx, referitoare la această carte a fost publicată în „New York Daily Tribune“ din 27 mai 1858. — 301.
- 331 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 301.
- 332 În legătură cu societățile de împrumut vezi adnotarea 190. — 305.
- 333 *Whitechapel* — cartier din estul Londrei unde era concentrată cea mai mare parte a populației muncitorești, care trăia în locuințe mizerabile. — 307.
- 334 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 308.
- 335 *People's Provident Assurance Society* (Societate de asigurări și de economii populare) — organizație filantropică înființată la Londra în 1853 de reformatorul mic-burghez englez John Watts. În 1857 a fost înființată la Manchester o filială a acestei societăți. — 309.
- 336 Este vorba, probabil, de articolul lui Engels publicat în „New York Daily Tribune“ la 13 august 1858 sub titlul „Proasta organizare a războiului din India“ ; articolul a fost foarte mult denaturat de redacția ziarului și de aceea nu a intrat în ediția de față a *Operele* lui Marx și Engels. — 310.
- 337 Marx se referă la inaugurarea solemnă de către guvernul francez a portului maritim militar Cherbourg (pe coasta de nord-vest a Franței), care fusese de curind echipat, și a liniei ferate Paris-Cherbourg.
- La inaugurarea portului, care a avut loc la 4 august 1858, la invitația guvernului francez, regina Victoria a Angliei cu soțul ei prințul Albert au sosit într-o vizită oficială. Primirea care li s-a făcut trebuia, potrivit planului lui Napoleon al III-lea, să ducă la slăbirea încordării apărute în relațiile dintre Anglia și Franța în urma atentatului lui Orsini (vezi adnotarea 272). Dar demonstrația forțelor maritime ale Franței la Cherbourg, interpretată ca un fel de provocare aruncată forțelor maritime militare engleze, le-a trezit noi temeri englezilor în privința intențiilor împăratului francez. În legătură cu aceasta Napoleon al III-lea a fost nevoit să declare, într-o notă specială din 7 august 1858, că, prin inaugurarea Cherbourgului, Franța nu urmărește nicidecum înăsprirea relațiilor cu Anglia. — 313.
- 338 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 315.
- 339 W. E. Gladstone. „Studies on Homer and the homeric Age“ („Studii asupra lui Homer și a epocii homerice“). Vol. I—III, Oxford, 1858. Recenzia la această carte a lui Gladstone a fost publicată în două numere ale ziarului „Times“ din 12 și 13 august 1858. — 316.

- 340 Scrisoarea lui Félix Pyat amintită aici de Marx a fost scrisă la 14 iulie 1858 și publicată în ediție separată sub titlul : „Lettre au jury, Défense de la lettre au parlement et à la presse” („Scrisoare către Curtea cu juri. În apărarea scrisorii către parlament și presă”). Ea a apărut ca o completare la scrisoarea lui Pyat, Besson și Talandier din 24 februarie 1858 (vezi adnotarea 296). — 316.
- 341 Articolul lui Marx despre comerțul cu sclavi din Cuba, scris pentru ziarul „New York Daily Tribune”, nu a fost publicat. — 317.
- 342 Această scrisoare a fost publicată într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 318.
- 343 Articolul lui Marx despre tratatul cu China, scris la 20 septembrie 1858 pentru „New York Daily Tribune”, nu a fost publicat. — 320.
- 344 Marx se referă la „Accounts relating to trade and navigation for the seven months ended July 31, 1858” („Raport cu privire la comerț și navigație pe o perioadă de șapte luni — până la 31 iulie 1858”), publicat ca supliment la ziarul „Economist” din 28 august 1858. Potrivit acestui raport, comerțul englez cu Franța în perioada ianuarie-iulie 1858 s-a redus considerabil în comparație cu lunile corespunzătoare din 1857. — 320.
- 345 Engels se referă la telegrama oficială a general-gubernatorului Indiei lordul Canning din 17 iunie 1858 adresată secretarului comitetului Consiliului de directori al Companiei Indiilor orientale și apărută în ziarul „Times” din 6 octombrie 1858.
- În această telegramă Canning și-a susținut punctul lui de vedere în problema reglementării relațiilor funciare în regatul Audh, expus de el încă în proclamația din 3 martie 1858. Această proclamație a fost criticată de președintele Consiliului de control lordul Ellenborough (mai pe larg despre aceasta vezi în articolul lui K. Marx „Proclamația lui Canning și problema proprietății funciare în India” din K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 486—489).
- Marx nu a scris nici un articol în legătură cu telegrama lui Canning din 17 iunie 1858. — 320.
- 346 Engels se referă, probabil, la mitingul cartist din Manchester de la 4 octombrie 1858, la care a vorbit E. Jones.
- În legătură cu alianța lui Jones cu radicalii burghezi vezi adnotarea 242. — 321.
- 347 Marx i-a trimis lui Engels numărul din 14 septembrie 1858 al ziarului italian care apărea la Londra „Pensiero ed Azione”, în care era publicat manifestul lui Mazzini. Marx a făcut observații critice pe marginea acestui manifest în articolul „Noul manifest al lui Mazzini” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 583—586). — 323.
- 348 Vorbind despre revoluția care începuse în Rusia, Marx se referea la criza relațiilor feudalo-iobăgiste din Rusia. Una din manifestările evidente ale acestei crize a fost mișcarea țărănească, care în 1856—1858 a cuprins întreaga țară, luînd cele mai diverse forme de protest împotriva iobăgiei.
- Mișcarea țărănească și darea în vileag a rînduielilor iobăgiste absolutiste de către democrații revoluționari ruși, în frunte cu N. G. Cernișevski (în interiorul țării), A. I. Herzen (în străinătate) au avut o mare influență asupra vieții publice din Rusia. Speriat de amploarea mișcării țărănești și de sprijinul de care se bucura aceasta din partea marii majorități a poporului, Alexandru al II-lea a fost nevoit să treacă la preparative în vederea desființării iobăgiei.

În acest scop a avut loc la Petersburg, în august 1859, o întrunire a nobililor împuterniciți din partea comitetelor guberniale, pe care Marx o numește aici „convocarea notabilităților” — prin analogie cu convocarea notabilităților în Franța feudal-absolutistă în ajunul revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. — 323.

- 349 Marx se referă la avintul mișcării naționale într-o serie de țări slave provocat de dezvoltarea capitalismului după revoluția din 1848. Consolidarea pozițiilor economice ale burgheziei în Cehia în deceniul al 6-lea a dus la întărirea procesului de formare a națiunii burgheze cehe. Dar acest proces era încetinit considerabil de faptul că în Cehia, care făcea parte din imperiul austriac, poziția dominantă în industrie o avea burghezia germană. De aceea burghezia cehă ducea o luptă energică împotriva dominației germane pe tărîm economic și politic. În a doua jumătate a deceniului al 6-lea un rol mult mai mare în mișcarea națională au început să-l joace masele țărănești și proletare, care s-au ridicat împotriva politicii centralizatoare-absolutiste a guvernului austriac. Dar din cauza lipsei de maturitate, clasa muncitoare cehă nu a putut lua în mîinile ei conducerea mișcării naționale. În fruntea mișcării se afla așa-numitul Partid național, care reprezenta interesele burgheziei. Temîndu-se de mișcarea revoluționară a maselor muncitoare de la orașe și sate și dorind să abată proletariatul de la lupta de clasă, burghezia liberală cehă a propovăduit ideea „armoniei intereselor de clasă” și a încercat să obțină garanția drepturilor ei și a independenței naționale nu printr-o democratizare a țării, ci cu sprijinul guvernului absolutist din Viena; ea a încheiat o înțelegere cu Habsburgii în vederea înfringerii definitive a mișcării revoluționare în țară, punînd la baza programului său revendicarea autonomiei Cehiei în cadrul imperiului austriac.

Problema națională în Cehia și în alte țări slave a constituit în această perioadă o parte din lupta generală pentru desființarea rămășițelor feudale-iobăgiste și pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice din 1848—1849. — 324.

- 350 Este vorba de cartea funcționarului și scriitorului prusian August Haxthausen, care în deceniul al 5-lea a făcut o călătorie prin Rusia: „Studien über die innern Zustände, das Volksleben und insbesondere die ländlichen Einrichtungen Russlands” („Studii asupra relațiilor interne, vieții poporului și, în special, asupra așezămintelor rurale din Rusia”). Theile 1—3, Hannover-Berlin, 1847—1852.

În această carte Haxthausen, înfățișînd tabloul fals al unei pretinse bunăstări materiale a populației sătești din Rusia, s-a pronunțat în favoarea menținerii obștii țărănești ruse, încercînd să dovedească că obștea este singurul mijloc de nădejde pentru a scăpa Rusia de proletariatul revoluționar. Haxthausen susținea că în Rusia iobăgia trebuie desființată treptat, fiindcă această țară nu e încă, pasămite, coaptă pentru sistemul muncii salariate. — 324.

- 351 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult scurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 325.

- 352 „Unsere Zeit. Jahrbuch zum Conversations-Lexikon” („Vremea noastră. Anuar la dicționarul enciclopedic”). Zweiter Band, Leipzig, F. A. Brockhaus, 1858. — 327.

- 353 Este vorba, probabil, de articolul lui Marx intitulat „Discursul lui Bright”, publicat în „New York Daily Tribune” din 12 noiembrie 1858. Textul inițial al articolului a suferit mari schimbări din partea redacției, care i-au denaturat sensul; de aceea articolul nu a fost inclus în volumul respectiv al ediției de față a Operei lui K. Marx și F. Engels. — 328.

- 354 Este vorba de conflictul diplomatic dintre Franța și Portugalia apărut în urma confiscării de către autoritățile portugheze la Mozambic, la 29 noiembrie 1857, a vasului comercial francez „Charles et George”, care se îndrepta spre insula Réunion, avînd la bord negri din Africa răsăriteană. După lungi discuții diplomatice, guvernul lui Napoleon al III-lea (pe care Marx îl denumește aici ironic Quasimodo, după numele unuia dintre personajele romanului lui V. Hugo „Notre Dame de Paris”), într-o notă adresată guvernului portughez la 13 octombrie 1858, a cerut insistent ca vasul confiscat să fie restituit și căpitanul său eliberat. Guvernul portughez a satisfăcut cererea Franței și în felul acesta conflictul a fost lichidat.
- Articolul scris de Marx pe această temă a fost publicat de redacția lui „New York Daily Tribune” la 1 decembrie 1858 într-o formă denaturată, de aceea articolul nu a fost inclus în volumul respectiv al ediției de față a Operei lui K. Marx și F. Engels. — 329.
- 355 Este vorba, pare-se, de broșurile editate anonim de K. Blind sub titlul general: „Flügläte des Vereins «Deutsche Einheit und Freiheit» in England” („Broșuri ale societății «Unitatea și libertatea germană» în Anglia”). — 329.
- 356 Marx se referă la prima prelegere a lui Edgar Bauer cu privire la istoria politicii statelor europene de la Reformă încoace, pe care a ținut-o în cadrul Asociației culturale a muncitorilor comuniști germani de la Londra, la începutul lunii noiembrie 1858. A fost publicată în „Die Neue Zeit” din 6 noiembrie 1858. — 331.
- 357 Această scrisoare a fost publicată într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 331.
- 358 A. Ruge și-a expus ideile asupra creației lui Shakespeare și Schiller în articolele scrise în 1858 în vederea sărbătoririi în 1859 a 100 de ani de la nașterea lui Schiller. Articolele au fost publicate în aprilie și mai 1858 în săptămînalul literar al lui Robert Prutz „Deutsches Museum” sub titlul general „Idealismus und Realismus im Reich des Ideals” („Idealism și realism în împărăția idealului”). — 332.
- 359 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 333.
- 360 Vezi adnotarea 354. — 333.
- 361 Vezi adnotarea 353. — 334.
- 362 Articolul lui Struve „Bildung macht frei!” („Cultura înseamnă libertatea!”), amintit aici de Marx, a apărut în „Neue Zeit” din 27 noiembrie 1858 fără semnătură. — 335.
- 363 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 335.
- 364 Este vorba de scrisoarea lui Freiligrath către Marx din 6 decembrie 1858 și de poezia „Nach Johanna Kinkel Begräbnis” („După înmormîntarea Johannei Kinkel”), scrisă de el cu prilejul morții și înmormîntării soției lui Gottfried Kinkel — Johanna Kinkel — și publicată în „Neue Zeit” din 11 decembrie 1858. — 335.
- 365 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 338.

- 366 Marx se referă la articolul său despre tratatul de pace anglo-chinez, pe care „New York Daily Tribune” nu l-a publicat. — 339.
- 367 Este vorba de mesajul președintelui S.U.A. James Buchanan către Congresul american din 6 decembrie 1858, care cuprindea o trecere în revistă a politicii interne și externe a guvernului Statelor Unite în 1858, precum și un program de măsuri politice externe și interne pentru anul 1859. În acest mesaj erau limpede exprimate intențiile agresive ale S.U.A. în legătură cu țările din America centrală și America de Sud (Costa Rica, Brazilia, Paraguay ș.a.) și năzuința S.U.A. de a câștiga hegemonie pe continentul american. În domeniul politicii interne, președintele se străduia să obțină o creștere a cheltuielilor pentru departamentul poștelor și pentru flota de război în bugetul pe anul 1859 și a propus, de asemenea, să se construiască calea ferată a Oceanului Pacific.

Articolul lui Marx cu privire la mesajul lui Buchanan nu a fost publicat de redacția lui „New York Daily Tribune”. — 340.

- 368 Este vorba de evenimentele care au avut loc în acea perioadă în cnezatul Serbia. În decembrie 1858, după un răstimp de zece ani, Skupștina (Adunarea națională) a fost din nou convocată. Prin intermediul Skupștinei, liberalii sîrbi, reprezentanți ai intereselor tinerei burghezii sîrbe, împreună cu adepții dinastiei Obrenovici, care din ură față de regimul existent sprijineau țărănia, au obținut înlăturarea lui Alexandru Karagheorghevici de la tronul Serbiei și au înfăptuit o serie de reforme liberale. A fost adoptată o lege în virtutea căreia Skupștina era transformată într-un organ permanent care deținea întreaga putere legislativă și, totodată, era lichidat consiliul oligarhic alcătuit în cea mai mare parte din mari proprietari funciari cunoscuți sub numele de apărători ai constituției. Încercarea acestora din urmă de a da o lovitură contrarevoluționară a fost zădărnicită datorită răscoalei maselor populare.

Desființînd regimul oligarhic al apărătorilor constituției care au fost la putere timp de 20 de ani, Skupștina însă nu a distrus baza socială a acestui regim și nu a schimbat absolut nimic în situația maselor muncitoare. — 341.

- 369 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 343.
- 370 Nu s-a stabilit dacă articolele despre evenimentele din Serbia (vezi adnotarea 368) și despre schimbările din Landwehrul prusian pentru „New York Daily Tribune” au fost scrise de Engels. — 343.
- 371 Marx se referă la notița apărută în ziarul „Times” din 6 ianuarie 1859 la rubrica „De la corespondentul nostru”, intitulată „Revoluția din Serbia”. — 343.
- 372 „*Invierea lui Kinkel*” — așa numește ironic Marx încercarea lui Gottfried Kinkel de a-și spori popularitatea în cercurile emigranților mic-burhezi din Londra; în acest scop Kinkel s-a folosit chiar și de moartea soției sale Johanna Kinkel (vezi și volumul de față, p. 335—336).

Săptămînalul „Hermann” a fost denumit de Kinkel după numele șefului tribului de heruști Arminius (Hermann), care a condus răscoala germanilor împotriva stăpînirii romane în secolul I. Vorbînd despre simplul lui Goethe, Marx se referă la Hermann, eroul poemului epic al lui Goethe „Hermann și Dorothea” — tipul filistinului care vrea să rămînă deoparte de vîltoarea vieții. — 343.

- 373 Prospectul săptăminalului „Hermann” pe care Marx i l-a trimis lui Engels era un fel de reclamă a acestui săptăminal. Prospectul, datat 24 decembrie 1858, era semnat de Gottfried Kinkel. — 344.
- 374 Marx se referă la acea parte a manuscriselor sale economice (vezi adnotarea 249) care era intitulată „capitolul despre capital”. Ea a fost scrisă în perioada noiembrie 1857—mai 1858. (Vezi K. Marx. „Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie” („Trăsăturile fundamentale ale criticii economiei politice”). Bd. I, Moskau, 1939.
De la 6 mai pînă la aproximativ 24 mai 1858 Marx a fost la Engels la Manchester. — 345.
- 375 În toamna anului 1858, Palmerston, care conducea opoziția whigilor împotriva cabinetului tory Derby-Disraeli, a fost invitat de Napoleon al III-lea la Compiègne pentru a-și clarifica poziția în viitorul război al Franței împotriva Austriei. Cu acest prilej Palmerston n-a făcut nici o obiecție împotriva intențiilor lui Napoleon al III-lea de a-i izgoni pe austrieci din Italia.
În legătură cu influența Rusiei asupra politicii lui Napoleon al III-lea vezi articolul lui Marx „Perspective de război în Franța” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 302—307). — 345.
- 376 Redacția lui „New York Daily Tribune” nu a publicat acest articol al lui Marx. — 348.
- 377 În scrisoarea sa către Engels, Freiligrath, pare-se, vorbea de editarea unui nou ziar revoluționar care trebuia să fie o continuare a lui „Neue Rheinische Zeitung”. Acesta din urmă a apărut la Köln sub îngrijirea lui Marx între 1 iunie 1848 și 19 mai 1849 și a fost organul de luptă al aripii proletare a democrației în revoluția din 1848—1849 din Germania. Freiligrath compara în mod nejust orientarea acestui viitor ziar cu cea a săptăminalului mic-burghez vulgaro-democrat „Hermann”, pe care începuse să-l editeze de la 1 ianuarie 1859 Gottfried Kinkel. — 348.
- 378 Este vorba de călătoria întreprinsă de Kinkel în America în perioada septembrie 1851—martie 1852 cu scopul de a face propagandă în rîndurile emigranților germani și americanilor de origine germană pentru un așa-numit „împrumut germano-american în vederea revoluției”, menit să provoace neîntîrziat o revoluție în Germania. În timpul acestei călătorii, Kinkel a dus o intensă campanie de calomnii împotriva lui Marx și Engels. Într-o serie de lucrări, Marx și Engels au luat în deridare acest plan aventurist al lui Kinkel, pe care-l considerau o încercare dăunătoare și sterilă de a provoca o revoluție în mod artificial într-o perioadă în care mișcarea revoluționară era în declin. — 349.
- 379 Marx trimitea articole la „New York Daily Tribune” de două ori pe săptămîină — marți și vineri. — 350.
- 380 Marx se referă la articolul său „Situția lui Ludovic-Napoleon” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 193—197), în care arată scopurile politice urmărite prin căsătoria prințului Jérôme Bonaparte, vărul lui Ludovic-Napoleon, cu prințesa Clotilda, fiica regelui Sardiniei, Victor Emanuel al II-lea. Marx vorbește cu vădită ironie despre „blîndețea angelică” a Clotildei, deoarece în articolul său el scrie că, după cît se spune, „prințesa Clotilda..., deși foarte tinărară, are un caracter energetic”. — 350.
- 381 Vezi adnotarea 376. — 350.

382 Este vorba de un articol publicat în ziarul „Le Constitutionnel” din 30 ianuarie 1859 sub semnătura ziaristului francez L. Boniface. În acest articol se spunea că, în caz de război, Franța ar putea trimite peste graniță o armată de 500000 de oameni. La 31 ianuarie Engels a scris articolul „Armata franceză” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 198—204) pentru „New York Daily Tribune”, în care făcea și el un calcul și arăta că, în caz de război, Franța va putea dispune pentru acțiunile militare din Italia împotriva Austriei de o armată de numai 200000 de oameni. În articolul său, Engels, referindu-se la o comunicare din Paris, arăta că declarația lui „Constitutionnel” și cifrele pe care se baza proveneau de la Ludovic-Napoleon. De aceea, Marx, trimițând articolul lui Engels, pe data de 1 februarie, la „New York Daily Tribune”, a considerat necesar să-l înștiințeze pe Engels că, potrivit unei declarații a ziarului „Times” din 2 februarie, autorul articolului menționat din „Le Constitutionnel” este însuși Ludovic-Napoleon.

În legătură cu porecla lui Ludovic-Napoleon—*Boustrapa* vezi adnotarea 42. — 350.

383 Marx se referă la articolul pe care l-a scris pentru „New York Daily Tribune” în legătură cu mesajul tronului rostit de Napoleon al III-lea cu prilejul deschiderii Adunării legislative pe data de 7 februarie 1859 și în legătură cu pamfletul inspirat de împărat al lui La Guéronnières „L'Empereur Napoléon III et l'Italie” („Împăratul Napoleon al III-lea și Italia”), care a apărut anonim la Paris, la începutul anului 1859. Redacția lui „New York Daily Tribune” nu a publicat acest articol al lui Marx. — 352.

384 Această scrisoare a apărut pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 352.

385 Marx se referă la o scrisoare pe care i-a trimis-o Weydemeyer pe data de 28 februarie 1858 și la care i-a răspuns pe data de 1 februarie 1859 (vezi volumul de față, p. 510—514), și la o scrisoare a lui Komp din 15 iunie 1858. Vezi, de asemenea, volumul de față, p. 300—301 și 315—316. — 352.

386 Marx se referă la articolul „Revelation by a Russian of the object of the Chinese war and treaty” („Dezvăluiri făcute de un rus cu privire la scopurile războiului chinez și ale tratatului de pace”), publicat în „Free Press” nr. 24 din 22 decembrie 1858. Acest articol a fost reproduș din „New York Herald” din 14 septembrie 1858.

În legătură cu cel de-al doilea război al „opiuului” cu China (1856—1858) și despre tratatul anglo-chinez care i-a pus capăt, tratat încheiat de guvernul Palmerston, vezi articolul lui Marx „Tratatul anglo-chinez” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 587—592). — 356.

387 Cele două articole ale lui Marx, care poartă același titlu „Situația industriei de fabrică din Anglia” și care reprezintă o analiză a rapoartelor semestriale ale inspectorilor de fabrică, au fost scrise de el mai târziu, la 25 februarie și 4 martie 1859 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 220—227 și 239—244). — 358.

388 Marx se referă la pregătirea pentru tipar a „capitolului despre capital” pe care intenționa să-l editeze ca a doua fasciculă la „Contribuții la critica economiei politice” (vezi adnotarea 374). — 358.

- 389 Într-o scrisoare care nu s-a păstrat, din februarie 1859, Engels îi expunea lui Marx proiectul său de a scrie o lucrare intitulată „Padul și Rinul”, în care urma să prezinte din punct de vedere militar-strategic poziția sa și a lui Marx în problema iminentului război al Franței și Piemontului împotriva Austriei. Lucrarea a fost scrisă de Engels până la 9 martie 1859 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 245—296). — 359.
- 390 În acea vreme a apărut în editura „Duncker” drama lui Lassalle „Franz von Sickingen”, despre care Lassalle îi scria lui Marx într-o scrisoare din 26 aprilie 1857: „Această lucrare va fi în oarecare măsură electrizantă”. Despre această scrisoare a lui Lassalle vezi volumul de față, p. 120—121. — 360.
- 391 Marx a reprodus aici nota dată de Lassalle la pag. 224 a volumului I al cărții sale „Die Philosophie Herakleitos des Dunklen von Ephesos” („Filozofia lui Heraclit obscurul din Efes”), Berlin, 1858. — 362.
- 392 Marx se referă la apropierea lui Lassalle de cercurile burgheziei liberale prusiene opoziționiste, care se grupau în jurul ziarului berlinez „Volks-Zeitung”. Într-o scrisoare către Marx din 31 ianuarie 1859, Lassalle i se plîngea de lașitatea și inconsecvența acestor oameni. — 363.
- 393 Marx se referă la o scrisoare adresată lui de Lassalle (la sfîrșitul lunii februarie 1859) în care acesta îl anunța pe Marx că s-a înțeles cu Duncker în privința editării broșurii lui Engels „Padul și Rinul” și că Engels trebuie să aleagă una din formele de plată a onorariului propuse de Duncker. — 364.
- 394 Este vorba de cuvîntarea rostită de generalul Radowitz la Adunarea națională de la Frankfurt din 12 august 1848. Radowitz susținea că granița Austriei pe riul Mincio (cu alte cuvinte, menținerea dominației austriece în Italia de nord) este necesară pentru Germania ca o garanție împotriva invaziei franceze. Inconsistența acestei teze a fost demascată de Engels în broșura „Padul și Rinul” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 272 și urm.) și de Marx în articolul „Perspective de război în Prusia” (vezi op. cit., p. 311). — 365.
- 395 Marx se referă la săptămînalul „Hermann”, editat de Gottfried Kinkel începînd din 19 februarie 1859, în care erau elogiate „Handelsberichte” („Știri comerciale”), lansate de marea firmă comercială germană de la Londra „Suse și Sibeth”; același număr cuprîndea o apreciere elogioasă a cărții lui Trübner „Bibliographical Guide to American Literature” („Îndreptar bibliografic pentru literatura americană”), reeditată la Londra în 1859. — 365.
- 396 Este vorba de condițiile de editare a broșurii lui Engels „Padul și Rinul” (vezi adnotarea 393). — 365.
- 397 Este vorba de războiul care se pregătea în această perioadă între Franța și Regatul Sardiniei (Piemont), pe de o parte, și Austria, pe de altă parte. Războiul, care a durat de la 29 aprilie pînă la 8 iulie 1859, a fost dezlănțuit de Napoleon al III-lea, care, sub lozîncă „eliberării” Italiei, urmărea cîștigarea teritoriilor italiene și consolidarea regimului bonapartist în Franța pe calea unui război „local” victorios. Marea burghezie italiană și nobilimea liberală sperau ca printr-un război să obțină unificarea Italiei fără participarea maselor populare, sub conducerea dinastiei de Savoia, care domnea în Piemont. Dar, speriat de amploarea mișcării de eliberare națională împotriva asupritorului Italiei — monarhia austriacă, Napoleon al III-lea, care tîndea să mențină fărîmițarea politică a Italiei și se temea de complicații militare în caz de continuare a războiului, după cîteva victorii ale trupelor franco-piemonteze,

la 11 iulie a încheiat cu Austria la Villafranca un tratat de pace separat, fără știrea Sardiniei. În urma războiului Franța a primit Savoia și Nisa; Lombardia a fost anexată la Sardinia; Veneția a continuat să rămână sub stăpânirea austrieilor. — 366.

- 398 În februarie 1846, în ținuturile poloneze se pregătea o răscoală care avea drept scop eliberarea națională a Poloniei. Principalii inițiatori ai răscoalei au fost democrații revoluționari polonezi (Dembowski și alții). Dar, ca urmare a trădării săvârșite de șleahici și a arestării conducătorilor răscoalei de către poliția prusiană, răscoala generală a fost zădărnicită și au avut loc doar unele mișcări revoluționare izolate. Numai la Cracovia, care din 1815 era supusă controlului în comun al Austriei, Rusiei și Prusiei, răsculații au reușit, la 22 februarie, să obțină victoria și să creeze un guvern național, care a lansat un manifest cu privire la desființarea servituților feudale. Răscoala din Cracovia a fost înăbușită la începutul lunii martie 1846. În noiembrie 1846 Austria, Prusia și Rusia au semnat un tratat cu privire la alipirea Cracoviei la imperiul austriac. — 368.
- 399 Marx a dezvoltat ideile expuse aici în articolul său „Perspective de război în Franța” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 302—307). — 368.
- 400 Așa cum a arătat desfășurarea ulterioară a evenimentelor, această previziune a lui Marx s-a adevărit. Într-adevăr, în aprilie 1859 parlamentul englez a fost dizolvat și, în urma noilor alegeri din iunie 1859, a venit la putere un guvern în frunte cu Palmerston, care pînă atunci se afla în opoziție. — 368.
- 401 La 22 martie și la 1 aprilie 1859, Marx a scris două articole care constituiau continuarea la articolul său din 1 martie 1859 „Noul bill cu privire la reforma parlamentară din Anglia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 234—238). Redacția lui „New York Daily Tribune” nu a publicat aceste două articole. — 369.
- 402 Marx se referă la cazurile cînd redacția ziarului „New York Daily Tribune” reproducea corespondențele din ziarul londonez „Times”. — 370.
- 403 Este vorba de scrisoarea lui Dana către Marx din 15 martie 1859, în care îi făcea cunoscut că în America nu se poate găsi un editor pentru traducerea engleză a lucrării „Contribuții la critica economiei politice” și îl ruga să scrie pentru „New American Cyclopaedia” articolele „Fortificația” și „Infanteria” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 347—374 și 375—404). — 371.
- 404 Vezi adnotarea 401. — 371.
- 405 În legătură cu întîlnirea lui Palmerston cu Napoleon al III-lea la Compiègne vezi adnotarea 375.
- Marx se referă, probabil, la căderea guvernului tory, în frunte cu Derby, în 1852, provocată de lupta adepților liberului schimb, sub conducerea lui John Bright. În noul guvern de coaliție al lui Aberdeen, Palmerston a ocupat postul de ministru al afacerilor interne. Marx se referă, de asemenea, la căderea guvernului Aberdeen în 1855, provocată de înscușesele din războiul Crimeii, cînd Russell și-a pierdut postul de ministru de externe, iar Palmerston a luat conducerea noului guvern al whigilor. În timpul celei de-a doua guvernări Derby (1858—1859), manifestările opoziționiste ale lui Bright și Russell împotriva lui au contribuit la căderea guvernului și la formarea, pentru a doua oară, a cabinetului Palmerston. — 371.

- 406 La 31 martie 1859, în Camera comunelor, bill-ul cu privire la reforma parlamentară propus de guvernul tory Derby-Disraeli a fost respins la a doua citire, ceea ce a adus după sine căderea guvernului. Marx face aici o apreciere a dezbaterilor care au precedat alegerile, expunându-i lui Engels ideile principale din articolul scris la 1 aprilie (vezi adnotarea 401). Luînd cuvîntul în Camera comunelor la 24 martie, Bright și Gibson s-au ridicat împotriva bill-ului, iar Gibson a citat dintr-un discurs anterior al lui Bright: „Un bill prost este cel mai revoluționar bill”. În discursul său, Gibson s-a ridicat împotriva noii împărțiri în circumscripții electorale propuse de guvern, luînd în parte apărarea rămășițelor sistemului învechit al „burgurilor putrede” („rotten boroughs”). — 371.
- 407 Thomas Chisholm Anstey s-a întors în Anglia după ce între 1354 și 1859 a ocupat funcția de attorney general pentru Hong Kong. Anstey s-a ridicat împotriva samavolniciei și corupției autorităților engleze din Hong Kong și guvernul l-a destituit. La 9 aprilie 1859, în ziua în care a scris Marx această scrisoare, în ziarul „Times” a apărut o înștiințare cu privire la declarația făcută de James, membru al Camerei comunelor, că va publica documente legate de revocarea lui Anstey. Ca membru al parlamentului din 1847 pînă în 1852, Anstey a criticat împreună cu Urquhart politica externă a lui Palmerston. — 372.
- 408 Marx a dezvoltat ideile expuse aici în articolul său „Puternica dezorganizare a finanțelor Indiei”, scris la 8 și 12 aprilie 1859 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 321—329).
În legătură cu răscoala națională din 1857—1859 din India vezi adnotarea 181. — 372.
- 409 Este vorba de bill-ul prezentat la 14 februarie 1859 în Camera comunelor din Anglia de către Stanley, ministru pentru treburile Indiei. Potrivit acestui bill, guvernul era împuternicit să lanseze în Anglia un împrumut de 7 000 000 l. st. pentru a acoperi cheltuielile exorbitante ale administrației engleze în India în 1859. — 373.
- 410 Este vorba de anexa la tratatul de la Tientsin încheiat în iunie 1858, după al doilea război al „opiului” (1856—1858) — război de jaf purtat de Anglia și Franța împotriva Chinei. Colonialiștii englezi, care prin tratatul de la Tientsin au obținut o extindere considerabilă a privilegiilor lor în China, au trecut la îngrădirea comerțului cu opiu, care seca resursele țării și limita posibilitatea de exploatare a lor de către colonialiștii înșiși.
Anexa la tratat se referea la reglementarea relațiilor comerciale dintre Anglia și China și prevedea stabilirea unor taxe vamale ridicate la importul de opiu în China; negustorii străini puteau face comerț cu opiu numai în anumite porturi riguros stabilite prin tratat, privilegiile acordate străinilor pentru comerțul în interiorul Chinei excluzînd comerțul cu opiu. — 373.
- 411 Este vorba de romanul lui Edgar Bauer „Das Kloster” („Mănăstirea”), tipărit în săptămînalul „Neue Zeit” nr. 38—42 din 19 și 26 martie, 2, 10 și 16 aprilie 1859. — 375.
- 412 Este vorba de tratativele dintre Marx și Friedländer în legătură cu colaborarea la „Presse”, începute în decembrie 1857 (vezi adnotarea 252). — 376.
- 413 În ziarul „New York Daily Tribune” din 5 aprilie 1859 a fost publicată o scrisoare a lui Alexander Asbóth, în care acesta atacă articolul lui Engels „Șansele de succes în războiul care bate la ușă”, publicat în acest ziar la 17 martie 1859 ca articol de fond (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1963, p. 228—233). În scrisoarea sa, Asbóth se

- referă la o scrisoare pe care pretindea că a publicat-o „pe data de 14 luna curentă” în „New York Daily Tribune” și în care a criticat articolul lui Engels „Cum ține Austria în mîinile ei Italia”, apărut fără semnătură în „New York Daily Tribune” din 4 martie 1859 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 212—219). În realitate, prima scrisoare a lui Asbóth a fost publicată la 11 martie 1859. — 377.
- 414 Engels, probabil, i-a comunicat lui Marx, într-o scrisoare care nu ne-a parvenit, că în „Allgemeine Zeitung” din Augsburg (în suplimentul la nr. 102 din 12 aprilie 1859) a apărut o corespondență din New York în care se relatează conținutul articolelor lui Engels publicate în „New York Daily Tribune”: „Cum ține Austria în mîinile ei Italia” și „Șansele de succes în războiul care bate la ușă” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 212—219 și 228—233). — 377.
- 415 Marx expune aici conținutul dezbaterilor care au avut loc la 18 aprilie 1859 în parlamentul englez și au fost publicate în ziarul „Times” din 19 aprilie 1859. Evoluția evenimentelor vieții diplomatice a Europei în această perioadă, despre care trata scrisoarea, a fost expusă și în articolul lui Marx „Apropiatul congres pentru menținerea păcii” și în articolul scris de el împreună cu Engels „Simptome de apropiere a războiului. — Înarmarea Germaniei” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 316—320 și 338—341). — 378.
- 416 Este vorba de trupele franceze care au intrat în Roma încă din timpul înfringerii Republicii romane în 1849. — 378.
- 417 La 1 ianuarie 1859, la recepția făcută corpului diplomatic la Tuileries, Napoleon al III-lea, adresîndu-se ambasadorului austriac Hübner, și-a exprimat regretul că relațiile dintre Franța și Austria „au devenit mai puțin prietenești decît înainte”. Această declarație a provocat un conflict diplomatic între Franța și Austria, ceea ce i-a permis lui Napoleon al III-lea să declanșeze împotriva Austriei războiul pus de multă vreme la cale: în iulie 1858 a fost semnat la Plombières un acord secret între Franța și Piemont, potrivit căruia, în schimbul participării la războiul iminent împotriva Austriei, i se promiteau Franței Savoia și Nisa. — 378.
- 418 Este vorba de ultimatumul dat de generalul austriac Gyulay guvernului Piemontului cu privire la dezarmarea imediată a voluntarilor italieni și lăsarea lor la vatră. Acest ultimatum a fost semnalul de începere a războiului din Italia din 1859 (vezi adnotarea 397). — 381.
- 419 Blanqui, condamnat pentru participarea sa la revoluția din 1848—1849 la zece ani închisoare, în aprilie 1859, după ce și-a ispășit pedeapsa, a fost trimis de guvernul lui Napoleon al III-lea la Cayenne (Guyana Franceză în America de Sud). Blanqui s-a întors la Paris după amnistia din 19 august 1859. — 381.
- 420 Aluzie la faptul că K. Vogt a fost unul dintre cei cinci membri ai *regenței imperiului*, creată la Stuttgart de parlamentul „trunchiat” al Adunării naționale de la Frankfurt. La începutul lunii iunie 1849, Adunarea națională de la Frankfurt și-a mutat reședința la Stuttgart, întrucît era în primejdie să fie dizolvată. Încercările regenței de a asigura, cu ajutorul metodelor parlamentare, traducerea în viață a constituției imperiului elaborate de Adunarea de la Frankfurt, dar respinsă de monarhii germani, au suferit un eșec total. La 18 iunie parlamentul „trunchiat” a fost dizolvat de trupele din Württemberg. — 381.

- 421 Vogt și adepții lui intenționau să editeze la Geneva săptămînalul „Die Neue Schweiz”, în locul căruia însă a apărut „Neue Schweizer Zeitung”.
În legătură cu scrisoarea lui Vogt către Freiligrath și cu „Programul” lui Vogt anexat la ea vezi pamfletul lui Marx „Domnul Vogt” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 515—516). — 381.
- 422 Este vorba de articolul lui Karl Blind „Der Befreier Napoleon” („Eliberatorul Napoleon”), publicat în săptămînalul „Hermann” nr. 15 din 16 aprilie 1859. În acest articol, Blind, ridicîndu-se atît împotriva lui Napoleon al III-lea, cît și împotriva Austriei, declara că, după părerea lui, singura ieșire din „incurcătura” creată este unirea tuturor „conducătorilor partidelor populare” din Germania. — 382.
- 423 Redacția lui „New York Daily Tribune” nu a publicat acest articol al lui Engels, care se ocupa, pare-se, de începutul războiului din Italia din 1859. — 382.
- 424 În legătură cu desfășurarea războiului purtat de Franța și Piemont împotriva Austriei, început la sfîrșitul lunii aprilie 1859, vezi articolul lui Engels „Războiul din Italia. Privire retrospectivă” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 465—477). Acest articol conține și o apreciere care coincide cu observația lui Marx cu privire la planul de operații militare întocmit de comandantul suprem austriac Gylulay și criticat cu asprime de generalul Hess (vezi op. cit., p. 466). — 382.
- 425 Marx subînțelege aici faptul că în mod formal Rusia era legată de Franța prin tratatul secret, încheiat la 3 martie (19 februarie) 1859 la Paris, de neutralitate și colaborare în cazul unui război între Franța și Sardinia, pe de o parte, și Austria, pe de alta. Știrile despre acest tratat secret au apărut în presă, iar Marx a vorbit despre el în articolul „Panică financiară”, scris la 29 aprilie 1859 pentru „New York Daily Tribune” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 346). — 383.
- 426 Vezi adnotarea 293. — 384.
- 427 Vezi adnotarea 375. — 384.
- 428 Marx se referă la discursul rostit de general-attorney Whiteside în Camera comunelor la 25 martie 1859 și publicat în ziarul „Times” din 26 martie 1859.
În legătură cu „Cărțile albastre” vezi adnotarea 39. Aici Marx se referă la Cartea albastră „Correspondence respecting the Affairs of Italy” („Correspondență cu privire la problema italiană”), Londra, 1849, partea a II-a, iulie 1849, nr. 377, 478 (vezi pamfletul „Domnul Vogt” în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 536). — 384.
- 429 Ch. F. Wurm. „Diplomatische Geschichte der Orientalischen Frage” („Istoria diplomatică a problemei orientale”), Leipzig, 1858. — 384.
- 430 Marx face o comparație între panica comercială care a început la Viena pe data de 5 mai 1859 cu falimentul marii firme „Arnstein & Eskeles” și panica comercială care a cuprins Hamburgul în toamna anului 1857, în timpul crizei economice mondiale (vezi articolele lui Marx „Criza financiară din Europa” în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 340—345, și „Știri de o deosebită importanță sosite din Viena” în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 363—369). — 385.

- 431 Marx se afla la tribună la mitingul organizat de Urquhart în ziua de 9 mai 1859 în legătură cu războiul din Italia. În timpul mitingului, democratul mic-burghez german Karl Blind i-a comunicat lui Marx că Vogt primește fonduri de la guvernul francez pentru propagandă bonapartistă și urmărește să determine prin corupție câțiva publiciști să ia cuvântul în favoarea lui Napoleon al III-lea. — 386.
- 432 Broșura lui Lassalle „Der Italienische Krieg und die Aufgabe Preussens. Eine Stimme aus der Demokratie” („Războiul italian și sarcinile Prusiei. Un glas din rîndurile democrației”) a apărut anonim la Berlin la începutul lunii mai 1859. În această broșură Lassalle susținea poziția prusiano-bonapartistă de neutralitate a statelor germane în războiul din Italia din 1859, justificînd, în fond, politica „eliberatoare” a lui Napoleon al III-lea și luptînd pentru înfrîngerea Austriei, de care urma să profite Prusia pentru a realiza unirea Germaniei de sus. — 387.
- 433 Marx ia în ris cuvintele dintr-o scrisoare pe care i-a trimis-o Lassalle la mijlocul lunii mai 1859 și în care acesta, în legătură cu broșura „Războiul din Italia și sarcinile Prusiei”, scrie că el, „lucrînd nopți de-a rîndul, a încercat să plămăduiască din logică și foc o lucrare a cărei influență asupra poporului în orice caz să nu fie zadarnică”. — 387.
- 434 Marx se referă la recenzia elogioasă făcută de Eduard Meyen la broșura lui Karl Vogt „Studien zur gegenwärtigen Lage Europas” („Cercetări cu privire la situația actuală din Europa”), Genf und Bern, 1859, în care Vogt a încercat să influențeze din punct de vedere ideologic opinia publică a Europei, și în special a Germaniei, pentru a-i înlesni lui Napoleon al III-lea aplicarea politicii sale autoritare pe plan extern. Recenzia lui Meyen a fost publicată în ziarul editat de el „Der Freischütz” nr. 55 și 56 din 7 și 10 mai 1859, sub titlul „Austria și Germania”. — 388.
- 435 În legătură cu *Crédit mobilier* vezi adnotarea 50.
Tratatul de pace de la Basel. La 5 aprilie 1795, Prusia, care participase la prima coaliție antifranceză, a încheiat o pace separată cu Franța. Încheierea acestui tratat a fost o urmare a victoriilor obținute de armata franceză, precum și a divergențelor ivite între participanții la prima coaliție și mai ales între Prusia și Austria. — 389.
- 436 Acest manifest al lui Marx și Engels nu a apărut. — 389.
- 437 Este vorba de așa-numitul Comitet internațional, creat din inițiativa lui Ernest Jones în 1855, care în mai 1856 și-a schimbat denumirea în Asociația internațională. Această organizație, în care inițial au intrat cartiștii, în frunte cu Jones, și reprezentanții emigranților mic-burghezi germani, francezi etc. de la Londra, și-a propus drept scop întărirea colaborării internaționale a forțelor democratice. În 1859 asociația și-a încetat existența. — 389.
- 438 Ultimele două numere ale săptămînalului „Die Neue Zeit” — nr. 41 din 10 aprilie și nr. 42 din 16 aprilie 1859 — au apărut nu în patru pagini, ca de obicei, ci în două pagini. Marx i-a trimis lui Engels unul dintre aceste numere.

Adunarea despre care vorbește Marx aici a avut loc, din inițiativa lui W. Liebknecht, la 1 mai 1859 în hotelul „Germania”. Au participat reprezentanți ai asociațiilor muncitorilor germani din Londra. Adunarea a luat hotărîrea „de a edita, sub titlul «Das Volk», un nou săptămînal, care să aibă la bază principiul democratice și socialiste și să reprezinte interesele și opiniile muncitorilor germani din Anglia”. — 389.

439 La începutul lunii octombrie 1856, familia Marx s-a mutat într-o suburbie a Londrei la adresa : 9, Grafton-Terrace, Maitland Park, Haverstock Hill, Hampsted Road. — 389.

440 „Das Volk” — săptăminal ; a apărut în limba germană la Londra de la 7 mai pînă la 20 august 1859. A fost fondat ca organ oficial al Asociației culturale a muncitorilor germani și al altor asociații ale muncitorilor germani de la Londra. Primul număr a apărut sub redacția publicistului german democrat mic-burghez Elard Biskamp. Începînd cu nr. 2, Marx a participat nemijlocit la acest săptăminal. El a fost colaboratorul neoficial al ziarului, sprijinindu-l în permanență cu sfaturi, redactînd articole, organizînd ajutorarea materială a ziarului etc. În nr. 6, din 11 iunie, redacția ziarului a anunțat în mod oficial colaborarea lui Marx, Engels, Freiligrath, Wilhelm Wolff și H. Heise (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 689). De la începutul lunii iulie, Marx a devenit efectiv redactorul ziarului, care se transformase într-un organ al revoluționarilor proletari.

În coloanele ziarului „Volk” își găsea expresia teoria și tactica revoluționară a luptei proletare, elaborată de Marx și Engels, erau tratate luptele de clasă ale proletariatului și se ducea o luptă intransigentă împotriva reprezentanților ideologiei mic-burgheze. De pe pozițiile internaționalismului proletar au fost analizate evenimentele războiului din Italia din 1859, problemele unificării Germaniei și a Italiei, a fost demascată politica externă a Angliei, Prusiei, Franței, Rusiei și a altor state reacționare, s-a dus o luptă consecventă împotriva bonapartismului și a adeptilor lui fățiși și ascunși.

În ziarul „Volk” a fost publicată prefața lui Marx la lucrarea sa „Contribuții la critica economiei politice”, cinci articole ale lui Marx, printre care seria neterminată de articole „Quid pro quo”, nouă articole ale lui Engels, precum și recenzia acestuia la lucrarea lui Marx „Contribuții la critica economiei politice”, analizele diferitelor numere ale ziarului democraților mic-burghezi germani „Hermann”, apărute la rubrica „Spicuirii din presă”, întocmită de Marx cu participarea lui Biskamp. În afară de aceasta, se vede limpede că numeroase articole și cronici politice au fost redactate de Marx. În total au apărut 16 numere. Ziarul și-a încetat apariția la 20 august 1859, din lipsă de fonduri. — 390.

441 Nota lui Biskamp în care demasca intrigile urzite de Kinkel împotriva publicației „Neue Zeit” și trecerea lui Edgar Bauer de partea lui Kinkel a fost publicată în nr. 4 al ziarului „Volk” din 28 mai 1859 la rubrica „Știri din asociații”. — 391.

442 Marx se referă la zierele „Deutsche-Brüsseler-Zeitung” și „Vorwärts !”. „Deutsche-Brüsseler-Zeitung” a fost fondat de emigranții politici germani la Bruxelles și a apărut din ianuarie 1847 pînă în februarie 1848. La început, orientarea ziarului a fost determinată de tendința redactorului, democratul mic-burghez Bornstedt, de a concilia diferitele curente din tabăra democraților și radicalilor. Începînd din vara anului 1847, datorită faptului că Marx și Engels și tovarășii lor de idei au început să publice în coloanele lui, ziarul a devenit exponentul ideilor revoluționare democratice și comuniste. În septembrie 1847, Marx și Engels, devenind colaboratori permanenți ai ziarului, au început să influențeze nemijlocit asupra orientării lui, astfel încît în ultimele luni ale anului 1847 au concentrat de fapt conducerea redacției în minile lor. Sub conducerea lui Marx și Engels, ziarul a devenit organul Ligii comunistilor, partidul revoluționar în curs de formare al proletariatului.

„Vorwärts !” — ziar german, a apărut la Paris de două ori pe săptămînă, din ianuarie pînă în decembrie 1844. La acest ziar au colaborat Marx și Engels. Sub influența lui Marx, care din vara anului 1844 a participat ne-

- mijlocit la redactarea ziarului, acesta a început să capete un caracter comunist ; în coloanele lui erau aspru criticate rînduiele reacționare din Prusia. La cererea guvernului prusian, guvernul Guizot a dispus, în ianuarie 1845, expulzarea lui Marx și a altor colaboratori ai publicației respective ; ca urmare, „Vorwärts !” și-a încetat apariția. — 391.
- 443 Este vorba de articolul „Neutralitatea engleză”, publicat (fără semnătură) în nr. 18 din 7 mai 1859 al săptămînalului „Hermann”, de nota „Războiul localizat și partidul popular german”, semnată Karl Blind, și de nota intitulată „Cariera lui Ludovic-Napoleon”, semnată L. B. (Lothar Bucher), apărute la rubrica „Politică”. — 392.
- 444 Este vorba, probabil, de Asociația culturală a muncitorilor comuniști germani de la Londra (vezi adnotarea 57) și de o asociație care era apropiată de aceasta prin orientarea ei și care a fost organizată în noiembrie 1858 în cartierul londonez East-End. — 392.
- 445 Este vorba de scrisoarea lui A. Komp către Marx din 24 aprilie 1859, în care acesta anunța că el și Weydemeyer caută abonați pentru prima fasciculă a lucrării lui Marx „Contribuții la critica economiei politice” și că au și obținut vreo 100 de comenzi. — 392.
- 446 Vezi adnotarea 441. — 393.
- 447 Despre bătălia de la Casteggio Engels a scris articolele „În sfîrșit o bătălie” și „Bătălia de la Montebello” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 375—380 și 381—383). E posibil ca articolul lui Engels să fi fost împărțit în două părți de redacția ziarului „New York Daily Tribune”. — 393.
- 448 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 394.
- 449 Este vorba de articolul lui Biskamp „Regentul imperiului”, îndreptat împotriva lui Vogt și publicat în ziarul „Volk” nr. 2 din 14 mai 1859. În articol, fără știrea lui Marx, au fost folosite informațiile cu privire la activitatea lui Vogt în calitate de agent bonapartist, informații pe care Marx le-a primit de la Blind în timpul mitingului din 9 mai 1859 și pe care i le-a comunicat lui Biskamp.
- Nota lui Liebknecht „Comentariu politic. — Londra” a fost publicată în ziarul „Volk” nr. 3 din 21 mai 1859. — 396.
- 450 Această scrisoare a fost publicată într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 397.
- 451 La 27 mai 1859, în ziua cînd a fost scrisă această scrisoare, în ziarul „Free Press” (nr. 5) a apărut, fără semnătură, articolul lui Karl Blind „Marele duce Constantin — viitorul rege al Ungariei”, menționat ulterior de Marx în pamfletul „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 523). În articol erau demascate planurile prințului Jérôme Napoleon de a-l urca pe tronul Ungariei pe marele duce rus Constantin. În același număr al ziarului au fost publicate fragmente dintr-o scrisoare particulară în care se făcea o comparație între poziția lui Kossuth și cea a lui Mazzini. Acest material a fost, pe cît se pare, una din sursele folosite de Marx pentru a-l informa pe Engels în această scrisoare.
- În numărul următor al ziarului „Pensiero ed Azione”, apărut la 16 mai 1859, a fost publicat manifestul lui Mazzini „Războiul”, a cărui traducere Marx a publicat-o în „New York Daily Tribune” împreună cu observațiile

- sale introductive (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 397—402). — 398.
- 452 Este vorba de apelul adresat de Garibaldi locuitorilor Lombardiei în mai 1859, cînd a intrat cu corpul său de voluntari pe teritoriul Lombardiei. Despre acest apel se vorbește în observațiile introductive ale lui Marx la „Manifestul lui Mazzini” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 397). — 400.
- 453 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 401.
- 454 Marx se referă la articolul lui Vogt „Avertisment”, datat 23 mai și publicat în anexa la nr. 150 al ziarului „Schweizer Handels-Courier” din 2 iunie 1859. Acest articol, care conține atacuri calomnioase la adresa lui Marx și a revoluționarilor proletari conduși de el, a fost publicat, la sugestia lui Marx, în ziarul „Volk” nr. 6 din 11 iunie 1859, însoțit de comentarii ironice din partea redacției ziarului. — 402.
- 455 Vezi adnotarea 433. — 403.
- 456 Este vorba de nota lui Biskamp (vezi adnotarea 441). — 403.
- 457 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 404.
- 458 Este vorba de declarația redacției ziarului „Volk”, publicată în nr. 6 din 11 iunie 1859 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 689). În declarație se arăta că au fost atrași să colaboreze la ziar K. Marx, F. Engels, F. Freiligrath, W. Wolff, H. Heise. — 404.
- 459 În a doua jumătate a lunii iunie 1859, Marx se afla la Engels, la Manchester, unde au discutat probleme legate de editarea ziarului „Volk”. Marx a făcut și o călătorie în Scoția, unde i-a vizitat pe Imandt și Heise, foști membri ai Ligii comunistilor; cu aceștia a purtat tratative pentru procurarea fondurilor necesare editării ziarului „Volk”. Marx s-a întors la Londra în jurul lui 2 iulie. — 405.
- 460 În ziarul „Volk”, la rubrica „Spicuiuri din presă”, apăreau sistematic materiale îndreptate împotriva săptăminalului „Hermann”, editat la Londra de Kinkel. La redactarea lor, în afară de Marx, a contribuit în oarecare măsură și Elard Biskamp. În aceste materiale Marx a supus unei critici nimicitoare lipsa de principialitate politică și iluziile ideologilor mic-burghezi, ignoranța și gusturile lor filistine. Prin criticile aduse lui Kinkel, Marx l-a silit să părăsească redacția ziarului „Hermann” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 690—699). — 405.
- 461 Este vorba de încetarea războiului dus de Franța și Piemont împotriva Austriei. La 8 iulie 1859, din inițiativa lui Napoleon al III-lea, care se temea că un război mai lung ar putea duce la întărirea mișcării revoluționare și de eliberare națională din Italia și din alte țări europene, în orașul Villafranca a avut loc o întrevedere separată — fără participarea regelui Piemontului — între împăratul Franței și împăratul Austriei, în cadrul căreia s-a ajuns la o înțelegere cu privire la armistițiu. La 11 iulie, între Franța și Austria a fost semnat un tratat de pace preliminar, potrivit căruia Lombardia (cu excepția fortărețelor Mantua și Peschiera) trecea la Franța, dar ulterior Napoleon al III-lea a cedat-o Sardiniei în schimbul Savoiei și Nisei; Veneția a rămas sub stăpînirea Austriei, ducii de Toscana și Modena, surghiuniți în timpul

- războiului, în urma răzcoalelor populare, trebuiau să fie readuși pe tron. Tratatul prevedea formarea unei confederații a statelor italiene sub hegemonia papei. Deși unele puncte ale tratatului preliminar au rămas numai pe hîrtie (de exemplu, punctele referitoare la crearea confederației statelor italiene, readucerea pe tron a ducilor în Toscana și Modena, ale căror teritorii au fost alipite în 1860 Piemontului) sau au fost modificate, condițiile lui au stat, în general, la baza tratatului de pace definitiv încheiat la Zürich la 10 noiembrie 1859. — 407.
- 462 Marx se referă la „Memoriul despre Rusia, pentru informarea actualului împărat”, publicat în ziarul lui Urquhart „Free Press” nr. 7 din 13 iulie 1859, întocmit în 1837, în care erau trasate principalele orientări ale politicii externe ruse. Mai tîrziu Marx a citat extrase din acest document în pamfletul „Domnul Vogt”, arătînd că a fost retipărit în „Preussisches Wochenblatt” în 1855 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 541). — 407.
- 463 O aluzie, pare-se, la scrisoarea lui Lassalle către Marx și Engels din 27 mai 1859, în care Lassalle afirma că în toate revoluțiile se repetă „coliziunea tragică a situației *revoluționare* înseși”. — 408.
- 464 Ca răspuns la această rugămintă a lui Marx, Engels a scris pentru ziarul „Volk” o serie de articole sub titlul general „Războiul din Italia. Privire retrospectivă” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 465—477). — 408.
- 465 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 409.
- 466 Este vorba de declarația lui Kinkel publicată în săptămînalul „Hermann” nr. 26 din 2 iulie 1859, în care spunea că, începînd cu acest număr, își declină răspunderea de redactor al săptămînalului „din motive de sănătate”. În realitate însă, ceea ce l-a determinat au fost materialele publicate la rubrica „Spicuii din presă” în ziarul „Volk” (vezi adnotarea 460). — 410.
- 467 Publicînd „Memoriul despre Rusia” (vezi adnotarea 462), redacția lui „Free Press” a comunicat că a fost descoperit în timpul „crizei ministeriale din Prusia” (vezi volumul de față, p. 412.—413 și adnotarea 475). — 410.
- 468 Vezi adnotarea 431. — 410.
- 469 În primul volum „Portfolio” (vezi adnotarea 15) au fost publicate, pe lingă alte documente, „Depeșa contelei Pozzo-di-Borgo către contele Nesselrode, datată: Paris, 22 decembrie 1826” și „Memoriu cu privire la situația și perspectivele Germaniei, întocmit sub conducerea unui ambasador la St.-Petersburg și predat confidențial guvernului german”, scrise, după părerea redacției „Portfolio”, în 1833. — 410.
- 470 În „Memoriul despre Rusia” (vezi adnotarea 462), în forma în care a fost redat în „Free Press”, se spune că interesele Rusiei cereau să fie ucis fiul lui Petru I, țareviciul Aleksei, și Petru Holsteiner, cum e numit în documente Petru al III-lea. — 411.
- 471 Este vorba de o scrisoare primită de Marx de la Friedrich Kamm (vezi adnotarea 300). — 411.
- 472 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 411.

- 473 Este vorba de articolul lui Biskamp „Pacea de la Villafranca”, publicat ca articol de fond în ziarul „Volk” din 16 iulie 1859. În încheierea articolului, Biskamp declara că va fi continuat. În nr. 12 din 23 iulie 1859, într-adevăr, a apărut sfârșitul articolului lui Biskamp. — 411.
- 474 Marx îi comunică aici lui Engels intenția lui de a scrie seria de articole „Quid pro quo” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 488—506). Seria a rămas neterminată, întrucît ziarul „Volk” și-a încetat apariția. În partea publicată nu este amintit „Memoriul” (vezi adnotarea 462), despre care vorbește Marx aici, numindu-l „documentul lui Urquhart”. — 412.
- 475 Este vorba de evenimentele care au avut loc în Prusia în octombrie 1858, cînd, ca urmare a demenței regelui Frederic Wilhelm al IV-lea, fratele său, prinț al Prusiei (viitorul rege Wilhelm I), a fost numit regent. Cochetînd cu burghezia liberală, regentul a destituit guvernul reacționar al lui Manteuffel. — 412.
- 476 Marx se referă la nr. 5 al ziarului „Volk”, din 4 iunie 1859, în care a apărut prefața lui Marx la lucrarea „Contribuții la critica economiei politice”. În nota sa introductivă, redacția făgăduia că se va scrie despre carte un articol special după studierea ei amănunțită. Ca răspuns la rugămintea lui Marx, Engels a scris o recenzie la această carte; primele două părți ale recenziei au apărut în nr. 14 și 16 ale ziarului „Volk” din 6 și 20 august 1859 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 507—516). Partea a treia, în care Engels își propunea să facă analiza conținutului economic al cărții, nu a fost publicată, întrucît ziarul și-a încetat apariția, iar manuscrisul ei nu a fost găsit. — 413.
- 477 Această scrisoare a fost publicată într-o formă mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 416.
- 478 În ziarul „Volk” nr. 12 din 23 iulie 1859 a fost publicată o poezie a lui Herwegh scrisă în spirit pseudopatriotic, dedicată festivității organizate de membrii asociației de tir din Zürich. — 417.
- 479 Sub denumirea de „memoriul rus” se înțelege „Memoriul despre Rusia” (vezi adnotarea 462); acesta a fost reprodus din „Free Press” în ziarul „Volk” nr. 12—16 din 23 și 30 iulie, 6, 13 și 20 august 1859.
În ziarul „Volk” nr. 8, 9, 10, 12 și 16 din 25 iunie, 2, 9 și 23 iulie și 20 august 1859, la rubrica „Glasul muncitorilor”, a apărut o serie de articole sub titlul „Lucrare scrisă de un muncitor în orele lui libere”, în care autorul lansa ideea înființării așa-numitelor „școli naționale” și-i îndemna pe muncitori să nu se lase amăgiți de iluziile răspîndite de burghezie, să nu se încreadă în preceptul ei „Iubiți-vă dușmanii” etc. La început aceste articole au apărut nesemnate, iar ultimele trei articole purtau semnătura „P”. Autorul lor era Petersen. — 418.
- 480 Engels se referă la discursul lui Napoleon al III-lea rostit în fața corpului diplomatic la 24 iulie 1859, în care declara că pacea încheiată de el cu Austria (vezi adnotarea 461) „a satisfăcut onoarea și interesele Franței”. — 418.
- 481 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 419.
- 482 În nr. 13 al ziarului „Volk” din 30 iulie 1859 au fost publicate versurile unui ostaș din Frankfurt pe Oder. Acest „poet” dădea în versurile sale instruc-

- fiuni militare cu privire la pușca cu ac. Ca urmare a comentariilor ironice în legătură cu această poezie, în ziarul „Volk” a fost publicată o declarație din partea redacției, scrisă probabil de Marx : „Am publicat poezia lui G. Herwegh” (vezi adnotarea 478) „numai pentru a arăta ce se întâmplă cînd declamația politică-poetică, care stîrnea cîndva entuziasmul, este ucisă de republicanismul elvețian. Din neglijență însă, nota respectivă a redacției a rămas nepublicată”. — 419.
- 483 Despre procesul comuniștilor de la Köln vezi adnotarea 89. În mai 1851, Nothjung a fost trimis de Comitetul Central din Köln al Ligii comuniștilor ca emisar în Germania. La 10 mai 1851 a fost arestat de poliția din Leipzig. Documentele găsite asupra lui i-au dat poliției posibilitatea să constate existența Ligii comuniștilor în Germania și să facă noi arestări. — 420.
- 484 Este vorba de cartea : W. Rüstow. „Geschichte der Infanterie” („Istoria infanteriei”). Bd. I—II, Gotha, 1857—1858. — 421.
- 485 Este vorba de „Memoriul despre Rusia” (vezi adnotarea 462). În scrisoarea lui Crawshay publicată în „Free Press” (nr. 8 din 27 iulie 1859) sub titlul „The Russian Memoir of 1837” („Memoriul rus din 1837”) se spunea că acest document a fost publicat într-un ziar german în 1855. În aceeași scrisoare, Crawshay spunea că „un german” a considerat acest document „firul călăuzitor în labirintul politicii europene” și l-a tradus pentru „Free Press”. Numele acestui „german” nu a fost stabilit. — 421.
- 486 Pe la mijlocul lunii iulie 1859 Marx a stat de vorbă cu Blind, Liebknecht și Hollinger — proprietarul tipografiei în care se tipărea ziarul „Volk” — cu privire la pamfletul anonim îndreptat împotriva lui Vogt, „Avertisment”, al cărui text a fost publicat la 18 iunie în ziarul „Volk” și la 22 iunie în „Allgemeine Zeitung” din Augsburg. În acest pamflet Vogt era demascat ca un agent bonapartist corupt. Referindu-se la faptul că pamfletul conține date care-i fuseseră comunicate lui Marx de către Blind la mitingul din 9 mai 1859 (vezi adnotarea 431), precum și la faptul că pe corectura pamfletului, descoperită de Liebknecht la mijlocul lunii iunie în tipografia lui Hollinger și trimisă de el la redacția lui „Allgemeine Zeitung”, erau însemnări făcute de Blind, Marx și-a exprimat părerea că autorul pamfletului este Blind. Dar Blind, care nu voia să ia în mod fățiș atitudine împotriva lui Vogt, nega că el ar fi autorul pamfletului. — 421.
- 487 Este vorba de o scrisoare a editorului Duncker către Engels din 3 august 1859, care constituia un răspuns la o scrisoare a lui Engels din 25 iulie care nu s-a păstrat. În scrisoarea sa, Duncker îl înștiința pe Engels că i-au fost trimise șase exemplare din broșura sa „Padul și Rinul” și că va publica anunțul cu privire la apariția cărții lui Marx „Contribuții la critica economiei politice” în ziarele germane, abia la câteva săptămîni după apariția cărții, ceea ce, după părerea lui, va contribui la o mai bună difuzare a ei. — 424.
- 488 Engels se referă la articolul lui Mazzini „The European coup d'état” („Lovitura de stat europeană”), publicat în ziarul „Times” din 10 august 1859, în care se demonstra existența unui tratat secret între cele trei imperii — Franța, Rusia și Austria, îndreptat împotriva mișcării de eliberare națională din Europa. Vorbind despre atitudinea lui Urquhart față de Mazzini, Engels face aluzie, probabil, la nota „Kossuth și Mazzini”, publicată în ziarul „Free Press” (nr. 5) din 27 mai, editat de Urquhart, în care se făcea presupunerea că Mazzini ar fi „șpion rus”. — 424.
- 489 *Gazeta franceză* numește Marx aici gazeta „Union Républicaine” („Uniunea republicană”), pe care intenționau s-o editeze Ledru-Rollin și Louis Blanc (vezi volumul de față, p. 422).

Decretul cu privire la amnistierea persoanelor condamnate pentru infracțiuni politice a fost promulgat la 16 august 1859 de Napoleon al III-lea cu scopul de a-și asigura sprijinirea guvernului de către cercurile liberale. — 426.

- 490 În săptăminalul „Hermann” nr. 33 din 20 august 1859 a apărut poezia lui Karl Siebel „Cugetare”, purtând mențiunea: „Pentru «Hermann»”. — 427.
- 491 Marx se referă, pare-se, la incidentul de provocare survenit pe râul Peiho în vara anului 1859 și descris ulterior chiar de el în seria de articole intitulată „Noul război cu China” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 547—562). Acest incident și evenimentele care i-au urmat au servit drept pretext pentru începerea în vara anului 1860 a celui de-al treilea război al „opiului”, dezlănțuit de colonialiștii anglo-francezi cu scopul de a impune Chinei noi condiții înrobitoare. — 427.
- 492 După cât se pare, Engels se referă la rubrica ziarului „Times” „Poșta din Calcutta și din China”, în care se publicau știrile primite la Londra prin poștă. — 428.
- 493 După ce în iunie 1859 a apărut prima fasciculă a lucrării „Contribuții la critica economiei politice” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175), potrivit unei înțelegeri prealabile cu editorul berlinez Duncker, Marx intenționa să scoată sub forma fasciculei a doua „capitolul despre capital”, iar apoi și celelalte părți ale lucrării sale economice (vezi adnotările 249 și 374). Dar probleme urgente de partid l-au împiedicat pe Marx să ducă la bun sfârșit acest proiect, și cercetările economice și le-a reluat abia în august 1861, renunțând în acea perioadă la planul de a-și edita lucrarea sub formă de fascicule separate. — 429.
- 494 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 431.
- 495 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 432.
- 496 Este vorba de nota, publicată fără semnătură, „Amănunte referitoare la tranzacția lui Kossuth cu Ludovic-Napoleon”, scrisă de Marx și apărută în „Free Press” nr. 10 din 28 septembrie 1859. Faptele expuse în această notă au fost în întregime reluate de Marx într-un articol cu aceeași temă pentru „New York Daily Tribune”. În acest ziar a fost publicat un articol al lui Marx „Kossuth și Ludovic-Napoleon” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 539—546). S-ar putea ca cele două articole ale lui Marx să fi fost contopite de redacția ziarului într-unul singur. — 435.
- 497 În ziarul „Free Press” nr. 9 din 31 august 1859, în articolul „The New Portfolio” („Noul portofoliu”) era anunțată ediția ce urma să apară la Berlin a culegerii de documente și materiale diplomatice corespunzătoare celei scoase de Urquhart la Londra (vezi adnotarea 15). Această ediție, al cărei redactor era Fischel, a apărut la Berlin în 1859—1860, în limba germană, sub titlul „Das Neue Portfolio. Eine Sammlung wichtiger Dokumente und Aktenstücke zur Zeitgeschichte” („Noul portofoliu. O culegere de documente și materiale importante cu privire la istoria contemporană”). În același anunț al ziarului „Free Press” se arată că „Memoriul despre Rusia” (vezi adnotarea 462) a fost publicat pentru prima oară în „Preussisches Wochenblatt”. — 436.

- 498 „*Marii bărbați*” — denumire ironică dată de Marx și Engels liderilor emigrației burgheze și mic-burgheze, care au transformat activitatea politică într-o arenă pentru carierism, certuri și intrigi și se ocupau cu jocul primejdios de-a conspirațiile revoluționare. Cea mai bună caracterizare a unora dintre acești militanți a fost făcută de Marx și Engels în pamfletul „*Marii bărbați ai emigrației*” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358).
- În legătură cu nota lui Marx din „Free Press” vezi adnotarea 496. — 436.
- 499 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 437.
- 500 Vezi adnotarea 493. — 438.
- 501 Marx se referă la nota apărută fără semnătură în săptăminalul „Hermann” nr. 36 din 10 septembrie 1859, datată „Ostende, 31 august”. — 438.
- 502 Numindu-l pe tipograful Fidelio Hollinger „credinciosul Fidelio”, Marx face o aluzie ironică la numele personajului principal din opera „Fidelio” de Beethoven. Eroina operei, Leonora, travestindu-se în bărbat și luându-și numele de Fidelio, pătrunde cu curaj în închisoare și îl salvează pe soțul ei de la moarte. După apariția acestei opere (la începutul secolului al XIX-lea), numele „Fidelio” a devenit simbolul credinței și devotamentului. — 439.
- 503 Vezi adnotările 431 și 486. — 439.
- 504 În legătură cu pamfletul „Avertisment” publicat de ziarul „Allgemeine Zeitung” (vezi adnotarea 486) în iulie 1859, Vogt a intentat un proces împotriva acestui ziar, învinuindu-l de calomnie. După ce, la începutul lunii august 1859 redacția lui „Allgemeine Zeitung” i-a cerut lui Liebknecht să aducă probe în susținerea acuzațiilor împotriva lui Vogt cuprinse în „Avertisment”, Liebknecht s-a adresat lui Marx, rugându-l să-l ajute determinându-l pe Blind să recunoască că el este autorul acestui pamflet anonim. Marx a considerat necesar să-l determine pe Blind să recunoască acest lucru, întrucât Vogt afirma că autorul pamfletului este însuși Marx, aducându-i acuzația calomnioasă că a făcut din Blind țapul ispășitor pentru partidul său. Pentru Marx era important, de asemenea, să demaște în persoana lui Blind poziția lașă a reprezentanților democrației mic-burgheze, care nu se hotăra să intre în luptă deschisă cu bonapartismul și agenții lui. Negînd că el ar fi autorul pamfletului, Blind a jucat, de fapt, rolul de complice al lui Vogt, întrucât ziarul „Allgemeine Zeitung” a fost lipsit de posibilitatea de a primi de la el dovezi în susținerea faptelor prezentate în ziar. Deși „Allgemeine Zeitung” s-a ridicat împotriva bonapartismului de pe poziții cu totul diferite de cele pe care se situau Marx și adepții săi, Marx a considerat necesar să-i acorde sprijin, în interesul general al luptei împotriva bonapartismului. — 439.
- 505 Vezi adnotarea 451. — 440.
- 506 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 441.
- 507 Marx se referă la articolul publicat în ziarul „New York Daily Tribune” din 23 august 1859, în care tranzacția dintre Kossuth și Ludovic-Napoleon era justificată. Articolul a fost publicat fără semnătură cu mențiunea: „De la corespondentul nostru”. Numele acestui corespondent de la Londra al ziarului — Pulszky — este menționat în articolul lui Marx „Kossuth și Ludovic-Napoleon” printre cel al persoanelor „care s-au aliat cu Kossuth și au băgat

- în buzunar banii bonapartiști" (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 545). — 441.
- 508 Este vorba de nr. 10 al ziarului „Free Press” din 28 septembrie 1859, în care a fost publicată nota lui Marx „Amănunte referitoare la tranzacția lui Kossuth cu Ludovic-Napoleon”. În „Allgemeine Zeitung” din Augsburg această notă a fost reprodușă în suplimentul la nr. 276 din 3 octombrie 1859. — 441.
- 509 Vezi adnotarea 493. — 442.
- 510 Este vorba de o scrisoare a lui Lassalle către Marx din octombrie 1859 în care, în legătură cu problema tacticii în perioada războiului din Italia din 1859 (vezi adnotarea 397), Lassalle încerca din nou să-și susțină linia lui greșită. În legătură cu critica tacticii greșite a lui Lassalle vezi volumul de față, p. 564—566. — 442.
- 511 Este vorba de festivitățile cu ocazia aniversării a o sută de ani de la nașterea lui Schiller, care au avut loc la 10 noiembrie 1859. Pregătirile în vederea acestei festivități de la Londra au fost acaparate de un comitet alcătuit din emigranți mic-burghezi, în frunte cu Gottfried Kinkel, care urmărea să-și facă reclamă cu acest prilej. — 442.
- 512 În legătură cu procesul intentat de Vogt ziarului „Allgemeine Zeitung” din Augsburg (vezi adnotarea 504), Marx a trimis la 19 octombrie 1859 la redacția ziarului o declarație a zețarului A. Vögele, scrisă de acesta la 17 septembrie 1859, în care se spunea că pamfletul „Avertisment” (vezi adnotarea 486) a fost cules în tipografia lui Hollinger, că manuscrisul a fost scris de mână lui Blind și că Hollinger a declarat că Blind este autorul acestui pamflet (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 523—525 și 739). — 443.
- 513 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 444.
- 514 Vezi adnotarea 493. — 445.
- 515 Este vorba de un episod din „Iliada” lui Homer (cîntul întii) : cearta dintre căpeteniile grecilor, Agamemnon și Ahile, din pricina sclavei Briseis. După ce Agamemnon i-a luat-o pe Briseis, Ahile a refuzat să ia parte la războiul împotriva troienilor, deși nu a părăsit tabăra grecilor care asediau Troia. — 445.
- 516 Marx se referă la articolul „Ședințele comitetului Schiller”, publicat în săptăminalul „Hermann” nr. 43 din 29 octombrie 1859. — 445.
- 517 Vezi adnotarea 512. — 447.
- 518 În legătură cu procesul intentat de Vogt ziarului „Allgemeine Zeitung” din Augsburg, care a publicat pamfletul „Avertisment” (vezi adnotarea 504), și cu scrisoarea lui Biskamp către redacția ziarului, publicată în nr. 300 din 27 octombrie 1859 în acest ziar, vezi pamfletul lui K. Marx „Domnul Vogt” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 525—527). — 448.
- 519 În toamna anului 1859, la Parma, Modena, Toscana și Romagna s-a ridicat un nou val al mișcării pentru unificarea națională a Italiei. Guvernele provizorii create în aceste state în timpul războiului purtat de Franța și Piemont împotriva Austriei (vezi adnotarea 397) dispuneau de o armată importantă pe care voiau s-o pună sub comanda generală a lui Garibaldi. În urma intri-

gilor lui Cavour, șeful guvernului piemontez, care se temea de avântul luat de mișcarea populară, Garibaldi a fost îndepărtat de la conducerea armatei și i s-a lăsat numai comanda unei divizii. — 448.

520 La sfârșitul lunii ianuarie—începutul lunii februarie 1860, Engels a scris articolul „Reforma militară din Germania” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 20—25). — 449.

521 Este vorba de războiul Spaniei împotriva Marocului, pregătit în această perioadă și început în noiembrie 1859. Marocul a fost invadat de trupele spaniole, sub comanda generalului O'Donnell. La începutul anului 1860, Engels a scris pentru „New York Daily Tribune” articolul „Mersul războiului împotriva maurilor” și două articole cu titlul „Războiul împotriva maurilor”, consacrate evenimentelor din războiul colonial al Spaniei în Maroc (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 586—590, 591—598, 603—608). Nu s-a stabilit dacă articolul cu privire la Maroc, despre care se vorbește în această scrisoare, a fost scris de Engels.

În legătură cu evenimentele din China vezi adnotarea 491. — 449.

522 În această perioadă Engels a studiat traducerea în limba gotică de către episcopul Ulfilas a Bibliei. Este cel mai important monument scris al limbii gotice, Fragmentele care s-au păstrat din Biblia lui Ulfilas au fost publicate în diverse ediții, scoase de cercetătorii germani. — 449.

523 Este vorba de cartea: J. Grimm. „Deutsche Grammatik” („Gramatica germană”), Theile I—IV. Göttingen, 1819—1837. — 449.

524 Vezi adnotarea 165. — 449.

525 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 450.

526 Marx se referă la războiul muntenilor din Daghestan și Cecenia, conduși de Șamil, împotriva Rusiei țariste. După ce au fost nimicite forțele principale ale lui Șamil, iar acesta a fost luat prizonier (în august 1859), trupele ruse au înfrînt împotrivirea detașamentelor separate ale tovarășilor lui de luptă. — 450.

527 Vezi adnotarea 493. — 450.

528 În nr. 12 al publicației „Freischütz” din 3 noiembrie 1859 a apărut (fără semnătură) nota „Procesul lui Karl Vogt împotriva lui «Allgemeine Zeitung» din Augsburg”, care conținea atacuri la adresa lui Marx. Ca răspuns la aceasta, Marx a trimis o declarație la o serie de ziare germane (vezi K. Marx. „Declarație trimisă redacțiilor lui «Reform», «Volks-Zeitung» și «Allgemeine Zeitung»” în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 740—743). În această declarație, Marx aduce, printre altele, dovada că Blind este autorul pamfletului „Avertisment” (vezi adnotarea 486). — 450.

529 Marx se referă la nota cu subtitlul „De la corespondentul nostru”, publicată în ziarul „New York Daily Tribune” din 26 octombrie 1859 cu mențiunea „Londra, 11 octombrie 1859”. Autorul acestei note, corespondentul londonez al ziarului, Pulszky, care era unul dintre oamenii apropiați ai lui Kossuth, a încercat să respingă fără nici un temei materialul factic cuprins în articolul lui Marx „Kossuth și Ludovic-Napoleon” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 539—546), publicat în ziarul din 24 septembrie 1859. — 450.

- 530 În timpul războiului din Italia din 1859, Kossuth se afla în Italia, unde, din inițiativa lui, s-a format o legiune ungară pentru a lupta de partea Piemontului și a Franței bonapartiste, cu ajutorul căreia Kossuth a încercat să obțină independența pentru Ungaria în războiul împotriva Austriei.
În legătură cu pacea de la Villafranca vezi adnotarea 461. — 450.
- 531 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 451.
- 532 Marx se referă la nr. 45 al săptăminalului „Hermann” din 12 noiembrie 1859, în care erau descrise festivitățile Schiller de la Londra din 10 noiembrie 1859, Lui Gottfried Kinkel, care a condus ceremonia, i se aduceau tot felul de laude. — 451.
- 533 Răspunsul scris de Marx la 15 noiembrie 1859 la declarația lui Blind din „Allgemeine Zeitung” nr. 313 din 9 noiembrie 1859, în care acesta nega că el ar fi autorul pamfletului „Avertisment” (vezi adnotarea 486), a fost publicat în suplimentul la „Allgemeine Zeitung” nr. 325 din 21 noiembrie 1859 (vezi K. Marx. „Declarație trimisă redacției lui «Allgemeine Zeitung»” în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 744—745). — 451.
- 534 Articolul lui Marx cu privire la problema Suezului, adică la evenimentele legate de construirea Canalului de Suez, în jurul căreia s-au accentuat în această perioadă contradicțiile dintre Anglia și Franța, nu a fost publicat de redacția lui „New York Daily Tribune”.
În legătură cu articolele lui Engels despre evenimentele din Maroc vezi adnotarea 521. — 452.
- 535 Articolul lui Engels despre mișcarea de voluntari din Anglia nu a apărut în „New York Daily Tribune”. Ulterior, Engels a scris o serie de articole în legătură cu această mișcare pentru săptăminalul „The Volunteer Journal, for Lancashire and Cheshire”, care apărea la Manchester (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963). — 452.
- 536 Este vorba de cartea : O. Dolch. „Geschichte des Deutschen Studententhums” („Istoria studențimii germane”), Leipzig, 1858. — 453.
- 537 Casa Schiller, creată la Manchester în noiembrie 1859, în legătură cu sărbătorirea a o sută de ani de la nașterea poetului german F. Schiller, tindea să devină centrul vieții culturale și obștești a coloniei germane din Manchester. La început, Engels, care a avut o atitudine critică față de activitatea asociației ce purta pecetea birocratismului prusian, s-a ținut deoparte. După ce în statutul ei au intervenit unele schimbări, în 1864 Engels a ocupat postul de membru al conducerii, iar apoi pe acela de președinte al Casei Schiller, consacrandu-i mult timp și exercitând o mare influență asupra activității ei. — 454.
- 538 În Palatul de cristal (vezi adnotarea 94) au avut loc la 10 noiembrie 1859 festivitățile cu prilejul aniversării a o sută de ani de la nașterea lui Schiller ; la acestea un rol important l-au avut emigranții mic-burghezi germani, în frunte cu Kinkel. — 454.
- 539 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 454.

- 540 În nr. 43 al revistei ilustrate „Die Gartenlaube” pe anul 1859 a fost publicată, purtînd semnătura „B”, o schiță de Bettziech intitulată „Ferdinand Freiligrath”. În această schiță, autorul făcea încercarea de a explica în mod calomnios prin influența lui Marx insuccesele poetului pe plan literar.
- Extrasul din „Volksblatt” trimis de Marx conținea o știre datată 7 noiembrie 1859, cu privire la procesul intentat de Vogt ziarului „Allgemeine Zeitung” din Augsburg. Această știre era însoțită de atacuri dușmănoase la adresa lui Marx. — 454.
- 541 Marx se referă la nota „Cronica festivităților noastre schilleriene”, apărută fără semnătură în săptămînalul „Hermann” nr. 46 din 19 noiembrie 1859. — 454.
- 542 Vezi adnotarea 530. — 455.
- 543 Declarația lui Freiligrath a fost publicată în suplimentul la nr. 319 al ziarului „Allgemeine Zeitung” din 15 noiembrie 1859.
- În legătură cu procesul intentat de Vogt ziarului „Allgemeine Zeitung” (vezi adnotarea 504), Freiligrath s-a situat pe o poziție reprobabilă față de Marx. El a refuzat să-l ajute pe Marx ca să-l determine pe Blind să recunoască că el este autorul pamfletului „Avertisment”, deși Freiligrath ar fi putut confirma că Blind i-a spus despre Vogt aceleași lucruri pe care le conținea și pamfletul anonim. Prin atitudinea sa, Freiligrath a împiedicat în mod obiectiv demascarea agentului bonapartist Vogt, care l-a calomniat pe Marx și pe revoluționarii proletari conduși de el. — 456.
- 544 Vezi adnotările 431 și 538. — 456.
- 545 În legătură cu ziarul „Morning Advertiser”, care era proprietatea „Societății de ajutor reciproc a circiumarilor cu brevet”, vezi articolul lui Marx „Berarii și respectarea repausului duminical. — Clanricarde” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 658—660). — 456.
- 546 Marx se referă la nota „Pronosticuri cu privire la mersul probabil al războiului din Italia, făcute cu puțin înainte de începerea lui”. În notă se afirmă că, într-unul din articolele sale, Karl Blind ar fi prezis exact mersul și rezultatele războiului. — 458.
- 547 În săptămînalul „Hermann”, începînd cu nr. 36 (din 10 septembrie 1859) și terminînd cu nr. 43 (din 29 octombrie 1859), a apărut (cu întreruperi) o serie de articole sub titlul „Stieber”. În acestea era demascată activitatea șefului poliției politice prusiene, Stieber, care a fost unul dintre organizatorii și martorii principali în procesul comuniștilor de la Köln (vezi adnotarea 89). Nota corespondentului berlinez, despre care vorbește Marx aici, aparținea autorului acestor dezvăluiri, Eichhoff. Ea a fost publicată în nr. 45 al săptămînalului „Hermann” din 12 noiembrie 1859. — 458.
- 548 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 459.
- 549 Prima dintre scrisorile menționate de Marx nu s-a păstrat, iar a doua despre care vorbește el aici este, pare-se, scrisoarea din 19 noiembrie 1859, deși în ziua respectivă era sîmbătă, nu marți. — 459.
- 550 Marx se referă la o scrisoare pe care i-a adresat-o Lassalle în jurul datei de 20 noiembrie 1859. Ea constituie un răspuns la scrisoarea lui Marx din 15 noiembrie 1859 (vezi volumul de față, p. 561—562). În scrisoarea sa, Lassalle

încerca să-l convingă pe Marx să nu publice în ziarul „Volks-Zeitung” declarația îndreptată împotriva lui Vogt și Blind (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963 p. 744—745). — 459.

551 În legătură cu cartea lui F. Lassalle vezi adnotarea 278.

În legătură cu ediția a doua vezi adnotarea 493.

Conspirația tăcerii a fost pusă la cale de presa burgheză în jurul primei ediții a lucrării lui K. Marx „Contribuții la critica economiei politice”. — 459.

552 Redactorul lui „Allgemeine Zeitung” din Augsburg, Kolb, este autorul unei note a redacției apărute în ziarul din 15 noiembrie 1859 cu privire la declarația lui Freiligrath. În această notă Kolb susținea că, într-o scrisoare trimisă ziarului, Liebknecht îl numea pe Freiligrath printre persoanele care pot fi acuzatorii lui Vogt. În realitate, Liebknecht spunea doar că Freiligrath poate confirma, împreună cu Marx, că Blind este autorul pamfletului „Avertisment” (vezi adnotarea 486).

Cotta a fost editorul ziarului „Allgemeine Zeitung”. — 460.

553 La începutul lunii aprilie 1859, Vogt i-a trimis lui Freiligrath, precum și altor persoane, „Programul” său politic, în care se pronunța, în spiritul propagandei bonapartiste, pentru neutralitatea statelor Uniunii germane în apropiatul război dintre Franța și Austria. Freiligrath i-a arătat lui Marx scrisoarea trimisă de Vogt, precum și „Programul”. Vezi pamfletul lui Marx „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 515—517). — 460.

554 Este vorba de articolul lui Blind „Marele duce Constantin — viitorul rege al Ungariei” (vezi adnotarea 451). — 461.

555 Vezi adnotarea 535. — 461.

556 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 462.

557 Vezi adnotarea 543. — 462.

558 În august 1851, Marx, însoțit de F. Freiligrath și W. Wolff, s-a dus la redacția ziarului german din Londra „How do you do?” și a cerut editorului Drucker și redactorului Bettziech să-i dea satisfacție în legătură cu faptul că în ziar a fost publicată o notă care conținea aluzii murdare în sensul că Marx ar fi profitat de legătura sa de rudenie cu ministrul de interne al Prusiei, Ferdinand von Westphalen, fratele vitreg al lui Jenny Marx. — 462.

559 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 463.

560 Articolul amintit a fost publicat în săptăminalul „Hermann” nr. 48 din 3 decembrie 1859. În legătură cu comitetul Schiller vezi adnotarea 511. — 463.

561 Este vorba de publicarea unor extrase din pamfletul lui Marx „Lordul Palmerston” (vezi adnotarea 64) în „Das Neue Portfolio. Eine Sammlung wichtiger Dokumente und Aktenstücke zur Zeitgeschichte”. Hefte I und II Berlin, 1859—1860. — 464.

562 Vezi adnotarea 454. — 466.

563 Vezi adnotarea 540. — 467.

- 564 Engels se referă la cartea lui Darwin „On the Origin of Species” („Originea speciilor”), care apăruse cu câteva zile înainte, la 24 noiembrie 1859, la Londra. — 468.
- 565 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”. Bd. II, Stuttgart, 1913. — 468.
- 566 Această idee a lui Marx a fost reluată ulterior în lucrarea lui Engels „Savoia, Nisa și Rinul”, scrisă în februarie 1860 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 609—653). — 469.
- 567 Este vorba de scrisoarea negustorului de cărți londonez Albert Petsch către Marx din 11 decembrie 1859, prin care Petsch îi transmite lui Marx rugămintea exprimată de Juch de a-i fixa locul și data unei întâlniri. Juch voia să capete de la Marx informații în legătură cu procesul comuniștilor de la Köln (vezi adnotarea 89), deoarece șeful poliției politice prusiene, Wilhelm Stieber, care a jucat rolul principal în acest proces, a adresat unui tribunal din Berlin o reclamație împotriva lui Eichhoff, corespondentul berlinez al săptăminalului „Hermann”, care publicase în acest ziar dezvoltările sale cu privire la Stieber (vezi adnotarea 547). În mai 1860, Eichhoff a fost condamnat de un tribunal din Berlin la 14 luni închisoare. — 469.
- 568 Este vorba de evenimentele din Maroc (vezi adnotarea 521). — 470.
- 569 Declarațiile lui Freiligrath și Blind, în care fiecare dintre ei arăta că nu are nici un amestec în afacerea Vogt, au fost publicate în suplimentul la nr. 345 al lui „Allgemeine Zeitung” din 11 decembrie 1859. În legătură cu poziția lui Freiligrath vezi adnotarea 543. În legătură cu declarația lui Blind vezi pamfletul lui Marx „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 526). — 471.
- 570 Vezi adnotarea 567. — 471.
- 571 Marx se referă la o scrisoare către redacția săptăminalului „Hermann”, apărută în „Hermann” nr. 50 din 17 decembrie 1859. În această scrisoare semnată „S. L. Borkheim”, se aduceau elogiul lui Karl Blind, „al cărui nume”, după cum se spune în scrisoare, „prin rezonanța politică pe care o are la Mannheim, Heidelberg, Stuttgart, nu e cu nimic mai prejos de numele lui Kinkel la Köln, Berlin și Stettin”. — 471.
- 572 Soția lui Marx, Jenny Marx, împreună cu cele trei fiice au fost la Trier de la 22 mai până la aproximativ 10 septembrie 1856. Ea s-a dus să viziteze pe mama ei bolnavă, care a murit la 23 iulie. Marx, în iunie-iulie 1856, a fost la Engels, la Manchester (vezi adnotarea 74). — 476.
- 573 Este vorba de lucrarea lui Marx „Dezvăluiri asupra istoriei diplomației secolului al XVIII-lea” (vezi adnotarea 67). — 480.
- 574 În legătură cu *procesul comuniștilor de la Köln* vezi adnotarea 89.
„Circulara” amintită aici de Marx a fost reprodușă în corespondența din Hanovra, publicată în ziarul „Allgemeine Zeitung” din 16 iunie 1856. — 480.
- 575 Această dezmințire nu a apărut în „Allgemeine Zeitung” din Augsburg. — 480.
- 576 Este vorba de publicarea lucrării lui Marx „Dezvăluiri asupra istoriei diplomației secolului al XVIII-lea” în „Sheffield Free Press” (vezi adnotarea 67). În paragraful următor, Marx se referă la intenția lui Ironside de a include

- această lucrare în seria de materiale urquhartiste apărută sub titlul „Free Press Serials”. — 481.
- 577 În a doua jumătate a lunii august, Engels se afla la Londra pentru a se întâlni cu mama sa, care venise pentru un timp în Anglia. — 484.
- 578 Este vorba de lucrarea lui Marx „Dezvăluiri asupra istoriei diplomației secolului al XVIII-lea” (vezi adnotarea 67). — 484.
- 579 Vezi adnotarea 156. — 485.
- 580 Este vorba de lucrarea lui Marx „Dezvăluiri asupra istoriei diplomației secolului al XVIII-lea” (vezi adnotarea 67). — 486.
- 581 Această scrisoare a fost anexată de Marx la scrisoarea lui Jenny Marx către Konrad Schramm din 8 decembrie 1857 (vezi volumul de față, p. 579—581). — 487.
- 582 *Lucus a non lucendo* — literal : desiş, deoarece în el nu este lumină. Cunoscut procedeu de comparare nu prin asemănare, ci prin contrast. — 488.
- 583 Este vorba de propunerea făcută de Friedländer lui Marx de a colabora la ziarul burghez austriac „Presse” (vezi adnotarea 252). — 489.
- 584 Vezi adnotarea 249. — 490.
- 585 Vezi adnotarea 249. — 492.
- 586 Este vorba de cartea : A. Quetelet. „Sur l'homme et le développement de ses facultés, ou Essai de physique sociale” („Despre om și dezvoltarea facultăților sale, sau Eseu de fizică socială”). Tomes I—II, Paris, 1835. Marx a folosit traducerea engleză a acestei cărți, apărută la Edinburgh în 1842. — 495.
- 587 Vezi adnotarea 249. — 495.
- 588 În legătură cu procesul lui Bernard vezi adnotarea 320. — 497.
- 589 Vezi adnotarea 232. — 497.
- 590 Vezi adnotarea 324. — 501.
- 591 Vezi adnotarea 278. — 507.
- 592 Engels a parafrazat fraza de largă circulație : „Ei n-au învățat nimic și n-au uitat nimic”, cuprinsă într-una din scrisorile amiralului francez de Panat, scrisă în perioada restaurației monarhiei Bourbonilor. Unii atribuie această frază lui Talleyrand. A fost spusă la adresa monarhiștilor care s-au dovedit incapabili să tragă învățăminte din revoluția burgheză franceză de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. — 509.
- 593 Aluzie la săptămânalul scris de mână „Maikäfer, eine Zeitschrift für Nicht-Philister” („Cărăbușul, revistă pentru nefilistini”), înființat de Gottfried Kinkel și Johanna Mockel la Bonn, în 1840. Concomitent, ei au înființat „Uniunea cărăbușilor”. O dată cu izbucnirea revoluției din Germania din 1848, și revista și asociația și-au încetat existența. Vezi pamfletul lui Marx și Engels „Marii bărbați ai emigrației” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, Bucu-rești, Editura politică, 1960, p. 267). — 509.
- 594 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în revista „Die Neue Zeit”, Bd. 2, nr. 32, 1906—1907. — 510.

- 595 Este vorba de filiala elvețiană a lui *Crédit mobilier* (vezi adnotarea 50). — 510.
- 596 În legătură cu ruptura dintre Marx și Ernest Jones vezi adnotarea 242. — 511.
- 597 În legătură cu „învierea lui Kinkel” vezi adnotarea 372. — 512.
- 598 Este vorba de poemul lui Schönaich „Hermann sau Germania eliberată”, dedicat conducătorului unor triburi germane Arminius (Hermann). În 1751 poemul a fost editat de cunoscutul scriitor și critic german Gottsched, cu o prefață elogioasă. În 1752, la recomandarea lui Gottsched, Facultatea de filozofie a Universității din Leipzig i-a acordat lui Schönaich titlul de „poet laureat”. — 512.
- 599 În legătură cu „marii bărbați”, cum fi numea Marx și Engels pe militanții emigrației mic-burgheze, vezi adnotarea 498. — 512.
- 600 În legătură cu *procesul comuniștilor de la Köln* vezi adnotarea 89. — 512.
- 601 Este vorba de lucrarea lui B. Franklin, scrisă în 1729 și publicată în 1731, „A Modest Inquiry into the Nature and Necessity of a Paper Currency” („Un studiu modest despre natura și necesitatea banilor de hîrtie”) (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 45). — 513.
- 602 Este vorba de lucrarea lui Berkeley „The Querist”, London, 1750. — 513.
- 603 După cum reiese din prima fasciculă a lucrării lui Marx „Contribuții la critica economiei politice”, este vorba de numărul din 19 octombrie 1711 al revistei „Spectator” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 148). — 513.
- 604 În legătură cu raportul comitetului lingourilor (1810) vezi lucrarea lui Marx „Contribuții la critica economiei politice” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 158). — 513.
- 605 În octombrie 1858, în perioada așa-numitei crize de regență (vezi adnotarea 475), ministrul de interne al Prusiei, Ferdinand von Westphalen, fratele vitreg al soției lui Marx, și-a dat demisia. — 515.
- 606 Vezi adnotarea 397. — 516.
- 607 Despre teama lui Ludovic-Napoleon de răzbunarea carbonarilor italieni, care au jurat să-l ucidă în urma executării lui Orsini, autorul unui atentat la viața lui, se vorbește în articolul lui K. Marx și F. Engels „Panica financiară din Europa”. În acest articol, precum și în articolul lui K. Marx „Situația lui Ludovic-Napoleon” și în articolul lui F. Engels „Armata franceză” sînt elucidate multe dintre problemele abordate în această scrisoare (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 187—192, 193—197 și 198—204). Vezi și adnotarea 380. — 516.
- 608 În legătură cu decretul lui Ludovic-Napoleon, în care se prevedea reglementarea prețurilor la cereale și crearea, în acest scop, a unor antrepozite publice, destinate păstrării cerealelor, vezi articolul lui Marx „Proiectul pentru reglementarea prețurilor la cereale în Franța” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 650—654). — 516.
- 609 În legătură cu aceste episoade din biografia lui Napoleon al III-lea vezi adnotarea 42. — 517.
- 610 Vezi adnotarea 382. — 517.
- 611 După cum reiese dintr-o scrisoare a lui Marx către Lassalle din 3 martie 1860, Marx se referă aici la corespondența din ziarul londonez „Daily Telegraph”

- în legătură cu moartea Johannei Mockel, soția lui Gottfried Kinkel. Această corespondență aparținea scriitoarei germane Fanny Lewald, Stahr după numele soțului. — 519.
- 612 Aluzie la titlul lucrării lui Kant „*Critik der Urtheilskraft*” („*Critica puterii de judecată*”). Cartea a apărut la Berlin și Libava în 1790. — 520.
- 613 În iunie-iulie 1849 Engels a participat direct la luptele revoluționare din Baden și Palatinat. Fiind aghiotant al lui Willich, care comanda un detașament de voluntari al armatei răsculate din Baden și Palatinat, Engels a întocmit împreună cu el planurile operațiilor militare și a condus deosebi executarea sarcinilor de luptă mai grele și mai periculoase. El a participat la patru bătălii, printre care la marea bătălie de la Rastatt. — 521.
- 614 Engels se referă la târgul de cărți de la Leipzig, care se organiza anual și la care erau reprezentate editurile din întreaga Germanie. — 522.
- 615 Este vorba de lucrarea lui Miklosich în mai multe volume „*Vergleichende Grammatik der Slawischen Sprachen*” („*Gramatica comparată a limbilor slave*”). În această perioadă au văzut lumina tiparului volumul I: „*Vergleichende Lautlehre der Slawischen Sprachen*” („*Fonetica comparată a limbilor slave*”), Wien, 1852, și volumul al III-lea: „*Vergleichende Formenlehre der Slawischen Sprachen*” („*Morfologia comparată a limbilor slave*”), Wien, 1856. — 523.
- 616 Vezi adnotarea 397. — 524.
- 617 Vezi adnotarea 400. — 524.
- 618 La începutul lunii martie 1859 au sosit în Anglia liberalul italian Carlo Poerio și tovarășii lui de idei, participanți la revoluția din 1848—1849 din Italia. Din închisorile austriece el au fost surghiuniți în America, dar căpitanul vaporului i-a lăsat în libertate. În ziarul londonez „*Times*” din 12 martie 1859 a fost publicată o scrisoare a contelui Shaftesbury către redactorul ziarului, în care acesta spunea despre Poerio și tovarășii lui de idei că sint „oameni cinstiți și eroi”. La Londra s-a înființat un comitet pentru sprijinirea lui Poerio și a tovarășilor săi de idei, în componența căruia au intrat Palmerston, Shaftesbury și alții. — 524.
- 619 Din 1693 pînă în 1806 se afla la Wetzlar Reichskammergericht — tribunalul imperial german, care examina conflictele dintre proprietarii de pământ, reclamațiile în legătură cu impozitele etc. Acesta era totodată instanța de apel supremă în procesele judecate de tribunalele de pe domenii și din orașele care făceau parte din așa-numitul Sfînt Imperiu roman de națiune germană. În Reichskammergericht procedura judiciară se distingea printr-o totală confuzie și prin incetinea. — 525.
- 620 Vezi adnotarea 475. Articolele lui Marx pe această temă au fost publicate în volumul 12 al ediției de față. — 527.
- 621 Este vorba de răscoala din Polonia din 1830—1831 îndreptată împotriva țarismului. Ea a început în noiembrie 1830. Conducerea răscoalei se afla în cea mai mare parte în mîinile nobilimii poloneze, care nu a putut atrage de partea sa masele largi ale țărănimii, deoarece a refuzat să satisfacă revendicarea acesteia cu privire la desființarea iobăgiei. Faptul că răscoala nu s-a bucurat de sprijinul țărănimii a dus la înfrîngerea ei. Ea a fost înăbușită cu cruzime de țarism. O apreciere a acestei răscoale vezi în discursul lui Engels „*Cu privire la problema poloneză*” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 531—534) și în lucrarea lui En-

- gels „Războiul țărănesc german”, în care se face o comparație între poziția nobilimii poloneze față de țărănime în această răscoală și poziția nobilimii germane față de țărănime în răscoala din 1522, condusă de Sickingen și Hutten (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 405). — 531.
- 622 La scrisoare a fost anexată o listă cu greșelile de tipar scrisă de Marx. — 532.
- 623 Este vorba de scrisoarea redactorului ziarului vienez „Presse”, Marx Friedländer, către Marx din 12 aprilie 1859. — 536.
- 624 Este vorba de alegerile din parlamentul englez de la sfârșitul lunii aprilie—începutul lunii mai 1859. Majoritatea în alegeri au obținut-o whigii. Vezi și adnotarea 400. — 536.
- 625 Această scrisoare este singura care ne-a rămas dintre scrisorile lui Marx către Friedländer, redactorul ziarului „Press”. În această perioadă Marx a purtat tratative cu Friedländer în legătură cu colaborarea sa la ziar (vezi volumul de față, p. 376—377). De data aceasta nu s-a ajuns la un acord definitiv (vezi adnotarea 252). — 537.
- 626 Este vorba de panica comercială de la Viena (vezi adnotarea 430). — 537.
- 627 Aici și mai departe, unde Engels vorbește despre deosebirea dintre drama scenică și cea literară și despre alte probleme ale creației artistice, el polemizează de fapt cu Lassalle, avînd în vedere tezele expuse de acesta în prefața la drama „Franz von Sickingen”. — 539.
- 628 Engels se referă la procesul lui Lassalle, care a avut loc la 3—4 mai 1849, cînd i s-a adus acuzația că în discursul rostit la o adunare populară în Neuss (îngă Düsseldorf), la 22 noiembrie 1848, a îndemnat la înarmare împotriva puterii de stat. După rostirea acestui discurs, Lassalle a fost arestat în aceeași zi și pînă la proces a fost ținut în închisoare. În „Neue Rheinische Zeitung” a fost publicată o serie de articolele lui Marx și Engels sub un singur titlu „Lassalle”, în care era demascată samavolnicia vădită de organele judiciare și din închisoare față de Lassalle (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 295—297, 495—497, 507—512, 517—522). S-ar putea, de asemenea, ca Engels să se refere la discursul rostit de Lassalle la adunarea din Worringen (îngă Köln) la 18 septembrie 1848. La această adunare a luat parte și Engels, care a fost ales secretar al adunării (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, București, Editura politică, 1963, p. 564—565). — 539.
- 629 „Opinca” și „Sărmanul Konrad” — asociații țărănești secrete care au pregătit războiul țărănesc german din 1525. Activitatea acestor asociații a fost analizată de Engels în lucrarea „Războiul țărănesc german” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 390—398, 400—401). — 542.
- 630 Este vorba de democrații burghezi și mic-burghezi germani, ai căror lideri sint amintiți într-un cîntec foarte răspîndit în Germania de sud în perioada revoluției din 1848—1849.
- „Hecker, Struve, Blenker, Blum, Zitz și care or mai fi
Pe toți monarhii Germaniei îi vor nimici !”
- refrenul acestui cîntec, cu care se deschide lucrarea lui Engels „Campania germană pentru constituția imperiului”, reprezintă o critică la adresa acțiunilor democrației mic-burgheze în timpul revoluției (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 117). — 542.

- 631 Este vorba de o scrisoare a lui Lassalle către Marx și Engels din 27 mai 1859, în care Lassalle ripostează la critica făcută de aceștia dramei sale „Franz von Sickingen”. — 543.
- 632 Vezi adnotarea 420. — 544.
- 633 Vezi adnotarea 431. — 544.
- 634 Vezi adnotarea 431. — 544.
- 635 Vezi adnotarea 486. — 546.
- 636 Este vorba de depozitia zețarului A. Vögele (vezi adnotarea 512). — 546.
- 637 Vezi adnotarea 504. Procesul lui Vogt împotriva ziarului „Allgemeine Zeitung” a început la 24 octombrie 1859. — 546.
- 638 Vezi adnotarea 420. — 546.
- 639 „Asociația prietenilor patriei” — asociație republicană a emigranților germani de la Londra, care a ființat în deceniile al 6-lea și al 7-lea ale secolului al XIX-lea ; printre membrii ei au fost K. Blind, F. Freiligrath, F. Hollinger și alții. — 546.
- 640 Scrisorile lui Marx din 26 septembrie și 8 octombrie 1859, publicate în volumul de față, către fostul prim-ministru al guvernului revoluționar maghiar Szemere dovedesc eforturile depuse de Marx pentru a stabili legături cu cercurile revoluționar-democratice ale emigrației maghiare. Aceste scrisori conțin o critică aspră a acțiunilor greșite ale lui Kossuth în perioada emigrației sale, când Kossuth s-a lăsat amăgit de lozincile demagogice „de eliberare” ale lui Napoleon al III-lea și a încercat să încheie o tranzacție cu el, nutrindu-se cu iluzia că l-ar putea folosi ca aliat în lupta pentru eliberarea Ungariei. Această critică nu se referă la perioada cea mai importantă din activitatea lui Kossuth — perioada revoluției din 1848—1849, când Kossuth se afla în fruntea forțelor revoluționare care luptau pentru independența națională a Ungariei și era, potrivit spuselor lui Engels, „un caracter cu adevărat revoluționar, un om care, în numele poporului său, are curajul să primească provocarea la o luptă disperată” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 181). — 547.
- 641 Vezi adnotarea 507. — 547.
- 642 Redacția lui „New York Daily Tribune” a publicat un articol al lui Marx pe această temă sub titlul „Kossuth și Ludovic-Napoleon” (vezi adnotarea 496). — 547.
- 643 Marx se referă la articolul lui A. Asbóth „Pacea de la Villafranca și problema ungarilor”, datat 25 august 1859 și publicat în ziarul „New York Daily Tribune” din 31 august 1859. — 548.
- 644 Corespondența dintre Urquhart și Kossuth a fost publicată în limba engleză în ziarul urquhartist „Free Press” nr. 16 din 12 mai 1858. Marx se referă la această corespondență în articolul său „Kossuth și Ludovic-Napoleon” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 540). — 548.
- 645 În legătură cu această călătorie a lui Marx vezi adnotarea 459. — 549.
- 646 Este vorba de faptele care l-au demascat pe Vogt ca agent bonapartist (vezi adnotarea 431). — 549.
- 647 Vezi adnotarea 486. — 550.

- 648 Este vorba de depoziția zețarului A. Vögele (vezi adnotarea 512). — 550.
- 649 Vezi adnotarea 493. — 550.
- 650 Vezi adnotarea 374. — 550.
- 651 Vezi adnotarea 496. — 551.
- 652 Marx se referă la articolul de fond al ziarului „Times” din 4 octombrie 1859, în care lui Kossuth îi era consacrat un pasaj special. — 551.
- 653 Vezi adnotarea 507. — 552.
- 654 În articolul de fond al ziarului „Times” din 4 octombrie 1859 este amintită scrisoarea lui Kossuth către un oarecare Mac Adam, publicată în același număr al ziarului. În scrisoarea sa, Kossuth vorbea despre dezamăgirea pe care i-a pricinuit-o încheierea păcii de la Villafranca (vezi adnotarea 461). Declarația lui Mac Adam potrivit căreia scrisoarea lui Kossuth era o scrisoare „particulară” a fost publicată în „Times” din 7 octombrie 1859. — 552.
- 655 Într-o notă a lui Marx apărută în „Free Press”, „Amănunte referitoare la tranzacția lui Kossuth cu Ludovic-Napoleon”, se spunea că Perczel, „de îndată ce și-a dat seama de substratul acestei tranzacții, s-a îndepărtat de Kossuth și a condamnat tratatul ruso-francez”. În articolul mai amănunțit scris de Marx „Kossuth și Ludovic-Napoleon”, publicat în „New York Daily Tribune”, se arată de asemenea că declarațiile lui Perczel constituie una din sursele de demascare a atitudinii lui Kossuth în timpul războiului din Italia din 1859 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 545—546). — 552.
- 656 Vezi adnotarea 537. — 554.
- 657 Marx se referă la tratativele duse de Lassalle cu Duncker în legătură cu editarea celei de-a doua fascicule a lucrării „Contribuții la critica economiei politice” (vezi adnotarea 493). — 554.
- 658 Vezi adnotarea 504. — 555.
- 659 *Liga comuniștilor* — prima organizație comunistă internațională a proletariatului. Ea a fost creată de Marx și Engels și a ființat între anii 1847 și 1852. Vezi articolul lui F. Engels „Cu privire la istoria Ligii comuniștilor” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 21, București, Editura politică, 1965, p. 207—224). — 555.
- 660 Vezi adnotarea 449. — 556.
- 661 Vezi adnotarea 504. — 556.
- 662 Vezi adnotarea 459. — 557.
- 663 Marx se referă la documentele diplomatice legate de războiul din Italia din 1859 care au fost publicate de guvernul prusian în „Neue Preussische Zeitung”, în iulie 1859, iar apoi în 30—31 iulie au fost reproduse în „Allgemeine Zeitung” din Augsburg. Marx a analizat în amănunțime o seamă de telegrame ale ministrului de externe al Prusiei, Schleinitz, care au fost publicate în această serie, în articolul amintit aici „Quid pro quo” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 488—506). — 557.

664 Vezi adnotarea 451. — 557.

665 Vezi adnotarea 420. — 558.

666 Vezi adnotarea 512. — 558.

667 Vezi adnotarea 528. — 558.

668 Vezi adnotarea 493. — 558.

669 La 26 mai 1849, Wilhelm Wolff s-a ridicat în Adunarea națională de la Frankfurt împotriva adoptării „Proclamației către poporul german”, întocmită de poetul Uhland în numele democraților moderați, și a propus ca regele imperiului — arhiducele austriac Johann — și miniștrii lui să fie declarați trădători ai poporului. Discursul lui Wolff a stîrnit atacuri vehemente din partea deputaților burghezi. Vogt a rostit un discurs veninos împotriva lui Wolff. În legătură cu aceasta vezi pamfletul lui K. Marx „Domnul Vogt” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 507—510) și articolul lui Engels „Wilhelm Wolff” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 93—95). — 560.

670 Marx jonglează aici cu o expresie a avocatului Hermann, care reprezenta interesele lui Vogt în procesul intentat de acesta ziarului „Allgemeine Zeitung” (vezi adnotarea 504). Avocatul l-a numit pe Vogt „caracterul împlinit”. Dar această expresie are și un alt sens : „împlinit”, „gras”, ceea ce i-a permis lui Marx să-l ia în rîs după aceea pe Vogt în pamfletul „Domnul Vogt”, folosind cuvintele avocatului (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 428).

În legătură cu articolul lui Vogt din „Handels-Courier” vezi adnotarea 454. — 560.

671 La 1 septembrie 1859 Szemere l-a vizitat pe Marx la Londra. Cu această ocazie l-a informat pe Marx în legătură cu tranzacția dintre Kossuth și Napoleon al III-lea. Aceste informații au stat la baza articolului lui Marx „Kossuth și Ludovic-Napoleon” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 539—546). — 560.

672 Vezi adnotarea 511. — 561.

673 Aceste atribute ale lui Kinkel au fost ironizate de Marx și Engels în pamfletul lor „Marii bărbați ai emigrației” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 277, 279, 280).

Negru, roșu și auriu — culorile care simbolizau unitatea Germaniei ; lozincă unității era interpretată de democrații mic-burghezi ca o chemare de a se constitui în Germania o federație a domeniilor autonome asemănătoare Confederației elvețiene. — 561.

674 Vezi adnotarea 532. — 562.

675 Vezi adnotarea 379. — 564.

676 Marx se referă la o scrisoare pe care i-a adresat-o Lassalle la mijlocul lunii noiembrie 1859 și în care acesta ridica în slăvi cantata lui Freiligrath „La festivitățile Schiller. 10 noiembrie 1859. Imnul germanilor din Londra” și se arăta jignit că Freiligrath nu i-a răspuns nimic după ce i-a trimis drama sa „Franz von Sickingen”. — 564.

677 Vezi adnotarea 540. — 564.

678 În legătură cu „*Alianța dintre Bonaparte și Rusia*” vezi adnotarea 425.

Vorbind despre circulara Rusiei, Marx se referă la depeșa ministrului de externe Gorceakov din 21 (15) mai 1859 către reprezentanții diplomatici ruși în statele germane. Textul acestei depeșă a fost publicat în ziarul „L'Independence belge” și reprodus la 16 iunie 1859 în nr. 167 al ziarului „Allgemeine Zeitung” din Augsburg.

În articolul său „*Quid pro quo*”, Marx scria despre această depeșă : „Circulara lui Gorceakov către micile state germane, în care, sub amenințarea cu cautul, le impunea să păstreze o strictă neutralitate, a apărut în presă” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 497). — 565.

679 Vezi adnotarea 663. — 565.

680 În legătură cu această călătorie a lui Marx vezi adnotarea 459. — 566.

681 În legătură cu poziția lui Freiligrath în afacerea Vogt vezi adnotarea 543. — 566.

682 În legătură cu acest pamflet vezi adnotarea 486. — 566.

683 În legătură cu întâlnirea dintre Marx și Blind la mitingul din 9 mai 1859 și cu scrisoarea lui Vogt către Freiligrath din 1 aprilie 1859 vezi adnotările 431 și 553. — 567.

684 Vezi adnotarea 451. — 567.

685 Marx se referă la declarația lui Blind apărută în nr. 313 al ziarului „Allgemeine Zeitung” din 9 noiembrie 1859, în care acesta tăgăduia că el ar fi autorul pamfletului „*Avertisment*” (vezi adnotarea 486). Răspunsul lui Marx la această declarație a lui Blind a fost publicat în nr. 325 al ziarului „Allgemeine Zeitung” din 21 noiembrie 1859 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 744—745). — 567.

686 Vezi adnotarea 540. — 567.

687 Marx nu a făcut această declarație. — 567.

688 Vezi adnotarea 558. — 568.

689 Vezi adnotarea 552. — 568.

690 Vezi adnotarea 454. — 569.

691 Aluzie la schița lui Bettziech „*Ferdinand Freiligrath*” (vezi adnotarea 540). — 571.

692 Este vorba, probabil, de unul dintre articolele lui Engels despre panslavism (vezi adnotarea 10). — 575.

693 Această scrisoare a lui Jenny Marx constituie răspunsul la scrisoarea lui Engels către Marx din 11 august 1857, care nu a fost găsită. — 577.

694 Vezi adnotarea 245. — 580.

695 Această scrisoare a lui Jenny Marx constituie răspunsul la scrisoarea lui Lassalle către Marx din 26 martie 1858. În această scrisoare Lassalle anunța că s-a înțeles cu editura berlineză a lui Duncker în privința editării lucrării lui Marx „*Contribuții la critica economiei politice*”. — 582.

696 Vezi adnotarea 379. — 585.

697 Este vorba de cartea „Geschichte der Feldzüge des Herzogs Ferdinand von Braunschweig-Lüneburg“ („Istoria campaniilor militare ale ducelui Ferdinand von Braunschweig-Lüneburg“), care a apărut la Berlin în 1859. Această carte reprezintă o ediție a manuscriselor bunicului lui Jenny Marx, Christian Heinrich von Westphalen, care făcea parte din anturajul ducelui Ferdinand Braunschweig-Lüneburg. Cartea a fost editată de fratele vitreg al lui Jenny Marx, Ferdinand von Westphalen, care i-a scris și o prefață. — 587.

698 Articolul lui Marx despre care este vorba aici nu a fost găsit. — 588.

Indice de lucrări și articole ale lui K. Marx și F. Engels citate sau menționate

Karl Marx.

- Actuala situație a lui Bonaparte (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 414—419).
— Bonaparte's present position. În : „New York Daily Tribune” din 1 aprilie 1858. — 275.
- Alianța anglo-franceză (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 453—459).
— The English alliance. În : „New York Daily Tribune” din 8 mai 1858. — 289.
- Bernadotte (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 172—183). În „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 156, 161, 245.
- Berthier (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 103—106). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 155, 245.
- Bessières (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 149—150). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858, — 245.
- Blum (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 125—127). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 150, 155, 160, 245.
- Bolivar y Ponte (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 241—257). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 245, 251, 255.
- Bourrienne (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 128—129). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 150, 155, 160, 245.
- Brune (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 153—156). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 4, 1859. — 245.
- Bugeaud (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 237—240).
— Bugeaud de la Piconnerie. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 4, 1859. — 245.

- Bugetul d-lui Disraeli (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 448—452).
— Mr. Disraeli's budget. In: „New York Daily Tribune” din 7 mai 1858. — 289.
- Camera lorzilor și statuia ducelui de York (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 6—15).
— The House of Lords and the Duke of York's monument. In: „The People's Paper” din 26 aprilie 1856. — 45.
- Căderea Karsului (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 645—681).
— The Fall of Kars. In: „New York Daily Tribune” din 8 aprilie 1856 și „The People's Paper” din 5, 12, 19 și 26 aprilie 1856. — 31, 34—35, 40, 45, 48, 575.
- Comerțul maritim al Austriei (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 84—89 și 89—95).
— The maritime commerce of Austria. In: „New York Daily Tribune” din 9 ianuarie și 4 august 1857. — 85, 106.
- Contribuții la critica economiei politice (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175).
- Contribuții la critica economiei politice. Piima fasciculă, Berlin, 1859. — 255, 257, 276, 279, 285, 294, 313, 318, 322, 327, 329, 334, 336, 338, 340, 345, 346—348, 351—352, 354, 355, 358, 360, 362, 365, 367, 368—370, 375, 377, 392, 394, 396, 398, 401—404, 408, 412, 415—419, 421, 424, 425, 429, 438, 457, 464, 495—497, 501, 506, 507, 512—516, 519, 522, 525, 543, 550, 555, 582, 583, 586.
- Contribuții la critica economiei politice. Prefață. In: „Das Volk” din 4 iunie 1859. — 403, 412, 425.
- Criza din Europa (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 81—84). In: „New York Daily Tribune” din 6 decembrie 1859. — 85.
- Crizele comerciale și circulația banilor în Anglia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 548—552). In: „New York Daily Tribune” din 28 august 1858. — 319.
- Cronica politică (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 526—529). In: „Das Volk” din 20 august 1859. — 557.
- Cuvîntare rostită la aniversarea gazetei „The People's Paper” la 14 aprilie 1856 la Londra (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 3—5). In: „The People's Paper” din 19 aprilie 1856. — 43.
- Declarație trimisă redacției lui „Allgemeine Zeitung” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 744—746). In: „Allgemeine Zeitung” din 21 noiembrie 1859, supliment. — 451, 459, 463, 561.
- Declarație trimisă redacțiilor lui „Reform”, „Volks-Zeitung” și „Allgemeine Zeitung” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 740—743). In: „Die Reform” din 19 noiembrie 1859. — 450, 451, 459, 557, 559, 564.
- Demența regelui Prusiei (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 597—601 și 609—614).

- The King of Prussia's insanity. În : „New York Daily Tribune” din 23 și 27 octombrie 1858. — 330, 337.
- Der Konflikt zwischen Frankreich und Portugal (Conflictul între Franța și Portugalia). În : „New York Daily Tribune” din 1 decembrie 1858. — 329, 333—334.
- Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501). — 35, 471.
- Die Reden Brights (Cuvântările lui Bright). În : „New York Daily Tribune” din 12 noiembrie 1858. — 328, 333.
- Differenz der demokritischen und epikureischen Naturphilosophie (Deosebirea dintre filozofia naturii la Democrit și la Epicur) (Marx-Engels. Gesamtausgabe, Erste Abt. Band 1, S. 1—81). În : „Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle”. Herausgegeben von Franz Mehring, Band I, Stuttgart, 1902. — 489, 501.
- Dreptul divin al Hohenzollernilor (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 96—103).
  - The right divine of the Hohenzollerns. În : „The People's Paper” din 13 decembrie 1856 și „New York Daily Tribune” din 9 ianuarie 1857. — 80, 85, 106.
- Erfurtovismul în 1859 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 451—453). În : „Das Volk” din 9 iulie 1859. — 557.
- Gatherings from the Press (Spicuri din presă) (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 690—699). În : „Das Volk” din 4 și 25 iunie, 9 și 16 iulie 1859. — 405, 410, 439, 557.
- Invazie ! (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 482—484). În : „Das Volk” din 30 iulie 1859. — 557.
- Încă un capitol ciudat din istoria contemporană (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 561—568).
  - Another strange chapter of modern history. În : „New York Daily Tribune” din 23 septembrie 1858. — 318.
- Kossuth și Ludovic-Napoleon (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 539—546).
  - Kossuth and Louis-Napoleon. În : „New York Daily Tribune” din 24 septembrie 1859. — 427, 435, 441, 442, 450, 455, 547, 551—553, 560, 585.
- Legea din 1844 cu privire la Banca Angliei (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 543—548). În : „New York Daily Tribune” din 23 august 1858. — 319.
- Legea din 1844 cu privire la Banca Angliei și criza financiară din Anglia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 315—320). În : „New York Daily Tribune” din 21 noiembrie 1857. — 204, 211.
- Lordul Palmerston (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 365—435).
  - Lord Palmerston. În : „The People's Paper” din 22 și 29 octombrie, 5, 12 și 19 noiembrie, 10, 17 și 24 decembrie 1853. — 48, 103, 568.
  - Palmerston and Russia. În : „Political Fly-Sheets” nr. I. London 1853 și 1854. — 107, 464.

- Palmerston, what has he done ? În : „Political Fly-Sheets” nr. II, London 1854. — 107, 464.
- Palmerston. În : „New York Daily Tribune” din 19 octombrie 1853.
- Palmerston and Russia. În : „New York Daily Tribune” din 4 noiembrie 1853.
- A chapter of modern history. În : „New York Daily Tribune” din 21 noiembrie 1853.
- England and Russia. În : „New York Daily Tribune” din 11 ianuarie 1854. — 103, 107.
- The Story of the Life of Lord Palmerston. În : „Free Press Serials” nr. V, 1856. — 48, 482.
- Ludwig Kossuth und Louis-Napoleon (Ludwig Kossuth și Ludovic Napoleon). În : „Allgemeine Zeitung” din 3 octombrie 1859. — 441, 551.
- Manevrele financiare ale lui Bonaparte. Despotismul militar (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 490—493). În : „New York Daily Tribune” din 11 iunie 1858. — 295.
- Mizeria filozofiei. Răspuns la „Filozofia mizeriei” a d-lui Proudhon (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 65—179).
- Misère de la philosophie. Réponse à la philosophie de la misère de M. Proudhon. Paris-Bruxelles 1847. — 362.
- Noul guvern (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 636—640).
- The new ministry. În : „New York Daily Tribune” din 24 noiembrie 1858. — 330, 337.
- Noul guvern (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 641—645).
- The new ministry. În : „New York Daily Tribune” din 27 noiembrie 1858. — 330, 337.
- O ciudată pagină de istorie (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 479—486).
- A curious piece of history. În : „New York Daily Tribune” din 16 iunie 1858. — 300.
- Pacea (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 457—459).
- The Peace. În : „New York Daily Tribune” din 28 iulie 1859. — 411.
- Particulars of Kossuth's Transaction with Louis-Napoleon (Amănunte în legătură cu tranzacția dintre Kossuth și Ludovic-Napoleon). În : „The Free Press” din 28 septembrie 1859. — 435, 436, 441, 442, 548, 549, 551, 552.
- Partidele politice din Anglia. Situația din Europa (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 507—510). În : „New York Daily Tribune” din 24 iunie 1858. — 334.
- Perspective de război în Europa (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 183—186).
- The war prospect in Europe. În : „New York Daily Tribune” din 31 ianuarie 1859. — 345.

- Perspective de război în Prusia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 308—311).
  - The war prospect in Prussia. În : „New York Daily Tribune” din 31 martie 1859. — 524.
- Problema desființării iobăgiei în Rusia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 593—596). În : „New York Daily Tribune” din 19 octombrie 1858. — 334.
- Procesele intentate francezilor la Londra (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 428—436).
  - The French trials in London. În : „New York Daily Tribune” din 27 aprilie 1858. — 290.
- Proclamația lui Canning și problema proprietății funciare în India (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 486—490). În : „New York Daily Tribune” din 7 iunie 1858. — 295.
- Proiectul pentru reglementarea prețurilor la cereale în Franța (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 650—655). În : „New York Daily Tribune” din 15 decembrie 1858. — 334.
- Puternica dezorganizare a finanțelor Indiei (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 321—329).
  - Great trouble in Indian finances. În : „New York Daily Tribune” din 30 aprilie 1859. — 371.
- Quid pro quo (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 488—506). În : „Das Volk” din 30 iulie, 6, 13 și 20 august 1859. — 412, 557.
- Răscoala din India (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 241—245).
  - The revolt in India. În : „New York Daily Tribune” din 4 august 1857. — 138, 234.
- Răscoala din India (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 262—265).
  - The Indian insurrection. În : „New York Daily Tribune” din 29 august 1857. — 143.
- Răscoala din India (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 276—283, 304—309). În : „New York Daily Tribune” din 15 septembrie și 23 octombrie 1857. — 234.
- Războiul anglo-persan (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 72—75). În : „New York Daily Tribune” din 7 ianuarie 1857. — 71, 85, 106.
- Regența din Prusia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 614—617).
  - The Prussian regency. În : „New York Daily Tribune” din 27 octombrie 1858. — 330, 337.
- Revelations of the Diplomatic History of the 18th Century (Dezvăluiri asupra istoriei diplomației în secolul al XVIII-lea). În : „The Sheffield Free Press” și „The Free Press” din 16 și 23 august, 13 și 20 septembrie, 4 octombrie, 8 și 29 noiembrie, 6 și 20 decembrie 1856, 4, 18 și 25 februarie, ca și din 1 aprilie 1857. — 49, 56, 57, 58, 59, 61, 71, 73, 86, 99, 112, 480—483, 484, 485, 486.

- Revoluția din Spania (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 38—44). În : „New York Daily Tribune” din 8 august 1856. — 61.
- Situația actuală a răscoalei din India (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 253—256).
  - State of the Indian insurrection. În : „New York Daily Tribune” din 18 august 1857. — 234.
- Scrisoare către redactorul lui „Allgemeine Zeitung” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 739). În : „Allgemeine Zeitung” din 27 octombrie 1859. — 448, 557.
- Situația din Prusia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 618—621).
  - Affairs in Prussia. În : „New York Daily Tribune” din 3 noiembrie 1858. — 331, 337.
- Situația din Prusia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 622—625).
  - Affairs in Prussia. În : „New York Daily Tribune” din 8 noiembrie 1858. — 331, 337.
- Situația din Prusia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 655—659).
  - Affairs in Prussia. În : „New York Daily Tribune” din 13 decembrie 1858. — 331.
- Situația financiară a Franței (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 436). În : „New York Daily Tribune” din 30 aprilie 1858. — 289.
- Situația industriei de fabrică din Anglia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 220—227 și 239—244).
  - The state of British manufactures. În : „New York Daily Tribune” din 15 și 24 martie 1859. — 358.
- Situația lui Ludovic-Napoleon (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 193—197).
  - Louis-Napoleon's position. În : „New York Daily Tribune” din 18 februarie 1859. — 350.
- Sprea și Mincio (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 425—428). În : „Das Volk” din 25 iunie 1859. — 557.
- Știri din India (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 250—253). În : „New York Daily Tribune” din 14 august 1857. — 234.
- Teama de invazie în Anglia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 583—585).
  - The invasion panic in England. În : „New York Daily Tribune” din 9 decembrie 1859. — 461.
- Tratatul anglo-chinez (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 587—592).
  - The British and Chinese treaty. În : „New York Daily Tribune” din 15 octombrie 1858. — 339.
- Tratatul de la Villafranca (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 460—464).

- The treaty of Villafranca. În : „New York Daily Tribune” din 4 august 1859. — 410, 411.
- Tulburările din Irlanda (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 675—680).
  - The excitement in Ireland. În : „New York Daily Tribune” din 11 ianuarie 1859. — 341.
- Un adevăr confirmat (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 478—481).
  - Truth testified. În : „New York Daily Tribune” din 4 august 1859. — 415.
- Un trădător în Cerkasia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 168—169).
  - A traitor in Circassia. În : „The Free Press” din 1 aprilie 1857. — 106, 486.
- Zguduirea comerțului britanic (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 321—327).
  - The British revulsion. În : „New York Daily Tribune” din 30 noiembrie 1857. — 186.

Friedrich Engels

- Abatiză (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 93).
  - Abatis. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 1, 1858. — 151.
- Abensberg. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 1, 1858. — 135.
- Adăpostul împotriva bombelor (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 164—165).
  - Bomb-proof. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 245.
- Adjutantul (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 55—56). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 1, 1858. — 135, 140, 151.
- Afganistanul (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 83—92). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 1, 1858, — 135, 151.
- Airey (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 67—68). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 1, 1858. — 140, 151.
- Albuera (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 57—58). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 1, 1858. — 140, 151, 237.
- Algeria (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 107—118).
  - Algeria. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 1, 1858. — 135, 159, 164.
- Alma (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 59—63). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 1, 1858. — 135, 140, 151.

- Amănunte cu privire la asaltul Lucknowului (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 466—472). În : „New York Daily Tribune” din 25 mai 1858. — 288.
- Archebuza (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 64—66).
— Arquebuse. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 2, 1858. — 140, 151.
- Armata (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 5—54).
— Army. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 2, 1858. — 133, 135, 147, 149, 152—153, 160, 164, 173, 185, 226.
- Armata engleză în India (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 496—500). În : „New York Daily Tribune” din 26 iunie 1858. — 295, 297.
- Armata indiană (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 522—526). În : „New York Daily Tribune” din 21 iulie 1858. — 301.
- Artileria (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 208—236).
— Artillery. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 2, 1858. — 135, 160, 178, 183, 185, 187, 188, 195, 236, 248, 249.
- Asediul și asaltul Lucknowului (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 355—361). În : „New York Daily Tribune” din 30 ianuarie 1858. — 220, 224, 226, 229.
- Aspern (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 69—76). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 2, 1858. — 140, 151.
- Atacul (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 77—82).
— Attack. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 2, 1858. — 140, 151.
- Baionetă (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 98—99).
— Bayonet. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 2, 1858. — 155, 245.
- Barbeta (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 94). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 2, 1858. — 155, 245
- Bastionul (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 95—97). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 2, 1858. — 155, 245.
- Bateria (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 135—137).
— Battery. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 2, 1858. — 159, 171, 245.
- Bătălia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 130—134).
— Battle. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 2, 1858. — 159, 161, 245.

- Bătălia de la Magenta (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 417—424). În : „Das Volk” din 18 iunie 1859. — 557.
- Bătălia de la Montebello (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 381—383).
— The battle of Montebello. În : „New York Daily Tribune” din 10 iunie 1859. — 393.
- Bătălia de la Solferino (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 438—441). În : „Das Volk” din 2 iulie 1859. — 557.
- Bătălia de la Solferino (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 447—450). În : „Das Volk” din 9 iulie 1859. — 557.
- Berma (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 272). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 239, 242, 244.
- Bidassoa (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 281—286). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 238, 244, 261.
- Birmania (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 304—311).
— Burmah. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 4, 1859. — 244, 249, 254, 257, 264, 269.
- Bivacuul (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 138—139).
— Bivouac. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 245.
- Blindajul (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 140—141). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 245.
- Blindheim (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 273—274).
— Blenheim. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 238, 239, 242, 244.
- Bomarsund (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 312). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 244, 257, 264, 268, 270, 274.
- Bomba (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 157—158).
— Bomb. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 245.
- Bombardamentul (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 160—161).
— Bombardment. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 244.
- Bombardierul (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 159). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 245.
- Boneta (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 142—143). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 245.
- Borodino (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 275—280). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 238, 239, 241, 244.

- Brescia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 301—303). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 245, 257.
- Buda (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 287—290). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 4, 1859. — 244.
- Campania (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 258—259).
— Campaign. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 4, 1859. — 228, 231.
- Campania din Italia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 389—391). În : „Das Volk” din 28 mai 1859. — 394, 403, 557.
- Campania germană pentru constituția imperiului (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 115—211). În : „Neue Rheinische Zeitung, Politisch-ökonomische Revue”. Hamburg 1850. — 60.
- Capul de pod (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 291—292).
— Bridge-head. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 244.
- Carabina (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 262).
— Carabine. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 4, 1859. — 236.
- Caronada (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 263—264).
— Carronade. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 4, 1859. — 236.
- Cartușul (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 270—271).
— Cartridge. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 4, 1859. — 236.
- Catapulta (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 293).
— Catapult. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 4, 1859. — 232, 243, 245, 253.
- Cavaleria (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 315—346).
— Cavalry. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 4, 1859. — 232, 242, 249, 256, 257, 264, 268, 270, 275, 276, 289, 299.
- Căpitan (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 260—261).
— Captain. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 4, 1859. — 228, 231.
- Coehoorn (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 298—300). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 15, 1859. — 232, 234.
- Cucerirea Lucknowului (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 441—447). În : „New York Daily Tribune” din 30 aprilie 1858. — 274, 288, 497.

- Cucerirea orașului Delhi (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 327—335). În : „New York Daily Tribune” din 5 decembrie 1857. — 185, 192—196.
- Cum ține Austria în miinile ei Italia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, 1962, p. 212—220).
— The Austrian hold on Italy. În : „New York Daily Tribune” din 4 martie 1859. — 377.
- Despresurarea Lucknowului (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 371—379).
— The relief of Lucknow. În : „New York Daily Tribune” din 1 februarie 1858. — 232, 234.
- Europa în 1858 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 660—665). În : „New York Daily Tribune” din 23 decembrie 1858. — 333.
- Evenimente de pe teatrul de acțiuni militare (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 408—411). În : „Das Volk” din 11 iunie 1859. — 557.
- Fortificația (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 347—374).
— Fortification. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 7, 1860. — 372, 404.
- Galiota de bombardament (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 162).
— Bomb ketch. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 245.
- How the Indian war has been managed (Cum a fost condus războiul din India). În : „New York Daily Tribune” din 13 august 1858. — 310.
- Inevitabilitatea războiului (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 330—332). În : „New York Daily Tribune” din 30 aprilie 1859. — 369, 373.
- Infanteria (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 375—404).
— Infantry. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 9, 1860. — 372, 420, 421, 431, 432, 435, 441.
- Înaintarea Rusiei în Asia centrală (vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 602—608).
— Russian progress in Central Asia. În : „New York Daily Tribune” din 3 noiembrie 1858. — 325, 327.
— Russian state papers respecting her recent advance to our Indian frontiers. În : „The Free Press” din 24 noiembrie 1858. — 325.
- Înfrișgerea lui Windham (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 384—390). În : „New York Daily Tribune” din 20 februarie 1858. — 239, 243.
- În sfârșit o bătălie ! (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 375—380).
— Fighting at last. În : „New York Daily Tribune” din 6 iunie 1859. — 393, 394.

- Justiția istoriei (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 442—446).
— Historical justice. În : „New York Daily Tribune” din 21 iulie 1859. — 415.
- Karl Marx, „Contribuții la critica economiei politice” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 507—516).
— Karl Marx, „Contribuții la critica economiei politice”; prima fasciculă, Berlin, Franz Duncker, 1859. În : „Das Volk” din 6 și 20 august 1859. — 413, 415, 417, 418, 421, 424, 425, 438, 557.
- Marina militară (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 405—419).
— Navy. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 12, 1863. — 152.
- Mersul războiului împotriva maurilor (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 586—590).
— Progress of the Moorish war. În : „New York Daily Tribune” din 19 ianuarie 1860. — 463.
- Mitralia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 265—266).
— Case shot. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 4, 1859. — 236.
- Muniția (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 119—120).
— Ammunition. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 1, 1858. — 135, 159.
- Nava de bombardament (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 163).
— Bomb vessel. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 245.
- Noua expediție a englezilor în China (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 175—180). În : „New York Daily Tribune” din 17 aprilie 1857. — 97.
- Padul și Rinul. Berlin 1859 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 245—296). — 359, 360, 363, 364, 366, 367, 370, 374, 377, 383, 387, 392, 394, 398, 403, 424, 426, 459, 520—522, 524, 528, 532, 585.
- Persia și China (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 213—219).
— Persia-China. În : „New York Daily Tribune” din 5 iunie 1857. — 121, 122, 123, 126.
- Perspectivele războiului (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 342—345).
— Prospects of the war. În : „New York Daily Tribune” din 12 mai 1859. — 383.
- Perspectivele războiului anglo-persan (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 124—129). În : „New York Daily Tribune” din 19 februarie 1857. — 90.
- Podul militar (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 166—171).
— Military Bridge. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 178, 244.

- Proiectul incendiar (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 268—269).
— Carcass. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 4, 1859. — 236.
- Războiul din Italia. Privire retrospectivă (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, 1962, p. 465—477). În : „Das Volk” din 23 și 30 iulie și 6 august 1859.
— 408, 412, 413, 416, 417, 419, 557.
- Războiul european (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 629—632).
— The European war. În : „New York Daily Tribune” din 4 februarie 1856.
— 5.
- Războiul în munți odinioară și acum (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 109—118). În : „New York Daily Tribune” din 27 ianuarie 1857. — 81.
- Războiul țărănesc german (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 353—448). În : „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. Hamburg 1850. — 23.
- Reformele din armata rusă (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 196—199).
— Changes in the Russian army. În : „New York Daily Tribune” din 6 mai 1867. — 486.
- Reforma militară din Germania (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 20—25).
— Military reform in Germany. În : „New York Daily Tribune” din 20 februarie 1860. — 447, 448, 452.
- Resursele militare ale Germaniei (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 205—211).
— German resources for war. În : „New York Daily Tribune” din 12 martie 1859. — 354.
- Retragerea austriecilor spre Mincio (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, 1962, p. 429—433). În : „Das Volk” din 25 iunie 1859. — 557.
- Situația clasei muncitoare din Anglia. După observații proprii și izvoare autentice. Leipzig 1845 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 239—533). — 302.
- Succesele Rusiei în Orientul Îndepărtat (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 626—630). În : „New York Daily Tribune” din 18 noiembrie 1858. — 327.
- Șansele de succes în războiul care bate la ușă (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 228—233).
— Chance of the impending war. În : „New York Daily Tribune” din 17 martie 1859. — 373, 375, 377.
- Tabăra (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 294—297).
— Camp. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 4, 1859. — 228, 243, 245, 253.

- Urmărirea judiciară a lui Montalembert (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 631—635).
- The Prosecution of Montalembert. În : „New York Daily Tribune” din 24 noiembrie 1858. — 329, 330, 337.

Karl Marx și Friedrich Engels

- Adresa organului central către Liga comuniștilor. Martie 1850 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 263—273). — 480.
- Adresa organului central către Liga comuniștilor. Iunie 1850 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 331—338). — 480.
- Armada (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 183—186). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 2, 1858. — 160, 177, 182.
- A treia cronică internațională. Din mai până în octombrie (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 457—504). În „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. Hamburg 1850. — 179.
- Ayacucho (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 187—188). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 2, 1858. — 160, 177.
- Barclay de Tolly (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 100—102). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 2, 1858. — 153, 155, 245.
- Bem (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 144—148). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 245.
- Bernigsen (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 121—124). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 153, 160, 245.
- Beresford (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 313—314). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 245, 254, 255, 257, 264, 267, 269.
- Blücher (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 189—207). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 185, 245.
- Bosquet (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 151—152). În : „The New American Cyclopaedia”, vol. 3, 1858. — 245.
- Panica financiară din Europa (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 187—192).
- The money panic in Europe. În : „New York Daily Tribune” din 1 februarie 1859. — 345.
- Simptome de apropiere a războiului. Inarmarea Germaniei (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 338—341).
- The war in Europe. Symptoms of its approach — Germany arming. În : „New York Daily Tribune” din 9 mai 1859. — 185.

Indice cuprinzând lucrările altor autori citate și menționate de Marx și Engels

La lucrările citate de Marx și Engels au fost indicate, în măsura în care acest lucru a putut fi stabilit, edițiile presupuse că ar fi fost folosite de ei. În unele cazuri, în special acolo unde izvoarele bibliografice nu sînt precizate, nu se menționează ediția. Legile și documentele sînt indicate numai atunci cînd se citează din ele. Unele izvoare n-a 1 putut fi identificate.

I. Opere și lucrări

- Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste.* Hrsg. von Johann Samuel Ersch und Johann Gottfried Gruber. Leipzig 1818—1890. — 140, 173, 232.
- A[lsbóth, Alexander]* : The Austrian hold on Italy. To the Editor of The N. Y. Tribune. In : New York Daily Tribune din 11 martie 1859. — 377.
- Asbóth, [Alexander]* : The chances of the impending war. To the Editor of The N. Y. Tribune. In : New York Daily Tribune din 5 aprilie 1859. — 377.
- The peace of Villafranca and the Hungarian cause. In : New York Daily Tribune din 31 august 1859. — 548.
- [Altwood, T.] Wright, T. B. [Harlow, J. :]* The currency question. The gemini Letters. London 1844. — 280.
- Auerbach, Berthold* : Schwarzwälder Dorfgeschichten. Mannheim 1843—1853. — 505.
- Babbage, Charles* : On the economy of machinery and manufactures. London 1832. — 261, 262, 263.
- Bastiat, Frédéric* : Harmonies économiques. 2e éd. Paris 1851. — 235, 284.
- Bauer, Bruno* : Deutschland und das Russenthum. Charlottenburg 1854. — 83.
- Die jetzige Stellung Russlands. Charlottenburg 1854. — 83.
- Kritik der Evangelien und Geschichte ihres Ursprungs. Bd. 1—4. Berlin 1850—1852. — 83.
- Kritik der evangelischen Geschichte der Synoptiker. Bd. 1—3. Leipzig und Braunschweig 1841—1842. — 6.
- Philo, Strauss und Renan und das Urchristenthum. Berlin 1874. — 83.
- Russland und England. Charlottenburg 1854. — 83.
- Russland und das Germanenthum. Charlottenburg 1853. — 83.

- Russland und das Germanenthum. Zweite Abtheilung. Die deutsche und die orientalische Frage. Charlottenburg 1853. — 83.
- Bauer, Edgar* : Englische Freiheit. Leipzig 1857. — 63, 99, 114.
- (anonym) Englische Neutralität. In : Hermann din 7 mai 1859. — 392.
- (anonym) Das Kloster. Ein Roman. In : Die Neue Zeit din 19 și 26 martie, 2, 10 și 16 aprilie 1859. — 375.
- (anonym) Preussens constitutioneller Imperialismus. In : Die Neue Zeit din 27 noiembrie 1858. — 335.
- Vorträge über die Geschichte der Politik, gehalten im Arbeiterbildungsverein zu London. Erster Vortrag. In : Die Neue Zeit din 6 noiembrie 1858. — 331, 335.
- Bazancourt, [César-Lecat,] baron de* : L'expédition de Crimée jusqu'à la prise de Sébastopol. Chroniques de la guerre d'orient. Paris 1856. — 49—50, 53, 68, 72, 86, 116, 118, 120.
- Berkeley, George* : The querist, containing several queries, proposed to the consideration of the public. London 1750. — 513.
- Die Beschwerden und Klagen der Slaven in Ungarn über die gesetzwidrigen Ubergriife der Magyaren*. Vorgetragen von einem ungarischen Slaven. Leipzig 1843. — 22.
- Betrachtungen über das Fürstenthum Serbien*. Wien 1851. — 22.
- B[e]ltziech, Heinrich* : Ferdinand Freiligrath. In : Die Gartenlaube Nr. 43. 1859. — 454, 457, 458, 459, 468, 564, 567, 570—571.
- B[e]ltziech, Heinrich* :] Vorletzte Sitzung des Schillerfest-Comités. In : Hermann din 3 decembrie 1859. — 463.
- Biscamp, E[llard]* : Brief an die Redaktion der „Allgemeinen Zeitung“. In : Allgemeine Zeitung din 27 octombrie 1859. — 448, 450, 556.
- (anonym) Der Friede von Villa Franca. In : Das Volk din 16 și 23 iulie 1859. — 411.
- (anonym) Der Reichsregent. In : Das Volk din 14 mai 1859. — 396, 557.
- (anonym) Vereins-Nachrichten. In : Das Volk din 28 mai 1859. — 391, 393, 403.
- Blanc, Louis* : 1848. Historical revelations: inscribed to Lord Normanby. London 1858. — 290.
- Blind, Karl* : Der Befreier Napoleon. In : Hermann din 16 aprilie 1859. — 382.
- Erklärung. In : Allgemeine Zeitung din 9 noiembrie 1859. — 451, 561, 567.
- Erklärungen. In : Allgemeine Zeitung din 11 decembrie 1859. — 471.
- (anonym) The Grand Duke Constantine to be King of Hungary. In : The Free Press din 27 mai 1859. — 440, 455, 461, 541, 558, 567.
- Der lokalisierte Krieg und die deutsche Volkspartei. In : Hermann din 14 mai 1859. — 392.
- (anonym) Prognostikon des wahrscheinlichen Verlaufes des italienischen Krieges, geschrieben kurz vor Ausbruch desselben. In : Hermann din 19 noiembrie 1859. — 458.
- (anonym) Zur Warnung. Flugblatt. — 421, 439, 440, 447, 459, 541, 546, 549, 556, 557, 566.
- (anonym) Zur Warnung. In : Allgemeine Zeitung din 22 iunie 1859. — 421, 439, 549, 556.
- (anonym) Zur Warnung. In : Das Volk din 18 iunie 1859. — 421, 556.

- Blücher's Kampagne-Journal* der Jahre 1793 und 1794. Hrsg. von Emil Knorr. Hamburg 1866. — 165—166.
- Blue Book* — vezi *Papers relative to military affairs in Asiatic Turkey, and the defence and capitulation of Kars*.
- Boniface, L.*: Paris, 29 janvier. In: *Le Constitutionnel* din 30 ianuarie 1859. — 350, 517.
- Borkheim, S[igismund] L[udwig]*: An die Redaktion des „Hermann“. In: *Hermann* din 17 decembrie 1859. — 471.
- Bötticher, Wilhelm*: Geschichte der Carthager nach den Quellen bearbeitet. Berlin 1827. — 173.
- Bray, John Francis*: Labour's wrongs and labour's remedy; or, the age of might and the age of right. Leeds 1839. — 280.
- Brockhaus' Conversations-Lexikon*. Leipzig. — 115, 116, 128, 238, 254.
- B[ucher], L[othar]*: Louis Napoleon's Laufbahn. In: *Hermann* din 14 mai 1859. — 392.
- Campbell, E.S.N.*: A dictionary of the military science: containing an explanation of the principal terms used in mathematics, artillery, and fortification; and comprising the substance of the latest regulations on courts martial, pay, pensions, allowances, etc. A comparative table of ancient and modern geography; achievements of the British army; with an address to gentlemen entering the army. London 1830. — 134.
- Carey, H[enry] C[harles]*: Essay on the rate of wages: with an examination of the causes of the differences in the condition of the labouring population throughout the world. Philadelphia 1835. — 284.
- Cathcart, George*: Commentaries on the war in Russia and Germany in 1812 and 1813. London 1850. — 274.
- Charras, J[ean]-B[aptiste]-A[dolphe]*: Histoire de la campagne de 1815. Waterloo. Leipzig 1857. — 268.
- The Chartist Correspondence*. In: *The Free Press* din 19 ianuarie 1856. — 7.
- Clausewitz, Carl von*: Der Feldzug von 1812 in Russland, der Feldzug von 1813 bis zum Waffenstillstand und der Feldzug von 1814 in Frankreich. In: *Hinterlassene Werke des Generals Carl von Clausewitz über Krieg und Kriegführung*. Bd. 7, Berlin 1835. — 185, 232.
- Der Feldzug von 1815 in Frankreich. In: *Hinterlassene Werke des Generals Carl von Clausewitz über Krieg und Kriegführung*. Bd. 8, Berlin 1835. — 185, 232.
- Vom Kriege. In: *Hinterlassene Werke des Generals Carl von Clausewitz über Krieg und Kriegführung*. Bd. 1—3, Berlin 1832—1834. — 229, 232.
- Cobden, Richard*: What next and next? London 1856. — 5.
- Code Napoléon*. — 26, 115.
- Coningham, William*: The Betrayal of England. Addressed to the working classes. London 1848. — 103, 107.
- Copies and extracts of several letters written by the King of Sweden and his ministers, relating to the negotiations of Baron Görtz etc. which letters were*

- found in a ship driven, ashore in Norway by a storm, and published at Copenhagen by order of the King of Denmark.* London 1717. — 12.
- Copy of a very secret despatch from count Pozzo di Borgo, dated Paris, the 28th November 1828.* In : *The Portfolio*. Vol. 1. London 1836. — 410.
- Correspondence respecting the affairs of Italy.* From January to June 30, 1848. Part 2. London 1849. — 384.
- Correspondence 1839—1841, relative to the affairs of the East, and the conflict between Egypt and Turkey.* 4 parts. — 112.
- Crawshay, George* : *The Russian Memoir of 1837.* In : *The Free Press* din 27 iulie 1859. — 421.
- Cyclopädie* — vezi *The New American Cyclopaedia*.
- Darimon, Alfred* : *De la réforme des banques, avec une introduction par Émile de Girardin.* Paris 1856. — 82.
- Darwin, Charles* : *On the origin of species by means of natural selection, or the preservation of favoured races in the struggle for life.* London 1859. — 468.
- The defensive treaty concluded in the year 1700 betwixt His Late Majesty King William of ever Glorious Memory, and His Present Swedish Majesty King Charles the XII.* — 11.
- Despatch of count Pozzo di Borgo to count Nesselrode, dated Paris, Dec. 22, 1826.* In : *The Portfolio*. Vol. 1. London 1836. — 410.
- Desprez, Hippolyte* : *Les peuples de l'Autriche et de la Turquie, histoire contemporaine des Illyriens, des Magyars, des Roumains et des Polonais.* T. 1—2. Paris 1850. — 20, 22.
- Destrilhes* : *Confidences sur la Turquie.* Paris 1855. — 34, 35, 40.
- Dobrowsky, [Josef]* : *Slavin. Bothschaft aus Böhmen an alle Slawischen Völker, oder Beiträge zu ihrer Charakteristik, zur Kenntniss ihrer Mythologie, ihrer Geschichte und Alterthümer, ihrer Literatur und ihrer Sprachkunde nach allen Mundarten. Mit einem Anhang: der böhmische Cato, vollständige Ausgabe in vier Büchern. Zweite verbesserte, berichtigte und vermehrte Auflage.* Von Wenceslaw Hanka. Prag 1834. — 17—19.
- Dolch, Oskar* : *Geschichte des Deutschen Studententhums von der Gründung der deutschen Universitäten bis zu den deutschen Freiheitskriegen.* Leipzig 1858. — 453.
- Douglas, Howard* : *An essay on the principles and construction of military bridges, and the passage of rivers in military operations.* London 1816. — 154.
- Eichhoff, F[rédéric]-G[ustave]* : *Histoire de la langue et de la littérature des Slaves, Russes, Serbes, Bohèmes, Polonais et Lettons, considérées dans leur origine indienne, leurs anciens monuments, et leur état présent.* Paris 1839. — 21, 28.
- [Eichhoff, Karl Wilhelm]* : Berlin. 8. Nov. (Stieber.) In : *Hermann* din 12 noiembrie 1859. — 458, 469.
- *Stieber.* In : *Hermann* din 10, 17, 24 septembrie, 8, 22 și 29 octombrie 1859. — 458, 469, 471.
- The Encyclopaedia Britannica.* — 139, 249.
- Enzyklopädie* — vezi *The New American Cyclopaedia*.

- Expédition d'Igor*. In : F. G. *Eichhoff*, Histoire de la langue et de la littérature des Slaves, Russes, Serbes, Bohèmes, Polonais et Lettons, considérées dans leur origine indienne, leurs anciens monuments, et leur état présent. Paris 1839. — 21.
- Fallmerayer, [Jakob]* : Essai de Chronographie Byzantine pour servir à l'examen des Annales du Bas-Empire et particulièrement des Chronographes Slavons de 395 à 1057. Par M. Édouard de Muralt. St. Pétersbourg, 1855. In : Allgemeine Zeitung din 11 și 12 ianuarie 1856. — 5.
- Franklin, Benjamin* : A modest inquiry into the nature and necessity of a paper currency. In : The works of Benjamin Franklin. By Jared Sparks. Vol. 2. Boston 1836. — 513.
- Freiligrath, Ferdinand* : An Joseph Weydemeyer, 1852. — 402.
- Erklärung. In : Allgemeine Zeitung din 15 noiembrie 1859. — 455, 456, 460, 462.
- Erklärungen. In : Allgemeine Zeitung din 11 decembrie 1859. — 465—466, 471.
- Nach Johanna Kinkels Begräbnis. — 335, 337, 353, 356, 357, 402, 446, 512, 518.
- Zur Schillerfeier. 10 noiembrie 1859. Festlied der Deutschen in America. — 445, 446.
- Zur Schillerfeier. 10 noiembrie 1859. Festlied der Deutschen in London. — 445, 446, 455, 456, 554, 564, 571, 587.
- *Sämmtliche Werke*. Vollständige Original-Ausgabe. Sechster Band. New York 1859. — 402.
- Fröbel, Julius* : Aus Amerika, Erfahrungen, Reisen und Studien. Zweite Ausgabe. Bd. 1—2. Leipzig 1856—1857. — 301.
- Frost, John* : Mr. John Frost to the secretary of the Chartists of Nottingham. In : The People's Paper din 14 noiembrie 1857. — 198.
- Report of the meeting of British residents, held at the Astor House, Broadway, on Tuesday evening, March 18th, 1856, to congratulate Mr. John Frost. In : The People's Paper din 26 aprilie 1856. — 45.
- Fürst Wladimir und dessen Tafelrunde*. Alt-Russische Heldenlieder. Leipzig 1819. — 22, 29.
- Gebet des Adalbert* — vezi *Prière d'Adalbert*.
- Geschichte der Feldzüge des Herzogs Ferdinand von Braunschweig-Lüneburg*. Nachgelassenes Manuskript von Christian Heinrich Philipp Edler von Westphalen. Hrsg. von F.O.W.H. v. Westphalen. Bd. 1—2. Berlin 1859. — 587, 588.
- Gladstone, William [Ewart]* : Studies on Homer age and the Homeric age. Vol. 1—3. Oxford 1858. — 316.
- Goethe, Johann Wolfgang von* : Götz von Berlichingen. — 530.
- Gray, John* : Lectures on the nature and use of money. Delivered before the members of the „Edinburgh Philosophical Institution” during the month of February and March, 1848. Edinburgh 1848. — 280.
- The social system. A treatise on the principle of exchange. Edinburgh 1831. — 280.
- Griesheim, Gustav von* : Vorlesungen über die Taktik. Berlin 1855. — 157, 249.
- Grimm, Jacob* : Deutsche Grammatik. Th. 1—4. Göttingen 1819—1837. — 449.
- Geschichte der deutschen Sprache. Bd. 1—2. Leipzig 1853. — 113, 449, 450.
- Hauff, Wilhelm* : Die Bettlerin vom Pont des Arts. — 505.

- Haxthausen, August Freiherr von* : Studien über die innern Zustände, das Volksleben und insbesondere die ländlichen Einrichtungen Russlands. Th. 1—3. Hannover-Berlin 1847—1852. — 324.
- Heffter, Moritz Wilhelm* : Das Slawenthum. Leipzig 1852. — 19.
— Der Weltkampf der Deutschen und Slaven seit dem Ende des fünften Jahrhunderts nach christlicher Zeitrechnung, nach seinem Ursprunge, Verlaufe und nach seinen Folgen dargestellt. Hamburg und Gotha 1847. — 19, 21.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich* : Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie. Hrsg. von Karl Ludwig Michelet. Bd. 1—3. In : Werke. Vollst. Ausg. durch einen Verein von Freunden des Verewigten. Bd. 13—15. Berlin 1833—1836. — 246.
— Vorlesungen über die Naturphilosophie als der Encyclopädie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse. Zweiter Theil. Hrsg. von Carl Ludwig Michelet. In : Werke. Vollst. Ausg. durch einen Verein von Freunden des Verewigten. Bd. 7. Berlin 1842. — 302.
— Wissenschaft der Logik. Hrsg. von Leopold von Henning. T. 1. Abt. 1—2. In : Werke. Vollst. Ausg. durch einen Verein von Freunden des Verewigten. Bd. 3—5. Berlin 1833—1834. — 235, 245.
- Heine, Heinrich* : Die Heimkehr. In : Buch der Lieder. — 17.
— Kobes I. — 36.
— Ludwig Börne. — 36.
— Ein Weib. In : Romanzen. — 64.
— Testamente. — 48.
- Heldenlied Zaboi — vezi Victoire de Zaboi.*
- Herrmann, Ernst* : Beiträge zur Geschichte des russischen Reiches. Leipzig 1843. — 5.
- Herwegh, Georg* : [Zum eidgenössischen Schützenfest in Zürich.] Das Volk din 23 iulie 1859. — 417, 419.
- Hess, M[oses]* : Naturwissenschaft und Gesellschaftslehre. In : Das Jahrhundert Nr. 1. 1857. — 96.
- [Holleben, Heinrich von :]* Militairische Betrachtungen aus den Erfahrungen eines preussischen Offiziers. Berlin 1838. — 176.
- Hugo, Victor* : Napoléon le petit. Londres 1852. — 252.
- Humboldt, Alexander von* : Private letter to Mr. Julius Froebel. In : New York Daily Tribune din 27 mai 1858. — 301.
- An Inquiry into the reasons of the conduct of Great-Britain, with relation to the present state of affairs in Europe.* London 1727. — 12.
- James, William* : The naval history of Great Britain, from the declaration of war by France in 1793, to the accession of George IV. 2nd ed. Vol. 1—6. London 1837. — 76.
- [Jomini, Henri :]* Vie politique et militaire de Napoléon, racontée par lui-même, au tribunal de César, d'Alexandre et de Frédéric. T. 1—4. Paris 1827. — 161, 162, 164, 270, 274.
- Kapper, Siegfried* : Die Gesänge der Serben. Th. 1—2. Leipzig 1852. — 22.
— Slavische Melodien, Leipzig 1844. — 22.
— (anonym) Südslavische Wanderungen im Sommer 1850. Bd. 1—2. Leipzig 1851. — 22, 29.

- Kinkel, Gottfried* : An unsere Leser. In : Hermann din 2 iulie 1859. — 410.
- Kolatschek, Adolph* — vezi [*Simon, Ludwig*] *Kolatschek, Adolph* [*Meyen, Eduard*].
- Königinhofer Handschrift*. Sammlung altböhmischer lyrisch-epischer Gesänge, nebst andern altböhmischen Gedichten, gefunden und herausgegeben von W. Hanka. Verdeutsch mit einer historisch-kritischen Einleitung versehen von W. A. Swoboda. Prag 1828. — 22, 28.
- Kossuth, [Lajos]* : Brief an John M'Adam. In : The Times din 4 octombrie 1859. — 552.
- [*La Guéronnière, Louis-Étienne* :] *L'Empereur Napoléon III et l'Italie*. Paris 1859. — 352.
- Lallerstedt, [Gustaf]* : La Scandinavie, ses craintes et ses espérances. Paris 1856. — 83.
- Lundor, Walter Savage* : To the editor of the Times. In : The Times din 17 martie 1858. — 271.
- [*Lossalle, Ferdinand* :] *Franz von Sickingen, Historische Tragödie in fünf Akten*. Bern 1858. — 538.
- Lassalle, Ferdinand* : *Franz von Sickingen. Eine historische Tragödie*. Berlin 1859. — 121, 352, 360, 394, 404, 420, 523, 528—532, 537—542, 543.
- Herr Bastiat-Schulze von Delitzsch, der ökonomische Julian, oder : Capital und Arbeit. Berlin 1864. — 247, 362, 459, 464, 507.
- (anonym) *Der italienische Krieg und die Aufgabe Preussens. Eine Stimme aus der Demokratie*. Berlin 1859. — 387, 394, 396, 403, 405, 543, 566.
- *Die Philosophie Herakleitos des Dunklen von Ephesos*. Bd. 1—2. Berlin 1858. — 120, 213, 226, 240, 243, 245—247, 296, 360—363, 489, 491, 501, 523, 583.
- Lelewel, Joachim* : *Histoire de Pologne*. T. 1 : 1. *L'Histoire de la Pologne racontée par un oncle à ses neveux*. 2. *La Pologne renaissante*. Paris și Lille 1844. — 77, 99.
- *Histoire de Pologne*. T. 2 : 1. *La Pologne sous le règne de Stanislav-Auguste Poniatowski*. 2. *Considérations sur l'état politique de l'ancienne Pologne et sur l'histoire de son peuple*. Paris și Lille 1844. — 77, 97, 99.
- Leo, [Heinrich]* : Über Thomas Münzer. In : *Neue Preussische Zeitung* din 29 februarie 1856. — 23.
- Letters which passed between count Gyllenborg, barons Görtz, Sparre, and others, relating to the design of raising a rebellion in His Majesty's dominions, to be supported by a force from Sweden*. London 1717. — 12.
- [*Lieb knecht, Wilhelm* :] *Politische Rundschau*. In : *Das Volk* din 21 mai 1859. — 396.
- Lied vom Heereszuge Igers*. Hrsg. von A. Boltz. Berlin 1854. — 17, 28, 34, 40.
- Luther, Martin* : *Von Kauffshandlung und Wucher*. Vuittemberg 1524. — 527.
- Machiavelli, Niccolo* : *Florentinische Geschichte vom Jahr 1492—1512*. In : *Sämmtliche Werke*. Aus dem Italienischen übers. von Joh. Ziegler. Bd. 8. Karlsruhe 1841. — 174.
- [*Mackenzie, George* :] *Truth is but truth, as it is timed, or Our ministry's present measures against the moscovites vindicated by plain and obvious reasons, tending to prove, that it is no less the interest of our British trade, than that of our state, that the Czar be not suffered to retain a fleet, if needs must that he should [have] a sea port in the Baltick, the whole extracted from a representa-*

- tion made by His Majesty's orders, and given in to the Secretary of State by N. N. on his return hither from the Court of Moscow, in August 1715. Humbly dedicated to the House of Commons. London 1719. — 11.
- MacLaren, James* : A sketch of the history of the currency : comprising a brief review of the opinions of the most eminent writers on the subject. London 1858. — 295.
- M'Adam, John* : To the editor of the Times. In : The Times din 7 octombrie 1859. — 552.
- Manuskript des Feldmarschalls Münnich vezi Tagebuch des russisch-kaiserlichen Generalfeldmarschalls B. Ch. Grafen von Münnich über den Ersten Feldzug des in den Jahren 1735—1739 geführten Russisch-türkischen Krieges.*
- Mayhew, Horace* : Symptoms of being a confirmed old bachelor. In : Illustrated London News din 20 decembrie 1856. — 84.
- Mazzini, G[iuseppe]* : La Guerra. In : Pensiero ed Azione din 16 mai 1859. — 398, 400.
- Mazzini, Joseph* : The European coup d'état. In : The Times din 10 august 1859. — 424.
- Meissner, Alfred* : Heinrich Heine. Erinnerungen. Hamburg 1856. — 64.
- Memoir on Russia, for the Instruction of the present Emperor.* In : The Free Press din 13 iulie 1859. — 407, 410, 412, 418, 421, 436.
- Memoir on the state and prospects of Germany, drawn up under the direction of a minister at St. Petersburg, confidently communicated to several of the German governments.* In : The Portfolio. Vol. 1. London 1836. — 410.
- Mémoire présenté à sa majesté Britannique, par Monsieur Wesselowsky, ministre de sa majesté czarienne.* London 1717. — 11.
- Mémoires de Frédérique Sophie Wilhelmine, Margrave de Bareith, soeur de Frédéric le Grand, depuis l'année 1706 jusqu'à 1742, écrits de sa main.* T. 1. Brunswick 1845. — 13, 14.
- Meyen, Eduard — vezi [Simon, Ludwig] Kolatschek, Adolph [Meyen, Eduard] [Meyen, Eduard:] Oesterreich und Deutschland.* In : Der Freischütz din 7 și 10 mai 1859. — 388.
- Der Proce Carl Voigt's gegen die Augsburger Allg. Ztg. In : Der Freischütz din 3 noiembrie 1859. — 450, 558, 559.
- Mieroslawski, Louis* : De la nationalité polonaise dans l'équilibre européen. Paris 1856. — 70, 72, 77, 83, 97, 99.
- Miklosich, Fr[anz]* : Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen. Bd. 1 : Vergleichende Lautlehre der slavischen Sprachen. Wien 1852. Bd. 3 : Vergleichende Formenlehre der slavischen Sprachen. Wien 1856. — 523.
- Mommsen, Theodor* : Römische Geschichte. Bd. 1—3. Leipzig-Berlin 1854—1856. — 120, 276.
- Müllfling, [Friedrich Ferdinand Karl]* : Passages from my life, together with memoirs of the campaign of 1813 and 1814. London 1853. — 159, 166, 185.
- Muralt, Édouard de* : Essai de chronographie Byzantine pour servir à l'examen des annales du Bas-Empire et particulièrement des chronographes slavons de 395 à 1057. St.-Petersbourg 1855. — 5.

- Napier, William [Francis] Patrick*: History of the war in the Peninsula and in the south of France, from the year 1807 to the year 1814. Vol. 1—6. London 1828—1840. — 267.
- The New American Cyclopaedia*: A popular dictionary of general knowledge Edited by George Ripley and Charles A. Dana. New York and London 1858—1863. — 115, 116, 127, 140, 150, 168, 182, 202, 225, 226, 248, 268, 316, 543.
- The Northern Crisis*. Or impartial reflections on the policies of the Czar. Occasioned by mynheer von Stocken's Reasons for delaying the descent upon Schonen. A true copy of which is prefix'd, verbally translated, after the tenour of that in the German Secretary's office in Copenhagen, October 10, 1716. London 1716. — 11, 12.
- Ørsted, [Anders Sandøe]*: Af mit Livs og min Tids Historie. Vol. 1—4. Kjøbenhavn 1851—1857. — 124.
- Ovid*: Libri Tristium. — 479.
- Palmerston for Premier!* The claims of Lord Palmerston to fill the post of Prime Minister of England considered. London 1854. — 103, 107.
- Papers relative to military affairs in Asiatic Turkey, and the defence and capitulation of Kars*. London 1856. — 30—34, 37, 40, 575.
- Parish, Henry Headley*: The diplomatic history of the Monarchy of Greece, from the year 1830, showing the transfer to Russia of the mortgage held by British capitalists over its property and revenues. London 1838. — 112.
- Patkul, Joh[ann] Reinhold von*: Berichte an das Zaarische Cabinet in Moskau von seinem Gesandtschafts-Posten bey August II. Könige von Polen. Th. 1—3. Berlin 1792—1797. — 412.
- Petersen, Nicolaus*: Feierstunden-Arbeit eines Arbeiters. In: Das Volk din 25 iunie, 2, 9, 23 iulie și 20 august 1859. — 418.
- Petty, William*: A treatise of taxes and contributions. London 1679. — 280.
- Pfeifer, Wilhelm*: The coup d'état in Spain. In: The People's Paper din 26 iulie 1856. — 61.
- Prière d'Adalbert*. In: F. G. Eichhoff. Histoire de la langue et de la littérature des Slaves, Russes, Serbes, Bohèmes, Polonais et Lettons, considérées dans leur origine indienne, leurs anciens monuments, et leur état présent. Paris 1839. — 22.
- Proudhon, Pierre-J[oseph]*: Handbuch des Börsen-Speculanten. Hannover 1857. — 82.
— Manuel de spéculateur à la bourse. Paris 1857. — 82, 98.
— Système des contradictions économiques, ou philosophie de la misère. T. 1—2. Paris 1846. — 82.
- [Pulszky, Ferencz]*: From Our Own Correspondent. London, August 7, 1859. In: New York Daily Tribune din 23 august 1859. — 441, 547, 552.
— From Our Own Correspondent. London, April 23, 1858. In: New York Daily Tribune din 8 mai 1858. — 296, 300.
— From Our Own Correspondent. London, Oct. 11, 1859. In: New York Daily Tribune din 26 octombrie 1859. — 450.
- Pyat, Felix/Besson, [Alexandre]/Talandier, Alfred*: Letter to the parliament and the press, with a preface by the publisher. London 1858. — 260, 262, 317.

- Pyat, Felix* : Lettre à la Reine. In : L'Homme din 10 octombrie 1855. — 40.
— Lettre au jury. Défense de la lettre au parlement et à la presse. Londres 1858. — 317, 323.
- Quetelet, [Lambert]-A[dolphe-Jacques]* : Sur l'homme et le développement de ses facultés, ou essai de physique sociale. T. 1—2. Paris 1835. — 495.
- Real-Encyclopädie der classischen Alterthumswissenschaft in alphabetischer Ordnung.* Hrsg. von August Pauly. Bd. 1—6. Stuttgart 1839—1852. — 139, 173.
- Report from the Select Committee on Bank Acts ; together with the proceedings of the committee, minutes of evidence, App. and Ind. Ordered by the House of Commons, to be printed.* 30 July 1857. o. O. u. J. — 319.
- Reports of the inspectors of factories to Her Majesty's Principal Secretary of State for the Home Department, for the half year ending 31st October 1858.* London 1858. — 358.
- Ricardo, David* : On the principles of political economy, and taxation. 3rd ed. London 1821. — 266, 267, 280.
- Robert, Cyprien* : Le monde slave, son passé, son état présent et son avenir. Vol. 1—2. Paris 1852. — 20, 22.
— Les slaves de Turquie, Serbes, Monténégrins, Bosniaques, Albanais et Bulgares. Leurs ressources, leurs tendances et leurs progrès politiques. Édition de 1844 précédée d'une introduction nouvelle sur la situation de ces peuples pendant et depuis leur insurrections de 1849 à 1851. Vol. 1—2. Paris 1852. — 20, 22.
- Röth, Eduard* : Geschichte unserer abendländischen Philosophie. Entwicklungsgeschichte unserer speculativen, sowohl philosophischen als religiösen Ideen von ihren ersten Anfängen bis auf die Gegenwart. Bd. 1 : Die ägyptische und zoroastriische Glaubenslehre als die ältesten Quellen unserer speculativen Ideen. Mannheim 1846. — 72.
- Ruge, Arnold* : Der Geist unserer Zeit ; zum Neujahrsgruss. In : Das Jahrhundert Nr. 1, 1857. — 98.
— Idealismus und Realismus im Reich des Ideals. Als Vorläufer zu Schiller's hundertjährigem Geburtstage. In : Deutsches Museum din 1, 8 aprilie și 6 mai 1858. — 332.
— Jagden und Tiergeschichte für Kinder. London 1856. — 72.
— Nach dem Kriege, vor der Entscheidung. IV. In : Das Jahrhundert Nr. 1. 1857. — 98.
— Die neue Welt. Ein Trauerspiel in fünf Aufzügen. Mit einem Vorspiel : Goethe's Ankunft in Walhalla. Leipzig 1856. — 50.
- Russisches Memoir zur Belehrung des gegenwärtigen Kaisers.* In : Das Volk din 23, 30 iulie, 6, 13 și 20 august 1859. — 418.
- [Russell, William Howard :]* The capture of Lucknow. In : The Times din 20 aprilie 1858. — 288.
- Rüstow, Wilhelm* : Geschichte der Infanterie. Bd. 1—2. Gotha 1857—1858. — 421.
— Heerwesen und Kriegführung C. Julius Cäsars. Gotha 1855. — 120, 133, 139, 228.
- Sandwith, Humphry* : A narrative of the siege of Kars and of the six months' resistance by the Turkish garrison under General Williams to the Russian army ; together with a narrative of travels and adventures in Armenia and Lazistan ; with remarks on the present state of Turkey. London 1856. — 24, 29, 38.

- Schaffarik, Paul Joseph* : Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten. Ofen 1826. — 21.
- Schiller, Friedrich* : Don Carlos. — 505.
— Die Kraniche des Ibykus. — 453.
— Die unüberwindliche Armada. — 453.
— Wallenstein. Die Piccolomini. — 550.
— Wallenstein. Wallensteins Lager. — 449, 453.
- Schlosser, Fr[iedrich] Chr[istian]* : Zur Beurtheilung Napoleon's und seiner neusten Tadelr und Lobredner, besonders in Beziehung auf die Zeit von 1800—1813. Frankfurt am Main 1835. — 156.
- Schönaich, Christoph Otto* : Hermönn oder das befreite Deutschland. — 512.
- [Schramm, Rudolf :]* Ostende. 31. August. In : Hermann din 10 septembrie 1859. — 438.
- [Seiler, Sebastian :]* Kaspar Hauser, der Thronerbe von Baden. Paris 1840. — 16, 24.
- Senior, Nassau William* : Letters on the factory act, as it affects the cotton manufacture. To which are appended, a letter to Mr. Senior from Leonard Horner, and minutes of a conversation between Mr. Edmund Ashworth, Mr. Thomson and Mr. Senior. London 1837. — 266.
- Die Serbische Bewegung in Südungarn*. Ein Beitrag zur Geschichte der ungarischen Revolution. Berlin 1851. — 22.
- Serbische Hochzeitslieder*. Hrsg. von Wolf Stephansohn Karadgich. Metrisch in's Deutsche übersetzt und von einer Einleitung begleitet von E. Eugen Wesely. Pest 1826. — 22.
- Shakespeare, William* : King Henry IV. — 50.
— Much Ado about Nothing. — 37.
- Siborne, William* : History of the war in France and Belgium, in 1815. Containing minute details of the battles of Quatre-Bras, Ligny, Wavre, and Waterloo. Third and revised edition. London 1848. — 270.
- Siebel, Carl* : Sprüche. Für den „Hermann“. In : Hermann din 20 august 1859. — 427, 436.
- Simon, Ludwig* : Aus dem Exil. Bd. 1—2. Giessen 1855. — 60.
- [Simon, Ludwig] Kolatschek, Adolph [Meyen, Eduard :]* Briefe aus Paris, der Schweiz und London. In : Das Jahrhundert Nr. 1, 1857. — 98.
- Slawismus und Pseudomagyarismus*. Vom aller Menschen Freunde, nur der Pseudomagyaren Feinde. Leipzig 1842. — 22.
- Слово о полку Игоревъ. — 17, 21, 28, 34, 40.
- Smith, Adam* : An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. Vol. 1—2. London 1776. — 266.
- Sophokles* : König Ödipus. — 364.
- Steuart, James* : An inquiry into the principles of political economy, being an essay on the science of domestic policy in free nations. Vol. 1—3. Dublin 1770. — 280.
- Stimmen des russischen Volks in Liedern*. Gesammelt und übersetzt von P. von Goetze. Stuttgart 1828. — 22.

- Stocquelez, J[Joachim] H[ayward]*: The Military Encyclopaedia. A technical, biographical, and historical dictionary, referring exclusively to the military sciences, the memoirs of distinguished soldiers, and the narratives of remarkable battles. London 1853. — 128.
- Struve, Gustav :* Bildung macht frei ! In : Die Neue Zeit din 27 noiembrie 1858. — 335.
- Tagebuch des russisch-kaiserlichen Generalfeldmarschalls B. Ch. Grafen von München über den Ersten Feldzug des in den Jahren 1735—1739 geführten Russisch-türkischen Krieges.* In : E. Herrmann, Beiträge zur Geschichte des russischen Reiches. Leipzig 1843. — 5.
- Tagebuch Peters des Grossen vom Jahre 1698 bis zum Schlusse des Neustädter Friedens* aus dem Russischen Originale übersetzt so nach denen im Archive befindlichen und von Seiner Kayserlichen Majestät eigenhändigen ergänzten Handschriften gedruckt worden. Berlin und Leipzig 1773. — 12.
- Theyls, W[illem]*: Mémoires pour servir à l'histoire de Charles XII., roi de Suède. Leyde 1722. — 412.
- Thiersch, Frédéric*: De l'état actuel de la Grèce et des moyens d'arriver à sa restauration. Vol. 1 bis 2. Leipzig 1833. — 112.
- Tooke, Thomas, and William Newmarch*: A history of prices, and of the state of the circulation. during the nine years 1848—1856. In two volumes ; forming the fifth and sixth volumes of the history of prices from 1792 to the present time. London 1857. — 94, 118.
- Trübner's bibliographical guide to American literature.* A classed list of books published in the United States of America during the last forty years. With bibliographical introduction, notes, and alphabetical index. London 1859. — 365.
- Tucker's Political Fly-Sheets* Nr. 1—12. London 1853—1854 și 1855. — 102, 103.
- Turr, [István]*: To the Editor of the „Presse d'Orient“. In : The Free Press din 30 iunie 1858. — 300, 302.
- Ultilas.* — 449.
- Unterhaltende Belehrungen zur Förderung allgemeiner Bildung.* Bdchn. 1—27. Leipzig 1851 bis 1856. — 19.
- Urquhart, David :* Diplomatic transactions in Central Asia, from 1834 to 1839. London 1841. — 112.
- Urquhart, David*: Familiar words as affecting England and the English. London 1855. — 280.
- Vischer, Friedrich Theodor*: Aesthetik oder Wissenschaft des Schönen. Bd. 1—4. Reutlingen, Leipzig und Stuttgart 1846—1857. — 492.
- Victoire de Zaboï.* In : F. G. Eichhoff, Histoire de la langue et de la littérature des Slaves, Russes, Serbes, Bohèmes, Polonais et Lettons, considérées dans leur origine indienne, leurs anciens monuments, et leur état présent. Paris 1839. — 21.
- Vogt, Karl*: Studien zur gegenwärtigen Lage Europas. Genf und Bern 1859. — 388. — (anonym) Zur Warnung. In : Schweizer Handels-Courier din 2 iunie 1859. — 402, 466, 560, 569.
- Volkslieder der Serben.* Metrisch übersetzt und historisch eingeleitet von Talvj. Bd. 1—2. 2. Aufl. Halle und Leipzig 1835. — 22, 29.

- Wachsmuth, Wilhelm* : Hellenische Alterthumskunde aus dem Gesichtspunkte des Staates. Bd. 1—2. Halle 1826—1830. — 245.
- Walewski, [Alexandre]* : Count Walewski upon the state of Europe. In : *The Times* din 26 aprilie 1856. — 45.
- Wette, Wilhelm Martin Leberecht* de : Lehrbuch der hebräisch-jüdischen Archäologie nebst einem Grundrisse der hebräisch-jüdischen Geschichte. 3., umgearb. Aufl. Leipzig 1842. — 245.
- Wilks, Washington* : Palmerston in three epochs : a comparison of facts with opinion. London 1854. — 103, 107.
- Wuk's Stephanowitsch kleine Serbische Grammatik*, verdeutscht und mit einer Vorrede von Jacob Grimm. Nebst Bemerkungen über die neueste Auffassung langer Heldenlieder aus dem Munde des Serbischen Volks, und der Uebersicht des merkwürdigsten jener Lieder von Johann Severin Vater. Leipzig und Berlin 1824. — 29.
- Wurm, Christian Friedrich* : Diplomatische Geschichte der Orientalischen Frage. Leipzig 1858. — 384.

II. Periodice

- Allgemeine Zeitung* din 16 iunie 1856. — 460.
 — din 13 ianuarie 1857. Die örtliche Vertheidigung des Bodensees. — 88.
 — din 4 martie 1857. Pera, 20 februarie. — 102.
 — din 12 aprilie 1859 (supliment). Zur Zeitlage und Zeitfrage. New York, 19 martie. — 377.
 — din 25 octombrie 1859. Augsburg, 24 octombrie. — 447.
- The Annual Register, or a View of the History, Politics, and Literature, for the Year 1803*. London 1805. — 252.
- Berlinische Nachrichten von Staats- und gelehrten Sachen* din 27 februarie 1856. — 23.
- Deutsches Museum*. Zeitschrift für Literatur, Kunst und öffentliches Leben. 10 iunie 1858. Literaturgeschichte. — 332.
- The Economist*. Weekly Commercial Times, Bankers' Gazette, and Railway Monitor : a political, literary, and general newspaper. 28 noiembrie 1857. From our correspondent. Paris, Thursday. — 204.
 — din 5 decembrie 1857. The deeper causes of the recent pressure. — 206.
 — din 6 februarie 1858. (From our correspondent.) Paris, Thursday. — 256.
 — din 15 mai 1858. — 295.
 — din 28 august 1858. Accounts relating to trade and navigation for the seven months ended July 31, 1858. — 320.
- The Free Press* din 13 ianuarie 1858. Exports and Imports. — 230.
 — din 12 mai 1858. — 548.
 — din 12 mai 1858. Recent treachery in Circassia. — 296.
 — din 30 iunie 1858. Charge of Hungarian treachery. — 300, 302.
 — din 25 august 1858. The Russian agent in Circassia. — 300.
 — din 22 decembrie 1858. Revelation by a Russian of the object of the Chinese war and treaty. — 356.
 — din 31 august 1859. — 436.

- Hermann*. Deutsches Wochenblatt aus London. 8 ianuarie 1859. Schriften von Johanna und Gottfried Kinkel. — 356.
- din 19 februarie 1859. Amerikanische Literatur. Trübner's Bibliographical Guide to American Literature. — 365.
  - din 19 februarie 1859. Commerzielle Briefe. — 365.
  - din 29 octombrie 1859. Die Sitzungen des Schiller-Comité's. — 445.
  - din 12 noiembrie 1859. Das Schillerfest in London. — 451, 562.
  - din 19 noiembrie 1859. Chronik unseres Schillerfestes. — 454.
- Das Jahrhundert. Zeitschrift für Politik und Literatur*, Nr. 1, 1857. Erziehung zum Glauben und Erziehung zur Humanität. — 98.
- Nr. 1, 1857. Notiz. — 98.
- The Manchester Guardian* din 7 februarie 1856. — 9.
- din 17 noiembrie 1856. — 75.
  - din 16 noiembrie 1857. — 192.
  - din 7 ianuarie 1858. — 228.
  - din 1 martie 1858. — 259.
  - din 11 martie 1858. — 268.
  - din 17 martie 1858. — 270.
  - din 8 aprilie 1858. — 286.
- Le Moniteur universel* din 9 august 1802. — 252.
- din 15 martie 1856. — 125.
  - din 24 octombrie 1856. Paris, 23 octombrie. — 74.
  - din 30 aprilie 1857. Société générale de Crédit mobilier. Rapport présenté par le conseil d'administration dans l'assemblée générale ordinaire des actionnaires du 28 avril 1857. — 125.
  - din 24 ianuarie 1858. Situation des entrepôts à la fin du mois de décembre. — 256.
  - din 9 martie 1858. — 271.
- The Morning Advertiser* din 26 aprilie 1856. — 46.
- din 11 noiembrie 1859. — 455, 456.
- The Morning Post* din 13 aprilie 1858. — 497.
- Das Neue Portfolio*. Eine Sammlung wichtiger Dokumente und Aktenstücke zur Zeitgeschichte. Heft 1 und 2. Berlin 1859—1860. — 464.
- Neue Preussische Zeitung* din 4 martie 1856. Den Streitenden. — 22, 29.
- din 1 ianuarie 1857. Aus der Botschaft des Bundesraths. — 87.
- Die Neue Zeit* din 17 iulie 1858. — 317.
- din 12 martie 1859. Zank. — 369.
- New York Daily Tribune* din 6 ianuarie 1857. — 87.
- din 4 septembrie 1858. The Currency Question. — 310.
  - din 15 octombrie 1858. — 339.
- The New York Herald* din 14 septembrie 1858. — 356.
- The New York Times* din 24 noiembrie 1857. — 204.
- The Observer* din 6 decembrie 1857. — 205.
- Penstero ed Azione* din 14 septembrie 1858. — 323.
- din 16 mai 1859. — 400.
- The People's Paper* din 5 aprilie 1856. — 43.

- Der Pionier* din 20 decembrie 1857. Die „Revolution der Geister“. — 231.
- Die Presse* din 29 mai 1859. — 400.
- The Spectator* din 19 octombrie 1711. — 513.
- The Times* din 17 ianuarie 1856. — 5.
— din 18 ianuarie 1856. — 5.
— din 31 ianuarie, 1 și 2 februarie 1856. — 9.
— din 1 martie 1856. — 24.
— din 4 martie 1856. — 24.
— din 20, 22, 24, 25 și 26 martie 1856. The capitulation of Kars. — 34, 35.
— din 28 martie 1856. Berlin, martie 25. — 575.
— din 9 și 10 martie 1857. — 97.
— din 21 martie 1857. — 108.
— din 30 martie 1857. — 105.
— din 1 mai 1857. The Credit mobilier of France. — 121.
— din 2 martie 1858. Express from Paris. — 260.
— din 12 și 13 august 1858. Mr. Gladstones Homeric studies. — 316.
— din 22 octombrie 1858. — 328.
— din 5 ianuarie 1859. The revolution in Servia. — 343.
— din 1 februarie 1859. Express from Paris. — 350.
— din 19 aprilie 1859. Parliamentary intelligence. House of Lords, Monday, April 18. House of Commons, Monday, April 18. — 378—381.
— din 31 mai 1859. Express from Paris. — 400.
— din 4 octombrie 1859. — 551, 552.
- Unsere Zeit. Jahrbuch zum Conversations-Lexikon. Zweiter Band. Leipzig. F. A. Brockhaus. 1858. — 327.*
- Das Volk* din 11 iunie 1859. — 404.
— din 11 iunie 1859. Zur Warnung. — 401.
— nr. 9 din 2 iulie 1859. — 407, 412.
— nr. 10 din 9 iulie 1859. — 412.
— din 16 iulie 1859. — 408.
— nr. 13 din 30 iulie 1859. — 422.
— din 30 iulie 1859. Eine militärische Instruction in Versen. — 419.
— nr. 14 din 6 august 1859. — 422.
— din 20 august 1859. — 427.

Indice de reviste și ziare menționate

Advertiser — vezi *The Morning Advertiser*.

Allgemeine Zeitung — cotidian conservator fondat în 1798, apărut din 1810 până în 1882 la Augsburg; în deceniile al 6-lea și al 7-lea a sprijinit planul unificării Germaniei sub hegemonia Austriei. — 15, 24, 29, 156, 322, 416, 439, 441, 443, 446, 447, 450, 451, 454, 465, 480, 520, 546, 557, 558, 559, 560.

The Annual Register, or a View of the History, Politics, and Literature — săptăminal de orientare radicală, a apărut sub diferite numiri din 1802 până în 1835 la Londra.

Anzeiger des Westens. Saint-Louis. — 332.

Berlinische Nachrichten von Staats- und gelehrten Sachen — cotidian, apărut din 1740 până în 1874 la Berlin; a susținut concepțiile constituționalist-monarhiste; i s-a spus adesea „Spencersche Zeitung“, după numele editorului său.

Bremer Tages-Chronik. Organ der Demokratie — publicație; a apărut ca o continuare a lui „Tageschronik“; din 1849 până în 1850 editată de democratul mic-burghez Dulon; în 1851 Arnold Ruge a colaborat la această publicație. — 555.

Le Charivari — publicație satirică apărută din 1832 la Paris; a avut o orientare burghezo-republicană, în timpul monarhiei din iulie s-a dedat la atacuri pline de sarcasm la adresa guvernului; în 1848 a trecut de partea contrarevoluției.

Le Constitutionnel — cotidian apărut din 1815 până în 1870 la Paris; în deceniul al 5-lea a fost organul aripii moderate a orléaniștilor; în perioada revoluției din 1848—1849 a susținut concepțiile burgheziei contrarevoluționare grupate în jurul lui Thiers; după lovitura de stat din 2 decembrie 1851 a lui Ludovic Bonaparte — ziar bonapartist. — 69, 125.

The Daily News — cotidian liberal apărut sub acest titlu din 1846 până în 1930 la Londra; organ al burgheziei industriale. — 224, 233.

The Daily Telegraph — cotidian apărut sub acest titlu din 1855 până în 1937 la Londra; la început a avut o orientare liberală, din deceniul al 9-lea — conservatoare; după fuzionarea, în 1937, cu „The Morning Post“ apare sub titlul „Daily Telegraph and Morning Post“. — 278, 314, 336, 338, 384, 552

Demokrat — vezi *New Yorker Demokrat*.

Deutsche-Brüsseler-Zeitung — vezi adnotarea 421. — 391.

- Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst* — revistă apărută (sub acest titlu) din iulie 1841 până la suspendarea ei, în ianuarie 1843, la Leipzig; editată de Arnold Ruge și Theodor Echtermeyer ca organ literar-filozofic al tinerilor hegelieni. — 197, 490.
- Deutsches Museum. Zeitschrift für Literatur, Kunst und öffentliches Leben* — săptăminal democrat, din 1851 până în 1867 a apărut la Leipzig; din 1852 până în 1865 a fost editat de Robert Prutz. — 353.
- Dio e Popolo* — gazetă republicană, a apărut până în 1858 la Geneva. — 323.
- The Economist. Weekly Commercial Times, Bankers' Gazette, and Railway Monitor: a political, literary, and general newspaper* — săptăminal fondat în 1843 la Londra; organ al marii burghezii industriale pentru probleme economice și politice. — 203.
- Examiner* — vezi *Manchester Daily Examiner & Times*.
- Examiner and Times* — vezi *Manchester Daily Examiner & Times*.
- Le Figaro* — ziar conservator, apare din 1826 la Paris; în deceniul al 6-lea susținător al concepțiilor bonapartiste. — 112.
- Flugblätter des Vereins „Deutsche Einheit und Freiheit“ in England*. London. — Este vorba, probabil, de broșurile lui Karl Blind apărute anonim sub acest titlu. — 329.
- The Free Press* — ziar burghez apărut din 1855 până în 1865 la Londra; s-a situat pe o poziție opoziționistă față de guvernul Palmerston; a fost editat de David Urquhart; în acest ziar au apărut unele lucrări ale lui Marx. — 6, 48, 58, 59, 86, 102, 109, 410, 413, 436, 485, 547, 551.
- Free Press Serials* — publicație serială editată de redacția lui „Sheffield Free Press”. — 481.
- Der Freischütz* — ziar burghez, literar-artistic, apărut din 1825 până în 1878 la Hamburg. — 450, 470.
- Die Gartenlaube. Illustriertes Familienblatt* — săptăminal literar de orientare mic-burgheză; apărut din 1853 până în 1903 la Leipzig și din 1903 până în 1943 la Berlin. — 568, 570, 571.
- Germania* — vezi *Londoner Deutsche Zeitung*.
- Golosa iz Rossii (Голоса из России)* — culegere periodică de articole și corespondențe din Rusia; a fost editată din 1856 până în 1860 la Londra de A. I. Herzen. — 327.
- Die Grenzboten. Zeitschrift für Politik und Literatur* — săptăminal apărut din 1841 până în 1922 la Leipzig; de orientare liberală. — 91.
- Guardian* — vezi *The Manchester Guardian*.
- Hamburger Correspondent* — vezi *Staats und Gelehrte Zeitung des Hamburgischen unpartheiischen Correspondenten*.
- Herald* — vezi *The Morning Herald*.
- Hermann. Deutsches Wochenblatt aus London* — apărut din ianuarie 1859 la Londra; organ al emigrației democratice mic-burgheze; din ianuarie până în iulie 1859 editorul și redactorul acestuia a fost Gottfried Kinkel. — 339, 343, 344, 349, 353, 356, 369, 375, 390—392, 393, 395, 401, 406, 408—411, 422, 425, 436, 457, 469, 509, 512, 518, 555—557, 564.

- Der Hochwächter. Ein Organ des Gesamlfortschritts* — săptăminal democrat mic-burghez apărut din 1850 până în 1858 în Cincinnati (S.U.A.). — 323.
- L'Homme : journal de la démocratie universelle* — săptăminal apărut din 1853 până în 1856 pe insula Jersey și la Londra ; organ al emigrației democrate-mic-burgheze franceze. — 34, 40, 65, 87.
- Die Hornisse* — ziar apărut din 1848 până în 1850 la Kassel ; editat de democrații mic-burghezi Heinrich Heise și Gottlieb Kellner ; în 1848—1849 Elard Biskamp a colaborat la acest ziar. — 555.
- How do you do* — săptăminal umoristic apărut la Londra în limba germană având ca redactor pe Bettziech, iar ca editor pe Louis Drucker. — 392, 402, 457, 564, 568.
- The Illustrated London News* — săptăminal ilustrat, apare din 1842. — 84.
- L'Impartial* — publicație bonapartistă apărută din 1857 pe insula Jersey ; redactor Lemoire. — 175.
- L'Indépendance belge* — cotidian fondat în 1831 la Bruxelles ; organ al liberalilor. — 38.
- Independent* — vezi *Jersey Independent*.
- Das Jahrhundert. Zeitschrift für Politik und Literatur* — săptăminal apărut din 1856 până în 1859 la Hamburg ; organ al democrației mic-burgheze. — 92, 98.
- Jersey Independent* — publicație democratică apărută din 1855 până în 1875 (până în 1858 bisăptăminal, ulterior cotidian) pe insula Jersey ; din iulie 1856 până în noiembrie 1862 redactorul acestei publicații a fost Julian Harney. — 177, 249, 497.
- Journal des Proscrits, London.* — 87.
- Kölner Zeitung* — vezi *Kölnische Zeitung*.
- Kölnische Zeitung* — cotidian apărut sub acest titlu din 1802 până în 1945 ; în timpul revoluției din 1848—1849 și în perioada de reacțiune care a urmat, ziarul a susținut politica lașă, trădătoare a burgheziei prusiene liberale. — 29, 313, 353, 357, 389, 406, 416, 512, 518, 584.
- Kolokol (Колоколь)* — revistă revoluționară democratică, a fost editată de A. I. Herzen și N. P. Ogarev din 1857 până în 1865 în limba rusă la Londra și din 1868 până în 1869 în limba franceză, cu suplimente în limba rusă, la Geneva. — 327, 410.
- Kreuz-Zeitung* — vezi *Neue Preussische Zeitung*.
- Londoner Deutsche Zeitung* — săptăminal apărut în 1858 și 1859 mai întâi sub acest titlu, ulterior sub titlul „Germania” ; organ de presă al emigranților germani, adepți ai ideii unificării Germaniei sub hegemonia Austriei ; în 1859 redactor a fost Ermani. — 390.
- Manchester Daily Examiner & Times* — ziar liberal fondat în 1848 prin fuziunea lui „Manchester Times” și a lui „Manchester Examiner” ; în deceniile al 5-lea și al 6-lea i-a susținut pe adepții libertății comerțului (freetraderi) ; până în 1894 a apărut sub diverse titluri. — 7, 14, 105, 191, 220.
- Manchester Examiner* — vezi *Manchester Daily Examiner & Times*.
- The Manchester Guardian* — ziar fondat în 1821, organ al adepților libertății comerțului (freetraderi) ; ulterior organ al partidului liberal. — 7, 14, 70, 73, 85, 97, 98, 101, 102, 112, 191, 195, 199, 207, 211, 212, 220, 230, 236, 237, 244, 248, 251—253, 256, 257—259, 261, 267—270, 276, 278, 286, 288, 290, 486, 505, 582.

- Mannheimer Abendzeitung* — cotidian apărut din 1842 până în 1849 ; fondat de Karl Grün ; a avut o orientare radicală. — 329.
- Mittheilungen aus Justus Perthes' Geographischer Anstalt über wichtige neue Erforschungen auf dem Gesamtgebiete der Geographie* — revistă lunară de geografie ; a fost editată în 1855 la Gotha de A. Petermann. — 327.
- Le moniteur universel* — cotidian apărut din 1789 până în 1901 la Paris ; din 1799 până în 1814 și din 1816 până în 1868 organ oficial al guvernului. — 87, 180, 252, 313.
- The Morning Advertiser* — cotidian apărut din 1794 până în 1934 la Londra ; în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea organ al burgheziei radicale. — 91, 105, 106, 112, 230, 296, 338, 340, 384, 456.
- The Morning Herald* — cotidian conservator apărut din 1780 până în 1869 la Londra. — 71.
- The Morning Post* — cotidian apărut din 1772 până în 1937 la Londra ; la mijlocul secolului al XIX-lea organ al aripii de dreapta a whigilor, ai cărui reprezentanți s-au grupat în jurul lui Palmerston. — 103, 108, 260.
- The Morning Star* — cotidian apărut din 1856 până în 1869 la Londra ; organ al adeptilor libertății comerțului (freetraderi). — 84, 119, 224, 275, 300, 302, 319, 488.
- La Nation, organe quotidiens démocrates socialistes* — apărut din 1848 până în 1856 la Bruxelles ; organ al democrației mic-burgheze. — 65, 87.
- Le National. Bruxelles.* — 65, 87.
- Le National* — cotidian apărut din 1830 până în 1851 la Paris ; în deceniul al 5-lea organ al republicanilor burghezi moderați. — 82, 289.
- National-Zeitung* — cotidian apărut din 1848 până în 1915 la Berlin ; în deceniul al 6-lea a adoptat o orientare liberală. — 7, 71, 73, 353, 552.
- Neue Oder-Zeitung* — cotidian apărut din 1849 până în 1855 la Breslau (Wrocław) ; în deceniul al 6-lea era considerat ziarul cel mai radical din Germania și era persecutat de organele guvernamentale. La începutul deceniului al 6-lea, în fruntea ziarului se aflau democrații burghezi Elsner, Temme și Stein ; din septembrie 1855 redactor-șef al lui „Neue Oder-Zeitung” a fost Moritz Elsner ; în 1855 Marx a fost corespondentul din Londra al acestui ziar. — 376.
- Das Neue Portfolio. Eine Sammlung wichtiger Dokumente und Aktenstücke zur Zeitgeschichte* — culegere periodică de documente și materiale diplomatice publicată de D. Urquhart ; a apărut în 1859 și 1860 la Berlin, fiind editată de Eduard Fischel.
- Neue Preussische Zeitung* — cotidian apărut în iunie 1848 la Berlin ca organ al camarilei contrarevoluționare de la curte și al iuncherimii prusiene ; cunoscut și sub denumirea „Kreuz-Zeitung”. — 22, 29, 278, 387, 542, 575.
- Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie* — cotidian editat sub conducerea redacțională a lui Karl Marx de la 1 iunie până la 19 mai 1849 la Köln. Din redacție făceau parte Friedrich Engels, Wilhelm Wolff, Georg Weerth, Ferdinand Wolff, Ernst Dronke, Ferdinand Freiligrath și Heinrich Bürgers. Ca organ de presă combativ al aripii proletare a democrației, „Neue Rheinische Zeitung” a avut rolul de educator al maselor populare, ridicându-le la luptă împotriva contrarevoluției. Articolele de fond, care defineau poziția ziarului

în cele mai importante probleme ale revoluției germane și ale celei europene, erau scrise, de regulă, de Marx și Engels. — 234, 521, 560, 567, 568.

Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue — revistă editată de Marx și Engels din decembrie 1849 până în noiembrie 1850. A fost organul teoretic și politic al Ligii comuniștilor, o continuare a lui „*Neue Rheinische Zeitung*”, editat de Marx și Engels la Köln în timpul revoluției din 1848—1849.

Din martie și până în noiembrie 1850 au apărut în total șase numere, dintre care un număr dublu (5—6). Revista a fost redactată la Londra și tipărită la Hamburg. Pe prima pagină era menționat și New York, deoarece Marx și Engels sperau că revista va fi răspândită și printre emigranții germani din America. — 249.

Neue Schweizer Zeitung — săptămînal radical-burghez apărut în 1859—1860 la Geneva, redactor fiind emigrantul August Brass. — 381.

Neue Zeit — săptămînal apărut din 1855 până în 1858 la New York; organ al emigrației germane democratice mic-burgeze din S.U.A. — 35, 112.

Die Neue Zeit — ziar muncitoresc apărut din iunie 1858 până în aprilie 1859 la Londra; organ de presă al emigranților germani. — 300, 335, 369, 375, 389—390, 505, 555.

New York Daily Tribune — cotidian apărut din 1841 până în 1924, fondat de cunoscutul ziarist și politician american Horace Greeley; până la mijlocul deceniului al 6-lea a fost organul aripii de dreapta a whigilor americani, ulterior organ al partidului republican; în deceniile al 5-lea și al 6-lea a adoptat o orientare progresistă și a luat atitudine împotriva sclavajului; Marx și Engels au colaborat la acest ziar din august 1851 până în martie 1862. — 30, 59, 63, 68, 84—88, 89, 90—91, 94, 97, 98, 101, 103, 107, 114—116, 123, 124, 125, 131, 133, 138, 143, 150, 151, 168, 187, 203, 212, 224, 231, 235, 236, 251, 255, 278, 279, 287, 300, 304, 305—307, 313, 314, 316, 318, 330, 331, 339, 341, 348, 359, 363, 366, 367, 377, 381, 391, 415, 441, 451, 455, 458, 464, 511, 525, 527, 536, 543, 547, 552, 558, 560, 579.

The New York Herald — cotidian apărut din 1835 până în 1924 la New York; organ al partidului republican. — 88, 90.

The New York Times — cotidian fondat în 1851; organ al partidului republican. — 88, 90, 224.

New York Tribune — vezi *New York Daily Tribune*.

New Yorker Demokrat — cotidian democrat, ulterior săptămînal; editat din 1848 de emigranți germani mic-burgezi. — 48.

New Yorker Staatszeitung — cotidian german apărut din 1834 ca ziar german democrat; ulterior organ al partidului democrat al S.U.A. — 26.

Le Nord — cotidian apărut în limba franceză din 1855 până în 1892 la Bruxelles și din 1894 până în 1907 la Paris; organ oficial al guvernului țarist. — 99, 102, 103, 108.

The Observer — săptămînal de orientare conservatoare, apare din 1791 la Londra.

Overland Mail — săptămînal apărut din 1841 până în 1914 la Londra; organ guvernamental. — 224.

Pensiero ed Azione — organ de presă al democraților burghezi italieni, editat sub redacția lui Mazzini; între 1858 și 1859 a apărut bilunar la Londra, iar în 1860 la Lugano și Genova.

- The People's Paper* — săptăminal editat de Ernest Jones din 1852 pînă în 1858 la Londra ; organ al cartiștilor ; Marx și Engels au colaborat la această gazetă din octombrie 1852 pînă în decembrie 1856 ; în 1858 a fost preluat de unii oameni de afaceri burghezi. — 38, 43, 46, 48, 61, 319.
- Der Pionier* — săptăminal apărut din 1854 pînă în 1858 la New York și din 1859 pînă în 1879 la Boston ; organ al emigrației germane democratice mic-burgheze ; redactor-șef — Karl Heinzen. — 332, 580.
- La Pologne. Annales contemporaines politiques, religieuses et litteraires des peuples de l'Europe orientale* — săptăminal panslavist apărut din 1848 pînă în 1850 la Paris sub redacția lui Cyprien Robert. — 20.
- Portfolio* — denumire prescurtată a culegerii de documente și materiale diplomatice publicate de D. Urquhart la Londra. Seria „The Portfolio, or a Collection of State Papers” („Portofoliu, sau o colecție de documente de stat”) a apărut în anii 1835—1837 ; o altă serie a apărut în anii 1843—1845 sub denumirea „The Portfolio. Diplomatic Review” („Portofoliu. Cronică diplomatică”). — 107, 410, 412.
- Post* — vezi *The Morning Post*.
- Die Presse* — cotidian liberal apărut din 1864 pînă în 1896 la Viena ; în 1861—1862 s-au publicat în acest ziar articole și corespondențe ale lui Marx. — 214, 255, 257, 376, 384—387, 398, 400, 403, 489, 492, 526, 527, 537, 584.
- La Presse* — cotidian, apare din 1836 la Paris ; în deceniul al 5-lea a avut o atitudine opoziționistă față de cel de-al doilea Imperiu. — 46.
- Preussische Correspondenz* — vezi *Preussische Lithographische Correspondenz*.
- Preussische Lithographische Correspondenz* — apărut la Berlin ; organ semioficial al Ministerului pentru Afacerile Externe al Prusiei. — 35, 38.
- Preussisches Wochenblatt* — ziar conservator apărut din 1851 pînă în 1861 la Berlin. — 327, 436.
- Protection for Trade* — săptăminal apărut la Londra. — 36, 39.
- Punch, or the London Charivari* — săptăminal umoristic de orientare liberală apărut din 1841 la Londra. — 105.
- Putnam's Monthly Magazine* — revistă lunară republicană apărută din 1853 pînă în 1857 la New York ; în 1855 a publicat seria de articole ale lui Engels „Armatele din Europa”. — 14, 49, 68, 86, 116.
- Die Reform* — cotidian, de orientare liberală, apărut din 1848 pînă în 1892 la Hamburg.
- Revue der Neuen Rheinischen Zeitung* — vezi *Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*.
- Revue des deux Mondes* — revistă bi lunară pentru istorie, politică, literatură și artă ; apare din 1829 la Paris. — 20.
- Reynold's Newspaper* — săptăminal fondat în 1850 la Londra de George William MacArthur Reynold ; a avut o orientare radicală ; la începutul deceniului al 6-lea i-a sprijinit pe cartiști. — 106, 214, 235, 319, 322, 323, 326.
- Rheinische Zeitung* — vezi *Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie*.
- Russia and the United States Correspondent* — săptăminal de orientare liberală, a apărut sub redacția lui I. G. Golovin de la 16 august pînă la 19 noiembrie 1856 în limbile engleză, franceză, germană și rusă la Londra. — 65, 68.

- Schweizer Handels-Courier* — cotidian apărut din 1853 până în 1909 la Biel (Elveția); în deceniile al 6-lea și al 7-lea a susținut concepțiile bonapartiste; redacția acestuia întreține strânse legături cu Karl Vogt.
- The Sheffield Free Press* — ziar burghez apărut din 1851 până în 1857; editat de Urquhart și adepții săi. — 56, 57, 58—59, 482.
- Sociale Republik* — săptăminal apărut din 1858 până în 1860 la New York; organ de presă al democraților mic-burghezi; în 1859 redactorul lui a fost Struve. — 335.
- The Spectator* — revistă literară apărută din 1711 până în 1714 la Londra.
- Spensersche Zeitung* — vezi *Berlinische Nachrichten von Staats- und gelehrten Sachen*
- Staats- und Gelehrte Zeitung des Hamburgischen unpartheiischen Correspondenten* — cotidian monarhist. — 377.
- Star* — vezi *The Morning Star*.
- The Sun* — cotidian liberal apărut din 1798 până în 1876 la Londra. — 258.
- Telegraph* — vezi *The Daily Telegraph*.
- Telegraph Morning Express* — cotidian apărut din 1855 până în 1858 la Londra. — 338.
- The Times* — cotidian fondat la 1 ianuarie 1785 la Londra sub titlul „Daily Universal Register”; de la 1 ianuarie 1788 apare sub titlul „The Times”; cel mai mare ziar englez cu orientare conservatoare. — 74, 163, 204, 224, 274, 301, 303, 304, 383, 397, 428, 452, 453, 515, 524, 551, 552.
- Tribune* — vezi *New York Daily Tribune*.
- Die Turn-Zeitung. Organ des socialistischen Turnerbundes* — publicație lunară (ulterior bilunară); editată din 1851 până în 1861 la New York de emigranți germani democrați. — 343.
- Univers religieux, philosophique, politique, scientifique et litteraire*. Paris. — 333.
- Unsere Zeit. Jahrbuch zum Conversations-Lexikon* — editat din 1857 până în 1891 la Leipzig de Brockhaus; din 1865 a purtat titlul „Unsere Zeit. Deutsche Revue der Gegenwart. Monatsschrift zum Conversations-Lexikon”.
- Das Volk* — săptăminal, a apărut în limba germană la Londra din 7 mai până în 20 august 1859. A fost fondat ca organ al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra. — 390—391, 393, 394—395, 398, 401, 402, 404, 405—408, 409—416, 418, 419, 422, 423, 425—427, 432, 434—435, 437—439, 442, 444, 445, 448, 456, 460, 462, 464, 556, 557, 560, 570.
- Volksblatt*. Trier. — 454.
- Volks-Zeitung* — cotidian democrat apărut din 1853 la Berlin. — 402, 459, 561.
- Vorwärts!* — gazetă bisăptăminală apărută la Paris în limba germană din ianuarie până în decembrie 1844. — 391.
- Weekly Mail* — săptăminal apărut din 1858 până în 1860 la Londra, organ al toryilor. — 461.
- Weser-Zeitung* — apărut din 1844 până în 1930 la Bremen; a promovat concepții liberale. — 439, 441, 445, 552.

Indice de nume

A

- Aberdeen, George Hamilton Gordon*, conte de (1784—1860) — om de stat englez, tory, din 1850 lider al peeliștilor; ministru de externe (1828—1830 și 1841—1846) și prim-ministru în guvernul de coaliție (1852—1855). — 100.
- Acton* — cunoscut al lui Engels din Manchester. — 116.
- Airey, Richard, baron* (1803—1881) — general englez, în 1854—1855 șeful serviciului de încartiruire al armatei din Crimeea, mai tirziu al întregii armate engleze. — 128.
- Alexandru al II-lea* (1818—1881) — țar al Rusiei (1855—1881). — 15, 16, 82, 411, 469.
- Alexandru cel Mare* (356—323 i.e.n.) — vestit comandant de oști și om de stat din antichitate; din 336 rege al Macedoniei. — 115.
- Allen* — medic englez, l-a îngrijit pe Marx și familia acestuia. — 178, 226, 304, 306, 431.
- Allsop, Thomas* (1795—1880) — agent de bursă englez, publicist, a aderat la cartism; în 1858 a finanțat atentatul lui Orsini împotriva lui Napoleon. — 259, 278.
- Anders (Laponul)* — publicist german, emigrant la Londra, membru al Ligii comuniștilor; de la sfârșitul anului 1858 unul dintre conducătorii societății londoneze a muncitorilor germani din East End. — 392.
- Anglesey, Henry William Paget, marchiz de* (1768—1854) — general și om de stat englez, din 1846 feldmareșal; a luat parte la războaiele împotriva Franței napoleoniene; lord guvernator al Irlandei (1828—1829, 1830—1833), general de artilerie (1827—1828, 1846—1852). — 129.
- Anna Ivanovna* (1693—1740) — împărăteasă a Rusiei (1730—1740). — 5.
- Anstey, Thomas Chisholm* (1816—1873) — jurist și om politic englez, radical burghez; între 1847 și 1852 membru al parlamentului, guvernator general al Hong Kongului (1854—1859). — 103, 107, 109, 112, 372.
- Appleton, William Henry* (1814—1899) — editor american, din 1848 directorul editurii D. Appleton and Company din New York; între 1858 și 1863 în această editură a apărut „New American Cyclopaedia”, la care au colaborat Marx și Engels. — 236, 251, 255, 257, 270, 314.
- Argout, Antoine-Maurice-Appolinaire*, conte de (1782—1858) — om de stat francez, în 1830—1834 a ocupat o serie de posturi ministeriale; director al Băncii Franței (1834—1857). — 144.
- Arhimede* (aprox. 287—212 i.e.n.) — mare matematician și mecanician din Grecia antică. — 70.

- Ariosto, Lodovico* (1474—1533) — poet italian din epoca Renașterii, autorul poemului „Orlando furioso”. — 123.
- Aristotel* (384—322 î.e.n.) — filozof grec, „cel mai mare gânditor al antichității” (Marx), „minte cea mai universală dintre vechii filozofi greci” (Engels). Punctul de plecare al filozofiei aristotelice îl constituie recunoașterea primordialității naturii față de cunoaștere. A sintetizat ansamblul cunoștințelor filozofice și științifice dobândite de greci pînă la el, întemeind numeroase ramuri noi ale științei. Filozofia lui se caracterizează prin împletirea unor tendințe contradictorii, a elementelor materialist-empiriste cu cele idealist-obiective, a celor dialectice cu cele metafizice. — 115, 301, 489.
- Armstrong, William George, baron de Cragside* (1810—1900) — inventator englez, cunoscut pentru invențiile sale în domeniul construirii țevelor de tun. — 368.
- Arndt, Ernst Moritz* (1769—1860) — purtător de cuvînt al publicisticii germane în lupta împotriva invaziei napoleoniene și a asupririi naționale; în 1848—1849 membru al Adunării naționale de la Frankfurt (centru dreapta). — 389.
- Asbóth, Sándor (Alexander)* (1811—1868) — colonel ungar; în 1848—1849 a participat la revoluția din Ungaria, din 1851 emigrant în S.U.A.; în timpul războiului civil din America (1861—1864) general în armata statelor din nord; ambasador al S.U.A. în Brazilia (1866—1868). — 548.
- Aspre, Constantin, Baron d'* (1761—1809) — general austriac; a participat la războaiele duse împotriva Republicii Franceze și a Franței lui Napoleon I. — 164.
- Assing, Ludmilla* (1821—1880) — scriitoare germană de orientare liberală, a publicat „Jurnalele” scriitorului Varnhagen von Ense; prietenă a lui Lassalle și cunoștință a lui Karl Marx. — 365.
- Altwood, Thomas* (1783—1856) — bancher, economist și om politic englez; radical burgez. — 280, 513.
- Auerbach, Berthold* (1812—1882) — scriitor german de orientare liberală, apologet al lui Bismarck. — 505.
- Augereau, Pierre, François-Charles, duce de Castiglione* (1757—1816) — general francez, din 1804 mareșal; a luat parte la războaiele duse de Republica Franceză și la campaniile lui Napoleon I. — 129.
- August, Caius Iulius Caesar Octavianus* (63 î.e.n.—14 e.n.) — om de stat roman, împărat (27 î.e.n.—14 e.n.). — 479.

B

- Babbage, Charles* (1792—1871) — matematician, mecanician și economist englez. — 261, 262, 263.
- Bakunin, Mihail Aleksandrovici* (1814—1876) — publicist și revoluționar rus, a participat la revoluția din 1848—1849 din Germania; unul dintre ideologii anarhismului; membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor, din care a fost exclus în 1872, la Congresul de la Haga, din pricina activității sale dezorganizatoare. — 235.
- Balthasar* — vezi *Slőr, Balthasar*.
- Bamberger, Louis* — publicist, în deceniul al 6-lea a emigrat la Londra, unde s-a ocupat cu afaceri bancare. — 133—134, 138, 402, 429, 464.
- Bangya, János (Johann)* (1817—1868) — ziarist și ofițer ungar, a participat la revoluția din 1848—1849 din Ungaria; după înfringerea revoluției, emisar al lui Kossuth în străinătate. Mai târziu, sub numele de Mehmed-bey, a intrat în armata turcă. — 100, 102, 106, 290, 296, 300, 319, 341, 357, 388.
- Barclay de Tolly, Mihail Bogdanovici, prinț* (1761—1818) — comandant de oști rus; din 1814 feldmareșal, a luat parte la războaiele împotriva lui Napoleon I, a comandat trupele ruse în războiul ruso-suedez din 1808—1809;

- în timpul războiului pentru apărarea patriei din 1812, ministru de război (1810—1812) ; a comandat una din armatele rusești, iar în 1813 și 1814 a comandat trupele rusești și ruso-prusiene. — 153, 155, 245.
- Bastiat, Frédéric** (1801—1850) — economist vulgar francez, a propovăduit armonia între clase în societatea capitalistă ; „exponentul cel mai plat al apologeticii economiei politice vulgare și care, de aceea, o putea reprezenta cel mai bine” (Marx). — 235, 284.
- Bates, Robert** (n. aprox. 1791) — bancher englez ; în iunie 1855 a dat faliment ; autorul unor mașinații financiare de amploare pentru care a fost condamnat la deportare și închisoare. — 67.
- Bauer, Bruno** (1809—1882) — filozof idealist german, unul dintre cei mai de seamă tineri hegelieni, radical burghez ; după 1866 național-liberal, autor al unei serii de lucrări de istorie a creștinismului. — 6, 10, 14, 63, 83, 119, 368, 399.
- Bauer, Edgar** (1820—1886) — publicist german, tânăr hegelian ; după revoluția din 1848—1849 a emigrat în Anglia ; după amnistia din 1861 — funcționar prusian ; fratele lui Bruno Bauer. — 14, 63, 83, 99, 114, 119, 174, 331, 335, 340, 343, 347, 369, 375, 389—391, 399, 402, 408, 555, 578.
- Bauer, Egbert** — editor din Charlottenburg ; fratele lui Bruno și Edgar Bauer. — 83.
- Bayle, Pierre** (1647—1706) — filozof sceptic francez, critic al dogmatismului religios ; a croit drum dezvoltării ideilor iluministe și materialiste în Franța. — 491.
- Bazancourt, César Lécat, baron de** (1810—1865) — scriitor francez, autor al unor lucrări pe teme militare, bonapartist. — 49, 50, 53, 66, 68, 72, 86, 116, 118, 120.
- Beatson, William Ferguson** — general englez ; în 1854 a comandat un detașament de cavalerie al trupelor tur-
- ce la Dunăre, apoi în Crimeea (până în septembrie 1855). — 31, 32, 33.
- Beauharnais, Eugène, prinț** (1781—1824) — general francez, fiul vitreg al lui Napoleon I ; a luat parte la campaniile lui Napoleon I ; în 1805—1814 vicerege al Italiei. — 162.
- Becker, Hermann Heinrich** („Becker cel roșu”) (1820—1885) — jurist și publicist german ; în 1850 membru al Ligii comuniștilor. Unul dintre inculpați în procesul comuniștilor de la Köln (1852), condamnat la cinci ani închisoare ; ulterior național-liberal. — 198, 581.
- Bedeau, Marie-Alphonse** (1804—1863) — general și om politic francez, republican burghez moderat, în deceniile al 4-lea și al 5-lea a luat parte la cucerirea Algeriei ; în perioada celei de-a doua Republici a fost vicepreședinte al Adunării constituante și al Adunării legislative ; după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a fost expulzat din Franța. — 82.
- Belfield, James** — prieten al lui Marx și Engels din Manchester. — 8, 220, 248.
- Bellegarde, Friedrich Heinrich, conte de** (1756—1845) — feldmareșal austriac, a luat parte la războaiele împotriva lui Napoleon I. — 164.
- Belmontet, Louis** (1799—1879) — poet și publicist francez, bonapartist înfocat, a scris ode în cinstea lui Napoleon al III-lea. — 46.
- Bem, Józeph** (1795—1850) — general polonez, luptător pentru libertate. A participat la răscoala poporului polonez din 1830—1831, după înfrângerea căreia a emigrat. În octombrie 1848 a luat parte la apărarea Vienei revoluționare, iar în 1849 a fost unul dintre comandanții armatei revoluționare ungare. A militat pentru unirea forțelor revoluționare române și maghiare. Ulterior a intrat în armata turcă. În armata comandată de el, alături de unguri au luptat și mulți români, printre care și Cezar Bolliac, emigrat după înăbușirea revoluției de

- la 1848 din Țara Românească. — 155, 158, 245.
- Bennigsen, Levin August Theofil (Leontii Leontievici)** (1745—1826) — general în armata rusă, originar din Braunschweig ; a participat la asasinarea lui Pavel I ; a luptat în războaiele împotriva lui Napoleon I ; în 1807 comandant suprem al armatei ; în războiul pentru apărarea patriei din 1812 a fost șeful statului-major al trupelor ruse. — 153, 162, 245.
- Beresford, William Carr, viconte** (1768—1854) — general și om politic englez, tory ; a organizat și a condus o serie de expediții militare în colonii ; în 1808—1814 a luat parte la războiul din Peninsula Iberică ; comandant suprem al trupelor portugheze (1809—1823) ; mare maestru al artileriei engleze. — 244, 254, 264, 267—270.
- Berkeley, George** (1684—1753) — filozof englez, reprezentantul tipic al idealismului subiectiv ; episcop ; în economia politică critic al mercantilismului ; reprezentant al teoriei nominaliste a banilor. — 513.
- Berlichingen, Götz von** (1480—1562) — cavaler german ; a participat la războiul țărănesc german în fruntea unei cete de țărani din Odenwald, pe care a trădat-o, trecind de partea electorului palatin, suzeranul său. — 530.
- Bernbach, Adolph** (1822—1875) — jurist din Köln, democrat, deputat în Adunarea națională de la Frankfurt ; membru al Ligii comuniștilor ; martor al apărării în procesul comuniștilor de la Köln (1852) ; prin intermediul lui Marx a ținut legătura cu acuzații ; ulterior a trecut la liberali. — 419.
- Bernadotte, Jean-Baptiste-Jules** (1764—1844) — mareșal francez ; ulterior rege al Suediei și Norvegiei sub numele de Carol al XIV-lea (1818—1844). — 83, 154, 156, 159—162, 163, 167, 245, 257.
- Bernard, Martin** (1808—1883) — revoluționar francez, democrat mic-burghez ; în perioada monarhiei din iulie — unul dintre conducătorii societăților revoluționare secrete ; a participat activ la revoluția din 1848—1849 ; condamnat pentru participare la evenimentele din 13 iunie 1849 la deportare, a fugit la începutul deceniului al 6-lea în Anglia ; după amnistia din 1859 s-a întors în Franța. — 241.
- Bernard, Simon-François** (1817—1862) — om politic francez, republican, a emigrat în Anglia ; în 1858 a fost acuzat de guvernul francez de complicitate la atentatul lui Orsini împotriva lui Napoleon al III-lea, dar Tribunalul penal suprem englez (Old Bailey) l-a achitat. — 259, 260, 289, 497.
- Berryer, Arthur** — fiul avocatului Pierre-Antoine Berryer ; imputernicit al guvernului francez pe lângă societatea pe acțiuni Docks Napoléon ; în martie 1857 a fost condamnat la 2 ani închisoare pentru participare la marile speculații ale directorilor acestei societăți. — 97.
- Berthier, Louis-Alexandre, prinț de Neufchâtel, duce de Valengin** (1753—1815) — mareșal al Franței ; a participat la războaiele duse de Republica Franceză și de Franța lui Napoleon I ; șef de stat-major al armatei lui Napoleon I. — 154, 155, 245.
- Bessières, Jean-Baptiste, duce de Istria** (1768—1813) — mareșal al Franței ; a participat la războaiele duse de Republica Franceză și de Napoleon I. — 157, 162, 245.
- Besser, W.** — editor din Berlin. — 421.
- Besson, Alexandre** — emigrant francez la Londra, lăcătuș ; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1866—1868) ; secretar-corespondent pentru Belgia ; unul dintre conducătorii secției franceze din Londra ; a aderat la grupul lui Félix Pyat. — 261.
- Beta, Heinrich** (pseudonimul lui Bettziech) — ziarist german, democrat mic-burghez, emigrant la Londra, adept al lui Kinkel. — 392, 402, 427, 445, 446, 454, 457, 459, 462, 465—467, 564, 567, 569, 571.

- Bibra, L.* — proprietarul unui restaurant german din Londra. — 419.
- Birago, Karl, baron de* (1792—1845) — inginer militar austriac, a elaborat un sistem de poduri și pontoane folosit de armatele mai multor state europene pe la mijlocul secolului al XIX-lea. — 154.
- Bischoffsheim, Louis-Raphaël* (1800—1873) — bancher francez, proprietarul unei bănci pe acțiuni care avea o filială la Londra. — 458.
- Biskamp, Elard* — democrat german, ziarist, a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania; după înfrângerea revoluției a emigrat la Londra; unul dintre redactorii săptămânalului emigranților germani din Londra „Das Volk”, care a apărut în 1859 cu colaborarea nemijlocită a lui Marx. — 390—392, 396, 398, 399, 402, 403, 406, 411, 412, 415, 419, 426, 434, 437, 439, 442, 444, 448, 450, 544, 555—558.
- Blanc, Jean-Joseph-Louis* (1811—1882) — socialist mic-burghez, ziarist și istoric francez; în 1848 membru al guvernului provizoriu și președinte al Comisiei de la Luxemburg; s-a situat pe o poziție de conciliere între clase și de pactizare cu burghezia; în august 1848 a emigrat în Anglia, unde a fost unul dintre conducătorii emigrației mic-burghize. — 60, 290, 407, 422, 565.
- Blank, Karl Emil* (1817—1893) — negustor german, în deceniile al 5-lea și al 6-lea s-a apropiat de concepțiile socialiste; căsătorit cu Marie, sora lui Friedrich Engels. — 61, 533, 535.
- Blanqui, Louis-Auguste* (1805—1881) — revoluționar francez, comunist utopist, organizatorul mai multor societăți secrete și a numeroase conjurații; participant activ la revoluțiile din 1830 și 1848; militant de seamă al mișcării muncitorești revoluționare din Franța; a petrecut în total 36 de ani în închisoare și în coloniile de deportați. — 60, 381.
- Blenker, Ludwig (Louis)* (1812—1863) — fost ofițer german, democrat burghez; a participat la insurecția din 1849 din Baden-Palatinat; mai târziu a emigrat în S.U.A., unde în timpul războiului civil (1861—1865) a luptat de partea statelor aboliționiste din Nord. — 542.
- Blind, Friederike* — soția lui Karl Blind. — 332.
- Blind, Karl* (1826—1907) — ziarist german, democrat mic-burghez, a participat la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden; în deceniul al 6-lea a fost unul dintre conducătorii emigranților mic-burghizi germani de la Londra; ulterior național-liberal. — 60, 72, 166, 296, 300, 332, 338, 355, 357, 382, 388, 392, 401, 406, 412, 415, 421, 439—442, 443, 447, 448, 451, 455, 456, 460, 463, 465, 471, 544—546, 550, 556, 558, 560, 561, 566, 567, 580, 587.
- Blücher, Gebhard Leberecht, prinț de* (1742—1819) — general-feldmareșal prusian; în 1793—1794 a luat parte la campania împotriva Republicii Franceze; în 1806 și 1813—1815 a comandat trupele în războaiele împotriva lui Napoleon I; decepționat de trădarea intereselor naționale ale poporului german de către principii, s-a retras la moșia sa. A fost cel mai popular comandant de oști din timpul războaielor de eliberare, supranumit de soldații prusieni și ruși „Mareșalul înainte”. — 154, 157, 159, 160, 163, 166—167, 183, 232, 245.
- Blum, Robert* (1807—1848) — ziarist german, democrat mic-burghez; lider al aripii de stînga din Adunarea națională de la Frankfurt; în octombrie 1848 a luat parte la revoluția de la Viena; după ce orașul a căzut a fost împușcat. — 150, 155, 245, 335, 542.
- Böckh, Philipp Auguste* (1785—1867) — filozof și istoric german; din 1811 profesor la Universitatea din Berlin; a scris lucrări cu privire la istoria economică a antichității. — 313.
- Boisguillebert, Pierre Le Pesant, sieur de* (1646—1714) — economist francez, precursor al fiziocraților; unul dintre

- fondatorii economiei politice clasice burgheze din Franța. A combătut mercantilismul, considerînd în mod just că bogăția națiunii o constituie produsele, și nu banii; lucrările lui au fost apreciate pozitiv de K. Marx. — 513.
- Bolívar y Ponte, Simon** (1783—1830) — om politic de seamă din America de Sud, unul dintre conducătorii luptei de eliberare a popoarelor din coloniile spaniole din America de Sud, președinte al Republicii Columbia (1819—1830). În cinstea sa, statul format în Peru de sus a fost denumit Bolivia. — 245, 251, 255.
- Bona** — vezi *Napoleon al III-lea*.
- Bonaparte** — vezi *Napoleon al III-lea*.
- Bonaparte, Eugène-Louis-Jean-Joseph** (1856—1879) — fiul lui Napoleon al III-lea, la naștere a primit titlul de „prinț imperial”. — 288.
- Bonaparte, Jérôme** (1784—1860) — fratele cel mai mic al lui Napoleon I, rege al Westfaliei (1807—1813); din 1850 mareșal al Franței. — 275, 517.
- Bonaparte, Jérôme-Napoléon-Joseph-Charles-Paul, prințul Napoleon** (1822—1891) — fiul lui Jérôme Bonaparte, vărul lui Napoleon al III-lea, după moartea fratelui său mai mare, în 1847, a primit numele de Jérôme; în timpul celei de-a doua Republici — deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă; în 1854 a comandat o divizie în Crimeea; comandantul unui corp de armată în perioada războiului austro-italo-francez din 1859; cunoscut sub porecla Plon-Plon și prințul „roșu”. — 455, 517, 545.
- Borchardt, Louis** — medic, cunoscut al lui Engels din Manchester. — 219, 298, 302, 315, 318, 409, 423, 425, 449, 554.
- Borkheim, Sigismund Ludwig** (1825—1885) — publicist democrat german; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat, după a cărei înfrîngere a emigrat din Germania; din
- 1851 negustor la Londra; la începutul deceniului al 6-lea a aderat la emigrația mic-burgheză de la Londra; din 1860 a fost în relații de prietenie cu Marx și Engels. — 471.
- Bormann** — asesor din Berlin; în mai 1858 a luat parte la agresiunea lui Fabrice împotriva lui Lassalle, fapt pentru care a fost deferit tribunalului militar. — 298, 503.
- Born, David** — fratele lui Stephan Born. — 402.
- Born, Stephan** (pe numele adevărat *Simon Buttermilch*) (1824—1898) — zețar german, membru al Ligii comuniștilor; în timpul revoluției din 1848—1849 din Germania s-a manifestat ca unul dintre primii reprezentanți ai reformismului în mișcarea muncitorească din Germania. După revoluție s-a îndepărtat de mișcarea muncitorească. — 402.
- Börne, Karl Ludwig** (1786—1837) — publicist și critic german, reprezentant al opoziției mic-burgheze radicale; autorul „Scrisorilor din Paris”, prir care a făcut cunoscute germanilor evenimentele revoluționare din Franța. Spre sfîrșitul vieții adept al socialismului creștin. — 36.
- Bornstedt, Adalbert von** (1808—1851) — publicist german, democrat mic-burghез; în 1847—1848 redactor-editor al lui „Deutsche-Brüsseler-Zeitung”. Membru al Ligii comuniștilor; în martie 1848 a fost exclus din Ligă; după revoluția din februarie 1848 — unul dintre conducătorii Asociației democratice germane din Paris; în 1848 participă la organizarea legiunii de voluntari a emigranților germani din Paris, care a luat parte la insurecția din Baden din aprilie 1848; în deceniul al 5-lea a devenit agent secret al guvernului prusian. — 260.
- Börnstein, Heinrich** (1805—1892) — publicist german, democrat mic-burghез; din 1842 a trăit la Paris, în 1844 editorul și unul dintre redactorii ziarului parizian „Vorwärts!”; în 1849 a emigrat în S.U.A.; în deceniul al

- 6-lea — editorul ziarului „Anzeiger des Westens” din S.U.A. — 332.
- Bosquet, Pierre-François-Joseph (1810—1861)** — general francez, din 1856 mareșal al Franței, întâi republican, apoi bonapartist; din deceniul al 4-lea până în deceniul al 6-lea a luat parte la cucerirea Algeriei; în timpul războiului Crimeii a comandat o divizie, apoi un corp de armată. — 157, 160, 164, 245, 279.
- Bötticher, Johann Friedrich Wilhelm (1798—1850)** — filolog. — 173.
- Bourrienne, Louis-Antoine Fauvelet de (1769—1834)** — diplomat și om politic francez; coleg de școală al lui Napoleon Bonaparte; din 1797 până în 1802 secretarul personal al acestuia; om de afaceri la Hamburg (1804—1813), a trecut de partea Bourbonilor. — 150, 155, 245.
- Braunschweig, Karl Wilhelm Ferdinand, duce de (1735—1806)** — comandant suprem al armatei austro-prusiene care a acționat împotriva Franței revoluționare în perioada revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. — 575.
- Bray, John Francis (1809—1895)** — economist englez, socialist utopist, adept al lui Robert Owen; de profesiune muncitor tipograf. — 280.
- Bredt, Charlotte (1833—1912)** — soția lui Emil, fratele lui Friedrich Engels. — 563.
- Bright, John (1811—1889)** — fabricant englez, adept al liberului-schimb, unul dintre fondatorii Ligii împotriva legilor cerealelor; de la începutul deceniului al 6-lea lider al aripii de stînga a partidului liberal; ministru în mai multe guverne liberale. — 97, 102, 105, 108, 109, 119, 198, 257, 319, 334, 335, 371.
- Bronner, Eduard** — medic german, democrat mic-burghez; în 1849 deputat în Adunarea constituantă din Baden; ulterior a emigrat în Anglia. — 333, 338, 340.
- Brown, sir George (1790—1865)** — general englez, a participat la războiul din Peninsula Iberică (1808—1814); în timpul războiului Crimeii a comandat (1854—1855) o divizie. — 157, 160, 168, 245.
- Brune, Guillaume-Marie-Anne (1763—1815)** — mareșal al Franței, a avut un rol de seamă în revoluția franceză de la sfârșitul secolului al XVIII-lea; iacobin de dreapta și dantonist; mai târziu partizan al lui Bonaparte, a luat parte la războaiele Republicii Franceze și la campaniile lui Napoleon I. — 157, 245.
- Brüningk, Maria, baroană de (m. 1853)** — soția baronului A. von Brüningk; în 1850 l-a ajutat pe Kinkel să evadeze din închisoare; din 1851 a trăit la Londra, unde a întreținut relații cu emigranții mic-burghezi germani. — 336.
- Buchanan, James (1791—1868)** — om de stat american, membru al partidului democrat, secretar de stat (1845—1849); ministru plenipotențiar la Londra (1853—1856), președinte al S.U.A. (1857—1861). Politica lui a slujit interesele proprietarilor de sclavi. — 340.
- Bucher, Lothar (1817—1892)** — funcționar prusian, publicist; în 1848 deputat în Adunarea națională din Prusia (centru stînga); după înfrîngerea revoluției din 1848—1849 a emigrat la Londra; mai târziu național-liberal; partizan al lui Bismarck. — 7, 21, 59, 71, 382, 392, 402, 421.
- Buck, Hermann** — funcționar și capitalist prusian; prieten al lui Rudolf Schramm. — 176, 177, 183.
- Budberg, Andrei Fedorovici, baron (1817—1881)** — diplomat al Rusiei țariste; din ianuarie 1848 însărcinat cu afaceri al Rusiei la Frankfurt pe Main, apoi ministru plenipotențiar la Berlin (1852—1856 și 1858—1862), Viena (1856—1858) și Paris (1862—1868). — 399.
- Bugeaud de la Piconnerie, Thomas-Robert (1784—1849)** — general francez, din 1843 mareșal al Franței; orléa-

nist, membru al Camerei deputaților în perioada monarhiei din iulie ; comandantul trupelor care în 1834 au reprimat răscoala republicană de la Paris ; unul dintre organizatorii războaielor de cucerire din Algeria și Maroc ; din 1841 pînă în 1847 guvernator general al Algeriei, în 1848—1849 comandant suprem al armatei din Alpi, deputat în Adunarea națională legislativă. — 157, 160, 164, 245.

Bülow, Friedrich Wilhelm, conte Dennewitz (1755—1816) — general prusian, a luat parte la războaiele împotriva Franței lui Napoleon I. — 6, 154, 167, 244, 254, 255, 257, 264, 268, 270, 274, 275.

Bunsen, Christian Karl Josias, baron de (1791—1860) — diplomat prusian, publicist și teolog ; ambasador la Londra (1842—1854). — 561.

Buol-Schauenstein, Karl Ferdinand, conte de (1797—1865) — om de stat și diplomat austriac, ministru plenipotențiar la Petersburg (1848—1850), apoi la Londra (1851—1852) ; prim-ministru și ministru de externe (1852—1859). — 345.

Bürgers, Heinrich (1820—1878) — publicist radical german ; în 1842—1843 colaborator la „Rheinische Zeitung” ; în 1848 membru al comunității din Köln a Ligii comuniștilor ; în 1848—1849 membru al redacției lui „Neue Rheinische Zeitung” ; din 1850 membru în organul central al Ligii comuniștilor ; în 1852, fiind socotit unul dintre principalii acuzați în procesul comuniștilor de la Köln, a fost condamnat la șase ani închisoare ; ulterior național-liberal. — 30, 198, 314, 353, 357, 398, 419, 421, 471.

Burleigh — vezi *Cecil, William, baron Burleigh*.

Byron, George Noël Gordon, lord (1788—1824) — poet englez, reprezentant al romantismului revoluționar. Poezia lui Byron a influențat creația unora dintre poezii romantici români (ex. D. Bolintineanu). — 36.

C

Campbell, sir Colin (din 1858) *baron Clyde* (1792—1863) — general englez, din 1862 *feldmareșal* ; în timpul războiului Crimeii a comandat o brigadă ; comandant suprem al trupelor engleze care au reprimat răscoala de eliberare națională din India (1857—1859). — 172, 274, 288, 313, 340.

Campbell, E.S.N. — ofițer englez, autorul unui dicționar popular de expresii militare. — 134.

Campbell, John, baron (1779—1861) — jurist și om de stat englez, whig, membru al parlamentului, judecător suprem la Court of the Queen's Bench (Curtea supremă) (1850—1859) ; lord cancelar (1859—1861) ; în 1858 a condus procesul lui Simon Bernard. — 288.

Campe, Johann Julius Wilhelm (1792—1867) — librar și editor german, din 1823 unul dintre proprietarii editurii „Hoffmann și Campe” din Hamburg ; în deceniul al 4-lea a editat lucrările scriitorilor germani progresiști din grupul „Tînăra Germanie”. — 92.

Canning, Charles John (din 1859) *conte de* (1812—1862) — om de stat englez, tory, apoi peelist, șef al departamentului poștelor (1853—1855), guvernator general al Indiei (1856—1862), a organizat reprimarea răscoalei de eliberare națională din India (1857—1859). — 126, 320.

Canrobert, François-Certain (1809—1895) — general francez, din 1856 mareșal al Franței, bonapartist ; în deceniile al 4-lea și al 5-lea a luat parte la cucerirea Algeriei ; participant activ la lovitură de stat din 2 decembrie 1851 ; în 1854 a comandat o divizie, apoi comandant suprem al armatei franceze din Crimeea (septembrie 1854—mai 1855). — 379, 517.

Carey, Henry Charles (1793—1879) — economist vulgar american, protecționist, a propovăduit armonia între clase în societatea burgheză. — 284.

- Carnot, Lazare-Nicolas** (1753—1823) — matematician și fizician francez, specialist în probleme militare, om politic și republican burghez; în timpul revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea — iacobin, a fost unul dintre organizatorii apărării Franței împotriva coaliției statelor europene; ulterior a luat parte la lovitură de stat contrarevoluționară de la 9 termidor. — 18, 33, 115.
- Carol I** (1600—1649) — rege al Angliei (1625—1649); executat în timpul revoluției burgheze engleze din secolul al XVII-lea. — 169.
- Carol al II-lea** (1630—1685) — rege al Angliei (1660—1685). — 513.
- Carol al V-lea** (1500—1558) — împărat al așa-numitului Sfântul imperiu roman (1519—1556) și rege al Spaniei sub numele de Carol I (1516—1556). — 530—532, 540.
- Carol al XII-lea** (1682—1718) — rege al Suediei (1697—1718). — 10—13, 83.
- Castellane, Esprit-Victor-Elisabeth-Boniface, conte de** (1788—1862) — mareșal al Franței, bonapartist, a participat activ la lovitură de stat din 2 decembrie 1851. — 242.
- Castlereagh, Henry Robert Stewart, lord** (din 1821) *marchiz de Londonderry, viconte* (1769—1822) — om de stat englez, tory; ministru de război și al coloniilor (1805—1806, 1807—1809), ministru de externe (1812—1822). — 513.
- Caterina a II-a** — vezi *Ecaterina a II-a*.
- Cathcart, sir George** (1794—1854) — general englez și autor al unor scrieri militare, a participat la campaniile împotriva lui Napoleon I (1813—1814) și la bătălia de la Waterloo (1815); în 1854 a comandat o divizie în Crimeea. — 274.
- Catiline, Lucius Sergius** (aprox. 108—62 î.e.n.) — om politic roman, patrician; organizator al unei conjurații împotriva republicii aristocrate. — 7.
- Caussidière, Marc** (1808—1861) — democrat mic-burghez francez, participant la răscoala din 1834 de la Lyon; în timpul monarhiei din iulie, unul dintre organizatorii societăților revoluționare secrete; după revoluția din februarie 1848, prefect de poliție al Parisului, deputat în Adunarea constituantă; în iunie 1848 a emigrat în Anglia. — 297.
- Cavaignac, Louis-Eugène** (1802—1857) — general și om politic francez, republican burghez moderat; în deceniile al 4-lea și al 5-lea a luat parte la războiul de cucerire a Algeriei; după revoluția din februarie 1848 guvernator al Algeriei; renumit prin metodele sale barbare de ducere a războiului; din mai 1848 ministru de război al Franței; a înăbușit cu o cruzime extraordinară insurecția din iunie a muncitorilor parizieni; șeful puterii executive (iunie-decembrie 1848). — 164, 286, 289.
- Cavanagh** — cunoscut al lui Marx din Londra. — 585.
- Cavour, Camillo Benso, conte de** (1810—1861) — om de stat italian, ideolog și conducător al nobilimii liberale îmburghezite și al burgheziei monarhiste piemonteze, ministru și prim-ministru al Regatului Sardiniei (1852—1859 și 1860—1861); a dus o politică de unificare a Italiei „de sus”, sub conducerea dinastiei de Savoia, politică bazată pe sprijinul lui Napoleon al III-lea; a format primul guvern al Italiei unificate. A susținut Unirea Principatelor. — 289.
- Cecil, William, baron Burleigh** (1520—1598) — om de stat englez, prim-ministru (1558—1598). — 182.
- Cezar (Caius Iulius Caesar)** (aprox. 100—44 î.e.n.) — mare general, om de stat și scriitor roman; consul și tribun pe viață, apoi dictator pe viață; autorul lucrărilor „De bello Gallico” și „De bello civili”. — 115, 228.
- Changarnier, Nicolas-Anne-Théodule** (1793—1877) — general și om de stat francez, monarhist; în 1848—1849 deputat în Adunarea constituantă și în cea legislativă; după iunie 1848 co-

- mandant al Gărzii naționale și al garnizoanei din Paris ; a ordonat reprimarea demonstrației pașnice din 13 iunie 1849 ; după lovitura de stat din 2 decembrie 1851 a fost expulzat din Franța. — 164.
- Charras, Jean-Baptiste-Adolphe** (1810—1865) — militar și om politic francez, republican burghez moderat ; a luat parte la înăbușirea insurecției din iunie 1848 a muncitorilor parizieni ; în perioada celei de-a doua Republici a fost deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă ; a luat atitudine împotriva lui Ludovic Bonaparte ; după lovitura de stat din 2 decembrie 1851 a fost expulzat din Franța. — 244, 268.
- Chojcecki, Carol Edmund** (pseudonim *Charles Edmond*) (1822—1898) — publicist polonez. Scriitor și dramaturg. din 1844 a trăit în Franța ; a scris în limbile polonă și franceză. — 20.
- Cicero, Marcus Tullius** (106—43 î.e.n.) — om politic roman, scriitor și orator, filozof eclectic. — 7, 491.
- Cieszkowski, August, conte** (1814—1894) — filozof (hegelian) și economist polonez ; din 1847 moșier în districtul Posen ; din 1852 membru al Landtagului prusian. — 388.
- Clarendon, George William Frederick Villiers, conte de** (1800—1870) — om de stat englez, whig, mai tirziu liberal ; vicerege al Irlandei (1847—1852), a înăbușit răscoala din 1848 din Irlanda ; ministru de externe (1853—1858, 1865—1866 și 1868—1870). — 31, 33, 112.
- Clausewitz, Karl von** (1780—1831) — general prusian și eminent teoretician militar ; în 1812—1814 a servit în armata rusă. — 185, 229, 232.
- Clotilde, prințesă de Savoia** (1843—1911) — fiica regelui Sardiniei Victor Emanuel al II-lea ; din 1859 soția prințului Napoleon. — 284—285, 516.
- Cluss, Adolf** (m. după 1889) — inginer german, membru al Ligii comuniștilor, în 1848 secretar al Asociației culturale a muncitorilor din Mainz ; în 1849 a emigrat în S.U.A. ; funcționar la serviciul amiralității din Washington ; în deceniul al 6-lea a întreținut o corespondență regulată cu Marx și Engels ; a colaborat la diferite ziare muncitorești și democratice care apăreau în limba germană, engleză și americană. — 88, 295, 340, 343, 499, 511, 583.
- Cobbett, William** (1762—1835) — om politic și publicist englez de origine țărănească ; reprezentant marcant al radicalismului mic-burghez ; a luptat pentru democratizarea regimului politic din Anglia. — 45, 252.
- Cobden, Richard** (1804—1865) — fabricant din Manchester, liberal, adept al liberului schimb, unul dintre fondatorii Ligii împotriva legilor cerealelor ; membru al parlamentului. — 5, 108, 119.
- Coehoorn, Menno, baron de** (1641—1704) — inginer olandez, general, autor al mai multor lucrări despre fortificații. — 232, 234.
- Colin** — vezi *Campbell, sir Colin, baron Clyde*.
- Collet, Charles Dobson** — ziarist și om politic englez, redactor al organului de presă al urquhartiștilor „The Free Press” (1859—1865). — 58, 59, 74, 260, 440—442, 443, 483—486, 558.
- Coningham, William** (n. 1815) — parlamentar liberal englez ; autor al unui pamflet împotriva lui Palmerston ; în februarie 1853 delegat la conferința cartiștilor. — 103, 198.
- Constantin Nikolaievici, mare duce** (1837—1892) — al doilea fiu al țarului Nicolaie I, mare amiral, a condus departamentul marinei (1853—1881) și flota (1855—1881) ; din 1858—1861, ca membru al Comitetului general pentru problema țărănească, a participat la pregătirea și efectuarea reformei țărănești din 1861 ; guvernator al Poloniei (1862—1863). — 398, 440.
- Cornelius, Wilhelm** — publicist radical german, în deceniul al 6-lea emigrant

- la Londra ; s-a numărat printre prietenii lui Marx. — 85, 86, 111.
- Cotta, Johann Georg, baron de Collendorf* (1796—1863) — editor ; din 1832 proprietarul mării edituri „Cotta”. — 339, 460, 568.
- Cowley, Henry Richard Charles Wellesley, conte de* (1804—1884) — diplomat englez, ambasador la Paris. — 379.
- Coxe, William* (1747—1828) — istoric și explorator englez ; din 1804 arhidiacon în Wiltshire ; colecționar și editor al unor importante documente istorice. — 20.
- Crawshay, George* — ziarist englez în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea, discipol al lui Urquhart. — 421.
- Cromwell, Oliver* (1599—1658) — om de stat englez, conducătorul burgheziei și al nobilimii îmburghezite în perioada revoluției burgheze engleze din secolul al XVII-lea ; din 1653 până în 1658 lord-protector (șeful statului) al Angliei, Scoției și Irlandei. Caracterizînd pe Cromwell, Engels a spus că el a îmbinat în persoana sa pe Robespierre și pe Napoleon Bonaparte. — 169.
- Cyplès, William* (1831—1882) — ziarist și om politic englez, urquhartist ; în 1856 colaborator la „Sheffield Free Press” și secretar al Comitetului pentru treburile externe din Sheffield. — 48, 56, 59, 482.
- Cyprien* — vezi *Robert, Cyprien*.
- D**
- Dagobert I* — rege al francilor (628—638). — 22.
- Dähnhardt* — vezi *Stirner-Schmidt, Marie Wilhelmine*.
- Dana, Charles Anderson* (1819—1897) — ziarist progresist american ; din deceniul al 5-lea până în deceniul al 7-lea redactor la „New York Daily Tribune” și la „New American Cyclopaedia”. — 63, 73, 85, 90, 94, 106, 111, 113—119, 120, 127, 131, 133, 135, 149—151, 155, 157, 159, 164, 178, 183, 185, 225, 226, 228, 235, 236, 237, 239, 245, 248, 251, 255, 268, 337, 339, 353, 358, 371, 372, 397, 420, 426, 429, 430, 441, 678.
- Daniels, Amalie* (1820—1895) — soția d-rului Roland Daniels. — 314, 353, 356, 420.
- Daniels, dr. Roland* (1819—1855) — medic german, membru al comunității din Köln al Ligii comuniștilor, din 1850 membru al organului central al Ligii comuniștilor, unul dintre inculpații în procesul comuniștilor de la Köln (1852), achitat de Curtea cu juri ; a încercat să aplice materialismul dialectic în domeniul științelor naturii ; prieten al lui Marx și Engels. — 314, 335, 493.
- Darimon, Louis-Alfred* (1819—1902) — om politic, publicist și istoric francez ; propagator al concepțiilor lui Proudhon. — 82.
- Darwin, Charles Robert* (1809—1882) — mare naturalist englez ; întemeietorul biologiei științifice și al concepției despre evoluția istorică a speciilor de plante și animale pe calea selecției naturale, concepție cunoscută sub numele de darvinism. — 468.
- Davout, Louis-Nicolas, duce de Auerstaedt, prinț de Eckmühl* (1770—1823) — mareșal al Franței, unul dintre cei mai apropiați tovarăși de luptă ai lui Napoleon I, a luat parte la expedițiile militare ale acestuia. — 154, 161.
- Delius* — un cunoscut al lui Engels din Bradford. — 533.
- Democrit* (aprox. 460 — aprox. 370 î.e.n.) — filozof grec, reprezentant de seamă al materialismului și al ateismului în antichitate, „cea dintii minte enciclopedică la greci” (Marx și Engels) ; unul dintre întemeietorii teoriei atomiste ; exponent ideologic al democrației sclavagiste. — 491.
- Demuth, Helene* (1823—1890) — menajera și prietena credincioasă a familiei Marx. — 316, 483.

- Derby, Edward George Geoffrey Smith Stanley** (din 1851) conte de (1799—1869) — om de stat englez, whig pînă în 1835, apoi lider al torylor, ulterior unul dintre liderii partidului conservator; prim-ministru (1852, 1858—1859, 1866—1868). — 262, 379, 380.
- Desprez, Hippolyte** — istoric și publicist francez de la mijlocul secolului al XIX-lea. — 20, 22.
- Dibici, Ivan Ivanovici**, conte (1785.—1831) — general-feldmareșal rus, comandant suprem în războiul ruso-turc (1828—1829); comandant suprem al armatei care a reprimat răscoala din Polonia în 1830—1831. — 159.
- Dingelstedt, Franz** (din 1876) baron von (1814—1881) — poet și scriitor german, la început reprezentant al poeziei politice mic-burgheze opoziționiste, începînd de la jumătatea deceniului al 5-lea, dramaturg al curții, monarhist. — 352.
- Disraeli (D'Israeli) Benjamin** (din 1876) lord Beaconsfield (1804—1881) — om de stat și scriitor englez, unul dintre liderii torylor; în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, unul dintre liderii partidului conservator; cancelar al trezoreriei (1852, 1858—1859 și 1866—1868), prim-ministru (1868 și 1874—1880). A dus o politică de expansiune în Asia și în Africa. — 99, 380, 565.
- Dobner, Job Felix (Pater Gelasius)** (1719—1790) — istoric ceh, călugăr, autor al unei serii de lucrări despre istoria Cehiei. — 19.
- Dobrowsky, Josef** (1753—1829) — eminent savant ceh, militant pe tărîm social, fondator al slavisticii moderne; lucrările sale au jucat un rol important în dezvoltarea mișcării naționale din Cehia în prima jumătate a secolului al XIX-lea. — 17, 18.
- Dolleschall, Laurenz** (n. 1790) — funcționar de poliție din Köln (1819—1847); cenzor al lui „Rheinische Zeitung”. — 9, 23.
- Douglas, sir Howard** (1776—1861) — general și teoretician militar englez, autor al unor lucrări despre artilerie și fortificații. — 154.
- Dronke, Ernst** (1822—1891) — publicist și scriitor german; la începutul activității sale — „adevărat socialist”, ulterior membru al Ligii comuniștilor; în 1848—1849 unul dintre redactorii lui „Neue Rheinische Zeitung”; după înfrîngerea revoluției a emigrat în Elveția, apoi în Anglia; după sciziunea din Liga comuniștilor — adept al lui Marx și Engels; ulterior s-a retras din viața politică. — 76, 96, 106, 138, 189, 197, 237, 352, 409, 413—417, 427, 511, 579.
- Drouyn de Lhuys, Édouard** (1805—1881) — diplomat și om politic francez; în deceniul al 5-lea monarhist-orléanist moderat, după 1851 bonapartist; ministru de externe (1848—1849, 1851, 1852—1855, 1862—1866). — 8.
- Drucker, Louis** — ziarist german, democrat mic-burghez, editor al săptămînalului umoristic din Londra „How do you do?”. — 457, 564, 568.
- Ducele de York** — vezi *York, Frederic Augustus*, duce de York și Albany.
- Dulon, Rudolph** (1807—1870) — pastor german, adept al mișcării „Amicii lumini”, mișcare opoziționistă față de biserica oficială; în 1853 a emigrat în America. — 555.
- Duncker, Franz Gustav** (1822—1888) — om politic burghez și editor german. — 276, 279, 313, 327, 340, 351, 352, 360, 363, 365, 367, 370, 373, 377, 392, 394, 396, 397, 402, 404, 415, 416, 423, 429, 438, 442, 464, 507, 513, 515, 516, 519—523, 524, 525, 528, 543, 550, 554.
- Duncker** — consilier de poliție din Berlin. — 458, 469, 587.
- Duncombe, Thomas Slingsby** (1796—1861) — om politic englez, radical burghez, în deceniul al 5-lea a participat la mișcarea cartistă; membru al parlamentului. — 326.
- Dupré de Saint-Maur, Émile** (1772—1854) — scriitor și funcționar francez, a întreprins mai multe călătorii în Rusia. — 18.

Duvivier, Franciade-Fleurus (1794—1848) — general francez ; în deceniul al 4-lea și al 5-lea a luat parte la războiul de cucerire a Algeriei ; în 1848 a participat la înăbușirea insurecției din iunie de la Paris ; deputat în Adunarea națională constituantă. — 164.

E

- Ecaterina Ivanovna* (1691—1723) — nepoata lui Petru I, soția lui Karl Leopold, duce de Mecklenburg. — 13.
- Ecaterina I Alekseevna* (1684—1727) — cea de-a doua soție a lui Petru I (1712), împărăteasă a Rusiei (1725—1727). — 13.
- Ecaterina a II-a* (1729—1796) — împărăteasă a Rusiei (1762—1796). — 5, 12.
- Eccarius, Johann Georg* (1818—1889) — croitor din Turingia, publicist, emigrant la Londra ; militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale, membru al Ligii celor drepti, apoi al Ligii comuniștilor, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor ; până în 1872, adept al lui Marx, ulterior s-a alăturat liderilor reformiști ai trade-unionurilor engleze. — 352, 354, 355, 358, 392.
- Eichhoff, Frédéric-Gustave* (1799—1875) — filolog francez. — 21, 28.
- Eichhoff, Karl Wilhelm* (1833—1895) — socialist german ; la sfârșitul deceniului al 6-lea a dezvoltat în presă activitatea de agent provocator a lui Stieber ; în urma acestui fapt a fost dat în judecată. A fost unul dintre primii istorici ai Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 469, 471.
- Elgin, James Bruce, conte de Kincardine, conte de* (1811—1863) — diplomat englez ; trimis cu împuterniciri speciale în China (1857—1858 și 1860—1861) ; vicerege al Indiei (1862—1863). — 325, 327.
- Ellenborough, Edward Law, conte de* (1790—1871) — om de stat englez, tory, membru al parlamentului ; guvernator general al Indiei (1842—1844), prim-lord al amiralității (ministru al marinei) (1846), președinte al Consiliului de control pentru problemele Indiei (1858). — 100.
- Elsner, Karl Friedrich Moritz* (1809—1894) — publicist și om politic din Silezia, radical ; în 1848 deputat în Adunarea națională prusiană (aripa stângă) ; în deceniul al 6-lea redactor la „*Neue Oder-Zeitung*”, la care a colaborat Marx. — 476, 490.
- Emanuel* — vezi *Victor Emanuel al II-lea*.
- Engel, Johann Christian von* (1770—1814) — istoric ungar, autor al unei serii de lucrări despre istoria Ungariei și a țărilor slave. — 18.
- Engels, Elisabeth Franziska Mauritia* (1797—1873) — mama lui Friedrich Engels. — 430, 533—535, 563.
- Engels, Emil* (1828—1884) — fratele lui Friedrich Engels, asociat la firma „*Ermen & Engels*” din Engelskirchen. — 562, 563.
- Engels, Friedrich (senior)* (1796—1860) — tatăl lui Friedrich Engels ; în 1837 a întemeiat împreună cu Ermen filatura de bumbac „*Ermen & Engels*” întâi la Manchester, apoi la Engelskirchen ; pietist. — 7, 61, 68, 89, 96, 148, 149, 210, 364, 430, 535, 563.
- Epicur* (aprox. 341—270 î.e.n.) — filozof materialist grec, ateu. Intemeietorii marxismului au acordat o înaltă prețuire materialismului și ateismului lui Epicur. Marx l-a numit cel mai mare iluminist grec. — 115, 489, 491, 502.
- Ermani* — redactor al ziarului londonez „*Germania*” (aprilie-mai 1859), scos de emigranții germani. — 390.
- Ermen, Gottfried* — unul dintre asociații firmei „*Ermen & Engels*” din Manchester. — 96, 138, 321, 364, 470, 475, 563.
- Ersch, Johann Samuel* (1766—1828) — bibliograf german, profesor de geografie și statistică la Halle. — 139, 174, 232.

- Erskine* — medicul personal al lui Petru I. — 11.
- Espartero, Baldomero, conte de Luchana, duque de la Vittoria* (1793—1879) — general și om de stat spaniol, liderul partidului progresist, regent al Spaniei (1841—1843), prim-ministru (1854—1856). — 57, 160.
- Espinasse, Charles-Marie-Esprit* (1815—1859) — general francez, bonapartist; în deceniile al 4-lea și al 5-lea a participat la cucerirea Algeriei; unul dintre participanții activi la lovitură de stat din 2 decembrie 1851; a comandat o brigadă în Crimeea (1854—1855); după atentatul lui Orsini împotriva lui Napoleon al III-lea a fost ministru de interne timp de cinci luni; în timpul războiului din Italia a comandat o divizie. — 250, 272.
- Etheridge* (m. 1857) — amiral englez; a comandat flota engleză în războiul anglo-persan (1856—1857); s-a sinucis. — 126.
- Eugène* — vezi *Bonaparte, Eugène-Louis-Jean-Joseph*.
- Eugénie-Marie de Montijo de Guzman, contesă de Teba* (1826—1920) — împărăteasă a Franței, soția lui Napoleon al III-lea. — 8.
- Evans, sir George de Lacy* (1787—1870) — general englez, om politic liberal, membru al parlamentului; a participat la războiul Crimeii, în 1854 a comandat o divizie. — 24, 279.
- Ewerbeck, August Hermann* (1816—1860) — medic și literat german, conducător al comunității din Paris a Ligii celor drepte, apoi membru al Ligii comunistilor; în 1850 a ieșit din Ligă. — 68, 332.
- F**
- Fabrice* — consilier de intendență din Berlin; în 1858, cu participarea lui Bormann, a săvârșit o agresiune împotriva lui Lassalle, fapt pentru care a fost deferit tribunalului militar. — 297, 298, 502—504.
- Fallmayer, Jakob Philipp* (1790—1861) — istoric german și explorator. — 5.
- Farina, Giovanni Maria* (1686—1766) — comerciant italian la Köln; primul care a fabricat apa de Colonia. — 113.
- Faucher, Julius* (1820—1878) — publicist german, tinăr hegelian; adept al liberului schimb; în 1850—1861 emigrant în Anglia; colaborator la „The Morning Star”, în 1861 s-a înapoiat în Germania; progresist. — 20, 84, 119, 456, 488.
- Fazy, Jean Jacques (James)* (1794—1878) — om de stat și publicist elvețian, radical, șef al guvernului din cantonul Geneva (1846—1853 și 1855—1861); fondatorul Băncii de Stat elvețiene; a dus o politică probonapartistă. — 447, 460, 462, 587.
- Feibel, Heinrich* — publicist german, în deceniul al 5-lea președinte al Asociației culturale a muncitorilor germani la Wiesbaden; în septembrie 1851 a fost arestat și în iulie 1852 condamnat de tribunalul regal din Wiesbaden la un an muncă silnică; ulterior a emigrat în Anglia. — 335.
- Ferdinand von Este, arhiduce* (1781—1850) — feldmareșal austriac, a participat la războaiele împotriva lui Napoleon I. — 161.
- Filipson, Grigori Ivanovici* (1809—1883) — general rus, a participat la supunerea Caucazului. — 290.
- Finlen, James* — militant de seamă al mișcării cartiste; în 1852—1858 membru al Comitetului executiv al Asociației naționale cartiste. — 35.
- Fiorentino, Pier Angelo* (1809—1864) — scriitor italian, ziarist și critic; din 1835 a trăit la Paris; în deceniile al 6-lea și al 7-lea a colaborat activ la presa bonapartistă. — 9.
- Fischel, Eduard* (1826—1863) — publicist progresist burghez, din 1858 alesor la tribunalul municipal din Berlin, în 1859—1860 redactor la ziarul urquhartist „Das Neue Portfolio” din Berlin; a criticat cu vehemență politica ex-

- ternă a lui Palmerston și a lui Napoleon al III-lea. — 464.
- Fitzgerald, John David* (1816—1889) — jurist și om politic irlandez, liberal, membru al parlamentului; a deținut în repetate rânduri înalte funcții juridice în administrația engleză a Irlandei. — 339.
- Florencourt, Franz von* (1803—1886) — publicist german, redactor la o serie de periodice germane; a început activității sale liberal, apoi conservator; cumnatul lui Ferdinand von Westphalen, fratele vitreg al lui Jenny Marx. — 576.
- Flottwell, Eduard Heinrich von* (1786—1865) — reprezentant al birocrației nobiliare reacționare prusiene; ministru de finanțe (1844—1846) și ministru de interne (1858—1859). — 352.
- Fould, Achille* (1800—1867) — bancher și om de stat francez, orléanist, ulterior bonapartist; din 1849 până în 1867 a ocupat în repetate rânduri postul de ministru de finanțe, ministru de stat și ministru al curții imperiale (1852—1860). — 182, 196, 258, 286, 299, 389.
- Fox, William Johnson* (1786—1864) — om politic, predicator și publicist englez, adept al liberului schimb, mai târziu a făcut parte din partidul liberal, membru al parlamentului. — 108.
- Francis Joseph* — vezi *Franz Joseph I.*
- Franck, Gustav* (m. 1860) — democrat mic-burghez austriac, la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea a emigrat la Londra. — 20.
- Franklin, Benjamin* (1706—1790) — cunoscut om politic și diplomat american, democrat burghez, participant activ la războiul de independență din America de Nord; remarcabil om de știință, fizician și economist. A contribuit la elaborarea „Declarației de independență” (1776). Ca membru al Conventului federal constituțional s-a pronunțat pentru o constituție democratică și a cerut desființarea sclaviei negrilor. — 513.
- Franz Joseph I* (1830—1916) — împărat al Austriei (1848—1916). — 412, 415, 455.
- Frederic al II-lea* (cel Mare) (1712—1786) — rege al Prusiei (1740—1786). — 13, 78.
- Frederic Wilhelm I* (1688—1740) — rege al Prusiei (1713—1740). — 13.
- Frederic Wilhelm al III-lea* (1770—1840) — rege al Prusiei (1797—1840). — 166.
- Frederic Wilhelm al IV-lea* (1795—1861) — rege al Prusiei (1840—1861). — 23, 40, 82, 186, 425.
- Freiligrath, Ferdinand* (1810—1876) — poet liric german, la începutul activității sale romantic, apoi poet revoluționar; în 1848—1849 unul dintre redactorii lui „Neue Rheinische Zeitung”, membru al Ligii comunistilor; din 1851 până în 1868 emigrant la Londra; în deceniul al 6-lea a părăsit lupta revoluționară. — 27, 49, 58, 63, 65, 79, 90, 92, 94, 96, 106, 118, 134, 197, 214, 236, 249, 300, 305, 308, 310—312, 319, 332, 335—338, 339, 343, 346, 349—350, 352—354, 356, 357, 367, 377, 381, 382, 402, 414, 418, 422, 424, 425, 429, 438—440, 442, 444—447, 454—458, 460—467, 470, 471, 506—512, 545—546, 553, 564, 566—570, 580, 581, 586.
- Freiligrath, Ida* (1817—1899) — soția lui Ferdinand Freiligrath. — 337, 353, 458, 462, 564, 570, 571, 586.
- Freiligrath, Käthe (Kätchen)* (1845—1904) — fiica lui Ferdinand Freiligrath. — 458.
- Freund* — medic german din Londra; în deceniul al 6-lea l-a îngrijit pe Marx și familia lui. — 119, 125, 333.
- Friedländer, Max* (1829—1872) — publicist german, democrat burghez, unul dintre redactorii lui „Neue Oder-Zeitung” și ai lui „Presse” din Viena, la care a colaborat Marx din deceniul al 6-lea până în deceniul al 7-lea; vărul lui Ferdinand Lassalle. — 214, 224, 236, 376, 384—387, 399, 400, 492, 529, 536, 537, 583.

- Frisch, Johann Leonhardt* (1666—1743) — lingvist și naturalist german; autor al unor lucrări despre istoria dialectelor slave. — 19.
- Fröbel, Julius* (1805—1893) — publicist și editor de literatură progresistă, democrat mic-burghez, a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania, membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa stângă); după înfrângerea revoluției a emigrat în America; în 1857 s-a înapoiat în Europa; mai tirziu liberal. — 301, 332.
- Frost, John* (1784—1877) — radical mic-burghez englez, în 1838 a participat la mișcarea cartistă; pentru organizarea răscoalei minerilor din Wales a fost condamnat în 1839 la deportare pe viață în Australia; ulterior a fost amnistiat și în 1856 s-a reîntors în Anglia. — 45, 198.
- Fuad-Effendi, Mehmed* (1814—1869) — om de stat turc; în deceniile al 6-lea și al 7-lea a ocupat în repetate rânduri postul de mare vizir și de ministru de externe. — 31.
- Fullarton, John* (1780—1849) — economist englez, autor al unor lucrări despre circulația banilor și despre credit, adversar al teoriei cantitative a banilor. — 514.
- G**
- Gagern, Heinrich Wilhelm August, baron von* (1799—1880) — om politic din Hessen, liberal moderat; în 1848 membru și președinte al Adunării naționale de la Frankfurt (centru-dreapta), prim-ministru al imperiului (decembrie 1848—martie 1849). — 415.
- Garibaldi, Giuseppe* (1807—1882) — democrat și revoluționar italian, conducătorul mișcării de eliberare națională din Italia; comandant militar de talent. În 1833 a aderat la societatea revoluționară „Tinăra Italie”. Participând la expediția nereușită a unor revoluționari italieni din Savoia (1834), a fost nevoit să emigreze. În anii 1848—1849 s-a situat în fruntea luptei poporului italian pentru unitatea națională, împotriva ocupanților austrieci. În deceniile al 6-lea și al 7-lea a condus lupta poporului italian pentru unificarea pe cale revoluționară a Italiei. Garibaldi s-a bucurat de sprijinul larg al maselor populare. Dăr inconsecvența lui Garibaldi în îndeplinirea sarcinilor revoluției democratice a permis burgheziei și nobilimii să exploateze succesele lui militare. În 1870 a participat ca voluntar la apărarea Franței împotriva Prusiei. A salutat cu căldură activitatea Internaționalei I și s-a ridicat în apărarea Comunei din Paris. — 398, 400, 448, 461.
- Garnett, Jeremiah* (1793—1870) — ziarist englez, unul dintre fondatorii ziarului „The Manchester Guardian”, al cărui redactor a fost din 1844 până în 1861. — 105.
- Garthe* — casierul ziarului „Das Volk”. — 425, 426, 437.
- Gatterer, Johann Christoph* (1727—1799) — istoric german, din 1759 profesor la Göttingen; autor al unor lucrări de istorie generală. — 19.
- Gebhardi, Ludwig Albrecht* (1735—1802) — istoric german, autor al unei lucrări de istorie a venzilor și scandinavilor. — 19.
- Geoffroy, Saint-Hilaire, Étienne* (1772—1844) — zoolog și anatomist francez, evoluționist, unul dintre precursorii lui Ch. Darwin. — 231.
- George I* (1660—1727) — rege al Marii Britanii și al Irlandei (1714—1727). — 10.
- Gercken, Philipp Wilhelm* (1722—1791) — istoric german, autor al unei lucrări de istorie a vechilor slavi. — 19.
- Germiny, Charles-Gabriel Le Bègue, conte de* (1799—1871) — om de stat și financiar francez, bonapartist, director al Băncii Franței. — 144.
- Gerstenberg, Isidor* — bancher din Londra, adept al lui Gottfried Kinkel. — 339, 369, 525.

- Gibson, Thomas Milner* (1806—1884) — om de stat englez, adept al liberului schimb, mai târziu liberal, ministru al comerțului (1859—1865 și 1865—1866). — 108, 110, 256, 257, 371.
- Gilpin, Charles* — director-administrator al filialei din Londra a Băncii elvețiene, a finanțat ziarul „People's Paper”; membru al parlamentului. — 319.
- Girardin, Émile de* (1806—1881) — publicist și om politic burghez francez; din 1836 până în 1857 a fost, cu întreruperi, redactor la ziarul „La Presse”; în politică a vădit o totală lipsă de principii; înainte de revoluția din 1848 a făcut parte din opoziția guvernului Guizot, în perioada revoluției — republican burghez, deputat în Adunarea națională legislativă (1850—1851); mai târziu bonapartist. — 83, 517.
- Gladstone, William Ewart* (1809—1898) — om de stat englez, tory, apoi peelist; în a doua jumătate a secolului al XIX-lea lider al partidului liberal; ministru de finanțe (1852—1855 și 1859—1866) și prim-ministru (1868—1874, 1880—1885, 1886 și 1892—1894). — 316.
- Gneisenau, August Wilhelm Anton, conte Neithardt von* (1760—1831) — general și teoretician militar prusian, din 1825 general-feldmareșal; în 1813—1815 a jucat un rol însemnat în lupta de eliberare națională a poporului german împotriva dominației napoleoniene și în reorganizarea armatei prusiene (1806); a participat la pregătirea rezistenței populare în vederea scuturării jugului străin; în 1813—1815 șeful statului-major al lui Blücher. — 166, 167.
- Godfrey, François* — prim avocat, mare latifundiar și bancher pe insula Jersey. — 184, 250, 497.
- Goegg, Amand* (1820—1897) — ziarist german; democrat mic-burghez; în 1849 membru al guvernului provizoriu din Baden; după înfringerea revoluției a emigrat; în deceniul al 8-lea a intrat în rândurile social-democrației germane. — 447.
- Goethe, Johann Wolfgang von* (1749—1832) — reprezentant de seamă al clasicismului german; una dintre cele mai marcante personalități ale literaturii universale. — 231, 343, 530, 568.
- Golovin, Ivan Gavrilovici* (1816—1886) — moșier rus, liberal, emigrant în Anglia, publicist; în deceniile al 5-lea și al 6-lea ale secolului trecut a întreținut legături de prietenie cu Herzen și Bakunin. — 65, 68.
- Görtz, Georg Heinrich, baron* (1668—1719) — om de stat suedez, din 1715 ministru de finanțe și ministru de stat, a dus o politică aventuristă. — 12.
- Gottsched, Johann Christoph* (1700—1766) — scriitor și critic german, adept al iluminismului timpuriu din Germania secolului al XVIII-lea. — 512.
- Götz, Theodor* — democrat german, emigrant în Anglia, unul dintre prietenii lui Marx. — 79.
- Götze, Peter Otto (Petr Petrovici)* (1793—1880) — funcționar și scriitor rus, a tradus în limba germană cîntece populare sîrbești și rusești. — 22, 29.
- Grant, James* (1802—1879) — ziarist și scriitor englez, radical, redactorul ziarului „The Morning Advertiser” (1850—1871). — 106, 456.
- Gray, John* (1798—1850) — socialist utopist englez, economist, discipol al lui Robert Owen, adept al teoriei „baniilor-muncă”. — 280, 513.
- Griesheim, Adolf von* (1820—1894) — fabricant german, asociatul firmei „Ermen & Engels”, soțul surorii lui Engels, Elise. — 563.
- Griesheim, Elise von* (născută Engels) (1834—1912) — sora lui Friedrich Engels, soția lui Adolf von Griesheim. — 563.
- Griesheim, Karl Gustav Julius von* (1798—1854) — general prusian și au-

- torul unor scrieri militare. — 157, 249.
- Grimm, Jacob* (1785—1863) — filolog german, autorul lucrărilor „Gramatica germană”, „Istoria limbii germane” și al unor lucrări de drept, mitologie și literatură; împreună cu fratele său Wilhelm a publicat culegerea de „Basme”, iar din 1852 primele volume ale „Dicționarului german”; în 1848—1849 membru al Adunării naționale de la Frankfurt. — 29, 113, 449, 450.
- Gruber, Johann Gottfried* (1774—1851) — savant german, istoric al literaturii. — 139, 174, 232.
- Grün, Karl* (pseudonim: *Ernst von der Haide*) (1817—1887) — publicist german, la mijlocul deceniului al 5-lea unul dintre principalii reprezentanți ai „adevărului socialism”, în perioada revoluției din 1848—1849 democrat mic-burghez, deputat în Adunarea națională prusiană (aripa stângă). — 60.
- Gumpert, Eduard* (m. 1893) — medic german din Manchester, prieten al lui Marx și Engels. — 296, 300, 302, 312, 322, 358, 393, 417, 423.
- Gurowski, Adam, conte* (1805—1866) — publicist polonez, din 1849 emigrant în S.U.A.; în deceniul al 6-lea a colaborat la „New York Daily Tribune”. — 73, 93, 115.
- Gyllenborg, Karl, conte* (1679—1746) — om de stat suedez, ambasador la Londra (1715—1718), din 1718 secretar de stat și prim-ministru (1739—1746) — 12, 13.
- Gyulay, Ferenc (Franz), conte* (1798—1868) — feldmareșal austriac, maghiar de origine, a luat parte la înăbușirea revoluției din 1848—1849 din Italia; ministru de război (1849—1850); comandant suprem al armatei austriece în timpul războiului din Italia pînă la înfrîngerea de la Magenta (iunie 1859). — 381, 382.
- H**
- Hacquet, Balthasar* (1739—1815) — naturalist și etnograf austriac. — 18.
- Hamilton, Claud, lord* (1813—1884) — aristocrat englez, conservator, membru al parlamentului. — 24.
- Hanibal* (aprox. 247—183 î.e.n.) — om politic și conducător militar cartaginez, unul dintre cei mai mari comandanți de oști din antichitate. — 276.
- Hanka, Václav* (1791—1861) — filolog și istoric ceh; în scrierile sale s-a ridicat împotriva germanizării cehilor, germanizare promovată de Habsburgi; avea concepții politice reacționare, apologet al absolutismului țarist; documentele istorice publicate de el conțin falsuri grosolane. — 17, 22, 28.
- Harney, George Julian* (1817—1897) — militant de seamă al mișcării muncitorești engleze, unul dintre conducătorii aripii de stînga a cartiștilor; redactor al publicațiilor „Northern Star”, „Red Republican” și al altor publicații cartiste; prieten al lui Marx și Engels; la începutul deceniului al 6-lea s-a apropiat de cercurile mic-burgheze și temporar s-a îndepărtat de orientarea revoluționară din mișcarea muncitorească. — 175—177, 184, 233, 234, 238, 248—251, 277, 488, 497, 498.
- Harper, James* (1795—1869) — editor american, unul dintre fondatorii și director al editurii „Harper and Brothers”. — 98.
- Harring, Harro Paul* (1798—1870) — scriitor german, radical mic-burghez. — 250.
- Hart, Richard* — ziarist radical englez, urquhartist. — 578.
- Harvey* — medic englez. — 6.
- Hatzfeldt, Sophie, contesă de* (1805—1881) — prietenă și adeptă a lui Lassalle. — 25, 30, 214, 243, 246, 420.
- Hatzfeldt-Wildenburg, Edmund, conte de* (n. 1798) — soțul contesei Sophie von Hatzfeldt. — 25, 30.
- Hauff, Wilhelm* (1802—1827) — scriitor romantic și autor de povești. — 505.
- Haugwitz, Christian August Heinrich Kurt, conte de* (1752—1831) — om de

- stat prusian, ministru de externe (1792—1804 și 1805—1806). — 565.
- Havelock, sir Henry* (1795—1857) — general englez, participant la războiul anglo-afgan (1838—1842) și la războiul împotriva sikhilor (1845—1846), a luat parte la înăbușirea răscoalei pentru eliberare națională din India (1857—1859). — 163, 169, 171, 220, 229.
- Haxthausen, August, baron de* (1792—1866) — consilier de stat prusian și autor al mai multor lucrări despre rămășițele sistemului de obște în relațiile agrare din Rusia; prin concepțiile sale politice — reacționar-iobăgist. — 324.
- Hecker, Friedrich Franz Karl* (1811—1881) — avocat din Mannheim, democrat mic-burghez, republican radical; unul dintre conducătorii insurecției din Baden din aprilie 1848; după înfrângerea insurecției a emigrat în Elveția, apoi în S.U.A. A participat cu gradul de colonel la războiul civil din S.U.A. în armata statelor aboliționiste din nord. — 166, 338, 542.
- Heckscher, Martin* — medic german din Manchester care l-a tratat pe Engels. — 123, 124, 136, 141, 145, 183, 186, 188, 233, 337, 343, 393, 416, 417.
- Heffter, Moritz-Wilhelm* (1792—1873) — istoric și filolog german. — 19, 21.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich* (1770—1831) — filozof german, cel mai de seamă reprezentant al filozofiei clasice germane, idealist obiectiv; a elaborat multilateral dialectica idealistă, ideologul burgheziei germane. — 127, 187, 205, 235, 245, 302, 303, 491, 501.
- Heine, Heinrich* (1797—1856) — mare poet revoluționar german; prieten intim al familiei Marx. — 35, 36, 48, 64—66, 521, 568.
- Heine, Mathilde* (1815—1883) — soția lui Heinrich Heine. — 64.
- Heinzen, Karl* (1809—1880) — publicist radical german, democrat mic-burghez; a luat poziție împotriva lui Marx și Engels; în 1849 a luat parte, scurt timp, la insurecția din Baden-Palatinat, apoi a emigrat în Elveția, iar mai târziu în Anglia; în toamna anului 1850 s-a stabilit definitiv în S.U.A. — 186, 231, 243, 332, 395, 580.
- Heise, Heinrich* (m. aprox. 1860) — democrat și publicist mic-burghez german, unul dintre redactorii ziarului „Die Hornisse” (1848—1850); a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania, mai târziu a emigrat în Anglia. — 15, 20, 79, 298.
- Heraclit din Eles* (aprox. 540—aprox. 480 î.e.n.) — filozof materialist grec din școala ioniană, unul dintre întemeietorii dialecticii. Unul dintre primii filozofi greci care au început să elaboreze teoria cunoașterii. — 213, 226, 242, 245—247, 296, 360—363, 400, 489, 491, 501, 523, 583.
- Herbert, Sidney, baron de Lea* (1810—1861) — om de stat englez, la începutul activității sale tory, apoi peelist; secretar al amiralității (1841—1845), secretar de stat pentru problemele războiului (1845—1846 și 1852—1855) și ministru de război (1859—1860). — 112.
- Herder, Johann Gottfried* (1744—1803) — filozof german, scriitor și teoretician al literaturii, reprezentant al iluminismului burghez al secolului al XVIII-lea; unul dintre întemeietorii curentului literar progresist „Sturm und Drang”. — 18.
- Hermann (Armin)* (17 î.e.n.—2 e.n.) — căpetenia heruscilor, conducătorul mișcării de eliberare germane împotriva dominației romane; în anul 9 i-a învins pe romanii de sub comanda lui Varus în pădurea Teutoburg. — 512.
- Herrmann, Ernst Adolf* (1812—1884) — istoric german, autor al unei serii de lucrări despre istoria Rusiei. — 5.
- Herwegh, Georg* (1817—1875) — poet revoluționar german, democrat mic-burghez; după revoluția din februarie 1848 unul dintre conducătorii Societății germane democratice de la Paris și unul dintre organizatorii legiunii de voluntari formate din rindurile emigranților germani din Paris care

- în aprilie 1848 a luat parte la insurtecția din Baden. Ulterior a aderat la lassalleeni. — 417, 419.
- Herzen, Aleksandr Ivanovici** (1812—1870) — mare democrat-revoluționar rus, filozof materialist, publicist și scriitor; în 1847 a emigrat. În 1852 a înființat la Londra „Tipografia rusă liberă” și a editat almanahul „Polearnaia Zvezda” și ziarul „Kolokol”. — 50, 290, 327, 381.
- Hess, Heinrich, baron de** (1788—1870) — general austriac, ulterior feldmareșal, în 1848—1849 a participat la înăbușirea mișcării revoluționare și de eliberare națională din Italia; în 1854—1855 comandant suprem al trupelor austriece în Ungaria, Galiția și în Principatele dunărene; după înfrângerea de la Magenta a comandat armata austriacă (iunie-iulie 1859) în timpul războiului din Italia. — 382.
- Hess, Moses** (1812—1875) — publicist mic-burghez german; pe la mijlocul deceniului al 5-lea unul dintre principalii reprezentanți ai „adevărului socialism”; după sciziunea Ligii comunistilor s-a alăturat fracțiunii sectare Willich-Schapper; din deceniul al 7-lea lassallean. — 64, 68, 92, 99, 126.
- Hess, Sibylle** (n. *Pesch*) (1820—1903) — soția lui Moses Hess. — 64, 68.
- Heydt, August, baron de** (1801—1874) — bancher la Elberfeld, om de stat prusian, ministru al comerțului, industriei și lucrărilor publice (decembrie 1848—1862). — 38, 584.
- Hill** — funcționar al întreprinderii „Ermen & Engels” din Manchester. — 81, 219.
- Hirschfeld** — proprietarul unei tipografii din Londra, unde se tipăreau ziarul „Die Neue Zeit” și săptămânalul „Hermann” al lui Gottfried Kinkel. — 390, 406.
- Hodges, George Loyd** — colonel englez, a participat la războaiele împotriva Franței lui Napoleon I; consul general în Serbia (1837—1839), ulterior în Egipt (1839—1841); în 1849
- împuternicit special în Schleswig-Holstein, protejat al lui Palmerston. — 341.
- Hohenzollern** — dinastie de principii electori de Brandenburg (1415—1701), de regi ai Prusiei (1701—1918) și de împărați ai Germaniei (1871—1918); o ramură colaterală, Hohenzollern-Sigmaringen, a domnit și în România în perioada 1866—1947. — 78, 405, 527.
- Hohenzollern-Sigmaringen, Karl Anton, prinț de** (1811—1885) — general și om de stat prusian, prim-ministru al Prusiei (noiembrie 1858—1862). — 405.
- Holleben, Heinrich von** (1789—1864) — ofițer prusian și autor al unor scrieri militare; a participat la ultimele bătălii împotriva Franței lui Napoleon I; a luat parte la înăbușirea revoluției din 1848—1849 din Germania. — 176.
- Hollinger, Fidelio** — proprietarul unei tipografii din Londra în care se tipărea ziarul „Das Volk”. — 402, 406, 412, 414, 423, 426, 437—439, 442, 447, 545, 546.
- Homer** — cel mai mare poet epic al Greciei antice. A trăit, probabil, între secolele al XII-lea și al VIII-lea î.e.n. I se atribuie poemele epice „Iliada” și „Odiseea”, capodopere ale literaturii universale. — 316.
- Hugo, Victor** (1802—1885) — mare scriitor francez, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai romantismului progresist, a combătut clasicismul reacționar; după revoluția din februarie 1848 deputat al stângii democratice în Adunarea constituantă și în cea legislativă; după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a trăit 20 de ani în exil la Bruxelles și pe insulele Jersey și Guernsey. — 252.
- Humboldt, Alexander, baron de** (1769—1859) — savant german de seamă de la începutul secolului al XIX-lea, naturalist, explorator, umanist; în a doua jumătate a vieții sale s-a aflat în serviciul curții prusiene. — 6, 301, 313.

Hume, David (1711—1776) — filozof englez, idealist subiectiv, agnostic, economist și istoric burghez, adversar al mercantilismului, unul dintre primii reprezentanți ai teoriei cantitative a banilor. — 362, 513.

Hutten, Ulrich von (1488—1523) — publicist și poet german, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai umanismului; adept al Reformei; în 1521 s-a aliat cu Sickingen și a luat parte la răscoala nobililor din 1522—1523. — 530—532, 540, 541.

I

Imandt, Peter — institutor la Krefeld, democrat; a luat parte la revoluția din 1848—1849; după înfringerea acesteia a emigrat în Elveția, apoi la Londra; membru al Ligii comunistilor, adept al lui Marx și Engels. — 15, 20, 47, 54, 79, 138, 140, 144, 383, 395, 454, 511, 585.

Inglis, sir John Eardley Wilmot (1814—1862) — general englez, a luat parte la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India. — 232.

Ironside, Isaac — ziarist englez, urquhartist, redactor al lui „Sheffield Free Press” și unul dintre redactorii lui „Free Press” din Londra. — 48, 56, 58, 59, 480, 481, 482.

J

Jacobi, Abraham (1830—1919) — medic german, membru al Ligii comunistilor, unul dintre inculpații în procesul comunistilor de la Köln din 1852; achitat de Curtea cu juri, a rămas în continuare în detențiune pentru „lezmajestate”; în 1853 a emigrat în Anglia, apoi în S.U.A., unde a răspândit în presă ideile marxismului și a participat la războiul civil de partea statelor aboliționiste din nord; mai târziu președinte al Academiei de științe medicale din New York (1885—1889); profesor și președinte al unei serii de

instituții medicale; a scris lucrări de medicină. — 90.

Jacobi, Fritz (m. 1862) — democrat, participant la revoluția din 1848—1849; din 1852 emigrant în S.U.A., a participat la războiul civil de partea statelor din nord. — 274.

Jahn, Friedrich Ludwig (1778—1852) — scriitor și publicist german, organizator al mișcării de gimnastică și sport în Germania; a participat activ la lupta de eliberare a poporului german de sub dominația napoleoneană. — 389.

Jakob — vezi *Robinson, Therese Albertine Luise*.

Jakob Eduard (așa-zisul *Jakob al III-lea*) (1688—1766) — fiul regelui Jakob al II-lea, pretendent la tronul Angliei. — 10—12.

James, Edwin John (1812—1882) — avocat englez, membru al parlamentului; în aprilie 1858 l-a apărat pe Simon Bernard. — 289.

James, William (m. 1827) — scriitor englez, autor al unor lucrări militare. — 76.

Johann (1782—1859) — arhiduce al Austriei, feldmareșal, a participat la războaiele împotriva Franței lui Napoleon I; Adunarea națională de la Frankfurt l-a ales regent al imperiului german (iunie 1848—decembrie 1849). — 560.

Johnson, Samuel (1709—1784) — scriitor și lingvist englez; autorul primului dicționar al limbii engleze. — 50.

Jomini, Henri, baron (1779—1869) — general aflat în serviciul Franței, iar din 1813 al Rusiei; scriitor militar, autor al mai multor lucrări de strategie și de istorie militară, de origine elvețian. — 161, 162, 164, 270, 274.

Jones, Ernest Charles (1819—1869) — poet proletar și publicist englez, conducător al aripii de stînga a cartiștilor, redactor la „Northern Star”, editor al publicațiilor cartiste „Notes to

- the People" și „The People's Paper” ;
 pină în decențul al 6-lea prieten apro-
 priat al lui Marx și Engels. — 35,
 37, 43, 46, 48, 57, 62, 108, 138, 192,
 198, 214, 235, 250, 319, 321, 323, 326,
 461, 578.
- Jones, Jane* (m. 1857) — soția lui Er-
 nest Jones. — 138, 578.
- Jones, John Felix* (m. 1878) — ofițer
 de marină și topograf militar englez,
 din 1855—1858 agent politic în Bus-
 chir. — 104, 107.
- Jordan, Johann Christoph* (m. 1740) —
 istoric german ; autor al unor lucrăvi
 despre originea slavilor. — 19.
- Joss, Fritz* (m. aprox. 1517) — remar-
 cabil organizator al uniunilor țără-
 nești secrete și al comploturilor din
 sudul Germaniei de la începutul se-
 colului al XVI-lea ; tipul său a fost
 folosit de Lassalle în drama „Franz
 von Sickingen”. — 540.
- Joule, James Prescott* (1818—1889) —
 fizician englez ; a făcut cercetări în
 domeniul electromagnetismului și al
 căldurii ; a determinat echivalentul
 mecanic al căldurii. — 303.
- Juch, Hermann* — ziarist german, de-
 mocrat mic-burghez, emigrant la Lon-
 dra, adept al lui Kinkel ; din 1859
 redactor al săptăminalului „Hermann”.
 — 369, 390, 415, 445, 446, 469, 471.
- Jung, Georg* (1814—1886) — publicist
 german, tânăr hegelian, unul dintre
 editorii lui „Rheinische-Zeitung”, de-
 mocrat mic-burghez ; din 1848 deputat
 în Adunarea națională prusiană (aripa
 stingă) ; mai tirziu național-liberal. —
 420.
- Juta, Johann Karl* (n. 1824) — comer-
 ciant olandez ; soțul Luisei, sora lui
 Marx. — 339, 355, 357—359, 429, 529,
 548, 553, 585.
- K**
- Kamm, Friedrich* (m. 1867) — meșteșugar,
 democrat mic-burghez, în 1849 a luat
 parte la insurjecția din Baden-Palati-
 nat ; după înfringerea revoluției a
 emigrat în Elveția ; membru al Aso-
 ciației muncitorilor germani de la
 Geneva ; în 1852 a emigrat în Ame-
 rica. — 274.
- Kapper, Siegfried* (1821—1879) — scrii-
 tor și poet ceh, a tradus în limba
 germană cintece și legende ale po-
 poarelor slave. — 22, 29.
- Karadžić, Vuk Stefanović* (1787—1864)
 — lingvist și folclorist sîrb, întemeie-
 torul limbii literare moderne sîrbe ;
 a întocmit prima gramatică și un dic-
 ționar al limbii sîrbe ; autor al unor
 lucrări despre etnografia și istoria
 sîrbă. — 22, 29.
- Karl-Leopold* (1679—1747) — duce de
 Mecklenburg. — 13.
- Karl Ludwig Johann* (1771—1847) — ar-
 hiduce al Austriei, mareșal și scriitor
 militar, comandant suprem în războa-
 iele împotriva Franței (1796, 1799,
 1805 și 1809) ; ministru de război
 (1805—1809). — 154.
- Kinkel, Gottfried* (1815—1882) — poet și
 publicist german, democrat mic-bur-
 ghez ; în 1849 a luat parte la insur-
 jecția din Baden-Palatinat ; condam-
 nat de tribunalul prusian la deten-
 țune pe viață, a evadat în 1850 din
 închisoare și a emigrat în Anglia ;
 unul dintre liderii emigranților mic-
 burghezi de la Londra ; a luptat îm-
 potriva lui Marx și Engels. — 191,
 274, 318, 322, 332, 335, 337, 339, 343,
 347, 349, 352—354, 356, 365, 375, 389—
 393, 395, 402, 405, 420, 425, 444—
 447, 453, 455—457, 470, 471, 505, 509,
 510, 511, 512, 518, 525, 542, 543, 555,
 561, 564, 568, 571, 586, 587.
- Kinkel, Johanna* (născută *Mockel*)
 (1810—1858) — scriitoare germană, so-
 Ńia lui Gottfried Kinkel. — 332, 335,
 337, 339, 349, 352, 353, 356, 402, 447,
 470, 510, 511, 512, 518, 568.
- Kiss, Miklós (Nikolaus)* (n. 1820) — ofi-
 țer ungar, democrat, emigrant la
 Paris, a avut legături cu cercurile
 bonapartiste. — 455.
- Klapka, György (Georg)* (1820—1892) —
 general ungar, unul dintre conducă-

- torii revoluției din 1848—1849 din Ungaria ; după înfrângerea revoluției a emigrat ; din iunie pînă în septembrie 1849 comandant al fortăreței Komárom ; în 1867, după amnistie, s-a înapoiat în Ungaria. — 319, 398, 450, 455.
- Klaproth, Heinrich Julius von** (1783—1835) — filolog, lingvist și explorator, autor al unor lucrări despre limbile, scrierea și literatura popoarelor din Asia. — 28.
- Klein, dr. Johann Jacob** (n. aprox. 1818) — medic din Köln, membru al Ligii comuniștilor ; în 1852 inculpat în procesul comuniștilor de la Köln ; achitat de Curtea cu juri. — 420.
- Koenigswarter, Maximilien** (1815—1878) — bancher francez, deputat în Corpul legislativ (1852—1863). — 82.
- Kolatschek, Adolph** (1821—1889) — ziarist și om politic austriac ; în 1848—1849 membru al Adunării naționale de la Frankfurt, democrat mic-burghez, editorul publicațiilor „Deutsche Monatschrift” (1850—1851) și „Stimmen der Zeit” (1858—1862) ; în 1862 a fondat ziarul „Botschafter”. — 98.
- Kolb, dr. Gustav Eduard** (1798—1865) — ziarist, redactor al lui „Allgemeine Zeitung” din Augsburg. — 460, 465, 568.
- Komp, Albrecht** — emigrant german în S.U.A., din 1857 unul dintre conducătorii Ligii germane a comuniștilor de la New York, prieten al lui Joseph Weydemeyer. — 315, 352, 392, 512.
- Korff, Hermann** — fost ofițer prusian, democrat, scos din cadrele armatei în 1847 din cauza convingerilor sale politice ; în 1848—1849 girant-responsabil al lui „Neue Rheinische Zeitung” ; ulterior a emigrat în S.U.A. — 386.
- Kościelski, Wladyslaw** (1818—1895) — democrat polonez ; emigrant, în deceniul al 6-lea general în armata turcă. — 102.
- Kościuszko, Tadeusz Andrzej Bonawentura** (1746—1817) — conducător de seamă al mișcării de eliberare națională a Poloniei din ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea ; a luat parte la războiul de independență al Statelor Unite (1776—1783), ajungînd pînă la gradul de general (1783) ; conducătorul răscoalei din Polonia din 1794. — 77.
- Kossuth, Lajos (Ludwig)** (1802—1894) — conducător al mișcării ungare de eliberare națională din secolul al XIX-lea ; în timpul revoluției din 1848—1849 s-a situat în fruntea elementelor burgheze-democrate ; șeful guvernului revoluționar ungar. Refuzul guvernului revoluționar ungar de a accorda libertăți naționale românilor și acceptarea de către acesta a votului Dietei nemeșesti din Cluj cu privire la încorporarea Transilvaniei în Ungaria au provocat dezbinarea forțelor revoluționare române și maghiare, fapt de care a profitat curtea de la Viena. Una dintre principalele greșeli ale guvernului revoluționar ungar condus de Kossuth, care au contribuit la înfrîngerea revoluției, a fost atitudinea față de revendicările naționale și sociale ale românilor și slavilor din Ungaria. După înfrîngerea revoluției a emigrat. — 243, 296, 300, 319, 398, 401, 402, 407, 418, 435, 441, 450, 455, 518, 547, 548, 551, 552, 560, 578, 585.
- Köster, Heinrich** (1807—1881) — filolog și pedagog german, cunoscut al lui Ferdinand Lassalle și Ferdinand Freiligrath. — 506.
- Kösteritz** — primar general al Düsseldorfului, implicat în procesul de divorț al contelui Hatzfeld. — 25.
- Krukowiecki, Jan (Ivan Petrovici)** (1770—1850) — general polonez ; în timpul revoluției din Polonia din 1830—1831 comandant al unei divizii și guvernator general al Varșoviei ; din august pînă în septembrie 1831 a fost șeful guvernului, dispunînd de puteri dictatoriale ; după înfrîngerea revoluției a fost deportat la Kazan ; ulterior s-a înapoiat la Varșovia. — 156.
- Kutter, Wilhelm** — cunoscut al lui Engels din Bradford. — 533.

L

- Lallerstedt, Sven Gustaf* (1816—1864) — publicist și istoric suedez. — 94.
- La Marmora (Ferrero, marchiz della Marmora), Alfonso* (1804—1878) — general și om de stat italian, ministru de război al Piemontului (1848, 1849—1855, 1856—1859); în 1855 a comandat în Crimeea corpul de armată sard; ulterior a fost prim-ministru (1859—1860 și 1864—1866). — 289.
- Lamoriçière, Christophe-Louis-Léon Juchault de* (1806—1865) — general și om politic francez, republican burghez moderat; în deceniile al 4-lea și al 5-lea a luat parte la cucerirea Algeriei; în 1848 a participat activ la înăbușirea insurecției din iunie a muncitorilor parizieni; după lovitura de stat din 2 decembrie 1851 a fost expulzat din Franța, în 1860 a comandat armata papală. — 82, 164.
- Landolphe* — socialist mic-burghez francez, emigrant la Londra; după sciziunea Ligii comuniștilor, în 1850, s-a alăturat fracțiunii sectare Willich-Schapper. — 333, 340.
- Landor, Walter Savage* (1775—1864) — poet, scriitor și critic englez; în 1858 a fost bătut de complicitate la atentatul săvârșit de Orsini asupra lui Napoleon al III-lea. — 271.
- Lange* — emigrant la Londra, membru al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, unul dintre agenții ziarului „Das Volk”. — 426.
- Langeron, Aleksandr Feodoroviç (Louis-Alexandre Andrault), conte* (1763—1831) — general în armata rusă, francez de origine, emigrant contrarevoluționar; a luat parte la luptele împotriva lui Napoleon I. — 166.
- Lannes, Jean, duce de Montebello* (1769—1809) — din 1804 mareșal al Franței, a luat parte la campaniile lui Napoleon I. — 161.
- Larrey, Félix-Hippolyte, baron* (1808—1895) — chirurg militar francez; din 1852 inspector al serviciului sanitar al armatei franceze; unul dintre medicii personali ai lui Napoleon al III-lea; în ianuarie 1858 a îngrijit persoanele rănite de pe urma exploziei bombei puse de Orsini cu prilejul atentatului împotriva lui Napoleon al III-lea. — 244.
- Lassalle, Ferdinand* (1825—1864) — socialist mic-burghez german, avocat; în 1848—1849 a participat la mișcarea democrată din Renania; la începutul deceniului al 7-lea a aderat la mișcarea muncitorească, fiind unul dintre întemeietorii Uniunii generale a muncitorilor germani — prima organizație muncitorească centralizată (1863); a sprijinit politica unificării „de sus” a Germaniei, sub hegemonia Prusiei; întemeietorul lassalleanismului, curentul oportunist din mișcarea muncitorească germană. — 25—27, 29, 40, 47, 120, 121, 213, 224, 226, 227, 228, 229, 240, 242, 245—248, 254, 257, 276, 296, 298, 299, 313, 315, 351—352, 359—365, 367, 370, 371, 374, 376, 378, 384—388, 394, 395, 400, 403—405, 407, 412, 420, 424, 442, 449, 459, 464, 489, 491, 494, 497, 500, 504, 506, 514, 519—532, 536, 537—544, 549, 554—561, 564—566, 582, 587.
- Layard, sir Austen Henry* (1817—1894) — arheolog și om politic englez, radical burghez; din deceniul al 7-lea liberal; subsecretar de stat în Ministerul de Externe (1861—1866), membru al parlamentului. — 99.
- Ledru-Rollin, Alexandre-Auguste* (1807—1874) — publicist și om politic francez, unul dintre conducătorii democraților mic-burghezi; redactor al ziarului „La Réforme”; în 1848 ministru de interne în guvernul provizoriu și membru al comisiei executive, deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă; șeful montagnarzilor; după demonstrația de la 13 iunie 1849 a emigrat în Anglia; unul dintre conducătorii emigrației mic-burgheze la Londra. — 87, 260, 422, 565.

- Leiden, Kosmos Damian* — comerciant din Köln, jurat în procesul comuniștilor de la Köln. — 214.
- Lelewel, Joachim* (1786—1861) — istoric și militant revoluționar polonez; a participat la răscoala din Polonia din 1830—1831; unul dintre conducătorii aripii democratice a emigrației poloneze. — 77, 97.
- Lemoine* — publicist francez, redactorșef al ziarului „Impartial”; agent bonapartist. — 175, 178.
- Leo, Heinirch* (1799—1878) — istoric și publicist german, promotor al unor opinii religioase și politice ultrareacționare, unul dintre ideologii iuncherimii prusace. — 23.
- Lessing, Gotthold Ephraim* (1729—1781) — scriitor german, reprezentant de seamă al iluminismului și întemeietorul esteticii realiste și al literaturii naționale clasice germane; gândirea iluministă a lui Lessing este un izvor nemijlocit al filozofiei clasice germane. Principalele sale opere au fost traduse în limba română de către L. Blaga. — 246.
- Lessner, Friedrich* (1825—1910) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale, de profesiune croitor; membru al Ligii comuniștilor; a participat la revoluția din 1848—1849; în 1852, în procesul comuniștilor de la Köln, a fost condamnat la trei ani închisoare; în 1856 a emigrat la Londra; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 406, 414, 423, 426, 434, 437, 444.
- Levi, Isaak* — vezi *Rodenberg, Julius*.
- Levy, Gustav* — socialist din Renania, unul dintre agitatorii cei mai activi ai Asociației culturale a muncitorilor germani; în 1856 a fost la Marx la Londra în calitate de delegat al muncitorilor din Düsseldorf. — 17, 25—28, 34, 40, 44.
- Lewald, Stahr, Fanny* (1811—1889) — scriitoare. — 519.
- Lichtenberg* — medic, a lucrat la spitalul german din Londra. — 169.
- Liddle* — fabricant englez. — 192.
- Liebknicht, Ernestine* (m. 1867) — prima soție a lui Wilhelm Liebknecht. — 310, 484.
- Liebknicht, Wilhelm* (1826—1900) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale; a participat la revoluția din 1848—1849, membru al Ligii comuniștilor, membru al Internaționalei I; din 1867 deputat în Reichstag; a luptat împotriva lassalleanismului, pentru principiile Internaționalei în mișcarea muncitorească germană; unul dintre întemeietorii și conducătorii Partidului social-democrat german și ai Internaționalei a II-a; în timpul războiului franco-prusian s-a situat pe pozițiile internaționalismului proletar, a militat pentru sprijinirea Comunei din Paris; în unele probleme s-a situat pe o poziție împăciuitoare față de oportunism; delegat la congresele internaționale muncitorești socialiste din 1889, 1891 și 1893; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 25, 29, 37, 113, 317, 340, 389—392, 394, 396—398, 406, 415, 418, 426, 427, 439—440, 443, 460, 465, 484, 544, 556—558, 566, 568, 569, 580.
- Lisle* — proprietarul unei tipografii din Londra în care se tipărea ziarul „Volk”. — 437.
- List, Friedrich* (1789—1846) — economist vulgar burghez german, adept al protecționismului. — 287.
- Livesay, Joseph* (1794—1884) — capitalist englez, filantrop burghez, adept al libertății comerțului; a activat în mișcarea pentru abstenență; editorul lui „Preston Guardian” (1844—1859); în februarie 1858 a prezidat conferința de unificare a cartiștilor și radicalilor burghezi. — 250.
- Lochner, Georg* (n. aprox. 1824) — militant al mișcării muncitorești germane, de profesiune tâmplar, membru al Ligii comuniștilor și al Asociației culturale a muncitorilor germani de

- la Londra, membru al Consiliului General al Internaționalei I; prieten și adept al lui Marx și Engels. — 389.
- Locke, John** (1632—1704) — renumit filozof dualist englez, sensualist; economist burghez; a oscilat între teoria nominalistă și teoria metalistă a banilor. — 513.
- Löllchen** — hotelier din Köln. — 420.
- Lotchen** — vezi *Bredt, Charlotte*.
- Lowe, Robert (Bob)**, viconte de *Sherbrooke* (1811—1892) — om de stat și publicist englez, colaborator la ziarul „Times”, whig, ulterior liberal, membru al parlamentului; ministru adjunct al comerțului (1855—1858), cancelar al trezoreriei (1868—1873), ministru de interne (1873—1874). — 97, 99, 102, 108.
- Löwe, Wilhelm** (cunoscut sub numele de *Löwe von Calbe*, deoarece a fost ales în Adunarea națională de la Frankfurt de către cercul prusian Calbe) (1814—1886) — om politic german, democrat mic-burghez, vicepreședinte al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa stângă), după mutarea Adunării naționale la Stuttgart — președinte; în urma înfringerii revoluției a emigrat din Germania, s-a înapoiat în țară după amnistia din 1861; a aderat la progresiști. — 35.
- Lowndes, William** (1652—1724) — economist și om de stat englez, secretar al trezoreriei (1695—1724). — 513.
- Ludovic al XIV-lea** (1638—1715) — rege al Franței (1643—1715). — 513.
- Ludovic al XVIII-lea** (1755—1824) — rege al Franței (1814—1815 și 1815—1824). — 23.
- Ludovic-Filip**, duce de *Orléans* (1773—1850) — rege al Franței (1830—1848). — 9, 73, 156, 181, 182, 216, 524.
- Lupus** — vezi *Wolff, Wilhelm*.
- Luther, Martin** (1483—1546) — întemeietorul protestantismului (luteranismului) din Germania; ideolog al burgheziei germane. În timpul războiului țărănesc, în 1524—1525, Luther s-a ridicat împotriva țărănimii răsculate și a sărăcimii orașelor, situându-se de partea principilor. — 23, 527, 532.

M

Machiavelli, Niccolò (1469—1527) — om politic italian, istoric și scriitor; ideolog al burgheziei italiene în perioada apariției relațiilor capitaliste; a preconizat forma de stat absolutistă. — 174.

Maciejowski, Waclaw Aleksander (1793—1883) — istoric polonez, autorul mai multor lucrări despre istoria Poloniei și istoria dreptului statelor slave. — 77.

Mackenzie, George — diplomat englez, ambasador la Petersburg. — 11.

Maclaren, James — economist burghez englez din secolul al XIX-lea, a studiat istoria circulației banilor. — 295.

Magnan, Bernard-Pierre (1791—1865) — mareșal al Franței, bonapartist, unul dintre organizatorii loviturii de stat din 2 decembrie 1851. — 242.

Magne, Pierre (1806—1879) — om de stat francez, orléanist; din 1849 bonapartist; ministru de finanțe (1855—1860, 1867—1869, 1870, 1873—1874). — 288.

Malachowski, Kasimir (1765—1845) — general polonez, în timpul războaielor din Polonia din 1830—1831 a comandat o divizie; în august 1831 a fost numit comandant suprem al armatei polone; după înfringerea războaielor a emigrat în Franța. — 155.

Malmesbury, James Howard Harris, conte de (1807—1889) — om de stat englez, tory; mai tirziu lider al partidului conservator; ministru de externe (1852, 1858—1859), lord păstrător al sigiliului (1866—1868, 1874—1876). — 380.

Mansfield, William Roice, conte de *Sundhurst* (1819—1876) — general englez, în 1855—1856 consilier militar pe lângă Ambasada engleză din Constantinopol. — 31.

Manteuffel, Otto Theodor, baron de (1805—1882) — om de stat prusian,

- reprezentant al birocrăției aristocratice reacționare ; ministru de interne (1848—1850), prim-ministru și ministru de externe (1850—1858). — 38, 369, 404, 412.
- Marx, John Erskine, conte de* (1675—1732) — om de stat scoțian ; în 1715 a condus răscoala partizanilor din Scoția ai lui Iacob Stuart, pretendent la tronul Angliei. — 11.
- Marx, Edgar (Musch)* (1847—1855) — fiul lui Karl Marx. — 479, 579.
- Marx, Eleanor (Tussy)* (1855—1898) — fiica cea mai mică a lui Karl Marx, militantă de seamă a mișcării muncitorești engleze și internaționale în ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea ; din 1884 soția lui Edward Aveling. A luat parte activă la crearea Partidului muncitoresc independent (1893) ; a participat la pregătirea Congresului internațional muncitoresc socialist din 1889, delegată la congresele internaționale muncitorești socialiste din 1891 și 1893. — 119, 121, 301, 310, 323.
- Marx, Emilie* (1822—1888) — sora lui Karl Marx. — 332.
- Marx, Heinrich* (1782—1838) — tatăl lui Karl Marx. — 501.
- Marx, Henriette* (1787—1863) — mama lui Karl Marx. — 309, 310, 313, 318, 322, 325, 328, 332, 356, 525.
- Marx, Jenny (n. von Westphalen)* (1814—1881) — soția lui Karl Marx, prietena credincioasă și tovarășa lui de luptă. — 16, 34, 37, 40, 47, 56, 59, 61—64, 72, 79, 98, 99, 104, 117, 119, 120, 123, 125, 131, 135, 137, 139—141, 143, 202, 240, 271, 288, 293, 295, 304, 305, 308, 311, 315, 336, 355, 401, 421, 459, 468, 479, 480, 483, 486, 496, 499, 500, 510, 515, 532, 554, 570—572, 575—588.
- Marx, Jenny* (1844—1883) — fiica cea mai mare a lui Karl Marx ; militantă a mișcării muncitorești engleze, publicistă ; în 1872 s-a căsătorit cu Charles Longuet. — 37, 121, 122, 230, 235, 239, 313, 316, 336, 409, 470, 500, 584, 585, 586, 588.
- Marx, Laura* (1845—1911) — cea de-a doua fiică a lui Karl Marx, din 1868 soția lui Paul Lafargue ; militantă a mișcării muncitorești franceze, a avut un rol important în răspândirea marxismului în Franța. — 37, 121, 235, 239, 313—316, 336, 409, 500, 584, 585, 586.
- Masséna, André, duce de Rivoli, prinț d'Essling* (1756—1817) — mareșal al Franței, a luat parte la războaiele lui Napoleon I. — 154, 164.
- Maurenbrecher, Romeo* (1803—1843) — jurist, autor al mai multor lucrări de drept constituțional și civil. — 112.
- Mayhew, Horace* (1816—1872) — ziarist și scriitor, umorist englez ; autor al unei serii de povestiri și piese comice ; a colaborat la mai multe ziare engleze. — 84.
- Mayne, sir Richard* (1796—1868) — șeful poliției din Londra (din 1850). — 241.
- Mazzini, Giuseppe* (1805—1872) — revoluționar și publicist italian, democrat mic-burghez, unul dintre conducătorii mișcării de eliberare națională a poporului italian ; a organizat la Marsilia, în 1831, societatea revoluționară „Tînăra Italie”, cu care au intrat în legătură și revoluționarii români ; în 1849, șeful guvernului provizoriu al Republicii Romane ; în 1850 unul dintre organizatorii Comitetului central democratic european de la Londra ; în deceniul al 6-lea a luat atitudine împotriva amestecului Franței bonapartistă în lupta de eliberare națională a poporului italian. — 134, 260, 323, 326, 329, 365, 398, 400, 407, 424, 518, 565.
- Mehmed-Rujdi-pașa* (1809—1882) — ofițer și om de stat turc ; din 1850 a ocupat în repetate rînduri funcția de seraskier (ministru de război). — 32.
- Meissner, Alfred* (1822—1885) — scriitor german de orientare democrată, romancier și dramaturg ; pe la mijlocul deceniului al 5-lea reprezentant al poeziei „adevăratului socialism” ; ulterior liberal. — 64, 449, 453.

- Merck, Ernst, baron de* (1811—1863) — mare comerciant german, în 1848—1849 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt și ministru de finanțe al imperiului; membru al senatului hamburghez. — 209, 222.
- Metternich, Clemens Wenzel Lothar, prinț de* (1773—1859) — om de stat și diplomat austriac reacționar; ministru de externe (1809—1821) și cancelar (1821—1848); unul dintre întemeietorii Sfintei Alianțe. — 296, 300.
- Mevissen, Elise de* (n. Leiden) (m. 1857) — fiica lui Kosmos Damian Leiden, soția lui Gustav von Mevissen. — 214, 581.
- Mevissen, Gustav de* (1815—1899) — bancher din Köln, om politic, unul dintre conducătorii burgheziei renane liberale; fondator al mai multor mari bănci de credit pe acțiuni și al unor societăți industriale pe acțiuni. — 38, 581.
- Meyen, Eduard* (1812—1870) — publicist german, tânăr hegelian, democrat mic-burghez; după înfrângerea revoluției din 1848—1849 a emigrat în Anglia; mai târziu național-liberal. — 21, 98, 388, 450, 558, 559.
- Miall, Edward* (1809—1881) — om politic englez, radical burghez, membru al parlamentului. — 108, 250.
- Mieroslawski, Ludwik* (1814—1878) — revoluționar polonez, istoric și militar, a luat parte la răscoalele din 1830—1831 și 1846 din Polonia; în 1848 a condus răscoala de la Poznan, iar în 1849 lupta insurgenților din Sicilia; în 1849 a comandat armata revoluționară din Baden-Palatinat; în deceniul al 6-lea a avut legături cu cercurile bonapartistice, în timpul răscoalei din Polonia din 1863—1864 a fost numit dictator al guvernului național polonez; după înfrângerea răscoalei a emigrat în Franța. — 70, 72, 77, 83, 97, 99.
- Miklosich, František (Franz)* (1813—1891) — filolog; a pus bazele gramaticii comparate a limbilor slave; de origine slovac. — 523.
- Mill, James* (1773—1836) — economist și filozof englez; a vulgarizat teoria lui Ricardo. — 514.
- Miquel, Johannes* (1828—1901) — om politic și financiar german; în deceniul al 5-lea membru al Ligii comuniștilor, ulterior național-liberal. — 34, 45, 46, 47, 56, 91, 92, 98, 126, 127—128.
- Mirbach, Otto von* — ofițer de artilerie în rezervă, prusian, democrat mic-burghez; a luat parte la revoluția din 1848—1849; comandant al Elberfeldului în timpul insurecției din mai 1849; după înfrângerea insurecției a emigrat din Germania. — 58, 61.
- Moleschott, Jakob* (1822—1893) — fizicolog și filozof olandez, reprezentant al materialismului vulgar; a fost profesor la o serie de instituții de învățămînt superior din Germania, Elveția și Italia. — 265, 332.
- Mommsen, Theodor* (1817—1903) — istoric burghez german, autor al unor lucrări despre istoria Romei antice — 276.
- Montalembert, Charles-Forbes de Tyron, conte de* (1810—1870) — om politic și publicist francez; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă; orleanist, șef al partidului catolic, a sprijinit lovitura de stat din 2 decembrie 1851 a lui Ludovic Bonaparte, dar curînd a trecut de partea opoziției. — 329, 330, 337.
- Montesquieu, Charles de Secondat, baron de la Brède et de* (1689—1755) — eminent sociolog, economist și scriitor francez, reprezentant al iluminismului burghez din secolul al XVIII-lea, teoretician al monarhiei constituționale și al separării puterilor; adept al teoriei cantitative a banilor. — 362, 513.
- Morell, John Daniel* (1816—1891) — filozof, teolog și scriitor englez; în

- 1848—1876 inspector școlar. — 453.
- Morny, Charles-Auguste-Louis-Joseph, duce de* (1811—1865) — frate vitreg al lui Napoleon al III-lea, om politic francez, bonapartist, deputat în Adunarea națională legislativă (1849—1851), unul dintre organizatorii loviturii de stat din 2 decembrie 1851; ministru de interne (decembrie 1851—ianuarie 1852); președinte al Corpului legislativ (1854—1856 și 1857—1865). — 9, 38, 75, 87, 97, 273, 274.
- Muffling, Friedrich Ferdinand Karl, baron de* (1775—1851) — general prusian, mai târziu general-feldmareșal; om politic și scriitor militar; a luat parte la războaiele împotriva Franței lui Napoleon I. — 159, 166, 167, 185.
- Müller, Adam Heinrich, cavalier de Nitlerdorf* (1779—1829) — publicist și economist german, reprezentant al așa-zisei școli romantice în economia politică, care exprima interesele aristocrației feudale, adversar al doctrinei economice a lui Adam Smith. — 6.
- Münchhausen, Hieronymus Karl Friedrich baron de* (1720—1797) — ofițer german, devenit personaj literar prin povestirile sale care abundă în elemente fantastice. — 119.
- Münnich, Burkhard Christoph (Christofor Antonovici)* (1683—1767) — general-feldmareșal rus de origine germană, inginer constructor de fortificații, comandant suprem al trupelor în războiul ruso-turc din 1735—1739. — 5.
- Muñoz Benavente (a) Pucheta, José* (1820—1856) — toreador spaniol, a luat parte la revoluția burgheză din 1854—1856; unul dintre conducătorii maselor populare din Madrid; în zilele din iulie 1856 a comandat muncitorii înarmați din Madrid și a căzut în lupte pe baricade. — 57.
- Münzer, Thomas* (aprox. 1490—1525) — revoluționar german de seamă, conducătorul maselor țărănești și plebeiene în timpul Reformei și al războiului țărănesc german din 1525 și ideologul lor; a propovăduit ideile comunismului utopic egalitar. — 23, 531.
- Muralt, Édouard de* (1808—1895) — teolog și istoric elvețian, conservator al manuscriselor teologice și al cărților bibliotecii publice imperiale din Petersburg; autor al unor lucrări despre cronografia bizantină. — 5.
- Murat, Joachim* (1767—1815) — mareșal al Franței, a luat parte la războaiele Franței lui Napoleon I; rege al Neapolelui (1808—1815). — 99.

N

- Napier, sir William Francis Patrick* (1785—1860) — general englez, autor al unor scrieri militare, a luat parte la războiul din Peninsula Iberică (1808—1814) împotriva lui Napoleon I. — 267.
- Napoleon I Bonaparte* (1769—1821) — împărat al Franței (1804—1814 și 1815). — 75, 77, 115, 153, 154, 162, 164, 166—168, 252, 313, 400, 416, 418.
- Napoleon al III-lea (Ludovic Bonaparte)* (1808—1873) — nepotul lui Napoleon I, președinte al celei de-a doua Republici (1848—1852), împărat al Franței (1852—1870). — 8—9, 35, 46, 52, 70, 72, 74—76, 82, 86, 115, 126, 157, 203, 205, 215—219, 242, 244, 250—252, 254, 256, 258, 268, 271—274, 277, 289, 295, 313, 316, 333, 345, 350, 352, 368, 376, 378—382, 386, 388, 400, 401, 407—408, 412, 415, 416, 418, 441, 455, 461, 469, 492, 497, 516, 517, 520, 524, 544, 545, 546, 551, 560, 564, 565, 577.
- Naut, Stephan Adolf* — comerciant din Köln; în 1848—1849 girant responsabil al lui „Neue Rheinische Zeitung”. — 197.
- Négrier, François-Marie-Casimir de* (1788—1848) — general francez, în deceniile al 4-lea și al 5-lea a luat parte la cucerirea Algeriei; a luat parte la înăbușirea revoluției din iunie 1848. — 164.

- Ney, Michel, duce d'Elchingen, prinț de Moscova* (1769—1815) — mareșal al Franței, a participat la războaiele Republicii Franceze împotriva coalițiilor statelor europene și la campaniile lui Napoleon I. — 162.
- Nicolae I* (1796—1855) — împărat al Rusiei (1825—1855). — 20, 384, 388, 411.
- Nisard, Jean-Marie-Napoléon-Désiré* (1806—1888) — critic francez și istoric al literaturii; în deceniul al 6-lea profesor la Sorbona; în prelegerile sale a încercat să justifice lovitura de stat din 2 decembrie 1851. — 8
- Norgate* — librar din Londra. — 17.
- Norris, sir John* (1660—1749) — amiral englez, în 1719—1721 a comandat în Marea Baltică o escadră trimisă în ajutorul Suediei împotriva Rusiei. — 83.
- Nothjung, Peter* (aprox. 1821—1866) — croitor german, membru al comunității din Köln a Ligii comuniștilor și al Uniunii muncitorilor din Köln; în 1852 unul dintre inculpați în procesul comuniștilor de la Köln; condamnat la șase ani închisoare. — 420.
- Nutt, David* (m. 1863) — librar și editor englez. — 489—491, 528.
- O**
- O'Brien, James* (pseudonim *Bronterre*) (1802—1864) — publicist englez, cartist; în deceniul al 4-lea redactor al ziarului „The Poor Man's Guardian”; autor al unor proiecte social-reformiste; după revoluția din 1848—1849 s-a retras din mișcarea cartistă, în 1849 a întemeiat Liga națională pentru reformă. — 235.
- Oelbermann, Hugo* — scriitor german. — 444.
- Olmsted, Frederick Law* (1822—1903) — arhitect american specializat în arhitectura parcurilor; autor al unor lucrări despre Anglia și America de Nord, colaborator la publicația „Putnam's Monthly”; în 1856 a întreprins o călătorie prin țările Europei pentru a studia arhitectura parcurilor. — 63, 66, 73, 90, 92, 94, 95, 97, 98, 116.
- Omer-pașa (Mihail Latas)* (1806—1871) — general turc de origine croată, comandant suprem al trupelor turcești în războiul Crimeii. — 33.
- Oppenheim, Heinrich Bernhard* (1819—1880) — om politic german, economist și ziarist, democrat mic-burghez; în 1848 unul dintre redactorii ziarului berlinez „Die Reform”, între 1849 și 1861 emigrant în Elveția, Franța și Anglia; mai târziu național-liberal. — 92, 98, 389.
- Orges, Hermann* (1821—1874) — ziarist, din 1854 pînă în 1864 redactor al lui „Allgemeine Zeitung” din Augsburg. — 454.
- Orsini, Felice* (1819—1858) — democrat burghez italian, republican, a luat parte la lupta pentru eliberare națională și pentru unificare a Italiei; în 1858, săvîrșind un atentat împotriva lui Napoleon al III-lea, a fost executat. — 241, 259, 260, 270, 275, 335, 516.
- Orsted, Anders Sandoe* (1778—1860) — jurist și om de stat danez, prim-ministru (1853—1854). — 124.
- Oswald, Eugen* (1826—1912) — ziarist, democrat mic-burghez, a luat parte la mișcarea revoluționară din Baden în 1848—1849; după înfrîngerea revoluției a emigrat în străinătate. — 20.
- Otto, Karl Wunibald* (n. 1810) — chimist german, în 1848—1849 membru al Uniunii muncitorilor din Köln, membru al Ligii comuniștilor, unul dintre inculpați în procesul comuniștilor de la Köln (1852), condamnat la cinci ani închisoare. — 63, 70.
- Overstone, Samuel Jones Loyd, lord* (din 1860) baron (1796—1883) — bancher și economist englez, adept al lui „currency principle”. — 204, 514.
- Ovidiu (Publius Ovidius Naso)* (43 î.e.n.—17 e.n.) — mare poet roman; opunîndu-se categoric politicii duse

de împăratul August, a fost exilat la Tomis, pe țărmul Mării Negre. — 479.

P

- Palmérston, Henry John Temple, viconte* (1784—1865) — om politic englez, la începutul activității sale tory, din 1830 unul dintre liderii aripii de dreapta a whigilor; secretar de stat pentru problemele războiului (1809—1828), lord-cancelar, ministru de externe (1830—1834, 1835—1841, 1846—1851), ministru de interne (1852—1855) și prim-ministru (1855—1858 și 1859—1865). A avut o atitudine ostilă față de unirea Principatelor române. — 9, 24, 48, 72, 73, 99—105, 107—109, 112, 121, 126, 214, 241, 257—259, 261, 267, 278, 325, 341, 345, 356, 368, 371, 372, 376, 379, 380, 383, 384, 410, 412, 449, 464, 481, 489, 492, 524, 536, 556, 568.
- Pam* — vezi *Palmerston, Henry John Temple, viconte*.
- Panmure, Fox Maule Ramsay, baron Panmure, conte de Dalhousie* (1801—1874) — om de stat englez, whig; secretar de stat pentru problemele războiului (1846—1852), ministru de război (1855—1858). — 24, 33.
- Parish, Henry Headley* — autorul unei cărți despre istoria diplomației Greciei. — 112.
- Passy, Hippolyte-Philibert* (1793—1880) — economist și om politic francez, orléanist; a făcut în repetate rânduri parte din guvern în perioada monarhiei din iulie, ministru de finanțe în timpul celei de-a doua Republici. — 182.
- Palkul, Johann Reinhold von* (1660—1707) — nobil din Livonia, din 1702 a fost în slujba Rusiei, cu funcția de consilier intim și de general. — 412.
- Patow, Erasmus Robert, baron de* (1804—1890) — om de stat prusian, ministru al comerțului, industriei și lucrărilor publice (aprilie-iunie 1848) și ministru de finanțe (1858—1862). — 351.
- Pauer, Ernst* (1826—1905) — compozitor și pianist austriac, din 1851 a trăit la Londra, unde a fost profesor de muzică la Royal College of Music și directorul societății corale germane; în 1859 a compus muzica la cantata scrisă de F. Freiligrath în memoria lui F. Schiller. — 445, 446.
- Paul, John Dean* (1802—1868) — bancher englez; în iunie 1855 a dat faliment; pentru marile lui mașinații financiare a fost condamnat la deportare și muncă silnică. — 67.
- Pauly, August Friedrich von* (1796—1845) — filolog german, din 1830 profesor la gimnaziul din Stuttgart. — 139, 174.
- Peabody, George* (1795—1869) — mare financiar american, filantrop burghez; din 1837 directorul unei bănci din Londra. — 200, 580.
- Peel, sir Robert* (1788—1850) — om de stat și economist englez, lider al torylor moderați, care, după numele lui, au primit denumirea de peeliști; ministru de interne (1822—1827 și 1828—1830) și prim-ministru (1834—1835 și 1841—1846); în 1846, cu sprijinul liberalilor, a obținut abrogarea legilor cerealelor. — 94, 100.
- Pélissier, Aimable-Jean-Jacques, duce de Malakoff* (1794—1864) — general francez, din septembrie 1855 mareșal al Franței; în perioada 1830—1860 a luat parte la cucerirea Algeriei; vestit pentru cruzimea sa; comandant suprem al armatei din Crimeea (mai 1855—iulie 1856), ambasador la Londra (1858), a luat parte la războiul din Italia (1859); în 1860 guvernator general al Algerului. — 273, 277, 295, 299, 517.
- Pelletan, Pierre-Clément-Eugène* (1813—1884) — publicist și om politic francez; republican burghez; în perioada celui de-al doilea Imperiu a colaborat la mai multe ziare și reviste, publicând în ele articole antibonapartistice. — 46.
- Pérczel, Moritz* (1811—1899) — general ungar, a luat parte la revoluția de la

- 1848—1849 din Ungaria; după înfrîngerea revoluției a emigrat în Turcia; din 1851 a trăit în Anglia. — 552.
- Péreire, Issac* (1806—1880) — bancher francez; în deceniile al 3-lea și al 4-lea adept al saint-simoniștilor; în timpul celui de-al doilea Imperiu bonapartist deputat în Corpul legislativ; în 1852, împreună cu fratele său Emile Péreire, a întemeiat societatea pe acțiuni Crédiť mobilier. — 83, 112, 126.
- Persigny, Jean-Gilbert-Victor Fialin*, conte (de la 1863) duce de (1808—1872) — om de stat francez, bonapartist, unul dintre organizatorii loviturii de stat din 2 decembrie 1851; ministru de interne (1852—1854 și 1860—1863), ambasador la Londra (1855—1858 și 1859—1860). — 260.
- Petermann, August* (1822—1878) — geograf și cartograf german. — 327.
- Petersen, Nikolai* — militant al mișcării muncitorești daneze, weitlingian; emigrant, în 1859 a colaborat la ziarul „Das Volk”, ulterior unul dintre liderii aripii stîngi a social-democrației daneze. — 418.
- Peto, sir Samuel Morton* (1809—1889) — capitalist englez, care s-a ocupat cu construirea de căi ferate, membru al parlamentului, liberal; în 1866, cînd firma sa a dat faliment, s-a retras din viața politică. — 106.
- Petru I* (1672—1725) — țar al Rusiei (1682—1725). — 10—13, 83, 113, 482.
- Petty, sir William* (1623—1687) — economist și statistician englez, fondatorul economiei politice burgeze clasice. Pentru contribuția sa teoretică la analiza unor categorii economice, K. Marx l-a apreciat „ca unul dintre cei mai geniali și originali cercetători ai economiei”. — 280, 513.
- Pländer, Karl* (aprox. 1818—1876) — pictor miniaturist, din 1845 emigrant la Londra; membru al Ligii celor drepți și al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, membru al organului central al Ligii comunistilor și al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1867 și 1870—1872); prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 352, 365, 370, 377, 383, 389, 397, 499.
- Pfeil, conte* — iuncher prusian, deputat în landtagul prusian. — 23, 29.
- Philips* — rude din Olanda ale lui Karl Marx din partea mamei sale. — 309, 312.
- Philips, Lion* (m. 1866) — comerciant olandez, unchiul lui Karl Marx. — 312.
- Pieper, Wilhelm* (n. aprox. 1826) — filolog și ziarist german, membru al Ligii comunistilor, emigrant la Londra; în 1850—1853 prieten cu Marx și Engels. — 10, 16, 25, 36, 39, 44—46, 48, 49, 55—56, 61, 63, 91, 112, 115, 117, 120, 158, 161, 213, 218, 229, 230, 241, 329, 352, 372, 397, 484, 575.
- Pierre* — vezi *Petru I*.
- Pitagora* (aprox. 571—497 î.e.n.) — matematician grec din antichitate; filozof idealist, ideolog al aristocrației sclavagiste. — 480.
- Pitt, L. K.* — vărul lui William Pitt (junior) — preot pe lîngă o agenție comercială engleză din Petersburg. — 20.
- Pitt, William (Junior)* (1759—1806) — om de stat englez, tory, prim-ministru (1783—1801 și 1804—1806). — 20.
- Pius al IX-lea* (1792—1878) — papă (1846—1878). — 378.
- Place, Henri* — financiar francez, unul dintre directorii băncii pe acțiuni Crédiť mobilier. — 125.
- Plon-Plon* — vezi *Bonaparte, Jérôme-Napoléon-Joseph-Charles-Paul, prințul Napoleon*.
- Plutarh* (aprox. 46—aprox. 125) — moralist și filozof idealist grec, autorul celebrelor „Vieți paralele”. — 491.
- Poerio, Carlo* (1803—1867) — om politic italian, liberal, participant la miș-

- carea de eliberare națională; în 1848 prefect al poliției și ministru al învățămîntului în Regatul Neapoleului; din 1849 pînă în 1859 a fost deținut în diferite închisori din Italia; după amnistia din 1859 a fost deportat în America de Sud, dar pe drum a evadat și a fugit în Anglia, unde i s-a făcut o primire triumfală. — 524.
- Pondu, John** — comerciant din Manchester. — 222.
- Potter, sir John** — liberal englez, membru al parlamentului, a fost de trei ori ales primar al Manchesterului. — 97, 105, 108, 110, 487.
- Potter, Thomas (1773—1845)** — comerciant și om politic englez, unul dintre liderii burgheziei liberale din Manchester, unul dintre cofondatorii ziarului „The Manchester Guardian”, a fost de două ori primar al orașului Manchester; tatăl lui John Potter. — 110.
- Pozzo di Borgo, Karl Andreas Osipovici, conte (1764—1842)** — diplomat rus, de origine corsican; ministru plenipotențiar (1814—1821) și ambasador la Paris (1821—1835), ambasador la Londra (1835—1839). — 11, 410, 412.
- Prințul de Prusia** — vezi *Wilhelm I.*
- Proudhon, Pierre-Joseph (1809—1865)** — publicist, sociolog și economist francez, ideolog al micii burghezii, unul dintre teoreticienii anarhismului. — 21, 82, 98, 362, 513, 544, 565.
- Prutz, Robert Eduard (1816—1872)** — poet german, publicist și istoric al literaturii, liberal burghez; a întreținut relații cu tinerii hegelieni; în 1851—1867 a scos la Leipzig revista „Deutsches Museum”. — 332, 353.
- Pucheta** — vezi *Muñoz Benavente (a) Pucheta José.*
- Pulszky, Ferencz (Franz) (1814—1897)** — om politic, scriitor și arheolog ungar, de origine polonez; a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Ungaria, după înfrîngerea revoluției a emigrat; în deceniul al 6-lea colaborator la „New York Daily Tribune”; în 1867, după amnistie, s-a reîntors în Ungaria; deputat în parlamentul ungar (1867—1876 și 1884—1897). — 296, 300, 330, 441, 450, 547, 552, 553, 560.
- Putnam, George Palmer (1814—1872)** — editor și publicist american; din 1853 a editat publicația „Putnam's Monthly Magazine”, la care au colaborat Marx și Engels. — 14, 66, 68, 73, 80, 88, 92.
- Pyat, Félix (1810—1889)** — publicist, dramaturg și om politic francez, democrat mic-burghez, a luat parte la revoluția din 1848; în 1849 a emigrat în Elveția, apoi în Belgia și Anglia; timp de mai mulți ani a dus o campanie de defăimare a lui Marx și a Asociației Internaționale a Muncitorilor, folosindu-se în acest scop de Secția franceză de la Londra; din 1871 deputat în Adunarea națională; membru al Comunei din Paris; după înfrîngerea Comunei a emigrat în Anglia. — 40, 43, 87, 261, 262, 316, 323, 326, 329.

Q

Quételet, Lambert-Adolphe-Jacques (1796—1874) — om de știință belgian; statistician, matematician și astronom — 495.

R

Radetzky, Joseph, conte (1766—1858) — feldmareșal austriac; în 1831 a comandat trupele austriece din Italia de nord; în 1848—1849 a înăbușit cu cruzime mișcarea revoluționară și de eliberare națională din Italia; guvernator general al regatului Lombardiei și Veneției (1850—1857). — 167, 383, 384.

Radowitz, Joseph Maria von (1797—1853) — general și om politic prusian, reprezentant al camarilei reacționare de la curte; în 1848—1849 unul dintre liderii aripii de dreapta din Adunarea națională de la Frankfurt. — 365.

Raffael (de fapt Raffaele Santi) (1483—1520) — mare pictor italian din epoca Renașterii. — 470.

- Raglan, lord Fitzroy James Henry Somerset, baron* (1788—1855) — general englez, din noiembrie 1854 feld-mareșal, comandant suprem al armatei engleze în Crimeea. — 24, 278.
- Rechberg und Rothenlöwen, Johann, Bernhard, conte de* (1806—1899) — om de stat și diplomat austriac, conservator, prim-ministru (1859—1860), ministru de externe (1859—1864). — 542.
- Redcliffe* — vezi *Stratford de Redcliffe, Stratford Canning, viconte*.
- Reinhardt, Richard* (1829—1898) — poet german, emigrant la Paris, secretar al lui Heinrich Heine; prieten al familiei Marx. — 64.
- Rémusat, Charles-François-Marie, conte de* (1797—1875) — om politic și scriitor francez, orléanist, în perioada monarhiei din iulie membru al Camerei deputaților; ministru de interne (1840); în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă; ministru de externe (1871—1873). — 8.
- Reventlow* — cunoscut al lui Konrad Schramm și Joseph Weydemeyer din America; în 1857—1858 editorul gazetei „Hochwächter” din Cincinnati. — 488.
- Reynolds, George William MacArthur* (1814—1879) — om politic și ziarist englez, democrat mic-burghez; editorul ziarului „Reynolds’s Weekly Newspaper”. — 235, 322, 323, 326.
- Ribbentrop, Adolph* — emigrant la Paris, feuerbachian, prieten al lui August Hermann Ewerbeck. — 332.
- Ricardo, David* (1772—1823) — economist englez, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai economiei politice clasice burgheze. Fiind ideologul burgheziei industriale în ascensiune, concepția teoretică a lui Ricardo și politica economică preconizată de el au avut un caracter general progresist. K. Marx a prețuit opera științifică a lui Ricardo, subliniind aportul însemnat adus de el la dezvoltarea gândirii economice. Marx și Engels au supus unei analize critice opera lui Ricardo, preluând și dezvoltând ceea ce era valoros în ea și înlăturând tot ce era neștiințific. V. I. Lenin a considerat doctrina economică a lui Ricardo, alături de cea a lui A. Smith, drept unul dintre izvoarele teoretice ale marxismului. — 119, 266, 267, 280, 493, 513.
- Richard von Greifenklau* (1467—1531) — principe elector și arhiepiscop de Trier (1511—1531), adversar al Reformei, a luat parte la reprimarea răscoalei nobililor din 1522—1523 și a răscoalei țăranilor din 1525. — 531, 540.
- Ripley, George* (1802—1880) — scriitor, publicist și critic literar american; unul dintre redactorii lui „New York Daily Tribune” (din 1849) și al lui „New American Cyclopaedia” (1857—1863). — 150.
- Ripley, Roswell Sabin* (1823—1887) — ofițer și autor de scrieri militare americane; a participat la războiul împotriva Mexicului (1846—1848); autor al unei lucrări despre istoria acestui război. — 150.
- Ripperda, Johan Willem* (1682—1737) — aventurier olandez, în 1715—1726 a fost în slujba regelui Spaniei, Filip al V-lea, care l-a ridicat în rindurile granzilor de Spania, conferindu-i titlul de duce, și i-a încredințat funcția de ministru. — 12.
- Robert, Cyrien* (n. 1807) — publicist și filolog francez, în 1845—1857 profesor de limbă și literatură slavă la Collège de France. — 20, 22.
- Robespierre, Maximilien-Marie-Isidore de* (1758—1794) — democrat revoluționar francez, unul dintre conducătorii revoluției burgheze franceze, conducătorul iacobinilor, șeful guvernului revoluționar al Convenției (1793—1794), în timpul căruia revoluția a atins apogeul. — 28, 464.
- Robinson, Smith P.* — secretar onorific al Ligii împotriva legilor cerealelor. — 109.

Robinson, Therese Albertine Luise (n. von Jakob) (1797—1870) — scriitoare germană, cunoscută sub pseudonimul Talvj, a tradus cintece populare sîrbești în limba germană. — 22, 29, 115.

Rodenberg, Julius (pe adevăratul nume Levi, Isaak) (1831—1914) — poet, scriitor și publicist german. — 322.

Roesgen, Charles — funcționar la firma „Ermen & Engels” din Manchester. — 85, 96, 219, 228.

Rogers, John — agent de poliție englez; în 1858 a fost martor în procesul lui Simon Bernard. — 497.

Röth, Eduard Maximilian (1807—1858) — filolog german. — 72.

Rothschild, Alfred (n. 1842) — fiul lui L. Rothschild, șeful băncii Rothschild din Londra; din 1850 pînă în 1852 elevul lui Wilhelm Pieper. — 55.

Rothschild, James, baron de (1792—1868) — șeful băncii cu același nume din Paris. — 125.

Rotteck, Karl Wenzeslaus Rodecker von (1775—1840) — istoric și om politic burghez german, liberal. — 382.

Ruge, Agnes — soția lui Arnold Ruge. — 197.

Ruge, Arnold (1802—1880) — publicist german, tînăr hegelian, democrat mic-burghez; în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa stîngă); în deceniul al 6-lea unul dintre liderii emigrației mic-burgeze germane din Anglia; după 1866 național-liberal. — 20, 50, 71, 92, 98, 197, 332, 345, 361, 490, 555.

Ruge, Hedwig — fiica lui Arnold Ruge. — 197.

Russell, lord John (1792—1878) — om politic englez, liderul whigilor; prim-ministru (1846—1852 și 1865—1866), reprezentantul Angliei la Conferința de la Viena, ministru de externe (1852—1853 și 1859—1865). — 112, 371.

Russell, sir William Howard (1820—1907) — ziarist englez; în 1861—1862 cores-

pondent de război al ziarului „Times” la Washington. — 288.

Rüstow, Friedrich Wilhelm (1821—1878) — ofițer german și autor al unor scrieri militare, democrat, emigrant în Elveția; în 1860 șeful statului-major al lui Garibaldi; prieten al lui Lassalle. — 120, 133, 139, 228, 421.

S

Sadleir, John (1814—1856) — bancher și om politic irlandez, unul dintre liderii fracțiunii irlandeze din parlament, directorul băncii Tipperary și al altor instituții financiare, din 1853 loraș-unior al trezoreriei; în 1856, după falimentul băncii Tipperary, s-a sinucis. — 67

Salarik, Pavel Josif (1795—1861) — cunoscut filolog, istoric și arheolog slovac, reprezentant al mișcării liberale a mișcării de eliberare națională a cehilor și slovacilor; adept al programului austro-slavismului. — 18, 21.

Samelson, Adolf (1817—1888) — medic chirurg-oculist, reprezentant al unor concepții liberale; din 1857 emigrant la Manchester, unde a devenit membru al unor cluburi literare. — 453, 554.

Sandwith, Humphry (1822—1881) — medic-militar englez, participant la războiul Crimeii; din februarie 1855 inspector general al spitalelor de campanie din Crimeea, destinate armatelor turce trimise în apărarea Karsului; în ianuarie 1856 s-a reîntors la Londra, unde a publicat o carte despre apărarea Karsului. — 38.

Sazonov, Nikolai Ivanovici (1815—1862) — ziarist rus, liberal, la începutul deceniului al 5-lea a emigrat în străinătate, unde a colaborat la diferite zăre și reviste. — 64.

Say, Jean-Baptiste (1767—1832) — economist vulgar francez; a fost primul care a expus sistematizat teoria apologetică a celor „trei factori ai producției”, considerînd pămîntul, capitalul și munca drept izvoare de sine

- stătătoare ale rentei, profitului și salariului (formula trinitară). — 361, 513.
- Schaffarik** — vezi *Safarik, Pavel Josef*.
- Schapper, Karl** (1812—1870) — unul dintre conducătorii Ligii celor drepti și ai Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra; membru al organului central al Ligii comunistilor, a luat parte la revoluția din 1848—1849; în 1850, după sciziunea Ligii comunistilor, a condus împreună cu Willich fracțiunea secretară ostilă lui Marx; în 1856 s-a apropiat din nou de Marx; în 1865 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 43, 297, 306, 337, 397, 395, 397.
- Scharnhorst, Gerhard Johann David von** (1755—1813) — general și teoretician militar prusian; după zdrobirea de către Napoleon, în 1806, a armatei prusiene. Președintele comisiei pentru reorganizarea armatei; ministru de război (1807—1810) și șeful statului-major al armatei (1810—1813); în 1813 a jucat un rol de seamă în războiul împotriva lui Napoleon. — 166, 575.
- Scherzer, Andreas** (1807—1879) — croitor german, membru al comunității de la Paris a Ligii comunistilor; după sciziunea Ligii a aderat la fracțiunea secretară Willich-Schapper; unul dintre inculpați în procesul așa-numitului complot franco-german din februarie 1852 de la Paris; mai târziu a emigrat în Anglia; unul dintre conducătorii Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra; editorul ziarului „Die Neue Zeit” și colaborator la ziarul „Das Volk”. — 43, 335, 343, 389, 392, 408, 414, 426.
- Schiller, Friedrich** (1759—1805) — mare poet și dramaturg clasic german, a creat opere nemuritoare care au trezit conștiința națională a poporului german, îmboldindu-l la luptă împotriva tiraniei feudale, împotriva asupririi naționale, pentru libertate și umanism. — 332, 442, 445, 447, 449, 451, 453—455, 458, 463, 505, 531, 541, 554, 561, 564, 571, 587.
- Schleiden, Mathias Jakob** (1804—1881) — botanist german; a făcut studii asupra morfologiei și fiziologiei celulelor plantelor și animalelor, aducând date noi. A pus bazele teoriei celulare. — 302, 500.
- Schleinitz, Alexander, baron de** (din 1879) conte (1807—1885) — om de stat prusian, reprezentant al iunche-rimii reacționare, ministru de externe (iunie 1848, 1849—1850 și 1858—1861). — 557, 565, 587.
- Schlosser, Friedrich Christoph** (1776—1861) — istoric burghez german, liberal; șeful școlii de istoriografie germană de la Heidelberg. — 156, 480.
- Schlözer, August Ludwig von** (1735—1809) — istoric și statistician german. — 18, 19.
- Schneider, Karl** — avocat din Köln, democrat mic-burghez, a participat la revoluția din 1848—1849; în 1852 apărător în procesul comunistilor de la Köln. — 471.
- Schnurrer, Christian Friedrich von** (1742—1822) — teolog, filolog și orientalist german. — 19.
- Schöler, Lina** — prietenă a familiei Marx. — 6, 306, 314, 320, 353, 357, 419, 420, 484.
- Schönaich, Christoph Otto, baron de** (1725—1807) — poet, autorul epopeii „Hermann sau Germania eliberată”. — 512.
- Schramm, Konrad** (aprox. 1822—1858) — revoluționar german, membru al Ligii comunistilor, din 1849 emigrant la Londra; girant responsabil al lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”; în 1850, după sciziunea care a avut loc în Liga comunistilor, adeptul lui Marx; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 45, 112, 150, 158, 175—177, 182—183, 214, 227, 233, 234, 238, 243, 249, 250, 277, 300, 493, 498, 579—581.
- Schramm, Rudolf** (1813—1882) — publicist german, democrat mic-burghez, în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa stângă); după

- înfrângerea revoluției din 1848—1849 a emigrat în Anglia; a luat poziție împotriva lui Marx; în deceniul al 7-lea adept al lui Bismarck; fratele lui Konrad Schramm. — 176, 177, 183, 234, 238, 254, 300, 326, 336, 345, 404, 438, 493, 498.
- Schröder, John Henry* (1784—1883) — bancher englez, șeful unei mari firme bancare din Londra, de origine german. — 201, 580.
- Schröder, Christian Mathias* — bancher german, șeful unei mari firme bancare din Hamburg; fratele celui de mai sus. — 201, 580.
- Schütz, Jakob Friedrich* (1813—1877) — democrat mic-burghez german, a luat parte la insurecția din 1849 din Baden-Palatinat, președinte al guvernului provizoriu badenez de la Paris; ulterior emigrant în Anglia. — 340.
- Schwann, Theodor* (1810—1882) — biolog german, în 1839 a formulat teoria celulară a structurii organismelor. — 302.
- Scott, sir Walter* (1771—1832) — romanțier englez, născut în Scoția, creatorul romanului storic vest-european. — 535.
- Sefer-pașa (și Sefer-bei) Zan Oglu* — prinț din Cerchezia; aflându-se în slujba Turciei, a luat parte la războiul ruso-turc (1826—1828), a condus acțiunile de luptă ale muntenilor cerchezi împotriva Rusiei (1855—1859). — 100, 102, 290.
- Seiler, Sebastian* — publicist german, în 1846 membru al Comitetului comunist de corespondență de la Bruxelles și membru al Ligii comunistilor; a participat la revoluția din 1848—1849 din Germania; în deceniul al 6-lea emigrant la Londra. — 15, 16, 24, 25, 29, 36, 39, 44, 48, 298, 338.
- Selmnitz, Hugo von* — ofițer prusian în retragere, cunoscut al lui Ferdinand Freiligrath. — 96.
- Senior, Nassau William* (1790—1864) — economist englez, reprezentant al economiei politice vulgare. — 266.
- Seraskier* — vezi *Mehmed-Rujdi-pașa*.
- Shafesbury, Anthony Ashley Cooper*, conte de (1801—1885) — om politic englez, tory, din 1847 whig; în deceniul al 5-lea conducătorul mișcării aristocratice-filantropice în favoarea legii cu privire la ziua de muncă de zece ore. — 524.
- Shakespeare, William* (1564—1616) — cel mai mare dramaturg și poet al Renașterii engleze, unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai literaturii universale. — 37, 50, 332, 539, 588.
- Siborne (Siborn), William* (1797—1849) — topograf-militar și istoric englez. — 270.
- Sickingen, Franz von* (1481—1523) — cavaler german, a aderat la Reformă; conducătorul militar și politic al răscoalei nobililor din 1522—1523. — 529—532, 537—542, 543.
- Siebel* — comerciant din Barmen, tatăl lui Karl Siebel. — 534, 535.
- Siebel, Karl* (1836—1868) — poet roman; a contribuit în mare măsură la răspîndirea lucrărilor lui Marx și Engels și la popularizarea volumului I al „Capitalului”; rudă îndepărtată a lui Engels. — 349, 424, 425, 426, 427, 436, 444, 449, 453, 470, 534—535, 538, 571.
- Simon, Ludwig* (1810—1872) — avocat din Trier, democrat mic-burghez, în 1848—1849 membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa stîngă); în 1849 a emigrat în Elveția. — 35, 60, 82, 98.
- Simpson, sir James* (1792—1868) — general englez, în 1855 (februarie-iunie) șeful serviciului de încadrare, apoi comandant suprem al armatei din Crimeea (iunie-noiembrie 1855). — 24.
- Sismondî, Jean-Charles-Léonard Simonde de* (1773—1842) — economist și istoric francez din Elveția, a criticat capitalismul „de pe poziții mic-burgheze” (Lenin) și a idealizat mica producție; reprezentant de seamă al romantismului economic. — 119, 513.

- Slör, Balhasar* — participant la războiul țărănesc din 1525 din Germania; prieten și adept al lui Franz von Sickingen. — 530, 531, 540.
- Smith, Adam* (1723—1790) — economist englez, unul dintre reprezentanții marcanți ai economiei politice clasice burgheze. — 266, 513.
- Sofocle* (aprox. 497 — aprox. 406 î.e.n.) — renumit dramaturg din Grecia antică, autor de tragedii. — 242.
- Sophia-Dorothea* (1687—1757) — soția lui Friedrich-Wilhelm I. — 13.
- Soulouque, Faustin* (aprox. 1782—1867) — președinte al Republicii Haiti (1847—1849); în 1849 s-a proclamat împărat, luându-și numele de Faustin I (1849—1859). — 252, 381, 524.
- Soult, Nicolas-Jean-de-Dieu, duce de Dalmația* (1769—1851) — mareșal al Franței și om politic; a excelat printr-o totală lipsă de principialitate în politică; participant la războaiele Franței lui Napoleon I; în 1808—1814 a comandat trupele franceze în Spania; în perioada monarhiei din iulie ministru de război (1830—1834, 1840—1845), ministru de externe (1839—1840) și șef al guvernului (1832—1834, 1839—1840 și 1840—1847). — 161.
- Spinoza, Baruch (Benedictus de)* (1632—1677) — filozof materialist olandez. — 502.
- Stalker, Forster* (m. 1857) — general englez, a comandat trupele terestre engleze în războiul anglo-persan (1856—1857); și-a pus capăt zilelor. — 126.
- Stanislaw, August (Poniatowski)* (1732—1798) — rege al Poloniei (1764—1795). — 77.
- Stanley, lord Edward Henry* (din 1869) conte de Derby (1826—1893) — om de stat englez, tory, în deceniile al 7-lea și al 8-lea conservator, apoi liberal; membru al parlamentului; ministru de externe adjunct (1852), președinte al Comisiei de control pentru problemele Indiei (1858—1859), ministru de externe (1866—1868 și 1874—1878) și ministru al coloniilor (1858 și 1882—1885). — 339, 373.
- Star, Fanny* (născută *Lewald*) (1811—1889) — scriitoare germană. — 519.
- Steffen, Wilhelm* — fost ofițer prusian, martor al apărării în procesul comunistilor de la Köln din 1852; în 1853 a emigrat în Anglia, apoi în S.U.A.; în deceniul al 6-lea a întreținut legături de prietenie cu Marx și Engels. — 44, 115, 117, 120, 131, 133, 139, 158, 161, 176, 353, 392, 411, 475, 579.
- Stein, Maximilian, baron* (1811—1860) — ofițer austriac, în timpul revoluției din 1848—1849 șef de stat-major în armata revoluționară din Ungaria; după înfringerea revoluției a emigrat în Turcia, unde a luat numele de Ferhad-pașa; a luptat împotriva Rusiei țariste în Cerkasia (1857—1858) — 296.
- Steinthal* — proprietarul unei firme comerciale din Manchester la care a lucrat Georg Weerth între 1852 și 1856. — 68, 92, 427.
- Stephens, John Eduard* — bancher englez; în 1857 a fost dat în judecată pentru mari mașinații financiare. — 211.
- Steuart (Steward), sir James* (1712—1780) — economist englez burghez, unul dintre ultimii reprezentanți ai mercantilismului. — 280, 513.
- Stewart, Charles William, marchiz de Londonderry* (1778—1854) — general englez, om politic și diplomat; în 1813—1814 a participat la războiul împotriva Franței lui Napoleon I. — 154.
- St. Hilaire* — vezi *Geoffroy Saint-Hilaire, Étienne*.
- Stieber, Wilhelm* (1818—1882) — funcționar de poliție prusian, șef al poliției politice din Prusia (1850—1860); martorul principal și unul dintre organizatorii procesului comunistilor de la Köln din 1852. — 35, 44, 351, 458, 469, 480, 515.

Stirner, Max (pseudonimul literar al lui *Johann Caspar Schmidt*) (1806—1856) — filozof și scriitor german, tânăr hegelian, ideolog al micii burghezii, unul dintre ideologii individualismului burghez și ai anarhismului. — 65.

Stirner-Schmidt, Marie Wilhelmine (n. *Dähnhardt*) (1818—1902) — soția lui Max Stirner. — 65.

Stockum, von — comerciant din Düsseldorf, imputernicitul contelui Hatzfeld în procesul de divorț al acestuia; în 1855 a fost condamnat la închisoare pentru falsuri. — 25.

Stocqueler, Joachim Hayard (1800—1885) — ziarist englez. — 128.

Strahan, William (n. aprox. 1808) — bancher englez; în iunie 1855 a dat faliment; pentru marile lui mașinații financiare a fost condamnat la deportare și muncă silnică. — 67.

Stratford de Redcliffe, Stratford Canning, viconte (1786—1880) — diplomat englez, ministru plenipotențiar (1810—1812, 1825—1828); mai târziu ambasador la Constantinopol (1841—1858). — 31—32, 35.

Stritter, Johann Gotthelf (1740—1801) — istoric rus, de origine german, autorul unor lucrări despre istoria populației slave din Rusia veche. — 18, 19.

Strodtmann, Adolph (1829—1879) — scriitor german, democrat burghez, a participat la mișcarea revoluționară din 1848 din Schleswig-Holstein; în 1850 a emigrat din Germania. — 336, 470.

Strohn, Wilhelm — membru al Ligii comuniștilor, prieten al lui Marx și Engels, emigrant la Bradford. — 63, 76, 391, 409, 423.

Struve, Gustav (1805—1870) — avocat și publicist german, democrat mic-burghez, unul dintre conducătorii mișcărilor revoluționare din aprilie și septembrie 1848 din Baden, precum și al insurecției din 1849 din Baden-Palatinat; după înfrângerea revoluției a emigrat; a fost unul dintre

conducătorii emigrației mic-burgheze germane din Anglia; mai târziu a participat la războiul civil din S.U.A. (1861—1865) de partea statelor abolicioniste din nord. — 335, 542.

Sturge, Joseph (1793—1859) — om politic englez, radical burghez, adept al liberului-schimb; s-a alăturat cartiștilor pentru a menține clasa muncitoare sub influența burgheziei. — 250.

Swoboda (Svoboda), Václav Alois (1791—1849) — filolog și poet ceh; a tradus cîtece populare cehe în limba germană. — 22, 28.

Szemere, Bertalan (Bartholomeu) (1812—1869) — om politic și publicist ungur; a luat parte la revoluția din Ungaria (1848—1849); ministru în guvernul revoluționar; după înfrîngerea revoluției a emigrat. — 435, 450, 455, 547, 548, 551, 552, 560, 585.

Ș

Șcerbatov, Mihail Mihailovici, prinț (1733—1790) — istoric rus, economist și publicist; în lucrările sale, el s-a erijat în apărător al autocrației și iobăgiei. — 12.

T

Tallandier (Talandier), Pierre-Théodore-Alfred (1822—1890) — ziarist, democrat mic-burghez francez; a luat parte la revoluția din 1848 din Franța; după lovitura de stat din 1851 a emigrat la Londra; prieten al lui Herzen; în 1864 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor; deputat în parlamentul francez (1876—1880 și 1881—1885). — 43, 260.

Tassilier — muncitor tipograf francez; din iunie 1848 deportat politic la Cayenne. — 34.

Taube, Friedrich Wilhelm von (1728—1778) — ziarist, istoric și economist austriac. — 18.

- Tautenzien von Wittenberg, Bogislaw Friedrich Emanuel, conte* (1760—1824) — general prusian, a luat parte la războaiele împotriva Franței lui Napoleon I (1813—1814). — 167.
- Tausenau, Karl* (1808—1873) — om politic austriac, reprezentant al aripii de stînga a democrației mic-burgheze; în perioada revoluției din 1848 șeful Comitetului central al asociațiilor democratice din Viena; din 1849 emigrant la Londra. — 20, 401.
- Taylor, Bayard* (1825—1878) — explorator, scriitor și ziarist american, corespondentul lui „New York Daily Tribune”. — 185, 579.
- Taylor, Tom* (1817—1880) — dramaturg și ziarist englez, colaborator la mai multe periodice, redactor la revista satirică „Punch” (1874—1880). — 105.
- Tchorzewsky, Stanislaw* — emigrant polonez la Londra; proprietarul unei librării care deservea emigrația poloneză; prieten intim al lui Herzen și agentul său pentru editarea și difuzarea literaturii ruse în străinătate. — 327.
- Teleki, Sándor (Alexander) conte* (n. 1818) — ofițer ungar, a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Ungaria; după înfringerea revoluției a emigrat; a întreținut legături cu cercurile bonapartiste. — 455.
- Thackeray, William Makepeace* (1811—1863) — scriitor englez, reprezentant de seamă al realismului critic. — 538.
- Theyls, Willem* — diplomat olandez; pe la începutul secolului al XVIII-lea șeful Ambasadei olandeze în Turcia; a îndeplinit diferite misiuni diplomatice din însărcinarea guvernului rus; în 1711—1712 a mediat tratatul de pace dintre Rusia și Turcia. — 412.
- Thiers, Louis-Adolphe* (1797—1877) — istoric și om de stat francez, orléanist, ministru de interne (1832 și 1834), prim-ministru (1836—1840), în 1848 deputat în Adunarea națională constituantă, iar în 1849—1851 deputat în Adunarea legislativă; președinte al republicii (1871—1873); călăul Comunei din Paris. — 274.
- Thiersch, Friedrich Wilhelm* (1784—1860) — filolog și pedagog german; a luat atitudine în presă în favoarea eliberării Greciei de sub jugul Turciei; în 1831—1832 a întreprins o călătorie prin Grecia. — 112.
- Thimm, Franz* — librarul lui Friedrich Engels la Manchester. — 393, 410, 415, 432, 434, 435—436, 443, 444.
- Tholuck, Friedrich August* (1799—1877) — teolog protestant, pietist. — 6.
- Thurneysen, Auguste* — unul dintre directorii lui Crédit mobilier. — 125.
- Tizian (Tiziano Vecellio)* (aprox. 1477—1576) — pictor italian, strălucit reprezentant al școlii venețiene din perioada Renașterii timpurii. — 123.
- Tooke, Thomas* (1774—1858) — economist englez, promotor zelos al liberului schimb; a criticat teoria banilor a lui Ricardo; „ultimul economist englez of any value” (Marx). — 94, 119, 267, 514.
- Touroute* — colonel francez în retragere, a trăit în Germania. — 34, 48.
- Trübner, Nikolaus* (1817—1884) — editor german la Londra. — 49, 54, 268, 365.
- Truelove, Edward* — editor din Londra, în februarie 1858 a fost deferit justiției pentru publicarea unui pamflet care justifica atentatul lui Orsini împotriva lui Napoleon al III-lea. — 258, 259.
- Tucker* — editor din Londra. — 102, 103, 108.
- Turner, Jack* — fiul lui James Aspinall Turner. — 111.
- Turner, James Aspinall* (1797—1867) — fabricant și om politic englez, tory; în deceniul al 7-lea s-a apropiat de liberali; membru al Camerei de comerț din Manchester, membru al parlamentului. — 105, 111.
- Türr, István (Achmed Kiamil-bei)* (1825—1908) — ofițer ungar, a emigrat în

Turcia ; a luat parte la războiul Crimeii de partea trupelor aliate și la războiul Cercheziei împotriva Rusiei. — 300, 302.

U

Uhland, Ludwig (1787—1862) — poet și istoric literar german, liberal-burghez aparținând romantismului tîrziu ; în 1848—1849 membru al Adunării naționale de la Frankfurt (centru stînga). — 388, 560.

Ullilas (Wulfila) (aprox. 311—383) — cleric și politician vizigot, episcop, i-a creștinat pe goți ; a inventat alfabetul gotic și a tradus Biblia în limba gotică. — 449.

Urquhart, David (1805—1877) — diplomat englez, publicist și om politic reacționar, turcofil ; în deceniul al 4-lea a îndeplinit misiuni diplomatice în Turcia, a demascat politica externă a lui Palmerston și a whigilor ; membru al parlamentului (1847—1852) ; fondatorul și redactorul ziarului „Free Press”. — 7, 59, 61, 68, 71, 80, 102, 103, 106, 109, 112, 267, 280, 372, 410, 412, 424, 436, 439, 450, 545, 548, 557, 567.

V

Vakdenaire, Victor (m. 1859) — democrat mic-burghez prusian ; în 1848 deputat în Adunarea națională prusiană (aripa stîngă). — 79.

Venedey, Jakob (poreclă *Kobes*) (1805—1871) — publicist radical german ; în 1848—1849 membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa stîngă) ; după revoluția din 1848—1849 liberal. — 36, 271.

Victor Emanuel al II-lea (1820—1878) — duce de Savoia, rege al Sardiniei (1849—1861) și rege al Italiei (1861—1878). — 218, 448, 516.

Vischer, Friedrich Theodor (1807—1887) — filozof german, hegelian ; autor al mai multor lucrări de estetică. — 492.

Vivian, sir Robert John Hussey (1802—1887) — general englez, în 1855—1856 a comandat trupele turce în peninsula Kerci. — 31, 32, 33.

Vogt, Karl (1817—1895) naturalist și om politic german, reprezentant al materialismului vulgar, democrat mic-burghez ; în 1848—1849 membru al Adunării naționale (aripa stîngă) ; în iunie 1849 unul dintre cei cinci regiți ai imperiului ; în 1849 a emigrat în Elveția ; în deceniile al 6-lea și al 7-lea agent plătit al lui Ludovic Bonaparte ; unul dintre participanții cei mai activi la campania de calomnie pornită împotriva revoluționarilor proletari ; Marx l-a demascat în pamflețul său „Domnul Vogt”. — 381, 386, 388, 402, 407, 410, 419, 421, 439, 447, 448, 450, 456, 459, 460, 465, 466, 544—546, 549, 555, 556, 557, 558, 560, 564, 566—569.

Voigt, Johannes (1786—1863) — istoric german, autor al unei lucrări în mai multe volume despre istoria Prusiei. — 18.

Voigt, Mikuláš (Adauctus) (1733—1787) — istoric ceh, iluminist, colecționar de vechi documente cu privire la istoria și filologia cehă. — 18.

Voronțov, Mihail Semionovici, prinț (1782—1856) — om politic rus, general ; a luat parte la războaiele împotriva lui Napoleon I ; guvernator și comandant suprem al trupelor din Caucaz. — 112.

W

Wachsmuth, Ernst Wilhelm (1784—1866) — istoric burghez german, profesor la Leipzig, autor al unor lucrări de istorie antică și de istorie a Europei. — 245.

Walewski, Alexandre-Florian-Joseph Colonna, conte de (1810—1868) — diplomat și om de stat francez, fiul lui Napoleon I și al contesei poloneze Walewska ; a luat parte la războala din Polonia (1830—1831) ; după înfrîngerea războalei a emigrat în Franța ; ministru de externe (1855—

- 1860), ministru de stat (1860—1863). — 45.
- Walpole, Spencer Horatio (Horace)* (1806—1898) — om de stat englez, tory, ministru de interne (1852, 1858—1859 și 1866—1867). — 260.
- Watts, John* (1818—1887) — publicist englez, la început socialist utopist, adept al lui Robert Owen, ulterior liberal burghez și filantrop; apologet al capitalismului. — 308.
- Weerth, Georg* (1822—1856) — publicist și scriitor german, considerat de Engels ca primul poet al proletariatului german; membru al Ligii comuniștilor; în 1848—1849 foiletonistul lui „*Neue Rheinische Zeitung*”, prieten al lui Marx și Engels. — 63, 68, 93, 490, 493, 511, 521.
- Weerth, Karl* (1812—1889) — naturalist, profesor la gimnaziul din Detmold, fratele lui Georg Weerth. — 93.
- Weerth, Wilhelmine* (1785—1868) — mama lui Georg Weerth. — 93.
- Weitling, Wilhelm* (1808—1871) — militant al mișcării muncitorești germane, de profesiune croitor; unul dintre teoreticienii comunismului utopic egalitar; a fost unul dintre conducătorii organizației muncitorești „Liga celor drepti”; în 1849 a emigrat în S.U.A., unde după scurt timp s-a retras din mișcarea muncitorească. — 392.
- Wesely, Eugen* (1799—1828) — poet și scriitor austriac, a tradus cîntece populare ale slavilor din sud în limba germană. — 22.
- Westphalen, Christian Heinrich Philipp von* (1724—1792) — secretar și prieten al ducelui de Braunschweig, a participat la războiul de 7 ani, despre care a scris o lucrare; bunicul lui Jenny Marx; — 575.
- Westphalen, Edgar von* (1819—1890) — fratele lui Jenny Marx; în 1846 a făcut parte din Comitetul comunist de corespondență de la Bruxelles; în deceniile al 6-lea și al 7-lea a trăit
- ca emigrant în S.U.A. — 44, 59, 84, 588.
- Westphalen, Ferdinand Otto Wilhelm von* (1799—1876) — om politic prusian reacționar, ministru de interne (1850—1858); fratele vitreg al soției lui Marx, Jenny Marx. — 62, 313, 515, 575, 576, 588.
- Westphalen, Heinrich Georg von* (1768—1855) — unchiul lui Jenny Marx. — 575, 588.
- Westphalen, Karoline von* (m. 1856) — mama lui Jenny Marx. — 56, 59, 576, 588.
- Westphalen, Ludwig von* (1770—1842) — consilier intim la Trier, tatăl lui Jenny Marx. — 575, 588.
- Wette, Wilhelm Martin Leberecht de* (1780—1849) — teolog, raționalist; a scris lucrări despre așa-numita arheologie biblică. — 245.
- Weydemeyer, Joseph* (1818—1866) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și americane; în 1846—1847 „adevărat socialist”, sub influența lui Marx și Engels a trecut pe pozițiile comunismului științific; membru al Ligii comuniștilor, a participat la revoluția din 1848—1849 din Germania; redactor la „*Neue Deutsche Zeitung*” (1849—1850); după înfrîngerea revoluției a emigrat în America, unde a luat parte la războiul civil de partea statelor din nord; împreună cu Cluss a propagat marxismul în S.U.A.; prieten apropiat al lui Marx și Engels. — 315, 352, 392, 411, 510—514.
- Weydemeyer, Louise* — soția lui Joseph Weydemeyer. — 510.
- Whiteside, James* (1804—1876) — jurist irlandez, tory, membru al parlamentului, procuror general. — 384.
- Wilhelm I* (1797—1888) — prinț al Prusiei, prinț-regent (1858—1861), rege al Prusiei (1861—1888), împărat al Germaniei (1871—1888). — 273, 313, 324, 326, 346, 412.

- Wilhelm al III-lea de Orania* (1650—1702) — stathuder al Țărilor de Jos (1672—1702), rege al Angliei (1689—1702). — 10, 11.
- Wilks, Washington* (aprox. 1826—1864) — publicist radical englez, unul dintre redactorii ziarului „Morning Star”. — 103, 107.
- William al III-lea* — vezi *Wilhelm al III-lea*.
- Williams* — librar din Londra. — 17, 132, 133, 557.
- Williams, sir William Fenwick, baronet de Kars* (1800—1883) — general englez; în 1855, în timpul războiului Crimeii, a condus apărarea Karsului; a fost luat prizonier de trupele rusești. — 35.
- Willich, August* (1810—1878) — ofițer prusian; a demisionat din armată din cauza convingerilor sale politice; membru al Ligii comunistilor; în 1849 comandantul unui corp de voluntari în timpul insurecției din Baden-Palatinat; în 1850, după sciziunea din Liga comunistilor, împreună cu Schapper, conducător al fracțiunii sectare ostile lui Marx; în 1853 a emigrat în S.U.A.; în timpul războiului civil din S.U.A. (1861—1865), general în armata statelor aboliționiste din nord. — 44, 323, 326, 343, 344, 395, 511, 512.
- Wilson, George* (1808—1870) — fabricant și om politic englez, adept al liberului schimb, președintele Ligii împotriva legilor cerealelor. — 109.
- Wilson, James* (1805—1860) — economist și om politic englez, adept al liberului schimb, fondator și redactor al revistei „Economist”, membru al parlamentului, secretar al trezoreriei (1853—1858). — 372, 514.
- Windham, sir Charles Ash* (1810—1870) — general englez, a luat parte la războiul Crimeii (1854—1856) și la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din India (1857); mai târziu a comandat trupele engleze din Lahore (1857—1861). — 231, 233, 234, 239.
- Wintzingerode, Ferdinand Fedorovici, baron* (1770—1818) — general rus, de origine german; a luat parte la războaiele împotriva lui Napoleon I. — 167.
- Wiss, C.* — medic și ziarist german, tânăr hegelian, democrat mic-burghez; la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea a emigrat în America; adept al lui Kinkel. — 340.
- Wohl-Strauss, Jeanette* (1783—1861) — prietena lui Ludwig Börne. — 36.
- Wolff, Ferdinand (Wolff cel roșu)* (1812—1895) — publicist german, în 1846—1847 membru al Comitetului comunist de corespondență de la Bruxelles, membru al Ligii comunistilor, în 1848—1849 unul dintre redactorii lui „Neue Rheinische Zeitung”; după revoluția din 1848—1849 a emigrat; după sciziunea din Liga comunistilor, în 1850, adept al lui Marx și Engels; mai târziu s-a retras din viața politică. — 80.
- Wolff, Wilhelm (Lupus)* (1809—1864) — militant al mișcării muncitorești germane, publicist, fiu de țăran din Silezia; a luat parte la mișcarea studențească; în 1834—1839 a fost deținut în închisorile prusiene; în 1846—1847 membru al Comitetului comunist de corespondență de la Bruxelles; din martie 1848 membru al organului central al Ligii comunistilor; în 1848—1849 unul dintre redactorii lui „Neue Rheinische Zeitung”; membru al Adunării naționale de la Frankfurt (extrema stângă), prieten și tovarăș de luptă al lui Marx (care i-a dedicat „Capitalul”) și Engels. — 27, 30, 37, 47, 48, 56, 65, 68, 79, 81, 84, 91, 101, 102, 113, 116, 120, 122—124, 127, 128, 134, 135, 148, 150, 187, 202, 206, 211, 213—215, 220, 223, 226, 227, 229, 235, 236, 239, 248, 250, 257, 261, 264, 270, 274, 290, 296, 298, 301, 302, 315, 317, 318, 320, 322, 325, 327, 329, 331, 337, 338, 341, 343, 357, 385, 391, 392, 396, 403, 404, 409, 415, 417, 421, 423, 427, 429, 430, 432, 434, 435, 444, 447, 449, 461, 462, 467, 469, 475, 487, 490, 497, 499, 503, 510, 553, 560, 579.

Wuk — vezi *Karadžić, Vuk Stelanović*,
Wurm, Christian Friedrich (1803—1859)
— istoric și publicist german, profes-
sor la Hamburg. — 384.

Y

York, Frederick Augustus, duce de York și Albany (1763—1827) — al doilea fiu al regelui Angliei, George al III-lea; din 1795 feldmareșal, comandant suprem al armatei engleze (1798—1809, 1811—1827); trupele comandate de el au suferit înfringeri repetate în războaiele împotriva Franței de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. — 45.

York von Wartenburg, Hans David Ludwig, conte (1759—1830) general prusian; în 1812 comandantul corpului

auxiliar prusian al armatei lui Napoleon în Rusia; la 30 decembrie 1812 a încheiat pe propria sa răspundere convenția de neutralitate de la Taurroggen; general în războaiele de eliberare împotriva lui Napoleon I. — 166.

Z

Zitschke — unul dintre creditorii lui Marx de la Londra. — 49, 54, 57.

Zitz, Franz Heinrich (1803—1877) — avocat, democrat mic-burghez; în 1848 membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa stingă); în 1849 a luat parte la revoluția din Baden-Palatinat; după înfringerea revoluției a emigrat în S.U.A. — 542.

Personaje din literatură, Biblie și mitologie

Agamemnon — în mitologia greacă rege legendar al Argosului; căpetenia oștilor grecești în timpul războiului troian; la întoarcerea sa din război a fost omorât de soția sa, Clitemnestra, și de Egist; eroul principal din tragedia cu același nume de Eschil. — 445.

Ahile — potrivit legendei, cel mai curajos dintre eroii greci care a luat parte la războiul troian, unul dintre personajele principale din „Iliada” lui Homer; a fost rănit mortal de o săgeată care i-a pătruns în călcii, singurul loc vulnerabil de pe trupul său. — 445.

Albion — vechea denumire a insulelor britanice; expresia „perfidul Albion” era folosită de străini pentru a caracteriza politica și diplomația fățarnică a claselor dominante din Anglia. — 73.

Benedict — erou din comedia lui Shakespeare „Mult zgomot pentru nimic”;

un tânăr paduan spiritual care se pretindea celibatar convins, dar curînd s-a îndrăgostit și s-a însurat. — 37.

Brey — personaj din piesa lui Goethe „Ein Fastnachtsspiel auch wohl zu tragieren nach Ostern, vom Pater Brey, dem falschen Propheten” („O piesă de carnaval, bună de jucat și după paște, despre Pater Brey, falsul profet”), tipul clericului libidinos. — 568.

Briseis — în mitologia greacă — captivă, iubita lui Ahile; ea a constituit motivul disputei dintre acesta și căpetenia grecilor, Agamemnon, în primul război troian. — 445.

Caliban — personaj din comedia lui Shakespeare „Furtuna”; centaur. — 74.

Capuzin — personaj din drama lui Schiller „Tabăra lui Wallenstein”. — 453.

- Don Quijote** — eroul principal al romanului satiric cu același nume al lui Cervantes. — 531.
- Falstaff, sir John** — personaj din piesele lui Shakespeare „Nevestele vesele din Windsor” și „Henric al IV-lea”. — 44, 541.
- Faust** — personajul principal din tragedia cu același nume a lui Goethe. — 83.
- Fridolin** — eroul unei balade de Schiller, personificarea îndrăgostitului bun și modest. — 16.
- Ioan Botezătorul** — potrivit Bibliei predicator al penitenței și profet; „a prezis” venirea lui Mesia și l-a botezat pe Iisus. — 509.
- Jaqes le bonhomme** — poreclă ironică a țaranului francez. — 204.
- Jenkins** — personaj devenit proverbial pentru caracterul său servil și lingușitor; Jenkins era denumit pe la mijlocul secolului al XIX-lea în Anglia ziarul „Morning Post”. — 260.
- John Bull** — denumire ironică dată englezilor după apariția satirelor politice ale lui Jonathan Swift (1667—1745) și John Arbuthnot (1675—1735). — 69, 105, 109, 204, 258, 259, 278, 372, 384.
- Jonathan** — poreclă a reprezentanților burgheziei americane. — 204.
- Marie** — eroină din drama lui Lassalle „Franz von Sickingen”. — 532.
- Maurul din Veneția, Othello** — eroul tragediei cu același nume a lui Shakespeare. — 476.
- Nothanker, Sebaldis** — erou din romanul lui Nicolais „Viața și concepțiile domnului magistrul Sebaldis Nothanker”; tipul preotului iluminist. — 15.
- Oedip** — în mitologia greacă — rege al Tebei, a cărui soartă tragică a constituit subiectul tragediilor lui Sofocle „Oedip rege” și „Oedip la Colona”. — 364.
- Orlando** — personaj din poemul „Orlando furioso” al lui Ariosto și „Orlando inamorato” al lui Bojardo. — 104.
- Pistol** — tipul fanfaronului, lașului și lăudărosului dintr-o serie de piese ale lui Shakespeare („Henric al IV-lea”, „Henric al V-lea”, „Nevestele vesele din Windsor”). — 119.
- Priap, Priapus** — în mitologia greacă fiul lui Dionysos și al Afroditei. Divinitate protectoare a grădinilor, a viilor și a rodirii. Personifică virilitatea și fertilitatea. — 13.
- Quasimodo** — clopotarul din romanul lui Victor Hugo „Notre Dame de Paris”; numele său a devenit sinonim cu noțiunea de urîțenie respingătoare. — 329.
- Samson** — erou biblic căruia i se atribuie o forță fizică și un curaj ieșite din comun. — 202.
- Teiresios (Tiresias)** — personaj orb din tragedia lui Sofocle „Oedip rege”, care i-a prezis lui Oedip soarta sa tragică. — 364.
- Waschlapski** — erou din poezia lui Heine „Doi cavaleri”, tipul satirizat al șlehticului polonez care duce în emigrație o viață de trîndăvie. — 250.
- Wiswamitra (Viçvamitra)** — în poemul epic vechi indian „Ramayana” — rege care a încercat să obțină vaca miraculoasă, Cabala, care urma să-i îndeplinească toate dorințele. — 17.
- Zoroastru** — numele grec al profetului persan Zarathustra, fondatorul mitic al zoroastrismului, religie a popoarelor antice din Asia centrală, Iran și Azerbaidjan, caracterizată prin dualismul principiilor contrare ale binelui și răului. — 60.

Cuprins

Prefață . . . . . V—XXV

PARTEA ÎNȚII

CORESPONDENȚA DINTRE MARX ȘI ENGELS IANUARIE 1856 — DECEMBRIE 1859

1856

1. Marx către Engels. 18 ianuarie	5— 7
2. Engels către Marx. 7 februarie	7— 10
3. Marx către Engels. 12 februarie	10— 14
4. Marx către Engels. 13 februarie	15— 17
5. Marx către Engels. 29 februarie	17— 21
6. Marx către Engels. 5 martie	21— 28
7. Engels către Marx. 7 martie	28— 30
8. Marx către Engels. 25 martie	30— 33
9. Marx către Engels. 10 aprilie	34— 37
10. Engels către Marx. 14 aprilie	37— 40
11. Marx către Engels. 16 aprilie	40— 45
12. Marx către Engels. 26 aprilie	45— 46
13. Marx către Engels. 7 mai	46
14. Marx către Engels. 8 mai	47— 48
15. Marx către Engels. 23 mai	49— 50
16. Engels către Marx. 23 mai	50— 52
17. Engels către Marx. 26 mai	53
18. Marx către Engels. 29 mai	54
19. Marx către Engels. 5 iunie	54— 55
20. Marx către Engels. 6 iunie	55
21. Marx către Engels. 28 iulie	56— 58
22. Marx către Engels. 1 august	58— 60
23. Engels către Marx. 4 august	60— 62

24. Marx către Engels. 22 septembrie	62— 65
25. Marx către Engels. 26 septembrie	65— 67
26. Engels către Marx. 27 septembrie	68— 69
27. Marx către Engels. 16 octombrie	70— 71
28. Marx către Engels. 30 octombrie	71— 72
29. Marx către Engels. 30 octombrie	72— 74
30. Engels către Marx. 17 noiembrie	74— 76
31. Marx către Engels. 2 decembrie	77— 79
32. Marx către Engels. 22 decembrie	79— 80

1857

33. Marx către Engels. 10 ianuarie	81— 84
34. Marx către Engels. 14 ianuarie	84— 85
35. Marx către Engels. 20 ianuarie	85— 88
36. Engels către Marx. 22 ianuarie	88— 89
37. Marx către Engels. 23 ianuarie	90— 91
38. Marx către Engels. 6 februarie	91— 92
39. Marx către Engels. 16 februarie	92— 95
40. Marx către Engels. 24 februarie	95
41. Engels către Marx. 11 martie	96— 98
42. Marx către Engels. 18 martie	98—101
43. Engels către Marx. 20 martie	101—103
44. Marx către Engels. 24 martie	103—105
45. Marx către Engels. 31 martie	105—106
46. Engels către Marx. 31 martie	107—110
47. Engels către Marx. 2 aprilie	110—111
48. Marx către Engels. 9 aprilie	111—113
49. Marx către Engels. 21 aprilie	113—114
50. Engels către Marx. 22 aprilie	114—117
51. Marx către Engels. 23 aprilie	117—120
52. Marx către Engels. 8 mai	120—121
53. Engels către Marx. 11 mai	121—122
54. Engels către Marx. 20 mai	123—124
55. Marx către Engels. 22 mai	124—126
56. Marx către Engels. 23 mai	127
57. Engels către Marx. 28 mai	128—129
58. Engels către Marx. 12 iunie	130
59. Marx către Engels. 15 iunie	130—131
60. Marx către Engels. 29 iunie	131
61. Marx către Engels. 3 iulie	132

62. Marx către Engels. 3 iulie	132
63. Marx către Engels. 6 iulie	133—134
64. Marx către Engels. 8 iulie	134
65. Engels către Marx. 11 iulie	135—136
66. Marx către Engels. 11 iulie	136—137
67. Marx către Engels. 14 iulie	137—138
68. Marx către Engels. 16 iulie	139
69. Marx către Engels. 24 iulie	140
70. Engels către Marx. 30 iulie	141
71. Marx către Engels. 9 august	142
72. Marx către Engels. 15 august	142—144
73. Engels către Marx. 21 august	144—147
74. Engels către Marx. 25 august	147—149
75. Marx către Engels. 26 august	150—151
76. Engels către Marx. 8 septembrie	152—153
77. Engels către Marx. 10 septembrie	153
78. Engels către Marx. 11 sau 12 septembrie	153—154
79. Marx către Engels. 15 septembrie	155—156
80. Marx către Engels. 17 septembrie	156—157
81. Engels către Marx. 18 septembrie	157—159
82. Marx către Engels. 21 septembrie	159—160
83. Engels către Marx. 21 septembrie	161—163
84. Engels către Marx. 22 septembrie	163—168
85. Marx către Engels. 23 septembrie	168—169
86. Engels către Marx. 24 septembrie	169—172
87. Marx către Engels. 25 septembrie	173—174
88. Engels către Marx. 6 octombrie	175—177
89. Engels către Marx. 19 octombrie	177—178
90. Marx către Engels. 20 octombrie	178—182
91. Engels către Marx. 29 octombrie	183—185
92. Marx către Engels. 31 octombrie	185—186
93. Marx către Engels. 13 noiembrie	186—187
94. Engels către Marx. 15 noiembrie	187—192
95. Engels către Marx. 16 noiembrie	192—195
96. Engels către Marx. 17 noiembrie	195
97. Marx către Engels. 24 noiembrie	196—199
98. Engels către Marx. 7 decembrie	199—202
99. Marx către Engels. 8 decembrie	202—206
100. Engels către Marx. 9 decembrie	206—207
101. Engels către Marx. 11 decembrie	207—209
102. Engels către Marx. 17 decembrie	210—211
103. Marx către Engels. 18 decembrie	212—213
104. Marx către Engels. 22 decembrie	213—215

105. Marx către Engels. 25 decembrie	215—219
106. Marx către Engels. 30 decembrie	219—220
107. Engels către Marx. 31 decembrie	220—223

1858

108. Marx către Engels. 1 ianuarie	224
109. Marx către Engels. 5 ianuarie	224—225
110. Engels către Marx. 6 ianuarie	226—227
111. Engels către Marx. 7 ianuarie	228—229
112. Marx către Engels. 7 ianuarie	229—231
113. Marx către Engels. 11 ianuarie	231—232
114. Engels către Marx. 14 ianuarie	232—233
115. Engels către Marx. 15 ianuarie	233
116. Marx către Engels. În jurul datei de 16 ianuarie	234—236
117. Marx către Engels. 23 ianuarie	236—237
118. Engels către Marx. 25 ianuarie	237—239
119. Engels către Marx. 28 ianuarie	239—240
120. Marx către Engels. 28 ianuarie	240—241
121. Marx către Engels. 29 ianuarie	241—243
122. Engels către Marx. 30 ianuarie	243—244
123. Marx către Engels. 1 februarie	244—247
124. Engels către Marx. 8 februarie	247—248
125. Marx către Engels. 10 februarie	248—249
126. Engels către Marx. 11 februarie	249—251
127. Marx către Engels. 14 februarie	251—253
128. Engels către Marx. 18 februarie	253—254
129. Marx către Engels. 22 februarie	254—256
130. Engels către Marx. 24 februarie	257—258
131. Engels către Marx. 1 martie	258—259
132. Marx către Engels. 2 martie	259—261
133. Engels către Marx. 4 martie	261—264
134. Marx către Engels. 5 martie	264—267
135. Engels către Marx. 11 martie	267—268
136. Marx către Engels. 15 martie	269
137. Engels către Marx. 16 martie	269—270
138. Engels către Marx. 17 martie	270—274
139. Marx către Engels. 19 martie	275
140. Engels către Marx. 26 martie	276
141. Marx către Engels. 29 martie	276—278
142. Marx către Engels. 2 aprilie	278—285
143. Engels către Marx. 9 aprilie	285—288

144. Engels către Marx. 22 aprilie	288—289
145. Marx către Engels. 29 aprilie	289—290
146. Engels către Marx. 30 aprilie	293
147. Marx către Engels. 1 mai	294
148. Marx către Engels. 31 mai	294—296
149. Marx către Engels. 7 iunie	296—298
150. Engels către Marx. 9 iunie	298—299
151. Marx către Engels. 2 iulie	299—301
152. Engels către Marx. 14 iulie	301—304
153. Marx către Engels. 15 iulie	304—308
154. Engels către Marx. 16 iulie	308—309
155. Marx către Engels. 20 iulie	310
156. Marx către Engels. 25 iulie	311
157. Marx către Engels. 8 august	311—314
158. Engels către Marx. 10 august	314—315
159. Marx către Engels. 13 august	315—317
160. Marx către Engels. 18 august	317—318
161. Marx către Engels. 21 septembrie	318—320
162. Engels către Marx. 7 octombrie	320—322
163. Marx către Engels. 8 octombrie	322—325
164. Engels către Marx. 21 octombrie	325—328
165. Marx către Engels. 22 octombrie	328—329
166. Marx către Engels. 2 noiembrie	329—330
167. Marx către Engels. 10 noiembrie	330—331
168. Marx către Engels. 24 noiembrie	331—333
169. Marx către Engels. 29 noiembrie	333—335
170. Marx către Engels. 11 decembrie	335—337
171. Marx către Engels. 16 decembrie	337—338
172. Marx către Engels. 17 decembrie	338—340
173. Marx către Engels. 22 decembrie	340
174. Marx către Engels. 28 decembrie	341
175. Marx către Engels. 30 decembrie	341—342

1859

176. Marx către Engels. 6 ianuarie	343—344
177. Marx către Engels. 8 ianuarie	344
178. Marx către Engels. Între 13 și 15 ianuarie	344—346
179. Marx către Engels. 21 ianuarie	346—347
180. Marx către Engels. 26 ianuarie	348
181. Engels către Marx. 27 ianuarie	348—349
182. Marx către Engels. 28 ianuarie	350

183. Marx către Engels. 2 februarie	350—351
184. Marx către Engels. 8 februarie	351—352
185. Marx către Engels. 9 februarie	352—353
186. Engels către Marx. 10 februarie	354
187. Engels către Marx. 14 februarie	355
188. Marx către Engels. 15 februarie	355—357
189. Marx către Engels. 21 februarie	357—358
190. Marx către Engels. 22 februarie	358
191. Marx către Engels. 25 februarie	359
192. Marx către Engels. 25 februarie	360—364
193. Marx către Engels. 3 martie	364—365
194. Engels către Marx. 4 martie	365—366
195. Marx către Engels. 10 martie	366—368
196. Marx către Engels. 16 martie	368—369
197. Marx către Engels. 22 martie	369—370
198. Marx către Engels. 25 martie	370
199. Marx către Engels. 1 aprilie	371
200. Marx către Engels. 9 aprilie	372—373
201. Engels către Marx. 11 aprilie	373—374
202. Marx către Engels. 12 aprilie	374—375
203. Marx către Engels. 16 aprilie	376—377
204. Marx către Engels. 19 aprilie	377—378
205. Marx către Engels. 22 aprilie	378—382
206. Marx către Engels. 6 mai	382—385
207. Marx către Engels. 16 mai	385—386
208. Marx către Engels. 18 mai	386—392
209. Engels către Marx. 23 mai	393—394
210. Marx către Engels. 24 mai	394—395
211. Marx către Engels. 25 mai	395—397
212. Marx către Engels. 27 mai	397—398
213. Marx către Engels. 28 mai	399
214. Marx către Engels. 1 iunie	399—401
215. Marx către Engels. 7 iunie	401—403
216. Marx către Engels. 10 iunie	404—405
217. Marx către Engels. 14 iulie	405—407
218. Engels către Marx. 14 iulie	407—408
219. Marx către Engels. 18 iulie	408—409
220. Engels către Marx. 18 iulie	409—411
221. Marx către Engels. 19 iulie	411—413
222. Engels către Marx. 20 iulie	413—414
223. Marx către Engels. 22 iulie	414—416
224. Engels către Marx. 25 iulie	416—418
225. Marx către Engels. 1 august	419—420

226. Engels către Marx. 3 august	421—422
227. Marx către Engels. 8 august	422—423
228. Engels către Marx. 10 august	423—424
229. Marx către Engels. 13 august	425—426
230. Marx către Engels. 26 august	426—427
231. Marx către Engels. 5 septembrie	427—428
232. Engels către Marx. 8 septembrie	428
233. Marx către Engels. 21 septembrie	429
234. Engels către Marx. 22 septembrie	430—431
235. Marx către Engels. 23 septembrie	431—432
236. Engels către Marx. Între 23 și 27 septembrie	432—433
237. Marx către Engels. 27 septembrie	433—434
238. Marx către Engels. 28 septembrie	434—435
239. Engels către Marx. 3 octombrie	435—436
240. Marx către Engels. 5 octombrie	437—440
241. Marx către Engels. 10 octombrie	441—442
242. Marx către Engels. 26 octombrie	442—443
243. Engels către Marx. 28 octombrie	443—444
244. Marx către Engels. 3 noiembrie	444—447
245. Engels către Marx. 4 noiembrie	447—449
246. Marx către Engels. 7 noiembrie	450
247. Marx către Engels. 16 noiembrie	451
248. Marx către Engels. 17 noiembrie	452
249. Engels către Marx. 17 noiembrie	452—454
250. Marx către Engels. 19 noiembrie	454—458
251. Marx către Engels. 26 noiembrie	459—461
252. Engels către Marx. 28 noiembrie	462—463
253. Marx către Engels. 10 decembrie	463—467
254. Engels către Marx. 11 sau 12 decembrie	467—468
255. Marx către Engels. 13 decembrie	468—470
256. Engels către Marx. 19 decembrie	470
257. Marx către Engels. 20 decembrie	471

PARTEA A DOUA

SCRISORI ALE LUI MARX ȘI ENGELS

CĂTRE DIVERSE PERSOANE

IANUARIE 1856—DECEMBRIE 1859

1856

1. Engels către Wilhelm Steffen. 15 aprilie	475
2. Marx către Jenny Marx. 21 iunie	476—480
3. Marx către Isaac Ironside. 21 iunie	481—482

4. Marx către William Cyples. 22 iulie	482—483
5. Marx către Jenny Marx. 8 august	483—484
6. Marx către Charles Dobson Collet. 11 august	484
7. Marx către Charles Dobson Collet. 23 octombrie	485

1857

8. Marx către Charles Dobson Collet. 25 martie	486
9. Engels către Jenny Marx. În jurul lui 16 aprilie	486—487
10. Marx către Konrad Schramm. 8 decembrie	487—488
11. Marx către Ferdinand Lassalle. 21 decembrie	489—490

1858

12. Marx către Ferdinand Lassalle. 22 februarie	491—494
13. Marx către Ferdinand Lassalle. 11 martie	494—496
14. Engels către Jenny Marx. 14 aprilie	496—498
15. Engels către Rudolf Schramm. 6 mai	498
16. Engels către Jenny Marx. 11 mai	499
17. Engels către Jenny și Laura Marx. 11 mai	500
18. Marx către Ferdinand Lassalle. 31 mai	500—502
19. Marx către Ferdinand Lassalle. 10 iunie	502—504
20. Marx către redactorul ziarului „Neue Zeit“. Nu mai tirziu de 12 iulie	505—506
21. Marx către Ferdinand Lassalle. 12 noiembrie	506—508

1859

22. Engels către Ferdinand Freiligrath. 25 ianuarie	509—510
23. Marx către Joseph Weydemeyer. 1 februarie	510—514
24. Marx către Ferdinand Lassalle. 2 februarie	514—515
25. Marx către Ferdinand Lassalle. 4 februarie	516—519
26. Marx către Ferdinand Lassalle. 23 februarie	519—520
27. Marx către Ferdinand Lassalle. 25 februarie	520—521
28. Engels către Ferdinand Lassalle. 14 martie	522—523
29. Marx către Ferdinand Lassalle. 16 martie	523—525
30. Marx către Ferdinand Lassalle. 28 martie	525—528
31. Marx către Ferdinand Lassalle. 4 aprilie	528—529
32. Marx către Ferdinand Lassalle. 19 aprilie	529—532

33. Engels către Elisabeth Engels. 20 aprilie	533—535
34. Marx către Ferdinand Lassalle. 5 mai	536
35. Marx către Max Friedländer. 16 mai	537
36. Engels către Ferdinand Lassalle. 18 mai	537—543
37. Marx către Ferdinand Lassalle. 10 iunie	543—544
38. Marx către Wilhelm Liebknecht. 17 septembrie	544—547
39. Marx către Bertalan Szemere. 26 septembrie	547—549
40. Marx către Ferdinand Lassalle. 2 octombrie	549—551
41. Marx către Bertalan Szemere. 8 octombrie	551—553
42. Engels către Jenny Marx. 5 noiembrie	553—554
43. Marx către Ferdinand Lassalle. 6 noiembrie	554—559
44. Marx către Ferdinand Lassalle. 14 noiembrie	559—561
45. Marx către Ferdinand Lassalle. 15 noiembrie	561—562
46. Engels către Emil Engels. 16 noiembrie	562—563
47. Marx către Ferdinand Lassalle. 22 noiembrie	564—566
48. Marx către Ferdinand Freiligrath. 23 noiembrie	566—568
49. Marx către Ferdinand Freiligrath. 28 noiembrie	569
50. Engels către Jenny Marx. 22 decembrie	570—572

ANEXE

1. Jenny Marx către Engels. 28 martie 1856	575—576
2. Jenny Marx către Engels. În jurul datei de 12 aprilie 1857	577
3. Jenny Marx către Engels. Între 11 și 13 august 1857	577—578
4. Jenny Marx către Konrad Schramm. 8 decembrie 1857	579—581
5. Jenny Marx către Engels. 9 aprilie 1858	581—582
6. Jenny Marx către Ferdinand Lassalle. 9 aprilie 1858	582—583
7. Jenny Marx către Marx. Înainte de 9 mai 1858	583—584
8. Jenny Marx către Engels. După 13 august 1859	584—585
9. Jenny Marx către Engels. 4 noiembrie 1859	585
10. Jenny Marx către Engels. 23 sau 24 decembrie 1859	586—588

ADNOTĂRI ȘI INDICI

Adnotări	591—664
Indice de lucrări și articole ale lui K. Marx și F. Engels citate sau menționate	665—678
Indice cuprinzând lucrările altor autori citate și menționate de Marx și Engels	679—693
Indice de reviste și ziare menționate	694—700
Indice de nume	701—745

Ilustrații

Pagina a doua și a treia a scrisorii adresate de Marx lui Engels la 16 aprilie 1856	41
Casa din Londra (9 Grafton Terrace, Maitland Park, Haverstock Hill) în care a locuit Marx din octombrie 1856 până în 1868	70—71
Diagrama fluctuației prețurilor la bumbacul „midling” orleans începând din 1 ianuarie 1857	193
British Museum din Londra	204—205
Pagina a doua a scrisorii lui Marx către Engels din 2 aprilie 1858	281
Scrisoarea lui Marx către Engels din 29 aprilie 1858	291
Vechea bibliotecă Chetham din Manchester în care lucrau Engels și Marx	416—417
Prima pagină a scrisorii adresate de Marx la 21 iunie 1856 soției sale, Jenny	427

**Dat la cules 09.09.1967. Bun de tipar 17.01.1968.
Apărut 1968. Hârtie tipar înalt A mată de 63 g/m².
Format 16/800×920. Coli editoriale 51,73. Coli de
tipar 49. C.Z. pentru biblioteci 3C 11-59.**

Tiparul executat sub comanda nr. 6407/70693
la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”, Piața
Scintei nr. 1, București — Republica Socialistă
România

